

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Andolsun Asr'a.

Şüphesiz bütün insanlar hüsrandadır.

*Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine
hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.*

﴿**Asr Suresi**﴾

İMAM ALİ ANSİKLOPEDİSİ

Muhammed Reyşehrî

CİLT: 4

Çeviri

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam

ASR Yayınları: 029

Kitabın Orijinal Adı

Mevsuatu'l-İmam Ali b. Ebi Talib (a.s)
Fi'l-Kitab ve's-Sunneh ve't-Tarih

Yazar

Muhammed Reyşehrî

Çeviri:

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam

Kapak

4. Cilt İlk Baskı / Mart 2011

İsteme Adresi

ASR Sesli ve Görsel Basın Yayın Ltd. Şti.
Merkez Mah. Zeynebiye Cad No:4 Kat:2
Halkalı-İstanbul
Tel: (0212) 693 75 51
Fax: (0212) 495 23 69
www.asryayincilik.com

BEŞİNCİ KISIM

İMAM ALİ'NİN (A.S) SİYASETİ

HÜKÜMET GÜNLERİ

1. Fasl: *Nur Biati*
2. Fasl: *Alevî Reformlar*
3. Fasl: *Yönetime Dair Siyaseti*
4. Fasl: *Kültüre Dair Siyaseti*
5. Fasl: *Ekonomiye Dair Siyaseti*
6. Fasl: *Sosyaliteye Dair Siyaseti*
7. Fasl: *Yargıya Dair Siyaseti*
8. Fasl: *Güvenliğe Dair Siyaseti*
9. Fasl: *Savaşa Dair Siyaseti*
10. Fasl: *Devlete Dair Siyaseti*

GİRİŞ

(1)

İKİ MEKTEPTE SİYASET

İmam Ali (a.s) Hicretin 35. yılında, Zilhicce ayının 18'inde Müslümanların yönetimini ele aldı. Hicretin 40. yılında, Ramazan ayının 21'inde ise ibadet mihrabında şahadet şerbetini içti. Dolayısıyla o yüce insan 4 yıl, 9 ay, 3 gün yönetimde bulundu. İmam Ali'nin (a.s) bu döneme ait yaşantısı ile ilgili konular şunlardır:

1-İmam'ın (a.s) gücü eline geçirme şekli, Alevî ıslahat ve temelleri...

2-Alevî siyasetler karşısında yer alan çeşitli direnişler, savaşlar ve İmam'ın (a.s) kısacık hükümeti döneminde yaşanan çatışmalar...

3-İmam'ın ordusundaki isyan; askerlerin savaşmaktan kaçınmaları; düşman karşısında gevşek davranmaları; buna karşın Muaviye'nin Ali hükümetinin sınırlarına yönelik zalimane saldırıları, acımasız baskınları ve talanları...

4-İmam'ın şehadetiyle sonuçlanan ona karşı suikast planı...

5-Ali (a.s) hükümetindeki valiler ve İmam'ın ashabı.

Bunlar arasından hükümette "Alevî siyasetleri" konusu, öğretici olması açısından asrımızda örnek teşkil etmesi hasebiyle ve İslamî yönetimde görevli bulunan hâkimlere yol göstermesi bakımından özel bir ehemmiyete haizdir.

Biz, inanıyoruz ki eğer Alevî ve Emevî mekteplerindeki "siyaset" doğru şekilde tanımlanacak olsa, İmam'ın (a.s) ülke yönetimindeki siyasî ilkeleri genel hatlarıyla daha net anlaşılacak, böylece şu an bile birçok kişinin sözleri ve tutumlarına yansıyan "İmam Ali'nin (a.s) siyasî görüşüne yönelik eleştirilerel soru işaretleri" cevabını bulmuş olacaktır. İmam'ın (a.s) siyaseti, çok sağlam temeller üzerine kurulmuştur ve siyasî görüşü gönül rahatlığıyla savunulabilir bir görüştür.

İmam Ali'ye (a.s) göre siyasî basiret bir yöneticinin en önemli şartlarından biridir. İmam, siyaseti ve siyasî bilinci doğru algılamayı, hükümetin devamının sırrı olarak görmekle birlikte şu önemli noktaya da vurgu yapmıştır:

"Ülke yönetimi, siyasetin ta kendisidir."

Emirülmüminin (a.s), siyasî zaafı, yöneticilerin yönetimlerini zevale uğratan bir afet olarak açıklamıştır. Güçlü ve etkin siyasî basiretten yoksun hâkimlerin hâkimiyeti pek fazla sürmez.

Alevî öğretiler esasına göre yanlış siyasetler devletlerin düşüş ve hükümetlerin yok oluşunun delilidir. Dolayısıyla Alevî mektepte İslamî temellere dayalı olarak toplumu idare etmek sadece hâkimlerin dürüst siyasetleriyle mümkündür. Başka bir ifadeyle "siyasetçilik", genel yönetim ilkelerinden biridir. Bu hususta mektepler arasında da fark yoktur.

Sözü edilen alanda İslam'ı diğer mekteplerden ayıran ve Alevî siyaseti diğer siyasetlerin önüne geçiren şey ile onu Emevî siyasetinin karşısında kılan şey aynı şeydir.

Emevî Siyaseti

Emevî mektebinde siyaset, "hedefi belirlemek ve mümkün olan her yolla onu elde etmek" anlamına gelir. Dünyadaki gelmiş geçmiş siyasetçiler de "siyaset" sözcüğünü tanımlarken bunun dışında bir tanım kullanmamışlardır. Aslında Emevî mektebindeki siyaset, değerler üzerine dayalı olmayan günümüzdeki hükümetlerin algıladıkları yaygın siyasî anlayıştır. Bu tür hükümetlerde hak-batıl ölçüsü, teamül ve davranışlara yön vermez.

Nitekim Oswald Spengler'e (1880-1936 yılları arasında yaşamış ünlü Alman tarih felsefecisi) göre bir siyasetçi, yaptığı işin doğru mu, yanlış mı olduğuna bakmaz!

Bertrand Russell de (1872-1970 yılları arasında yaşamış Britanyalı filozof) siyasî ideoloji ve insanî davranışların kaynağını aynı şekilde telakki etmiş ve şöyle demiştir:

Çoğu insanda siyasî düşünce menfaatçilik, egoizm, rekabet ve otorite sevgisine dayanır. Siyasete dayalı insanî hareketlerin tüm kaynakları yukarıdaki faktörlerdir. Halkı ancak bu istekleri doyuma ulaştırmış bir siyasî rehber ikna edebilir.

Böyle bir rehber, insanları öylesine egemenliği altına alır ki iki kere ikinin beş edebileceğine dahi onları inandırabilir veya insanlar Allah tarafından ona yetki verildiğine ikna olabilirler!

Bu temel düşünceleri görmezden gelen siyasî bir rehber, genelde halkın desteğinden mahrum kalacaktır. Kitale psikolojisini ve onları harekete geçiren dinamikleri tanımak, başarılı siyasî liderlerin eğitim programındaki en temel konulardır.¹

1-Muntahabat-i Efkar-ı Russell (Farsça), s.2-3.

Russell, yine şöyle der:

Çoğu siyasî liderler, halkın büyük bir bölümünü, kendilerinin insanların menfaatini düşünen kimseler olduğuna inandırır, böylece kendi makamlarını elde etmiş olurlar. Bu inancın duygusallık hâlinde çok çabuk kabul göreceği anlaşılmıştır. Halka yönelik hitabet ve konuşmalar; kanunsuz cezalandırmalar ve savaşlar, heyecan olgusunun oluşum ve yayılma aşamalarını şekillendirir. Mantıksız düşünce yandaşları için, halkı heyecanlı ve duygusal bir halde tutmanın onları aldatmak ve üzerlerinden nemalanmak için en güzel yol olduğunu düşünüyorum!¹

Siyasî liderler için yapılan bu analiz, Emevî siyasetçilerinin siyaset kavramı hakkındaki yorumlarıyla tamamen örtüşmektedir. İslam tarihinde bu siyasî görüşün temeli, Muaviye tarafından atılmıştır. Nitekim Muaviye, bu temel üzere, "saltanat kısır"dır"² sloganıyla iktidara ulaşmak ve elde ettiği kudreti korumak adına her işi meşru saymış, her türlü çirkinliği işlemekten geri kalmamıştır.

Alevî Siyaset

Ali'nin (a.s) görüşünde siyaset, ilahî ölçülere dayalı olarak toplumu yönetmek olup hak eksenli bir harekettir. Zira İmam'a göre "**Yönetim, siyasettir.**"³

İmam (a.s), iktidara ulaşmak ve elde ettiği iktidarı korumak için her işi yapmayı uygun görmemiş, bilakis meşru iktidarı kaybetme pahasına bile olsa, meşru olmayan vesileleri kullanmayı caiz bilmemiştir.

1-Muntahabat-i Efkar-ı Russell (Farsça), s.222.

2-el-Emali, Saduk, s.132, h.125.

3-Gureru'l-Hikem, h.17; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.18, h.45.

Alevî öğretilerine göre siyaset, toplumu yönetmek ve halkın maddî-manevî refahını temin etmek için meşru vesilelerden faydalanmaktır. Başka bir ifadeyle; Alevî öğretilerine göre meşru olmayan, ancak zahirde işe yarayan (fakat gerçekte doğru olmayan) yöntemleri kullanmak siyaset değildir. Bu, ancak hile, aldatma ve dolandırıcılıktır; şeytancıl işlerdir.¹

Ali (a.s) açısından hükümet, gönüllere hâkim olmak, akılları ve duyguları ram etmektir; bedenleri ram etmek ve fertler üzerine hâkimiyet kurmak değil. Dolayısıyla böyle bir hükümet yorumunun meşru olmayan siyasî argümanlara ne gibi bir ihtiyacı olabilir ki?

Ona göre iktidar, hakkı kaim etmek dışında hiçbir değer taşımaz. Öyleyse ne diye onu korumak için batıla tevessül etsin? Gönülleri elde etmek ancak sahîh yolu kullanmak ve değerlere dayanmakla mümkün olur. Gayrimeşru ve batıl siyasetler birkaç gün hüküm sürse, görünüşte hâkimiyet kursa bile asla devamlılığa sahip olmayacak ve halk için zarardan başka bir şey getirmeyecektir.

ALEVÎ REFORMLAR

Ali (a.s) böyle bir bakış açısıyla hükümeti ve hâkimiyeti; bu yorumla da siyaseti ele geçiriyor. Buna dayalı olarak siyasî gücü elde edince hemen "sosyal ve ekonomik adalet" şiarıyla hükümetteki ıslahat hareketlerine başlıyor. Nitekim İmam (a.s), hükümeti kabul etmedeki amacını "ıslahat (reform) ve çiğnenmiş hakların alınması" olarak duyurmuştu. O, şuna inanıyordu ki; kendisinin siyaset sahnesinden uzaklaştırıldığı yıllar zarfında İslam camiası tamamen değişime uğratılmıştı; "İslam hükümeti" adına yapılanlar ile İslam ve Peygamber'in (s.a.a) sünneti ara-

1-İmam Sadık (a.s) Muaviye'nin siyasî zekası hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu, hile ve şeytancılıktır; akla benzer, ama akıl değildir". *el-Kafi*, c.1, s.11, h.3.

sında çok mesafe vardı. Öte yandan İmam çok iyi biliyordu ki artık yeni bir yol ve aslı Muhammedî ıslah olan Alevî reform bir zaruret hâline gelmişti. Fakat bunun, o günkü camianın uzun yıllardan beri alıştıkları mizaçlarına uygun gelmeyeceğini de seziyordu. Kendi tabiriyle **"kalpler buna dayanmayacak ve akıllar ona sebat göstermeyecekti."** Zira sapkınlıklara karşı ve-rilecek mücadele ve birçok eğriliği doğrultma çabası, siyasî çalkantıları da beraberinde getirecekti.

Bu yüzden yapılacak sosyopolitik ve kapsamlı bir ıslahatın titizlikle hesaplanmış çok derin bir programa ihtiyacı vardı.

İmam'ın Sapkınlıklar Karşısındaki Siyaseti

İmam (a.s), uzun yıllar zarfında toplumun alıştığı mevcut sapkınlıklara karşı ıslah hareketine hemen başlamadı. Kamuoyunun hoşnutsuzluğuna, tefrika ortamının doğmasına ve hükümet temellerinin zayıflamasına sebep olabilirdi. Dolayısıyla durumu çok iyi teşhis eden İmam Ali (a.s), ıslahat hareketine hazırladığı çok iyi bir programla başladı. Hükümetinde ortaya koymak istediği ıslahatı iki kısma ayırdı:

- 1- İdarî ve ekonomik yapıdaki bozukluğa karşı mücadele.
- 2- Kültürel alanlardaki sapkınlıklara karşı mücadele.

İdarî ve Ekonomik Yapıda Reformasyon Çabaları

Ali (a.s) idarî ve ekonomik yapıdaki bozukluğa karşı ıslahat hareketine hilafetinin daha ilk günlerinde başladı. Liyakatsiz yöneticileri görevden aldı ve kamuya ait malları Beytül-mâl'e iade etti.

İmam, kendisine biat edildiği ilk gün ıslahat hareketindeki temel gidişatına işaret etti ve genel olarak siyasetinin bu minvalde cereyan edeceğine dair dikkat çekerek şunları söyledi:

"Şunu iyi bilin ki eğer size (hilafet konusunda) olumlu cevap verdimsem, kendi bildiğim gibi amel edeceğim-

dendir; konuşanların sözlerine ve kınayanların serzenişlerine aldırış etmeyeceğim!"¹

Hilafetinin ikinci gününde minbere çıktı ve ardından önceki gün işaretle bulunduğu konuya şu açıklamayı getirdi:

"İyi bilin ki Osman'ın bağışladığı her arazi ve onun Allah malından bahşişte bulunduğu her mal, Beytül-mâl'e döndürülecektir. Zira eski hakkı hiçbir şey ortadan kaldırmaz. Eğer bu malları evli kadınların mihriyesi arasında ve şehirlerde dağılmış bir vaziyette bulsam, yine de önceki yerine geri çevireceğim!

Hiç şüphesiz adalette genişlik vardır. Kendisine adaletin dar geldiği kimseye zulüm daha dar gelir!"

İmam o gün okuduğu hararetli ve uzun süreli hutbesinde sosyal adaletin sağlanması konusunda toplumun yöneticilerine düşen sorumluluk hakkında konuştu ve kamu mallarından faydalanma konusunda hiç kimseye özel ayrıcalık vermeyeceğini vurguladı. Kamuya ait malları gasp ederek kendileri için araziler, türlü türlü atlar ve güzel çeşmeler satın alanlara da bu servetlerin hepsinin müsadere edilerek Beytül-mâl'e iade edileceğini bildirdi.

Bu sözler, konuyla alakalı olanların başına bir şimşek gibi inmişti. Böylece Alevî adalet feryadı, bu hüküm karşısında en çok tanınmış şahsiyetlerin muhalefetini şekillendirmeye başlıyordu.

İmam'ın hükümetinin üçüncü gününde insanlar haklarını almak için Beytül-mâl'e müracaat ettiler. İmam, kâtibi Ubeydullah b. Ebu Rafi'e şu talimatı verdi:

"(İşe) muhacirlerden başla; onları çağırıp her birine üçer dinar ver. Sonra Ensar'ı çağır ve onlarla da aynı şekilde muamele et. İnsanlardan kim gelirse; is-

1-Burada işaret ettiğimiz başlıklara ait geniş açıklamalar ileride işlenecektir.

ter kızıl derili olsun, ister siyahî (fark gözetmeksizin) hepsiyle aynı şekilde muamele et!"

Kavmin ileri gelenleri ve büyükleri Ali (a.s) hükümetindeki iktisadî adaletin sadece slogan olmadığını, aksine kaçış yolu bulunmayan ciddi bir hareket olduğunu gördüler. İmam'ın kâtibinin huzurunda itiraz etmeye ve tartışmaya başladılar. Ebu Rafi, onları Emirülmüminin'e (a.s) bildirdi. Fakat İmam, muhalefetin bu tanınmış şahsiyetlerce başlatılmasını yadırgamadı, sarsılmadı ve kararlılığından vazgeçmedi. Hatta ıslahatın devam edeceğini vurgulayarak **"Allah'a yemin olsun ki eğer sağ kalacak olursam, onları aydınlık yol üzerinde sağlamlaştıracam!"** dedi.

Osman'ın intikamını İmam'dan alma planları buradan tezgâhlanmaya başladı! Burada, gerçekten de üzerinde düşünülmesi gereken bir konu vardır. O da şudur ki; bazı servet sahipleri, İmam'a olan biatlerinin devamını iki şarta bağlamışlardı:

Birincisi; İmam, onların Osman döneminde elde etmiş oldukları servetlerine karışmayacaktı. İkincisi de, Osman'ın katillerini kısas etmeliydi.

İmam (a.s) çok iyi biliyordu ki Osman'ın katillerinin kısas edilmesi talebi aslında sadece bir bahaneydi. Asıl önemli olan onların gayri meşru yollardan elde ettikleri servetlerin geri alınmamasıydı. Bu hususta İmam'a birçok öneriler getirilmişti. Ancak o, hakların çiğnenmesine sebep olabilecek her türlü uzlaşma önerisini kesin bir dille reddetti.

Kültürel Reform Çabaları

Osman döneminde idarî ve iktisadî alanlardaki yolsuzluklar, halkın topyekûn Osman aleyhine kıyam etmesine neden olmuştu. Bu yüzden İmam (a.s), hükümetinin ilk günlerinde tüm zorluklarına rağmen idarî ve iktisadî alanda ıslahat hareketlerine başladı. Onun hükümete getirilmesindeki en öncelikli beklentiler de bu

yöndeydi. Ancak kültürel ıslahat hareketine hemen başlanması mümkün değildi. Bunun için hükümetin iyice sağlamlaşmasına ve dolayısıyla da biraz zamana ihtiyaç vardı. Nitekim İmam Ali (a.s) **"Eğer şu fitnelerden sonra ayaklarım sağlamlaşsa, birçok şeyi değiştireceğim!"** demişti.

Bir çeyrek asır insanların alışageldiği, adeta vücutlarının bir parçası hâline gelen kök salmış kültür mirasını bir anda değiştirmek Emirülmüminin (a.s) için hiç de kolay değildi. Zira böyle bir şey tamamlansa bile geniş çaplı hoşnutsuzlukları ve neticede ümmet arasında ihtilafı beraberinde getirecekti. Bu yüzden İmam (a.s) kültürel sapkınlıklara karşı mücadelesini uygun fırsatın doğacağı ileri bir zamana erteledi.

Evet, İmam Ali (a.s), toplumu Nebvî sünnete geri çevirmek için oldukça titiz ve kapsamlı bir ıslahat programı başlattı. Bu programın ilk adımını ise sosyal adaletin sağlanması yönünde attı. Tam anlamıyla gerçek İslamî hedefler temeli üzerine kurulu bir toplum oluşması için iktisadî ve idarî alanlardaki ıslahat çalışmalarını hayatının son anlarına kadar sürdürdü. Ortaya çıkan tüm siyasî olumsuzluklar ona geri adım attırmadı. Asla gevşeklik göstermedi ve elinden gelen çabayı sarf etmekten geri kalmadı.

Ansiklopedinin bu cildinde idarî, kültürel, iktisadî, içtimaî, hukukî, emniyete dayalı ve askerî alanlardaki Alevî ıslahat hareketini oluşturan en önemli temelleri, hadis ve tarih metinlerine dayanarak anlatacağız.

Daha sonra İmam'ın (a.s) görüşünde devletlerin bekasına veya çöküşüne sebep olan siyaset tarzı ve devletlerin birbiriyle olumlu ilişkilerinin buna etkisi hakkında açıklamada bulunacağız. Son olarak da İmam'ın siyasetlerinin belge ve kaynaklarını sunacağız.

Ancak İmam'ın siyasetinin dayanaklarını tam olarak şerh etmek daha geniş bir fırsat gerektirmektedir.

(2)

KALPLERE HÜKÜMETİN METODU

İslamî nizamın dayanağını oluşturan metinler incelendiğinde İslam'ın kalplere hükmeden bir din olduğu açıkça görülmektedir. İslamî hükme dayalı olan genel siyasî hareketler de kaynağını bu tür hükümet ve idarecilik temellerinden almaktadır. Alevî sistemin siyasî temelleri de İslamî idarecilik ve hükümet anlayışının dışında değildir.

İslam, insanın maddî ve manevî tekâmülünü garanti eden bir yaşam programıdır. Bu programın kıvamını sağlayan en önemli unsur, sevgidir. İslamî hükümetin oluşumunda ve dinî programlarla insan toplumunun gelişimi hususunda sevginin rolü o kadar önemlidir ki İmam Bakır (a.s) dini "sevgi" sözcüğü ile tanımlamış ve "**Acaba din, sevgiden başka bir şey midir ki?**" demiştir.¹

Emirülmüminin İmam Ali'nin (a.s) görüşüne göre İslam'ın temel direkleri ve tekâmül programını oluşturan ilkeler, Allah sevgisi temeli üzerinde durmaktadır. Nitekim bu konuda şöyle der:

İslam, Allah'ın dinidir; onu kendisi için seçti, özel teveccühüne mazhar kıldı; yaratıklarının en hayırlısı için onu seçti ve onun direklerini kendi sevgisi üzerine inşa etti.²

1-*Deaimu'l-İslam*, c.1, s.71.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 198. hutbe.

Din önderleri ve İslam ümmetinin gerçek siyasî liderleri, ancak insanların yaratıcıya duydukları sevginin tecellileri olmuşlardır. Dolayısıyla halkın onlara olan sevgisi, sadece Allah'a duydukları sevgidendir.¹

Binaenaleyh, İslamî hükümetin üzerine kurulduğu temeller, biatin ve halk oyunun çok daha üstünde bir şeydir. İslamî hükümetin insanların sevgisi ve kalpleri üzerinde köklü bir etkisi vardır. İşte, gerek Kurân-ı Kerim'in, gerekse İslamî hadislerin Ehlibeyt (a.s) sevgisi üzerine yaptığı vurgunun sebebi de budur.

Öte yandan sevgi ve muhabbetin emirle olamayacağı açıktır. İnsanı istemediği ve iç dünyasında arzu etmediği bir işe mecbur etmek mümkündür. Ancak onu zâtı itibarıyla sevgi duymadığı bir kişiyi sevmeye mecbur etmek imkânsızdır.

İnsan güzelliklere âşıktır. Güzeli sevmek insanın ruhunun derinliklerinde vardır. Fıtratı gereği insan tüm maddî ve manevî güzellikleri sever. Birinin görüşünü, düşüncesini ve davranışını güzel görürse ona sevgi besler; çirkin gördüğünde ise ondan yüz çevirir. Bu, onun fıtratının gereğidir. Aksi ise fıtratının bozulduğunu gösterir.

Buradan yola çıkarak anlıyoruz ki Ehlibeyt'in muhabbetine yapılan vurgu ve o yüce insanların sevgilerinin vacip oluşunun felsefesi, insanları onların marifetine yönlendirmektir. Zira onların insanlara olan bakışları, davranışları ve muameleleri o kadar güzel ve çekicidir ki gerçek anlamda onları tanımak doğal olarak bağlılık ve muhabbeti de beraberinde getirecektir.

Ali'nin (a.s) davranışlarındaki onca güzellikleri gören ve tanıyan birinin ona âşık olmaması, ancak vicdanını kaybetmesi ve tertemiz fıtratını kirletmesiyle mümkündür. İnsanların Ali'ye (a.s)

1-"Sizi seven hiç kuşkusuz Allah'ı sevmiştir." *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.97 ve s.101, h:1; *Men La Yahzuru'l-Fakih*, c.2, s.613, h.3213.

böylesine sevgi besleyip ona delice bağlanmalarının sebebi budur. Tarih sayfalarında bu âşıkların arasında her kesimden insanlarla karşılaşmaktayız. Öyle ki bu aşk, İslamî inanç sınırlarını aşmış, her mektepten âşıklar meydana getirmiştir. Zira güzeli sevmek sınır tanımaz: Ali ise (a.s) tüm güzelliklerin en üstün tecellisidir.

Ali (a.s) hayatı boyunca hakkın yanında yer almış, hakkı yaymanın mücadelesini vermiştir. Özellikle kısacık hâkimiyeti döneminde insanî değerler üzerine kurulmuş bir hükümetin en güzel insanî çehresini göstermiştir. Acaba Ali'nin (a.s) o güzel cemalini, özellikle onun hükümeti sırasında görüp de âşık olmak mümkün müdür?

Şimdi, Alevî siyasetini tarih ve hadis metinlerinden aktarmadan önce İmam'ın ülke yönetimindeki siyasî ilkelerini gözden geçirmek istiyoruz. Kısa bir bakışla, bu çalışmamızın hacmine uygun ölçüde konuya temas edeceğiz. Bu ilkeler aslında Ali'nin (a.s) güzellikler yaratan eşsiz cazibesi ve kalplere kurduğu hükümetinin siyasî temellerinin de delilleridir. Ümit ediyoruz ki İslam ülkelerinin sorumluları da bu güzellikleri daha fazla tanıyıp tanıtmaya ve onlara yaklaşma hususunda çaba sarf etsinler; gerek geçici siyasî yaşamlarında, gerekse yönetimdeki sorumluluklarını ifa alanında Alevî hükümetin güzel çehresini örnek alarak dünyalılara bu güzellikleri gösterebilirler.

İdarecilik Siyasetinin Temelleri

İmam Ali'nin (a.s) yönetime dair siyasetini, aşağıda yer alan birkaç temelle özetleyebiliriz:

1-Siyasette Doğruluk

Emirülmüminin'in (a.s) yönetim siyasetindeki en önemli ilke, doğruluktur. Alevî hükümetini kalplere yerleştiren ve tarih boyunca ölümsüz kılan cazibesinin sırrı hiç kuşkusuz ondaki bu sa-

dakatti. Bu, aynı zamanda Alevî siyasetini Emevî siyasetinden ayıran çizgiydi de. Zira Emevîlerin siyaset kitabında doğruluğun hiçbir anlamı ve önemi yoktu. Nitekim sapkın siyasetçilerin siyasetlerindeki en temel malzeme de her daim yalancılık olmuştur.

Şahlık döneminde İmam Humeynî'yi hapiste ziyaret eden yöneticilerden birinin ona hitaben "Siyaset çirkef bir şeydir, yalancılıktır, aldatmaktır... Tek kelimeyle kötü bir beladır; onu bize bırakın!" dediği ve İmam Humeynî'nin bu olayı anlatırken şöyle dediği rivayet edilmiştir: **"Onun söylediği doğrudur; eğer siyasetten sadece bunlar kastediliyorsa bu, ancak onların işidir!"**¹

Evet, sapkın siyasetçilerin dünyasında yalancılık siyasetten çıkarılacak olursa, ondan geriye hiçbir şey kalmayacaktır.

Oysa Alevî siyaset kitabında doğruluk, hükümet ve siyasî ehliyet şartlarının başında gelir. Eğer siyasette doğruluk yoksa o zaman hakkın egemenliğinden, kanunun hâkimiyetinden, insan haklarından, sosyal adaletten ve biraz sonra işaret edeceğimiz siyasal programların hiçbirinden söz etmenin bir anlamı kalmaz; hepsi de manası olmayan boş laflara dönüşür. Hatta bunların hepsi sadece insanların haklarına zulmetme yolunda birer aldatma vesilesine dönüşür.

Alevî siyaset anlayışında siyasî hilelerden ancak savaşta faydalanmak caizdir. Yani aldatmaya yönelik bir davranış, ancak savaş halinde istisnâ bir durumdur. İmam'ın (a.s) savaş siyasetinden söz ederken bu konu hakkında ayrıca açıklama yapılacaktır.

2-Hak Eksenlilik

Hak eksenlilik, Alevî hükümette siyasî sadakatin mazharı sayılmıştır. İmam'ın (a.s) yaşam tarzı ve siyasî yöntemlerine bakıldığında bu ilkeye bağlı olduğu açıkça kendini göstermektedir.

1-Velayetu'l-Fakih, s.192-193.

Siyasî hamlelerinin tüm safhasında hep hak eksenli bir duruş vardı. İmam (a.s), hakkı payidar ve hâkim kılmayı hükümetinin felsefesi olarak görüyordu. Toplum üzerindeki siyasî yönetiminde ise sadece hakkı yaşatmak ve batılı yok etmek düşüncesindeydi. Bu yüzden toplumun işlerini yönetirken Emevî siyasetinin hoş gördüğü birtakım pazarlık arayışlarına veya çeşitli renklere girme uğraşlarına şiddetle karşı çıkmıştı.

3-Kanuna Saygı

İmam (a.s) kanun karşısında kendisi için bile ayrıcalık olmadığına inanıyordu. Ona göre hiç kimse, kanun üstü bir konuma sahip değildi ve ilahî kanunun uygulanmasına kimse engel olamazdı.

4-Yönetimde Disiplin

İmam (a.s) genel olarak bireysel ve toplumsal işlerinde düzen ve disipline önem verirdi. Özellikle de hükümetle ilgili işlerde daha titizdi. Onun felsefesinde Kurân'ın hikmetlerinden biri de toplumda düzeni sağlamaktı. Nitekim Kurân'ın vasfında şunları da söylemişti: **"Bilesiniz ki onda geleceğin ilmi ve geçmişin sözü vardır; hastalığınızın ilacı ve aranızdaki düzen(in tesisi) ondadır."**

İmam, valilerine, yönetimdeki disiplinden gaflet etmemeleri; yapmakla görevli oldukları işleri zamanında yerine getirmeleri konusunda sürekli tavsiye ve telkinlerde bulunuyordu. İmam'ın düzen ve disipline gösterdiği özel ilgisi hakkında şu kadarını söylemek yeterli olur ki o, şehadet döşeginde bile evlatlarına düzen ve disiplini vasiyet etmişti.

5-Halka Yeten Kimseleri Göreve Getirme

İmam'a göre İslam düzeninde seçilecek yöneticiler arasında mensubu oldukları kabile veya akrabalık bağları değil, liyakat ve kifayet esastı. Bu alanda yapılacak seçimde, göreve atanacak kimselerin kifayet ve liyakatleriyle birlikte ahlakî ehliyet ve ai-

levî asaletleri de göz önünde bulundurulmalıydı. Sırf ailevî ve siyasî bağılıkların İslam hükümetinin yöneticilerinin seçilme sebebi olamazdı. İmam'ın öğretilerine göre İslamî düzen yöneticileri ve sorumluları ailevî ve siyasî ilişkilere dayalı olarak devlet makamlarını kendi aralarında taksim etme hakkına sahip değillerdi. Ailevî asaletten yoksun kimselerin insanların başına yönetici olma hakkı bulunmadığı gibi kötü ahlak sahibi kimseler de yönetime getirilmemeliydi. Yine, gerekli yeti ve beceriden yoksun kimselere de bu sorumluluk verilmemeliydi.

6-Yöneticilerin Ekonomik İhtiyaçlarını Temin Etme

İmam Ali (a.s) yöneticilerin maddî açıdan yeterli bir gelire sahip olmaları gerektiğine inanıyordu. Ona göre fesadın engellenmesi ve düzenin tesisi için yöneticilere yeterli ölçüde bir gelirle izzetli bir yaşam temin etmek zarurîydi. Bu durumda onlar bir taraftan Beytülmal'e el uzatmayacak, düzeni bozan asileri ve hainleri cezalandıracak, onları ıslah etme konusunda daha güçlü olacak ve halkın malına tamah etmeyecek, bir taraftan da daha refah bir yaşam düzeyi bahanesiyle fesat ve hıyanete düşmeyeceklerdi.

7-Silahlı Kuvvetlere Özel İlgi

İmam'a (a.s) göre yöneticiler, İslam düzenini oluşturan kurumlar arasından silahlı kuvvetleri daha özel bir konumda tutmalıydı. Çünkü onlar özel ilgiyi hak ediyorlardı. Valilerin silahlı kuvvetler mensuplarıyla ilişkileri, tıpkı bir babanın evlatlarıyla olan ilişkisi gibi olmalıydı.

8-Yöneticileri Denetleyen Bir Mekanizma

Emirülmüminin (a.s), kendi hükümet düzeninde şahsî işlerin araştırılmasını ve bunlara müdahale edilmesini şiddetle yasaklamıştı.¹ Bununla birlikte İslam düzenindeki yöneticilerin, görevle-

1-Bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup.

rini yerine getirme konusunda gevşeklik göstermemeleri ve üzerinde bulundukları makamları halka zulüm aracına dönüştürmemeleri için davranışları üzerinde özel bir denetim mekanizması bulunmasını, bu işle görevlendirilmiş gizli istihbarat teşkilatı olmasını da bir zaruret olarak görmekteydi.

İmam'ın (a.s) bu konuda Eş'as b. Kays, Ziyad b. Ebih, Abdullah b. Abbas, Kudame b. Aclan, Maskale b. Hubeyre ve Munzir b. Carud gibi suçlu yöneticilere yazdığı mektuplar ve mesajlar, onun hükümetinde yöneticileri kontrol eden çok güçlü bir istihbarat ve denetim teşkilatının iş başında olduğunu göstermektedir.

İmam Ali'nin (a.s) hükümetinde bu özel denetim mekanizmasını oluşturan gizli memurlar öylesine doğru sözlü, adaletli ve güvenilir kişilerdi ki onların verdikleri raporlar doğrultusunda yöneticiler teşvik ediliyor veya cezalandırılıyordu. Bu da iyi yöneticileri cesaretlendiriyor ve güçlü kılıyordu. İmam, hain ve fa-sit idarecilerin suçları ispat olduktan sonra görevlerine son veriyor veya gerektiği yerde başkalarına ibret olacak şekilde onları cezalandırıyordu.

9-Hediye Yasağı

İmam Ali (a.s), yönetimin fesadı olarak nitelendirdiği rüşveti toplumdan temizlemek için hükümeti altındaki yöneticilerin halktan hediye almalarını da yasaklamıştı. Nitekim ona göre (devlet işlerinde) hediye almak boyunduruk, rüşvet ise şirkti.

10-Sertlikle Bir Arada Olan Yumuşaklık

Alevî siyasetinde hükümet yöneticileri yumuşaklık ve sertliği birleştiren bir davranış tarzı sergilemeliydiler. İmam'a göre mutlak sertlik yönetim sistemini tehdit eden bir afetti. Ayrıca sınırsız yumuşaklık ve esneklik de sosyal yönetime zarar verirdi. Bu yüzden başarılı bir yönetim "kasvetle rafeti" birleştiren ve şiddeti yumuşaklığa yaklaştıran bir anlayışa dayalı idarecilikti. Yönetici, şiddetin gerektiği yerde sertlik sergilemeli, yumuşak davranmaya

ihtiyaç duyulan yerde de ılımlı olmayı bilmeli, siyasetinde yumuşaklık ve esnekliğe yer vermeliydi.

Kültürel Alandaki Siyasetinin Temelleri

İmam'ın (a.s) kültürel alandaki siyasetinin en bariz dinamiklerini aşağıdaki açılımlar oluştuyordu:

1-Eğitim ve Öğretimin Genişletilmesi

Alevî siyaset anlayışında kültürel gelişim ekonomik gelişimden önce gelir. Zaten kültürel anlamda bir gelişim olmadan ekonomik gelişimin gerçekleşmesi imkânsızdır. Ruhun eğitim ve öğretime olan ihtiyacı, bedenın yemek ve içmeye olan ihtiyacından daha fazladır.

Aslında ilahî peygamberlerin programlarındaki hükümeti oluşturan vahiy ve nübüvvetin felsefesi de insan eğitim ve öğretiminin ötesinde bir şey değildir. Buradaki tüm çabalar, sadece kâmil insan yetiştirebilmenin mukaddimeleridir. İşte, bu yüzden peygamberler ve vasiler, insanların eğitim ve öğretim işlerini şahsen üstlenmişlerdir. Nitekim Emirülmüminin'in (a.s) siyaset ve hükümeti, bu minval üzerinde geçmiştir.

2-Genel Kültürün Düzeltilmesi

Toplumdaki genel kültür ve değer yargılarının düzeltilmesine yönelik çalışmalar, Alevî hükümetinin en bariz unsurlarından birini oluşturmaktadır. İmam (a.s), toplumda yerleşik olan ve yapıcı özellik taşıyan gelenek ve görenekleri savunmakla birlikte yanlış örf ve adetlere de şiddetle karşı çıkıyor, İslamî camiada yanlış ve zararlı gelenek ve göreneklerin sürdürülmesine asla müsamaha göstermiyordu.

3-Dalkavukluk Yerine Yapıcı Eleştirilerde Bulunma

Toplumun genel kültürünü düzeltme yönünde İmam'ın (a.s) verdiği mücadelelerin en önemlilerinden biri de yöneticilere karşı

dalkavukluk geleneğini ortadan kaldırma çabalarıydı.

Emirülmüminin (a.s) vali ve yöneticilerine, doğru söyleme konusunda cüretli olanları kendilerine yakın kılmalarını ve hakkı en çok açığa vuran kişilere itibar etmelerini telkin ve teşvikte bulunuyordu. Buna karşılık yöneticilerine, yanlarında bulunanları dalkavukluktan uzak bir şekilde terbiye etmelerini tavsiye ediyordu.

İmam'a (a.s) gelince; o, etrafında kendisine yönelik her türlü övgüyü reddediyor, övgüde bulunan ve dalkavukluk edenlere açık ve sert bir dille karşı geliyordu. Sırf ilahî vazifelerini yerine getirdiği için halktan kendisini övmemelerini istiyor, bunu onlara telkin ediyordu. Övgüde bulunmak yerine kendisine hayrı nasihat etmelerini, program ve icraatına yönelik yapıcı eleştiriler sunmalarını istiyor; ortada bir eksiklik varsa ancak bu şekilde giderilebileceğini savunuyordu.

4-Değerleri Ölçerken Baz Alınan Terazi

Toplumun kültürel yapısını ıslah etmeye yönelik yaptığı en köklü yönlendirmelerden biri de hiç kuşkusuz İmam'ın (a.s) "hakkı ölçü almayı öngören" yaklaşımıdır. İmam (a.s), halkın siyasî ve sosyal şahsiyetlere uyması ve yöneticilerin atanması konusunda her daim hakkı ölçü alırdı.

Siyasî ve sosyal sapkınlıkların çoğu, şahsiyetler üzerine kurulmuş "kişi eksenli" yaklaşımlardır. İşte bu yüzden Emirülmüminin (a.s), her ne kadar büyük, sevilen ve takdire şayan kimseler olsalar da kişilerin hak ile batıla ölçü olamayacağı; bilakis hak ile batılın kişileri için ölçü olduğu yönünde toplumu uyarıyordu.

İmam (a.s), camiayı kültürel olgunluğa ulaştırmak için çaba sarf ediyor, insanların büyük şahsiyetleri hak ölçüsüyle tartmalarını ve bu yolla onları tanımalarını sağlıyordu. Çünkü insanları tartan ölçü kişiler değil, hak terazisiydi.

Ekonomi Alanındaki Siyasetinin Temelleri

İmam Ali'nin (a.s) hükümetinde ekonomiye yön veren siyasî temeller şunlardı:

1-İş Kültürünü Yayma

İmam'a (a.s) göre ekonomi alanında fakirlik, "tembellik ve acizlik" kültürünün doğal sonucudur. Oysa iş ve çalışma kültürünün hâkim olduğu hareketli ve işlek bir topluma maddî-manevî bireysel ve toplumsal birçok hastalığın kaynağı olan fakirlik afeti asla uğramaz.

Bu yüzden İmam, toplumda iş kültürünün yayılmasına vurguda bulunmuş, çalışmayı bir ibadet olarak nitelemiş ve kendisi de örnek bir işçi olmuştur.

2-Tarımı Yayma

Emirülmüminin İmam Ali (a.s) toplumda fakirliğe son vermek için tarımın gelişmesine önemli ölçüde özen gösteriyordu. **"Suya ve toprağa sahip olduğu halde fakir kalan kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın!"** diyerek bir yandan insanları tarıma teşvik ediyor, bir yandan da fakirliğin nedenlerini vurguluyordu.

İmam'a göre hükümetlerin değerlendirilmesindeki ölçülerden biri de, onların tarımın gelişmesi konusundaki tutumlarıydı.

İmam, kendi hükümetinde tarımın geliştirilmesini yöneticilerin temel görevleri saymış, ordu komutanlarına çiftçilerin haklarını savunmalarını emretmiştir.

3- Sanat Alanında Kalkınma

Emirülmüminin'in hükümeti döneminde mevcut ekonomik yapıda sanat dallarının pek önemli bir rolü olmamakla birlikte, bu alanda nakledilen sözlerine bakıldığında İmam'ın sanata son derece önem verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim mesleği ve sanatı

hazine olarak niteliyor, hükümetindeki yöneticilere sanatkârları desteklemelerini emrediyordu. Aynı zamanda sanatkârlara yaptıkları işe dikkat ve özen göstermelerini öğütlüyor, ortaya çıkarcakları eserde sağlamlık ve estetiği, çabukluğa feda etmemelerini tavsiye ediyordu.

4- Ticarî Gelişim

İslam'ın ilk yıllarında ve İmam Ali'nin hükümeti döneminde toplumun ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması açısından ticaretin rolü çok büyüktü. Bu yüzden İmam'ın hükümeti, sanat ve meslek adamlarını desteklemekle birlikte tüccarları da koruyan bir siyasî anlayışa sahipti.

5- Çarşı ve Pazarın Bizzat Denetimi

Ekonomideki önemi dolayısıyla İmam (a.s) direkt olarak çarşı ve pazarlara gider, buraları bizzat kendi denetlerdi. Kufe pazarlarını denetlemek, her sabah uyguladığı programları arasındaydı.

Ravinin ifadesine göre adeta çocuklara öğretmenlik eder gibi satıcılara takvayı ve ona bağlı kalmayı öğretiyor, terazide hileden ve haksızlıktan uzak durmalarını ve stokçuluktan kaçınmalarını nasihat ediyor, onları pazarcıların düşebileceği günahlardan sakındırıyordu. İmam, satıcıların bu şekilde insafla davranmalarını ve müşterilerle yaptıkları muamelelerde aralarında İslam ahlakının hâkim olmasını istiyordu.

6- Vergi Alma Politikası

İmam'ın İslamî vergileri alma hususundaki siyaseti tek bir minval üzere değildi. Bu vergileri veren kimselerin hukukunu da gözetiyordu.

Alevî hükümette belirli bir vergiye dayalı yapı vardı. Vergileri toplamakla görevli memurlar arasında, insanlara karşı insaflı olma zorunluluğu yanı sıra İslamî ahlak ilkelerine uygun davranmak için son derece titiz ve temkinli olma zorunluluğu da vardı.

7- Halka Ait Malların Dağıtımında İvedilik

İmam Ali (a.s) halka ait malları devlet hazinesinde hapsetmeyi reva görmezdi. Beytülmal taksiminin hatta bir gece bile geciktirilmesine razı olmuyordu. Halka dönecek malların bir an önce sahiplerine verilmesi gerektiğine inanıyordu.

8- Halka Ait Malların Eşit Taksimi

İmam'a göre umuma ait mallar Müslümanlar arasında eşit olarak paylaştırılmalıydı. Onun uygulamalarında Arap ile Acem, Muhacir ile Ensar, siyah ile beyaz mallardan eşit ölçüde pay alıyordu. Hatta azatlı köleler dahi umuma ait mallardan pay alma konusunda eski efendileriyle aynı statüye sahiplerdi.

9- Temel İhtiyaçların Temini

İmam'ın ekonomi alanındaki siyaseti, fakirliğe karşı mücadele ve bu afeti toplumdan uzaklaştırma esasına dayalıydı. O, **"Hiçbir aç fakir yoktur ki bir zengin onun hakkını yememiş olsun!"** diyordu. Bu bakış açısıyla İslam devletinin "temel ihtiyaçları temin etmekle" sorumlu olduğuna inanıyordu. Ona göre İslam coğrafyasında ikamet eden herkes, yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını giderebilecek imkâna sahip olmalıydı.

Bu esasa göre Kufe'de yaşayan bir kimse ne denli refah bir yaşam hakkına sahipse; yiyecek, içecek ve mesken edinme gibi hayatın en temel gereksinimlerinden faydalanıyorsa, aynı şekilde diğer şehirlerde yaşayanlar da bu olanaklardan faydalanmalıydı. Zira İmam (a.s), aynı zamanda toplumun zayıf kesimlerini koruma yönünde daha yoğun çaba harcıyordu. Yetimlere ve şehit ailelerine özel ilgi gösteriyor, fırsat buldukça onlarla bizzat kendisi ilgileniyordu.

10- Kamuya Ait Malların Bağışa Yasaklanması

İmam'a göre kamuya ait mallar yöneticilerin elinde emanetti. Dolayısıyla bu malların hediye ve bahşış unvanında dağıtmasına

izin vermiyordu. **"Valilerin Müslümanların malı üzerinde cö-mertlikte bulunmaları zulüm ve hıyanettir!"** diyordu.

11- Yakın Akrabalara Ayrıcalıkların Yasaklanması

İmam, umuma ait malların dağıtımı konusunda hiç kimseye özel ayrıcalık tanımaz ve sosyopolitik kariyeri olan hiçbir şahsi-yeti, hatta kendisine yakın olan evlatlarını bile bu kuralın dışında tutmazdı. Bilakis kendisine yakın olanlar hakkında bu kurala özellikle daha fazla hassasiyet gösterir, böylece diğerlerine örnek olurdu.

12- Kamu Mallarında Tutumluluk

İmam'ın kamuya ait malların kullanımı konusunda sergilediği tutumluluk, gerçekten de ders çıkarılabilecek bir tutumluluktur. Vali ve yöneticilerinden kamuya ait mallar konusunda azami öl-çüde tasarruflu olmayı istiyordu. Hatta onlara yazmış olduğu bir mektubunda bunu bir yönetim düsturu olarak genişletiyor, işin önemini vurgulamak için mektubunda şöyle söylüyordu: **"Ka-lemlerinizi sivriltilin; satırlarınızı birbirine yakın tutun; (yazı-nızdaki) bana yönelik fazlalıklarınızı kaldırın. Manaları kast edin; fazla yazmaktan kaçının. Zira Müslümanların malları zarar kaldırmaz!"**

İmam'ın Beytülmal konusundaki tutumluluğu ise daha ilginç-tir. Gece vakti şahsî işleri için kendisine müracaat eden kimse-lere cevap vereceği sırada Beytülmal'e ait mumu kullanmaktan imtina ediyordu! Nitekim Beytülmal'in taksimiyle ilgili bir yazı yazdığı sırada Talha ile Zübeyr şahsi bir iş için yanına geldikle-rinde kamuya ait maldan olan mumu derhal söndürmüş, evinden başka bir mum getirilmesini istemişti!

Toplumsal Siyasetinin Temelleri

Alevî hükümette toplumsal siyasetin temelleri, aşağıdaki açıl-lımlar üzerine kurulmuştu:

1- Sosyal Adalet

Alevî hükümetinin yapısındaki en merkezî ve bariz unsur adalettir. Emirülmüminin İmam Ali'nin (a.s) ismi adaletle öylesine özdeşleşmiştir ki "Ali" ismi adaleti, "adalet" ise Ali'yi çağrıştırılmaktadır.

Bu ikisi arasındaki yakınlığın manasını biraz açacak olursak şunu söyleyebiliriz: Yöneticisi her şeyden daha çok adalete düşkün olan bir hükümet, ancak Alevî hükümeti örnek aldığını iddia edebilir. Adaletle bağlılık ise günümüz dünyasında herkesin yaptığı gibi sadece birtakım slogan ve söylemlerle olacak bir şey değildir. Adalet, pratikte ve eylemde kendini göstermelidir. Bu da çok nadir rastlanan bir durumdur.

Alevî hükümeti takip ettiğini iddia eden bir hükümette adalet maslahata kurban edilmemelidir. Zira Alevî hükümete göre adaleti sağlamaktan daha üstün bir maslahat yoktur.

Son olarak şunu ifade etmek gerekir ki Ali'yi önder edinmiş olan bir hükümet, adaleti maslahata tercih etmeli ve bu konuda direnmelidir. Zira ancak bu şekilde kalplere hükümet kurulabilir. Aksi takdirde, yani geçici maslahat adaletle tercih edildiğinde, sadece bedenler üzerinde geçici bir hâkimiyet sağlanmış olur!

2- Devlet-Millet Arasındaki Hukuka Saygı

İmam'a göre devletlerin bekası, ancak hâkim yönetimlerin halkın hukukuna saygı göstermeleriyle mümkün olur. Öte yandan halk da kendisini yöneten düzene saygı göstermek durumundadır. Devletle halk arasındaki hukuka karşılıklı saygı, iki taraftan da riayet edilmediği takdirde sosyal adaletin gerçekleşmesi mümkün olmaz.

Tabîdir ki buna riayet etmek pek meşakkatli bir iştir. Zira güzel cümleler kurmak suretiyle herkes hakka saygı gösterir; ancak iş pratiğe geldiğinde hak ehlinin sayısı azalır. *"Onların çoğu hakkı istemezler."*¹

1-Müminun, 70.

Emirülmüminin İmam Ali'nin (a.s) bu hususta güzel bir tabiri vardır: **"Hak, vasıfta en geniş, uygulamada en dar olan şeydir."** İşte, bu yüzden tarih boyunca sosyal adalet ve insan haklarına saygı, sadece bir slogan olmanın ötesine geçememiştir. Hatta bazen bu slogan insanların haklarını daha fazla çiğnemek yolunda bir vesile olmuştur.

İslam tarihinde Resulullah'tan (s.a.a) sonra ilk defa İmam Ali'nin hükümetinde sosyal adaletin tesisi için kısa bir süreliğine de olsa çok istisnai bir fırsat doğmuştu. Ancak ümmet bu fırsatı iyi değerlendiremedi. Aksine, İmam'ın hükümetindeki haksızlık ve zulmün kaynağı bizzat halk olmuştu. Nitekim İmam (a.s), bu konuda şöyle buyuruyordu: **"Benden önceki halk tabakası, yöneticilerinin zulmünden nasıl şikâyet etmişse ben de halkımın zulmünden şikâyetçiyim!"**

İşte, böyle bir Ali (a.s) geldi-geçti; adalet de onunla birlikte gitti. Bugün, bize düşen, onlardan ibret almak ve üzerinde yaşadığımız topraklarda sosyal adalet için gerekli ortamı oluşturmaya çalışmaktır.

3- Meşru ve Yapıcı Özgürlükleri Yaymak

Özgürlük, adaleti gerçekleştirme ve halkın hukukuna saygılı olma yolunda atılabilecek ilk adımdır. Burada kast edilen özgürlük, meşru olan yapıcı özgürlüktür, yıkıcı özgürlük değil. İnsanın içindeki (zatındaki) ve dışındaki zincirlerin esaretinden kurtuluşudur bu... Bu, aynı zamanda Kurân'ın *"Sırtlarındaki ağır yükleri indirir, bağlandıkları zincirleri kırar"*¹ tabiriyle insanları davet ettiği hürriyetin ta kendisidir. Bu, Emirülmüminin'in (a.s), Peygamber'in (s.a.a) gönderiliş felsefesi olarak saydığı şu cümlesinde belirttiği hürriyettir:

1-Âraf, 157.

"Allah Muhammed'i seçerek kullarını, kula kulluktan çıkarıp Allah'a kulluğa kavuşturusun... kullarının velayetinden çıkarıp O'nun vilayetine ulaştırsın istedi."

Alevî öğretisinde insanların hepsi hürdür ve Allah'tan başkasına kul olmak caiz değildir. İnsanı kölelik ateşine çeken ve onu sultacı, baskıcı ve azgın güçlerin teslimiyetine iten şey, nefsin-den kaynaklanan zatındaki kölelik zincirleridir. Eğer insanlar hürriyetin zirvesine ulaşmak ve hakiki özgürlüğe kavuşmak istiyorsa kesinlikle bu yolda atacağı ilk adım, Allah ile irtibat kurmak ve Emirülmüminin'in (a.s) tabiriyle **"Allah'a kulluk şartlarını yerine getirmek"** olmalıdır.

Allah'a kulluk şartları aslında insanlar için gerçek özgürlük kurallarını oluşturur. Bu şartlara teslim olunmadığı sürece onun zahiri anlamdaki geçici özgürlüğü, mutlak köleliğe dönüşecektir.

4- Halkçılık

Alevî hükümetin toplumsal yapısını oluşturan siyasî yapılanmalardan biri de halkçılık anlayışı ve hükümet yetkililerinin halkla olan diyalog niteliklerinin artırılmasıdır.

Klasik siyasetçiler, genellikle üst tabaka olarak nitelendirilen zenginler sınıfının hoşnutluğunu esas alan bir anlayışla hareket edererek onları kendilerinden razı etmek uğruna geniş halk kitlelerinin öfkelerini ve hoşnutsuzluğunu göze alırlar. Oysa Emirülmüminin'in (a.s) siyasetinde geniş halk kitlesinin memnuniyeti önemsenir; zenginler sınıfının rızası, umumun rızasına feda edilmezdi. Nitekim İmam (a.s) bu konuda şöyle buyuruyordu: **"Umumun öfkesi zenginler sınıfının hoşnutluğuna da zarar verir; umum hoşnut olursa zenginler sınıfının öfkesi geçiştirilir."**

İmam, valilerine, halkla sevgi ve samimiyete dayalı bir bağ kurmalarını, araya vasıta koymaksızın onlarla yüz yüze görüşmelerini, sözlerini ve sıkıntılarını dinlemelerini, halktan kaynak-

lanacak kötü davranışlara karşı tahammül göstermelerini ve uygunsuz hareketlerine karşı sabırlı olmalarını emrediyor; onlardan halka sert ve kaba davranmamalarını, haklarında kötü düşünmelerini, bireylerin gizlide işledikleri günahlara vakıf olduklarında bunları irdelememelerini istiyordu.

Halkçılık konusundaki siyasetine dair çok önemli bir nokta da şudur: İmam, valilerine verdiği talimatta onları halka karşı açık ve şeffaf olmaya çağırıyor, yönetim ve tasarrufları hakkında gerektiğinde halka açıklamada bulunmalarını istiyordu. Ancak bu şekilde halkın kafasındaki soru işaretleri giderebilirlerdi. Halkın yönetim hakkında kötü bir düşünceye sahip olmasına meydan vermezdi. Yöneticiler böyle bir durumda samimi bir yaklaşım ve alçak gönüllülikle yaptıkları icraatın sebeplerini açıklamak durumundaydı.

5- Mazlumları Koruma

Alevî hükümet, halkın hukukunu çiğnemeye ortam oluşturan faktörleri ortadan kaldırmak ve zalimlere karşı mücadele cephesini genişletmek için mazlumlara koruma kültürünü güçlendirmeye yönelmişti.

Emirülmüminin (a.s), zulme karşı mücadele kültürünü yaymak için her fırsatı mazlumlara koruma yönünde değerlendiriyordu. Aynı zamanda halkı da, yaşadıkları toplumun ıslahı için bu kültürün yayılmasına destek vermeye çağırıyor, şöyle buyuruyordu: **"Ey insanlar! Bana kendiniz için yardımcı olun. Allah'a yemin olsun ki ben zulme uğrayanın hakkını haksızlık edenden alacak, zalimin burnunu yere süreceğim!"**

Bu "adalet timsalinin" mazlumlara savunan ve pratikte onları koruduğunu anlatan kıssaları, o yüce imama uyduğunu iddia edenler için gerçekten okumaya değer dersler ve ibretlerle doludur.

6- Şikâyet Sandığı Oluşturma

İslam tarihinde ilk kez İmam Ali (a s.) hükümeti sırasında böyle bir girişimde bulunulmuştur. İmam, uğradıkları haksızlıkları sözlü olarak dile getirmek istemeyen veya bundan çekinen kimselerin sıkıntı ve uğradıkları haksızlıkları yazılı olarak anlatabilecekleri Beytü'l-Kıyas adı verilen bir şikâyet sandığı oluşturmuştu.

7- Toplumsal Birlik ve Uzlaş

İmam Ali'ye (a.s) göre vahdet, devletlerin devamlılığının garantisi; ayrılık ve tefrikacılık ise düşüş ve çöküş sebebiydi. Bu yüzden şöyle buyuruyordu: "**Muhammed ümmetinin birlik ve ülfetine benden daha düşkün biri yoktur!**"

Nitekim İmam, İslam ümmeti arasında tefrikacılık oluşmasını diye kendi şahsına ait haklarına dahi göz yumuyordu. Zira o, kişisel hakları konusundaki ısrarın, ümmet arasındaki ihtilafın batıl yandaşlarına zafer getireceğine inanıyordu.

İmam'ın İslam ümmeti arasındaki söz birliğine verdiği önem öyle bir seviyedeydi ki, hatta hükümetine tabi olan yargı yetkililerine ihtilaf yaratacak İslamî kanunları uygulamaktan sakınmaları talimatını dahi vermişti.

İleride İmam'ın yargı siyaseti dinamiklerinden söz ederken bu konuyu daha detaylı açıklayacağız.

Yargı Siyasetini Oluşturan Temeller

İmam'ın yargı alanındaki siyasetinin temellerini aşağıdaki açıklamalar oluşturmaktadır:

1- Yargı İçin Yetkin Kişileri Seçme

Yargıç, insanların haklarına ulaşabilmeleri için gerekli olan muhakeme düzenindeki en temel unsurdur. Dolayısıyla bir yargıç ilmî, amelî ve ahlakî açıdan ne kadar güçlü olursa yargı sistemi-

nin işlevi de bir o kadar güçlü olur. Bu bakımdan Alevî hükümeti anlayışında yargı mevkiine yetkin kişiler getirilmeliydi.

2- Yargıçların Ekonomik İhtiyaçlarının Karşılanması

Alevî hükümette gerekli yetiye sahip yargıçların ekonomik ihtiyaçları iyi derecede temin ediliyordu. Böylece ihtiyaçlarından dolayı halkın elindekine göz dikmek zorunda kalmaz ve haktan sapmazlardı. Bu vesileyle yargı makamı da toplumu ıslah yolunda istikametini kaybetmeyecek ve fesada düşmeyecekti.

3- Yargıçların Sorumluluklarını İfa Etme Güvenliği

Ali hükümetinde görev alan ehliyet sahibi yargıçlar, vazifelerini emniyet ve huzur içinde yapabilmeliydiler. Zira onlar yönetim mekanizmasında insanlara en yakın kimselerdi. Hiç kimse onların icraatına ve sorumluluklarının gereğini yapmalarına engel olma gücünü kendinde görmemeli; insanlara haklarını layıkıyla ulaştırmalarına mani olmamalıydı.

4- Yargı Adabına Riayet

Yargının kendine özgü genel adabı vardır. Ali hükümetinde görevli olan bir hâkim, yargı adabının farz ve müstahap tüm kurallarına riayet etmelidir. Nitekim İmam Ali (a.s) yargı makamında bulunan birini görevinden aldığı anda kendisine bunun sebebi sorulmuş, İmam da şu cevabı vermişti: **"Ben, hakemliğin esnasında senin konuşmanın hasmınınkinden daha yüksek olduğunu gördüm."**

5- Yargıçlar Üzerinde Titiz Denetim

Emirülmüminin İmam Ali (a.s), yargı sisteminin doğru şekilde işlevini yerine getirmesi konusunda her daim kendini sorumlu sayardı. Dolayısıyla sadece nasihatle veya yargıçları toplumun hukukunu çiğnemekten sakındırmakla yetinmezdi. Bilakis yargıçların işlerini bizzat kendi takip eder, verdikleri hükümleri dahi denetlerdi.

İmam, toplumsal işlerin ıslahı açısından yargı sisteminin taşıdığı özel öneme binaen çok mühim sorumlulukları olmasına rağmen "Dekketu'l-Kada" denen bir kürsüde oturur, halk arasında bizzat kendi hükmeder, böylece hâkimlere adeta muhakeme dersi verirdi.

6- Yargıda Tek Bakış Açısı

İmam'a (a.s) göre İslam düzeninde görev alan yargıçların hüküm verme konusunda ihtilaf etmeleri caiz değildi. Aksine hükümde uyum içinde olmalıydılar. Yargı sisteminde bu birlik ve uyumun oluşmasından sorumlu olan kurum da genel otorite idi.

7- Herkes Kanun Önünde Eşittir

Alevî hükümette herkes kanun karşısında eşitti. Yargı sistemi ise bağımsızdı ve bulunduğu özel konum itibarı ile kanunun kişiler üzerinde eşit ölçüde uygulanmasını sağlardı. Toplum, tüm tabakalarıyla yargı ve yargıçlık kurumu karşısında eşit haklara sahipti. Hatta yargıcı bulunduğu makama atayan yöneticinin dahi bu konuda ekstra bir ayrıcalığı yoktu.

Emirülmüminin (a.s), bulunduğu üstün ilmî, amelî ve siyasî konumuna rağmen hükümetindeki yargı kurumu karşısında son derece alçak gönüllü hareket ederdi. Kendi atadığı hâkimin sorularını cevaplamak için mahkemede bizzat hazır olmuştı. İmam bu yaklaşımıyla yargı makamının ne denli önemli bir konuma sahip olduğunu pratik olarak göstermiş ve insanların haklarını savunduğunu davranışlarıyla ortaya koymuştu. Ayrıca o, gelecek nesiller için yargı kurumu karşısında nasıl saygılı bir duruş sergilenmesi gerektiği hususunda da açık bir ders veriyordu.

8- Verilen Hükümler Karşısında İslam Nizamının Maslahatları

Ali hükümetine bağlı yargı kurumunda sadece İslam'ın orijinal kanunlarının uygulandığında hiç şüphe yoktur. Ancak bazı

özel durumlarda İslam hükümlerinin uygulanması, İslam ümmeti arasında tefrikaya yol açar ve İslam hükümetinin temellerini sarsıntıya uğratırsa (nitekim İmam'ın hükümeti döneminde belirli siyasî ve toplumsal olaylar sonucu böyle bir durum oluşmuştu) böyle bir hükümde bulunmak reva olmaz. İmam, Kadı Şureyh'e hitaben, böyle bir durumla karşılaştığında şu talimatı vermişti: **"İnsanların işleri toparlanıncaya kadar geçmişte hüküm verdiğin gibi hüküm ver!"**

Güvenlik Siyasetini Oluşturan Temeller

Emirülmüminin İmam Ali (a.s) emniyet konusuna son derece önem veriyordu. Ona göre güvenliği olmayan bir bölge, yaşana-bilecek en kötü bölgeydi. Zira daha önce de belirtildiği gibi güvenlik alanında ıslahatta bulunmak, onun, hükümeti ele alma işini kabul etmesinin asıl nedenlerinden biriydi. İmam'ın güvenlik alanındaki siyasetini aşağıdaki temeller oluşturmuştur:

1- Etkin Bir Güvenlik Mekanizmasının Tesisi

Tarih her ne kadar İmam'ın hükümetinde "emniyet kurumu" adıyla müstakil bir müessese olduğunu kaydetmemişse de, İmam'ın, hükümeti ile ilgili gizli haberleri kendisi için toplattığı çeşitli metinlerde ifade edilmiştir. Bu da şunu gösterir ki onun hükümetinde iç güvenlikle ilgili haberleri elde eden, askerî alanda istihbarat bilgileri sağlayan, vali ve yöneticilerin yaptıkları ile ilgili raporlar tutan teşkilatları vardı. Ancak ne yazık ki bu teşkilatlar hakkında elimizde detaylı bilgi yoktur. Bu teşkilatlanma tek bir kurum altında olabileceği gibi birkaç güvenlik kurumundan da oluşmuş olabilir.

2- Gerginliği Giderme

Düşmanlardan sulh istemesi, onları dosta dönüştürme yönündeki öğretileri, barışa dayalı ve düşmana karşı temkinli duruşu, İmam'ın İslam toplumunda iç güvenliğin derinleşmesi için ger-

ginliği ortadan kaldırmaya yönelik bir siyaset güttüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

3- Tedbir ve Uyanıklık

İmam, gerginliği giderici bir siyaset izlemenin yanı sıra Müslümanları düşmana karşı daima uyanık olmaları; onlardan hayır ve iyilik beklemek gibi bir saflığa düşmemeleri konusunda da uyarıyordu. Müslümanlara, düşmanları küçümsememeleri, kendilerine karşı düşmanlıklarını açığa vurmeyen düşmanlara karşı da daima tedbirli olmaları ve böylece herhangi bir durumda onlarla baş edebilme fırsatına sahip olmaları gerektiğini telkin ediyordu.

5- Korku Siyasetinden Kaçınma

İmam, hükümeti boyunca güvenliği tehdit edebilecek unsurlara karşı mücadelede panik ve korku yaymaya yönelik bir siyaset asla izlemedi. Yasal olmayan sertlik ve şiddete dayalı bir tavır içinde de bulunmadı. Tahmin, zan ve ihtimale dayalı olarak insanları asla mahkûm etmiyor, sanıkların suçu sabit olmadıkça onları asla cezalandırmıyordu.

5- Suçlulara Karşı Kanunî Uygulama

Ali hükümetinde cezaî sistem, sadece sanıklara karşı işkenceyi yasaklamakla sınırlı değildi. Bununla birlikte suçlulara yönelik işkence uygulamasını dahi yasaklıyordu. Çünkü suçluya bir insan olarak ihanet edilemezdi. Suç mahkemece sabit olmuşsa, suçlu sadece ilahî kanunun gereğine göre cezalandırılırdı. Eğer kanunu icra eden makam kasten veya yanlışlıkla kanunun gereğini aşacak olsa, ona kısas uygulanırdı. Nitekim Kamber, bir suçluya üç kırbaç fazla vurduğu için aynı suçlu tarafından kısas edilmişti.

6- Siyasî Muhaliflerle Geçinme

İmam siyasî muhaliflerine karşı yumuşak davranıyor ve onlara müsamaha gösteriyordu. Ancak bu, onlar için emniyete halel getirecek bir tutuma girmedikleri sürece geçerliydi. Ali (a.s) mu-

haliflere karşı yumuşak davranmanın, onların öfke ve muhalefetlerini azaltacağına inanıyordu. Nitekim İmam, cinayet işlemedikleri, İslam toplumunun emniyetine halel getirmedikleri ve güvenliği tehdit etmedikleri sürece Haricilerin karşısına çıkmamıştı. Onların sövmelerine ve sözlü saldırılarına tahammül ediyordu. Beytülmal'den haklarını dahi kesmemişti.

İmam'ın güvenliği tehdit eden unsurlara karşı tutumu, bu hareketlerin çapına ve derinliğine göre şekilleniyordu. Onları bazen sürgün ediyor, bazen hapsediyor, bazen de son çare olarak onlara karşı askerî harekâta geçiyordu.

Savaş Siyasetini Oluşturan Temeller

İmam'ın savaş siyaseti büyük dersler ve ibretlerle doludur. Gerçekten de bu konu üzerinde önemle durulması gerektiğine inanıyoruz. Bu amaçla, onun bu alandaki siyasetini hangi temellerin oluşturduğuna işaret etmek yerinde olacaktır:

1- Askerî Eğitim ve Orduda Disiplin

Emirülmüminin İmam Ali (a.s), askerî savaş tecrübesi bakımından en deneyimli komutanlardan biriydi. Savaş meydanlarında uzun bir ömür tüketmişti. Dillere destan eşsiz güç ve şecaa-tinin yanı sıra savaş tekniklerini de tam anlamıyla biliyordu.

İmam, ordusunu bizzat kendi eğitiyordu. Savaştan önce askerî güçlerini düzene sokar, savaşla ilgili önemli noktaları onlara tekrarlardı.

Muaviye ordusunun gece baskını sırasında bazı muhalifler tarafından İmam'ın savaş tekniği bilmediği konusunda sesler yükselmişti. Ancak İmam, bazı yarenlerinden şikayetlenerek şöyle dedi:

İtaatsizlik ve gevşekliğinizle benim işimi bozdunuz! Derken Kureyş "Ebu Talib'in oğlu er kişidir, ama savaş tekniğini bilmez!" demeye başladı. Allah

aşkına bir onların babalarına bakın, bir de bana; hangisi benden daha fazla savaş meydanlarında bulunmuş, hangisi benden daha fazla savaşmış? Meydana koştuğumda henüz yirmi yaşını bile doldurmamıştım. Oysa ki şimdi yaşam altmışı geçiyor. Gelin, görün ki kendisine itaat edilmeyen kimsenin gücü de olmaz!¹

İmam, savaşçıları eğitirken askerlerin silahlarından ayrılmamaları, düşmana darbe indirme konusunda en uygun fırsatı kollamaları, düşman güçlerine göz dikmememeleri, gerektiğinde taktik olarak geri çekilmeleri gibi askerlikle ilgili en ince ve en küçük noktaları dahi göz ardı etmiyordu.

2- Özel Güçler Oluşturma

İmam'ın savaş alanındaki siyasetinde göze çarpan bir diğer husus da "Şurtatu'l-Hamis"² olarak bilinen ve bugün "fedailer" adı verilen özel güçler oluştuymasaydı. Bu özel güce, İmam'a karşı en vefâlı ve samimi olan, gerektiğinde kendilerini feda edecek kimseler katılıyordu. Bunlar, özel yeteneklere sahip kimse-lerdi. İmam, stratejik öneme sahip özel durumlarda bunlardan faydalanıyordu. Nitekim hutbelerinden birinde bu güçlere hitaben şöyle buyurmuştu:

"Sizler hakkın yardımcıları, dinin kardeşleri ve zorlu günün siperlerisiniz. Halktan öte sizler sırdaş-larsınız. Sizin yardımınızla kaçanları vuruyor, yöne-

1-*Nehcü'l-Belaga*, 27. hutbe.

2-Şurta, ordu demektir. Çoğulu "Şurat"tır. [Günümüzde polislere bu isim verilir.] Şurta, sultanı ve valileri korumakla görevliydi. Savaşta ilk öne çıkan ve ölüme hazır olan kişiler bunlardan oluşurdu. Kendilerini düşmana tanıtacak alametler kullandıkları için bu isimle anılmışlardır. Bkz: *Mecmau'l-Bahreyn*, c.2, s.942. Burada maksat, İmam'ın ordusu arasında diğerlerinden önde olan seçkin ashabıdır.

Hamis, beş anlamına gelir ve ordu demektir. Çünkü bu ordu beşe ayrılıyordu: Baş, ön, sağ, sol ve kalp. Ganimetten onlara beşte biri verildiği için bu isimle anıldıkları da söylenmiştir. Bkz: *en-Nihaye*, c.2, s.79.

lenlerin itaatini umuyorum. O halde her türlü hile ve şaibeden uzak kalarak hayrı tavsiye eden görüşlerinizle bana yardımcı olun. Allah'a andolsun ki ben, insanlara kendilerinden daha evlayım!"¹

Şurtatu'l-Hamis, günümüz tabiriyle "muhafazakârlar" ve "Hizbullahîler" olarak nitelendirilen, akıllı ve işbilir kimseler olarak İmam'ın yanında yer alıyorlardı. Yerli eleştirilerde bulunur, İmam'ın siyasetleri hakkında düşüncelerini beyan eder, Alevî hükümetin en zor zamanlarında bile İmam'larına vefa gösterirlerdi.

Bu gruba neden "Şurtatu'l-Hamis" adı verildiği konusuna gerekçe olarak "tanınmalarını sağlayan alametleri olduğu veya İmam'a karşı özel ahitte bulundukları" söylenmektedir. Nitekim Esbag b. Nebate'ye Şurtatu'l-Hamis adını nasıl aldıkları sorulduğunda şu cevabı verdiği bildirilmiştir: "Çünkü biz canımızı ona feda etmeyi taahhüt ettik ve o da bize zafer garantisi verdi!"²

3- Orduya Moral Takviyesi

İmam, silahlı kuvvetlerin maneviyatının güçlü ve savaşçılık bakımından morallerinin üst düzeyde olmasına son derece önem verirdi. Bu yüzden ordunun düşman karşısındaki motivasyonunu güçlendirmek, onların savaş ve fedakârlık azmini artırmak için mümkün olan her çabayı sarf ediyordu. Bu konuda yaptığı hararetli konuşmalar ve etkili sloganlarla askerlerin hamaset ve şehadet duygularını tahrik eder; ölümden sonraki hayata olan isteklerini artırır; onları Allah'tan yardım dilemeye, duada ve zikirde bulunmaya teşvik ederdi.

Mücahitlerin iradelerini güçlendirmek için faydalandığı çok etkili yöntemlerden biri de "telkin" metodu idi. İmam Ali (a.s), oğlu Muhammed'i bu metotla eğitirken kendi şahsi tecrübesini ona şu şekilde anlatıyordu:

1-Nehcü'l-Belaga, 118. Hutbe.

2-Mecmau'l-Bahreyn, c.2, s.942.

"Ben savaşta kimle karşılaşmışsam onu öldüreceğimi kendime telkin etmişimdir. Öyleyse onlara (Allah'ın yardımıyla) galip geleceğini kendine telkin et!"

Bilakis zafiyet ve korku telkini ise, düşman karşısındaki hezimetin en önemli sebeplerinden biridir. İmam, bu konuda kendisine yöneltilen "Rakiplerin karşısında nasıl galip geldin?" şeklindeki soruya şu cevabı vermiştir: **"Her kimle karşılaştıysam bana kendi aleyhinde yardımcı oldu!"**¹

Alevî hükümette mücahitlerin savaş meydanında morallerini güçlendiren vesilelerden biri de İmam'ın dünya ve ahiret olgusunu onlara çok etkili bir şekilde beyan etmesiydi. İmam, düşmana sırtlarını dönmeleri ve cepheden kaçmaları hâlinde başlarına gelecek dünyevî ve uhrevî tehlikeleri onlara çok net bir şekilde anlatıyordu.

Bu hususta ifade edilmesi gereken bir diğer nokta ise askerlere yönelik direniş motivasyonunu zaafa uğratacak konuların gizli tutulması ve onların yayılmaması yönünde İmam'ın çabasıydı.

4- Savaşta Hile

Daha önce de belirttiğimiz gibi, İmam'ın yönetim alanındaki siyasetinde hile ve aldatmaya yer yoktu. Bu, aynı zamanda Alevî ve Emevî yönetim anlayışını birbirinden ayıran temel farktı. Ancak genel siyasî anlayıştan sadece savaşa yönelik hile istisna edilmiştir.

İmam, savaş dışında her türlü hile ve aldatmaya şiddetle karşı olduğu halde savaş sırasında bunu caiz sayıyor, hatta tavsiye dahi ediyordu. Kendisini de savaş meydanında bu konuda başta gelenlerden sayıyor, şöyle buyuruyordu: **"Savaşta gücünden ziyade hilene güven!"**

1-Nehcü'l-Belaga, 318. hikmet.

5- Savaş Ahlakı

Alevî düzenin savaş siyasetindeki zengin muhteviyatından birini de hiç kuşkusuz "savaş ahlakı" konusudur. Alevî bakış açısıyla savaş ahlakı kısaca aşağıdaki ilkeleri kapsamaktadır:

a) Savaştan Kaçınma ve Savaşı Başlatmama

Bu siyasî anlayış aynı zamanda İslam'ın barışçıl yönüne ve savaşa dair tutumuna bir tekittir. Emirülmüminin (a.s), hükümeti döneminde meydana gelen savaşların tümünde ordusunu savaşı başlatan taraf olmaktan men etmişti.

Cundeb el-Ezdî der ki: Ali ile (a.s) birlikte nerede düşmanın karşısına çıksak bize şu emri verirdi: **"Onlar savaşa başlamayan siz savaşmayın; zira Allah'a hamd olsun ki sizin deliliniz vardır. Onları savaşa başlamadıkları sürece kendi hallerine bırakmanız da başka bir delil olacaktır."**

b) Savaşa Davet Etmeme

Savaşa karşı olan bu siyasî anlayışın derinleşmesi yönündeki bir talimat da şu olmuştu: İmam, yanındaki savaşçılara "savaşa davet etmeyi" yasaklıyordu. Yani ashabını, Arap geleneğinde yaygın olan ve karşı tarafta korku oluşturmaya yönelik "Hel min mübariz?" (Benimle savaşacak biri var mı?) şeklinde çağrıda bulunmayı men ediyordu. Ancak düşman tarafından böyle bir çağrı geldiğinde icabet etmeyi ve meydanı boş bırakmamayı da gerekli görüyordu.

c) Düşman Elçilerinin Siyasî Dokunulmazlığı

İslam devletinin siyasî ilkelerinden biri de yabancı ülkelerin temsilcileri ve hatta düşmanın elçilerine yönelik siyasî dokunulmazlıklar oluşturmaktadır. İmam Ali (a.s) ordusuna bu ilkeye ciddi şekilde bağlı kalmalarını telkin ediyordu. Düşman tarafından gönderildiğini iddia eden biriyle yeterli ölçüde araştırma yapmadan savaşmanın caiz olmadığını belirterek, onları şüpheli durumlarda ihtiyatlı davranmaya çağırıyordu.

d) Savaşa Başlamadan Önce Delil Getirme

İmam, insanları uyarmaya ve onların iç dünyalarını aydınlatmaya son derece önem veriyor, kan dökülmemesi için elinden gelen çabayı sarf ediyordu. Düşmanı hidayete kavuşturmak için hiçbir fırsatı kaçırmazdı. Hatta savaş meydanında, iki ordu arasında savaş ateşinin doruğa ulaştığı anda bile hidayet ve irşad görevini ifa ediyor, hakkaniyet noktasında düşmana sürekli delil sunuyordu.

e) Savaş Anında Dua

Barışa yönelik çabaların fayda etmediği ve savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda ordu tam da düşman karşısında çarpışmaya hazır hâle geldiğinde, hücceti tamamlandıktan sonra ve savaşa başlamadan önce duaya sığınır, Allah'ı zikreder ve O'ndan yardım dilerdi. Onun savaşı, dua ile Allah sevgisine ve O'na yaklaşmaya mukaddime niteliğinde, ilahî hedefler ve insanî değerlerin gerçekleşmesine bir vesileydi.

f) Savaşa Öğlenden Sonra Başlama

Emirülmüminin İmam Ali (a.s), savaşın öğlenden önce başlamaması için çaba sarf ederdi. Çünkü bu, savaşın geceye yakın zamanda olması anlamına gelirdi. Böylece savaş daha kısa sürede sona erer, ölü sayısı daha az olurdu; savaşmak isteyenler geri dönmek zorunda kalır, kaçanlar da dağılıp giderdi.

g) Düşmandan Geriye Kalanlara İyi Davranma

İmam, hezimete uğrayan düşman ordusunun geride kalan savaş esirlerine, özellikle de kadınlarına karşı, ordusuna son derece yumuşak davranmasını emrederdi. Savaştan kaçanları takip etmemeleri, yaralıları öldürmemeleri, evlere girmemeleri ve düşman ordusunda buldukları ganimetler dışında diğer mallara el uzatmamaları konusunda onları uyarıyor; kadınlara asla saldırmamalarını, İslam ordusu komutanlarına küfür veya hakarete

bulunsalar da onlara karşı en ufak bir yaptırımında bulunmamalarını emrediyordu.

Uluslar Arası Siyasetinin Temelleri

Önceki satırlarda İmam Ali'nin (a.s) ülke yönetiminin çeşitli alanlarındaki siyasetinin alt yapısını oluşturan temellerden söz ettik. Burada İmam'ın uluslar arası siyasetinden söz ederken onun, ülkelerin yönetimi ve siyasî düzenlerin istikrarı için zaruri sayılan, hiçbir inanç ve kültüre özgü olmayan genel öğretilerini kast etmekteyiz.

Fıtrat ve akl-ı selimin bir gereği olan Ali'nin sosyal alandaki bu açılımlarının doğruluğuna, vicdan sahihibi her insan şahitlik eder. Bu öğretilerin, dinî inanç göz önüne alınmaksızın her ülkenin yönetiminde ve sosyopolitik yaklaşımında belirleyici bir role sahip olduğuna tarih de şahittir.

Onuncu fasılda İmam'ın siyaseti taksim edilirken, ülke yönetimi ve sosyopolitik alanlarda bıraktığı genel kurallar ve uluslar arası açılımlar üç kısma ayrılmaktadır:

1- Ülkelerin Devamlılığını Garanti Eden Kurallar

Bu kurallar ülkelerin devamlılığı için zorunlu sayılmaktadır. Sosyal adaletin derinleştirilmesi için çalışmak, toplumun siyasî alandaki işlerinin idaresi konusunda iyi bir öngörüye dayanmak, halkla ilişkileri iyi düzeyde tutmak, özgürlükleri savunmak, bağımsızlığı sağlamak ve toplumun gerek bireysel, gerekse sosyal haklarıyla ilgili her şey bu kurallar dâhilinde ele alınır.

2- Ülkelerin Çöküşüne Sebep Olan Yöntemler

Bunlar, uygulandığında kısa bir süre için etkili olan, ancak sonuçları itibarıyla hükümetlerin batışına ve yıkılmasına yol açan birtakım yöntemler ve siyasî yaklaşımlar içermektedir. Örnek olarak; halkın hukukunu çiğnemek, kan dökmek, işlerin yö-

netiminde kötü öngörüye dayanmak, diktatörlük, şahsi çıkarlar için hükümet sorumlularını diğerlerinin önüne geçirmek, yönetimle ilgili temel kurallar konusunda ihmalkâr davranmak, hükümet görevlilerinin değer taşımayan önemsiz işlere yoğunlaşması, görevi yeterli ve ehil kişilerin yerine ehil olmayan kabiliyetsiz kişilere vermek bu tür yaklaşımlardır.

3- Uluslar Arası İlişkilerde Etkili Açılımlar

İmam'ın uluslar arası ilişkiler alanındaki talimatlarını kapsamaktadır. Bir Müslüman'ın faydalandığı tüm insan haklarını diğerleri için de tanımak, diğerleri ile kurulan ilişkilerde izzetli ve onurlu bir duruş sergilemek, dış ülkelerle olan gerginlikleri gidermeye çalışmak, anlaşma ve sözleşmelere bağlı kalmak, diğerlerinin hukukunu korurken emaneti gözetmek, yabancı ülkelerde mevcut bilimsel ve teknik alanlardaki kazanımlardan faydalanırken kültürel bağımsızlığı kaybetmemek ve dış kültürler arasında asimile olmamak bu talimatlardan bazılarıdır.

Bu üç başlığa ilave olarak İmam'dan uluslar arası ilişkiler hakkında son derece önemli açılımlar içeren çeşitli sözler nakledilmiştir. İleride "**Nadirat**" başlığı altında karşılaşacağımız bölümde, eğitici öneme sahip bu cümleler zikredilecektir.

Özet

Buraya kadar zikrettiklerimiz genel yöneticilik ve siyasî toplum anlayışı konusunda İmam Ali'ye (a.s) ait (ansiklopedinin bu cildinde geniş şekilde yer verilecek olan) siyasî ilkelerin sıkıştırılmış özetidir. Tüm bunlar, Emirülmüminin İmam Ali (a.s) bakişısıyla siyasetin, insanların gerçek hukuk ve ihtiyaçlarını esas alan hükümet için bir araç olduğunu; güçlülerin ve halk hukukunu hiçe sayanların kendi iktidarlarını derinleştirme aracı olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Şimdi, bu ilkeleri göz önünde bulundurarak ve bu özet anlatıma dayanarak İmam'ın siyaseti ve siyasî ehliyeti yönündeki sorulara kolaylıkla cevap vermek mümkündür.

(3)

İMAM'IN SİYASİ YETENEĞİNE DAİR GENEL BİR SAVUNMA

Siyaseti halkın hukukunu ve ihtiyaçlarını sağlamak için sadece bir araç olarak değil de onlar üzerine otorite kurma vesilesi olarak gören birtakım kişiler, İmam'ın bazı siyasî tutumlarını göz önünde bulundurarak onun siyasî yeterlilikten yoksun olduğunu zannetmişler, "Ali savaş eridir, siyaset adamı değildir!" gibi vehimlere kapılmışlardır.

İmam'ın, Ömer'in vasiyeti üzerine halifeyi tayin etmek için toplanmış olan altı kişilik şuradaki duruşu ve hükümete geldikten sonra hilafetinin daha başlangıcında Muaviye'yi azletmesi, onları bu kuruntuya sevk etmiş; tarih boyunca şu görüşleri savunanlar olmuştur:

"Eğer İmam siyaset adamı olsaydı Abdurrahman b. Avf'ın ona biat eli uzatırken öne sürdüğü **'Ebubekir'le Ömer'in yöntemine bağlı kalma'** şartını kabul eder, hilafete oturmak için gelmiş olan bu fırsatı kaçırmazdı. Hükümete oturup tamamen gücü elde ettiğinde ise istediği gibi amel ederdi. Nitekim Abdurrahman'ın şartını kabul edip de hilafete gelen Osman'ın buna vefa etmediği herkesin malumudur!"

"Eğer Ali siyaset adamı olsaydı hükümetinin başlangıcında hasımlarıyla, özellikle de Talha, Zübeyir ve Muaviye ile uzlaşır; geçici olarak onların isteklerini yerine getirir; hükümeti iyice yerine oturduğunda ise onların karşısına çıkar ve işlerini bitirirdi!"

İmam'ın siyasî hayatında bu tür duruşlar az değildir. O, ahlakî ve İslamî değerler üzerinde ayak direttikçe zahirî manada otoritesi ve hükümetinin temelleri zayıflıyordu.

İbn-i Ebi'l-Hadid bu hususta şöyle yazar:

"Bilesiniz ki, Emirülmüminin'in (a.s) faziletini hakıyla tanımayan bir grup 'Ali Ömer'den daha bilgili olsa da Ömer ondan daha siyasetçidir!' vehmine kapılmış, Ali düşmanları ve ona kin güdenler Muaviye'yi ondan daha siyasetçi ve tedbirde ondan daha isabetli sanmışlardır."¹

Ansiklopedinin bu cildinin daha fazla uzamaması için İmam'ın siyasî duruşuyla ilgili eleştirilerin her birine kendi yerinde daha detaylı cevaplar verilecektir. Ancak burada tüm bu eleştirileri tedavi edecek genel bir cevap vermek istiyoruz.

Özetle şunları söylemek gerekir ki: Eğer siyaseti "kalplere hükmetme veya insanların hukukunu ve toplumun gerçek ihtiyaçlarını temin etme gereği" temeli üzerine kurulmuş bir vesile şeklinde algıarsak, bu durumda Ali (a.s), tarihte var olmuş Peygamberden (s.a.a) sonra en büyük siyaset adamıdır. Ancak siyaseti hükümete ulaşma aracı ve hangi yoldan olursa olsun toplum üzerinde otorite kurma vesilesi olarak görürsek, bu bakış açısıyla Ali (a.s) asla siyaset adamı değildir.

Elbette bu, Emirülmüminin İmam Ali'nin böyle bir siyaseti bilmediği anlamına gelmez. Bunun anlamı, İmam'ın ilahî hükümlere bağlılığı ve ahlakî değerlere tutunmasının, onu bu ma-

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.10, s.212.

nada bir siyaset adamı olmaktan uzaklaştırmış olmasıdır. Yoksa İmam, otorite kurmak için yapılacak siyasetteki çirkinlikleri ve bunun meşru olmayan çarelerini herkesten daha iyi bilmekteydi. Nasıl bilmesin ki? Nitekim o, bu konuda şöyle buyuruyordu:

"Eğer hilekârlık ve düzenbazlık ateşte olmasaydı, insanların en hilekârı ben olurum!"

"Heyhat, eğer takva olmasaydı, Arabın en dâhisi ben olurum!"

"Allah'a yemin olsun ki Muaviye benden daha akıllı değildir. O, ancak aldatır ve günah işler. Eğer aldatmak iğrenç olmasaydı, ben insanların en kurnazı olurum. Fakat her aldatma bir günahdır ve her günah nankörlüktür. Her aldatanın bir sancağı vardır ve kıyamet günü onunla tanınır."

İmam (a.s) her türlü siyasî hileyi tam olarak bilmekteydi ve dileyseydi nefesleri sinelerde hapsedebilirdi; rüşvet ve tehdit siyasetine de sığınabilirdi. İnsanların hukukunu çiğneyebilir, çeşitli yöntemlerle onların işini bitirebilir ve içindeki muhalefetlerin kökünü kazıyabilirdi. Fakat onun hakka olan bağlılığı, İslamî ve insanî değerlere olan inancı, bu seviyeye düşmesini engelliyor, onu meşru olmayan vesilelere tevessül etmekten alıkoyuyordu. O, çoğu zaman şu sözü tekrar ederdi:

"Gerçekten de sizi düzene sokacak şeyin ne olduğunu ve eğriliğinizi neyin doğrultacağını biliyorum. Ama kendimi bozgunluğa düşürüp sizi düzene sokmayı uygun görmüyorum."¹

İmam, bu sözleriyle halkı sakinleştirmeyi ve zorbacılık siyaseti güderek kısa sürede toplumdaki sesleri dindirmeyi bildiğini işaret ediyor. Yine de bunlara tevessül etmiyor. Zira böyle bir ıslah, mus-

1-Nehcü'l-Belaga, 69. Hutbe.

lihin bozulmasıyla sonuçlanır ki, bu da çok ağır bir bedeldir!

Evet, bedeli muslihin bozulması olacak bir ıslah hareketi!.. Emirülmüminin'e (a.s) ait bu söz, ıslah hareketinin bazı durumlarda muslihin bozulmasına yol açabileceğini bildirmektedir. İşte, bu yüzden İmam'ın hükümetinde hâkim olan Alevî siyaset anlayışının temel prensipleri meşru olmayan dayanaklar üzerine dayalı ıslahata izin vermezdi. Günümüz dünyasında hüküm süren siyasetlerde olduğu gibi ekonomik ıslahat yaparken toplumsal adaleti kurban etmek, bu konuda tipik bir örnektir.

İmam, siyasî nüfuz ve gücü olan muhaliflerini nasıl kandıracağını çok iyi biliyordu. Tamahlarını dindirmeyi, isteklerini temin etmeyi ve sonra da onları yavaş yavaş ortadan kaldırmayı becerebilirdi. Bununla birlikte halkı da kandırabilirdi. Onların gerçek hukukunu temin edeceği, çok yakında İslamî değerlerin hak ettiği saygınlığa ulaşacağı sözünü verebilirdi. Tüm bunları söylerken de hükümetini sağlamlaştırmak adına farklı bir yöntem takip edebilirdi. Bütün bunlar olabilirdi. Ancak böyle bir durumda Ali b. Ebu Talib, artık Ali b. Ebu Talib olmazdı. O da tarihteki diğer siyasetçiler gibi siyaseti, hakkın ve hukukun topluma egemen olmasının vesilesi değil, halk üzerinde egemenlik kurmanın aracı olarak gören profesyonel bir siyasetçi olurdu.

Alevî ıslahat hareketinde Nebevî hükümleri ihya etmekten başka bir hedef yoktur. Bu yüzden meşru olmayan, dinî ve insanî değerlere dayanmayan yöntemlere tevessül edilemez. Nitekim Nebevî hükümetin karşılaştığı aynı sorun ve sıkıntılar, bu ıslah hareketinin de karşısına çıkmıştır.¹

İmam, tüm bu sorunları tahammül etmekle birlikte İslam tarihini (bir kez daha) Nebevî hükümet tarzının aydınlatıcı öğretilerine geri götürdü ve sonraki nesillere kalplere hükümet etme yöntemini öğretti. Ancak burada şöyle bir soru akla gelebilir:

1-Bkz: *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.10, s.214, s.222.

Eğer İmam'ın daha önce işaret edilen temellere dayanan sosyopolitik idaresi konusunda seçtiği yöntem mümkün ve uygulanabilir nitelikte idiyse, niçin insanların çoğu Ali (a.s) gibi bir siyaset adamından uzaklaşmış ve onun bu yöntemini terk etmişlerdi? Hâlbuki onun sultaya ulaşması özgür bir seçimle gerçekleşmiş, halkın genel desteğini almıştı. Öyleyse neden kısa süre sonra etrafından dağıldılar, hükümetinin ve hayatının son aylarında onu tek başına bıraktılar?

Bu soruya kısaca şu cevap verilebilir: Halkın İmam'dan uzaklaşması ve onun yalnız kalması, bu yöntemin yanlış olduğuna delil değildir. Bu konuda başka sebepler etkili olmuştur. Ansiklopedinin 14. cildinde İmam'ı yalnızlığa iten sebepler hususunda geniş açıklama gelecektir.

BİRİNCİ FASIL

NUR BİATİ

1/1

İMAM'A BİATİN TARİHÇESİ

Tarih ve siyer yazarları halkın İmam Ali'ye olan biatinin net tarihi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bazıları bu biatin Osman'ın öldürüldüğü gün gerçekleştiğini söylemişken,¹ başka bir grup da Osman'ın öldürülmesinden birkaç gün sonra gerçekleştiğini savunmuş, bunun bir ile beş gün arasında olduğu yönünde ihtilaf etmişlerdir.²

Bazı tarih kaynaklarında şöyle gelmiştir: "Ali'ye (a.s) Cuma günü 25 Zilhicce'de biat edildi. Halk, Osman'ın da o gün öldürüldüğünü sanmaktadır."³

1-*el-İstiab*, c.3, s.217, No: 1875; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.358; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.436; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.305, bu iki kaynakta "Halk, İmam'a biatin Osman'ın öldürüldüğü gün olduğunu sanıyordu" ifadesi yer almaktadır; *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.123, h.4594, bu kaynakta "Osman'ın öldürülmesinin ardından biat edildiği söylenmiştir" ibaresi kullanılmıştır.

2-Bazı kaynaklarda İmam'a (a.s) Osman'ın öldürülmesinden bir gün sonra biat edildiği zikredilmiştir. *Ensabu'l-Eşraf* (c.3, s.7) bunlardan biridir. Bazı kaynaklar da bu biatin üç gün sonra gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.123, h.4594 ve *el-Ahbaru't-Tival*, s.140 bu grup kaynaklardır. Bazıları da bu biatin dört gün veya beş gün sonra gerçekleştiğini söylemişlerdir. Bkz: *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.123, h.4594.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.436; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.305; *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.123, h.4594.

Ancak Taberî'nin Ebu'l-Melih'ten¹ ve İbn-i Ebil Hadid'in Ebu Cafer el-İskafî'den² naklettiklerine göre *Tarih-i Dimeşk* ve *Tezkiretu'l-Havas*'ta³ da geçtiği üzere halkın biati, Hicret'in 35. yılında, Zilhicce ayının on sekizinci günü gerçekleşmiştir.

Bizim kanaatimize göre ikinci görüş gerçeğe daha yakındır. Zira bu söz, daha önceki kaynakların açıkça ifade ettiği Osman'ın öldürüldüğü tarihle (en sahih görüşe göre 18 Zilhicce⁴) İmam'a biat tarihinin aynı gün olduğu yönündeki görüşe de uygundur.

Ayrıca o günkü İslam toplumuna hâkim olan siyasî koşulları göz önünde bulundurduğumuzda ve İmam'ın eşsiz şahsiyetini düşündüğümüzde Osman'ın öldürülmesi ile ümmetin yeni rehberi belirlemesi arasında bu kadar uzun bir süreç olması gerçekten çok uzak bir görüştür.

1-*Tarih-i Taberî*, c.4, c.428.

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.7, s.36.

3-*Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.437; *Tezkiretu'l-Havas*, s.56.

4-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.480, h.778; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.7; *Ta-bakatu'l-Kubra*, c.3, s.77; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.415; *Tarih-u Halîfet İbn-i Hayyat*, s.132; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.294; *el-İstîab*, c.3, s.159, No: 1797.

1/2

حُرِّيَّةُ النَّاسِ فِي انْتِخَابِ الْإِمَامِ

1275 . الإمام عليّ(ع) - فِي كِتَابِهِ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ عِنْدَ مَسِيرِهِ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى الْبَصْرَةِ - : بَايَعَنِي النَّاسُ غَيْرَ مُسْتَكْرَهِينَ ، وَلَا مُجْبَرِينَ ، بَلْ طَائِعِينَ مُخِيرِينَ^١ .

1276 . عنه(عليه السلام) : قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) وَأَنَا أَرَى أَنِّي أَحَقُّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ ! فَاجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ ! فَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ . ثُمَّ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ حَضَرَ فَكُنْتُ أَرَى أَن لَّا يَعْدِلُهَا عَنِّي ، فَوَلَّى عُمَرَ ، فَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ ! ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ أُصِيبَ ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا يَعْدِلُهَا عَنِّي ، فَجَعَلَهَا فِي سِتَّةِ أَنَا أَحَدُهُمْ ! فَوَلَّاهَا عُثْمَانُ ، فَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ . ثُمَّ إِنَّ عُثْمَانَ قُتِلَ ، فَجَاؤُونِي ، فَبَايَعُونِي طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرَهِينَ^٢ .

1277 . عنه(ع) - مِنْ كِتَابِ لَهُ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ عَلِمْتُمَا - وَإِنْ كَتَمْتُمَا - أَنِّي لَمْ أُرِدِ النَّاسَ حَتَّى أُرَادُونِي ، وَلَمْ أُبَايِعْهُمْ حَتَّى بَايَعُونِي ، وَإِنِّكُمَا مِمَّنْ أُرَادَنِي وَبَايَعَنِي ، وَإِنَّ الْعَامَّةَ لَمْ تُبَايَعَنِي لِسُلْطَانٍ غَالِبٍ ، وَلَا لِعَرَضٍ حَاضِرٍ^٣ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 1 ، الجمل : ص 244 ، الأمل للطوسي : ص 718 ح 1518 عن عبد الرحمن بن أبي عمرة الأنصاري وفيه إلى «غير مستكرهين» .

٢ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 439 ، أسد الغابة : ج 4 ص 106 ح 3789 كلاهما عن يحيى بن عروة المرادي .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 54 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 239 ؛ الفتوح : ج 2 ص 465 كلاهما نحوه ،

1/2

İMAM'I SEÇME KONUSUNDA HALKIN
ÖZGÜRLÜĞÜ

1275-İmam Ali (a.s) [Medine'den Basra'ya giderken Kufe halkına yazdığı mektubunda]: İnsanlar bana istemeyerek veya zorla biat etmedi; bilakis kendi arzuları ve seçimleriyle biat ettiler.¹

1276-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde ben kendimi bu iş için halkın en liyakatlısı olarak görüyordum! Ancak halk Ebubekir üzerinde birleşince ben de dinledim ve itaat ettim. Sonra Ebubekir'in ölümü gelip çatığında artık hükümetin benden başkasına geçmeyeceğini gördüm. Fakat Ömer yönetime geldi. Ben de dinledim ve itaat ettim! Sonra Ömer vurulduğunda hükümetin benden başkasına geçmeyeceğini sanıyordum. Ama o, hükümeti benim de aralarında bulduğum altı kişiye bıraktı! Sonra da Osman bu işi eline aldı. Ben de dinledim ve itaat ettim. Sonra Osman da öldürüldü. Derken bana geldiler. Hiçbir zorlamaya maruz kalmaksızın kendi istekleriyle bana biat ettiler.²

1277-İmam Ali (a.s) [Talha ve Zübeyr'e yazdığı mektubundan]: Gizleseniz de siz ikiniz pekâlâ bilirsiniz ki insanlar beni istemedikçe ben onları istemedim; onlar bana biat etmedikçe ben onlara yakınlaşmadım. İkiniz de beni isteyenlerden ve bana biat edenlerdendiniz. Halk ne zorlama sonucu bana biat etti, ne de hazır bir mala konmak için!³

1-*Nehcü'l-Belaga*, 1. Mektup; *el-Cemel*, s.244; *el-Emali*, Tusî, s.718, h.1518, Abdurrahman b. Ebu Umre el-Ensârî'den.

2-*Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.439; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.106, h.3789, her ikisi de Yahya b. Urve el-Muradî'den.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 54. Mektup; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.239; *el-Fütuh*, c.2, s.465; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.90.

1278 . الفتوح : أَقْبَلَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ النَّاسَ قَدْ بَايَعُوا طَائِعِينَ غَيْرَ كَارِهِينَ ، فَلَوْ بَعَثْتَ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ وَمُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ وَحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ وَكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ فَدَعَوْتَهُمْ ؛ لِيَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ !
فَقَالَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) : إِنَّهُ لَا حَاجَةَ لَنَا فِيمَنْ لَا يَرِغَبُ فِينَا^١ .

1/3

كَرَاهَةُ الْإِمَامِ لِلْحُكُومَةِ

1279 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي خُطْبَتِهِ بَعْدَ الْبَيْعَةِ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنِّي قَدْ كُنْتُ كَارِهًا لِهَذِهِ الْوَلَايَةِ - يَعْلَمُ اللَّهُ فِي سَمَاوَاتِهِ وَفَوْقَ عَرْشِهِ - عَلَى أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ، حَتَّى اجْتَمَعْتُمْ عَلَى ذَلِكَ ، فَدَخَلْتُ فِيهِ^٢ .
1280 . تاريخ الطبري عن أَبِي بَشِيرٍ الْعَابِدِيِّ : كُنْتُ بِالْمَدِينَةِ حِينَ قُتِلَ عُثْمَانُ ، وَاجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ - فِيهِمْ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ - فَأَتَوْا عَلِيًّا ، فَقَالُوا : يَا أَبَا حَسَنَ ، هَلُمَّ نُبَايِعْكَ !

فَقَالَ : لَا حَاجَةَ لِي فِي أَمْرِكُمْ ، أَنَا مَعَكُمْ ؛ فَمَنْ اخْتَرْتُمْ فَقَدْ رَضِيتُ بِهِ ، فَاخْتَارُوا وَاللَّهِ !
فَقَالُوا : مَا نَخْتَارُ غَيْرَكَ .

قَالَ : فَاخْتَلَفُوا إِلَيْهِ بَعْدَمَا قُتِلَ عُثْمَانُ مَرَارًا ، ثُمَّ أَتَوْهُ فِي آخِرِ ذَلِكَ ، فَقَالُوا لَهُ : إِنَّهُ لَا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلَّا بِأَمْرِهِ ، وَقَدْ طَالَ الْأَمْرُ ! فَقَالَ لَهُمْ : إِنَّكُمْ قَدْ اخْتَلَفْتُمْ إِلَيَّ وَأَتَيْتُمْ ، وَإِنِّي قَائِلٌ لَكُمْ قَوْلًا إِنْ

١ . الفتوح : ج 2 ص 441 .

٢ . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 728 ح 1530 عن مالك بن أوس ، بحار الأنوار : ج 32 ص 26 ح 9 .

قَبِلْتُمُوهُ قَبِلْتُ أَمْرَكُمْ ، وَإِلَّا فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهِ . قَالُوا : مَا قُلْتَ مِنْ شَيْءٍ قَبِلْنَاهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ .

1278-el-Fütuh: Ammar b. Yasir, Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanına gelerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! İnsanlar zorla değil, kendi istekleriyle sana biat ettiler. Keşke Usame b. Zeyd, Abdullah b. Ömer, Muhammed b. Mesleme, Hassan b. Sabit ve Kâb b. Malik'e haber gönderip çağırırsan da Muhacirlerle Ensardan olan halkın katıldığı işe onlar da katılsalar!

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Bize rağbeti olmayanlara ihtiyacımız yoktur!¹

1/3

İMAM'IN HÜKÜMETE İSTEKSİZLİĞİ

1279-İmam Ali (a.s) [Kendisine edilen biatten sonra yaptığı konuşmasından]: Ben Muhammed ümmetini böyle bir velayetle yönetmek istemiyordum. Bunu göklerinde ve arşında Allah da bilir. Derken siz bu konuda birleştiniz; ben de kabul ettim.²

1280-Tarih-i Taberî [Ebu Beşir el-Abidî'den]: Osman öldürüldüğünde ben Medine'deydim. Muhacirlerle Ensar bir araya gelmişti. Talha ile Zübeyr de aralarında idi. Bu ikisi Ali'ye gelerek: Ey Ebu'l-Hasan; haydi gel, sana biat edelim! dediler.

Ali: Sizin işinize ihtiyacım yok! Ben sizinleyim; siz kimi seçerseniz ben de ona razı olacağım.

Vallahi onlar da seçimde bulunarak "Senden başkasını seçmeyiz!" dediler.

Ebu Beşir der ki: Osman öldürüldükten sonra insanlar defalarca onun (Ali'nin) yanına gidip geldi. En sonunda da yanına varıp "Halk ancak yönetimle düzene girebilir ve bu iş uzadı!" dediler. Bunun üzerine Ali onlara dedi ki: Siz benim yanıma çok gidip geldiniz. Şimdi ben size bir söz söyleyeceğim. Eğer onu kabul ederseniz ben de sizin işinizi kabul ederim. Aksi halde benim ona ihtiyacım yoktur. Onlar; "Söyleyeceğin şeyi inşallah kabul edeceğiz!" dediler.

1-el-Fütuh, c.2, s.441.

2-el-Emali, Tusî, s.728, h.1530, Malik b. Evs'ten; Biharu'l-Envar, c.32, s.26, h.9.

فَجَاءَ فَصَّعَدَ الْمَنْبَرَ ، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ ، فَقَالَ : إِنِّي قَدْ كُنْتُ كَارِهًا
لِأَمْرِكُمْ ، فَأَيُّيْتُمْ إِلَّا أَنْ أَكُونَ عَلَيْكُمْ ، أَلَا وَإِنَّهُ لَيْسَ لِي أَمْرٌ دُونَكُمْ ، إِلَّا أَنْ
مَفَاتِيحَ مَالِكُمْ مَعِيَ ، أَلَا وَإِنَّهُ لَيْسَ لِي أَنْ آخُذَ مِنْهُ دَرَاهِمًا دُونَكُمْ ، رَضِيتُمْ ؟
قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ : اللَّهُمَّ اشْهَدْ عَلَيْهِمْ . ثُمَّ بَايَعَهُمْ عَلَى ذَلِكَ^١ .

1281 . تاريخ الطبرى عن محمد وطلحة : غشى الناس علياً ، فقالوا :
نُبَايِعُكَ ؛ فَقَدْ تَرَى مَا نَزَلَ بِالْإِسْلَامِ ، وَمَا ابْتَلَيْنَا بِهِ مِنْ ذَوَى الْقُرْبَى ! فَقَالَ
عَلِيٌّ : دَعُونِي ، وَالتَّمَسُوا غَيْرِي ؛ فَإِنَّا مُسْتَقْبِلُونَ أَمْرًا لَهُ وَجْوهٌ وَلَهُ أَلْوَانٌ ، لَا
تَقُومُ لَهُ الْقُلُوبُ ، وَلَا تَثْبُتُ عَلَيْهِ الْعُقُولُ . فقالوا : نَشُدُّكَ اللَّهُ ، أَلَا تَرَى مَا
نَرَى ! أَلَا تَرَى الْإِسْلَامَ ! أَلَا تَرَى الْفِتْنَةَ ! أَلَا تَخَافُ اللَّهَ !

فَقَالَ : قَدْ أَجَبْتُكُمْ لِمَا أَرَى ، وَاعْلَمُوا إِنْ أَجَبْتُكُمْ رَكِبْتُ بِكُمْ مَا أَعْلَمُ ،
وَإِنْ تَرَكْتُمُونِي فَإِنَّمَا أَنَا كَأَحَدِكُمْ ، إِلَّا أَنِّي أَسْمَعُكُمْ وَأَطُوعُكُمْ لِمَنْ وَلَّيْتُمُوهُ
أَمْرَكُمْ^٢ .

١ . تاريخ الطبرى : ج 4 ص 427 ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 302 و ص 304 نحوه ؛ الكافئة :
ص 12 ح 7 عن أبى بشر العائدى وفيه إلى «مراراً» ، شرح الأخبار : ج 1 ص 376 ح 318 عن أبى بشير
العائدى نحوه وراجع الفتوح : ج 2 ص 434-436 والمناقب للخوارزمى : ص 49 ح 11 .

٢ . تاريخ الطبرى : ج 4 ص 434 ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 304 ، نهاية الأرب : ج 20 ص 13
وفيها «بين القرى» بدل «ذوى القرى» ؛ الجمل : ص 129 عن سيف عن رجاله نحوه .

Bunun üzerine Ali minbere çıktı. Halk etrafında toplanınca şöyle konuştu: Ben sizi yönetmeyi istemiyordum. Fakat siz, üzerinize hükümet etmemden başkasını kabul etmediniz. Şunu bilin ki sizin görüşünüz olmadan hiçbir iş bana reva değildir. Sizin malınızın anahtarları benim yanımdadır. O halde şunu bilirsiniz ki rızanız olmadan oradan tek dirhem almaya hakkım yoktur. Buna razı mısınız?

Halk "Evet" deyince o da "Allah'ım; bunların üzerinde şahit ol!" dedi. Sonra da bu esas üzerine onlarla biatleşti.¹

1281-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: İnsanlar Ali'nin etrafına toplanarak "Sana biat ediyoruz; sen de İslam'ın başına gelenleri ve kendi yakınlarımızdan çektiklerimizi görüyorsun!" dediler.

Ali (a.s); **"Beni bırakın ve başkasını arayın; çünkü bir işe yönelmişiz ki türlü türlü yönü var, çeşit çeşit rengi var; gönüller bu işte bir kararda duramaz; akıllar bu işi yüklenip dayanamaz!"** dedi.

Dediler ki: Allah'ı sana şahit tutarak yemine veririz; acaba bizim gördüğümüzü sen görmez misin?! İslam'ı görmüyor musun?! Fitneyi görmüyor musun?! Allah'tan korkmaz mısınız?!

Bunun üzerine Ali şunları söyledi: Nasıl görüyorsam size o şekilde cevap verdim. Şunu iyi bilin ki eğer icabet edecek olursam, size kendi bildiğimi uygulayacağım. Eğer beni bırakırsanız, o zaman da sizden biri gibi olurum. Ancak şu da var ki yönetiminiz için seçtiğiniz kimseyi sizden daha iyi dinler, ona sizden daha çok itaat ederim!²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.427; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.302 ve s.304; el-Kafie, s.12, h.7, Ebu Beşir el-Aizî'den; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.376, h.318, Ebu Beşir el-Aizî'den. Ayrıca bkz: el-Fütuh, c.2, s.434-436; Menakıb, Harezmi, s.49, h.11.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.434; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.304; Nihayetu'l-Ireb, c.20, s.13; el-Cemel, s.129, Seyf'ten, o da üstatlarından.

1282 . الإمام علي(ع) - من كلام له لما أَرَادَهُ النَّاسُ عَلَى الْبَيْعَةِ بَعْدَ قَتْلِ عُثْمَانَ - :
 دَعَوْنِي وَالتَّمَسُّوا غَيْرِي ; فَإِنَّا مُسْتَقْبِلُونَ أَمْرًا لَهُ وَجْهُ وَالْوَانُ ، لَا تَقُومُ لَهُ الْقُلُوبُ ، وَلَا تَثْبُتُ عَلَيْهِ الْعُقُولُ . وَإِنَّ الْآفَاقَ قَدْ أَغَامَتِ ، وَالْمَحَجَّةَ قَدْ تَنَكَّرَتْ ، وَاعْلَمُوا أَنِّي إِنْ أَجَبْتُكُمْ رَكِبْتُ بِكُمْ مَا أَعْلَمُ ، وَلَمْ أُصْغِرْ إِلَى قَوْلِ الْقَائِلِ ، وَعَتَبِ الْعَاتِبِ ، وَإِنْ تَرَكْتُمُونِي فَإِنَّا كَأَحَدِكُمْ ، وَلَعَلِّي أَسْمَعُكُمْ وَأَطُوعُكُمْ لِمَنْ وَلَّيْتُمُوهُ أَمْرَكُمْ ، وَأَنَا لَكُمْ وَزِيرًا خَيْرٌ لَكُمْ مِنِّي أَمِيرًا^١ .

1283 . تاريخ الطبري عن محمد ابن الحنفية : كُنْتُ مَعَ أَبِي حِينَ قُتِلَ عُثْمَانُ ، فَقَامَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ ، فَأَتَاهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالُوا : إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ قُتِلَ ، وَلَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ إِمَامٍ ، وَلَا نَجِدُ الْيَوْمَ أَحَدًا أَحَقَّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْكَ ؛ لَا أَقْدَمَ سَابِقَةً ، وَلَا أَقْرَبَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) !!

فَقَالَ : لَا تَفْعَلُوا ، فَإِنِّي أَكُونُ وَزِيرًا خَيْرٌ مِنْ أَنْ أَكُونَ أَمِيرًا . فَقَالُوا : لَا ، وَاللَّهِ مَا نَحْنُ بِفَاعِلِينَ حَتَّى نُبَايِعَكَ . قَالَ : فَفِي الْمَسْجِدِ ؛ فَإِنْ بَيْعَتِي لَا تَكُونُ خَفِيًّا ، وَلَا تَكُونُ إِلَّا عَنْ رِضَا الْمُسْلِمِينَ^٢ .

1284 . الإمام علي(عليه السلام) - من كلام له في جواب طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ - : وَاللَّهِ مَا كَانَتْ لِي فِي الْخِلَافَةِ رَغْبَةٌ ، وَلَا فِي الْوِلَايَةِ إِرْبَةٌ ، وَلَكِنَّكُمْ دَعَوْتُمُونِي إِلَيْهَا ، وَحَمَلْتُمُونِي عَلَيْهَا ، فَلَمَّا أَفْضَتْ إِلَيَّ نَظَرْتُ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَمَا وَضَعَ لَنَا وَأَمَرَنَا بِالْحُكْمِ بِهِ فَاتَّبَعْتُهُ ، وَمَا اسْتَنَّ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَاقْتَدَيْتُهُ^٣ .

١ . نهج البلاغة : الخطبة 92 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 110 وفيه إلى «وعتب العاتب» .

٢ . تاريخ الطبري : ج 4 ص 427 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 11 نحوه .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 205 .

1282-İmam Ali (a.s) [Osman'ın öldürülmesinin ardından halk kendisine biat etmek istediğinde yaptığı konuşmasından]: Beni bırakın ve benden başkasını arayın. Çünkü bir işe yönelmişiz ki türlü türlü yönü var; çeşit çeşit rengi var. Gönüller bu işte bir kararda duramaz; akıllar bu işi yüklenip dayanamaz. Tan yerini boydan boya, dolaylı kara bulut kaplamış; apaydın yol görünmez olmuş. Bilin ki istediğinizi kabul edersem, kendi bildiğime uyar, giderim; ne söyleyenin sözüne aldırış ederim, ne ayıplayanın sözüne kulak asarım. Ama beni bırakırsanız, içinizden biri gibi olurum. Bir de bakarsınız ki işinize kimi getirir, kendinize kimi emir sahibi yaparsanız onu sizden daha fazla dinler, emrine sizden daha fazla uyarım. Benim size vezir olmam, sizin için emir olmamdan daha hayırlıdır.¹

1283-Tarih-i Taberî [Muhammed b. Hanefiye'den]: Osman öldürüldüğünde babamla birlikteydim. Kalkıp evine gitti. Sonra Resulullah'ın (s.a.a) ashabı ona gelerek "Şu adam öldürüldü ve halkın bir imama ihtiyacı var. Bugün bu iş için senden daha liyakatli birini bulamayız. (İslam'da) senden daha uzun bir geçmişi olan ve Resulullah'a (s.a.a) senden daha yakın biri yoktur!

Bunun üzerine babam şunları söyledi: Böyle yapmayın; benim vezir olmam, size emir olmamdan daha hayırlıdır.

Onlar: Hayır, Allah'a yemin olsun ki biz sana biat etmedikçe hiçbir şey yapacak değiliz, dediler. Babam da "Öyleyse (biati) mescitte (yapın); zira bana edilecek biat gizli olmamalı ve ancak Müslümanların rızasıyla gerçekleşmelidir!" dedi.²

1284-İmam Ali (a.s) [Talha ve Zübeyr'e cevap olarak yaptığı konuşmasından]: Allah'a andolsun ki ne halifelğe rağbetim vardı, ne de buyruk yürütmeye ihtiyacım. Siz beni bu işe çağırdınız; siz bana onu yüklediniz. Bu iş bana verilince de Allah'ın kitabına, hüküm olarak bize emrettiklerine ve Peygamber'in (s.a.a) bize sünnet olarak bıraktığı şeylere baktım; sonra da onlara uydum, yolundan gittim.³

1-Nehcü'l-Belaga, 92. Hutbe; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.110.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.427; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.11.

3-Nehcü'l-Belaga, 205. Hutbe.

1285 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِهِ لَمَّا أَرَادَ الْمَسِيرَ إِلَى ذِي قَارِ
 - : بَايَعْتُمُونِي وَأَنَا غَيْرُ مَسْرُورٍ بِذَلِكَ ، وَلَا جَذَلٍ ، وَقَدْ عَلِمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنِّي
 كُنْتُ كَارِهًا لِلْحُكُومَةِ بَيْنَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ؛ وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ
 يَقُولُ : مَا مِنْ وَالٍ يَلِي شَيْئًا مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي إِلَّا أَتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُولَةً يَدَاهُ
 إِلَى عُنُقِهِ ، عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ ، ثُمَّ يُنْشَرُ كِتَابُهُ ، فَإِنْ كَانَ عَادِلًا نَجَا ، وَإِنْ
 كَانَ جَائِرًا هَوِيَ^١ .

١ . الجمل : ص 267 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 63 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 309

عن زيد بن صوحان .

1285-İmam Ali (a.s) [Zi Kar'a hareket etmek istediğinde yaptığı konuşmasından]: Bana biat ettiğinizde ben bundan mutlu olmamış, sevinç duymamıştım. Her eksiklikten münezzeh olan Allah da bilir ki ben, Muhammed (s.a.a) ümmeti arasında hükümet etmeyi istemiyordum. Zira ben ondan işittim; şöyle buyuruyordu: Benim ümmetimin yönetimine gelmiş hiçbir yönetici yoktur ki kıyamet günü elleri boynuna bağlanmış olarak halkın önüne getirilmiş olmasın. Derken amel defteri açılır. Eğer (yönetimde) adil idiyse kurtulur, zalim idiyse de (ateşe) düşer.¹

1-*el-Cemel*, s.267; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.63; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.309, Zeyd b. Suhan'dan.

İMAM'IN HÜKÜMETİ KABUL ETMEK İSTEMEYİŞİNİN SEBEPLERİNE DAİR BİR ANALİZ

Osman aleyhinde gerçekleşen ayaklanma, hükümet şekline bağlı olarak geniş kapsamlı bir hareket olmuştu. Bu ayaklanma, aynı zamanda halkı, hilafeti çeşitli hiziplerin tekelinden kurtarma ve ona uygun bir kişi bulma arayışına itmişti. Başka bir ifadeyle; onları, siyasî önderi seçme konusunda karar verebilen bir konumuna getirmiştir.

O gün hemen hemen tüm kalpler en küçük tereddüt taşımaksızın Emirülmüminin'e (a.s) yönelmişti. Aradan yirmi beş yıl geçmiş olmasına rağmen gerçek anlamda Peygamberin (s.a.a) hilafet makamına en layık kişi olarak dillerde onun ismi dolaşıyordu.

Halkın top yekûn ona yönelişi öyle bir hadde ulaşmıştı ki hiç kimsenin buna muhalefet etme cüreti yoktu. Nitekim halifelik konusunda iddialı olanlar ve Ali ile birlikte altı kişilik şurada bulundukları için kendilerini onun ayarında görenler bile, siyasî tecrübenin herkesten önce derhal ona biat etmeyi gerektirdiğinin farkındaydılar.

İnsanlar her taraftan sel gibi İmam'ın evine akın ediyor, ısrarla ona biat etmek istiyorlardı. Ancak o, halktan kendisini bırakıp başka birini aramalarını istiyor, **"Benim size vezir olmam, sizin için emir olmamdan daha hayırlıdır!"** diyordu.

Kendisini Peygamber'den (s.a.a) sonra direkt halife olarak gören, ancak ortaya çıkan karanlık hadiseler sonucu uzun süre hila-

fetin dışına itilen ve her fırsatta bu makama kendisinin daha layık olduğunu beyan eden, hakkının gasp edildiğini kalbinin derinliklerinden gelen ah ile yakınarak dile getiren bir kişinin şimdilerde hilafeti kabul etmemesi gerçekten de şaşırtıcıdır! Hem de insanlar müthiş bir şekilde, sel gibi ona yönelmişken; kalpleri, ruhları ve tüm vücutlarıyla onu halife olarak görmek istediklerini ısrarla açıklarken!.. Özgür bir seçimle hükümete onu getirmek isterlerken!..

Hâl böyleyken onu bu isteksizliğe iten şey acaba neydi? Böyle önemli bir işi kabul etmeyişi açıkça duyurmasının sebebi neydi?! İmam (a.s) neden böyle bir duruş sergiliyordu? Gerçekten de hükümeti istemiyor muydu? Bu iş için başka birini mi tercih ediyordu? Yoksa bu duruşuyla (hâşâ) halkın daha fazla teveccühünü kazanmak adına siyasî bir nezaket mi sergiliyordu? Yahut onun bu iki farklı duruşunun bilmediğimiz başka sebep veya sebepleri mi vardı?

İmam Ali'nin (a.s) yaşam tarzı, üslubu, basireti ve çizgisi hakkında azıcık marifet sahibi olan bir kimse, onun bu tür siyasî nezaket ve iltifat oyunlarından ne kadar uzak olduğu konusunda asla şüphe etmez. O, sırf hüküm sürmek anlamında olan hükümetten nefret etmekteydi. İnsanlar üzerinde egemenlik kurmayı istemiyordu. Ona göre hilafet, sadece hakkı uygulama ve adaleti yayma aracıydı. O halde o günkü sosyopolitik ve kültürel alanlar acaba bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygun muydu? Asla!

Bu alanlar söz konusu hedeflerin gerçekleştirilmesi için hazır değildi. Yirmi beş yıl içinde oluşan siyasî, sosyal, ideolojik ve psikolojik değişimler sahabeleri bile etkilemiş, başkalaştırmıştı. İnsanlar artık farklı düşünce ve mülahazalarla hayata bakıyorlardı. Ölçüler başkalaşmıştı...

Siyaset sahnesinde aktif rol üstlenmiş hâlihazırdaki nesil ise dinî ölçüleri yeterince tanımadığı gibi risalet asrını ve Nebevî

sünneti de doğal olarak bilmiyordu. Onların Ali'ye (a.s) ve onun dindeki yüce makamına dair doğru bir bilgileri yoktu.

Peygamber'den (s.a.a) sonraki çeyrek asırlık süre zarfında dinî metinler üzerinde yapılan yorum ve teviller, birçok bidati beraberinde getirmişti. Üçüncü halife döneminde had safhaya ulaşan bu değişimler, ümmetin topyekûn Osman aleyhine ayaklanmasına neden olan en büyük etken olmuştu. Nitekim sözü edilen ayaklanmanın önde gelen aktörleri "O, yeni gelenekler getirdi ve kitabın (Kurân'ın) hükmüne muhalefet etti!"¹ diyorlardı. Osman'ın öldürülmesiyle sonuçlanan ayaklanma konusunda şikâyet edildiğinde ise bunu Osman'ın "bidatlerinden dolayı" yaptıklarını savunuyorlardı.²

Tüm bunların zihinlerde meydana getirdiği tabloya bakıldığında hiçbir tavizde bulunmaksızın kitap ve sünnet esasına dayalı amel etmenin pratikte çok zor olacağı ortadaydı. İmam şunu pekâlâ biliyordu ki suyu kendi akarına çevirmekle birlikte fitneler baş gösterecekti. Hakkı tatbik ettiği anda hak düşmanı olan batıl yandaşları baş kaldıracaktı. Bu yüzden kendisine biat edilmesinden kaçınıyordu. Gelecekte muhaliflerinin aleyhinde hüccetin tamamlanmış olması için bu duruşunda da ısrar ediyordu. İmam bir konuşmasında şöyle diyordu:

"Beni bırakın ve başkasını arayın; çünkü bir işe yönelmişiz ki türlü türlü yönü var, çeşit çeşit rengi var; gönüller bu işte bir kararda duramaz; akıllar bu işi yüklenip dayanamaz! Tan yerini boydan boya, dolaylı kara bulut kaplamış; apaydın yol görünmez olmuş. Bilin ki istediğinizi kabul edersem, kendi bildiğime uyar, giderim; ne söyleyenin sözüne aldırış ederim, ne ayıplayanın sözüne kulak asarım. Ama beni

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.43.

2-Vaka't-u Sıffeyn, s.319.

bırakırsanız, içinizden biri gibi olurum. Bir de bakarsınız ki işinize kimi getirir, kendinize kimi emir sahibi yaparsanız onu sizden daha fazla dinler, emrine sizden daha fazla uyarım. Benim size vezir olmam, sizin için emir olmamdan daha hayırlıdır."¹

Bu çok açık ve ibret verici bir konuşmadır. İmam adeta şunları söylüyordu: Karşımızda bulunan işin türlü türlü yönü, çeşit çeşit rengi, ardından fırtınalar ve kasırgalar bırakacak dalgaları var. Benim üzerinde ısrarla durduğum adalet, çılgınlıkları da feryatları da beraberinde getiren bir adalet olacak!

İmam, ortamın hazır olmasını istiyor, halka pratikte neler yapılabileceği konusunda birtakım ölçütler bırakıyordu. Sözü sürekli hükümetinin genel hatlarını beyan etmeye getirirken gelecekteki tabloyu çiziyor, böylece insanlara, bilinçli ve basiretli şekilde yollarını seçme imkânı sunuyordu.

İmam'ın hükümetten imtina etmesi ve halkın ısrarına rağmen kabul etmeyerek daha önce açıkladığımız konuşmayı yapması ve yine diğer konuşmaları, şunu gösteriyor ki:

1-O, makam peşinde olan bir riyaset meftunu değildi. Gerek kendisi hakkında söz edip Resulullah'tan (s.a.a) sonra ortaya çıkan olaylardan yakınırken, gerekse kendi imameti ve rehberliğini vurgularken aslında gerçekleri açıklamakta, maslahatlara dikkat çekmekteydi.

Hilafete razı olup işlerin yönetimini ele aldığı anda ise hakkı tatbik etmek ve kendisinin beğendiği hükümeti kurmak istediğini vurguluyordu. Böylece hiçbir kişi, grup ve kabile biatinden dolayı İmam'ı kendisine borçlu sayamayacak; arzu ve isteklerini ona yükleyemeyecekti.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 92. hutbe; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.110.

2-Dinî öğretilerde birtakım değişiklikler yapılmış, inançsal açıdan başkalaşımalar yaşanmış, Peygamber'den (s.a.a) sonra ilahî mesaja bidatler ve tahrifler bulaşmıştı. İmam, yapılan tahriflere karşı savaşmak ve onları yok etmek; dinin gerçek yüzündeki perdeyi kaldırmak ve üzerindeki tahrif tozunu gidermek için işlerin yönetimini kabul ettiğini vurguluyordu. Tüm bunların siyasî ve toplumsal gerginlikleri de beraberinde getireceği ortadadır.

3-İmam'ın bu tutumu, onun toplum bilimi ve insan psikolojisi alanlarında ne denli hekim ve zamane koşullarına ne denli vakıf olduğunu ortaya koyuyordu. Halkın sel gibi üzerine doğru akmasına ve o gün baskın olan siyasî durum karşısında ısrarla ona biat etmek istemelerine aldanmamıştı. Hükümetinin geleceğini çok açık bir şekilde görüyordu. Alevî ıslahatların sağlanması için gerekli ortamın hazır olmadığını çok iyi biliyordu. (Öncekilerin siyaseti yüzünden) ümmeti peygamberlerinin yönetim tarzına, onun siret ve sünnetine geri çevirmek için zemine yoktu.

İmam, Osman aleyhinde gerçekleşen kitlesel kıyamın İslam'ın asıl değerlerine dönmek amacıyla yapılmadığını herkesten daha iyi biliyordu. Bu ayaklanmaya iştirak edenlerden bazıları [Ayşe, Talha ve Zübeyr gibi kimseler], belirli siyasî ve ekonomik hedeflere ulaşmak için bu dalgaya katılmışlardı. Dolayısıyla onların biat etme amacı ile İmam'ın hükümeti kabul etme hedefi birbirine uymuyordu. Nitekim Ali'nin (a.s) onlara uymayacağı; hiçbirine adalet ve hakka aykırı olarak özel ayrıcalık vermeyeceği konusunda kesin netice aldıkları zaman onun ıslahatı karşısında kıyam ettiler ve İslam toplumunun bölünüp parçalanmasına yol açtılar.¹

4-Ona edilen biat, Alevî hedeflere edilen biatti. Biat elini uzatıp onunla ahitleşen biri, sürekli onun yanında bulunmaya hazır olmalıydı. Tahrifleri ortadan kaldırmak, toplumun manevî inşa-

1-Bu konu ile ilgili geniş açıklama 8. ciltte yer alacaktır.

sını sağlamak, dini gerçek anlamda sağlamlaştırmak, zihinlerin unuttuğu değerleri ihya etmek, değerşim ve başkalaşıma uğratılmış hakikatleri ortaya çıkarmak gibi nedenler için daima onunla birlikte olmalıydı.

İmam, hilafet için adını haykıran insan seline hücceti tamamlamak adına onlara şunu duyurmak istiyordu: Ali, ancak adaleti yaymak, hakkı tatbik etmek ve Allah'ın dinini ihya etme hedefine ulaşmak için hilafeti kabul etmektedir. Yol da sadece budur, başkası değil!

1/4

دَوَافِعُ الْإِمَامِ لِقَبُولِ الْحُكْمَةِ

1286 . الإمام علي (عليه السلام): أما والذي فلقَ الحَبَّةَ، وبرأ النَّسَمَةَ، لولا حُضورُ الحاضرِ، وقيامُ الحُجَّةِ بِوُجودِ النَّاصِرِ، وما أخذَ اللهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ أَلَّا يُقَارُوا عَلَى كِظَّةِ ظالمٍ، ولا سَغَبِ مَظْلومٍ، لَأَلْفَيْتُ حَبْلَهَا عَلَى غَارِبِهَا، وَلَسَقَيْتُ آخِرَهَا بِكَأْسِ أَوَّلِهَا، وَلَأَلْفَيْتُمْ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَزْهَدَ عِنْدِي مِنْ عَفْطَةِ عَنزٍ^١.

1287 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ يُبَيِّنُ سَبَبَ طَلِبِهِ الْحُكْمَ - : أَيْتَهَا النُّفُوسُ الْمُخْتَلِفَةُ، وَالْقُلُوبُ الْمُتَشَتِّتَةُ، الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ، وَالْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ، أَظَارُكُمْ عَلَى الْحَقِّ وَأَنْتُمْ تَنْفِرُونَ عَنْهُ نُفُورَ الْمِعْزَى مِنْ وَعْوَعَةِ الْأَسَدِ! هَيْهَاتَ أَنْ أَطْلَعَ بِكُمْ سَرَارَ الْعَدْلِ، أَوْ أَقِيمَ أَعْوِجَاجَ الْحَقِّ.

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنِ الَّذِي كَانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِي سُلْطَانٍ، وَلَا التِمَاسَ شَيْءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ، وَلَكِنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ، وَنُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ; فَيَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ، وَتُقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ حُدُودِكَ^٢.

١ . نهج البلاغة: الخطبة 3، علل الشرائع: ص 151 ح 12، معاني الأخبار: ص 362 ح 1، الإرشاد:

ج 1 ص 289 وفيه «أولياء الأمر» بدل «العلماء» والثلاثة الأخيرة عن ابن عباس، نثر الدر: ج 1 ص 275 نحوه، غرر الحكم: ح 10149; تذكرة الخواص: ص 125 وفيه إلى «حبها».

٢ . نهج البلاغة: الخطبة 131، تحف العقول: ص 239; المعيار والموازنة: ص 277 كلاهما نحوه من

1/4

İMAM'IN HÜKÜMETİ KABUL ETME SEBEPLERİ

1286-İmam Ali (a.s): Ama şunu bilin ki andolsun tohumu yarana ve insanı yaratana; bu topluluk, biat için toplanmasaydı; Allah'ın, zalimin doyup zulmetmemesi ve mazlumnun aç kalmaması yönünde kayıtsız kalmamaları için bilginlerden aldığı ahd-ü peyman olmasaydı, hilafet devesinin yularını kendi sırtına atar, ümmetin sonuncusunu, ilkinin kâsesiyle suvarır giderdim. Siz de anlamışsınızdır ki benim katımda şu dünyanızın değeri, bir dişi keçinin aksırığından daha değerlidir!¹

1287-İmam Ali (a.s) [Hükümeti istemesinin sebebini beyan eden konuşmasından]: Ey bedenleriyle burada bulunan, akıllarıyla yitip giden, çeşitli dileklere dalan, gönülleriyle başka başka yerlere yelip yortan kişiler! Ben sizi gerçeğe sevk ediyorum; sizse aslanın kükremesinden korkup kaçan keçi gibi sözlerimden kaçırıyorsunuz. Sizinle ayın son gecesindeki karanlıkta kalmış adaleti aydınlatmam ve eğrilmiş gerçeği doğrultmam çok uzaktır!

Allah'ım! Sen de bilirsin ki bizden sadır olan şey, saltanata rağbetimizden ve dünya malını elde etmek istediğimizden değildi. Bu, ancak mazlum kulların güvende olsun, tatil edilmiş kanunların uygulan-sın diye dininin nişanelerini geri getirmek ve beldelerini ıslah etmek içindi.²

«اللهم».

1-*Nehcü'l-Belaga*, 3. Hutbe; *İlelu's-Şerayi*, s.151, h.12; *Maani'l-Ahbar*, s.362, h.1; *el-İrşad*, c.1, s.289 "bilginlerden" kelimesi yerine "yöneticilerden" ifadesi yer almıştır, son üç kaynak İbn-i Abbas'tan; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.275; *Gureru'l-Hikem*, h.10149; *Tezkiretu'l-Havas*, s.125, bu kaynakta "...kendi sırtına atardım" ibaresine kadar yer almıştır.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 131. Hutbe; *Tuhefu'l-Ukul*, s.239; *el-Miyar ve'l-Muvazene*,

1288 . عنه(عليه السلام) - فى الحَكَمِ الْمَنسُوبَةِ إِلَيْهِ - : اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أُرِدِ الْإِمْرَةَ ، وَلَا عُلُوَّ الْمُلْكِ وَالرِّيَاسَةِ ، وَإِنَّمَا أَرَدْتُ الْقِيَامَ بِحُدُودِكَ ، وَالْأَدَاءَ لَشَرْعِكَ ، وَوَضَعَ الْأُمُورِ فِي مَوَاضِعِهَا ، وَتَوْفِيرَ الْحُقُوقِ عَلَى أَهْلِهَا ، وَالْمُضَى عَلَى مَنَاجِ نَبِيِّكَ ، وَإِرْشَادَ الضَّالِّ إِلَى أَنْوَارِ هِدَايَتِكَ ^١ .

1289 . عنه(عليه السلام) : لَمْ تَكُنْ بَيْعَتُكُمْ إِيَّايَ فَلَئِنَّ ، وَلَيْسَ أَمْرِي وَأَمْرُكُمْ وَاحِدًا ، إِنِّي أُرِيدُكُمْ لِلَّهِ ، وَأَنْتُمْ تُرِيدُونَنِي لِأَنْفُسِكُمْ .

أَيُّهَا النَّاسُ أَعِينُونِي عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَأَيُّمُ اللَّهِ لَا نُنْصِفَنَّ الْمَظْلُومَ مِنْ ظَالِمِهِ ، وَلَا نَقُودَنَّ الظَّالِمَ بِخِزَامَتِهِ حَتَّى أُرِدَّ مِنْهُلَ الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ كَارِهًا ^٢ .

1290 . عنه(عليه السلام) : عَدَا النَّاسُ عَلَى هَذَا الرَّجُلِ - وَأَنَا مُعْتَرِلٌ - فَقَتَلُوهُ ، ثُمَّ وَلَّوْنِي وَأَنَا كَارِهِ ، وَلَوْلَا خَشْيَةُ عَلَى الدِّينِ لَمْ أُجِبْهُمْ ^٣ .

1291 . عنه(عليه السلام) - فى كِتَابِهِ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ - : وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أَجِدْ بُدًّا مِنَ الدُّخُولِ فِي هَذَا الْأَمْرِ ، وَلَوْ عَلِمْتُ أَنَّ أَحَدًا أَوْلَى بِهِ مِنِّي مَا قَدِمْتُ عَلَيْهِ ^٤ .

1292 . عنه(عليه السلام) : وَاللَّهُ مَا تَقَدَّمْتُ عَلَيْهَا [الْخِلَافَةُ] إِلَّا خَوْفًا مِنْ أَنْ يَنْزُوَ عَلَى الْأَمْرِ تَيْسٌ مِنْ بَنَى أُمِّيَّةً ، فَيَلْعَبَ بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ^٥ .

s.277, son iki kaynak "Allah'ım..." ibaresinden itibaren aynıdır.

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 299 ح 414 ; الدرجات الرفيعة : ص 38 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 136 ، الإرشاد : ج 1 ص 243 عن الشعبي وفيه إلى «لأنفسكم» .

٣ . تاريخ الطبرى : ج 4 ص 491 ، فتح البارى : ج 13 ص 57 كلاهما عن كليب الجرمى .

٤ . الجمل : ص 259 .

٥ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 353 عن حبيب بن أبى ثابت .

1288-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerinden]: Allah'ım! Sen de bilirsin ki ben emirlik istemedim; saltanat ve riyasetle büyüklük sergilemek peşinde de değildim. Bununla ancak ve ancak kanunlarını ayakta tutmak, şeriatını uygulamak, işleri uygun mecralarına koymak, hakları sahiplerine ulaştırmak, Peygamber'inin (s.a.a) yolunu sürdürmek ve sapkınları senin hidayet ışıklarına irşâd etmek istedim.¹

1289-İmam Ali (a.s): Bana olan biatiniz, bir ayak sürçmesi, bir oldu-bitti değildir. Benim işimle sizin işiniz bir olamaz. Ben sizin itaatınızı Allah için istiyorum; sizse benim size uymamı, nefisleriniz için istiyorsunuz. Ey insanlar, nefislerinize rağmen bana itaat edin, bu itaatle bana yardımda bulunun da Allah yolunda mazlûmun hakkını zalimden alayım; devenin burnuna takılan halka gibi zalimin burnuna halka takayım, ona gem vurayım da istemese bile pekâlâ onu su içilecek yere zorla çekeyim!²

1290-İmam Ali (a.s): Halk o kişiye (Osman'a) hücum etti. [Ben uzak durmuştum.] Derken onu öldürdüler. Sonra da istemediğim halde beni yönetime getirdiler. Eğer dinden yana bir endişe söz konusu olmasaydı, onların bu isteğini kabul etmezdim.³

1291-İmam Ali (a.s) [Kufe halkına yazdığı mektubunda]: Allah da biliyor ki ben bu işe girmekten başka çare bulamadım. Eğer bu işe kendimden daha layık birini bilseydim, asla ona öncülük etmezdim.⁴

1292-İmam Ali (a.s): Allah'a andolsun ki sadece Ümeyye Oğullarından bir erkek keçinin idareyi ele geçirip Allah'ın kitabıyla oynamasından korktuğum için hilafete öncülük ettim!⁵

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.299, h.414; *ed-Derecatu'r-Rafia*, s.38.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 136. hutbe; *el-İrşad*, c.1, s.243, Şâbi'den, bu kaynakta "nefisleriniz için istiyorsunuz" ibaresine kadar yer almıştır.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.491; *Fethu'l-Bari*, c.13, s.57, her ikisi de Kuleyb el-Cermî'den.

4-*el-Cemel*, s.259.

5-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.353, Habib b. Ebu Sabit'ten.

1/5

أَوَّلُ مَنْ بَايَعَ

1293 . الكامل فى التاريخ : لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ ، اجْتَمَعَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مِنْ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَفِيهِمْ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، فَاتَّوَا عَلِيًّا ، فَقَالُوا لَهُ : إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ إِمَامٍ ! قَالَ : لَا حَاجَةَ لِي [فِي] أَمْرِكُمْ ؛ فَمَنْ اخْتَرْتُمْ رَضِيتُ بِهِ . فَقَالُوا : مَا نَخْتَارُ غَيْرَكَ .

وَتَرَدَّدُوا إِلَيْهِ مَرَارًا ، وَقَالُوا لَهُ فِي آخِرِ ذَلِكَ : إِنَّا لَا نَعْلَمُ أَحَدًا أَحَقَّ بِهِ مِنْكَ ؛ لَا أَقْدَمَ سَابِقَةً ، وَلَا أَقْرَبَ قَرَابَةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . فَقَالَ : لَا تَفْعَلُوا ، فَإِنِّي أَكُونُ وَزِيرًا خَيْرًا مِنْ أَنْ أَكُونَ أَمِيرًا . فَقَالُوا : وَاللَّهِ مَا نَحْنُ بِفَاعِلِينَ حَتَّى نُبَايِعَكَ . قَالَ : فَفِي الْمَسْجِدِ ؛ فَإِنْ بِيَعْتَنِي لَا تَكُونُ خَفِيَّةً ، وَلَا تَكُونُ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ - وَكَانَ فِي بَيْتِهِ ، وَقِيلَ : فِي حَائِطِ لِبْنَى عَمْرِو بْنِ مَبْدُول - .

فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَعَلَيْهِ إِزَارٌ وَطَاقٌ وَعِمَامَةٌ خَزٌّ ، وَنَعْلَاهُ فِي يَدِهِ ، مُتَوَكِّنًا عَلَى قَوْسٍ ، فَبَايَعَهُ النَّاسُ . وَكَانَ أَوَّلُ مَنْ بَايَعَهُ مِنَ النَّاسِ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ . فَنَظَرَ إِلَيْهِ حَبِيبُ بْنُ ذُوَيْبٍ فَقَالَ : إِنَّا لِلَّهِ ! أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْبَيْعَةِ يَدٌ شَلَاءٌ ، لَا يَتِمُّ هَذَا الْأَمْرُ ! وَبَايَعَهُ الزُّبَيْرُ . وَقَالَ لَهُمَا عَلِيٌّ : إِنْ أَحْبَبْتُمَا أَنْ تُبَايَعَانِي ، وَإِنْ أَحْبَبْتُمَا بَايَعْتُكُمَا ! فَقَالَا : بَلْ نُبَايِعُكَ ١ .

١ . الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 302 ، تاريخ الطبرى : ج 4 ص 428 عن أبى المليح نحوه ، نهاية الأرب : ج 20 ص 10 ؛ بحار الأنوار : ج 32 ص 7 ح 2 وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 227 .

1/5

İLK BİAT EDEN

1293-el-Kamil fi't-Tarih: Osman öldürüldüğünde Resulullah'ın (s.a.a) Muhacirler ve Ensar'dan oluşan ashabı bir araya toplandı. Aralarında Talha ile Zübeyr'in de bulunduğu bu topluluk, Ali'nin yanına gelerek ona "Halk için bir imam şart!" dediler.

Ali (a.s): Benim sizin işinize ihtiyacım yok; kimi seçerseniz ben ona razı olurum, deyince onlar "Senden başkasını seçmeyiz!" cevabını verdiler.

Böylece defalarca Ali'ye gidip geldiler. Bu gidiş-gelişlerin sonunda ona dediler ki: Bugün biz bu iş için senden daha liyakatli, (İslam'da) senden daha uzun bir geçmişi olan ve Resulullah'a (s.a.a) senden daha yakın olan birini bulamıyoruz!

Ali (a.s): Böyle yapmayın, benim vezir olmam, size emir olmamdan daha hayırlıdır.

Onlar: Hayır, Allah'a yemin olsun ki biz sana biat etmedikçe hiçbir şey yapacak değiliz!

Ali (a.s): Öyleyse (bana) mescitte (biat edin); zira bana edilecek biat gizli kalmamalı ve bu, ancak mescitte olmalıdır! [İmam o vakit evindeydi. Amr b. Mebzul'a ait bostanda olduğu da söylenmiştir.]

Mescide doğru yola çıktığında üzerinde bir izar¹ ve abâ, başında da yün kumaştan bir imame vardı. Terlikleri elindeydi ve kavsına yaslanıyordu. Derken halk ona biat etti. Halk arasından ona ilk biat eden Talha b. Ubeydullah oldu. Habib b. Zueyb ona bakarak "Aman Allah'ım! Biate başlayan ilk el felçlidir; bu iş tamamlanmaz!" dedi. Zübeyr de ona biat etti. Ali (a.s), ikisine hitaben "İsterseniz siz bana biat edin, isterseniz ben size biat edeyim!" dedi. Onlar: Biz sana biat ediyoruz, dediler.²

1-**İzar:** Göğüsten aşağıyı örten bir tür giysi.

2-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.302; Tarih-i Taberî, c.4, s.428, Ebu Melih'ten; Niha-yetu'l-İreb, c.20, s.10; Biharu'l-Envar, c.32, s.7, h.2. Ayrıca bkz: el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.227.

1294 . الجمل عن زيد بن أسلم : جاء طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ إِلَى عَلِيٍّ (ع) وَهُوَ مُتَعَوِّذٌ بِحِيطَانِ الْمَدِينَةِ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَقَالَ لَهُ : أُبْسِطْ يَدَكَ نُبَايِعُكَ ، فَإِنَّ النَّاسَ لَا يَرْضَوْنَ إِلَّا بِكَ .

فَقَالَ لَهُمَا : لَا حَاجَةَ لِي فِي ذَلِكَ ، لَا أَنْ أَكُونَ لَكُمْ وَزِيرًا خَيْرٌ مِنْ أَنْ أَكُونَ لَكُمْ أَمِيرًا ، فَلْيَبْسُطْ مَنْ شَاءَ مِنْكُمَا يَدَهُ أَبَايَعُهُ .

فَقَالَا : إِنَّ النَّاسَ لَا يُؤْثِرُونَ غَيْرَكَ ، وَلَا يَعْدِلُونَ عَنْكَ إِلَى سِوَاكَ ، فَابْسُطْ يَدَكَ نُبَايِعَكَ أَوَّلَ النَّاسِ .

فَقَالَ : إِنْ بَيَعْتَنِي لَا تَكُونُ سِرًّا ، فَأَمْهَلَا حَتَّى أَخْرُجَ إِلَى الْمَسْجِدِ .

فَقَالَا : بَلْ نُبَايِعُكَ هَاهُنَا ، ثُمَّ نُبَايِعُكَ فِي الْمَسْجِدِ . فَبَايَعَاهُ أَوَّلَ النَّاسِ ، ثُمَّ بَايَعَهُ النَّاسُ عَلَى الْمَنْبَرِ ، أَوْلَهُمْ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَكَانَتْ يَدُهُ شَلَاءً ، فَصَعَدَ الْمَنْبَرَ إِلَيْهِ فَصَفَّقَ عَلَى يَدِهِ ، وَرَجُلٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ يَزْجُرُ الطَّيْرَ قَائِمٌ يَنْظُرُ إِلَيْهِ ، فَلَمَّا رَأَى أَوَّلَ يَدٍ صَفَّقَتْ عَلَى يَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) يَدَ طَلْحَةَ وَهِيَ شَلَاءٌ ، قَالَ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ؛ أَوَّلُ يَدٍ صَفَّقَتْ عَلَى يَدِهِ شَلَاءٌ ، يُوشِكُ أَلَّا يَتِمَّ هَذَا الْأَمْرُ . ثُمَّ نَزَلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَبَايَعَهُ النَّاسُ بَعْدَهُمَا^١ .

1295 . الإمامة والسياسة - فِي ذِكْرِ بَيْعَةِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) - : كَانَ أَوَّلُ مَنْ صَعَدَ الْمَنْبَرَ طَلْحَةُ ، فَبَايَعَهُ بِيَدِهِ ، وَكَانَتْ أَصَابِعُهُ شَلَاءً ، فَتَطَيَّرَ مِنْهَا عَلِيٌّ ، فَقَالَ : مَا

أَخْلَقَهَا أَنْ تُنَكِّثَ . ثُمَّ بَايَعَهُ الزُّبَيْرُ ، وَسَعْدٌ ، وَأَصْحَابُ النَّبِيِّ (ص) جَمِيعاً .

1294-el Cemel [Zeyd b. Eslem]: Talha ile Zübeyr, Medine bahçelerinden birinde bulunan Ali'nin yanına geldiler. Yanına varınca dediler ki: Elini uzat da sana biat edelim. Zira halk sadece sana (senin hilafetine) razı oluyor!

Ali (a.s): Buna ihtiyacım yok. Benim siz ikinize vezir olmam, size emir olmamdan daha iyidir. İkinizden hangisi istiyorsa elini uzatsın, ben de ona biat edeyim!

Talha ile Zübeyr: Halk senden başkasını istemiyor; senin dışında birine yönelmiyor. Artık elini uzat da halk arasında sana ilk biat eden biz olalım!

Ali (a.s): Bana edilen biat gizli olmamalı; biraz bekleyin de mescide doğru yola çıkayım.

Talha ile Zübeyr: Hayır, (önce) burada biat edelim, sonra mescitte de biat ederiz, dediler.

Böylece halk arasında ona ilk biat eden ikisi oldu. Sonra da halk, minber üzerinde ona biat etti. Burada da biat edenlerin ilki Talha b. Ubeydullah idi. Eli sakattı. Minbere çıktı ve elini Ali'nin eline bırakarak ona biat etti. Benî Esed kabilesinden olayları kötüye yoran bir adam ayaküstü durmuş ona bakıyordu. Emirülmüminin'in (a.s) eline dokunan ilk elin Talha'nın sakat eli olduğunu görünce "Aman Allah'ım! Onun eline ilk dokunan el sakat bir el; öyle görünüyor ki bu iş tamamlanmayacak!" dedi. Daha sonra Talha ile Zübeyr aşağı indi ve ikisinin ardından halk Ali'ye (a.s) biat etti.¹

1295-el-İmame ve's-Siyase [İmam Ali'ye (a.s) biat konusunda]: Minbere çıkıp da Ali'ye biat eden ilk kişi Talha oldu. Talha'nın parmakları sakattı. Ali (a.s) bunu uğursuzluğa yorarak: Bu biat bozulmaya ne kadar da layık, dedi.

Sonra Zübeyr biat etti. Ardından Sâd ve Peygamber'in (s.a.a) diğer tüm sahabeleri biat ettiler.²

1-el-Cemel, s.130.

2-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.66.

1296 . العقد الفريد: لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، أَقْبَلَ النَّاسُ يُهْرَعُونَ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَتَرَاكَمَتْ عَلَيْهِ الْجَمَاعَةُ فِي الْبَيْعَةِ، فَقَالَ: لَيْسَ ذَلِكَ إِلَيْكُمْ، إِنَّمَا ذَلِكَ لِأَهْلِ بَدْرٍ، لِيُبَايَعُوا. فَقَالَ: أَيْنَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَسَعْدٌ؟ فَأَقْبَلُوا فَبَايَعُوا، ثُمَّ بَايَعَهُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ، ثُمَّ بَايَعَهُ النَّاسُ. وَذَلِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لثَلَاثَ عَشْرَةَ خَلَتْ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ سَنَةً خَمْسَ وَثَلَاثِينَ.

وكان أول من بايع طلحة، فكانت إصبعة شلاء، فتطير منها عليٌّ، وقال: ما أخلقه أن ينكت^١.

1297 . المناقب للخوارزمي عن سعيد بن المسيب: خَرَجَ عَلِيٌّ (ع) فَأَتَى مَنْزِلَهُ، وَجَاءَ النَّاسُ كُلُّهُمْ يُهْرَعُونَ إِلَى عَلِيٍّ، وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) يَقُولُونَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ، حَتَّى دَخَلُوا عَلَيْهِ دَارَهُ، فَقَالُوا لَهُ: نُبَايِعُكَ، فَمَدَّ يَدَكَ؛ فَلَا بُدَّ مِنْ أَمِيرٍ.

فَقَالَ عَلِيٌّ: لَيْسَ ذَلِكَ إِلَيْكُمْ، إِنَّمَا ذَلِكَ لِأَهْلِ بَدْرٍ، فَمَنْ رَضِيَ بِهِ أَهْلُ بَدْرٍ فَهُوَ خَلِيفَةٌ. فَلَمْ يَبْقَ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ إِلَّا أَتَى عَلِيًّا، فَقَالُوا: مَا نَرَى أَحَدًا أَحَقَّ بِهَا مِنْكَ؛ مَدَّ يَدَكَ نُبَايِعُكَ. فَقَالَ: أَيْنَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ؟ فَكَانَ أَوَّلُ مَنْ بَايَعَهُ طَلْحَةُ، فَبَايَعَهُ بِيَدِهِ، وَكَانَتْ إِصْبَعُ طَلْحَةَ شَلَاءً، فَتَطِيرُ مِنْهَا عَلِيٌّ وَقَالَ: مَا أخلقه أن ينكت. ثُمَّ بَايَعَهُ الزُّبَيْرُ، وَسَعْدٌ، وَأَصْحَابُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) جميعاً^٢.

١ . العقد الفريد: ج 3 ص 311.

٢ . المناقب للخوارزمي: ص 49 ح 11، أسد الغابة: ج 4 ص 107 ح 3789؛ كشف الغمة: ج 1 ص 78 كلاهما نحوه.

1296-el-İkdu'l-Ferid: Osman b. Affan öldürülünce halk aceleyle Ali b. Ebu Talib'e doğru akın etti. Cemaat biat etmek için onun etrafına toplandığında Ali (a.s): Bu, sizin işiniz değil; Bedir ehli biat etmelidir, dedi. Daha sonra "Talha, Zübeyr ve Sâd nerede?" diye seslendi. Bunun üzerine onlar öne çıkıp biat ettiler. Sonra Muhacir ve Ensar, ardından da halk ona biat etti. Bu olay, Cuma günü, 13 Zilhicce 35 Hicrî tarihinde gerçekleşti.

İlk biat eden Talha oldu. Onun parmağı sakattı. Ali (a.s) bunu uğursuz görerek "Bu biat bozulmaya ne kadar da layık!" dedi.¹

1297-el-Menakıb [Said b. Museyyeb'den]: Ali (a.s) dışarı çıkıp evine geldi. Halk da aceleyle, toplu bir hâlde Ali'nin (a.s) yanına koştu. Resulullah'ın (s.a.a) ashâbı "Ali, müminlerin emiridir!" diyordu. Derken evinde, onun huzuruna vardılar. "Sana biat edeceğiz; uzat elini; bir emir şart!" dediler.

Ali (a.s): Bu size göre bir iş değil; ancak Bedir ehline (yaraşır); Bedir ehli kime razı olursa halife odur, dedi.

Bunun üzerine Bedir ehlerinden (biat için) Ali'ye gelmeyen kimse kalmadı. Onlar hep birlikte "Bizler hilafete senden daha layık birini göremiyoruz; uzat elini de sana biat edelim!" dediler.

Ali (a.s): Talha ile Zübeyr nerede, diye sordu. Böylece ilk olarak Talha ona biat elini uzattı. Talha'nın parmağı sakattı. Ali bunu uğursuz sayarak "Bu biat bozulmaya ne kadar da layık!" dedi. Sonra Zübeyr, Sâd ve Peygamber'in diğer bütün ashâbı ona biat etti.²

1-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.311.

2-el-Menakıb, Harezmi, s.49, h.11; Usdu'l-Gabe, c.4, s.107, h.3789; Keşfu'l Gumme, c.1, s.78.

İMAM'A KÖTÜYE YORMA İSNADI

Buraya kadar aktarılan rivayetlerden İmam Ali'ye ilk biat edenin Talha olduğu, elinin sakat olması hasebiyle biatinin devam etmeyeceği yönünde bir yorum yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu kötüye yorma eylemi, bazı kaynaklarda Habib b. Zueyb adlı birine, bazı kaynaklarda Benî Esed kabilesinden birine isnat edilerek, bu kimselerin "İlk biat eden el sakat; (o halde) bu iş tamamlanmaz!" dedikleri rivayet edilmiştir.

Ayrıca bazı rivayetlerde bu kötüye yorma işi veya uğursuzluk telakkisi İmam Ali'ye isnat edilmiş ve onun, kendisine biat edildiğinde "Bu biat bozulmaya ne kadar da layık!" dediği iddia edilmiştir.

Ancak bu isnat hiçbir şekilde sağlam ve doğru değildir. Bu rivayetlerin zayıflığının ispatı konusunda aklî ve naklî delillere istinat edilebilir. Zira halkın topyekün belirli bir söz vermek için toplanmış olduğu bir zamanda kötüye yormak ve uğursuzluk öngörüsünde bulunmak aklen doğru bir davranış değildir. Hiçbir âkil insan böyle bir şey yapmaz; böyle konuşmaz. Hâl böyleyken eşsiz bir akıl deryası olan İmam'ın daha biatin ilk gününde, insanların önünde, o günün en ileri gelen siyasî şahsiyetlerinden birinin biatini bozacağını hem de "uğursuzluk" olgusuna dayanarak duyurması düşünülebilir mi?!

Böyle bir söylem, bir taraftan hükümetin temellerini zayıflatmakla sonuçlanacak bir şayiaya, bir taraftan da biatin bozul-

masını teşvike yönelik bir tutum olur. Dolayısıyla bu da İmam'a atılmış bir iftiradır.

Buna ilave olarak kötüye yorma eylemini yeren ve insanları ondan men eden çok sayıda rivayet vardır. Bu rivayetlerden bazıları, Ehlibeyt'in asla kötüye yorma eylemi yapmadıklarını vurgulamaktadır.¹ İmam'ın kabul edilmeyecek bir söz söylemesi veya sağlam dayanağı olmayan gevşek bir davranışta bulunması, gerçekten imkânsızdır.

1-Bkz: *Biharu'l-Envar*, c.58, s.312, 11. bab; *Kenzu'l-Ummal*, c.10, s.111.

1/6

إِقْبَالَ النَّاسِ عَلَى الْبَيْعَةِ

1298 . الإمام عليّ (ع) - فِي وَصْفِ بَيْعَتِهِ - : أَقْبَلْتُمْ إِلَيَّ إِقْبَالَ الْعُودِ الْمَطَافِيلِ عَلَى أَوْلَادِهَا ، تَقُولُونَ : الْبَيْعَةُ الْبَيْعَةُ ! قَبَضْتُ كَفِّي فَبَسَطْتُموها ، وَنَازَعْتُكُمْ يَدِي فَجَاذَبْتُموها !!^١

1299 . عنه (عليه السلام) - فِي صِفَةِ النَّاسِ عِنْدَ بَيْعَتِهِ - : فَمَا رَاعَنِي إِلَّا وَالنَّاسُ كَعُرْفِ الضَّبُعِ إِلَيَّ ، يَنْتَالُونَ عَلَيَّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ، حَتَّى لَقَدْ وُطِئَ الْحَسَنَانِ ، وَشُقَّ عَطْفَايَ ، مُجْتَمِعِينَ حَوْلِي كَرَبِيبَةِ الْغَنَمِ^٢ .

1300 . عنه (عليه السلام) - فِي ذِكْرِ الْبَيْعَةِ - : فَتَدَاكُّوا عَلَيَّ تَدَاكَ الْإِبِلِ الْهَيْمِ يَوْمَ وَرَدِهَا ، وَقَدْ أَرْسَلَهَا رَاعِيهَا ، وَخُلِعَتْ مَثَانِيهَا ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُمْ قَاتِلِي ، أَوْ بَعْضُهُمْ قَاتِلُ بَعْضٍ لَدَيَّ^٣ .

١ . نهج البلاغة : الخطبة 137 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 78 ح 51 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، معاني الأخبار : ص 361 ح 1 ، علل الشرائع : ص 151 ح 12 ، الإرشاد : ج 1 ص 289 والثلاثة الأخيرة عن ابن عباس ، نشر الدرر : ج 1 ص 275 كلاهما نحوه وليس فيها من «مجتمعين ...» وراجع تذكرة الخواص : ص 125 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 54 .

1/6

HALKIN BİATE YÖNELİŞİ

1298-İmam Ali (a.s) [Kendisine edilen biati vasfederken]: Yavrularına yönelen yeni doğurmuş develer gibi başıma üşüştünüz de biat, biat diye bağrıştınız. Ben elimi yumup çektikçe siz tutup açtınız. Elim, adeta sizinle savaşa girişti; siz de onu çekip durdunuz!¹

1299-İmam Ali (a.s) [Kendisine biat eden halkı vasfederken]: Derken, halkın benim etrafıma sırtlanın boynundaki kıllar gibi üşüşmesi kadar beni ezen bir şey olmadı. Her yandan, birbiri ardınca çevreme üşüştüler. Öyle ki, kalabalıktan, Hasan ile Hüseyin, neredeyse ayaklar altında kalacaktı. Koyunların ağıla üşüşmesi gibi çevreme toplandılar. Bu hengâmede elbisem bile yırtılmıştı.²

1300-İmam Ali (a.s) [Biatten söz ederken]: Ayaklarının bağı çözülmüş, çobanları tarafından başıboş bırakılmış susuz develerin subaşında biriktikleri gibi biriktiledi. Yanlarını birbirlerine sürterek saldırdılar. Sanki beni öldürecekler yahut da bazısı, bazısını gözümün önünde öldürecek sandım!³

1-Nehcü'l-Belaga, 137. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.78, h.51.

2-Nehcü'l-Belaga, 3. hutbe; Maani'l-Ahbar, s.361, h.1; İlelu's-Şerayi, s.151, h.12; el-İrşad, c.1, s.289, son üç kaynak İbn-i Abbas'tan; Nesru'd-Dürr, c.1, s.275. Ayrıca bkz: Tezkiretu'l-Havas, s.125.

3-Nehcü'l-Belaga, 54. Hutbe.

1301 . عنه (عليه السلام) - في ذكر نكت طلحة والزبير بيعته - : أتيتموني فقلتم : بايعنا ، فقلت : لا أفعل ، فقلتم : بلى ، فقلت : لا . وقبضت يدي فبسطتموها ، ونازعتمكم فجذبتموها ، وتداككتم على تداك الإبل الهيم على حياضها يوم ورودها ، حتى ظننت أنكم قاتلي ، وأن بعضكم قاتل بعض ، فبسطت يدي ، فبايعتموني مختارين ، وبايعني في أولكم طلحة والزبير طائعين غير مكرهين^١ .

1302 . عنه (عليه السلام) - في وصف بيعته - : بسطتم يدي فكففتها ، ومددتموها فقبضتها ، ثم تداككتم على تداك الإبل الهيم على حياضها يوم ورودها ، حتى انقطعت النعل ، وسقط الرداء ، ووطئ الضعيف ، وبلغ من سرور الناس ببيعتهم إياي أن ابتهج بها الصغير ، وهدج إليها الكبير ، وتحامل نحوها العليل ، وحسرت إليها الكعاب^٢ .

1303 . وقعة صفين عن خفاف بن عبد الله : تهافت الناس على علي بالبيعة تهافت الفراش ، حتى ضلت النعل وسقط الرداء ، ووطئ الشيخ^٣ .

١ . الإرشاد : ج 1 ص 244 ، الاحتجاج : ج 1 ص 375 ح 68 ، الجمل : ص 267 نحوه ؛ العقد الفريد :

ج 3 ص 123 ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 309 عن زيد بن صوحان والثلاثة الأخيرة نحوه .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 229 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 51 ح 35 .

٣ . وقعة صفين : ص 65 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 111 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 105 .

1301-İmam Ali (a.s) [Talha ile Zübeyr'in biatlerini bozmalarından söz ederken]: Sizler bana gelip "Bizimle biatleş!" dediniz. Bunu yapmayacağım, dedim. "Elbette (yapacaksın)!" dediniz. "Hayır" deyip elimi yumdum; siz tutup açtınız. Ben elimi geri çektim, siz çekiştirip açtınız. Susuz develerin suya salındıkları gün subaşında biriktikleri gibi başıma döküldünüz. Öyle ki beni öldüreceksiniz veya bazınız bazınızı öldürecek sandım da elimi açtım. Kendi iradenizle bana biat ettiniz. İçinizden ilk olarak Talha ile Zübeyr, ortada hiçbir zorlama olmaksızın kendi istekleriyle bana biat ettiler.¹

1302-İmam Ali (a.s) [Biatini vassfederken]: Siz elimi açtınız, ben de kapattım. Siz ısrarla kendinize doğru çektiniz, ben de kendime doğru çektim. Sonra suya giden susuz develer gibi kalabalık bir şekilde ve sanki yarışarak, birbirinizi ezercesine üzerime doğru geldiniz. Öyle ki ayakkabım parçalandı. Üstümden elbisem düştü. Zayıflar altta kalarak çiğnendiler. Halkın bana karşı yaptığı sevinç gösterisi öyle bir düzeye varmıştı ki küçükler şenlik yapıyor, yaşlılar titrek ve zayıf bir eda ile yürüyorlardı. Hastalar büyük bir acıya tahammül etmişlerdi ve genç kızlar yüzlerindeki hicabı kaldırmışlardı!²

1303-Vakat-u Sıffeyn [Haffaf b. Abdullah'tan]: Halk, biat için adeta bir çekirge sürüsü gibi Ali'nin etrafına üşüştü. Öyle ki (o hengâmede) ayakkabılar kayboldu, cübbeler düştü ve yaşlılar ezildi.³

1-*el-İrşad*, c.1, s.244; *el-İhticac*, c.1, s.375, h.68; *el-Cemel*, s.267; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.123; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.309, Zeyd b. Suhan'dan.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 229. hutbe; *Biharul-Envar*, c.32, s.51, h.35.

3-*Vakat-u Sıffeyn*, s.65; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.111; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.105.

1 / 7

بَيْعَةُ عَامَّةِ النَّاسِ

1304 . شرح نهج البلاغة عن ابن عباس : لَمَّا دَخَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْمَسْجِدَ وَجَاءَ النَّاسُ لِيُبَايَعُوهُ ، خِفْتُ أَنْ يَتَكَلَّمَ بَعْضُ أَهْلِ الشَّنَّانِ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) ؛ مِمَّنْ قَتَلَ أَبَاهُ أَوْ أَخَاهُ أَوْ ذَا قَرَابَتِهِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَيَزْهَدَ عَلِيٌّ فِي الْأَمْرِ وَيَتْرُكُهُ ، فَكُنْتُ أَرُصِدُ ذَلِكَ وَأَتَخَوَّفُهُ ، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ حَتَّى بَايَعَهُ النَّاسُ كُلُّهُمْ ، رَاضِينَ مُسَلِّمِينَ غَيْرَ مُكْرِهِينَ^١ .

1305 . الفتوح : قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّاسِ : [إِنَّكُمْ قَدْ عَرَفْتُمْ فَضْلَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَسَابِقَتَهُ وَقَرَابَتَهُ وَمَنْزِلَتَهُ مِنَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، مَعَ عِلْمِهِ بِحَلَالِكُمْ وَحَرَامِكُمْ ، وَحَاجَتِكُمْ إِلَيْهِ مِنْ بَيْنِ الصَّحَابَةِ ، وَلَنْ يَأْلُوَكُمْ نَصْحًا ، وَلَوْ عَلِمْنَا مَكَانَ أَحَدٍ هُوَ أَفْضَلُ مِنْهُ وَأَجْمَلُ لِهَذَا الْأَمْرِ وَأَوْلَى بِهِ مِنْهُ لَدَعَوْنَاكُمْ إِلَيْهِ . فَقَالَ النَّاسُ كُلُّهُمْ بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ : رَضِينَا بِهِ طَائِعِينَ غَيْرَ كَارِهِينَ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 10 . وفي هذا القول تأمل ؛ لأنَّ عبد الله بن عباس كان عاملاً

من جانب عثمان على الحجَّ وقدم المدينة وقد بويع لعلِّي (عليه السلام) . راجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 439 . ويمكن أن يكون الراوى عبيد الله أو قثم ابنا عباس .

1/7

HALKIN TOPYEKÛN BİATİ

1304-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas'tan]: Ali (a.s), halk kendisine biat etsin diye mescide girdiğinde ben, Resulullah (s.a.a) zamanında babası veya kardeşi ya da akrabalarından herhangi birini öldürdüğü için Ali'ye düşman olan birinin kalkıp da konuşma yapmasından ve buna karşılık Ali'nin hükümeti bırakmasından korkmuştum. Böyle bir olasılık bekliyor ve bu yüzden korkuyordum. Fakat kimse konuşmadı. Derken halkın tamamı, hiçbir zorlama olmaksızın, kendi rıza ve istekleri doğrultusunda ona biat etti.¹

1305-el-Fütuh: Ensar'dan olan sahabeler halka dediler ki: Sizler Ali b. Ebu Talib'in faziletini, geçmişini, Peygamber'e (s.a.a) olan yakınlığını ve konumunu pekâlâ bilmektesiniz. Bununla birlikte onun helâl ve haram konusundaki ilmini de bilirsiniz. Sahabeler arasında ona olan ihtiyacınız da ortadadır. O, asla sizden nasihatını esirgemez. Eğer ondan daha faziletli, bu işe daha yaraşır ve daha layık birini bilseydik hiç kuşkusuz sizleri ona davet ederdik!

Bunun üzerine halk hep bir ağızdan "Biz kendi isteğimizle ona razı olduk, istemeyerek değil!" dedi.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.10. Bu sözün üzerinde düşünülmesi gerekir. Zira Abdullah b. Abbas, Osman'ın hac işlerinden sorumlu memuru idi ve o, Medine'ye geldiğinde Ali'ye biat edilmişti. Bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.439. Burada ravinin Abbas'ın diğer iki oğlundan biri, yani Ubeydullah veya Kussem olması da mümkündür.

فَقَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ: أَخْبِرُونِي عَنْ قَوْلِكُمْ هَذَا: «رَضِينَا بِهِ طَائِعِينَ غَيْرَ كَارِهِينَ»، أَحَقُّ وَاجِبٌ هَذَا مِنَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ، أَمْ رَأَى رَأَيْتُمُوهُ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ؟
قَالُوا: بَلْ هُوَ وَاجِبٌ أَوْجَبَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَكَ عَلَيْنَا^١.

1306 . الجمل عن عبد الحميد بن عبد الرحمن عن ابن أبيزى: أَلَا أُحَدِّثُكَ مَا رَأَتْ عَيْنَايَ وَسَمِعَتْ أُذُنَايَ!! لَمَّا التَقَى النَّاسُ عِنْدَ بَيْتِ الْمَالِ قَالَ عَلِيٌّ لَطَلْحَةَ: أَبْسُطْ يَدَكَ أَبَايَعَكَ. فَقَالَ طَلْحَةُ: أَنْتَ أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنِّي، وَقَدْ اجْتَمَعَ لَكَ مِنْ أَهْوَاءِ النَّاسِ مَا لَمْ يَجْتَمِعْ لِي. فَقَالَ (عليه السلام) لَهُ: مَا خَشِينَا غَيْرَكَ! فَقَالَ طَلْحَةُ: لَا تَخْشَ، فَوَاللَّهِ لَا تُؤْتِي مِنْ قِبَلِي.

وَقَامَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ، وَأَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيَّهَانِ، وَرَفَاعَةُ بْنُ رَافِعٍ بْنِ مَالِكِ بْنِ الْعَجَلَانِ، وَأَبُو أَيُّوبَ خَالِدُ بْنُ زَيْدٍ، فَقَالُوا لِعَلِيٍّ: إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ قَدْ فَسَدَ، وَقَدْ رَأَيْتَ مَا صَنَعَ عُثْمَانُ، وَمَا أَتَاهُ مِنْ خِلَافِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، فَابْسُطْ يَدَكَ نُبَايَعَكَ؛ لِتُصْلِحَ مِنْ أَمْرِ الْأُمَّةِ مَا قَدْ فَسَدَ.

فَاسْتَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَقَالَ: قَدْ رَأَيْتُمْ مَا صُنِعَ بِي، وَعَرَفْتُمْ رَأْيَ الْقَوْمِ، فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهِمْ.

فَأَقْبَلُوا عَلَى الْأَنْصَارِ فَقَالُوا: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، أَنْتُمْ أَنْصَارُ اللَّهِ وَأَنْصَارُ رَسُولِهِ، وَبِرَسُولِهِ أَكْرَمَكُمْ اللَّهُ تَعَالَى، وَقَدْ عَلِمْتُمْ فَضْلَ عَلِيٍّ وَسَابِقَتَهُ فِي الْإِسْلَامِ، وَقَرَابَتَهُ وَمَكَانَتَهُ الَّتِي كَانَتْ لَهُ مِنَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله)، وَإِنْ وَلِيَ أُنَاكُم خَيْرًا.

Hâl böyleyken Ali (a.s) onlara sordu: Bana "Biz kendi isteği-mizle ona razı olduk, istemeyerek değil!" şeklindeki cümle-nizi açıklayın; acaba bu, Allah katından üzerinize vacip olan bir hü-küm müdür yoksa kendi görüşünüz mü?

Halk: Kesinlikle bu, Allah'ın sana karşı bize vacip kıldığı bir sorumluluktur, cevabını verdi.¹

1306-el-Cemel [Abdulhamid b. Abdurrahman'dan, o da İbn-i Ebza'dan]: Gözlerimle görüp kulaklarımla duyduklarımı sana anla-tayım mı? Halk, beytûlmâlin yanında toplandığında Ali, Talha'ya hitaben "Elini uzat, sana biat edeyim!" dedi. Talha, "Sen bu işe benden daha layıksın; senin için toplanmış olan halkın istek ve ar-zuları benim için toplanmamıştır!" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ali (a.s) "Senin dışında birinden endişe etmi-yoruz!" deyince Talha "Korkma, vallahi banden hiçbir zarar gel-meyecek!" dedi.

Ammar b. Yasir, Ebu'l-Heysem b. Teyyihan, Rafea b. Malik b. Aclan ve Ebu Eyyub Halid b. Zeyd ayağa kalkarak Ali'ye (a.s) "Hükümet bozulmuştur; Osman'ın yaptıklarını, kitap ve sünnete aykırı tutumunu sen de gördün. Şimdi elini uzat da ümmetin bo-zulmuş işini düzene koymak için sana biat edelim!" dediler.

Ali (a.s) mazerette bulunarak (araya girdi): Bana yapılanı gör-dünüz ve şu kavmin benim hakkımdaki görüşünü öğrendiniz; benim onlara ihtiyacım yok!

Onlar da Ensar'a dönerek: Ey Ensar topluluğu! Sizler Allah ve resulünün yardımcılarısınız; yüce Allah, resulü vasıtası ile size ikramda bulunmuştur; sizler Ali'nin faziletini, onun İslam'daki geçmişini, Peygambere (s.a.a) olan yakınlığını ve konumunu bilmektesiniz; eğer o hükümete gelirse sizleri hayır ve saadete ulaştıracaktır, dediler.

1-el-Fütuh, c.2, s.435.

فَقَالَ الْقَوْمُ : نَحْنُ أَرْضَى النَّاسِ بِهِ ، مَا نُرِيدُ بِهِ بَدَلًا .

ثُمَّ اجْتَمَعُوا عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى بَايَعُوهُ^١ .

1307 . الإمام علي (عليه السلام) - من كتاب له إلى معاوية - : إِنَّهُ بَايَعَنِي الْقَوْمُ الَّذِينَ بَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ عَلَى مَا بَايَعُوهُمْ عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَكُنْ لِلشَّاهِدِ أَنْ يَخْتَارَ ، وَلَا لِلْغَائِبِ أَنْ يَرُدَّ ، وَإِنَّمَا الشُّورَى لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ؛ فَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى رَجُلٍ وَسَمَّوْهُ إِمَامًا كَانَ ذَلِكَ لِلَّهِ ۖ رِضًا ، فَإِنْ خَرَجَ عَنْ أَمْرِهِمْ خَارِجٌ - بِطَعْنٍ أَوْ بِدَعَا - رَدَّوهُ إِلَى مَا خَرَجَ مِنْهُ ، فَإِنْ أَبَى قَاتَلُوهُ عَلَى اتِّبَاعِهِ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ وَوَلَاَهُ اللَّهُ مَا تَوَلَّى^٢ .

1308 . عنه (عليه السلام) - في جواب كتاب معاوية - : أَمَّا تَمْيِيزُكَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، وَبَيْنَ أَهْلِ الشَّامِ وَأَهْلِ الْبَصْرَةِ ، فَلَعَمْرِي مَا الْأَمْرُ فِيمَا هُنَاكَ إِلَّا سَوَاءٌ ، لَا لِنَّهَا بَيْعَةٌ شَامِلَةٌ ؛ لَا يُسْتَتَنَّى فِيهَا الْخِيَارُ ، وَلَا يُسْتَأْنَفُ فِيهَا النَّظَرُ^٣ .

١ . الجمل : ص 128 وراجع الكافئة : ص 12 ح 8 والفتوح : ج 2 ص 434 و 435 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 6 ، وقعة صفين : ص 29 ؛ الإمامة والسياسة : ج 1 ص 113 ، العقد الفريد : ج 3 ص 329 وفي صدرها «أما بعد ، فإن بيعتي بالمدينة لزمتمك وأنت بالشام . . .» ، الفتوح : ج 2 ص 506 وفيه من «وإنما الشورى للمهاجرين . . .» وليس فيه «وولاه الله ما تولى» ، الأخبار الطوال : ص 157 نحوه وراجع الإرشاد : ج 1 ص 243 .

٣ . الكامل للمبرّد : ج 1 ص 428 ؛ وقعة صفين : ص 58 نحوه ، نهج البلاغة : الكتاب 7 وفيه «لأنها

Bunun üzerine Ensar topluluğu: Biz, ona en çok razı olan kimseleriz ve ondan başkasını istemiyoruz, diye cevap verdi.

Sonra da Ali'nin etrafında kalabalıklaştılar ve biatlerini tamamlayınca dek yanından ayrılmadılar.¹

1307-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye yazdığı mektubundan]: Şüphesiz Ebubekir'e, Ömer'e ve Osman'a biat edenler, onlara biat ettikleri şekilde bana da biat ettiler. Orada bulunanların (başkasını) seçme hakkı bulunmadığı gibi, bulunmayanların da reddetme hakkı yoktur. Şûra, ancak Muhacirlere ve Ensar'a aittir; onlar toplanıp birine uyar ve imam olarak nitelendirirse, bu, Allah'ın da hoşnut olduğu bir iştir. Her kim onların hükmüne razı olmayıp kınayarak veya bidate uyararak onların işlerini terk ederse, onu geri çevirirler. Kabul etmezse, müminlerin yoluna tabi olmadığı için onunla savaşır ve döndüğü şeyin vebalini de Allah, onun boynuna yükler!²

1308-İmam Ali (a.s) [Muaviye'nin mektubuna verdiği cevabında]: Kendini Talha ve Zübeyr'den, Şam halkını da Basra halkından ayırmana gelince; canıma yemin olsun ki hükümet işinde herkes eşittir; zira edilen biat kapsamlıdır ve ondan seçkinler istisna edilmez; verilmiş görüş yeniden başa alınmaz.³

بيعة واحدة لا يُتَنَّى فيها النظر ولا يُستأنَف فيها الخيار ، الخارج منها طاعن والمُروى فيها مُداهن .

1-el-Cemel, s.128. Ayrıca bkz: *el-Kafie*, s.12, h.8; *el-Fütuh*, c.2, s.434-435.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 6. Mektup; *Vakat-u Sıffeyn*, s.29; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.113; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.329, (Bu rivayetin başlangıcında "Bana Medine'de edilen biat, Şam'da olduğun halde sana da lazımdır..." cümlesi yer almıştır); *el-Fütuh*, c.2, s.506 (Bu kaynakta "Şura, ancak Muhacirlere aittir..." ifadesi nakledilmiş, ancak "döndüğü şeyin vebalini de Allah, onun boynuna yükler" bölümü zikredilmemiştir); *el-Ahbaru't-Tival*, s.157. Ayrıca bkz: *el-İrşad*, c.1, s.243.

3-*el-Kamil*, Muberrred, c.1, s.428; *Vakat-u Sıffeyn*, s.58; *Nehcü'l-Belaga*, 7. mektup Bu kaynakta "Çünkü biat birdir, iki olamaz; ona başka bir rey katılamaz. Ona baş kaldırıp kabullenmeyen dine uygun buyruğu kınamış olur; o biatte düşünceye,

1309 . الفتوح : بايَعَت أَهْلُ الْكُوفَةِ عَلِيًّا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِأَجْمَعِهِمْ . . . فَبَايَعَت أَهْلُ الْحِجَازِ وَأَهْلُ الْعِرَاقِ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ١ .

1310 . الطبقات الكبرى : لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لَثَمَانِي عَشْرَةَ لَيْلَةً مَضَتْ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ سَنَةً خَمْسَ وَثَلَاثِينَ ، وَبَوَّعَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ; بِالْمَدِينَةِ الْغَدَ مِنْ يَوْمِ قُتِلَ عُثْمَانُ ، بِالْخِلَافَةِ ، بَايَعَهُ طَلْحَةُ ، وَالزُّبَيْرُ ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَسَعِيدُ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ ، وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ، وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، وَسَهْلُ بْنُ حَنِيفٍ ، وَأَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَخُزَيْمَةُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَجَمِيعُ مَنْ كَانَ بِالْمَدِينَةِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ، وَغَيْرُهُمْ ٢ .

1/8

خطاب طائفة من أصحابه بعد البيعة

1311 . تاريخ اليعقوبى - بَعْدَ ذِكْرِ بَيْعَةِ النَّاسِ لِعَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَام) - : وَقَامَ قَوْمٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَتَكَلَّمُوا ، وَكَانَ أَوَّلُ مَنْ تَكَلَّمَ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شِمَّاسِ الْأَنْصَارِيِّ - وَكَانَ خَطِيبَ الْأَنْصَارِ - فَقَالَ : وَاللَّهِ ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَئِنْ كَانُوا تَقَدَّمُوا فِي الْوَلَايَةِ فَمَا تَقَدَّمُوا فِي الدِّينِ ، وَلَئِنْ كَانُوا سَبَقُوا أَمْسَ فَقَدْ لَحِقَتْهُمْ الْيَوْمَ ، وَلَقَدْ كَانُوا وَكُنْتُ لَا يَخْفَى مَوْضِعُكَ ، وَلَا يُجْهَلُ مَكَانُكَ ، يَحْتَاجُونَ إِلَيْكَ فِيمَا لَا يَعْلَمُونَ ، وَمَا احْتَجَّتْ

شُپْهَيَه كَپِلَآن مُدَآهَنَیْه دُŞْمُŞ ÖLÜR." İBARESİ YER ALMIŞTIR.

١ . الفتوح : ج 2 ص 439 .

٢ . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 31 .

إلى أَحَدٍ مَعَ عِلْمِكَ .

1309-el-Fütuh: Kufe halkı topyekûn Ali'ye biat etti... Sonra Hicaz ahalisi ve Iraklılar Ali b. Ebu Talib'e biat ettiler.¹

1310-et-Tabakatu'l-Kubra: Osman, Cuma gününe raslayan 18 Zilhicce 35 Hicrî'de öldürüldü. Ertesi gün Medine'de, Ali b. Ebu Talib'in hilafeti için biat edildi. Talha, Zübeyr, Sâd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl, Ammar b. Yasir, Usame b. Zeyd, Sehl b. Huneyf, Ebu Eyyub el-Ensârî, Muhammed b. Mesleme, Zeyd b. Sabit, Huzeyme b. Sabit, Medine'de bulunan Resulullah'ın (s.a.a) tüm sahabeleri ve diğerleri ona biat ettiler.²

1/8

ASHABINDAN BİR GRUBUN BİATTEN SONRAKİ KONUŞMASI

1311-Tarih-i Yakubî [Halkın Ali'ye olan biatininin beyanından sonra]: Ensar'dan bir grup ayağa kalkıp konuşma yaptı. İlk konuşan, aynı zamanda Ensar'ın hatibi de olan Sabit b. Kays b. Şemmas el-Ensârî idi. Dedi ki: Ey Emirül-müminin! Allah'a yemin olsun ki her ne kadar onlar hükümet konusunda senin önüne geçtilerse de, dinde seni geçemediler. Eğer dün senden öne geçmişlerse, bugün sen onlara vardın. Onlar hükümetteyken dahi senin ne konumun gizliydi, ne de yerin meçhul. Bilmedikleri konularda onlar sana muhtaç idiler. Ama sen ilmin sayesinde hiç kimseye muhtaç olmadın.

1-el-Fütuh, c.2, s.439.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.31.

ثُمَّ قَامَ خُزَيْمَةُ بْنُ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ - وَهُوَ ذُو الشَّهَادَتَيْنِ - فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا أَصَبْنَا لَنَا مِنْ هَذَا غَيْرَكَ ، وَلَا كَانَ الْمُنْقَلَبُ إِلَّا إِلَيْكَ ، وَلَئِنْ صَدَقْنَا أَنْفُسَنَا فَيْكَ ، فَلَا نَنْتَ أَقْدَمُ النَّاسِ إِيْمَانًا ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ بِاللَّهِ ، وَأَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ بِرَسُولِ اللَّهِ ، لَكَ مَا لَهُمْ ، وَلَيْسَ لَهُمْ مَا لَكَ .

وَقَامَ صَعَصَعَةُ بْنُ صُوحَانَ فَقَالَ : وَاللَّهِ ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَقَدْ زَيْنْتَ الْخِلَافَةَ وَمَا زَانَتْكَ ، وَرَفَعْتَهَا وَمَا رَفَعْتَكَ ، وَلَهِيَ إِلَيْكَ أَحْوَجُ مِنْكَ إِلَيْهَا . ثُمَّ قَامَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْتَرُ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ، هَذَا وَصِيُّ الْأَوْصِيَاءِ ، وَوَارِثُ عِلْمِ الْأَنْبِيَاءِ ، الْعَظِيمِ الْبَلَاءِ ، الْحَسَنِ الْعَنَاءِ ، الَّذِي شَهِدَ لَهُ كِتَابُ اللَّهِ بِالْإِيْمَانِ ، وَرَسُولُهُ بِجَنَّةِ الرِّضْوَانِ ، مَنْ كَمُلَتْ فِيهِ الْفَضَائِلُ ، وَلَمْ يَشْكُ فِي سَابِقَتِهِ وَعِلْمِهِ وَفَضْلِهِ الْآخِرُ وَلَا الْأَوَّلُ .

ثُمَّ قَامَ عُقْبَةُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ : مَنْ لَهُ يَوْمُ كَيَوْمِ الْعُقْبَةِ ، وَبَيْعَةُ كَبَيْعَةِ الرِّضْوَانِ ، وَالْإِمَامُ الْأَهْدَى الَّذِي لَا يُخَافُ جَوْرَهُ ، وَالْعَالِمُ الَّذِي لَا يُخَافُ جَهْلَهُ^١ .

1/9

مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَتِهِ

كانت بيعَةُ الإمام (عليه السلام) عامَّةً شاملةً ، وقد اشترك فيها جميع المهاجرين والأنصار^٢ ، وتمام من كان في المدينة . وقد بايع الجميع عن اختيار كامل ، وحرية تامَّة . ثمَّ بايعه أهالي مَكَّة والحجاز والكوفة^٣ .

١ . تاريخ البعقوبى : ج 2 ص 179 .

٢ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 437 .

٣ . الفتوح : ج 2 ص 439 .

Daha sonra iki şehadet sahibi Huzeyme b. Sabit el-Ensarî ayağa kalkarak şunları söyledi: Ey Emirülmüminin! Bizler, bu iş için senden başkasını bulamadık. İşlerin dönüşü ancak sanadır. Eğer senin hakkında kendimize karşı doğru olursak, gerçek şu ki sen imanda herkesten öndesin; Allah'ı en iyi bilensin; müminlerin arasında Resulullah'a (s.a.a) en yakın olansın. Onlarda olan sende de var; ama sende olan onlarda yok!

Ardından Sa'saa b. Savhan ayağa kalkarak şunları söyledi: Ey Emirülmüminin! Allah'a andolsun ki hilafet seni süslemedi; sen hilafeti süsledin; hilafet seni yüceltmedi, sen hilafeti yücelttin; hilafetin sana olan ihtiyacı, senin ona ihtiyacından daha çoktur!

Daha sonra Malik b. Haris el-Eşter ayağa kalkarak şöyle konuştu: Ey insanlar! Bu, vasilerin vasiyyi, peygamberlerin ilminin varisidir; imtihanı büyük, siyaseti güzeldir. Allah'ın kitabı onun imanına, Resulü de onun Rızvan cennetine gireceğine şahitlik etmektedir. Faziletler onda kemâle erdi. Onun geçmişi, ilmi ve fazileti konusunda ne öncekiler, ne de sonrakiler şüphe etmemiştir!

Sonra Ukbe b. Amr ayağa kalkıp şöyle konuştu: Akabe ve Rızvan biati günlerinin iftiharına sahip onun gibi biri daha var mı ki? Ondan gayri zulmetmesinden korkulmayan bir hidayet imamı ve cehaletinden kaygı duyulmayan bir âlim başka kim var?¹

1/9

BİATİNDEN KAÇINANLAR

İmam'a edilen biat genel ve kapsamlı bir biat idi. Muhacirler ve Ensar topyekûn² olarak ve Medine'de bulunan herkes, bu biate katılmışlardı. Herkes tam bir özgürlük içinde kendi isteği ile biat etti. Daha sonra Mekke, Hicaz ve Kufe ahalisi de biat etti.³

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.179.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.437.

3-el-Fütuh, c.2, s.439.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

وقد صرّح الإمام (عليه السلام) بأنّ بيعته عامّة شاملة^١، كما صرّحت المصادر التاريخية الكثيرة باجتماع المهاجرين والأنصار على بيعه الإمام (عليه السلام)^٢.

لكن ذكرت بعض المصادر أخباراً تدلّ على تخلف أمثال: عبد الله بن عمر، وسعد بن أبي وقاص، ومحمد بن مسلمة، وأسامة بن زيد، وحسان بن ثابت، وكعب بن مالك، وعبد الله بن سلام، ومروان بن الحكم، وسعيد بن العاص، والوليد بن عقبة، عن البيعة^٣. وفي تخلف هؤلاء عن البيعة نظريتان:

الأولى: إنّ هؤلاء تخلّفوا عن بيعه الإمام، بل كانوا مخالفين لبيعه واقعاً.
الثانية: إنّهم لم يخالفوا أصل البيعة، وأنّ ما ورد في النصوص مشعراً بذلك فهو بمعنى عدم مسيرتهم للإمام في حروبه الداخلية.

قال الحاكم النيسابوري - بعد ذكر الأخبار الواردة في بيعه الناس للإمام -: «أما قول من زعم أنّ عبد الله بن عمر وأبا مسعود الأنصاري وسعد بن أبي وقاص وأبا موسى الأشعري ومحمد بن مسلمة الأنصاري وأسامة بن زيد قعدوا عن بيعته، فإنّ هذا قول من يجحد حقيقة تلك الأحوال»، ثمّ ذكر أنّ هؤلاء بايعوا الإمام لكن لم يسايروه في حروبه الداخلية؛ لأسباب دعتهم إلى ذلك، ممّا أوقع البعض في اعتقاد أنّهم مخالفين لبيعة الإمام (عليه

١ . الكامل للمبرّد: ج 1 ص 428؛ وقعة صفّين: ص 58، الإرشاد: ج 1 ص 243.

٢ . العقد الفريد: ج 3 ص 311، تاريخ الطبري: ج 4 ص 427، الكامل في التاريخ: ج 2 ص 302.

٣ . الإرشاد: ج 1 ص 243؛ تاريخ دمشق: ج 42 ص 437، شرح نهج البلاغة: ج 4 ص 9.

السلام)'.^۱

İmam, biatinin genel ve kapsayıcı olduğunu kendisi açıkça ifade etmiştir.² Çok sayıda tarihî kaynaklar da Muhacirler ve Ensar'ın İmam'a (a.s) biat etmek üzere ictima ettiklerini ortaya koymuştur.³

Ancak bazı kaynaklarda gelen rivayetler, Abdullah b. Ömer, Sâd b. Ebi Vakkas, Muhammed b. Mesleme, Usame b. Zeyd, Hassan b. Sabit, Kâb. b. Malik, Abdullah b. Selam, Mervan b. Hakem, Said b. As ve Velid b. Ukbe'nin bu biatten kaçındıklarını göstermektedir.⁴

Bunların biatten imtina etmeleri konusunda iki görüş vardır:

Birinci görüşe göre; onlar esasen İmam'a biat edilmesine muhalif idiler ve bu yüzden ona biatten kaçınmışlardı.

İkinci görüşe göre; onlar biatin aslına muhalefet etmemişlerdi. Metinlerde bunların biatten kaçınmaları hakkında gelen rivayetler ise, bu şahısların iç savaşlarında İmam ile birlikte hareket etmediklerini ortaya koymaktadır.

Nitekim Hâkim en-Nişaburî halkın İmam'a olan biati hakkında gelen rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der:

"Abdullah b. Ömer, Ebu Mesud el-Ensarî, Sâd b. Ebi Vakkas, Ebu Musa Eş'arî, Muhammed b. Mesleme el-Ensarî ve Usame b. Zeyd'in Ali'ye (a.s) biatten geri kaldıklarını zannedenlerin sözü, gerçekleri inkâr edenlerin sözüdür."

Daha sonra bunların İmam'a biat ettiklerini, fakat içteki savaşlarında kendilerine göre birtakım sebeplere dayanarak onun yanında yer almadıklarını zikretmiş; bazılarında, onların İmam'a biat et-

۱ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 124 ح 127 .

2-el-Kamil, Muberrred, c.1, s.428; Vakât-u Sıffeyn, s.58; el-İrşad, c.1, s.243.

3-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.311; Tarih-i Taberî, c.4, s.427; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.302.

4-el-İrşad, c.1, s.243; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.437; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.9.

meve muhalif oldukları kanaatinin bu yüzden oluştuğunu belirtmiş-tir.¹

وقد ارتضى هذا رأى ابن أبى الحديد ، ونسبه إلى المعتزلة فى كتابه شرح نهج البلاغة^٢ .
وإذا تأملنا نصوص الباب نجد أن أكثر من عُرف بالتخلف عن البيعة قد بايع الإمام(ع) ، لكنّ
بيعة بعضهم - نظير : عبد الله بن عمر ، وسعد بن أبى وقاص - لم تكن بمعنى الوفاء لقيادة
الإمام ؛ حيث أعلنوا صراحة عدم مرافقتهم للإمام فى حروبه . كما أن بيعة بعض آخر منهم -
نظير : مروان بن الحكم ، وسعيد بن العاص ، والوليد بن عقبة - كانت بدوافع سياسية^٣ .
ومن هنا يمكن عدّ هؤلاء فى المتخلفين عن البيعة ؛ لأنّ بيعتهم لم تكن حقيقة
وكاملة ، كما يكن عدّهم فى المبايعين ؛ لاشتراكهم من المراسم الرسمية للبيعة . وبهذا
يمكن الجمع بين النظريتين .

وهنا احتمال ثالث ، وهو : أنّهم تخلّفوا عن البيعة العامة الشاملة والتي كانت فى
المسجد ، وقد اختلقوا أعذاراً لتبرير ذلك ، لكن لما تمت البيعة واستحكمت خلافة
الإمام(عليه السلام) رغبوا فى البيعة .

ويؤيد ذلك أن مروان بن الحكم والوليد بن عقبة وسعيد بن العاص جاؤوا إلى
الإمام - بعد انتهاء البيعة العامة - فبايعوه بعد نقاش .

1-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.124, h.127.

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 9 و 10 .

٣ . أراد مروان أن يبايع الإمام بعد الانكسار فى حرب الجمل ، لكن الإمام ردّ ذلك ، وقال فى ردّه :
«أولم يبايعنى بعد قتل عثمان ؟ لا حاجة لى فى بيعته ، إنّها كفّ يهوديّة» (نهج البلاغة : الخطبة 73 ، الخرائج
والجرائح : ج 1 ص 197 ح 35) .

كما يشهد له اعتراف عبد الله بن عمر وأسماء بن زيد وسعد بن أبي وقاص ببيعة الإمام عليّ (عليه السلام) ، كما ورد في بعض النصوص .

İbn-i Ebî'l-Hadîd de bunu benimsemiş ve *Şerh-i Nehcû'l-Belaga* kitabında bu görüşü Mutezile'ye isnat etmiştir.¹

Bu babdaki metinler üzerinde düşündüğümüzde biatten kaçınmakla tanınmış olanların çoğunun İmam'a biat etmiş olduklarını görmekteyiz. Fakat onlardan bazılarının [Abdullah b. Ömer ve Sâd b. Ebî Vakkas gibi] biati, İmam'ın rehberliğine bağlılık anlamında olmamıştır. Nitekim İmam'ın savaşlarında onun yanında yer almayacaklarını açıkça duyurmuşlardır. Onlardan bazılarının [Mervan b. Hakem, Said b. As ve Velid b. Ukbe gibi] biati ise birtakım siyâsî mülâhazalara dayanmıştır.²

Bu açıdan onları biatten kaçınanlardan saymak mümkündür. Zira onların biatleri gerçek anlamda tam bir biat olmamıştır. Öte yandan resmî biat törenine katılmış oldukları için onları biat edenlerden saymak da mümkündür. Bu iki görüş, bu şekilde birleştirilebilir.

Burada üçüncü bir ihtimal daha vardır. O da şudur ki; bunlar, mescitte yapılan genel ve kapsayıcı biatten kaçındılar ve bu tutumlarını haklı göstermek için bazı bahaneler ileri sürdüler. Ancak biat tamamlanınca ve İmam'ın (a.s) hilafeti sağlamlaştınca, biate meylettiler.

Mervan b. Hakem, Velid b. Ukbe ve Said b. As'ın [genel biatin ardından] İmam'a gelerek bir süre münakaşa ettiklerini ve daha sonra biate razı olduklarını beyan eden rivayet de bu görüşü teyit etmektedir.

Nitekim bazı metinlerde geçen ve Abdullah b. Ömer, Usame b. Zeyd ve Said b. As'ın İmam Ali'ye (a.s) biatlerine dair itiraflarını konu alan rivayetler de bu iddiayı güçlü kılmaktadır.

1-*Şerh-i Nehcû'l-Belaga*, c.4, s.9 ve 10.

2-Mervan, Cemel Savaşı'nda yenildikten sonra İmam'a biat etmek istedi. Ancak İmam bunu reddederek "Osman'ın öldürülmesinden sonra bana biat etmedi mi? Onun biatine ihtiyacım yok; eli, Yahudi elidir!" dedi. Bkz: *Nehcû'l-Belaga*, 73. Hutbe; *el-Haraic ve'l-Ceraih*, c.1, s.198, h.35.

1312 . الإمام عليّ (عليه السلام) - من كلامه حين تخلف عن بيعته
عبدُ الله بنُ عمرَ ، وسعدُ بنُ أبي وقاص ، ومحمدُ بنُ مسلمة ، وحسانُ بنُ
ثابت ، وأسماءُ بنُ زيد - :

أيُّها النَّاسُ! إِنَّكُمْ بَايَعْتُمُونِي عَلَى مَا بُوِيعَ عَلَيْهِ مِنْ كَانَ قَبْلِي ، وَإِنَّمَا
الْخِيَارُ إِلَى النَّاسِ قَبْلَ أَنْ يُبَايَعُوا ، فَإِذَا بَايَعُوا فَلَا خِيَارَ لَهُمْ . وَإِنَّ عَلَى
الإِمَامِ الْإِسْتِقَامَةَ ، وَعَلَى الرَّعِيَّةِ التَّسْلِيمَ . وَهَذِهِ بَيْعَةٌ عَامَّةٌ ، مَنْ رَغِبَ عَنْهَا
رَغْبَ عَنْ دِينِ الْإِسْلَامِ ، وَاتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِ أَهْلِهِ ، وَلَمْ تَكُنْ يَبْعَتُكُمْ إِلَّا بِأَيِّ
فَلْتَةٍ ، وَلَيْسَ أَمْرِي وَأَمْرُكُمْ وَاحِدًا . وَإِنِّي أُرِيدُكُمْ اللَّهُ ، وَأَنْتُمْ تُرِيدُونَنِي
لَا أَنْفُسَكُمْ ، وَإِيْمُ اللَّهِ لَا أَنْصَحَنَّ لِلْخَصْمِ ، وَلَا أَنْصِفَنَّ الْمَظْلُومَ .

وَقَدْ بَلَغَنِي عَنْ سَعْدِ بْنِ مَسْلَمَةَ وَأَسْمَاءَ وَعَبْدِ اللَّهِ وَحَسَّانِ بْنِ ثَابِتٍ
أُمُورٌ كَرِهْتُهَا ، وَالْحَقُّ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ^١ .

1313 . مروج الذهب : كَانَ سَعْدٌ وَأَسْمَاءُ بْنُ زَيْدٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ
وَمُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ^٢ مِمَّنْ قَعَدَ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَأَبَوْا أَنْ يُبَايَعُوهُ ،
هُمْ وَغَيْرُهُمْ مِمَّنْ ذَكَرْنَا مِنَ الْقُعَادِ ، وَذَلِكَ أَنَّهُمْ قَالُوا : إِنَّهَا فِتْنَةٌ .

١ . الإرشاد : ج 1 ص 243 ; المعيار والموازنة : ص 105 ، الأخبار الطوال : ص 140 وفيه إلى «فلتة»

وكلاهما نحوه وراجع نهج البلاغة : الخطبة 136 .

٢ . في الطبعة المعتمدة : «سلمة» وهو تصحيف ، والصحيح ما أثبتناه كما في طبعة دار الهجرة : ج 3 ص 15 .

1312-İmam Ali (a.s) [Abdullah b. Ömer, Sâd b. Ebi Vakkas, Muhammed b. Mesleme, Hassan b. Sabit ve Usame b. Zeyd biatten kaçındıklarında yaptığı konuşmasından]: Ey insanlar! Sizler benden öncekilere biat edilen şey üzerine bana biat ettiniz. Halk biat etmeden önce seçme hakkına sahiptir. Fakat biat ettikten sonra artık onların seçme hakkı olmaz. İmam'ın üzerine düşen dürüstlük, halkın üzerine düşen ise teslimiyettir. Bu, genel bir biattir ve her kim bundan yüz çevirirse İslam dininden yüz çevirmiş, Müslümanların yolundan başka bir yola uymuş olur.

Bana biatiniz, bir ayak sürçmesi, bir oldu-bitti değildir. Benim işimle sizin işiniz bir olamaz. Ben sizin itaatınızı Allah için istemekteyim; sizse benim size uymamı, nefisleriniz için istemektesiniz. Allah'a yemin olsun ki düşmana nasihat edip onun hayrını istiyor, zulme uğrayana insafı davranıyorum.

Bana Sâd, İbn-i Mesleme, Usame, Abdullah ve Hassan b. Sabit hakkında hoşuma gitmeyen haberler ulaşmıştır. Hak (Allah), benimle onlar arasında (hâkemdir).¹

1313-Murucu'z-Zeheb: Sâd, Usame b. Zeyd, Abdullah b. Ömer ve Muhammed b. Mesleme² Ali'ye biat etmekten kaçınan kimselerdi. Onlar ve biatten geri kalan diğerleri, buna gerekçe olarak "Bu biat fitnedir!" diyorlardı.

1-*el-İrşad*, c.1, s.243; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.105; *el-Ahbaru't-Tival*, s.140, "Bana biatiniz, bir ayak sürçmesi, bir oldu-bitti değildir" bölümüne kadar. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 136. Hutbe.

2-Kaynak olarak baz alınan baskıda "Seleme" şeklinde geçmişse de bu, bir baskı hatasıdır. Doğrusu, burada kaydettiğimizdir. Nitekim Daru'l-Hicret baskısında da (c.3, s.15) böyle yer almıştır.

وَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ لِعَلِيٍّ: أَعْطِنَا سَيْوْفًا تُقَاتِلُ بِهَا مَعَكَ، فَإِذَا ضَرَبْنَا بِهَا الْمُؤْمِنِينَ لَمْ تَعْمَلْ فِيهِمْ وَنَبَتْ عَنْ أَجْسَامِهِمْ، وَإِذَا ضَرَبْنَا بِهَا الْكَافِرِينَ سَرَتْ فِي أَبْدَانِهِمْ. فَأَعْرَضَ عَنْهُمْ عَلِيٌّ، وَقَالَ: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾^١.

1314 . تاريخ اليعقوبي : بايع الناس إلا ثلاثة نفر من قريش : مروان بن الحكم ، وسعيد بن العاص ، والوليد بن عتبة - وكان لسان القوم - فقال : يا هذا ، إنك قد وترتنا جميعاً ، أما أنا فقتلت أبا صبراً يوم بدر ، وأما سعيد فقتلت أبا يوم بدر - وكان أبوه من نور قريش - وأما مروان فشتت أبا وعبت على عثمان حين ضمه إليه . . . فتبايعنا على أن تضع عنا ما أصبنا ، وتغفينا لنا عما في أيدينا ، وتقتل قتلة صاحبنا .

فَغَضِبَ عَلِيٌّ وَقَالَ : أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ وَتَرِي إِيَّاكُمْ ، فَالْحَقُّ وَتَرَكُمُ . وَأَمَّا وَضَعِي عَنْكُمْ مَا أَصَبْتُمْ ، فَلَيْسَ لِي أَنْ أَضَعَ حَقَّ اللَّهِ تَعَالَى . وَأَمَّا إِعْفَائِي عَمَّا فِي أَيْدِيكُمْ ، فَمَا كَانَ لِلَّهِ لِلْمُسْلِمِينَ فَالْعَدْلُ يَسْعُكُمْ . وَأَمَّا قَتْلِي قَتْلَةَ عُثْمَانَ ، فَلَوْ لَزِمَنِي قَتْلُهُمُ الْيَوْمَ لَزِمَنِي قِتَالُهُمْ غَدًا ، وَلَكِنْ لَكُمْ أَنْ أَحْمِلَكُمْ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ ، فَمَنْ ضَاقَ عَلَيْهِ الْحَقُّ فَالْبَاطِلُ عَلَيْهِ أَضِيقُ ، وَإِنْ شِئْتُمْ فَالْحَقُّوا بِمَلَأَ حَقِّكُمْ .

فَقَالَ مَرْوَانُ : بَلْ نُبَايِعُكَ ، وَنُقِيمُ مَعَكَ ، فَتَرَى وَتَرَى^٢ .

١ . الأنفال : 23 .

٢ . مروج الذهب : ج 3 ص 24 .

٣ . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 178 ; الفتوح : ج 2 ص 442 و 443 نحوه .

İçlerinden bazıları Ali'ye (a.s) hitaben "Bize, seninle birlikte savaşacağımız kılıçlar ver; onları müminlere vurduğumuzda içlerine işle-
mesin, vücutlarına saplanmasın; ama kâfirlere vuracağımız vakit be-
denlerine işlesin!" dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) onlardan yüz çevirdi ve şu ayeti okudu: "*Al-
lah, onlarda bir hayır olduğunu bilseydi elbette onlara duyururdu. Fakat
duyursaydı da gene onlar arkalarını dönerek yüz çevirirlerdi.*"^{1/2}

1314-Tarih-i Yakubî: Kureyş'ten şu üç kişinin dışında herkes biat etti: Bunlar, Mervan b. Hakem, Said b. As ve Velid b. Ukbe idi.

Sözcüleri olan Velid dedi ki: Be adam! Sen bizim hepimizin yakın-
larını öldürdün. Bedir gününde babamı esirken öldürdün. Kureyş'in
parlak simalarından olan Said'in babasını da yine Bedir gününde öl-
dürdün. Mervan'ın babasını azarladın ve Osman onu kendisine yakın-
laştırdığında sen Osman'ı kınadın... Şimdi, yaptıklarımızın cezasını
bizden kaldırman, elimizde bulunanları bize bağışlaman ve arkadaşı-
mızın (Osman'ın) katillerini öldürmen karşılığında sana biat etmeye
hazırız!

Bunun üzerine Ali (a.s) öfkelenerek şunları söyledi: Yakınlarınızı öl-
dürdüğümü söyledin; doğrusu (onları ben değil,) Hak öldürdü. Yaptıkla-
rınızın cezasını kaldırmam konusuna gelince; yüce Allah'ın hakkını kal-
dırmak benim işim değildir. Elinizde bulunanları bağışlamam hususuna
gelince; Allah'a ve Müslümanlara ait olan şeyler konusunda adalet sizi de
kuşatacaktır. Osman'ın katillerini öldürmeme gelince; eğer bugün onları
öldürmem gerekiyorsa, yarın onlarla savaşmam da gerekecek. Şu da var
ki, sizleri, Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetine sevketmem sizin
lehinizedir. Hak kime dar gelirse, batıl ona daha dar gelir. Eğer istiyorsan-
ız kendinizden öncekilere katılın!

Derken Mervan şöyle söyledi: Biz sana biat ediyoruz ve yanında
duracağız. Hep birlikte bakalım, (neler olacak)!³

1-Enfal, 23.

2-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.24.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.178; el-Fütuh, c.2, s.442-443.

1315 . تاريخ الطبرى عن عبد الله بن الحسن : لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ بَايَعَتِ الْأَنْصَارُ عَلِيًّا إِلَّا نَفِيرًا يَسِيرًا ; مِنْهُمْ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَكَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ، وَمَسْلَمَةُ بْنُ مَخْلَدٍ ، وَأَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ ، وَالنُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَرَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ ، وَفَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ ، وَكَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ ; كَانُوا عُثْمَانِيَّةً .

فَقَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ : كَيْفَ أَبِي هَؤُلَاءِ بَيْعَةَ عَلِيٍّ ! وَكَانُوا عُثْمَانِيَّةً ؟ !
 قَالَ : أَمَّا حَسَّانُ فَكَانَ شَاعِرًا لَا يُبَالِي مَا يَصْنَعُ . وَأَمَّا زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ فَلَوْلَاهُ عُثْمَانُ الدِّيَّانُ وَبَيْتَ الْمَالِ ، فَلَمَّا حُصِرَ عُثْمَانُ قَالَ : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ كُونُوا أَنْصَارًا لِلَّهِ ﷻ . . .
 مَرَّتَيْنِ . فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ : مَا تَنْصُرُهُ إِلَّا أَنَّهُ أَكْثَرَ لَكَ مِنَ الْعُضْدَانِ . فَأَمَّا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ فَاسْتَعْمَلَهُ عَلَى صَدَقَةِ مَزِينَةٍ ، وَتَرَكَ مَا أَخَذَ مِنْهُمْ لَهُ^١ .

1316 . وقعة صفين عن عمر بن سعد : دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ مَعَ أَنَاسٍ مَعَهُمْ ، وَكَانُوا قَدْ تَخَلَّفُوا عَنْ عَلِيٍّ ، فَدَخَلُوا عَلَيْهِ ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يُعْطِيَهُمْ عَطَاءَهُمْ - وَقَدْ كَانُوا تَخَلَّفُوا عَنْ عَلِيٍّ حِينَ خَرَجَ إِلَى صِفِّينَ وَالْجَمَلِ - .

فَقَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ : مَا خَلَفَكُم عَنِّي ؟

قَالُوا : قُتِلَ عُثْمَانُ ، وَلَا نَدْرِي أَحَلَّ دَمُهُ أَمْ لَا ، وَقَدْ كَانَ أَحْدَثَ أَحْدَاثًا ثُمَّ اسْتَبْتَمُوهُ فَتَابَ ، ثُمَّ دَخَلْتُمْ فِي قَتْلِهِ حِينَ قُتِلَ ، فَلَسْنَا نَدْرِي أَصَبْتُمْ أَمْ أَخْطَأْتُمْ ! مَعَ أَنَا عَارِفُونَ بِفَضْلِكَ - يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ - وَسَابِقَتِكَ وَهَجَرَتِكَ .

١ . تاريخ الطبرى : ج 4 ص 429 ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 303 وفيه «العبدان» بدل «العضدان» .

1315-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Hasan'dan]: Osman öldürülünce Ensar Ali'ye biat etti. Ancak Osman'ın taraftarlarından olan küçük bir grup biat etmedi. Hassan b. Sabit, Kâb b. Malik, Melseme b. Mahled, Ebu Said el-Hudrî, Muhammed b. Mesleme, Numan b. Beşir, Zeyd b. Sabit, Rafî b. Hadic, Fazale b. Ubeyd ve Kâb b. Uca bu gruptandı.

Derken biri "Nasıl olur da onlar Ali'ye (a.s) biat etmekten kaçınırlar? Hâlbuki onlar Osman taraftarı değiller miydi?!" diye sorunca Abdullah b. Hasan şu cevabı verdi: Hassan, şairdir ve ne yaptığı konusunda laübalidir. Zeyd b. Sabit'e gelince; Osman ona divanın ve beytülmalin sorumluluğunu vermişti. Osman kuşatıldığında "Ey Ensar topluluğu! Allah'ın yardımcıları olun..." demiş ve bu cümleyi iki kez tekrar etmişti. Ebu Eyyub da (bunu işitince) ona şöyle yanıt vermişti: Senin ona yardım etmen sadece sana verdiği çok sayıdaki hurmalıktan dolayıdır. Amma Kâb b. Malik'e gelince; Osman onu Muzeyne bölgesinin zekâtını toplamakla görevlendirmiş, buradan elde ettiklerini de ona bağışlamıştı.¹

1316-Vakat-u Sıffeyn [Amr b. Sâd'dan]: Abdullah b. Ömer, Sâd b. Ebi Vakkas ve Mugayre b. Şube Ali'ye biatten kaçınan bir cemaatle birlikte onun yanına gelerek kendisinden onların paylarını vermesini istediler. Ali (a.s), Sıffin ve Cemel savaşlarına çıktığında onlar bu savaştan geri kalmışlardı. (Aralarında şöyle bir konuşma geçti:)

Ali (a.s): Sizi benden uzaklaştırıp geride bırakan sebep nedir?

Onlar: Osman öldürüldü ve biz (hâlâ) bilmiyoruz; acaba onun kanı mübah mıydı, değil miydi? Bidatler çıkardığı muhakkaktır. Ancak siz tövbe etmesini istediniz, o da tövbe etti. Derken o öldürüldüğünde öldürülmesine dâhil oldunuz. Doğrusu biz, "isabet mi ettiniz yoksa hata mı?", bilmiyoruz! Bununla birlikte [ey müminlerin emiri], şu da var ki biz senin faziletini, geçmişini ve hicretini biliyoruz!

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.429; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.303, bu kaynakta "çok sayıdaki hurmalıktan dolayıdır" yerine "çok sayıdaki kölelerden dolayıdır" ifadesi yer almıştır.

فَقَالَ عَلِيٌّ: أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَمَرَكَم أَنْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، فَقَالَ: ﴿إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ﴾؟

قال سعد: يا علي، أعطني سيفاً يعرف الكافر من المؤمن؛ أخاف أن أقتل مؤمناً فأدخل النار.

فَقَالَ لَهُمَ عَلِيٌّ: أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ عُثْمَانَ كَانَ إِمَاماً، بَايَعْتُمُوهُ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فَعَلَامَ خَذَلْتُمُوهُ إِنْ كَانَ مُحْسِناً!! وَكَيْفَ لَمْ تُقَاتِلُوهُ إِذْ كَانَ مُسِيئاً؟! فَإِنْ كَانَ عُثْمَانُ أَصَابَ بِمَا صَنَعَ فَقَدْ ظَلَمْتُمْ؛ إِذْ لَمْ تَنْصُرُوا إِمَامَكُمْ، وَإِنْ كَانَ مُسِيئاً فَقَدْ ظَلَمْتُمْ؛ إِذْ لَمْ تُعِينُوا مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَىٰ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَقَدْ ظَلَمْتُمْ إِذْ لَمْ تَقُومُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ عَدُوِّنَا بِمَا أَمَرَكَمُ اللَّهُ بِهِ، فَإِنَّهُ قَالَ: ﴿فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ﴾.

فَرَدَّهُمْ وَلَمْ يُعْطِهِمْ شَيْئاً^١.

1317 . المستدرک علی الصحیحین - بعد ذکر الأخبار الواردة في بيعه الناس أمير المؤمنين (عليه السلام) -: أما قول من زعم أن عبد الله بن عمر وأبا مسعود الأنصاري وسعد بن أبي وقاص وأبا موسى الأشعري ومحمد بن مسلمة الأنصاري وأسامة بن زيد قعدوا عن بيعته، فإن هذا قول من يجحد حقيقة تلك الأحوال

[ثم قال - بعد أن ذكر أسباب اعتزالهم] : فبهذه الأسباب وما جانسها كان اعتزال من اعتزل عن القتال مع علي (رضي الله عنه)، وقتال من قاتله^٣.

١ . الحجرات : 9 .

٢ . وقعة صفين : ص 551 .

٣ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 124 ح 4596 و ص 127 ح 4605 .

Ali (a.s): İzzet ve celal sahibi Allah'ın size emr-i maruf ve nehy-i münker yapmayı emrettiğini bilmiyor muydunuz. (Hani Allah) şöyle der: "*İnananlardan iki kısım, birbiriyle savaşa girerirse hemen aralarını bulun; bir bölüğü, öbürüne saldırırsa o saldırganlarla, onlar Allah'ın emrine dönünceye dek savaşın!*"¹

Sâd: Ey Ali! Bana kâfiri müminden ayırt edebilen bir kılıç ver; bir mümini öldürüp de ateşe girmekten korkarım!

Ali (a.s): Osman'ın bir önder olduğunu ve ona, kendisini dinleyip itaat etmek üzere biat ettiğinizi bilmiyor muydunuz? Eğer iyi idiye neden onu yalnız bıraktınız ve eğer kötü biri idiye neden onunla savaşmadınız?! Eğer Osman'ın yaptıkları isabetli idiye, o zaman siz ona yardım etmemekle zalim oldunuz ve eğer kötü idiye yine zalim oldunuz. Çünkü iyiliği emredip kötülükten men eden kimselere yardım etmediniz. Sizler, bizimle düşmanımız arasında Allah'ın emrettiği gibi durmamakla da zulmetmiş oldunuz. Zira Allah şöyle buyurmuştur: "*Saldırganlarla, onlar Allah'ın emrine dönünceye dek savaşın!*"

[İmam (a.s),] daha sonra hiçbir şey vermeden onları geri çevirdi.²

1317-el-Müstedrek ale's-Sahihyn [Halkın Emirülmüminin'e (a.s) ettiği biate dair rivayetleri zikrettikten sonra]: Abdullah b. Ömer, Ebu Mesud el-Ensârî, Sâd b. Ebi Vakkas, Ebu Musa Eş'arî, Muhammed b. Mesleme el-Ensârî ve Usame b. Zeyd'in Ali'ye (a.s) biatten geri kaldıkları zannına kapılan kimselere gelince; doğrusu bu söz, gerçekleri inkâr edenlerin sözüdür...

[Onların kenara çekilmelerinin sebeplerini zikrettikten sonra şöyle devam ediyor]: İşte, bu ve benzeri sebepler yüzünden bir grup, Ali ile birlikte, onun düşmanlarına karşı savaşta yanında yer almaktan kaçınmıştır.³

1-Hucurat, 9.

2-Vakat-u Sıffeyn, s.551.

3-el-Müstedrek ale's-Sahihyn, c.3, s.124, h.4596 ve s.127, h.4605.

1318 . الجمل عن أبي مخنف : إنَّ أميرَ المؤمنينَ (عليه السلام) لَمَّا هَمَّ بِالمسيرِ إلى البصرة ، بَلَغَهُ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وقَّاصٍ وَأَبْنِ مَسْلَمَةَ وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَأَبْنِ عُمَرَ تَثَاوُلُ عَنْهُ ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ . فَلَمَّا حَضَرُوا قَالَ لَهُمْ : قَدْ بَلَغَنِي عَنْكُمْ هَنَاتٌ كَرِهْتُهَا ، وَأَنَا لَا أُكْرِهُكُمْ عَلَى الْمَسِيرِ مَعِيَ ، أَلَسْتُمْ عَلَى بَيْعَتِي ؟
قالوا : بلى .

قال : فَمَا الَّذِي يُقْعِدُكُمْ عَنْ صُحْبَتِي ؟
فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ : إِنِّي أَكْرَهُ الْخُرُوجَ فِي هَذَا الْحَرْبِ ؛ لِئَلَّا أَصِيبَ مُؤْمِنًا ، فَإِنْ أُعْطِيتَنِي سَيْفًا يَعْرِفُ الْمُؤْمِنَ مِنَ الْكَافِرِ ، قَاتَلْتُ مَعَكَ !
وَقَالَ لَهُ أُسَامَةُ : أَنْتَ أَعَزُّ الْخَلْقِ عَلَيَّ ، وَلَكِنِّي عَاهَدْتُ اللَّهَ أَنْ لَا أُقَاتِلَ أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ...

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ : لَسْتُ أَعْرِفُ فِي هَذَا الْحَرْبِ شَيْئًا ، أَسْأَلُكَ أَلَّا تَحْمِلَنِي عَلَى مَا لَا أَعْرِفُ .

فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : لَيْسَ كُلُّ مُفْتُونٍ مُعَاتِبًا ، أَلَسْتُمْ عَلَى بَيْعَتِي ؟
قالوا : بلى . قال : انصَرَفُوا فَسَيَّغِنِي اللَّهُ تَعَالَى عَنْكُمْ^١ .

1319 . تاريخ الطبري عن أبي المليح - في ذكرِ بعضِ ما جرى عندَ بيعَةِ الإمامِ (عليه السلام) - : خَرَجَ عَلَيَّ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَعَلَيْهِ إِزَارٌ وَطَاقٌ وَعِمَامَةٌ خَزٌّ وَنَعْلَاهُ فِي يَدِهِ ، مُتَوَكِّئًا عَلَى قَوْسٍ ، فَبَايَعَهُ النَّاسُ .

1318-el-Cemel [Ebu Mihnef'ten]: Emirülmüminin (a.s) Basra'ya doğru yola çıkmaya karar verdiğinde Sâd b. Ebi Vakkas, İbn-i Mesleme, Usame b. Zeyd ve İbn-i Ömer'in hareket etmekten çekindikleri haberi ona ulaştı. Birini gönderip onları çağırttı. Huzuruna vardıklarında "Sizden bana hoşuma gitmeyen bazı sözler ulaştı; ben, sizi, benimle birlikte hareket etmeye zorlamıyorum; fakat bana olan biatinizin üzerinde değil misiniz?" diye sordu.

Onlar: Elbette ki biatindeyiz, dediler.

Ali (a.s): O halde sizi yanımda olmaktan alıkoyan sebep nedir?

Sâd: Ben bir mümine zarar vermeyeyim diye bu savaşa çıkmak istemiyorum. Eğer bana mümini kâfirden ayırt edebilecek bir kılıç verirsen, seninle birlikte savaşırım!

Usame: Sen benim için yaratılmışların en azisisin. Ancak ben "La ilahe illallah" ehliyle savaşmayacağıma dair söz verdim!..

Abdullah b. Ömer: Ben bu savaştan hiçbir şey anlamış değilim; senden, beni anlamadığım bir işi yapmak zorunda bırakmamı istiyorum!

Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) onlara hitaben "Fitneye maruz kalan herkes kınanacak diye bir kural yok! (Hâlâ) bana olan biatinizin üzerinde değil misiniz?" diye sordu. "Elbette ki biatindeyiz" dediklerinde "O halde geri dönün; zira pek yakında yüce Allah beni sizlerden müstağni kılacaktır!" buyurdu.¹

1319-Tarih-i Taberî [Ebu'l-Muleyh'ten; İmam'a (a.s) biat anında yaşanan bazı olayları anlatırken]: Ali (a.s) mescide geldi ve minbere çıktı. Üzerinde izar² ve abâ, başında da yün kumaştan bir imame vardı. Terlikleri elindeydi. Bir kavsa dayanmış haldeyken insanlar ona biat ettiler.

1-el-Cemel, s.95.

2-İzar: Göğüsten aşağıyı örten bir tür giysi.

وجاؤوا بسعد ، فقال عليُّ : بايع . قال : لا أبايعُ حتى يُبايعَ الناسُ ، والله ما عليك مني بأسٌ . قال : خلّوا سبيله .

وجاؤوا بابنِ عمرَ ، فقال : بايع . قال : لا أبايعُ حتى يُبايعَ الناسُ . قال : ائتنى بحميل . قال : لا أرى حميلاً . قال الأشرُّ : خلّ عني أضرب عنقه ! قال عليُّ : دعوهُ ؛ أنا حميله ، إنك - ما علمتُ - لسيئُ الخلقِ صغيراً وكبيراً .

1320 . شرح نهج البلاغة : ذكر أبو مخنف في كتاب الجمل أن الأنصار والمهاجرين اجتمعوا في مسجد رسول الله (صلى الله عليه وآله) ؛ لينظروا من يولونه أمرهم ، حتى غصَّ المسجدُ بأهله ، فاتَّفَقَ رأى عمار وأبي الهيثم بن التيهان ورفاعة بن رافع ومالك بن عجلان وأبي أيوب خالد بن زيد^٢ على إقعاد أمير المؤمنين (عليه السلام) في الخلافة . وكان أشدهم تهالكا عليه عمارٌ ، فقال لهم : أيها الأنصار ، قد سار فيكم عثمان بالأمس بما رأيتموه ، وأنتم على شرف من الوقوع في مثله إن لم تنظروا لأنفسكم ، وإن علياً أولى الناس بهذا الأمر ؛ لفضله ، وسابقته ! فقالوا : رضينا به حينئذ .

وقالوا بأجمعهم لبقية الناس من الأنصار والمهاجرين : أيها الناس ، إنا لن نألوكم خيراً وأنفسنا إن شاء الله ، وإن علياً من قد علمتم ، وما نعرف مكان أحد أحمل لهذا الأمر منه ، ولا أولى به .

١ . تاريخ الطبري : ج 4 ص 428 .

٢ . في المصدر : «يزيد» ، والصحيح ما أثبتناه كما في كتب الرجال .

Derken Sâd'ı getirdiler. Ali (a.s) "Biat et!" dedi. "Halk biat etmedikçe biat etmeyeceğim! Allah'a andolsun ki benden sana bir zarar gelmez!" dedi. Bunun üzerine Ali (a.s) onu kendi hâline bırakmalarını söyledi.

(Ardından) İbn-i Ömer'i getirdiler. Ali (a.s) ona da "Biat et!" dedi. "Halk biat etmedikçe biat etmeyeceğim!" dedi.

Ali (a.s): Kefil getir, dedi.

İbn-i Ömer: Kefil göremiyorum, diye karşılık verdi.

Eşter; "Bana izin ver, onun boynunu vurayım!" diye araya girince Ali (a.s) "Bırakın onu! Ben ona kefilim; bildiğim kadarıyla sen küçüklüğünde de büyüklüğünde de hep kötü huylu idin!" dedi.¹

1320-Şerh-i Nehüc'l-Belaga: Ebu Mihnef *el-Cemel* adlı eserinde şöyle anlatmaktadır: Ensar ve Muhacirler, kendilerine seçecekleri önder üzerinde görüşmek için Resulullah'ın (s.a.a) mescidinde toplandılar. Mescit cemaatle dolup taştı. Ammar, Ebu Heysem b. Teyyihan, Rafea b. Rafi, Malik b. Aclan ve Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd,² Emirülmüminin'i (a.s) hilafete oturtmak üzere görüş birliğine vardılar. Bu konuda en fazla ısrarda bulunan Ammar'dı. Ammar, onlara dedi ki: Ey Ensar cemaati! Osman'ın dün aranızda nasıl davrandığını gördünüz. Sizler eğer kendinizi gözden geçirmezseniz yine benzer duruma düşmeniz içten bile değil! Hiç şüphesiz Ali, fazileti ve (İslam'daki) sabıkasından dolayı bu iş için halkın en liyakatlisidir.

-Şimdi, biz ona razı olduk, dediler.

Hep birlikte Ensar ve Muhacirlerin diğer bölümüne dediler ki: Ey insanlar! Biz, inşallah kendimiz ve sizin için hiçbir hayrı esirgemeyeceğiz. Hiç kuşkusuz Ali, tanıdığımız biridir. Biz bu iş için ondan daha güçlü ve daha liyakatli birini tanımıyoruz.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.428.

2-Kaynakta "Yezid" şeklinde geçmiş. Ancak sahih olan, bizim rical kaynaklarına dayanarak yazdığımız şeklidir.

فَقَالَ النَّاسُ بِأَجْمَعِهِمْ : قَدْ رَضِينَا ، وَهُوَ عِنْدَنَا مَا ذَكَرْتُمْ وَأَفْضَلُ .

وَقَامُوا كُلُّهُمْ ، فَأَتَوْا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، فَاسْتَخْرَجُوهُ مِنْ دَارِهِ ، وَسَلَّوْهُ بِسَطِ يَدِهِ ، فَقَبَضُوهَا ، فَتَدَاكَوْا عَلَيْهِ تَدَاكَ الْإِبِلِ الْهَيْمِ عَلَى وَرْدِهَا ، حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا ، فَلَمَّا رَأَى مِنْهُمْ مَا رَأَى سَأَلَهُمْ أَنْ تَكُونَ بَيْعَتُهُ فِي الْمَسْجِدِ ظَاهِرَةً لِلنَّاسِ ، وَقَالَ : إِنْ كَرِهَنِي رَجُلٌ وَاحِدٌ مِنَ النَّاسِ لَمْ أَدْخُلْ فِي هَذَا الْأَمْرِ .

فَنَهَضَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَكَانَ أَوَّلُ مَنْ بَايَعَهُ طَلْحَةُ . فَقَالَ قَبِيصَةُ ابْنُ ذُؤَيْبِ الْأَسَدِيِّ : تَخَوَّفْتُ أَنْ لَا يَتِمَّ لَهُ أَمْرُهُ ؛ لِأَنَّ أَوَّلَ يَدٍ بَايَعَتْهُ شَلَاءُ . ثُمَّ بَايَعَهُ الزُّبَيْرُ ، وَبَايَعَهُ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ ، إِلَّا مُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ، وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ ، وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَكَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ، وَحَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ .

فَأَمَرَ بِإِحْضَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، فَقَالَ لَهُ : بَايِعْ . قَالَ : لَا أَبَايِعُ حَتَّى يُبَايِعَ جَمِيعُ النَّاسِ . فَقَالَ لَهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : فَأَعْطَنِي حَمِيلًا أَنْ لَا تَبْرَحَ .

قَالَ : وَلَا أُعْطِيكَ حَمِيلًا .

فَقَالَ الْأَشْترُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ هَذَا قَدْ أَمِنَ سَوْطَكَ وَسَيْفَكَ ، فَدَعْنِي أَضْرِبَ عُنُقَهُ !

فَقَالَ : لَسْتُ أُرِيدُ ذَلِكَ مِنْهُ عَلَى كُرْهِهِ ، خَلَّوْا سَبِيلَهُ .

فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : لَقَدْ كَانَ صَغِيرًا وَهُوَ سَيِّئُ الْخُلُقِ ، وَهُوَ فِي كِبَرِهِ أَسْوَأُ خُلُقًا .

ثُمَّ أَتَى سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَقَالَ لَهُ : بَايِعْ .

Halk, topluca "Biz razı olduk; o, bizim yanımızda söylediğiniz gibidir; hatta daha da üstündür!" dedi.

Böylece hepsi ayağa kalkıp doğruca Ali'nin (a.s) yanına gittiler. Onu evinden çıkarıp elini açmasını istediler. Ancak o, elini yumdu. Suyu salınmış susuz develer gibi etrafına yığıldılar. Neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi. Ali (a.s), onların bu hâlini görünce kendisine mescitte ve halkın huzurunda biat edilmesini istedi. "Halktan bir kişi dahi beni istemezse, ben bu işe girmeyeceğim!" dedi.

Mescide girinceye kadar halk onunla birlikte hareket etti. Talha ona ilk biat eden kimse oldu. Kabisa b. Zueyb el-Esedî dedi ki: Onun işinin tamamlanmamasından korkarım. Zira ona ilk biat eden el sakat idi.

Sonra Zübeyr biat etti. Medine'de bulunan tüm Müslümanlar ona biat ettiler. Ancak Muhammed b. Mesleme, Abdullah b. Ömer, Usame b. Zeyd, Sâd b. Ebi Vakkas, Kâb b. Malik, Hassan b. Sabit ve Abdullah b. Selam bu katılımın dışında kaldılar.

Derken Ali (a.s), Abdullah b. Ömer'in getirilmesini emretti. Sonra ondan biat etmesini istedi.

Abdullah: Halkın tamamı biat etmedikçe biat etmeyeceğim, dedi.

Ali (a.s): Öyleyse caymayacağına dair bir kefil getir, dedi.

Abdullah: Sana kefil getirmeyeceğim, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Eşter: Ey Emirülmüminin! Bu adam senin kırbacından ve kılıcından güvendedir. Müsaade edin onun boynunu vurayım! dedi.

Ali (a.s): Ben, ondan zorla biat etmesini istemem; onu kendi hâline bırakın, dedi.

Abdullah geçip gittiğinde Emirülmüminin (a.s): Bu, küçüklüğünde kötü huylu bir çocuktü; (görüyorum ki) büyüdüğünde huyu daha da kötüleşmiş, dedi.

Daha sonra Sâd b. Ebi Vakkas getirildi. Ali (a.s) ondan da biat etmesini istedi.

فَقَالَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ خَلِّنِي ، فَإِذَا لَمْ يَبْقَ غَيْرِي بَايَعْتُكَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَأْتِيكَ مِنْ قَبْلِي أَمْرٌ تَكْرَهُهُ أَبَدًا . فَقَالَ : صَدَقَ ، خَلَّوْا سَبِيلَهُ .

ثُمَّ بَعَثَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ ، فَلَمَّا أَتَاهُ قَالَ لَهُ : بَايِع . قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَمَرَنِي إِذَا اخْتَلَفَ النَّاسُ وَصَارُوا هَكَذَا - وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ - أَنْ أَخْرَجَ بِسِيفِي فَأَضْرِبَ بِهِ عَرَضَ أَحَدٍ فَإِذَا تَقَطَّعَ أَتَيْتُ مَنْزِلِي ، فَكُنْتُ فِيهِ لَا أَبْرَحُهُ حَتَّى تَأْتِيَنِي يَدٌ خَاطِئَةٌ ، أَوْ مَنِيَّةٌ قَاضِيَةٌ . فَقَالَ لَهُ (عليه السلام) : فَانْطَلِقْ إِذَا ، فَكُنْ كَمَا أُمِرْتَ بِهِ .

ثُمَّ بَعَثَ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَ لَهُ : بَايِع . فَقَالَ : إِنِّي مَوْلَاكَ ، وَلَا خِلَافَ مِنِّي عَلَيْكَ ، وَسَتَأْتِيكَ بَيْعَتِي إِذَا سَكَنَ النَّاسُ . فَأَمَرَهُ بِالْإِنْصِرَافِ ، وَلَمْ يَبْعَثْ إِلَى أَحَدٍ غَيْرِهِ .

وَقِيلَ لَهُ : أَلَا تَبْعَثُ إِلَى حَسَّانِ بْنِ ثَابِتٍ ، وَكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ؟ فَقَالَ : لَا حَاجَةَ لَنَا فِيْمَنْ لَا حَاجَةَ لَهُ فِينَا .

فَأَمَّا أَصْحَابُنَا فَإِنَّهُمْ يَذْكُرُونَ فِي كُتُبِهِمْ أَنَّ هَؤُلَاءِ الرَّهْطِ إِنَّمَا اعْتَذَرُوا بِمَا اعْتَذَرُوا بِهِ لَمَّا نَدَبَهُمْ إِلَى الشُّخُوصِ مَعَهُ لِحَرْبِ أَصْحَابِ الْجَمَلِ ، وَأَنَّهُمْ لَمْ يَتَخَلَّفُوا عَنِ الْبَيْعَةِ ، وَإِنَّمَا تَخَلَّفُوا عَنِ الْحَرْبِ .

وَرَوَى شَيْخُنَا أَبُو الْحُسَيْنِ فِي كِتَابِ الْغُرَرِ أَنَّهُمْ لَمَّا اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ بِهَذِهِ الْأَعْذَارِ ، قَالَ لَهُمْ : مَا كُلُّ مَفْتُونٍ يُعَاتَبُ ، أَعِنْدَكُمْ شَكٌّ فِي بَيْعَتِي ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : فَإِذَا بَايَعْتُمْ فَقَدْ قَاتَلْتُمْ ، وَأَعْفَاهُمْ مِنْ حُضُورِ الْحَرْبِ^١ .

Sâd: Ey Ebu'l-Hasan, beni bırak! Benden başka biat etmeyen kalırsa, o zaman biat ederim. Allah'a andolsun ki benden yana seni rahatsız edecek bir iş olmayacaktır, dedi.

Ali (a.s): Doğru söylüyor; onu bırakın, dedi.

Sonra Muhammed b. Mesleme'nin arkasından birini gönderdi. Muhammed geldiğinde Ali (a.s) ona da "Biat et!" dedi.

Muhammed: Resulullah (s.a.a) bana, insanlar ihtilafa düşüp böyle olduklarında [parmaklarını birbirine geçirerek] kılıcımıyla birlikte Uhud Dağı yamaçlarına çıkmamı, ihtilaf kesildiğinde de evime dönmemi emretti. Şimdi, ben, hatalı bir el bana uzanıncaya veya ölüm gelip beni buluncaya dek evimden ayrılmayacağım, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s): Öyleyse git ve nasıl emrolunmuşsan öyle yap (dağa çık), dedi.

Daha sonra Usume b. Zeyd'in arkasından birini gönderip onu da çağırttı. Geline de biat etmesini söyledi.

Usume: Ben, senin dostunum ve benden yana sana karşı hiçbir muhalefet olmaz; insanlar sakinleşince sana biat edeceğim, dedi.

Ali (a.s) onun da dönmesini emretti ve ondan başka kimsenin peşinden adam göndermedi.

Ona "Hassan b. Sabit, Kâb b. Malik ve Abdullah b. Selam'ın peşinden de adam göndermeyecek misin?" diye sorulunca şöyle cevap verdi: Bize ihtiyacı olmayana bizim de ihtiyacımız olmaz!

İbn-i Ebi'l-Hadid der ki: Bizim ashabımız (Mutezile fırkası), kitaplarında bu grubun, onları Cemel ashabına karşı savaşa çağıran Ali'ye mazeret getirdiklerini ve dolayısıyla aslında onların biatten değil, savaştan kaçındıklarını savunmuşlardır.

Şeyhimiz Ebu'l-Hüseyin'in *el-Gurer* adlı kitabındaki rivayetine göre Ali'ye bu mazeretleri getirdiklerinde onlara şöyle buyurdu: Fitneye maruz kalan herkes kınanacak değildir; acaba bana biatiniz konusunda tereddütünüz var mı? Onlar "Hayır" deyince "Eğer biat etmişseniz, savaşmışsınızdır" dedi ve onları savaşta hazır bulunmaktan muaf tuttu.¹

1-Şerh-i Nehcû'l-Belaga, c.4, s.8.

1/10

هُوَ يَوْمٌ عَدَّةٌ مِمَّنْ تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَتِهِ

1/10-1

عبد الله بن عمر بن الخطاب

ولد في السنة الثانية بعد البعثة^١ وأسلم منذ نعومة أظفاره مع أبيه في مكة^٢، وهاجر إلى المدينة المنورة قبل أبيه^٣ أو معه^٤.

١ . استنتاج من الطبقات الكبرى : ج 4 ص 143 ، تهذيب الكمال : ج 15 ص 340 الرقم 3441 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 172 ح 13 ، الاستيعاب : ج 3 ص 81 الرقم 1630 .
٢ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 142 ، تهذيب الكمال : ج 15 ص 333 الرقم 3441 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 171 ح 13 ، تاريخ دمشق : ج 31 ص 84 ، الاستيعاب : ج 3 ص 81 الرقم 1630 ، أسد الغابة : ج 3 ص 337 الرقم 3082 وزاد فيهما «قد قيل : إن إسلامه كان قبل إسلام أبيه» ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 647 ح 6377 وفيه «أسلم عبد الله بن عمر قبل أبيه» وفيه تأمل ، لأن إسلام عمر في السنة السادسة من البعثة وفي هذه السنة كان لعبد الله بن عمر أربع أو خمس سنين .

٣ . الاستيعاب : ج 3 ص 81 الرقم 1630 ، أسد الغابة : ج 3 ص 337 الرقم 3082 .

٤ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 142 ، تهذيب الكمال : ج 15 ص 333 الرقم 3441 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 171 ح 13 ، تاريخ دمشق : ج 31 ص 85 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 204 الرقم 45 .

1/10**ONA BİAT ETMEKTEN KAÇINANLARDAN
BAZILARININ BİYOGRAFİSİ****1/10-1****Abdullah b. Ömer b. Hattab**

Abdullah b. Ömer, bisetin ikinci yılında doğdu.¹ Henüz çocukken babasıyla birlikte Mekke'de İslam'ı kabul etti.² Medine-i Münevvere'ye babasından önce³ veya onunla⁴ birlikte hicret etti.

1-*İstintac Mine't-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.143; *Tehzibu'l-Kemal*, c.15, s.340, No: 3441; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.172, h.13; *el-İstıab*, c.3, s.81, No: 1630.

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.142; *Tehzibu'l-Kemal*, c.15, s.333, No: 3441; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.171, h.13; *Tarih-i Dımeşk*, c.31, s.84; *el-İstıab*, c.3, s.81, No: 1630; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.337, No: 3082, son iki kaynakta "Onun İslam'a girişi, babasından önceydi" cümlesi ilave edilmiştir; *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.647, h.6377, bu kaynakta "Abdullah b. Ömer babasından önce İslam'a girdi" cümlesi eklenmiştir. Bu konuda düşünülmesi gerekir. Zira Ömer'in İslam'ı kabul etmesi, bisetin altıncı yılında gerçekleşti. O zaman Abdullah dört veya beş yaşındaydı.

3-*el-İstıab*, c.3, s.81, No: 1630; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.337, No: 3082.

4-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.142; *Tehzibu'l-Kemal*, c.15, s.333, No: 3441; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.171, h.13; *Tarih-i Dımeşk*, c.31, s.85; *Siyer-i Âlamu'n-Nubela*, c.3, s.204, No: 45.

ولصغر سنّه^١ لم يشترك في حربى بدر^٢ وأحد، نعم التحق بعسكر المسلمين في حرب الخندق وما بعدها من الحروب^٣. كما روى أحاديث كثيرة في كتب أهل السنّة^٤.
وقد استُشير عمر - أواخر أيام حياته - في جعله أحد أعضاء الشورى، لكنّه خالف ذلك وقال: ليس له أهليّة الخلافة، بل ليس له القدرة على طلاق زوجته!^٥ بيد أنّه ذُكر في بعض الروايات أنّه صار أحد أعضاء الشورى بأمر أبيه على أن لا يكون له من الأمر شيء^٦.
ولمّا تسنّم عثمان الخلافة ابتعد عن الساحة السياسيّة، فلم يشترك في التيارات السياسيّة الحاكمّة آنذاك، كما اعتزل الساحة السياسيّة والاجتماعيّة أيام خلافة الإمام على (عليه السلام)، بل جعل العزلة قوام سياسته الاجتماعيّة، فلم يشترك مع الإمام (عليه السلام) في شيء من حروبه أيام الخلافة.

-
- ١ . الطبقات الكبرى: ج 4 ص 143، تهذيب الكمال: ج 15 ص 333 الرقم 3441، تاريخ بغداد: ج 1 ص 172 ح 13، تاريخ الإسلام للذهبي: ج 5 ص 454 الرقم 199، تاريخ دمشق: ج 31 ص 83.
 - ٢ . المستدرک على الصحيحين: ج 3 ص 644 ح 6362، الطبقات الكبرى: ج 4 ص 143، الاستيعاب: ج 3 ص 81 الرقم 1630، أسد الغابة: ج 3 ص 337 الرقم 3082، سير أعلام النبلاء: ج 3 ص 210 الرقم 45.
 - ٣ . تهذيب الكمال: ج 15 ص 333 الرقم 3441، المستدرک على الصحيحين: ج 3 ص 644 ح 6362، الطبقات الكبرى: ج 4 ص 143، تاريخ بغداد: ج 1 ص 172 ح 13، تاريخ الإسلام للذهبي: ج 5 ص 454 الرقم 199، تاريخ دمشق: ج 31 ص 79، الاستيعاب: ج 3 ص 81 الرقم 1630، أسد الغابة: ج 3 ص 338 الرقم 3082.
 - ٤ . سير أعلام النبلاء: ج 3 ص 204 الرقم 45، تاريخ الإسلام للذهبي: ج 5 ص 455 الرقم 199، تهذيب الكمال: ج 15 ص 333 الرقم 3441، تاريخ دمشق: ج 31 ص 79 و 80، البداية والنهاية: ج 9 ص 5.
 - ٥ . تاريخ يعقوبى: ج 2 ص 160؛ تاريخ الطبرى: ج 4 ص 228، الكامل فى التاريخ: ج 2 ص 219.
 - ٦ . تاريخ الطبرى: ج 4 ص 229، الكامل فى التاريخ: ج 2 ص 220، تاريخ دمشق: ج 31 ص 179، الإمامة والسياسة: ج 1 ص 158.

Yaşı küçük¹ olduğu için Bedir² ve Uhud savaşlarına katılmadı. Hendek harbi ve sonrasındaki savaşlarda Müslümanların ordusuna katıldı.³ Ehlisünnet kitaplarında ondan çok sayıda hadis rivayet edilmiştir.⁴

Ömer, hayatının son anlarında kendisiyle yapılan istişarede onu Şura üyeleri arasına katma konusunda muhalefet ederek "Onun hilafete liyakati yoktur; hatta o, eşini bile boşama gücüne sahip değildir!"⁵ dedi. Bazı rivayetlere göre Abdullah, babasının emri ile seçilme hakkı olmamak kaydıyla Şura üyelerinden biri olmuştu.⁶

Abdullah, Osman'ın hilafete geçmesinin ardından siyasî sahneden uzaklaştı. O gün hâkim olan siyasî yapılanmalara katılmadı. Nitekim İmam Ali'nin (a.s) hilafeti döneminde de sosyopolitik ortamdan uzaklaşarak inzivaya çekildi. Hatta inziva, onun sosyopolitik yaklaşımının kıvamı oldu. Dolayısıyla İmam'ın (a.s) hilafeti döneminde gerçekleşen savaşlardan hiçbirine katılmadı.

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.143; Tehzibu'l-Kemal, c.15, s.333, No: 3441; Tarih-i Bağdat, c.1, s.172, h.13; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.454, No: 199; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.83.

2-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.644, h.6362; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.143; el-İstîab, c.3, s.81, No: 1630; Usdu'l-Gabe, c.3, s.337, No: 3082; Siyer-i Âlamu'n-Nubela, c.3, s.210, No: 45.

3-Tehzibu'l-Kemal, c.15, s.333, No: 3441; el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.644, h.6362; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.143; Tarih-i Bağdat, c.1, s.172, h.13; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.454, No: 199; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.79; el-İstîab, c.3, s.81, No: 1630; Usdu'l-Gabe, c.3, s.338, No: 3082.

4-Siyer-i Âlamu'n-Nubela, c.3, s.204, No: 45; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.455, No: 199; Tehzibu'l-Kemal, c.15, s.333, No: 3441; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.79-80; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.9, s.5.

5-Tarih-i Yakubî, c.2, s.160; Tarih-i Taberî, c.4, s.228; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.219.

6-Tarih-i Taberî, c.4, s.229; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.220; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.179; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.158.

ومن الواضح أنَّ هذه السيرة كانت قائمة على أسس واهية لا على أساس متين ، ولهذا لم يتَّخذها منهجاً إلا هذه البرهنة من حياته ؛ فلم يعتزل الساحة أيام الخلفاء الثلاث ، كما لم يعتمد هذه السياسة زمن الحكّام الَّذِينَ تَقَلَّدُوا زمام الأمور بعد أمير المؤمنين (عليه السلام) ؛ حيث بايع معاوية^١ ويزيد^٢ مع تخلف عدد كبير من الصحابة والوجوه البارزة من الأمة - ومنهم الحسين بن علي (عليهما السلام) - عن بيعته . وكذا بايع عبد الملك^٣ ، بل حتّ محمد ابن الحنفية على البيعة له لما امتنع منها وشرط لها بيعه جميع الناس^٤ .

والعجب أنَّه ذهب ليلاً إلى الحجّاج بن يوسف ليمدّ له يد البيعة لعبد الملك ؛ لئلا يبقى ليلة بلا إمام ، لأنّه روى عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : «مَنْ مَاتَ وَلَا إِمَامَ لَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» ، فاحتقره الحجّاج - ذلك الحاكم المتكبر الظالم - ومدّ له رجله من تحت الفراش ليصفق عليها يد البيعة ؛ لعلمه بأنّ منشأ هذه البيعة هو الخوف والضعف والعجز^٥ .

مع أنّه لم يصحب الإمام في شيء من حروبه أيام خلافته^٦ . نعم لم يكن من المعادين له أيضاً ، بل كان من جملة الَّذِينَ وصفهم الإمام (عليه السلام) بأنّهم «خَذَلُوا الْحَقَّ ، وَلَمْ يَنْصُرُوا الْبَاطِلَ»^٧ .

١ . الاستيعاب : ج 3 ص 472 الرقم 2464 .

٢ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 182 ، مروج الذهب : ج 2 ص 361 .

٣ . صحيح البخارى : ج 6 ص 2634 ح 6777 وح 6779 ، الموطأ : ج 2 ص 983 ح 3 ، السنن

الكبرى : ج 8 ص 254 ح 16564 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 183 ، مروج الذهب : ج 2 ص 361 .

٤ . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 111 ، سير أعلام النبلاء : ج 4 ص 128 الرقم 36 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 13 ص 242 ؛ الفصول المختارة : ص 245 ، الإيضاح : ص 73 .

٦ . الاستيعاب : ج 3 ص 83 الرقم 1630 ، أسد الغابة : ج 3 ص 339 الرقم 3082 .

٧ . نهج البلاغة : الحكمة 18 ؛ الاستيعاب : ج 2 ص 173 الرقم 968 .

Hiç kuşkusuz bu duruşun, sağlam bir temele dayanmayan çürük kuruntular üzere kurulu bir tutum olduğu açıktır. Zira bu tutumunu sadece hayatının bir bölümünde sergilemiştir.

İlk üç halife döneminde inzivaya çekilmedi. Nitekim Emirülmüminin'den (a.s) sonraki hâkimler döneminde de bu duruşu sergilemedi. Muaviye¹ ve Yezid'e² biat etti. Hâlbuki Hüseyin b. Ali (a.s) başta olmak üzere sahabelerden ve ümmetin seçkin simalarından çok sayıda kimse onlara biat etmekten kaçınmışlardı.

Abdullah, Abdulmelik'e³ de biat etti. Hatta Muhammed b. Hane-fiyye Abdulmelik'e biatten imtina edince ve ona, ancak bütün insanlar biat ettiği takdirde biat edeceği şartını koştuğunda Abdullah, bilakis Muhammed'i biate teşvik etmişti.⁴

En şaşırtıcı olan da şudur ki: Abdullah, bir gece bile imamsız kalmamak adına Abdulmelik'e biat elini uzatmak için geceleyin Haccac b. Yusuf'a gitmekten geri kalmamıştı. Zira o, Resulullah'tan (s.a.a) **"Her kim imamı olmadan ölürse, cahiliye ölümü üzere ölmüş olur!"** hadisini rivayet ediyordu. Haccac gibi kibirli ve zalim olan bu hâkim de bu biatin korku, zaaf ve acziyetten kaynaklandığını çok iyi bildiği için onu iyice aşağılamış, elini sürüp biat etsin diye yorganının altından ona ayağını uzatmıştı.⁵

Oysa İmam Ali'nin (a.s) hilafeti döneminde savaşlarından hiçbirinde onun yanında yer almadı.⁶ Evet, onun düşmanlarından da değildi. O, İmam'ın (a.s) "Hakkı bıraktılar, batıla da yardımcı olmadılar!"⁷ cümlesiyle vasıflandırdığı kimselerdendi.

1-*el-İstîab*, c.3, s.472, No: 2464.

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.182; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.361.

3-*Sahih-i Buharî*, c.6, s.2634, h.6777 ve h.6779; *el-Muvatta*, c.2, s.983, h.3; *es-Sunenu'l-Kubra*, c.8, s.254, h.16564; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.183; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.361.

4-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.111; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.4, s.128, No: 36.

5-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.13, s.242; *el-Fusulu'l-Muhtare*, s.245; *el-İzah*, s.73.

6-*el-İstîab*, c.3, s.83, No: 1630; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.339, No: 3082.

7-*Nehcü'l-Belaga*, 18. hikmetli söz; *el-İstîab*, c.2, s.173, no.968.

نعم أشارت بعض النصوص التاريخية إلى أنه تأسفٌ نهائيةً عمره أسفاً عميقاً على تساهله وعدم نصرته للإمام (ع)، وكان يقول: «ما آسى على شيء إلا أنني لم أقاتل مع عليّ الفئة الباغية»^١.

نعم في بعض المصادر أن المراد بـ «الفئة الباغية» في كلامه هو الخوارج^٢، أو الحجاج^٣، أو ابن الزبير^٤. وإذا لاحظنا قوله: «مع عليّ» في النص الذي أشرنا إليه لا يبقى مجال لاحتمال آخر. وكان يقول: كلٌّ من يدعوني إلى الصلاة أقتدى به؛ من أيّ فرقة كان، ولا أتبع من يدعوني إلى القتال^٥.

وكان يعتقد أن الحكومة وطاعة الحاكم قائمان على أساس «قانون القهر»، فكان يقول: الحق لمن غلب وتسلط على رقاب الناس وقهرهم^٦.

ولما كان الإمام عليّ (عليه السلام) يؤكد حرية الناس واختيارهم في البيعة ويقول: «لا أجبر أحداً على طاعتي» تخلف عن بيعته، ولم يتخلف عن البيعة ليزيد بن معاوية!

١ . المستدرک علی الصحیحین : ج ٣ ص ٦٤٣ ح ٦٣٦٠ ، الاستیعاب : ج ٣ ص ٨٣ الرقم ١٦٣٠ ، سیر أعلام النبلاء : ج ٣ ص ٢٣٢ الرقم ٤٥ ، أنساب الأشراف : ج ٢ ص ٤٠٤ ، الطبقات الكبرى : ج ٤ ص ١٨٧ ، أسد الغابة : ج ٣ ص ٣٣٩ الرقم ٣٠٨٢ وليس فيهما «مع عليّ».

٢ . فتح الباری : ج ١٢ ص ٢٨٦.

٣ . الطبقات الكبرى : ج ٤ ص ١٨٥ و ١٨٧ ، تاریخ دمشق : ج ٣١ ص ١٩٧ ، سیر أعلام النبلاء : ج ٣ ص ٢٣٢ الرقم ٤٥ ، تاریخ الإسلام للذهبي : ج ٥ ص ٤٦٥ الرقم ١٩٩.

٤ . السنن الكبرى : ج ٨ ص ٢٩٨ ح ١٦٧٠٦ ، تاریخ دمشق : ج ٣١ ص ١٩٣ ، سیر أعلام النبلاء : ج ٣ ص ٢٢٩ الرقم ٤٥ ، تاریخ الإسلام للذهبي : ج ٥ ص ٤٦٥ الرقم ١٩٩.

٥ . الطبقات الكبرى : ج ٤ ص ١٦٩ ، حلیة الأولیاء : ج ١ ص ٣٠٩ ، تاریخ دمشق : ج ٣١ ص ١٩١ ، سیر أعلام النبلاء : ج ٣ ص ٢٢٨ الرقم ٤٥ ، تاریخ الإسلام للذهبي : ج ٥ ص ٤٦٥ الرقم ١٩٩.

٦ . الطبقات الكبرى : ج ٤ ص ١٤٩ ، الاستیعاب : ج ٣ ص ٤٧٢ الرقم ٢٤٦٤.

Bazı tarihî metinlerde, İmam'a karşı gevşek davrandığı ve ona yardım etmediği için ömrünün son anlarında büyük bir pişmanlık duyduğuna işaret edilmiş "Ali ile birlikte azgın topluluğa karşı savaşmadığım için duyduğum üzüntü kadar hiçbir şeye üzülmüyorum!" dediği bildirilmiştir.¹

Bazı kaynaklarda, cümlesinde yer alan "azgın topluluktan" maskadının Hariciler,² Haccac³ ya da İbn-i Zübeyr⁴ olduğu anlaşılmaktadır. Sözü edilen cümlesinde "Ali ile" ifadesinin yer aldığı metni göz önünde bulundurduğumuzda, başka hiçbir ihtimale yer kalmamaktadır.

Abdullah "Hangi gruptan olursa olsun, kim beni namaza çağırırsa ona uyarım; ama beni savaşa çağırana uymam!"⁵ diyordu.

Hükümete ve hâkime itaat konusunun "alt edicilik kanunu" temeline dayandığını savunur; "Hak, galip gelen, halka tasallut eden ve insanları alt eden kimseye aittir!" derdi.⁶

Öte yandan, halkın biat konusunda özgür ve irade sahibi olduğunu vurgulayarak "Hiç kimseyi kendime itaate zorlamayacağım" diyen İmam Ali'ye (a.s) biatten kaçınmış, Yezid b. Muaviye'ye biat etmekten de geri kalmamıştı!

1-*el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.643, h.6360; *el-İstîab*, c.3, s.83, No: 1630; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.232, No: 45; *Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.404; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.187; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.339, No: 3082, son iki kaynakta "Ali ile" ibaresi zikredilmemiştir.

2-*Fethu'l-Bari*, c.12, 286.

3-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.185, 187; *Tarih-i Dimeşk*, c.31, s.197; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.232, No: 45; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.5, s.465, No: 199.

4-*es-Sunenu'l-Kubra*, c.8, s.298, h.16706; *Tarih-i Dimeşk*, c.31, s.193; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.229, No: 45; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.5, s.465, No: 199.

5-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.169; *Hilyetu'l-Evliya*, c.1, s.309; *Tarih-i Dimeşk*, c.31, s.191; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.228, No: 45; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.5, s.465, No: 199.

6-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.149; *el-İstîab*, c.3, s.472, No: 2464.

وقد عرّف انتفاضة أهل المدينة - حين اشتهر فسق يزيد وفجوره وعدم تورّعه عن فعل أيّ محرّم ، وبعد قتله أبا عبد الله الحسين (عليه السلام) - بأنّها غدر للبيعة ، ولذا منع أهله عن الاشتراك فيها^١ .

وأخيراً ، فمع أنّ عبد الله كثير الرواية ، بل هو في عداد كبار محدّثي أهل السنة لكنّه قليل المعرفة ، ضيق الرؤية ، متحجّراً ، لا يملك تحليلاً متيناً للتيارات السياسيّة والاجتماعيّة القائمة آنذاك . وقد أعانه ضعف شخصيّة وطلبه للحياة على ارتكاب ذلك الموقف القبيح .

توفّي سنة (74 هـ) عن عمر يناهز (84) سنة^٢ .

1321 . تاريخ الطبري : بعث [عليّ (عليه السلام)] إلى عبد الله بن عمر كُمَيْلاً النَّخَعِيّ ، فَجَاءَ بِهِ ، فَقَالَ : انْهَضْ مَعِيَ . فَقَالَ : أَنَا مَعَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ؛ إِنَّمَا أَنَا رَجُلٌ مِنْهُمْ ، وَقَدْ دَخَلُوا فِي هَذَا الْأَمْرِ فَدَخَلْتُ مَعَهُمْ لَا أُفَارِقُهُمْ ، فَإِنْ يَخْرُجُوا أَخْرُجْ ، وَإِنْ يَقْعُدُوا أَقْعُدْ . قَالَ : فَأَعْطَنِي زَعِيماً بِأَنْ لَا تَخْرُجَ . قَالَ : وَلَا أُعْطِيكَ زَعِيماً . قَالَ : لَوْلَا مَا أَعْرِفُ مِنْ سُوءِ خُلُقِكَ صَغِيراً وَكَبِيراً لَا أَكْرَتَنِي ، دَعُوهُ ؛ فَإِنَّا بِهِ زَعِيمٌ^٣ .

١ . مسند ابن حنبل : ج 2 ص 412 ح 5713 وص 304 ح 5088 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 183 .

٢ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 642 ح 6355 وح 6358 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 187 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 173 ح 13 . وفيه أقوال أخرى ، منها : «مات سنة 73 وكان عمره 87 سنة» ، التاريخ الكبير : ج 5 ص 2 الرقم 4 ، تاريخ دمشق : ج 31 ص 83 الرقم 87 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 173 ح 13 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 467 .

٣ . تاريخ الطبري : ج 4 ص 446 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 312 نحوه .

Yezid'in fisk-u fücürü ve hiçbir haramdan sakınmadığı şöhret bulduktan ve İmam Hüseyin'i (a.s) öldürdükten sonra meydana gelen Medine ayaklanmasını "biat bozma" olarak nitelendiren Abdullah, bu yüzden ailesini de bu eyleme katılmaktan men etmişti.¹

Tüm bunlara rağmen Abdullah'tan çok sayıda rivayet nakledilmiş, hatta Ehlisünnet'in büyük ravilerinden sayılmıştır. Ne var ki o marifeti az, sık görüşlü ve sıkı biriydi. Zamanındaki sosyopolitik olayları sağlam ve sağlıklı şekilde tahlil edemeyecek kadar zayıftı. Şahsiyetindeki zafiyet ve dünya hayatına olan düşkünlüğü onu bu çirkin duruşa sahip olmaya itmişti.

Abdullah, Hicretin 74. yılında, 84 yaşındayken vefat etti.²

1321-Tarih-i Taberî: Ali (a.s) Kumeyl en-Nahaî'yi Abdullah b. Ömer'i çağırması için gönderdi. Kumeyl onu getirdiğinde Ali (a.s) ona "Benimle birlikte ayağa kalk!" dedi. (Sonra aralarında şu konuşmalar geçti:)

Abdullah: Ben Medine halkıyla birlikteyim. Onlardan sadece biriyim. Onlar bu işe girerlerse ben de onlarla birlikte girecek, onlardan ayrılmayacağım. (Savaş için) çıktıklarında ben de çıkacak, onlar oturduğunda ben de oturacağım.

Ali (a.s): O halde sözünden dönmeyeceğine dair bana bir kefil getir!

Abdullah: Sana kefil getirmeyeceğim!

Ali (a.s): Senin küçüklüğünde de büyüklüğünde de sahip olduğun kötü huyunu bilmemiş olsaydım, bunu senden kabul etmezdim. Bırakın onu; ben ona kefilim!³

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.2, s.412, h.5713 ve s.304, h.5088; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.183.

2-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.642, h.6355 ve h.6358; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, 187; Tarih-i Bağdat, c.1, s.173, h.13, (Bu konuda farklı görüşler de vardır; nitekim "Hicretin 73. yılında, 87 yaşında öldüğü" de söylenmiştir); et-Tarihu'l-Kebir, c.5, s.2, No: 4; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.83, no.87; Tarih-i Bağdat, c.1, s.173, h.13; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.467.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.446; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.312.

1322 . تاريخ الطبرى عن محمد وطلحة : خرج الزبير وطلحة حتى لقي ابن عمر ، ودعوا إلى الخفوف ، فقال : إني امرؤ من أهل المدينة ، فإن يجتمعوا على النهوض أنهض ، وإن يجتمعوا على القعود أقعد . فتركاه ورجعا^١ .

1323 . الطبقات الكبرى عن أبي حصين : إن معاوية قال : ومن أحق بهذا الأمر منا ؟ فقال عبد الله بن عمر : فأردت أن أقول : أحق منك من ضربك وأباك عليه !! ثم ذكرت ما في الجنان ، فخشيت أن يكون في ذاك فساد^٢ ! .

1324 . الاستيعاب : قيل لنافع : ما بال ابن عمر بايع معاوية ، ولم يبايع علياً ؟ فقال : كان ابن عمر [لا] يعطى يدأ في فرقة ، ولا يمنعه من جماعة ، ولم يبايع معاوية حتى اجتمعوا عليه^٣ .

1325 . مسند ابن حنبل عن نافع : إن ابن عمر جمع بنيه - حين انتزى أهل المدينة مع ابن الزبير ، وخلعوا يزيد بن معاوية - فقال : إنا قد باعنا هذا الرجل ببيع الله ورسوله ، وإني سمعت رسول الله (صلى الله عليه وآله) يقول : الغادر ينصب له لواء يوم القيامة ، فيقال : هذه غدرة فلان ، وإن من أعظم الغدر - إلا أن يكون الإشراك بالله تعالى - أن يبايع الرجل رجلاً على بيع الله ورسوله ثم ينكث ببعته ، فلا يخلعن أحد منكم يزيد ، ولا يسرفن أحد منكم في هذا الأمر ، فيكون صيلماً فيما بيني وبينكم^٤ ! !

١ . تاريخ الطبرى : ج 4 ص 460 ، وراجع الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 314 .

٢ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 182 وأيضاً فى نفس الصفحة عن الزهرى نحوه ، تاريخ دمشق : ج 31 ص 183 وفيه «ما أعد الله فى الخلاف» بدل «ما فى الجنان» ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 225 الرقم 45 وليس فيه «ثم ذكرت ما فى الجنان» .

٣ . الاستيعاب : ج 3 ص 472 الرقم 2464 .

٤ . مسند ابن حنبل : ج 2 ص 412 ح 5713 و ص 304 ح 5088 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 183 .

1322-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Zübeyr ile Talha dışarı çıkarak İbn-i Ömer'le görüştüler. Onu yumuşak davranmaya davet ettiler. İbn-i Ömer dedi ki: Ben, Medine halkından biriyim. Onlar ayağa kalkmak üzere toplanırlarsa ben de ayağa kalkarım; oturmak üzere bir araya gelirlerse ben de otururum.

Bunun üzerine onu kendi haline bırakıp geri döndüler.¹

1323-et-Tabakatu'l-Kubra [Ebu Husayn'dan]: Muaviye "Kim hükümete bizden daha layık?" diye sordu. Abdullah b. Ömer der ki: (O an) bu işe senden daha layık olan, onun için seninle ve babanla savaşan kimsedir!" demek istedim. Sonra içimden geçeni düşündüm. Bunu açığa vuracak olursam kargaşaya neden olur diye korktum!²

1324-el-İstîab: Nafi'e "İbn-i Ömer Ali'ye biat etmediği halde neden Muaviye'ye biat etti?" diye sorulunca şu cevabı verdi: İbn-i Ömer ihtilafa el uzatmaz, cemaatten de geri kalmaz; o, ancak herkes Muaviye'ye biat ettikten sonra biat etti!³

1325-Müsned-i İbn-i Hanbel [Nafi'den; Medine halkı Zübeyr'in oğluyla birlikte ayaklanıp Yezid b. Muaviye'yi hükümetten alınca]: İbn-i Ömer oğullarını topladı ve dedi ki: Biz bu adama Allah ve Resulünün biati ile biat ettik. Ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Vefasız biri için kıyamet günü bir sancak dikilir ve "Bu, falan kimsenin vefasızlığıdır!" denir. Yüce Allah'a şirk koştuktan sonra en büyük vefasızlık, bir kişinin birine Allah ve Resulünün biati ile biat etmesi, sonra da biatini bozmasıdır. Sizden hiçbiriniz Yezid'e olan biatinden çıkmasın; sakın ola ki içinizden biri bu işte aşırı gitmesin. O zaman benimle sizin aranızda kılıç girer!⁴

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.460. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.314.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.182, aynı sayfada benzeri bir rivayet Zuhri'den rivayet edilmiştir; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.183, bu kaynakta "içimden geçeni" ifadesi yerine "Allah'ın ihtilafa kıldığı şeyi" ibaresi yer almıştır; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.225, No: 45, "Sonra içimden geçeni düşündüm" cümlesi zikredilmemiştir.

3-el-İstîab, c.3, s.472, no.2464.

4-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.2, s.412, h.5713 ve s.304, h.5088; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.183; Fethu'l-Bari, c.13, s.195.

1326 . فتح الباری : كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ فِي تِلْكَ الْمُدَّةِ [مُدَّةَ حُكُومَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ] امْتَنَعَ أَنْ يُبَايَعَ لِابْنِ الزُّبَيْرِ أَوْ لِعَبْدِ الْمَلِكِ ، كَمَا كَانَ امْتَنَعَ أَنْ يُبَايَعَ لِعَلِيٍّ أَوْ مُعَاوِيَةَ ، ثُمَّ بَايَعَ لِمُعَاوِيَةَ لَمَّا اصْطَلَحَ مَعَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَاجْتَمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ ، وَبَايَعَ لِابْنِهِ يَزِيدَ بَعْدَ مَوْتِ مُعَاوِيَةَ ؛ لِاجْتِمَاعِ النَّاسِ عَلَيْهِ ، ثُمَّ امْتَنَعَ مِنَ الْمُبَايَعَةِ لِأَحَدٍ حَالَ الْاِخْتِلَافِ إِلَى أَنْ قُتِلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ وَانْتَظَمَ الْمَلِكُ كُلُّهُ لِعَبْدِ الْمَلِكِ ، فَبَايَعَ لَهُ حَيْثُ نَزَلَ .^١

1327 . صحيح البخاری عن عبد الله بن دينار : لَمَّا بَايَعَ النَّاسُ عَبْدَ الْمَلِكِ ، كَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ : إِلَى عَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي أَقْرُ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ لِعَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، عَلَى سُنَّةِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ فِيمَا اسْتَطَعْتُ ، وَإِنْ بَنَى قَدْ أَقْرُوا بِذَلِكَ .^٢

1328 . شرح نهج البلاغة : إِنَّهُ [ابْنُ عُمَرَ] امْتَنَعَ عَنْ بَيْعَةِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، وَطَرَقَ عَلَى الْحَجَّاجِ بَابُهُ لِيَأْخُذَ لِعَبْدِ الْمَلِكِ ؛ كَيْ لَا يَبِيتَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ بِإِمام ، زَعَمَ ، لِأَنَّهُ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنَّهُ قَالَ : «مَنْ مَاتَ وَلَا إِمَامَ لَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» ، وَحَتَّى بَلَغَ مِنْ احْتِقَارِ الْحَجَّاجِ لَهُ وَاسْتِزْدَالِهِ حَالَهُ أَنْ أَخْرَجَ رِجْلَهُ مِنْ

١ . فتح الباری : ج 13 ص 195 .

٢ . صحيح البخاری : ج 6 ص 2634 ح 6779 و ج 6777 و ص 2654 ح 6844 ، الموطأ : ج 2 ص 983 ح 3 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 183 ، السنن الكبرى : ج 8 ص 254 ح 16565 و 16564 كلها نحوه وراجع العقد الفريد : ج 3 ص 381 .

الفرّاشِ ، فَقَالَ : اِصْفِقْ بِيَدِكَ عَلَيْهَا^١ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 13 ص 242 ; الفصول المختارة : ص 245.

1326-Fethu'l-Bari: Abdullah b. Ömer bu süre zarfında [Abdullah b. Zübeyr'in hükümeti süresince] İbn-i Zübeyr'e veya Abdülmelik'e biat etmekten kaçındı. Nitekim Ali'ye veya Muaviye'ye biat etmekten de kaçınmıştı. Daha sonra Muaviye ile Hasan b. Ali (a.s) arasında sulh yapıldığında ve halk Muaviye üzerinde birleştiğinde ona biat etti. Muaviye'nin ölümünden sonra oğlu Yezid'e de biat etti. Zira halk onda da icma etmişti. Ondan sonra ihtilaf durumunda hiç kimseye biat etmedi. Deken Zübeyr'in oğlu öldürüldü ve hükümet tamamen Abdülmelik'in eline geçti. O zaman da Abdülmelik'e biat etti.¹

1327-Sahih-i Buharî [Abdullah b. Dinar'dan]: Halk, Abdülmelik'e biat edince Abdullah b. Ömer ona şöyle yazdı: Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Abdülmelik'e! Ben, Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Abdülmelik'e, Allah'ın ve Resulünün sünnetine dayanarak gücüm yettiği ölçüde dinleyip itaat edeceğime ikrarda bulunurum. Benim oğullarım da buna ikrar etmişlerdir!²

1328-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: O [İbn-i Ömer] Ali'ye biat etmekten kaçındı, ama Abdülmelik'e biat etmek için gece vakti Haccac'ın kapısını çaldı. Çünkü bir gece bile imamsız kalmak istemiyordu. Bu davranışını da Peygamber'den (s.a.a) rivayet ettiği şu söze dayandırıyor: "Her kim imamı olmadan ölürse, cahiliye ölümü ile ölmüş olur." Haccac'ın onu aşağılayıp küçük duruma düşürmesi öyle bir hadde ulaştı ki ayağını yorganın altından çıkarıp "Elini ona sür!" dedi.³

1-Fethu'l-Bari, c.13, s.195.

2-Sahih-i Buharî, c.6, s.2634, h.6779 ve h.6777, s.2654, h.6844; el-Muvatta, c.2, s.983, h.3; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.183; es-Sunenu'l-Kubra, c.8, s.254, h.16565 ve 16564. Ayrıca bkz: el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.381.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.13, s.242; el-Fusulu'l-Muhtare, s.245. Son kaynakta şöyle geçmiştir: "Haccac ona dedi ki: Bu hadisi rivayet ediyor olmana rağmen dün Ali'ye biati geciktirmiştin. Şimdi ise Abdülmelik adına biat almam için bana gelmişsin. Ellerim (şimdilik) meşgul, ama şu ayağım (müsaıt), o halde ona biat et!"

1329 . الطبقات الكبرى عن نافع : قيل لابن عمر - زمن ابن الزبير والخوارج والخشبية - : أتصلي مع هؤلاء ومع هؤلاء وبعضهم يقتل بعضاً؟! قال : فقال : من قال : «حي على الصلاة» أجبتُهُ ، ومن قال : «حي على الفلاح» أجبتُهُ ، ومن قال : «حي على قتل أخيك المسلم وأخذ ماله» ، قلت : لا^١ .

1330 . الطبقات الكبرى عن سيف المازني : كان ابن عمر يقول : لا أقاتل في الفتنة ، وأصلي وراء من غلب^٢ .

1331 . المستدرک على الصحيحين عن عبد الله بن عمر : ما آسى على شيء ، إلا أني لم أقاتل مع علي^٣ (رضي الله عنه) الفئة الباغية^٤ .

1332 . الطبقات الكبرى عن حبيب بن أبي ثابت : بلغني عن ابن عمر في مرضه الذي مات فيه قال : ما أجدني آسى على شيء من أمر الدنيا ، إلا أني لم أقاتل الفئة الباغية^٥ .

١ . الطبقات الكبرى: ج 4 ص 169، حلية الأولياء: ج 1 ص 309، تاريخ دمشق: ج 31 ص 191، سير أعلام النبلاء: ج 3 ص 228 الرقم 45، تاريخ الإسلام للذهبي: ج 5 ص 465 ح 199 والثلاثة الأخيرة نحوه .

٢ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 149 .

٣ . المستدرک على الصحيحين : ج 3 ص 643 ح 6360 ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 404 ، الاستيعاب : ج 3 ص 83 ح 1630 ، أسد الغابة : ج 4 ص 109 ح 3789 ؛ علل الشرائع : ص 222 نحوه .

٤ . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 187 ، أسد الغابة : ج 3 ص 339 ح 3082 نحوه .

1329-et-Tabakatu'l-Kubra [Nafi'den]: İbn-i Zübeyr, Hariciler ve Haşebiye döneminde İbn-i Ömer'e "Şu şu kimseler birbirlerini öldürürken sen onlarla namaz mı kılıyorsun?" diye soruldu.

İbn-i Ömer dedi ki: Kim "Haydi namaza!" derse ona icabet ederim; kim "Haydi hurtuluşa!" derse ona icabet ederim; ama kim "Haydi Müslüman kardeşini öldürmeye ve onun malını almaya!" derse, ona "Hayır" derim.¹

1330-et-Tabakatu'l-Kubra [Seyfu'l-Mazinî'den]: İbn-i Ömer şöyle diyordu: Fitneler baş gösterdiğinde savaşmam; ama kim galip gelirse onun arkasında namaz kılarım!²

1331-el-Müstedrek ale's-Sahihayn [Abdullah b. Ömer'den]: Ali ile birlikte, azgın topluluğa karşı savaşmadığım kadar başka hiçbir şeye üzülmüyorum.³

1332-et-Tabakatu'l-Kubra [Habib b. Ebi Sabit'ten]: Bana ulaşan habere göre İbn-i Ömer ölüm döşeginde hasta yatarken şöyle demişti:

(Şu) dünyada azgın topluluğa karşı savaşmadığım kadar başka hiçbir şeye üzülmüyorum.⁴

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.169; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.309; Tarih-i Dimeşk, c.31, s.191; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.228, No: 45; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.465, h.199.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.149.

3-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.643, h.6360; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.404; el-İstîab, c.3, s.83, h.1630; Usdu'l-Gabe, c.4, s.109, h.3789; İlelu's-Şerayi, s.222.

4-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.187; Usdu'l-Gabe, c.3, s.339, h.3082.

1/10-2

سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ

أسلم في التاسعة عشرة من عمره^١، وشهد حروب النبي (صلى الله عليه وآله)^٢،
عده أهل السنة في «العشرة المبشرة»^٣. تولّى قيادة جيش القادسية في خلافة
عمر^٤. من هنا ذاع صيته في التاريخ الإسلامي. ثم ولى الكوفة^٥. وبعد ذلك عزله
عمر لأن أهلها شكوه إليه^٦.

-
- ١ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 567 ح 6103، تهذيب الكمال : ج 10 ص 311 الرقم 2229، تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، المعارف لابن قتيبة : ص 242، الاستيعاب : ج 2 ص 171 الرقم 968.
- ٢ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 569 ح 6111، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 142، تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، تهذيب الكمال : ج 10 ص 310 الرقم 2229، تهذيب التهذيب : ج 3 ص 422 الرقم 2352، تاريخ دمشق : ج 20 ص 280، الاستيعاب : ج 2 ص 171 الرقم 968، نسب قريش : ص 263.
- ٣ . تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، تهذيب الكمال : ج 10 ص 310 الرقم 2229، تاريخ دمشق : ج 20 ص 280، المعارف لابن قتيبة : ص 241، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 93 الرقم 5، الاستيعاب : ج 2 ص 171 الرقم 968، نسب قريش : ص 263.
- ٤ . الطبقات الكبرى : ج 6 ص 12، تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، المعارف لابن قتيبة : ص 241، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 115 الرقم 5، الاستيعاب : ج 2 ص 172 الرقم 968، تهذيب التهذيب : ج 2 ص 288 الرقم 2654، نسب قريش : ص 263.
- ٥ . الاستيعاب : ج 2 ص 172 الرقم 968، التاريخ الصغير : ج 1 ص 134، الطبقات الكبرى : ج 6 ص 12، تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، المعارف لابن قتيبة : ص 241، تهذيب التهذيب : ج 2 ص 288 الرقم 2654.
- ٦ . المعارف لابن قتيبة : ص 242، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 117 الرقم 5، تهذيب التهذيب : ج 2 ص 288 الرقم 2654، الاستيعاب : ج 2 ص 172 الرقم 968.

1/10-2

Sâd b. Ebi Vakkas

On dokuz yaşında İslam'ı kabul etti.¹ Peygamber'in (s.a.a) savaşlarına katıldı.² Ehli Sünnet onu "Aşere-i Mübeşşere"den (cennetle müjdelenmiş on kişiden) saymıştır.³ Ömer'in hilafeti döneminde Kadisiye ordusunun komutanlığını üstlendi.⁴ Bu yüzden İslam tarihinde ünü yayılmıştır. Daha sonra Kufe valisi oldu.⁵ Bir süre sonra Kufeliler kendisinden şikâyetçi olunca Ömer onu azletti.⁶

1-*el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.567, h.6103; *Tehzibu'l-Kemal*, c.10, s.311, No: 2229; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.144, h.4; *el-Maarif*, İbni Kuteybe, s.242; *el-İstîab*, c.2, s.171, No: 968.

2-*el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.3, s.569, h.6111; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.142; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.144, h.4; *Tehzibu'l-Kemal*, c.10, s.310, No: 2229; *Tehzibu't-Tehzib*, c.3, s.422, No: 2352; *Tarih-i Dimeşk*, c.20, s.280; *el-İstîab*, c.2, s.171, No: 968; *Neseb-u Kureyş*, s.263.

3-*Tarih-i Bağdat*, c.1, s.144, h.4; *Tehzibu'l-Kemal*, c.10, s.310, No: 2229; *Tarih-i Dimeşk*, c.20, s.280; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.241; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.93, No: 5; *el-İstîab*, c.2, s.171, No: 968; *Neseb-u Kureyş*, s.263.

4-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.6, s.12; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.144, h.4; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.241; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.115, No: 5; *el-İstîab*, c.2, s.172, No: 968; *Tehzibu't-Tehzib*, c.2, s.288, No: 2654; *Neseb-u Kureyş*, s.263.

5-*el-İstîab*, c.2, s.172, No: 968; *et-Tarihu's-Sagir*, c.1, s.134; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.6, s.12; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.144, h.4; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.241; *Tehzibu't-Tehzib*, c.2, s.288, No: 2654.

6-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.242; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.117, No: 5; *Tehzibu't-Tehzib*, c.2, s.288, No: 2654; *el-İstîab*, c.2, s.172, No: 968.

وكان سعد أحد أعضاء الشورى السداسية^١، ثم اعتزل لصالح عبد الرحمن ابن عوف^٢. وولى الكوفة مرة أخرى في عهد عثمان^٣. وظلّ والياً عليها برهة، ثم عزله عثمان وعين الوليد بن عقبة مكانه^٤. لم يبايع الإمام أمير المؤمنين (عليه السلام) بالخلافة أول الأمر^٥، واعتزل جانباً، ولم يشهد حروبه، ولم ينصره^٦. وحين ملك معاوية أثنى سعد على الإمام علي (عليه السلام) أمامه، وعدّ شيئاً من مناقبه وفضائله^٧، فكبر ذلك على معاوية، وشتمه، وقال له: إذا كنت تقرّ بهذا كله، فلم لم تنصره؟^٨ فاعتترف سعد بتقصيره في حق الإمام علي (عليه السلام)، وبيعتته ومرافقته له^٩. مات سعد سنة (55 هـ)^{١٠}. وابنه عمر بن سعد هو الذي قاد الجيش الأمويّ لحرب الحسين (عليه السلام) في كربلاء^{١١}.

-
- ١ . تاريخ بغداد : ج 1 ص 144 ح 4، حلية الأولياء : ج 1 ص 94، المعارف لابن قتيبة : ص 241، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 93 الرقم 5، الاستيعاب : ج 2 ص 171 الرقم 968 .
 - ٢ . صحيح البخارى : ج 3 ص 1356 ح 3497 .
 - ٣ . التاريخ الصغير : ج 1 ص 134، الطبقات الكبرى : ج 6 ص 12، المعارف لابن قتيبة : ص 242، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 118 الرقم 5، الاستيعاب : ج 2 ص 172 الرقم 968 .
 - ٤ . التاريخ الصغير : ج 1 ص 134، الطبقات الكبرى : ج 6 ص 12، المعارف لابن قتيبة : ص 242، الاستيعاب : ج 2 ص 172 الرقم 968 .
 - ٥ . أنساب الأشراف : ج 3 ص 9، تاريخ الطبرى : ج 4 ص 431، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 303، تاريخ دمشق : ج 42 ص 437، شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 9 .
 - ٦ . سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 122 الرقم 5 .
 - ٧ . المستدرک على الصحيحين : ج 3 ص 117 ح 4575، مروج الذهب : ج 3 ص 23 .
 - ٨ . مروج الذهب : ج 3 ص 24 .
 - ٩ . المستدرک على الصحيحين : ج 3 ص 126 ح 4601؛ المناقب للكوفى : ج 2 ص 401 ح 878 .
 - ١٠ . التاريخ الصغير : ج 1 ص 126، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 149، المعجم الكبير : ج 1 ص 139 ح 301، تاريخ بغداد : ج 1 ص 146 ح 4، المعارف لابن قتيبة : ص 242، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 123 الرقم 5 .
 - ١١ . المعارف لابن قتيبة : ص 243 .

Sâd, altı kişilik şura üyelerinden biriydi.¹ Daha sonra Abdurrahman b. Avf'ın lehine kenara çekildi.² Osman'ın yönetimi döneminde Kufe'ye bir kez daha vali oldu.³ Bir müddet valilik yaptıktan sonra Osman, onu azledip yerine Velid b. Ukbe'yi atadı.⁴

Emirülmüminin İmam Ali'nin (a.s) halifeliğine başlangıçta biat etmedi.⁵ Bir köşeye çekildi ve İmam'ın savaşlarına katılmadı; ona yardımcı olmadı.⁶

Muaviye saltanata gelince Sâd, onun önünde İmam Ali'yi (a.s) övdü; fazilet ve menkıbelerinden bir kısmını sayıp döktü.⁷ Bu olay Muaviye'nin zoruna gitti; ona sövdü ve dedi ki: Tüm bunlara ikrar ediyor idiyse böylese neden ona yardım etmedin?⁸

Bunun üzerine Sâd, İmam Ali'ye karşı suçlu olduğunu, biatinde bulunması ve yanında yer alması gerektiğini itiraf etti.⁹

Sâd, Hicrî 55 yılında öldü.¹⁰ Kerbela'da, Hüseyin'e (a.s) karşı savaşan Emevî ordusu komutanı Ömer b. Sâd da onun oğludur.¹¹

1-Tarih-i Bağdat, c.1, s.144, h.4; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.94; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.241; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.93, No: 5; el-İstîab, c.2, s.171, No: 968; Tehzibu't-Tehzib, c.2, s.288, No: 2654; Neseb-u Kureyş, s.263.

2-Sahih-i Buhârî, c.3, s.1356, h.3497.

3-et-Tarihu's-Sagîr, c.1, s.134; et-Tabakatu'l-Kubra, c.6, s.12; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.242; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.118, No.5; el-İstîab, c.2, s.172, No. 968.

4-et-Tarihu's-Sagîr, c.1, s.134; et-Tabakatu'l-Kubra, c.6, s.12; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.242; el-İstîab, c.2, s.172, No: 968.

5-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.9; Tarih-i Taberî, c.4, s.431; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.303; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.437; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.9.

6-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.122, No: 5.

7-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.117, h.4575; Murucu'z-Zeheb, c.3, s.23.

8-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.24.

9-el-Müstedrek ale's-Sahihayn, c.3, s.126, h.4601; el-Menakıb, Kufî, c.2, s.401, h.878.

10-et-Tarihu's-Sagîr, c.1, s.126; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.149; el-Mucemu'l-Kebîr, c.1, s.139, h.301; Tarih-i Bağdat, c.1, s.146, h.4; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.242; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.123, No: 5.

11-el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.243.

1333 . المستدرک علی الصحیحین عن خِثْمَةَ بن عبد الرحمن :
 سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ مَالِكٍ وَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : إِنَّ عَلِيًّا يَقَعُ فِيكَ ، إِنَّكَ تَخَلَّفْتَ
 عَنْهُ ! فَقَالَ سَعْدٌ : وَاللَّهِ إِنَّهُ لَرَأَى رَأْيَهُ ، وَأَخْطَأَ رَأْيِي ، إِنَّ عَلِيَّ بْنَ
 أَبِي طَالِبٍ أُعْطِيَ ثَلَاثًا ، لَا أَنْ أَكُونَ أُعْطِيتَ إِحْدَاهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا
 وَمَا فِيهَا^١ .

1334 . مُرُوجُ الذَّهَبِ عن ابن عائشة وغيره - بعد أن مدح سعد
 عَلِيًّا (عليه السلام) وذكر له خصالاً ، وتَمَنَّى أن تكون واحدة من هذه
 الخصال له - :

قَالَ [مُعَاوِيَةُ] لَهُ : أَقْعُدْ حَتَّى تَسْمَعَ جَوَابَ مَا قُلْتَ ، مَا كُنْتُ عِنْدِي قَطُّ
 الْأَمِّ مِنْكَ الْآنَ ، فَهَلَّا نَصَرْتَهُ ، وَلِمَ قَعَدْتَ عَنْ بَيْعَتِهِ ؟ ! فَإِنِّي لَوْ سَمِعْتُ مِنَ
 النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) مِثْلَ الَّذِي سَمِعْتُ فِيهِ لَكُنْتُ خَادِمًا لِعَلِيِّ مَا عِشْتُ .
 فَقَالَ سَعْدٌ : وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَحَقُّ بِمَوْضِعِكَ مِنْكَ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : يَا أَبَى
 عَلَيْكَ ذَلِكَ بَنُو عُدْرَةَ ، وَكَانَ سَعْدٌ - فِيمَا يُقَالُ - لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي عُدْرَةَ^٢ .

١ . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 126 ح 4601 ; المناقب للکوفی : ج 2

ص 401 ح 878 عن حبة بن جوبين نحوه .

٢ . مروج الذهب : ج 3 ص 24 .

1333-el-Müstedrek ale's-Sahihyn [Hayseme b. Abdurrahman'dan]: Sâd b. Malik'e bir kişinin şöyle söylediğini duydum: Ali (a.s) seni kınayıp azarlıyor. Doğrusu sen ona biatten kaçındın!

Bunun üzerine Sâd dedi ki: Allah'a andolsun ki bu, düşünüp vardığım bir görüştü ve hata yaptım. Hiç şüphesiz Ali b. Ebu Talib'e (a.s) üç haslet verilmiştir ki sadece onlardan biri bana verilmiş olsaydı, bu, benim için dünya ve içindekilerden daha sevimli olurdu.¹

1334-Murucu'z-Zeheb [Ayşe ve diğerlerinden]: [Sâd, Ali'yi (a.s) övüp onun hasletlerini zikredince ve bu hasletlerden sadece birinin kendisi için olmasını temenni edince Muaviye] ona dedi ki:

Otur ve şu söylediklerinin cevabına kulak ver! Benim yanımda sen asla şu anki hâlinden daha çok kınanmaya layık olmadın; (madem öyle söylüyorsun o halde) neden ona yardım etmedin ve neden ona biatten geri kaldın?! Eğer ben Peygamber'den (s.a.a) Ali hakkında senin işittiğin şeyin benzerini işitmiş olsaydım, yaşadığım sürece onun hizmetçisi olurum!

Bunun üzerine Sâd "Allah'a andolsun ki ben, bulunduğun yere senden daha lâıyım!" deyince Muaviye şöyle dedi: Benî Uzre kabilesi seni bundan engeller!

[Bazı söylentilere göre Sâd, Benî Uzre kabilesinden birinin kölesiydi."]²

1-el-Müstedrek ale's-Sahihyn, c.3, s.126, h.4601; el-Menakıb, Kufi, c.2, s.401, h.878, Habbe b. Cuveyn'den.

2-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.24.

1/10-3

مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ

من أصحاب رسول الله (صلى الله عليه وآله)، وقد شهد حروبه كلها، إلا تبوك^٢. وبعد النبي (صلى الله عليه وآله) كان مع عمر لما دخلوا بيت فاطمة (عليها السلام). وهو الذي كسر سيف الزبير^٣. ويقال: إنه اشترك في قتل سعد بن عباد^٤.

وكان صاحب العمال أيام عمر. كان عمر إذا شكى إليه عامل أرسل محمداً يكشف الحال^٥. وبعد قتل عثمان أبى عن بيعته الإمام علي (عليه السلام) وسماه «فتنة»، واعتزل، واتخذ سيفاً من خشب^٦.

١ . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 443 ، سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 369 الرقم 77 ، أسد الغابة : ج 5 ص 107 الرقم 4768 ، الإصابة : ج 6 ص 28 الرقم 7822 ، الاستيعاب : ج 3 ص 433 الرقم 2372 .
٢ . أسد الغابة : ج 5 ص 107 الرقم 4768 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 443 ، الإصابة : ج 6 ص 28 الرقم 7822 .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 48 ، السنن الكبرى : ج 8 ص 263 ح 16587 ؛ قاموس الرجال : ج 8 ص 388 .
٤ . الاحتجاج : ج 1 ص 180 ح 36 .

٥ . أسد الغابة : ج 5 ص 107 الرقم 4768 ، الإصابة : ج 6 ص 29 الرقم 7822 .

٦ . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 445 ، سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 369 الرقم 77 ، أسد الغابة : ج 5 ص 107 الرقم 4768 ، الإصابة : ج 6 ص 29 الرقم 7822 ، الاستيعاب : ج 3 ص 434 الرقم 2372 .

قُتِلَ بِيَدِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْأُرْدُنِّ ، لِقَعُودِهِ عَنِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَمَعَاوِيَةَ^١ .

١ . سِير أَعْلَام النُّبَلَاء : ج 2 ص 373 الرقم 77 ، الإِصَابَةُ : ج 6 ص 29 الرقم 7822 .

1/10-3

Muhammed b. Mesleme

Resulullah'ın (s.a.a) ashabındandır. Tebük savaşı dışında¹ Peygamberin (s.a.a) tüm savaşlarına² katılmıştır. Peygamber'den (s.a.a) sonra Fatıma'nın (a.s) evine girdiklerinde Ömer'le birlikteydi. Zübeyr'in kılıcını kıran oydu.³ Sâd b. Ubade'nin öldürülmesi olayına iştirak ettiği de söylenmektedir.⁴

Muhammed b. Mesleme, Ömer dönemindeki valilerin müfettişi idi. Herhangi bir vali hakkında şikâyet geldiğinde durumu araştırması için Ömer, onu gönderirdi.⁵

Osman öldürüldükten sonra İmam Ali'ye (a.s) biat etmekten kaçındı ve bunu bir fitne olarak adlandırdı. Bir köşeye çekildi ve eline ağaçtan bir kılıç aldı.⁶

İmam Ali'ye (a.s) ve Muaviye'ye uymadığı için Ürdünlü bir kişinin eliyle öldürüldü.⁷

1-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.107, No: 4768; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.443; *el-İsabe*, c.6, s.28, No: 7822.

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.443; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.2, s.369, No: 77; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.107, No: 4768; *el-İsabe*, c.6, s.28, No: 7822; *el-İstîab*, c.3, s.433, No: 2372.

3-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.48; *es-Sunenu'l-Kubra*, c.8, s.263, h.16587; *Kamusu'r-Rical*, c.8, s.388.

4-*el-İhticac*, c.1, s.180, h.36.

5-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.107, No: 4776; *el-İsabe*, c.6, s.29, No: 7822.

6-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.445; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.2, s.369, No: 77; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.107, No: 4768; *el-İsabe*, c.6, s.29, No: 7822; *el-İstîab*, c.3, s.434, No: 2372.

7-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.2, s.373, No: 77; *el-İsabe*, c.6, s.29, No: 7822.

1/10-4

أُسامةُ بن زيد

مولى رسول الله (ص)، وأمه أم أيمن حاضنة رسول الله (ص)^١. استعمله النبي (ص) في آخر أيام حياته وهو ابن ثمانى عشرة سنة^٢، وفي جيشه أبو بكر وعمر وأبو عبيدة. وكان مكرماً معزّزاً في زمن الخلفاء، ففرض عمر بن الخطاب له خمسة آلاف، في الوقت الذي فرض لابنه عبد الله بن عمر ألفين^٣. لكنه لم يبايع الإمام علياً (عليه السلام)، واعتذر عن ذلك بمعاذير^٤. وقد ورد في بعض النصوص أن الإمام (عليه السلام) قبل عذره^٥. وقد ورد عن الإمام الباقر (عليه السلام) أنه قال: قَدْ رَجَعَ ; فَلَا تَقُولُوا إِلَّا خَيْراً^٦. مات أُسامَةُ، وكفّنه الإمام الحسن (عليه السلام) في بُرد أحمر حبرة^٧.

-
- ١ . رجال الطوسي: ص 21 الرقم 1; سير أعلام النبلاء: ج 2 ص 497 الرقم 104..
 - ٢ . سير أعلام النبلاء: ج 2 ص 498 الرقم 104، أسد الغابة: ج 1 ص 195 الرقم 84.
 - ٣ . سير أعلام النبلاء: ج 2 ص 500 الرقم 104، أسد الغابة: ج 1 ص 195 الرقم 84.
 - ٤ . أسد الغابة: ج 1 ص 195 و 196 الرقم 84.
 - ٥ . أسد الغابة: ج 1 ص 196 الرقم 84.
 - ٦ . رجال الكشي: ج 1 ص 197 الرقم 82.
 - ٧ . رجال الكشي: ج 1 ص 195 ح 81.
 - ٨ . الكافي: ج 3 ص 149 ح 9، تهذيب الأحكام: ج 1 ص 296 ح 868، رجال الكشي: ج 1 ص 193 ح 80.

1/10-4

Usame b. Zeyd

Resulullah'ın (s.a.a) azatlı kölesidir.¹ Annesi Ümmü Eymen, Resulullah'ın (s.a.a) dadısıdır.² Resulullah (s.a.a), hayatının son günlerinde içinde Ebubekir, Ömer ve bu Ubeyde'nin de yer aldığı İslam ordusunun komutanlığı görevini Usame'ye verdiği o, henüz on sekiz yaşındaydı.³

Halifeler döneminde seçkin ve saygın bir konumu vardı. Ömer, kendi oğlu Abdullah'a iki bin sikke hukuk belirlediği halde ona beş bin sikke kararlaştırmıştı.⁴

Ancak o, İmam Ali'ye (a.s) biat etmedi ve buna birtakım mazeretler⁵ getirdi. Bazı metinlerde İmam'ın (a.s) onun özrünü kabul ettiği⁶ bildirilmiştir.

Bu konuda İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: O, (hatasından) döndü; öyleyse onun hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyin!⁷

Usame öldüğünde İmam Hasan (a.s) onu kırmızı bir Bürdü'l-Hibre⁸ ile kefenledi.⁹

1-Ricalu't-Tusî, s.21, No: 1; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.497, No: 104; Usdu'l-Gabe, c.1, s.195, no.84.

2-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.498, No: 104; Usdu'l-Gabe, c.1, s.195, No: 84.

3-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.500, No: 104; Usdu'l-Gabe, c.1, s.195, No: 84; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.190.

4-Usdu'l-Gabe, c.1, s.195-196, No: 84.

5-Usdu'l-Gabe, c.1, s.196, No: 84.

6-Ricalu'l-Keşşî, c.1, s.197, No: 82.

7-Ricalu'l-Keşşî, c.1, s.195, h.81.

8-İyi ve kaliteli bir Yemen kumaşı.

9-el-Kafi, c.3, s.149, h.9; Tehzibu'l-Ahkam, c.1, s.296, h.868; Ricalu'l-Keşşî, c.1, s.193, h.80. Buna göre Usdu'l-Gabe'de (c.1, s.196, No: 84) geçen "Usame 54, 58 ve ya 59 yılında öldü" rivayeti doğru değildir. Zira İmam Hasan (a.s) hicretin 50. yılında şehit olmuştur.

1/10-5

حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ

صاحب الرسول الأعظم (صلى الله عليه وآله)، وشاعره^١ الَّذِي قَالَ لَهُ: «لَا تَزَالُ يَا حَسَّانُ مُؤَيِّدًا بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا نَصَرْتَنَا بِلِسَانِكَ»^٢. ومن شعراء الأنصار الَّذِينَ هَجَوْا مشرَكي قريش. وهو الَّذِي نَظَّمَ حَدِيثَ الْغَدِيرِ^٣.

وكان من أجبن الناس، فلم يشهد حرباً من حروب النبي (صلى الله عليه وآله)^٤.
وكان عثمانياً، منحرفاً عن الإمام علي (عليه السلام)^٥.

لم يشهد بيعة الإمام (ع) ولا حرباً من حروبه، ولم يقل شعراً في مدحه بعد خلافته.

عاش ستين في الجاهلية، وستين في الإسلام^٦.

1335 . المستدرک علی الصحیحین عن عُروَةَ عن صَفِيَّةَ بنت عبد المطلب : أَنَا أَوَّلُ امْرَأَةٍ قَتَلْتُ رَجُلًا ; كُنْتُ فِي فَارِعِ حِصْنِ حَسَّانِ بْنِ ثَابِتٍ وَكَانَ حَسَّانٌ مَعَنَا فِي

١ . سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 512 الرقم 106 .

٢ . الإرشاد : ج 1 ص 177 ، خصائص الأئمة (ع) : ص 42 ، إعلام الوری : ج 1 ص 262 و 263 .

٣ . الإرشاد : ج 1 ص 177 ، خصائص الأئمة (ع) : ص 42 ، إعلام الوری : ج 1 ص 262 و 263 .

٤ . سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 513 - 521 الرقم 106 ، أسد الغابة : ج 2 ص 6 - 9 الرقم 1153 .

٥ . مروج الذهب : ج 2 ص 356 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 164 ؛ الغارات : ج 1 ص 221 .

٦ . سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 512 الرقم 106 ، أسد الغابة : ج 2 ص 9 الرقم 1153 .

النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ حِينَ خَنَدَقَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) .

1/10-5

Hassan b. Sabit

Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi ve şairidir.¹ Peygamber (s.a.a) ona hitaben "Ey Hassan; bize dilinle yardım ettiğin sürece Ruhu'l-Kudüs ile destekleneceksin!"² buyurmuştur. Ensar'ın Kureyş müşriklerini hicveden şairlerindendir. Gadir hadisini (şiir kalıbında) nazım ölçüsüyle okuyan da odur.³

İnsanların en korkağıydı. Peygamber'in (s.a.a) savaşlarından hiçbirine katılmadı.⁴

Osman taraftarıydı ve İmam Ali'ye (a.s) sırt çevirmişti.⁵

İmam Ali'nin (a.s) biatine katılmadı. Savaşlarından hiçbirine iştirak etmedi ve İmam halife olduktan sonra onu öven tek bir şiir bile okumadı.

Altmış yıl cahiliye döneminde, altmış yıl da İslam döneminde yaşadı.⁶

1135-el-Müstedrek ale's-Sahihayn [Urve'den, o da Abdulmuttalib kızı Safiyye'den]: Ben erkek öldüren ilk kadını. Vaktiyle Hassan b. Sabit'in sığınağındaydım. Peygamber (s.a.a) henek kazarken Hassan, bizimle birlikte çocukların yanındaydı.

1-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.12, No: 106.

2-el-İrşad, c.1, s.177; Hasaisu'l-Eimme, s.42; İlamu'l-Vera, c.1, s.262-263.

3-el-İrşad, c.1, s.177; Hasaisu'l-Eimme, s.42; İlamu'l-Vera, c.1, s.262-263.

4-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.513-521, No: 106; Usdu'l-Gabe, c.2, s.6-9, No: 1153.

5-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.356; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.164; el-Gârât, c.1, s.221.

6-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.512, No:106; Usdu'l-Gabe, c.2, s.9, No: 1153.

قَالَتْ صَفِيَّةُ: فَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ مِّنْ يَهُودَ، فَجَعَلَ يَطِيفُ بِالْحِصْنِ، فَقُلْتُ لِحَسَّانَ: إِنَّ هَذَا الْيَهُودِيَّ بِالْحِصْنِ كَمَا تَرَى وَلَا آمِنُهُ أَنْ يَدُلَّ عَلَى عَوْرَاتِنَا، وَقَدْ شَغَلَ عَنَّا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَصْحَابُهُ فَقُمِ إِلَيْهِ فَاقْتُلْهُ. فَقَالَ: يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا بِنْتَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَاللَّهِ لَقَدْ عَرَفْتُ مَا أَنَا بِصَاحِبِ هَذَا! قَالَتْ صَفِيَّةُ: فَلَمَّا قَالَ ذَلِكَ وَلَمْ أَرْ عِنْدَهُ شَيْئًا احْتَجَزْتُ، وَأَخَذْتُ عَمُودًا مِّنَ الْحِصْنِ، ثُمَّ نَزَلْتُ مِّنَ الْحِصْنِ إِلَيْهِ فَضَرَبْتُهُ بِالْعَمُودِ حَتَّى قَتَلْتُهُ، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى الْحِصْنِ، فَقُلْتُ: يَا حَسَّانُ انْزِلْ فَاسْتَلِبْهُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْني أَنْ أَسْلُبُهُ إِلَّا أَنَّهُ رَجُلٌ! فَقَالَ: مَا لِي بِسَلْبِهِ مِنْ حَاجَةٍ^١.

١ . المستدرک علی الصحیحین : ج 4 ص 56 ح 6867، السنن الکبری : ج 6 ص 502 ح 12772، المعجم الکبیر : ج 24 ص 322 ح 809، المعجم الأوسط : ج 4 ص 116 ح 3754، السیرۃ النبویۃ لابن ہشام : ج 3 ص 239، کنز العمال : ج 13 ص 632 ح 37600 نقلا عن ابن عساکر وکلہا نحوہ .

Safıyye der ki: (Bir gün) Yahudi bir adam yanımızdan geçti. Sığınakların etrafında dolaşmaya başladı. Bunun üzerine Hassan'a "Şu Yahudi gördüğün gibi sığınakları dolaşıyor; sırrımıza ulaşabileceğinden endişe ediyorum. Resulullah (s.a.a) ve ashabı bizden habersizdirler. O halde kalk ve onu öldür!" dedim.

Hassan: Allah seni bağışlasın ey Abdulmuttalib'in kızı! Vallahi sen de iyi bilirsin ki bu, benim işim değil, dedi.

Safıyye der ki: O, böyle söyleyince (Yahudiye baktım); yanında bir şey (silah) göremeyince belime bir kemer bağladım. Sığıntıktan bir kazık alıp ona doğru dışarı çıktım. Kazıkla vurup öldürdüm. Sonra da sığınağa dönüp "Ey Hassan! Git onun üzerindeki kılıcını çıkart; eğer erkek olmasaydı bunu yapmaktan geri kalmazdım!" dedim. Hassan "Benim onun elbiselerine ihtiyacım yok!" dedi.¹

1-*el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.4, s.56, h.6867; *es-Sunenu'l-Kubra*, c.6, s.502, h.12772; *el-Mucemu'l-Kebir*, c.24, s.322, h.809; *el-Mucemu'l-Avsat*, c.4, s.116, h.3754; *es-Siretu'n-Nebeviyye*, İbn-i Hişam, c.3, s.239; *Kenzu'l-Ummal*, c.13, s.632, h.37600, İbn-i Asakir'den.

الفصل الثانی

الإصلاحات العلویة

2/1

صَوْتُ الْعَدَالَةِ وَصَدَاها

1336 . شرح نهج البلاغة عن أبي جعفر الإسكافي: صَعِدَ [عَلَيْهِ السَّلَامُ] الْمَنْبَرُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي مِنْ يَوْمِ الْبَيْعَةِ وَهُوَ يَوْمُ السَّبْتِ لَا يَحْدَى عَشْرَةَ لَيْلَةً بَقِينَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَذَكَرَ مُحَمَّدًا فَصَّلَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ ذَكَرَ نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ ، ثُمَّ ذَكَرَ الدُّنْيَا فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا ، وَذَكَرَ الْآخِرَةَ فَرَغَّ بِهِمْ إِلَيْهَا ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) اسْتَخْلَفَ النَّاسُ أَبَا بَكْرَ ، ثُمَّ اسْتَخْلَفَ أَبُو بَكْرُ عُمَرَ فَعَمِلَ بِطَرِيقِهِ ، ثُمَّ جَعَلَهَا شُورَى بَيْنَ سِتَّةٍ ، فَأَفْضَى الْأَمْرَ مِنْهُمْ إِلَى عُثْمَانَ ، فَعَمِلَ مَا أَنْكَرْتُمْ وَعَرَفْتُمْ ، ثُمَّ حُصِرَ وَقُتِلَ ، ثُمَّ جِئْتُمُونِي طَائِعِينَ فَطَلَبْتُمْ إِلَيَّ ، وَإِنَّمَا أَنَا رَجُلٌ مِنْكُمْ ، لِي مَا لَكُمْ وَعَلَيَّ مَا عَلَيْكُمْ ، وَقَدْ فَتَحَ اللَّهُ الْبَابَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ ، وَأَقْبَلَتِ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ ، وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْأَمْرَ إِلَّا أَهْلُ الصَّبْرِ وَالْبَصْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْأَمْرِ ، وَإِنِّي حَامِلُكُمْ عَلَى مَنْهَجِ نَبِيِّكُمْ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمُنْفَذُ فَيْكُمُ مَا أَمَرْتُ بِهِ ، إِنْ اسْتَقَمْتُمْ لِي وَبِاللَّهِ الْمُسْتَعَانُ . أَلَا إِنَّ مَوْضِعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بَعْدَ وَفَاتِهِ كَمَوْضِعِي مِنْهُ أَيَّامَ حَيَاتِهِ ، فَامْضُوا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ وَقِفُوا عِنْدَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ ، وَلَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى يُبَيِّنَهُ لَكُمْ ، فَإِنَّ لَنَا عَنْ كُلِّ أَمْرٍ

تُكْرِمُهُ عُدْرًا.

İKİNCİ FASIL

ALEVÎ REFORMLAR

2/1

ADALET ÇIĞLIĞI VE YANKILARI

1336-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Cafer el-İskafi'den]: Ali (a.s) bi-atinin ikinci günü minbere çıktı. Zilhicce ayının on dokuzu ve günlerden Cumartesi'ydi. Allah'a hamd-ü senada bulundu, Muhammed'i zikredip ona salât gönderdi. Sonra Allah'ın Müslümanlara ihsan ettiği nimetlerini hatırlattı. Daha sonra dünyayı zikredip onun hakkında zühdü tavsiyede bulundu; ahireti yâd edip ona rağbet göstermelerini tavsiye etti. Ardından şöyle söyledi:

Doğrusu Resulullah (s.a.a) vefat edince halk Ebubekir'i hilafete getirdi. Sonra da Ebubekir, Ömer'i hilafete getirdi. O da Ebubekir'in yöntemine amel etti. Daha sonra hilafeti altı kişilik şuraya bıraktı. Onların işi ise hükümetin Osman'a ulaşması ile neticelendi. O da sizlerin hoşlanmadığı ve bildiği bazı işler yaptı. Derken muhasara edildi ve öldürüldü. Ardından, istekli bir halde bana geldiniz; beni talep ettiniz. Hiç şüphesiz ben, sizden bir kişiyim; benim lehime olan, sizin de lehinizedir; aleyhime olan şey, sizin de aleyhinizedir. Allah sizinle kible ehli arasında bir kapı açtı.

Fitneler, karanlık gecenin bir parçasıymış gibi öne çıkmıştır. Hükümeti ancak sabırlı, basiretli ve işin ayrıntılarını bilen biri taşıyabilir. Ben, sizi, Peygamberinizin (s.a.a) yöntemine yönlendirecek, aranızda emrolunduğum şeyi uygulayacağım. Eğer benim için dürüstlük gösterirseniz, doğrusu yardım Allah'tandır. Şunu iyi bilin ki benim Resulullah'a (s.a.a) vefatından sonra olan konumum, ona hayattayken olan konumum gibidir. O, halde emrolunduğunuz şeyi yerine getirin ve men edildiğiniz yerde durun. Hiçbir işte acele etmeyin. Etmeyin ki

onu size açıklayalım. Kuşkusuz, bizim yanımızda, sizin hoşunuza gitmeyen her iş için bir mazeret/ delil vardır!

أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ عَالِمٌ مِنْ فَوْقِ سَمَائِهِ وَعَرْشِهِ أَنِّي كُنْتُ كَارِهَاً لِلْوَلَايَةِ عَلَى أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ حَتَّى اجْتَمَعَ رَأْيُكُمْ عَلَى ذَلِكَ ; لَا تَنِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «أَيُّمَا وَال وَلِيَّ الْأَمْرِ مِنْ بَعْدِي أَقِيمَ عَلَى حَدِّ الصِّرَاطِ ، وَنَشَرْتَ الْمَلَائِكَةُ صَحِيفَتَهُ ; فَإِنْ كَانَ عَادِلًا أَنْجَاهُ اللَّهُ بَعْدَهُ ، وَإِنْ كَانَ جَائِرًا انْتَفَضَ بِهِ الصِّرَاطُ حَتَّى تَنْزِيلَ مَفَاصِلُهُ ، ثُمَّ يَهْوِي إِلَى النَّارِ ; فَيَكُونُ أَوَّلُ مَا يَنْقِيهَا بِهِ أَنْفُهُ وَحَرُّ وَجْهِهِ» وَلَكِنِّي لَمَّا اجْتَمَعَ رَأْيُكُمْ لَمْ يَسَعْنِي تَرْكُكُمْ .

ثُمَّ التَفَتَ (عليه السلام) يَمِينًا وَشِمَالًا فَقَالَ :

أَلَا لَا يَقُولَنَّ رِجَالُ مِنْكُمْ غَدًا قَدْ غَمَرَتْهُمْ الدُّنْيَا فَاتَّخَذُوا الْعِقَارَ ، وَفَجَرُوا الْأَنْهَارَ ، وَرَكَبُوا الْخُيُولَ الْفَارِهَةَ ، وَاتَّخَذُوا الْوَصَائِفَ الرُّوقَةَ فَصَارَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ عَارًا وَشَنَارًا ، إِذَا مَا مَنَعَتْهُمْ مَا كَانُوا يَخُوضُونَ فِيهِ وَأَصْرَتْهُمْ إِلَى حُقُوقِهِمْ أَلَّتِي يَعْلَمُونَ ، فَيَنْقِمُونَ ذَلِكَ وَيَسْتَنْكِرُونَ وَيَقُولُونَ : حَرَمَنَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ حُقُوقَنَا .

أَلَا وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَرَى أَنَّ الْفَضْلَ لَهُ عَلَى مَنْ سِوَاهُ لِصُحْبَتِهِ ، فَإِنَّ الْفَضْلَ النَّيِّرَ غَدًا عِنْدَ اللَّهِ ، وَثَوَابَهُ وَأَجْرَهُ عَلَى اللَّهِ ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ اسْتَجَابَ لِلَّهِ ﷻ وَلِلرَّسُولِ فَصَدَّقَ مِلَّتَنَا وَدَخَلَ فِي دِينِنَا وَاسْتَقْبَلَ قَبْلَتَنَا ، فَقَدْ اسْتَوْجَبَ حُقُوقَ الْإِسْلَامِ وَحُدُودَهُ ، فَأَنْتُمْ عِبَادُ اللَّهِ ، وَالْمَالُ مَالُ اللَّهِ يُقَسَّمُ بَيْنَكُمْ بِالسُّوْيَةِ ، لَا فَضْلَ فِيهِ لَا أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ ، وَلِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ اللَّهِ غَدًا أَحْسَنُ الْجَزَاءِ وَأَفْضَلُ الثَّوَابِ ، لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ الدُّنْيَا لِلْمُتَّقِينَ أَجْرًا وَلَا ثَوَابًا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ .

وَإِذَا كَانَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَاعْدُوا عَلَيْنَا فَإِنَّ عِنْدَنَا مَالًا نَقْسِمُهُ فِيكُمْ ، وَلَا يَتَخَلَّفَنَّ أَحَدٌ

مِنْكُمْ عَرَبِيٌّ وَلَا عَجَمِيٌّ ، كَانَ مِنْ أَهْلِ الْعَطَاءِ أَوْ لَمْ يَكُنْ إِلَّا حَضَرَ إِذَا كَانَ مُسْلِمًا حُرًّا .
أَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ . ثُمَّ نَزَلَ .

Doğrusu göğünün ve arşının üstünden Allah da biliyor ki ben, ta ki görüşleriniz benim üzerimde birleşinceye kadar Muhammed ümmeti üzerinde hükümet etmeyi istemiyordum. Zira ben, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: "Benden sonra hükümete gelen her vali sırat üzerinde durdurulur; melekler onun sahifesini açarlar. Eğer adil idiyse Allah adaleti ile onu kurtarır. Eğer zalim idiyse, sırat onu öyle bir sarsar ki eklemleri birbirinden ayrılır. Sonra da (yüzüstü) ateşe düşer. Ateşe kalkan olan ilk yeri burnu olur ve yüzü dağlanır." Fakat görüşünüzün birleşmesi, benim sizi bırakmama imkân vermiyor.

Daha sonra sağa-sola bakındı ve dedi ki:

İçinizden dünya zevkine dalmış, mülkler edinip ırmaklar akıtmış, çevik atlara binmiş, güzel yüzlü nedimeler edinmiş; böylece utanç ve rezalet içine düşmüş bazı kimseleri, yarın, daldıkları şeyden men edip bildikleri haklarına geri çevirdiğimde sakın ola ki bundan alınmasınlar ve bunu kötü sayarak "Ebu Talib'in oğlu bizi haklarımızdan mahrum etti" demesinler!

Doğrusu Muhacirler ve Ensar'dan her kim sırf Resulullah ile (s.a.a) olan birlikteliğinden dolayı kendisini başkasından üstün görürse, [bilmelidir ki] apaçık fazilet, yarın Allah katındadır; onun sevap ve mükâfatı Allah'a aittir. Her kim de Allah ve Resulüne icabet eder, inancımızı tasdikte bulunur, dinimize girer, kıblemize yönelirse, İslam hukukunu ve kanunlarını hak etmiş olur. Sizler Allah'ın kullarısınız; bu mal da Allah'ın malıdır ve aranızda eşit şekilde taksim edilir. Bunda hiç kimsenin başkasına üstünlüğü yoktur. Takvalılar içinse yarın Allah katında en güzel mükâfat ve en üstün sevap vardır. Allah, dünyayı muttakilerin ücreti ve mükâfatı kılmamıştır; Allah katında olan, iyiler için daha hayırlıdır.

Yarın [inşallah] erkenden bana gelin. Yanımızda bulunan malı aranızda eşit şekilde paylaşalım. İster Arap olsun ister Acem, içinizden kimse geride kalmasın; (bu toplantıda) hazır bulunsun. Hür Müslüman olan herkes payını alacaktır. Benim sözüm budur. Allah'tan kendim ve sizler için mağfiret diliyorum.

Sonra [minberden] aşağı indi.

قال شيخنا أبو جعفر : وكان هذا أول ما أنكره من كلامه (عليه السلام) ، وأورثهم الضغن عليه ، وكرهوا إعطاءه وقسمه بالسوية . فلما كان من الغد غدا وغدا الناس لقبض المال ، فقال لعبيد الله بن أبي رافع كاتبه : إبدأ بالمهاجرين فنأدهم وأعط كل رجل ممن حضر ثلاثة دنانير ، ثم تن بالأنصار فافعل معهم مثل ذلك ، ومن يحضر من الناس كلهم الأحمر والأسود فاصنع به مثل ذلك .

فقال سهل بن حنيف : يا أمير المؤمنين ، هذا غلامى بالأمس وقد اعتقته اليوم ، فقال : نعطيه كما نعطيك ، فأعطى كل واحد منهما ثلاثة دنانير ، ولم يفضل أحداً على أحد ، وتخلف عن هذا القسم يومئذ طلحة والزبير وعبد الله بن عمر وسعيد بن العاص ومروان بن الحكم ورجال من قریش وغيرها .

قال : وسمع عبيد الله بن أبي رافع عبد الله بن الزبير يقول لا بيه وطلحة ومروان وسعيد : ما خفى علينا أمس من كلام علي ما يريد ، فقال سعيد بن العاص والتفت إلى زيد بن ثابت : إياك أعنى واسمعى يا جارة ، فقال عبيد الله بن أبي رافع لسعيد وعبد الله بن الزبير : إن الله يقول فى كتابه : ﴿وَلَا كُنْ أَكْثَرُكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ﴾ ۱ .

ثم إن عبيد الله بن أبي رافع أخبر علياً (عليه السلام) بذلك فقال : والله ، إن بقيت وسلمت لهم لا أقمينهم على المحجة البيضاء والطريق الواضح . قاتل الله ابن

العاصِ ، لَقَدْ عَرَفَ مِنْ كَلَامِي وَنَظَرِي إِلَيْهِ أَمْسٍ أَنِّي أُرِيدُهُ وَأَصْحَابُهُ مِمَّنْ هَلَكَ
فِيْمَنْ هَلَكَ .

Şeyhimiz Ebu Cafer der ki: Bu, onun, bazılarının hoşuna gitmeyen ilk sözüydü ve onlarda kin oluşturdu. Eşit taksim yapılmasından rahatsız oldular. Sabah olduğunda Ali (a.s) erkenden geldi. Halk da payına düşeni almak için geldiğinde kâtibi Ubeydullah b. Rafi'e "Muhacirlerden başla ve onları çağır; onlardan hazır olan herkese üç dinar ver. Sonra Ensar'ı çağır; onlara da aynı şekilde yap. Kızıl veya siyahî; kim olursa, gelen herkese aynı şekilde davran!" dedi.

Sehl b. Huneyf "Ey Emirülmüminin! Bu, dün benim kölemdi ve bugün onu azat ettim!" deyince (İmam) dedi ki: Sana ne veriyor isek, ona da aynısını vereceğiz!

Sonra onlardan her birine üçer dinar verdi ve hiçbirine diğeri karşısında fazlalık hakkı tanımadı. O gün Talha, Zübeyr, Abdullah b. Ömer, Said b. As, Mervan b. Hakem, Kureys'ten bazıları ve diğerkabilelerden bazı kimseler bu taksimden kaçındı.

Ebu Cafer der ki: Ubeydullah b. Rafi, Abdullah b. Zübeyr'in, babasına, Talha'ya, Mervan'a ve Said'e "Ali'nin dünkü sözleri ile neyi kastettiği bize gizli kalmadı!" dediğini duydu. (O gün) Said b. As, Zeyd b. Sabit'e dönerek dedi ki: Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla!

Bunun üzerine Ubeydullah b. Rafi, Said ile Abdullah b. Zübeyr'e (imalı bir edayla) "Şüphesiz, Allah, kitabında şöyle buyuruyor: *Fakat çoğunuz gerçeği hoş görmüyor, istemiyordunuz!*"¹ dedi.

Daha sonra Ubeydullah b. Ebi Rafi bunu Ali'ye (a.s) haber verdi. Ali (a.s) dedi ki: Allah'a andolsun ki eğer sağ kalırsam, onları tertemiz hedefe ve apaçık yola sevk edeceğim. Allah As'ın oğlunu öldürsün! O, dünkü sözümden ve ona bakışımdan anladı ki; ben, onu ve helak olacaklar zümresinde bulunan yarenlerini kastetmekteyim!

1-Zuhruf, 78.

قال : فَبَيْنَا النَّاسُ فِي الْمَسْجِدِ بَعْدَ الصُّبْحِ إِذْ طَلَعَ الزُّبَيْرُ وَطَلَحَهُ فَجَلَسَا نَاحِيَةً عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، ثُمَّ طَلَعَ مَرْوَانُ وَسَعِيدٌ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ فَجَلَسُوا إِلَيْهِمَا ، ثُمَّ جَاءَ قَوْمٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَاَنْضَمُّوا إِلَيْهِمْ ، فَتَحَدَّثُوا نَجِيًّا سَاعَةً ، ثُمَّ قَامَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ فَجَاءَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ ، إِنَّكَ قَدْ وَتَرْتَنَا جَمِيعًا ، أَمَّا أَنَا فَقَتَلْتَ أَبِي يَوْمَ بَدْرٍ صَبْرًا ، وَخَذَلْتَ أَخِي يَوْمَ الدَّارِ بِالْأَمْسِ ، وَأَمَّا سَعِيدٌ فَقَتَلْتَ أَبَاهُ يَوْمَ بَدْرٍ فِي الْحَرْبِ وَكَانَ ثَوْرَ قُرَيْشٍ ، وَأَمَّا مَرْوَانُ فَسَخَّفْتَ أَبَاهُ عِنْدَ عُثْمَانَ إِذْ ضَمَّهُ إِلَيْهِ ، وَنَحْنُ إِخْوَتُكَ وَنُظَرَاؤُكَ مِنْ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ، وَنَحْنُ نُبَايِعُكَ الْيَوْمَ عَلَى أَنْ تَضَعَ عَنَّا مَا أَصَبْنَاهُ مِنَ الْمَالِ فِي أَيَّامِ عُثْمَانَ ، وَأَنْ تَقْتُلَ قَتْلَتَهُ ، وَإِنَّا إِنْ خِفْنَاكَ تَرَكْنَاكَ فَالْتَحَقْنَا بِالشَّامِ .

فَقَالَ : أَمَّا مَا ذَكَرْتُمْ مِنْ وَتَرِي إِيَّاكُمْ فَالْحَقُّ وَتَرَكْتُكُمْ ، وَأَمَّا وَضَعِي عَنْكُمْ مَا أَصَبْتُمْ فَلَيْسَ لِي أَنْ أَضَعَ حَقَّ اللَّهِ عَنْكُمْ وَلَا عَنْ غَيْرِكُمْ ، وَأَمَّا قَتْلِي قَتْلَةَ عُثْمَانَ فَلَوْ لَزِمَنِي قَتْلُهُمْ الْيَوْمَ لَقَتَلْتُهُمْ أَمْسٍ ، وَلَكِنْ لَكُمْ عَلَيَّ إِنْ خِفْتُمُونِي أَنْ أُؤَمِّنَكُمْ وَإِنْ خِفْتُكُمْ أَنْ أُسِيرَكُمْ .

فَقَامَ الْوَلِيدُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَحَدَّثَهُمْ ، وَافْتَرَقُوا عَلَى إِظْهَارِ الْعَدَاوَةِ وَإِشَاعَةِ الْخِلَافِ . فَلَمَّا ظَهَرَ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِهِمْ ، قَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ لِأَصْحَابِهِ : قَوْمُوا بِنَا إِلَى هَؤُلَاءِ النَّفَرِ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا عَنْهُمْ وَرَأَيْنَا مِنْهُمْ مَا نَكْرَهُ مِنَ الْخِلَافِ وَالطَّعْنِ عَلَى إِمَامِهِمْ ، وَقَدْ دَخَلَ أَهْلُ الْجَفَاءِ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الزُّبَيْرِ وَالْأَعْسَرِ الْعَاقِ - يَعْنِي طَلَحَةَ - .

Ebu Cafer der ki: Halk, sabahleyin, hava aydınlandıktan sonra mescitteyken Zübeyr ile Talha da çıkageldiler. Ali'den (a.s) uzak bir köşeye oturdular. Sonra Mervan, Said ve Abdullah b. Zübeyr de çıkageldi ve o ikisinin yanına oturdular. Daha sonra Kureyş'ten bir grup geldi ve onlara katıldı. Bir süre fısıldaşarak konuştular. Sonra Velid b. Ukbe b. Ebu Muayt ayağa kalkarak Ali'ye (a.s) doğru geldi ve dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Sen bizim hepimizden can aldın. Bana (yaptıklarına) gelince; babamı Bedir günü esirken öldürdün. Dün "Yevmu'd-Dar" gününde kardeşimi yalnız bıraktın. Said'e gelince; Bedir Savaşı'nda onun babasını öldürdün. Hâlbuki o, Kureyş'in pehlivanı idi. Mervan'a gelince; Osman onun babasına kucak açtığında sen Osman'ın yanında onun babasını tahkir etmiştin. Hâlbuki bizler senin kardeşleriniz ve Abdumenaş oğullarından senin yoldaşlarıdır. Bizler, Osman döneminde ulaştığımız malları bize bırakman ve onun katillerini öldürmen şartıyla bugün sana biat ediyoruz. Hiç şüphesiz eğer senden korkacak olursak, seni terk eder ve Şam'a katılırız!

Ali (a.s) dedi ki: Sizden can aldığım konusuna gelince; Hak (Teâlâ) size bunu yapmıştır. Ama sizin ulaştığınız malları bırakmam meselesine gelince; ben, ne size, ne de sizden başkasına rağmen Allah'ın hakkına göz yumamam. Osman'ın katillerini öldürmem konusuna gelince de; eğer onları bugün öldürmem gerekseydi, dün öldürürdüm. Ancak sizin şu hakkınız var; eğer korkuyor iseniz, size eman vereyim. Eğer ben sizden korkarsam, sizi sürgün ederim!

Velid, arkadaşlarının yanına döndü ve onlarla konuştu. Sonra da düşmanlıklarını izhar etmek ve muhalefetlerini yaymak üzere dağıldılar. Onların bu tutumu aşıkâr olduğunda Ammar b. Yasir arkadaşlarına dedi ki:

Kalkın da kardeşlerinizden şu grubun yanına gidelim; hiç şüphesiz, bize ulaşan ve kendi gözlerimizle gördüğümüz kadarıyla onlar imamlarına karşı muhalefette bulunmuş, kötü söz söylemişlerdir. Bu da bizi rahatsız ediyor. Doğrusu zalimler, onların içine, Zübeyr ile şu azgın solak (Talha'yı kastederek) arasına sızmışlardır!

فَقَامَ أَبُو الْهَيْثَمِ وَعَمَّارٌ وَأَبُو أَيُّوبَ وَسَهْلُ بْنُ حَنِيفٍ وَجَمَاعَةٌ مَعَهُمْ ، فَدَخَلُوا عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْظِرْ فِي أَمْرِكَ وَعَاتِبْ قَوْمَكَ هَذَا الْحَيَّ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَإِنَّهُمْ قَدْ نَقَضُوا عَهْدَكَ وَأَخْلَفُوا وَعَدَكَ ، وَقَدْ دَعَوْنَا فِي السَّرِّ إِلَى رَفْضِكَ ، هَذَاكَ اللَّهُ لِرُشْدِكَ ، وَذَاكَ لَا نَنْهَمُ كَرِهُوا الْأُسُوءَةَ وَقَقَدُوا الْأَثَرَةَ ، وَلَمَّا آسَيْتَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْأَعَاجِمِ أَنْكَرُوا وَاسْتَشَارُوا عَدُوَّكَ وَعَظَمُوهُ ، وَأَظْهَرُوا الطَّلَبَ بِدَمِ عُثْمَانَ فُرْقَةً لِلْجَمَاعَةِ وَتَأْلُفًا لِأَهْلِ الضَّلَالَةِ ، فَرَأَيْكَ !

فَخَرَجَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ مُرْتَدِيًا بِطَاقٍ مُؤْتَرًّا بِبِرْدٍ قَطْرِيٍّ ، مُتَقَلِّدًا سَيْفًا مُتَوَكِّئًا عَلَى قَوْسٍ ، فَقَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّا نَحْمَدُ اللَّهَ رَبَّنَا وَإِلَهَنَا وَوَلَيْنَا وَوَلِيَّ النَّعَمِ عَلَيْنَا ، أَلَّذِي أَصْبَحَتْ نِعْمُهُ عَلَيْنَا ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ، اِمْتِنَانًا مِنْهُ بِغَيْرِ حَوْلٍ مِنَّا وَلَا قُوَّةَ ، لِيَبْلُونَا أَنْشَكَرُ أَمْ نَكْفُرُ فَمَنْ شَكَرَ زَادَهُ وَمَنْ كَفَرَ عَذَّبَهُ ، فَأَفْضَلُ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً وَأَقْرَبُهُمْ مِنْ اللَّهِ وَسِيلَةً أَطَوَعُهُمْ لِأَمْرِهِ ، وَأَعْمَلُهُمْ بِطَاعَتِهِ ، وَأَتَّبَعُهُمْ لِسُنَّةِ رَسُولِهِ ، وَأَحْيَاهُمْ لِكِتَابِهِ ، لَيْسَ لِأَحَدٍ عِنْدَنَا فَضْلٌ إِلَّا بِطَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ الرَّسُولِ . هَذَا كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، وَعَهْدُ رَسُولِ اللَّهِ وَسِيرَتُهُ فِينَا ، لَا يَجْهَلُ ذَلِكَ إِلَّا جَاهِلٌ عَانِدٌ عَنِ الْحَقِّ مُنْكَرٌ ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ ١ .

Ebu'l-Heysem, Ammar, Ebu Eyyub, Sehl b. Huneyf ve beraberlerindeki bir grup ayağa kalkarak Ali'nin (a.s) yanına vardılar. Ey Emirülmüminin, dediler. İşinde düşün ve kavmin Kureyş'ten olan şu gruba serzenişte bulun. Hiç şüphesiz onlar, sana olan ahitlerini bozdular; sana verdikleri vaade aykırı davrandılar. Gizlide bizi seni bırakmaya davet ettiler. Allah sana yolunda başarı versin. Bu, onların örnek bir önderden rahatsızlık duymalarındandır. Sen, onlarla Acemler arasında eşit davranınca bundan hoşlanmadılar ve düşmanınla istişare yapıp onu büyük saydılar. Müslümanlar arasında tefrika, sapkınlar arasında ülfet oluşturmak için Osman'ın kanının intikamını dillerine doluyorlar. Artık hüküm senin!

Ali (a.s) dışarı çıktı. Mescide geldi ve minbere çıktı. Yakasız bir gömlek giymiş, üzerine de Katar kumaşından uzun bir parça atmıştı. Kılıcı belinde, kavs(ın)a yaslanmış bir hâlde şöyle konuştu:

Ve amma bizler, Allah'a hamd ederiz. Rabbimiz, ilahımız, velimiz ve velinimetimiz O'dur. Lütfü ile bizden yana hiçbir güç ve kuvvet olmaksızın zahirî ve batınî nimetlerini üzerimize yaydı, bizleri kendisine minnettar kıldı. Böylece "şükür mü ediyoruz, nankörlük mü sergiliyoruz" diye bizi sınıdı. Her kim şükrederse onu artırır; her kim de nankörlük ederse, ona azap eder. Allah katında makam olarak insanların en üstünü ve vesile olarak Allah'a en yakını, (kulları arasından) O'nun emrine en çok itaat edenler; itaatine en çok bağlı olanlar; Resulünün sünnetine en çok uyanlar ve kitabını en çok ihya edenlerdir. Bizim yanımızda birinin fazileti, ancak Allah'a ve Resule itaat iledir. İşte budur aramızdaki Allah'ın kitabı; işte budur Resulullah'ın (s.a.a) aramızdaki ahdi ve yaşam tarzı. Buna inatla hakkı inkâr eden biri dışında hiç kimse cahil değildir. Yüce Allah buyurmuştur ki: *"Ey insanlar, şüphe yok ki biz sizi bir erkekle bir dışiden yarattık ve sizi, tanışasınız diye aşiretler ve kabileler hâline getirdik; şüphe yok ki Allah katında sevabı en çok ve derecesi en yüce olanınız, (Allah'tan) en fazla çekineninizdir."*¹

1-Hucurat, 13.

ثُمَّ صَاحَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ : أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ .

ثُمَّ قَالَ : يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، أَتَمْنُونَ عَلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِإِسْلَامِكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ^١ .

ثُمَّ قَالَ : أَنَا أَبُو الْحَسَنِ - وَكَانَ يَقُولُهَا إِذَا غَضِبَ - ثُمَّ قَالَ : أَلَا إِنَّ هَذِهِ الدُّنْيَا الَّتِي أَصْبَحْتُمْ تَمَنُّونَهَا وَتَرْغَبُونَ فِيهَا ، وَأَصْبَحَتْ تُغْضِبُكُمْ وَتُرْضِيكُمْ ، لَيْسَتْ بِدَارِكُمْ وَلَا مَنْزِلِكُمْ الَّذِي خُلِقْتُمْ لَهُ ، فَلَا تَغْرَنَكُمْ فَقَدْ حَذَرْتُكُمْوهَا ، وَاسْتَتَمُّوا نِعَمَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ لَا نَفْسِكُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَالذَّلِّ لِحُكْمِهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ ، فَأَمَّا هَذَا الْفَيْءُ فَلَيْسَ لِأَحَدٍ عَلَى أَحَدٍ فِيهِ أَثَرَةٌ ، وَقَدْ فَرَّغَ اللَّهُ مِنْ قَسْمَتِهِ فَهُوَ مَالُ اللَّهِ ، وَأَنْتُمْ عِبَادُ اللَّهِ الْمُسْلِمُونَ ، وَهَذَا كِتَابُ اللَّهِ بِهِ أَقْرَنَّا وَلَهُ أَسْلَمْنَا ، وَعَهْدُ نَبِيِّنَا بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، فَمَنْ لَمْ يَرْضَ بِهِ فَلْيَتَوَلَّ كَيْفَ شَاءَ ، فَإِنَّ الْعَامِلَ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَالْحَاكِمَ بِحُكْمِ اللَّهِ لَا وَحْشَةَ عَلَيْهِ .

ثُمَّ نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَعَثَ بَعْمَارَ بْنَ يَاسِرٍ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ حَسَلِ الْقُرَشِيِّ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَهُمَا فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ ، فَاتَّيَاهُمَا فَدَعَاوَهُمَا فَقَامَا حَتَّى جَلَسَا إِلَيْهِ (عليه السلام) .

فَقَالَ لَهُمَا : نَشَدْتُكُمَا اللَّهَ هَلْ جِئْتُمَانِي طَائِعِينَ لِلْبَيْعَةِ ، وَدَعَوْتُمَانِي إِلَيْهَا وَأَنَا كَارِهِ لَهَا ؟

١ . إشارة إلى الآية 32 من سورة آل عمران .

Sonra yüksek sesle şöyle seslendi: Allah'a itaat edin; Resule itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, hiç şüphesiz Allah kâfirleri sevmez.

Ey Muhacir ve Ensar topluluğu! Müslüman olduk diye Allah ve Resulüne minnet mi bırakıyorsunuz? Hayır, Allah size minnet bırakmaktadır; çünkü sizi imana hidayet etti, eğer doğru söylüyorsanız!¹

Ben Ebu'l-Hasan'ım [Bu cümleyi kızdığı zaman söylerdi]. Şunu iyi bilin ki arzuladığınız ve rağbet ettiğiniz, sizi öfkeliendiren ve hoşnut eden şu dünya, sizin asıl yurdunuz ve sebebine yaratıldığınız menziliniz değildir. O halde sakın ola ki sizi aldatmasın! Doğrusu ben, sizi ondan sakındırdım. Allah'a itaatte nefisleriniz için sabırlı davranarak ve övgüsü yüce Allah'ın hükmü karşısında tevazu göstererek nimetlerini üzerinizde tamamlamasını isteyin. Ama şu servetler konusunda hiç kimsenin başka birine karşı ayrıcalığı yoktur. Bu, Allah'ın malıdır ve Allah onun taksimini tamamlamıştır. Sizler Allah'ın Müslüman kullarısınız. Bu, Allah'ın kitabıdır; ona ikrar ettik ve teslim olduk. Peygamberimizin ahdi aramızdadır. Her kim ona razı gelmezse, istediği şeye yönelsin. Hiç şüphesiz, Allah'a itaati yerine getirene ve Allah'ın hükmü ile hüküm verene hiçbir korku yoktur.

Daha sonra minberden aşağı indi ve iki rekât namaz kıldı. Sonra da Ammar b. Yasir'le Abdurrahman b. Hisl el-Kureşî'yi mescidin bir köşesinde bulunan Talha ile Zübeyr'in peşinden gönderdi. Bu ikisi, Talha ile Zübeyr'in yanına gidip onları çağırdı. Onlar da kalktılar; gelip Ali'nin (a.s) yanına oturdular.

Ali (a.s), o ikisine hitaben dedi ki: Siz ikinize Allah'ı şahit tutarak yemine çağırıyorum; acaba kendi isteğinizle bana biat için gelmediniz mi? Ben hükümeti istemezken siz ikiniz beni buna davet etmediniz mi?

1-Hucurat suresinin 17. ayetine işarettir.

قالا : نَعَمْ .

فَقَالَ : غَيْرِ مُجْبَرِينَ وَلَا مَقْسُورِينَ ، فَأَسْلَمْتُمَا لِي يَبْعَتُكُمَا وَأَعْطَيْتُمَانِي عَهْدُكُمَا .

قالا : نَعَمْ .

قال : فَمَا دَعَاكُمَا بَعْدُ إِلَى مَا أَرَى ؟

قالا : أَعْطَيْنَاكَ يَبْعَتَنَا عَلَى الْآلِ تَقْضِي الْأُمُورَ وَلَا تَقْطَعُهَا دُونَنَا ، وَأَنْ تَسْتَشِيرَنَا فِي كُلِّ أَمْرٍ ، وَلَا تَسْتَبِدَّ بِذَلِكَ عَلَيْنَا ، وَلَنَا مِنَ الْفَضْلِ عَلَى غَيْرِنَا مَا قَدْ عَلِمْتَ ، فَأَنْتَ تَقْسِمُ الْقَسَمَ وَتَقْطَعُ الْأَمْرَ ، وَتَمْضِي الْحُكْمَ بِغَيْرِ مُشَاوَرَتِنَا وَلَا عِلْمِنَا .

فَقَالَ : لَقَدْ نَقَمْتُمَا يَسِيرًا ، وَأَرْجَأْتُمَا كَثِيرًا ، فَاسْتَغْفِرَا اللَّهَ يَغْفِرَ لَكُمَا . أَلَا تُخْبِرَانِي ، أَدَفَعْتُكُمَا عَنْ حَقٍّ وَجَبَ لَكُمَا فَظَلَمْتُكُمَا إِيَّاهُ ؟

قالا : مَعَاذَ اللَّهِ !

قال : فَهَلِ اسْتَأْثَرْتُ مِنْ هَذَا الْمَالِ لِنَفْسِي بِشَيْءٍ ؟

قالا : مَعَاذَ اللَّهِ !

قال : أَوْفَقَ حُكْمٌ أَوْ حَقٌّ لَا أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَجَهَلْتُهُ أَوْ ضَعُفْتُ عَنْهُ ؟

قالا : مَعَاذَ اللَّهِ !

قال : فَمَا الَّذِي كَرِهْتُمَا مِنْ أَمْرِي حَتَّى رَأَيْتُمَا خِلَافِي ؟

Talha ile Zübeyr: Evet.

Ali (a.s): Mecbur edilmediniz, hiçbir zorlama altında da değildiniz. Böylece biatinizi bana teslim ettiniz; ahdinizi bana verdiniz (değil mi)?

Talha ile Zübeyr: Evet.

Ali (a.s): Şu hâlde sizi bu gördüğüm duruma düşüren şey nedir?

Talha ile Zübeyr: Sana, görüşümüzü almadan işleri yapman, her işte bize danışman ve kendi başına bizim hakkımızda karar vermemen şartıyla biat ettik. Bizim diğerleri karşısındaki üstünlüğümüz sana malumdur. Bununla birlikte sen malları (tek başına) taksim ediyor, işlerde (kendi başına) karar alıyor ve bize danışmadan, bizim bilgimiz dışında (hareket ederek) hüküm veriyorsun!

Ali (a.s): Azıcık eleştiride bulundunuz ama çok şeyi atladınız. Allah'tan mağfiret dileyin, O sizi bağışlar. Bana söyler misiniz; acaba size vermem gereken bir hakkı engelledim de, böylece onunla size zulüm mü ettim?

Talha ile Zübeyr: Allah'a sığınırız!

Ali (a.s): Acaba bu mallardan kendime bir şey mi ayırdım?

Talha ile Zübeyr: Allah'a sığınırız!

Ali (a.s): Benim bilmediğim veya zaafa düştüğüm bir hüküm veya Müslümanlardan herhangi birine ait bir haksızlık söz konusu olmuş mudur?

Talha ile Zübeyr: Allah'a sığınırız!

Ali (a.s): Öyleyse hangi işimden rahatsızlık duydunuz da bana muhalefet etmeyi kararlaştırdınız?

قالا : خلا فُكَ عُمَرُ بنَ الخُطَّابِ فِي القَسَمِ ، إِنَّكَ جَعَلْتَ حَقَّنَا فِي القَسَمِ كَحَقِّ غَيْرِنَا ، وَسَوَّيْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَنْ لَا يُمَاتِلُنَا فِيمَا أَفَاءَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْنَا بِأَسْيَافِنَا وَرِمَاحِنَا ، وَأَوْجَفْنَا عَلَيْهِ بِخَيْلِنَا وَرَجْلِنَا ، وَظَهَرَتْ عَلَيْهِ دَعْوَتُنَا ، وَأَخَذْنَاهُ قَسْرًا قَهْرًا مِمَّنْ لَا يَرَى الْإِسْلَامَ إِلَّا كَرْهًا .

فَقَالَ : فَأَمَّا مَا ذَكَرْتُمَاهُ مِنَ الاستِشَارَةِ بِكُما ، فَوَاللَّهِ مَا كَانَتْ لِي فِي الْوَلَايَةِ رَغْبَةٌ ، وَلَكِنِّكُمْ دَعَوْتُمُونِي إِلَيْهَا وَجَعَلْتُمُونِي عَلَيْهَا ، فَخِفْتُ أَنْ أُرَدَّكُمْ فَتَخْتَلِفَ الْأُمَّةُ ، فَلَمَّا أَفْضَتْ إِلَيَّ نَظَرْتُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ فَأَمْضَيْتُ مَا دَلَّنِي عَلَيْهِ وَاتَّبَعْتُهُ ، وَلَمْ أَحْتِجْ إِلَى آرائِكُما فِيهِ وَلَا رَأْيَ غَيْرِكُما ، وَلَوْ وَقَعَ حُكْمٌ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ بَيَانُهُ وَلَا فِي السُّنَّةِ بُرْهَانُهُ ، وَاحْتِجَّ إِلَى الْمُشَاوَرَةِ فِيهِ لَشَاوَرْتُكُما فِيهِ .

وَأَمَّا الْقَسَمُ وَالْأَسْوَةُ ، فَإِنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ لَمْ أَحْكَمْ فِيهِ بِادِيَّ بَدْءَ ، قَدْ وَجَدْتُ أَنَا وَأَنْتُمَا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَحْكُمُ بِذَلِكَ ، وَكِتَابُ اللَّهِ نَاطِقٌ بِهِ ، وَهُوَ الْكِتَابُ الَّذِي لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ .

وَأَمَّا قَوْلُكُما : جَعَلْتَ فَيْنَا وَمَا أَفَاءَتْهُ سَيُوفُنَا وَرِمَاحُنَا سِوَاءَ بَيْنِنَا وَبَيْنَ غَيْرِنَا ، فَقَدِيمًا سَبَقَ إِلَى الْإِسْلَامِ قَوْمٌ وَنَصَرُوهُ بِسَيُوفِهِمْ وَرِمَاحِهِمْ فَلَمْ يُفْضَلْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي الْقَسَمِ وَلَا آثَرُهُمْ بِالسَّبْقِ ، وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ مَوْفِ السَّابِقِ وَالْمُجَاهِدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَالُهُمْ ، وَلَيْسَ لَكُما وَاللَّهُ عِنْدِي وَلَا لَغَيْرِكُما إِلَّا هَذَا ، أَخَذَ اللَّهُ بِقُلُوبِنَا وَقُلُوبِكُما إِلَى الْحَقِّ وَالْهَمْنَا وَإِيَّاكُمُ الصَّبْرَ . ثُمَّ قَالَ : رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا رَأَى حَقًّا فَأَعَانَ عَلَيْهِ ، وَرَأَى جَوْرًا فَرَدَّهُ ، وَكَانَ عَوْنًا لِلْحَقِّ عَلَى مَنْ خَالَفَهُ .

Talha ile Zübeyr: Sen malların taksimi konusunda Ömer b. Hattab'ın yöntemine aykırı davranıyorsun. Paylaştırma konusunda bizim hakkımızı başkalarının hakkı ile aynı kıldın. Bizimle, bizim gibi olmayanları Allah'ın kılıçlarımız, mızraklarımız, atlılarımız ve piyadelerimiz sayesinde nasip ettiği ganimetler üzerinde eşit saydın. Onun üzerinde davetimiz zahir olmuştu; onu ancak alt edici bir galibiyetle teslim olanlardan zorla çekip almıştık!

Ali (a.s): Siz ikinize danışmam gerektiği konusuna gelince; Allah'a andolsun ki benim hükümete isteğim yoktu. Beni siz buna davet ettiniz ve onun üzerine getirdiniz. Sizi reddedersem ümmetin ihtilafa düşeceğinden korkmuştum. Hükümet bana ulaştığında ise Allah'ın kitabına ve Resulünün sünnetine baktım. Bu ikisinin bana gösterdiğini uyguladım ve ona uydum. Bu konuda da ne siz ikinizin, ne de sizden başkasının görüşüne ihtiyaç duymadım. Eğer Allah kitabında beyanı ve sünnette delili zikredilmemiş bir hüküm vaki olursa ve o konuda meşverete ihtiyaç olursa, muhakkak o konuda size danışırım.

Ama taksim ve örnek (Ömer'in yöntemini örnek gösterme ve emsal olarak sunma) konusuna gelince; doğrusu bu, ilk olarak benim hüküm yürüttüğüm bir konu değil. Ben de, siz ikiniz de, Resulullah'ın (s.a.a) böyle hüküm verdiğini hep birlikte gördük. Önünden ve arkasından batılın uğramadığı, hikmet sahibi Allah (c.c) tarafından indirilmiş Kitabullah da bunu söylemektedir.

Ama "Kılıçlarımız ve mızraklarımızla kazanılmış ganimetler konusunda bizimle başkalarını eşit kıldın" sözünüze gelince; vaktiyle bir kavim İslam'da öncü oldu; kılıçları ve mızraklarıyla ona yardım ettiler. Ancak Resulullah (s.a.a) taksimde onlara üstünlük tanımadı ve sabıkalari sebebiyle onlara ayrıcalık vermedi. Hiç kuşkusuz, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, öncülük eden mücahitlerin amellerinin karşılığını kıyamet günü verecektir. Allah'a andolsun ki benim yanımda gerek siz ikiniz için, gerekse sizden başkaları için bundan başka bir şey yoktur. Allah kalplerimizi ve kalplerinizi hakka hidayet etsin; bize ve size sabır versin. Allah, hakkı görüp ona yardım eden; zulmü görüp onu reddeden; hakka muhalif olanlar karşısında hakikatin yardımcısı olan kimseye rahmet etsin!

قالَ شَيْخُنَا أَبُو جَعْفَرٍ : وَقَدْ رُويَ أَنَّهُمَا قَالَا لَهُ وَقْتُ الْبَيْعَةِ : نُبَايَعُكَ عَلَى أَنَّا شُرَكَاءُكَ فِي هَذَا الْأَمْرِ . فَقَالَ لَهُمَا : لَا ، وَلَكِنَّكُمَا شَرِيكَايَ فِي الْفَىءِ ، لَا أَسْتَأْثِرُ عَلَيْكُمَا وَلَا عَلَى عَبْدٍ حَبَشِيٍّ مُجَدَّعٍ بِدِرْهِمٍ فَمَا دُونَهُ ، لَا أَنَا وَلَا وَلَدَايَ هَذَانِ ، فَإِنْ أَبَيْتُمَا إِلَّا لَفْظَ الشَّرَكَةِ ، فَأَنْتُمَا عَوْنَانِ لِي عِنْدَ الْعَجَزِ وَالْفَاقَةِ ، لَا عِنْدَ الْقُوَّةِ وَالِاسْتِقَامَةِ .

قالَ أَبُو جَعْفَرٍ : فَاشْتَرَطَا مَا لَا يَجُوزُ فِي عَقْدِ الْأَمَانَةِ^١ ، وَشَرَطَا (عَلَيْهِ السَّلَام) لَهُمَا مَا يَجِبُ فِي الدِّينِ وَالشَّرِيعَةِ .

قالَ : وَقَدْ رُويَ أَيْضاً أَنَّ الزُّبَيْرَ قَالَ فِي مَلَأٍ مِنَ النَّاسِ : هَذَا جَزَاؤُنَا مِنْ عَلَىٍّ ! قُمْنَا لَهُ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ حَتَّى قُتِلَ ، فَلَمَّا بَلَغَ بِنَا مَا أَرَادَ جَعَلَ فَوْقَنَا مَنْ كُنَّا فَوْقَهُ . وَقَالَ طَلْحَةُ : مَا اللَّوْمُ إِلَّا عَلَيْنَا ، كُنَّا مَعَهُ أَهْلَ الشُّورَى ثَلَاثَةً فَكَرِهَهُ أَحَدُنَا - يَعْنِي سَعْدًا - وَبَايَعْنَاهُ فَأَعْطَيْنَاهُ مَا فِي أَيْدِينَا وَمَنْعَنَا مَا فِي يَدِهِ ، فَأَصْبَحْنَا قَدْ أَخْطَأْنَا الْيَوْمَ مَا رَجَوْنَاهُ أَمْسٍ ، وَلَا نَرْجُو غَدًا مَا أَخْطَأْنَا الْيَوْمَ .

فَإِنْ قُلْتَ : فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَسَمَ بِالسَّوَاءِ كَمَا قَسَمَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، وَلَمْ يُنْكِرُوا ذَلِكَ كَمَا أَنْكَرُوهُ أَيَّامَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَمَا الْفَرْقُ بَيْنَ الْحَالَتَيْنِ ؟

١ . كذا في المصدر ، والصحيح : «الإمامة».

Şeyhimiz Ebu Cafer der ki: Rivayete göre Talha ile Zübeyr biat sırasında Ali'ye (a.s) "Bu işte biz de seninle ortak olmak şartıyla sana biat ediyoruz!" dediler. Bunun üzerine Ali (a.s) o ikisine dedi ki: Hayır, ama siz ikiniz ganimette benimle ortak-sınız. Ne size karşı, ne burnu kesik Habeşli bir köleye karşı, ne de hiç kimseye tek bir dirhem veya daha az bir ayrıcalık tanı-mayacağım. Ne kendime, ne de şu iki evladıma bunu yapma-yacağım. Eğer ortaklık kelimesi üzerinde ısrarlı iseniz, o za-man siz ikiniz kuvvet ve istikamet anında değil, acizlik ve zaaf anında benim yardımcılarım sayılırsınız!

Ebu Cafer der ki: O ikisi, emanet¹ akdinde caiz olmayan bir şart bıraktılar. Hâlbuki Ali (a.s) o ikisine dinde ve şeriatta va-cib olan bir şeyi şart koşmuştu.

Rivayete göre Zübeyr halkın önünde şöyle seslendi: Ali'nin bize mükâfatı işte bu! Onun lehine ayaklandık. Derken Osman öldürüldü. Sayemizde maksadına ulaşınca da bizim altımızda olanları bizim üstümüze çıkardı.

Talha ise şöyle konuştu: Kınanacak ancak bizleriz! Onunla birlikte şûrada üç kişiydik. Birimiz [Sâd] muhalefet edince biz ikimiz ona biat ettik; kendi elimizde olanı ona bağışladık. O da elindekini bizden esirgedi. Bugün, dünkü ümitlerimiz konu-sunda hata ettiğimizi anladık. Bugün yapacağımız hata ile de yarına ümit beslemeyelim!

Eğer "Ebubekir de Emirülmüminin (a.s) gibi eşit taksimde bulundu, ama bunu ondan yadırgamadılar; hâlbuki aynı tutumu Emirülmüminin'in (a.s) zamanında bir eleştiri olarak getirdiler. Bu iki durum arasındaki fark nedir?" diye soracak olursan, de-rim ki:

1-Kaynakta "emanet" şeklinde geçmişse de doğrusu "imamet"tir.

قُلْتُ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَسَمَ مُحْتَذِيًا لِقَسَمِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ الْخِلَافَةَ وَفَضَّلَ قَوْمًا عَلَى قَوْمٍ أَلْفُوا ذَلِكَ وَنَسُوا تِلْكَ الْقِسْمَةَ الْأُولَى ، وَطَالَتْ أَيَّامُ عُمَرَ ، وَأَشْرَبَتْ قُلُوبُهُمْ حُبَّ الْمَالِ وَكَثُرَ الْعَطَاءُ ، وَأَمَّا الَّذِينَ اهْتَضَمُوا فَفَنَعُوا وَمَرَنُوا عَلَى الْقِنَاعَةِ ، وَلَمْ يَخْطُرْ لَأَحَدٍ مِنَ الْفَرِيقَيْنِ لَهُ أَنَّ هَذِهِ الْحَالُ تَنْتَقِضُ أَوْ تَتَغَيَّرُ بَوَجهِ مَا ، فَلَمَّا وَلِيَ عُثْمَانُ الْأَمْرَ عَلَى مَا كَانَ عُمَرُ يَجْرِيهِ ، فَازْدَادَ وَثُوقُ الْقَوْمِ بِذَلِكَ ، وَمَنْ أَلْفَ أَمْرًا شَقَّ عَلَيْهِ فِرَاقُهُ ، وَتَغَيَّرَ الْعَادَةُ فِيهِ ، فَلَمَّا وَلِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَرَادَ أَنْ يَرُدَّ الْأَمْرَ إِلَى مَا كَانَ فِي أَيَّامِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَبَى بَكْرٍ ، وَقَدْ نُسِيَ ذَلِكَ وَرُفِضَ وَتَخَلَّلَ بَيْنَ الزَّمَانَيْنِ اثْنَتَانِ وَعِشْرُونَ سَنَةً ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ ، وَأَنْكَرُوهُ وَأَكْبَرُوهُ حَتَّى حَدَثَ مَا حَدَثَ مِنْ نَقْضِ الْبَيْعَةِ وَمُفَارَقَةِ الطَّاعَةِ ، وَلِلَّهِ أَمْرٌ هُوَ بِالْغَيْهِ^١ .

1337 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي أَوَّلِ خُطْبَةٍ خُطِبَهَا بَعْدَ بَيْعَةِ النَّاسِ لَهُ عَلَى الْأَمْرِ ، وَذَلِكَ بَعْدَ قَتْلِ عُثْمَانَ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَلَا يُرْعَيْنَ مُرْعَ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ ، شُغْلَ عَنِ الْجَنَّةِ مِنَ النَّارِ أَمَامَهُ ، سَاعَ مُجْتَهِدٍ ، وَطَالِبٍ يَرْجُو ، وَمُقَصِّرٍ فِي النَّارِ ، ثَلَاثَةٌ ، وَاثْنَانِ : مَلِكٌ طَارَ بِجَنَاحَيْهِ ، وَنَبِيٌّ أَخَذَ اللَّهُ بِضَبْعِيهِ ، لَا سَادِسٌ .

هَلَكَ مَنْ ادَّعَى ، وَرَدَّى مِنْ اقْتِحَمَ . الْيَمِينُ وَالشَّامِلُ مَضَلَّةٌ ، وَالْوُسْطَى الْجَادَّةُ ، مِنْهَجٌ عَلَيْهِ بَاقِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةُ وَآثَارُ النَّبُوَّةِ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 7 ص 36 ; بحار الأنوار : ج 32 ص 16 ح 7 وراجع نهج البلاغة :

الخطبة 205 والمعيار والموازنة : ص 109 والأمالى للطوسي : ص 727 ح 1530 .

Ebubekir, Resulullah'ın (s.a.a) taksim şekline uygun olarak malları eşit bir şekilde paylaştırdı. Ömer hilafete geldiğinde bir grubu, başka bir gruba üstün tuttu. Böylece buna alıştılar, eski paylaşırma yöntemini unuttular. Ömer'in hükümet dönemi uzadı ve bahşişlerin çoğalması onların kalplerinde mal sevgisini kökleştirdi. Hakkı yenilmiş olanlar kanaat etmeye alıştılar. Bu iki tabakadan, mevcut durumun kırılacağı veya bir şekilde değişeceği hiç kimsenin aklına gelmiyordu. Osman hükümete geldiğinde işleri Ömer'in yürüttüğü tarzda yönetti. Böylece toplumun, bu yönetime olan alışkanlığı daha da arttı. İnsan için alıştığı şeyden ayrılmak ve alışkanlığını değiştirmek çok zordur. Emirülmüminin (a.s) hükümete gelince işleri Resulullah'ın ve Ebubekir'in zamanındaki hâline geri çevirmek istedi. Hâlbuki bu yöntem yıllar önce bir kenara bırakılmış ve unutulup gitmişti. İki zaman arasındaki yirmi iki yıllık zaman farkı arayı iyice açmıştı. Dolayısıyla bu yöntem onlara zor geldi. Onu inkâr ettiler ve büyük saydılar. Öyle ki, biat bozmalar ve itaatten çıkmalar başını alıp gitti. Oysaki Allah'ın sonuca ulaştırdığı mukadderatı (belli bir hesabı) vardır.¹

1337-İmam Ali (a.s) [Osman öldürüldükten ve halk kendisine biat ettikten sonra yaptığı ilk konuşma]: Bundan böyle hiç kimse kendisinden başkasını gözetmesin. Ateş kimin önünde olursa cennetten alıkonmuştur. (İnsanlar arasından bir) üç grup vardır: Çalışıp çabalayan, umutla arayan ve ateş konusunda ihmalkâr davranan. Bir de iki grup vardır: İki kanadıyla uçan melek ve Allah'ın, pazardan tuttuğu Peygamber. Bir altıncısı daha yoktur.

(Bundan başka) kim iddiada bulunursa helak olur; kim gevşek davranırsa (ateşe) atılır. Sağ da, sol da sapkınlıktır. (Doğru) yol ise ortada olandır. Kitap, sünnet ve nübüvvet eserlerinin üzerinde bulunduğu aydın yol işte budur!

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.7, s.36; Biharul-Envar, c.32, s.16, h.7. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 205. Hutbe; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.109; el-Emali, Tusî, s.727, h.1530.

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى دَاوَى هَذِهِ الْأُمَّةَ بِدَوَاءَيْنِ: السَّوْطِ وَالسَّيْفِ، لَا هَوَادَةَ عِنْدَ الْإِمَامِ، فَاسْتَتَرُوا بَيُوتَكُمْ، وَأَصْلَحُوا فِيمَا بَيْنَكُمْ، وَالتَّوْبَةُ مِنْ وِرَائِكُمْ، مَنْ أَبَدَى صَفْحَتَهُ لِلْحَقِّ هَلَكَ.

قَدْ كَانَتْ أُمُورٌ لَمْ تَكُونُوا عِنْدِي فِيهَا مَعْذُورِينَ، أَمَا إِنِّي لَوْ أَشَاءُ أَنْ أَقُولَ لَقُلْتُ، عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ، سَبَقَ الرَّجُلَانِ، وَقَامَ الثَّالِثُ كَالْغُرَابِ هَمَّتُهُ بَطْنُهُ، وَيَلَهُ لَوْ قَصَّ جَنَاحَاهُ وَقُطِعَ رَأْسُهُ لَكَانَ خَيْرًا لَهُ.

أُنْظُرُوا فَإِنْ أَنْكَرْتُمْ فَأَنْكِرُوا، وَإِنْ عَرَفْتُمْ فَبَادِرُوا، حَقٌّ وَبَاطِلٌ وَلِكُلِّ أَهْلٍ، وَلَئِنْ أَمَرَ الْبَاطِلُ لَقَدِيمًا فَعَلْ، وَلَئِنْ قَلَّ الْحَقُّ فَلَرُبَّمَا وَلَعَلَّ، وَلَقَلَّ مَا أَدْبَرَ شَيْءٌ فَأَقْبَلَ، وَلَئِنْ رَجَعْتَ إِلَيْكُمْ نُفُوسُكُمْ إِنَّكُمْ لَسَعْدَاءُ، وَإِنِّي لَا أَخْشَى أَنْ تَكُونُوا فِي فِتْرَةٍ، وَمَا عَلَيَّ إِلَّا الْاجْتِهَادُ.

أَلَا إِنَّ أَبْرَارَ عِثْرَتِي وَأَطَايِبَ أُرُومَتِي، أَحْلَمَ النَّاسِ صِغَارًا، وَأَعْلَمَ النَّاسِ كِبَارًا، أَلَا وَإِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمْنَا، وَبِحُكْمِ اللَّهِ حَكَمْنَا، وَبِقَوْلِ صَادِقٍ أَخَذْنَا، فَإِنْ تَتَّبَعُوا آثَارَنَا تَهْتَدُوا بِبَصَائِرِنَا، وَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا يُهْلِكْكُمْ اللَّهُ بِأَيْدِينَا، مَعَنَا رَايَةُ الْحَقِّ، مَنْ تَبِعَهَا لَحِقَ، وَمَنْ تَأَخَّرَ عَنْهَا غَرِقَ، أَلَا وَبِنَا تُدْرِكُ تَرَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ، وَبِنَا تُخْلَعُ رِبْقَةُ الذُّلِّ مِنْ أَعْنَاقِكُمْ، وَبِنَا فُتِحَ لَا بِكُمْ، وَبِنَا يُخْتَمُ لَا بِكُمْ^١.

١ . الإرشاد: ج 1 ص 239، نثر الدر: ج 1 ص 270؛ البيان والتبيين: ج 2 ص 50 كلها عن

أبي عبيدة، العقد الفريد: ج 3 ص 119 والثلاثة الأخيرة عن الإمام الصادق (عليهما السلام) وفيها من قوله «ألا إن أبرار عثرتي...»، عيون الأخبار لابن قتيبة: ج 2 ص 236 وفيه إلى «ما أدبر شيء فأقبل».

Yüce Allah, bu ümmeti iki ilaçla tedavi etmiştir: Kırbaç ve kılıç. İmamın yanında yumuşaklık ve esneklik (hakkı uygulamada müsamaha) olmaz. Evlerinize saklanın ve işlerinizi düzene koyun. Tövbe sizin arkanızdadır. Her kim hakka karşı savaşa atılırsa helak olur.

Birtakım işler oldu ki benim yanımda siz o konularda mazur değildiniz. Hiç şüphesiz eğer onları dile getirmek isteseydim, söyledim. Allah geçmişte olup bitenleri affetsin. O iki kişi geldi-geçti. Üçüncüsü de bir karga gibi kalktı; işi-gücü sadece karnıydı. Yazıklar olsun ona! Kanatları yolunup başı kesilseydi, onun için çok daha hayırlıydı!

(İyice) bakın! Eğer tanımıyor iseniz inkâr edin; tanıyorsanız acele edin. Hak ve batıl; her birinin taraftarı vardır. Eğer batıl çoğalırsa, (artık olan olmuştur;) hiç kuşkusuz geçmişte de böyle olmuştur. Eğer hak az ise de, kim bilir; belki de (bir gün güçlenir!) Ama sırt çevirmiş bir şeyin yönelmesi çok az olur. Eğer kendinize dönecek olursanız, hiç kuşkusuz, saadete kavuşanlardan olursunuz. Ben, sizin için rahatlığa kapılıp gevşemenizden korkarım. Benim üzerime düşen ise, çalışıp çaba göstermekten başka bir şey değildir.

Doğrusu benim hanedanımın iyileri ve soyumun tertemizleri, küçüklüklerinde insanların en yumuşak huyluları, büyüklüklerinde de halkın en bilginleridir. İyi bilin ki biz, Allah'ın ilmi ile bilen, Allah'ın hükmü ile hükmeden ve doğru sözü alan bir evin halkıyız. Eğer sözlerimize uyarsanız bizim basiretlerimizle hidayete kavuşursunuz. Eğer bunu yapmazsanız, Allah bizim elimizle sizleri helak edecektir. Hak sancağı bizimledir. Onun peşine takılan (bize) varır; ondan geri kalan boğulur. İyi bilin ki her müminin hakkı bizimle alınır; boyunlarınızdaki zillet bağları bizimle çözülür; (hidayet kapıları) sizinle değil, bizimle açılır; sizinle değil, bizimle son bulur!¹

1-*el-İrşad*, c.1, s.239; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.270; *el-Beyan ve't-Tebyin*, c.2, s.50, tamamı Ebu Ubeyde'den; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.119, son üç kaynak İmam Sadık'tan (a.s) ve bu kaynaklarda "Doğrusu benim hanedanımın iyileri ve soyumun tertemizleri..." bölümünden itibaren yer almıştır; *Uyunu'l-Ahbar*, İbn-i Kuteybe, c.2, s.236, "Ama sırt çevirmiş bir şeyin yönelmesi çok az olur" ibaresine kadar.

1338 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِهِ لَمَّا بُويعَ فِي الْمَدِينَةِ - : ذِمَّتِي بِمَا أَقُولُ رَهِينَةً ، وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ، إِنَّ مَنْ صَرَحَتْ لَهُ الْعَبْرُ عَمَّا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْمَثَلَاتِ ، حَجَزَتْهُ التَّقْوَى عَنْ تَقَحُّمِ الشُّبُهَاتِ ، أَلَا وَإِنَّ بَلِيَّتَكُمْ قَدْ عَادَتْ كَهَيْئَتِهَا يَوْمَ بَعَثَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله) ، وَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ لَتُبْلِلَنَّ بَلْبَلَةً ، وَلَتُغْرِبَنَّ غَرْبَةً ، وَلَتُسَاطِنَنَّ سَوَاطِنَ الْقَدْرِ ، حَتَّى يَعُودَ أَسْفَلُكُمْ أَعْلَاكُمْ ، وَأَعْلَاكُمْ أَسْفَلَكُمْ ، وَلَيَسْبِقَنَّ سَابِقُونَ كَانُوا قَصَّروا ، وَلَيَقْصُرَنَّ سَبَّاقُونَ كَانُوا سَبَقُوا .

وَاللَّهِ مَا كَتَمْتُ وَشَمَمْتُ ، وَلَا كَذَبْتُ كَذِبَةً ، وَلَقَدْ نُبِّئْتُ بِهَذَا الْمَقَامِ وَهَذَا الْيَوْمِ . أَلَا وَإِنَّ الْخَطَايَا خَيْلٌ شُمُسٌ حُمِلَ عَلَيْهَا أَهْلُهَا ، وَخُلِعَتْ لُجُمُهَا ، فَتَقَحَّمَتْ بِهِمْ فِي النَّارِ . أَلَا وَإِنَّ التَّقْوَى مَطَايَا ذُلٍّ ، حُمِلَ عَلَيْهَا أَهْلُهَا ، وَأُعْطُوا أَرْزَمَتَهَا ، فَأُورِدَتْهُمْ الْجَنَّةَ . حَقٌّ وَبَاطِلٌ ، وَلِكُلِّ أَهْلٍ ، فَلَتِنَّ أَمْرَ الْبَاطِلِ لَقَدِيمًا فَعَلَ ، وَلَتِنَّ قَلَّ الْحَقُّ قَلْبًا وَلَعَلَّ ، وَلَقَلَّمَا أَدْبَرَ شَيْءٌ فَأَقْبَلَ !^١

١ . نهج البلاغة : الخطبة 16 ، الكافي : ج 8 ص 67 ح 23 عن علي بن رثاب ويعقوب السراج عن الإمام الصادق عنه (عليهما السلام) وفيه من «ألا وإن بليتكم» وزاد فيه «وفتحت لهم أبوابها ووجدوا ريحها وطيبها وقيل لهم : ادخلوها بسلام آمنين . ألا وقد سبقني إلى هذا الأمر من لم أشركه فيه ومن لم أهبه له ومن ليست له منه نوبة إلا بنبي يبعث ، ألا ولا نبي بعد محمد (صلى الله عليه وآله) ، أشرف منه على شفا جرف هار فانهار به في نار جهنم» بعد «فأوردتهم الجنة» .

قال الشريف الرضي : إن في هذا الكلام الأدنى من مواقع الإحسان ما لا تبلغه مواقع الاستحسان ، وإن حظَّ العجب منه أكثر من حظَّ العجب به . وفيه - مع الحال التي وصفنا - زوائد من الفصاحة لا يقوم بها لسان ، ولا يطالع فجها إنسان ، ولا يعرف ما أقول إلا من ضرب في هذه الصناعة بحق ، وجرى فيها على عرق ، ﴿وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ (العنكبوت : 43) (نهج البلاغة : ذيل الخطبة 16) .

1338-İmam Ali (a.s) [Medine'de biat edildikten sonra yaptığı konuşmasından]: Ne söylüyorsam sözümün arkasındayım ve buna kefilim. Takva, önündeki belalardan ibret alan kişiyi şüpheli şeylere düşmekten alıkoyar. Şunu bilin ki belanız, tıpkı Allah'ın Peygamberini (s.a.a) gönderdiği günkü gibi gene döndü dolaştı; gelip çattı. Onu gerçek olarak gönderene andolsun ki sınanma kalburunda alt-üst olacaksınız; kaynayan kazandaki yemek gibi kepçeyle ayrılacak, birbirinizden kopacaksınız; sonunda en aşağısınız, en yüce makama tırmanacak; en yüceniz, en aşağıya alçalacak. Öne geçesi öncüler geride kalacaklar; geride kalası kalmışlar, öne geçecekler!

Andolsun Allah'a ki hiçbir sözü gizlemedim; hiçbir vakit yalan söylemedim; gerçekten de bu duraktan ve böylesi bir günden haber verilmişti bana.

Bilesiniz ki suçlar, serkeş atlara benzer; onlara ancak ehli olan bindirilir. (Derken) dizginleri çözülür, üstlerindeki ateşe atarlar. Şunu da bilesiniz ki şüpheli şeylerden çekinmek, sâhiplerine râm olan develere benzer; onlara da ancak ehli olan bindirilir. Dizginleri, binenlerin ellerine verilir; o da onları cennete götürür.

Hak var, batıl var; ikisinin de ehli var. Batıl çoğalırsa şaşılmaz; eskiden de vardı; işler-giderdi. Hak azalsa bile çoğalması umulur, fakat zayıflarsa, güç bulması zor olur.¹

1-*Nehcü'l-Belaga*, 16. Hutbe; *el-Kafi*, c.8, s.67, h.23, Ali b. Riab ve Yakub es-Serrac İmam Sadık'tan (a.s), "Şunu bilin ki belanız..." cümlesinden itibaren ve "...o da onları cennete götürür" cümlesinden sonra "Onlara cennet kapıları açılır; onun güzel kokusunu duyarlar. Onlara 'Girin oraya huzur ve emniyet içinde' denilir. Bilin ki bu işte kendisi ile şerik olmadığım biri benden öne geçti; ona (hükümeti) bağışlamamıştım, onun bunda yeri de yoktu. Ancak gönderilecek bir peygamber vasıtası ile olması başka! Bilin ki Muhammed'den (s.a.a) sonra peygamber yoktur. Ateş çukurunun ağzında durur ve onu cehennem ateşine atar." şeklinde bir cümle ilave edilmiştir.

Seyyid Razi der ki: Şu kısacık sözün güzelliği öyle bir haddedir ki güzellik uzmanlarını aciz bırakmıştır. Güzelliğinden nasiplenmek, faydasındaki güzellikten daha fazladır. Söylediklerimize ilave olarak tek kelimeyle şunu söylemeliyiz ki bu sözdeki fesahat, dilleri vasfından aciz bırakacak bir payededir. Hiçbir insan onun derinliğine ulaşamaz. Benim söylediklerimi ancak bu sanatta hakkıyla yol katedip ter dökmüş olanlar anlayabilir. "*Bilgi sahiplerinden başkaları anlamaz onları.*" (Ankebut, 43) Bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 16. hutbenin dipnotu).

1339 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ بَعْدَمَا بُويعَ بِالْخِلَافَةِ ، وَقَدْ قَالَ لَهُ قَوْمٌ مِنَ الصَّحَابَةِ - : لَوْ عَاقَبْتَ قَوْمًا مِمَّنْ أَجْلَبَ عَلَى عُثْمَانَ ؟ : يَا إِخْوَتَاهُ ! إِنِّي لَسْتُ أَجْهَلُ مَا تَعْلَمُونَ ، وَلَكِنْ كَيْفَ لِي بِقُوَّةِ وَالْقَوْمِ الْمُجْلِبُونَ عَلَى حَدِّ شَوَكَتِهِمْ ، يَمْلِكُونَنَا وَلَا نَمْلِكُهُمْ ؟ ! وَهَاهُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ ثَارَتْ مَعَهُمْ عِبْدَانُكُمْ ، وَالتَفَّتْ إِلَيْهِمْ أَعْرَابُكُمْ ، وَهُمْ خِلَالَكُمْ يَسُومُونَكُمْ مَا شَاءُوا . وَهَلْ تَرَوْنَ مَوْضِعًا لِقُدْرَةٍ عَلَى شَيْءٍ تُرِيدُونَهُ ؟ ! إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ أَمْرٌ جَاهِلِيَّةٌ . وَإِنَّ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ مَادَّةً . إِنَّ النَّاسَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ - إِذَا حُرِّكَ - عَلَى أُمُورٍ : فِرْقَةٌ تَرَى مَا تَرَوْنَ ، وَفِرْقَةٌ تَرَى مَا لَا تَرَوْنَ ، وَفِرْقَةٌ لَا تَرَى هَذَا وَلَا ذَاكَ ، فَاصْبِرُوا حَتَّى يَهْدِيَ النَّاسُ ، وَتَقَعِ الْقُلُوبُ مَوَاقِعَهَا ، وَتُؤْخَذَ الْحَقُوقُ مُسْمَحَةً ، فَاهْدُوا عَنِّي ، وَانْظُرُوا مَاذَا يَأْتِيكُمْ بِهِ أَمْرِي ، وَلَا تَفْعَلُوا فَعْلَةً تُضْعِضُ قُوَّةً ، وَتُسْقِطُ مَنَّةً ، وَتَوْرِثُ وَهْنًا وَذِلَّةً . وَسَامِسِكُ الْأَمْرَ مَا اسْتَمْسَكَ . وَإِذَا لَمْ أَجِدْ بُدًّا فَآخِرُ الدَّوَاءِ الْكَيُّ^١ .

2/2

عَزَلَ عُمَالُ عُثْمَانَ

1340 . تاريخ اليعقوبى : عَزَلَ عَلَى عُمَالِ عُثْمَانَ عَنِ الْبُلْدَانِ خَلَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ، كَلَّمَهُ فِيهِ الْأَشْتَرُ فَأَقْرَهُ^٢ .

١ . نهج البلاغة : الخطبة 168 ; تاريخ الطبرى : ج 4 ص 437 ، معالم الفتن : ج 1 ص 499 .

٢ . تاريخ اليعقوبى : ج 2 ص 179 .

1339-İmam Ali (a.s) [Hilafet için kendisine biat edildikten sonra sahabeden bir topluluğun Osman'ı öldürenlerin cezalandırılmasını istemesi üzerine yaptığı konuşmasından]: Osman'a karşı ayaklanan topluluğu cezalandırsan ne fayda? Kardeşler! Sizin bildiklerinizi ben bilmiyorum değilim. Fakat bu işi yapan topluluk son derece güçlüdür. Onlar bize hükmedebilir ve biz onlara hükmedemez durumdayken buna nasıl gücüm yeter ki? Bunlar öyle bir topluluk ki köleleriniz onlarla birlikte ayaklandı, çölde oturanlarınız da onlara katıldı. Aranızda yaşıyor ve diledikleri gibi sizi rencide ediyorlar. Arzu ettiğiniz bir şeyi yapmaya kendinizde bir güç-kuvvet görüyor musunuz? Bu iş, gerçekten de cahiliye işidir. Şüphesiz, bu topluluğun yardımcıları var. İnsanlar, bu iş üzere harekete geçirildiklerinde, birkaç bölüğe ayrılır: Bir bölüğü sizin gördüğünüzü görür, bir bölüğü görmediğinizi görür, diğer bir bölüğüse ne onu görür, ne bunu!

O halde insanlar kendine gelinceye, kalpler yatışınca ve hak-hukuk kolaylıkla alınınca dek sabredin. Bana uyun, ne yapacağıma bakın! Kuvveti zayıflatacak, kudreti giderecek, işi gevşetip aşağılaştıracak bir şeye kalkışmayın. Yakında bu işi, olurlarına giderek yoluna koyacağım. Başka bir çare bulamazsam, artık son ilaç, yarayı dağlamaktır!¹

2/2

OSMAN'IN VALİLERİNİ AZLETMESİ

1340-Tarih-i Yakubî: Ali (a.s), Ebu Musa Eş'arî dışında Osman'ın şehirlerdeki valilerini görevden aldı. Eşter onun (Ebu Musa) hakkında Ali'yle konuşunca onu yerinde bıraktı.²

1-Nehcü'l-Belaga, 168. Hutbe; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.437; *Mealimu'l-Fiten*, c.1, s.499.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.179.

1341 . الاختصاص : اجتمع الناس عليه جميعاً ، فقالوا له : اكتب يا أمير المؤمنين إلى من خالفك بولايته ثم اعزله ، فقال : المكر والخديعة والغدر في النار^١ .

1342 . الأمالى للطوسى عن سحيم : لما بويع أمير المؤمنين على بن أبى طالب (عليه السلام) ، بلغه أن معاوية قد توقف عن إظهار البيعة له ، وقال : إن أقرنى على الشام وأعمالى التى ولانيها عثمان بايعته ، فجاء المغيرة إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) فقال له : يا أمير المؤمنين ، إن معاوية من قد عرفت ، وقد ولاه الشام من قد كان قبلك ، فوله أنت كيما تتسق عرى الأمور ، ثم اعزله إن بدا لك .

فقال أمير المؤمنين (عليه السلام) : أ تضمن لى عمري يا مغيرة فيما بين توليته إلى خلعهِ ؟
قال : لا .

قال : لا يسألنى الله عز وجل عن توليته على رجلين من المسلمين ليلة سوداء أبداً ﴿وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَصَداً﴾^٢ لكن أبعث إليه وأدعوه إلى ما فى يدي من الحق ، فإن أجاب فرجل من المسلمين له ما لهم وعليه ما عليهم ، وإن أبى حاكمته إلى الله .

١ . الاختصاص : ص 150 ، بحار الأنوار : ج 40 ص 105 .

٢ . الكهف : 51 .

فَوَلَّى الْمُغِيرَةَ وَهُوَ يَقُولُ : فَحَاكِمُهُ إِذْنٌ ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ :

1341-el-İhtisas: Halk hep birlikte Ali'nin (a.s) etrafında toplanarak ona "Ey Emirülmüminin, sana muhalefet edenlere velayet fermanı yaz; sonra da onları azlet!" deyince Ali; "Düzenbazlık, hilekârlık ve aldatma ateştedir!" dedi.¹

1342-el-Emali, Tusî [Suhaym'den]: Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'e (a.s) biat edilince Muaviye'nin, biatini açığa vurmaya beklettiği ve "Eğer beni Şam'a hâkim kılacak olur ve Osman'ın bana verdiği görevleri bana bırakırsa, ona biat ederim!" dediği Ali'ye ulaştı. Mugayre, Emirülmüminin'e (a.s) gelerek ona dedi ki: Ey Emirülmüminin! Muaviye'yi tanıyorsun; senden önceki onu Şam'a vali yapmıştı. Sen de ona valilik ver; ta ki işlerin düzeni bozulmasın. Sonra da görüşün değişirse, onu azledersin.

Emirülmüminin (a.s) dedi ki: Ey Mugayre! Ona valilik vermemle görevden almam arasındaki süre zarfında benim yaşayacağımı garanti edebilir misin?

Mugayre: Hayır, dedi.

Emirülmüminin (a.s): Acaba izzet ve celâl sahibi Allah, karanlık bir gecede Müslümanlardan iki kişi üzerine onu vali atadığımı benden hiç sormaz mı? *"Ben, saptıranları hiçbir zaman yardımcı edinmiş değilim."*² Ancak ona haber göndereceğim ve kendisini yanımdaki hakka davet edeceğim. Eğer kabul ederse o da Müslümanlardan biridir; onların sahip oldukları tüm haklara sahiptir. Eğer kaçınırsa onu Allah'ın mahkemesine çekerim!

Mugayre geri döndüğünde "Şimdi onu muhakeme et baka-

1-el-İhtisas, s.150; Biharul-Envar, c.40, s.105.

2-Kehf, 51.

yım!" diyordu. Sonra da şöyle bir şiir okumaya başladı:

نَصَحْتُ عَلِيًّا فِي ابْنِ حَرْبٍ نَصِيحَةً فَرَدَّ فَمَا مَنَى لَهُ الدَّهْرُ ثَانِيَةً
وَلَمْ يَقْبَلِ النَّصْحَ الَّذِي جِئْتُ بِهِ وَكَانَتْ لَهُ تِلْكَ النَّصِيحَةُ كَافِيَةً
وَقَالُوا لَهُ مَا أَخْلَصَ النَّصْحَ كُلَّهُ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّصِيحَةَ غَالِيَةً^١

1343 . تاريخ الطبرى عن ابن عباس : دَعَانِي عُثْمَانُ فَاسْتَعْمَلَنِي عَلَى الْحَجِّ ، فَخَرَجْتُ إِلَى مَكَّةَ فَاقَمْتُ لِلنَّاسِ الْحَجَّ ، وَقَرَأْتُ عَلَيْهِمْ كِتَابَ عُثْمَانَ إِلَيْهِمْ ، ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ وَقَدْ بُويعَ لِعَلِيٍّ ، فَاتَيْتُهُ فِي دَارِهِ فَوَجَدْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ مُسْتَخْلِيًّا بِهِ ، فَحَبَسَنِي حَتَّى خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ ، فَقُلْتُ : مَاذَا قَالَ لَكَ هَذَا ؟

فَقَالَ : قَالَ لِي قَبْلَ مَرَّتِهِ هَذِهِ : أَرْسِلْ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ وَإِلَى مُعَاوِيَةَ وَإِلَى عُمَالِ عُثْمَانَ بِعُهُودِهِمْ تُقْرِهُمُ عَلَى أَعْمَالِهِمْ وَيُبَايِعُونَ لَكَ النَّاسَ ، فَإِنَّهُمْ يَهْدُونُ الْبِلَادَ وَيُسْكُنُونَ النَّاسَ ، فَأَيَّبْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِ يَوْمَئِذٍ وَقُلْتُ : وَاللَّهِ لَوْ كَانَ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ لَاجْتَهَدْتُ فِيهَا رَأْيِي ، وَلَا وَلَيْتُ هَؤُلَاءِ وَلَا مِثْلَهُمْ يُوَلِّي^٢ .

قال : ثُمَّ انصرفت من عندي وأنا أعرف فيه أنه يرى أنني مخطئ ، ثم عاد إلى الآن فقال : إنني أشرت عليك أول مرة بالذي أشرت عليك وخالفتنى فيه ، ثم رأيت بعد ذلك رأياً ، وأنا أرى أن تصنع الذي رأيت فتنزعهم وتستنعين بمن تتق به ، فقد كفى

١ . الأُمالي للطوسي : ص 87 ح 133 ، بشاره المصطفى : ص 263 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3

ص 195 نحوه وليس فيه الشعر وراجع مروج الذهب : ج 2 ص 382 والاستيعاب : ج 4 ص 9 ح 2512.

٢ . وفى الكامل فى التاريخ : «فأبيت عليه ذلك وقلت : لا أداهن فى دينى ، ولا أعطى الدنية فى

أمرى» .

اللهُ ، وَهُمْ أَهْوَنُ شَوْكَةً مِّمَّا كَانَ .

*Harb'in oğlu hakkında nasihat ettim Ali'ye
Beni reddetti ya, ona gülmez artık zamane
Oysaki hayırla gelmiştim; kabul etmedi, ne fayda
Bu nasihat pek de yeterdi kendisine
Diğerleri hep nasihatte sadık oldular diye
Benim söylediğim ağır geldi, bilmem niye¹*

1343-Tarih-i Taberî [İbn-i Abbas'tan]: Osman beni çağırdı ve hac işlerinin sorumluluğunu bana verdi. Derken Mekke'ye doğru yola çıkıp halkla birlikte hac farızasını yerine getirdim. Onlara, Osman'ın mektubunu okudum. Medine'ye geldiğimde Ali'ye biat edilmişti. Evine vardım. Mugayre b. Şube ile baş başa olduklarını gördüm. Mugayre, (Ali'nin) yanından çıkıncaya dek beni (dışarıda) bekletti. Sonra (yanına giderek) "Bu (Mugayre), sana ne diyordu?" diye sordum.

Ali (a.s): Bundan önce yanıma gelmiş ve demişti ki: "Abdullah b. Amir'e, Muaviye'ye ve Osman'ın diğer valilerine bir mektup gönderip onların geçmişteki sorumluluklarını onayla; böylece sana halktan biat alsınlar. Zira onlar şehirleri ve insanları sakinleştirebilirler." O gün, onun bu görüşünü reddettim ve dedim ki: Allah'a yemin olsun ki günün bir saati kalmış olsa bile kendi görüşümü uygulamak için çalışacağım; onlara ve onlar gibi olanlara valilik görevi vermeyeceğim!²

Daha sonra dedi ki: O, benim yanımdan ayrıldığında ben onun bu konuda beni hatalı gördüğünü biliyordum. Şimdi ise geri gelerek "Ben, daha önceki geldiğimde senin hayrını istemiş, görüşümü söylemiş, sen de buna muhalefet etmiştin; sana şimdi farklı bir görüşle geldim. Bence kendi görüşünü gerçekleştir; onları azlet ve güvendiğin kimselerden destek al. Allah'ın yardımı sana yeter. Onlar, öncekinden daha güçsüz durumdadırlar!" dedi.

1-el-Emali, Tusî, s.87, h.133; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.263; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.195, bu kaynakta şiir yer almamıştır. Ayrıca bkz: *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.382; *el-İstîab*, c.4, s.9, h.2512; *el-Fütuh*, c.2, s.446.

2-el-Kamil fi't-Tarih kitabında şöyle geçmektedir: "Onun görüşüne yanaşmadım ve dedim ki: Ben dinimi uzlaşma konusu yapmam ve işimde zillate düşmem."

قال ابن عباس: فقلت لعلّي: أمّا المرّة الأولى فقد نصّحتك، وأمّا المرّة الآخرة فقد غشّيتك.

قال له عليّ: ولم نصّحنى؟

قال ابن عباس: لا أنّك تعلم أنّ معاوية وأصحابه أهل دُنْيا فمتى تُثبِتُهُمْ لا يُبالوا بمن وليّ هذا الأمر، ومتى تعزّلُهُمْ يقولوا: أخذ هذا الأمر بغير شورى وهو قتل صاحبنا، ويؤلّبون عليك فينتفضّ عليك أهل الشام وأهل العراق، مع أنّي لا آمن طلحة والزبير أن يكرّرا عليك.

فقال عليّ: أمّا ما ذكرت من إقرارهم، فوالله ما أشك أنّ ذلك خيرٌ في عاجل الدنيا ولا صلاحها، وأمّا الذي يلزمني من الحقّ والمعرفة بعمال عثمان فوالله لا أوّلى منهم أحداً أبداً، فإن أقبلوا فذلك خيرٌ لهم، وإن أدبروا بذلتُ لهم السيف.

قال ابن عباس: فأطعني وأدخل دارك والحق بمالك بينبع^١ وأغلق بابك عليك، فإنّ العرب تجولُ جولةً وتضطربُ ولا تجدُ غيرك، فإنّك والله لئن نهضت مع هؤلاء اليوم ليحملنك الناسُ دم عثمان غداً.

فأبى عليّ، فقال لابن عباس: سرّ إلى الشام فقد وليتُكها.

فقال ابن عباس: ما هذا برأى، معاوية رجلٌ من بني أمية وهو ابن عم عثمان وعامله على الشام، ولست آمن أن يضربَ عنقي لعثمان أو أدنى ما هو صانع أن يحبسني فيتحكّم عليّ.

١. ينبع: بليدة بالقرب من المدينة، بها عيون وحضر وحسن (تقويم البلدان: ص 89).

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : وَلِمَ ؟

İbn-i Abbas der ki: Ali'ye dedim ki: O, ilk geldiğinde senin hayrını istemiş; ama bu defaki gelişinde sana hıyanet ettiği ortada!

Ali (a.s): Nasıl hayrımı istemiş olabilir?

İbn-i Abbas: Zira sen de bilirsin ki Muaviye ve arkadaşları dünya ehlidirler. Onları onaylarsan hükümetin kimin elinde olduğuyula ilgilenmezler. Ancak onları görevden alacak olursan, diyecekler ki: Ali, hükümeti meşveretsiz almış ve bizim arkadaşımızı da o öldürmüş. Halkı senin aleyhinde ayaklandıracaklar. Böylece Şam ve Irak ahalişi sana karşı başkaldıracaklar. Bununla birlikte Talha ile Zübeyr'in de sana saldırmayacaklarından emin değilim!

Ali (a.s): Onları onaylama konusunda söylediğine gelince; Allah'a yemin olsun ki bunun dünya hayatını düzene koymak için faydalı olduğunda hiç şüphem yoktur. Ancak uymam gereken hak ve Osman'ın valileri hakkındaki bilgime dayanarak; vallahi onlardan hiçbirini asla hükümete atamayacağım. Eğer kabul ederlerse bu onlar için daha hayırlıdır. Eğer sırt çevirirlerse, tüm gücümle kılıcımı onlara yönelteceğim!

İbn-i Abbas: Benim sözümü dinleyip evinde otur. Yenbu'daki¹ mülküne git ve kapıyı üzerine kapa. Zira Arap birazcık hareketlenir, sonra dağılır gider. Derken kendinden başka kimseyi bulamazsın. Allah'a yemin olsun ki eğer bugün onlarla savaşacak olursan, yarın hiç kuşkusuz Osman'ın kanını sana yükleyecekler!

Ali (a.s), çekindi ve İbn-i Abbas'a dedi ki: Şam'a git, seni oraya vali olarak atadım!

İbn-i Abbas: Bu, doğru bir görüş değil. Muaviye, Ümeyye oğullarından biridir; Osman'ın amcası oğlu ve Şam'daki valisidir. Osman'ın intikamı adına benim boynumu vurmasından güvende değilim veya en azından beni hapsedip gözetim altında tutacaktır!

Ali (a.s): Neden?

1-Yenbu: Medine yakınlarında pınarları ve bağları olan küçük bir şehir.

قال: لِقَرَابَةِ مَا بَيْنِي وَبَيْنَكَ، وَإِنَّ كُلَّ مَا حُمِلَ عَلَيْكَ حُمِلَ عَلَيَّ، وَلَكِنْ أَكْتُبُ إِلَى مُعَاوِيَةَ فَمَنْهُ وَعْدُهُ.

فَأَبَى عَلِيٌّ وَقَالَ: وَاللَّهِ لَا كَانَ هَذَا أَبَدًا.

1344. شرح نهج البلاغة عن المدائني - في ذكر مجلس حضر فيه ابن عباس ومعاوية - : فقال المغيرة بن شعبة : أما والله لقد أشرت علي علي بالنصيحة فآثر رأيهُ، ومضى علي غلوائه، فكانت العاقبة عليه لا له، وإنني لا أحسب أن خلقه يقتدون بمنهجهِ.

فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : كَانَ وَاللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَعْلَمَ بِوُجُوهِ الرَّأْيِ، وَمَعَاقِدِ الْحَزْمِ، وَتَصْرِيفِ الْأُمُورِ، مِنْ أَنْ يَقْبَلَ مَشُورَتَكَ فِيمَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ، وَعَنْفَ عَلَيْهِ، قَالَ سُبْحَانَهُ : ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ...﴾^٢، وَلَقَدْ وَفَّقَكَ عَلَى ذِكْرِ مُبِينٍ، وَآيَةٍ مَتْلُوَةٍ ; قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿وَمَا كُنْتَ تُتَّخَذُ الْمُضِلِّينَ عِزًّا﴾^٣.

وَهَلْ كَانَ يَسُوعُ لَهُ أَنْ يُحَكَّمَ فِي دِمَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَفِي الْمُؤْمِنِينَ، مَنْ لَيْسَ بِمَأْمُونٍ عِنْدَهُ، وَلَا مَوْثُوقٍ بِهِ فِي نَفْسِهِ؟ هِيَاهُ هِيَاهُ! هُوَ أَعْلَمُ بِفَرْضِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ أَنْ يُبْطِنَ خِلَافَ مَا يُظْهَرُ إِلَّا لِلتَّقِيَّةِ، وَلَاتَ حِينَ تَقِيَّةٍ! مَعَ وَضُوحِ الْحَقِّ، وَثُبُوتِ الْجَنَانِ، وَكَثْرَةِ الْأَنْصَارِ، يَمْضِي كَالسَّيْفِ الْمُصْلِتِ فِي أَمْرِ اللَّهِ، مُؤَثِّرًا لَطَاعَةَ رَبِّهِ، وَالتَّقْوَى عَلَى آرَاءِ أَهْلِ

١ . تاريخ الطبري : ج 4 ص 439 وراجع مروج الذهب : ج 2 ص 364 والكامل في التاريخ : ج 2

ص 306 والبداية والنهاية : ج 7 ص 229.

٢ . المجادلة : 22.

٣ . الكهف : 51.

الدُّنْيَا .

İbn-i Abbas: Benimle senin arandaki akrabalık bağından dolayı sana yüklenen her şey bana da yüklenecek. Ama (dilersen) Muaviye'ye bir mektup yaz; ona minnet bırak ve vaatte bulun!

Ali (a.s) bundan kaçındı ve dedi ki: Allah'a andolsun ki böyle bir şey asla olmaz!²

1344-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Medainî'den; İbn-i Abbas ve Muaviye'nin hazır bulunduğu bir toplantıyı anlatırken]: Mugayre b. Şube dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ben Ali'ye çıkar yolu söyledim. Fakat o, kendi görüşünü tercih etti; aşırılıklarına devam etti. Ama sonuç onun zararına olacaktır, yararına değil! Bununla birlikte ben, halkının onun yöntemine uyacağını sanıyorum.

İbn-i Abbas dedi ki: Allah'a yemin olsun ki Emirülmüminin (a.s) görüşlerin çeşitli yönlerine, ileri görüşlülüğün temellerine ve işleri çekiş çevirmeye, Allah'ın hem yasakladığı hem de kınadığı senin görüşünü kabul etmeyecek kadar âlimdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir topluluğu, Allah'ın ve Peygamberinin sınırlarına aykırı hareket edip onlara karşı gelen birisine dostluk ettiğini göremezsin..."*³ O, sana apaçık bir zikir ve tilavet edilmiş ayeti göstermiştir. Nitekim Allah da şöyle buyurur: *"Ben, sap-tıranları hiçbir zaman yardımcı edinmiş değilim!"*⁴

Acaba kendi yanında güvenilir olmayan ve itimat etmediği kişileri Müslümanların kanları ve malları üzerinde hâkim kılması onun için caiz olur muydu? Asla ve asla! O, Allah'ın farzına ve Resulünün sünnetine, gönlündekinin aksini açığa vurmayacak kadar âlimdir. Ancak takiyye durumu başkadır. Oysa hak bu kadar açıkken, gönüller kararlıyken ve çok sayıda yardımcı varken takiyyeye ne hacet! O, kınından

۱ . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 301 ; بحار الأنوار : ج 42 ص 170 .

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.439. Ayrıca bkz: Murucu'z-Zeheb, c.2, s.364; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.306; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.229.

3-Mücadele, 22.

4-Kehf, 51.

çıkılmış bir kılıç gibi Allah'ın emrini gerçekleştirme yolunda ileri atılır; Rabbine ittat ve takvayı, dünya ehlinin görüşlerine tercih eder!¹

2/3

استردادُ أموال بيت المال

1345 . الإمام علي(عليه السلام) - من كلام له فيما ردّه على المسلمين من قطاع عثمان - : والله لو وجدته قد تزوج به النساء ، ومُلك به الإماء ؛ لرددته ، فإن في العدل سعة ، ومن ضاق عليه العدل فالجور عليه أضيّق² .

1346 . شرح نهج البلاغة : هذه الخطبة ذكرها الكلبي مروية مرفوعة إلى أبي صالح عن ابن عباس أنّ علياً(عليه السلام) خطب في اليوم الثاني من بيعته بالمدينة ، فقال :

ألا إنّ كلّ قطيعة أقطعها عثمان ، وكلّ مال أعطاه من مال الله ، فهو مردود في بيت المال ، فإنّ الحقّ القديم لا يبطله شيء ، ولو وجدته وقد تزوج به النساء ، وفرّق في البلدان ، لرددته إلى حاله ؛ فإنّ في العدل سعة ، ومن ضاق عنه الحقّ فالجور عليه أضيّق .

وتفسيرُ هذا الكلام أنّ الوالي إذا ضاقت عليه تدبيراتُ أموره في العدل ، فهي في الجور أضيّق عليه ؛ لأنّ الجائر في مظنة أن يُمنع ويصدّ عن جوره .

قال الكلبي : ثمّ أمر(عليه السلام) بكلّ سلاح وجد لعثمان في داره مما تقوى به على المسلمين فقبض ، وأمر بقبض نجائب كانت في داره من إبل الصدقة فقبضت ، وأمر بقبض سيفه ودرعه ، وأمر ألاّ يعرض لسلاح وجد له لم يُقاتل به المسلمون ، وبالكف عن جميع

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.301; Biharu'l-Envar, c.42, s.170.

2 . نهج البلاغة : الخطبة 15 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 110 ، دعائم الإسلام : ج 1

ص 396 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 373 ح 316 كلاهما نحوه .

أَمْوَالِهِ الَّتِي وَجِدَتْ فِي دَارِهِ وَفِي غَيْرِ دَارِهِ ، وَأَمَرَ أَنْ تُرْتَجَعَ الْأَمْوَالُ الَّتِي أَجَازَ بِهَا عُثْمَانُ
حَيْثُ أُصِيبَتْ أَوْ أُصِيبَ أَصْحَابُهَا .

2/3

BEYTÜLMALE AİT MALLARI GERİ ALMASI

1345-İmam Ali (a.s) [Osman'ın Müslümanlara verdiği kamu arazi-sini geri alması hakkında yaptığı konuşmasından]: Allah'a andolsun ki onların gelirleri ile evlendikleri kadınlardan, satın aldıkları cariyelerden, sahiplendikleri araziden ne bulursam alıp beytülmale geri vereceğim! Çünkü adalette genişlik vardır; adalet kime dar gelirse, zulüm ona daha dar gelir.¹

1346-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Bu konuşmayı Kelbî, merfu bir rivayet şeklinde Ebu Salih'e isnat etmiş, o da İbn-i Abbas'tan nakletmiştir]: Ali (a.s) biatinin ikinci günü Medine'de bir konuşma yaparak şunları söyledi:

İyi bilin ki, Osman'ın verdiği her arazi ve Allah'ın malından yaptığı her bağış, beytülmale geri çevrilecektir. Zira eski hakları hiçbir şey iptal etmez. Onlarla kadınlar evlendirilmiş olsa da, şehirlerde dağılmış halde bulsam da, onları önceki haline geri çevireceğim. Çünkü adalette genişlik vardır; adalet kime dar gelirse, zulüm ona daha dar gelir.

Bu sözün izahı şöyledir: İşleri adalet üzerinde tedbir etmek ve düzene koymak bir valiye zor gelirse, haksızlıkla idare etmek ona daha da zor gelecektir. Zira zalim, "sürekli zulümle men eder ve zulümle engeller" zannı altındadır.

Kelbî der ki: Ali (a.s) daha sonra Osman'ın evinde bulunan ve Müslümanların aleyhinde kullanılan tüm silahların toplatılıp alınmasını emretti. Evindeki zekât develeri gibi özel malların da alınmasını emretti. Kılıç ve kalkanının zaptedilmesi emrini de verdi. Müslümanlara karşı kullanılmamış olan silahlara taarruz edilmemesini; ayrıca, şahsına ait evinde veya başka yerde bulunan mallara dokunulmamasını; zimmetine geçirdiği malların nerede ve kimin yanında bulunursa, geri çevrilmesini istedi.

1-Nehcü'l-Belaga, 15. hutbe; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.110; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.396; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.373, h.316.

فَبَلَغَ ذَلِكَ عَمْرَوُ بْنُ الْعَاصِ ، وَكَانَ بِأَيْلَةٍ مِنْ أَرْضِ الشَّامِ ، أَتَاهَا حَيْثُ وَثَبَ النَّاسُ عَلَى عُثْمَانَ فَنَزَلَهَا ، فَكَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ : مَا كُنْتُ صَانِعاً فَاصْنَعْ ، إِذْ قَشَرَكَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ كُلِّ مَالٍ تَمْلِكُهُ كَمَا تُقَشِّرُ عَنِ الْعَصَا لِحَاهَا^١ .

2/4

تَعَذُّرُ بَعْضِ الْإِصْلَاحَاتِ

1347 . الإمام عليّ (عليه السلام): لَوْ قَدْ اسْتَوَتْ قَدَمَايَ مِنْ هَذِهِ الْمَدَاحِضِ لَغَيَّرْتُ أَشْيَاءَ^٢ .

1348 . الكافي عن سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ : خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ قَالَ : أَلَا إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ خَلَّتَانِ : اتِّبَاعُ الْهَوَى ، وَطُولُ الْأَمَلِ . أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى : فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ ، وَأَمَّا طَوْلُ الْأَمَلِ : فَيُنْسِي الْآخِرَةَ ، أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَرَحَّلَتْ مُدْبِرَةً ، وَإِنَّ الْآخِرَةَ قَدْ تَرَحَّلَتْ مُقْبِلَةً ، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ بَنُونَ ، فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الْآخِرَةِ ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا . فَإِنَّ الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابٌ ، وَإِنَّ غَدًا حِسَابٌ وَلَا عَمَلٌ .

وإِنَّمَا بَدَأَ وَقُوعَ الْفِتَنِ مِنْ أَهْوَاءِ تُتَّبَعُ وَأَحْكَامُ تُبْتَدَعُ ، يُخَالَفُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ، يَتَوَلَّى فِيهَا رِجَالٌ رِجَالًا ، أَلَا إِنَّ الْحَقَّ لَوْ خَلَصَ لَمْ يَكُنْ اخْتِلَافٌ ، وَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ لَمْ يُخَفَ عَلَى ذِي حِجَى . لَكِنَّهُ يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٍ وَمِنْ هَذَا ضِغْثٍ فَيَمَزْجَانِ فَيَجْلَلَانِ مَعًا ، فَهُنَالِكَ يَسْتَوِلِي الشَّيْطَانُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ ، وَنَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 269 .

٢ . نهج البلاغة : الحكمة 272 ، غرر الحكم : ح 7570 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 415 ح 7060 .

Bu haber Amr b. As' ulaştı. Amr, Şam topraklarına ait Eyle bölge-sindeydi. Halk Osman'a hücum ettiğinde oraya gitmişti. Buradan Mu-aviye'ye şu mektubu yazdı: Ne yapacaksan artık yap! Zira Ebu Ta-lib'in oğlu, ağaç kabuğu nasıl soyulursa senin sahip olduğun şeyleri de öylece soyup aldı!¹

2/4

BAZI ISLAHATLARDAKİ İMKÂNSIZLIKLAR

1347-İmam Ali (a.s): Eğer ayaklarım bu sürçme yerlerinde sağ-lamlaşırsa, birtakım şeyleri değiştireceğim!²

1348-el-Kâfi [Süleyym b. Kays'tan]: Emirülmüminin (a.s) bir konu-şma yaptı. Allah'a hamd-ü senada bulundu; Peygambere (s.a.a) salât gönderdi. Sonra şöyle buyurdu: Doğrusu sizin için en çok korktuğum iki özellik vardır: Nefsânî isteklere uymak ve uzun uzadıya arzulara dalmak. Nefsânî isteklere uymak, haktan alıkoyar; uzun arzulara dal-mak ise ahireti unutturur. Şunu iyi bilin ki dünya arkasını dönmüş gi-diyor, âhiret ise yönelmiş geliyor. Bunlardan her birinin kendine özgü evlatları var. Sizler âhiretin evlatları olun. Sakın dünyanın evlatları olmayın. Zira bugün amel var, hesap yok; yarın ise hesap var, amel yok!

Şüphesiz fitnelerin meydana çıkış nedeni peşinden gidilen nefsanî istekler ve bidatle çıkarılan hükümlerdir; Allah'ın hükmü onlara aykırıdır. Bunlar konusunda birileri birilerine yardım etmektedir. Doğrusu eğer hak hâlis olsaydı, hiçbir ihtilaf olmazdı; eğer batıl da haktan ay-rılmış olsaydı, (bu,) hiçbir akıl sahibine gizli kalmazdı. Ancak bir par-ça ondan, bir parça da bundan alınıp birbiriyle karıştırılıyor; her biri birbirini örtüyor. İşte burada şeytan, dostları üzerinde sultasını kur-maktadır. Önceden Allah katından kendilerine güzel bir vaat verilmiş olanlar ise kurtulacak olanlardır.

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.269.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 272. hikmetli söz; *Gureru'l-Hikem*, h.7570; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.415, h.7060.

إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ: كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا لَبَسْتُمْ فِتْنَةً يَرَبُو فِيهَا الصَّغِيرُ، وَيَهْرُمُ فِيهَا الْكَبِيرُ، يَجْرِي النَّاسُ عَلَيْهَا وَيَتَّخِذُونَهَا سُنَّةً، فَإِذَا غُيِّرَ مِنْهَا شَيْءٌ قِيلَ: قَدْ غُيِّرَتِ السُّنَّةُ، وَقَدْ أَتَى النَّاسَ مُنْكَرًا! ثُمَّ تَشْتَدُّ الْبَلِيَّةُ وَتُسَيِّ الدُّرِيَّةُ، وَتَدْقُ هُمُ الْفِتْنَةُ كَمَا تَدْقُ النَّارُ الْحَطَبَ، وَكَمَا تَدْقُ الرَّحَا يَثْفَالِهَا، وَيَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ اللَّهِ، وَيَتَعَلَّمُونَ لِغَيْرِ الْعَمَلِ، وَيَطْلُبُونَ الدُّنْيَا بِأَعْمَالِ الْآخِرَةِ.

ثُمَّ أَقْبَلَ بَوَجهِهِ وَحَوْلَهُ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَخَاصَّتِهِ وَشِيعَتِهِ، فَقَالَ: قَدْ عَمَلَتِ الْوَلَاةُ قَبْلِي أَعْمَالًا خَالَفُوا فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مُتَعَمِّدِينَ لِخِلَافِهِ، نَاقِضِينَ لِعَهْدِهِ، مُغَيِّرِينَ لِسُنَّتِهِ، وَلَوْ حَمَلَتِ النَّاسُ عَلَى تَرْكِهَا وَحَوَّلْتُهَا إِلَى مَوَاضِعِهَا، وَإِلَى مَا كَانَتْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)، لَتَفَرَّقَ عَنِّي جُنْدِي حَتَّى أَبْقَى وَحْدِي، أَوْ قَلِيلٌ مِنْ شِيعَتِي الَّذِينَ عَرَفُوا فَضْلِي وَفَرَضَ إِمَامَتِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله).

أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَمَرْتُ بِمَقَامِ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَرَدَدْتُهُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي وَضَعَهُ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)، وَرَدَدْتُ فِدْكَ إِلَى وَرَثَةِ فَاطِمَةَ (عليها السلام)، وَرَدَدْتُ صَاعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَمَا كَانَ، وَأَمْضَيْتُ قِطَاعَ أَقْطَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِأَقْوَامٍ لَمْ تُمَضْ لَهُمْ وَلَمْ تُنْفَذْ، وَرَدَدْتُ دَارَ جَعْفَرٍ إِلَى وَرَثَتِهِ وَهَدَمْتُهَا مِنَ الْمَسْجِدِ، وَرَدَدْتُ قَضَايَا مِنَ الْجَوْرِ قُضِيَ بِهَا، وَنَزَعْتُ نِسَاءً تَحْتَ رِجَالِ بَغِيرٍ حَقٌّ فَرَدَدْتُهِنَّ إِلَى أَزْوَاجِهِنَّ، وَاسْتَقْبَلْتُ بِهِنَّ الْحُكْمَ فِي الْفُرُوجِ وَالْأَحْكَامِ، وَسَبَيْتُ ذُرَارِيَّ بَنِي تَغْلِبَ، وَرَدَدْتُ مَا قُسِمَ مِنْ أَرْضِ خَيْبَرَ، وَمَحَوْتُ دَوَاوِينَ الْعَطَايَا، وَأَعْطَيْتُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)

وآله) يُعْطَى بالسَّوِيَّةِ ،

Ben, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Fitne(ler) sizi sarıp kuşattığında haliniz nice olacak? Küçükleriniz onunla yaşlanacak, yaşlanmışlarınız onunla kocayacak. İnsanlar bu fitne üzerinde hareket edecek ve onu kendilerine sünnet bilecek; ondan bir şey değiştirildiğinde ise "Sünnet değiştirildi, halk kötü iş yaptı!" diye feryat edecekler. İşte, o zaman belalar şiddetlenir; nesiller esir edilir; ateşin odunu ufaladığı gibi ve değirmen taşının, altındaki taşı sürttüğü gibi fitne de onları un-ufak eder. Onlar Allah'tan başkası için idrak eder ve amelden başka amaçlar güderek öğrenirler. Ahiret amelleriyle dünyayı ararlar.

[İmam (a.s)] daha sonra yüzünü etrafını çevreleyen Ehlibeyt'inden, özel dostlarından ve takipçilerinden oluşan insanlara çevirerek dedi ki: Benden önceki yöneticiler, yaptıkları işlerde kasten Resulullah'a muhalefet ettiler; onun ahdini bozdular ve sünnetini değiştirdiler. Eğer halkı bu işleri bırakmaya zorlasam, onları asıl yerlerine geri çevirsem ve Resulullah (s.a.a) dönemindeki durumuna getirsem, ordum etrafımdan dağılır ve yalnız kalırım veya sadece benim faziletimi bilen; imametimi, Allah'ın kitabının ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinin farz kıldığını kabullenen az sayıda takipçilerim geriye kalır.

Görmez misiniz ki, eğer emir verip Makam-ı İbrahim'i Resulullah'ın (s.a.a) bıraktığı yere geri çevirsem; Fedek'i Fatıma'nın (s.a) varislerine iade etsem; Resulullah'ın (s.a.a) batmanını eskiden olduğu şekline geri getirsem; Resulullah'ın (s.a.a) bazı toplumlara bağışladığı halde icraya konulmayan arazileri icraya koyup onlara versem; Cafer'in evini varislerine döndürüp de onu mescitten ayırsam; haksız hakemliklerle verilmiş hükümleri geçersiz kılsam; haksız olarak bazı kişilerle evlendirilmiş kadınları ayırıp eşlerine geri çevirsem; o kadınlar hakkında Allah'ın hükümlerini uygulasam; Benî Taglib kabilesinin neslini esir etsem; Hayber arazisinden taksim olunanı geri çevirsem; bahşış divanlarını ortadan kaldırsam; Resulullah'ın (s.a.a) zamanında olduğu gibi eşit şekilde versem;

Türkiye Caferileri Sitesi

www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

وَلَمْ أَجْعَلْهَا دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ وَالْقَيْتِ الْمَسَاحَةِ ، وَسَوَّيْتُ بَيْنَ الْمَنَاجِحِ ، وَأَنْفَذْتُ خُمْسَ الرَّسُولِ كَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَفَرَضَهُ ، وَرَدَدْتُ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ ، وَسَدَدْتُ مَا فُتِحَ فِيهِ مِنَ الْأَبْوَابِ ، وَفَتَحْتُ مَا سُدَّ مِنْهُ ، وَحَرَمْتُ الْمَسْحَ عَلَى الْخُفَيْنِ ، وَحَدَدْتُ عَلَى النَّبِيذِ ، وَأَمَرْتُ بِإِحْلَالِ الْمُتَعَتِّينَ ، وَأَمَرْتُ بِالتَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَائِزِ خَمْسَ تَكْبِيرَاتٍ ، وَالزَّيْمَتِ النَّاسِ الْجَهْرَ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، وَأَخْرَجْتُ مَنْ أُدْخِلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَسْجِدِهِ مِمَّنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَخْرَجَهُ ، وَأَدْخَلْتُ مَنْ أُخْرِجَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مِمَّنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَدْخَلَهُ ، وَحَمَلْتُ النَّاسَ عَلَى حُكْمِ الْقُرْآنِ وَعَلَى الطَّلَاقِ عَلَى السُّنَّةِ ، وَأَخَذْتُ الصَّدَقَاتِ عَلَى أَصْنَافِهَا وَحُدُودِهَا ، وَرَدَدْتُ الْوُضُوءَ وَالْغُسْلَ وَالصَّلَاةَ إِلَى مَوَاقِيتِهَا وَشَرَائِعِهَا وَمَوَاضِعِهَا ، وَرَدَدْتُ أَهْلَ نَجْرَانَ إِلَى مَوَاضِعِهِمْ ، وَرَدَدْتُ سَبَايَا فَارِسَ وَسَائِرِ الْأُمَمِ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، إِذَا لَتَفَرَّقُوا عَنِّي .

وَاللَّهُ لَقَدْ أَمَرَ النَّاسَ أَنْ لَا يَجْتَمِعُوا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَّا فِي فَرِيضَةٍ ، وَأَعْلَمْتُهُمْ أَنَّ اجْتِمَاعَهُمْ فِي النَّوَافِلِ بِدْعَةٌ ، فَتَنَادَى بَعْضُ أَهْلِ عَسْكَرِي مِمَّنْ يُقَاتِلُ مَعِيَ : يَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ ، غُيِّرَتْ سُنَّةُ عُمَرَ ، يَنْهَانَا عَنِ الصَّلَاةِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ تَطَوُّعًا . وَلَقَدْ خِفْتُ أَنْ يَثُورُوا فِي نَاحِيَةِ جَانِبِ عَسْكَرِي مَا لَقِيتُ

مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنَ الْفُرْقَةِ ، وَطَاعَةَ أُمَّةِ الضَّلَالَةِ ، وَالِدُعَاءِ إِلَى النَّارِ .

servetin zenginler arasında dönüp-durmasını engellesem; arazi üzerinden alınan vergiyi kaldırsam; evliliklerde eşitliğe hükmetsem; Resul'ün humusunu Allah'ın indirdiği ve farz kıldığı gibi karar kılsam; Resulullah'ın (s.a.a) mescidini önceki haline geri çevirsem, ona açılan kapıları kapayıp kapanmış kapıları açsam; ayakkabılar üzerinden mesh edilmesini haram kılsam; nebiz içilmesine had cezası uygulasam; iki mutayı helalleştirsem; cenazeler üzerinde beş tekbiri emretsem; halkı namazda besmeleyi yüksek sesle okumaya zorlasam; Resulullah (s.a.a) tarafından mescidinden çıkarıldığı halde Resulullah'ın (s.a.a) yanında mescidine sokulanları (yanıbaşına defnedilenleri) dışarı çıkarsam; Resulullah (s.a.a) tarafından mescidine sokulduğu halde kendisinden sonra buradan çıkarılanları mescide soksam; halkı Kurân'ın hükmüne ve sünnete uygun talaka zorlasam; tüm sadakaları çeşitleri ve miktarlarıyla toplayım; abdest, gusül ve namazı özel vakitlerine, şer'î hükümlerine ve yerlerine geri çevirsem; Necran halkını kendi yerlerine geri döndürsem; Fars ve diğer milletlerin esirlerini Allah'ın kitabı ve Peygamberinin (s.a.a) sünnetine geri döndürecek olsam, o zaman muhakkak etrafımdan dağılıp gideceklerdir!

Allah'a yemin olsun ki ben halka, Ramazan ayında ancak farz namaz için cemaat oluşturmalarını emrettim. Onların nafi le namazlarda oluşturacakları cemaatin bidat olduğunu duyurdum. Bunun üzerine benimle birlikte savaşmakta olan ordumdan bazıları "Ey Müslümanlar! Ömer'in sünneti değiştirildi; (Ali) bizi Ramazan ayında sünnet namaz kılmaktan men ediyor!" diye bağırды. Bu ümmetin sapkın önderlere ve ateşe davet eden kimselere itaat konusunda ayrılığa düştüklerini görünce, (bu emri lağvetmediğim takdirde) ordumun bir bölü-

münde ayaklanma çıkmasından korktum.

وَأَعْطَيْتَ مِنْ ذَلِكَ سَهْمَ ذِي الْقُرْبَى الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَى الْجَمْعَانِ﴾^١ فَحَنُّ وَاللَّهُ عَنِ بَذَى الْقُرْبَى ، الَّذِي قَرَنَّا اللَّهُ بِنَفْسِهِ وَبِرَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ تَعَالَى: ﴿فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾^٢ فِينَا خَاصَّةٌ ﴿كَى لَا يَكُونَ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾^٣ فِى ظُلْمِ آلِ مُحَمَّدٍ ﴿إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^٤ لِمَنْ ظَلَمَهُمْ ، رَحْمَةً مِنْهُ لَنَا وَغْنَى أَغْنَانَا اللَّهُ بِهِ وَوَصَّى بِهِ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله) .

وَلَمْ يَجْعَلْ لَنَا فِى سَهْمِ الصَّدَقَةِ نَصِيبًا ، أَكْرَمَ اللَّهُ رَسُولَهُ (صلى الله عليه وآله) وَأَكْرَمَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ أَنْ يُطْعَمَنَا مِنْ أَوْسَاحِ النَّاسِ ، فَكَذَّبُوا اللَّهَ وَكَذَّبُوا رَسُولَهُ وَجَحَدُوا كِتَابَ اللَّهِ النَّاطِقَ بِحَقِّنَا ، وَمَنْعُونَا فَرَضًا فَرَضَهُ اللَّهُ لَنَا ، مَا لَقِيَ أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّ مِنْ أُمَّتِهِ مَا لَقِينَا بَعْدَ نَبِيِّنَا (صلى الله عليه وآله) وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ^٥ .

١ . الأنفال : 41 .

٢ . الحشر : 7 .

٣ . الحشر : 7 .

٤ . الحشر : 7 .

٥ . الكافي : ج 8 ص 58 ح 21 ، الاحتجاج : ج 1 ص 626 ح 146 عن مسعدة بن صدقة عن الإمام

الصادق عنه (عليهما السلام) وفيه من «إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)» ، كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 718 ح 18 كلاهما نحوه .

Bundan daha önemlisi, "Zil-Kurba'nın" (yakınların) hakkının verilmesi konusu idi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah'a inanmışsanız ve hak ile batılın ayrıldığı, iki ordunun birbiriyle buluştuğu gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz..."*¹ Allah'a yemin olsun ki Allah'ın kendisine ve Resulüne (s.a.a) yaklaştırdığı "Zil-Kurba" ile biz kastedilmişizdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın, fethedilen köylerin mallarından Peygamberine verdiği ganimetler artık Allah'ın, Peygamberin, yakınların(in), yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarındandır."*² Özellikle bizim hakkımızda *"Bu da, o malın, sizin içinizdeki zenginlerin ellerinde devreden bir mal, bir sermaye olmaması içindir ve Peygamber, size ne verirse alın onu ve neden vazgeçmenizi emrederse vazgeçin ondan ve çekinin Allah'tan."*³ buyurmuştur ve Muhammed hanedanına haksızlığı ve zulmü reva görenler hakkında *"Şüphe yok ki Allah'ın azâbı çetindir!"*⁴ buyurmuştur. Bu, Allah'ın bizim hakkımızdaki rahmetidir; bizleri mustağni kıldığı bir sermeyedir. Peygamberine de (s.a.a) bunu tavsiye etmiştir.

Sadakada bizler için bir nasip kılmadı. Allah, Resulüne ve Ehlibeyt'ine halkın kirli mallarından yedirmemekle ikramda bulundu. Onlar Allah'ı yalanladılar; Resulünü yalanladılar; bizim hakkımızı söyleyen Allah'ın kitabını inkâr ettiler; Allah'ın bize farz kıldığı hakkımızdan bizi engellediler. Hiçbir peygamberin ehlibeyti, zamane ümmetlerinden, Peygamberimizden (s.a.a) sonra bizim karşılaştıklarımızla karşılaşmamıştır. Allah, bize zulmedenlere karşı yardımcımızdır. Üstün ve yüce olan Allah'ın (yardımı) dışında hiçbir güç ve kuvvet yoktur!⁵

1-Enfal, 41.

2-Haşr, 7.

3-Haşr, 7.

4-Haşr, 7.

5-*el-Kâfi*, c.8, s.58, h.21; *el-İhticac*, c.1, s.626, h.146, Mes'ade b. Sadaka'dan, o da İmam Sadık'tan (a.s), "Ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum..." cümlesinden itibaren; *Kitab-ı Süleym b. Kays*, c.2, s.718, h.18.

الفصل الثالث

السياسة الإدارية

3/1

الصدق في السياسة

1349 . الإمام عليّ (عليه السلام) : هيهات ! لولا التقى لكنت أدهى العرب^١ .

1350 . عنه (عليه السلام) : يا أيها الناس ! لولا كراهية الغدر كنت من أدهى الناس ، ألا إن لكل غدرة فجرة ، ولكل فجرة كفرّة . ألا وإن الغدر والفجور والخيانة في النار^٢ .

1351 . عنه (عليه السلام) : والله ما معاوية بأدهى مني ، ولكنه يغدر ويفجر ، ولولا كراهية الغدر لكنت من أدهى الناس ، ولكن كل غدرة فجرة ، وكل فجرة كفرّة ، ولكل غادر لواء يعرف به يوم القيامة . والله ما أستغفل بالمكيدة ، ولا أستغمر بالشديدة^٣ .

١ . الكافي : ج 8 ص 24 ح 4 عن جابر بن يزيد عن الإمام الباقر (عليه السلام) ، غرر الحكم :

ح 10041 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 512 ح 9322 .

٢ . الكافي : ج 2 ص 338 ح 6 عن الأصمعي بن نباتة ، بحار الأنوار : ج 33 ص 454 ح 671 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 200 ; يتابع المودة : ج 1 ص 454 ، المعيار والموازنة : ص 166 وفيه إلى

«يوم القيامة» .

ÜÇÜNCÜ FASIL

YÖNETİME DAİR SİYASETİ

3/1

SİYASETTE DOĞRULUK

1349-İmam Ali (a.s): Heyhat! Eğer takva olmasaydı, Arabın en dâhisi ben olurum!¹

1350-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Eğer düzenbazlık çirkin olmasaydı, halkın en kurnazı ben olurum. İyi bilin ki her düzenbazlık günahdır; her günah ise nankörlüktür. Doğrusu her düzenbazlık, günah ve hıyanet (ehli) ateştedir.²

1351-İmam Ali (a.s): Allah'a andolsun ki Muaviye, benden daha dâhi değildir; fakat o, hilekârlık etmede, günah işlemektedir. Düzenbazlık çirkin olmasaydı, hiç kuşkusuz ben halkın en dâhisi olurum. Fakat her düzenbazlıkta bir zulüm, her zulümde bir küfür vardır. Her düzenbazın bir bayrağı vardır ve kıyamet gününde onunla tanınır. Andolsun Allah'a ki onların tuzakları beni gafil avlamaz ve ben zorluklarda asla zafiyete düşmem.³

1-*el-Kafi*, c.8, s.24, h.4, Cabir b. Yezid, İmam Bakır'dan (a.s); *Gureru'l-Hikem*, h.10041; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.512, h.9322.

2-*el Kâfi*, c.2, s.338, h.6, Esbag b. Nebate'den; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.454, h.671.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 200. hutbe; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.1, s.454; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.166, "...kıyamet günü onunla tanınır" bölümüne kadar.

1352 . عنه(عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَإِنْ عَقَدْتَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَدُوِّكَ عُقْدَةً ، أَوْ الْبَسْتَهُ مِنْكَ ذِمَّةً ، فَحُطَّ عَهْدُكَ بِالْوَفَاءِ ، وَارْعَ ذِمَّتَكَ بِالْأَمَانَةِ ، وَاجْعَلْ نَفْسَكَ جُنَّةً دُونَ مَا أُعْطِيتَ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيْءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيْهِ اجْتِمَاعًا ، مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ ، وَتَشْتَتِ آرَائِهِمْ ، مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ ، وَقَدْ لَزِمَ ذَلِكَ الْمُشْرِكُونَ فِيمَا بَيْنَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لَمَّا اسْتَوْبَلُوا مِنْ عَوَاقِبِ الْغَدْرِ ، فَلَا تَغْدِرَنَّ بِذِمَّتِكَ ، وَلَا تَخَيْسَنَّ بِعَهْدِكَ ، وَلَا تَخْتَلَنَّ عَدُوَّكَ^١ .

3/2

الالتزام بالحق

- 1353 .** الإمام على(عليه السلام) : إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْ كَانَ الْعَمَلُ بِالْحَقِّ أَحَبَّ إِلَيْهِ - وَإِنْ نَقَصَهُ وَكَرَّهَهُ - مِنَ الْبَاطِلِ وَإِنْ جَرَّ إِلَيْهِ فَائِدَةً وَزَادَهُ^٢ .
- 1354 .** عنه(عليه السلام) : لَا تَمْنَعْنَكُمْ رِعَايَةَ الْحَقِّ لِأَنَّ أَحَدَ عَنِ إِقَامَةِ الْحَقِّ عَلَيْهِ^٣ .
- 1355 .** الإرشاد : لَمَّا تَوَجَّهَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) إِلَى الْبَصْرَةِ ، نَزَلَ الرَّبْذَةُ^٤

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 123 ، تحف العقول : ص 145 نحوه .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 125 ، وقعة صفين : ص 542 نحوه ; تاريخ الطبرى : ج 5 ص 69 كلاهما عن شريح بن هانى وفيه «حن» بدل «جر» .

٣ . غرر الحكم : ح 10328 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 529 ح 9620 .

٤ . الربذة : من قرى المدينة على ثلاثة أيام ، قريبة من ذات عرق على طريق الحجاز إذا رحلت من فيد تريد مكة ، وبهذا الموضع قبر أبى ذر الغفارى (معجم البلدان : ج 3 ص 24) .

فَلَقِيْهٖ بِهَا آخِرُ الْحَاجِّ ، فَاجْتَمَعُوا لِيَسْمَعُوْا مِنْ كَلَامِهِ وَهُوَ فِيْ خِبَائِهِ .

1352-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahit namesinden]: Düşmanınla bir anlaşma yaptığın veya onu yükümlülüğün altına aldığın zaman ahdine vefalı ol; eminliğinle üstlendiğin yükümlülüğe riayet et. Verdiğin sözlere kendini kalkan yap. Çünkü arzularının farklılığına, görüşlerinin kopukluğuna, bölük pörçük oluşlarına rağmen insanların, Allah'ın farz kıldığı şeylerden ahitlere vefalı olmak gibi saygı gösterdikleri, üzerinde şiddetle birleştikleri başka bir şey yoktur. Hatta müşrikler bile sözünde durmamanın kötü sonuçlarını görmüş oldukları için kendi aralarında buna riayet etmişlerdir. O halde yükümlülüğün altına aldığın kimselere ihanet etme, ahdine vefasızlıkta bulunma, düşmanına dahi hile yapma!¹

3/2

HAKKA BAĞLILIK

1353-İmam Ali (a.s): Allah katında insanların en üstünü, kazancını azaltsa ve sıkıntılara sürüklese de hakla amel etmeyi, kendine fayda veren batıldan daha çok seven kimsedir.²

1354-İmam Ali (a.s): Birinin hakkını gözetmek, sizi onun aleyhindeki hakkı uygulamaktan alıkoymasın!³

1355-el-İrşad: Emirülmüminin (a.s) Basra'ya doğru yola çıktığında Rebeze'de⁴ konakladı. Burada, geride kalan son hacılarla karşılaştı. Derken, onlar, İmam'ın konuşmasını dinlemek için ça-

1-Nehcü'l-Belaga, 53. mektup; Hasaisu'l-Eimme, s.123; Tuhefu'l-Ukul, s.145.

2-Nehcü'l-Belaga, 125. hutbe; Vak'at-u Sıffeyn, s.542; Tarih-i Taberî, c.5, s.69, her ikisi de Şureyh b. Hani'den.

3-Gureru'l-Hikem, h.10328; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.529, h.9620.

4-Rabeze: Medine'nin üç günlük uzağındaki köylerinden biri. Fid-Mekke yolu istikametinde, Hicaz yolu üzerinde, Zat-ı Irk yakınlarında bir yerdir. Ebuzer el-Gifarî'nin kabri buradadır. (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.24).

dırında toplandılar.

قال ابن عباس : فَأَتَيْتُهُ فَوَجَدْتُهُ يَخْصِفُ نَعْلًا ، فَقُلْتُ لَهُ : نَحْنُ إِلَى أَنْ تُصْلِحَ أَمْرَنَا أَحَوْجُ مِنْنا إِلَى مَا تَصْنَعُ ، فَلَمْ يُكَلِّمْنِي حَتَّى فَرَّغَ مِنْ نَعْلِهِ ، ثُمَّ ضَمَّهَا إِلَى صَاحِبَتِهَا ، ثُمَّ قَالَ لِي : قَوْمُهَا ، فَقُلْتُ : لَيْسَ لَهَا قِيَمَةٌ ، قَالَ : عَلَى ذَاكَ ، قُلْتُ : كَسَرُ دِرْهَمٍ .

قال : وَاللَّهِ لَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَمْرِكُمْ هَذَا ، إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَقًّا أَوْ أُدْفَعَ بَاطِلًا^١ .

1356 . الإمام علي(عليه السلام) - فِي حَرْبِ صِفِّينَ - : فَوَاللَّهِ مَا دَفَعْتُ الْحَرْبَ يَوْمًا إِلَّا وَأَنَا أَطْمَعُ أَنْ تَلْحَقَ بِي طَائِفَةٌ ، فَتَهْتَدِيَ بِي وَتَعُشُوا إِلَيَّ ضَوْئِي ، وَذَلِكَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقْتُلَهَا عَلَى ضَلَالِهَا ، وَإِنْ كَانَتْ تَبْؤُهُ بِأَثَامِهَا^٢ .

1357 . عنه(عليه السلام) - فِي الشَّكْوَى مِمَّنْ يَمِيلُ إِلَى مُعَاوِيَةَ مِنْ أَصْحَابِهِ - : يَا وَيْحَهُمْ ، مَعَ مَنْ يَمِيلُونَ وَيَدْعَوْنَنِي ! فَوَاللَّهِ مَا أَرَدْتُهُمْ إِلَّا عَلَى إِقَامَةِ حَقٍّ ، وَلَا يَرِيدُهُمْ غَيْرِي إِلَّا عَلَى بَاطِلٍ^٣ .

1358 . عنه(عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى أَهْلِ مِصْرَ لَمَّا وَلَّى عَلَيْهِمُ الْأَشْتَرُ - : أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ ، لَا يَنَامُ أَيَّامَ الْخَوْفِ وَلَا يَنْكُلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ سَاعَاتِ الرُّوْعِ ، أَشَدَّ عَلَى الْفُجَّارِ مِنْ حَرِيقِ النَّارِ وَهُوَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ أَخُو مَذْحِجٍ ،

١ . الإرشاد : ج 1 ص 247 ، نهج البلاغة : الخطبة 33 نحوه ، بحار الأنوار : ج 32 ص 113 ح 90 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 55 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 556 ح 464 .

٣ . تاريخ البعقوبى : ج 2 ص 184 .

فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا أَمْرَهُ فِيمَا طَابَقَ الْحَقُّ ١ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 38 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 595 ح 741 .

İbn-i Abbas der ki: Ali'nin (a.s) yanına vardığımda ayakkabısını tamir ediyordu. Ona; "İşlerimizi düzene koymana duyduğumuz ihtiyaç, şu anda yaptığın işten çok daha fazla olsa gerek!" dedim. Benimle konuşmadı. Derken ayakkabısının tamirini tamamlayıp onu diğer tekinin yanına bıraktı. Sonra da bana dönüp "Buna bir değer biç!" dedi. "Değeri yok ki!" dedim. "Her ne kadar olursa!" dedi. "Yarım dirhem" dedim. Bunun üzerine şöyle söyledi: Allah'a andolsun ki bu iki ayakkabı, bana, bir hakkı ayağa kaldırmak ve bir batılı uzaklaştırmak dışında sizin şu hükümet işlerinizden daha sevimlidir!¹

1356- İmam Ali (a.s) [Sıffin Savaşı'nda]: Andolsun Allah'a ki savaşı birgün bile geciktirmem, ancak onların bir bölümünün bana katılarak doğru yolu bulması, benim ışığımın gözlerinin ışıyıp gerçeği görmeleri içindir. Bu, bana onları sapık bir haldelerken öldürmemden daha sevimlidir; her ne kadar suçlarını kendileri taşıyacak olsalar bile!²

1357-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye meyleden dostlarından yana yakınırken]: Yazıklar olsun onlara! Kime meylediyorlar ki beni de ona çağırıyorlar?! Allah'a yemin olsun ki ben, onları sadece hakkı ayağa kaldırmak için istedim; benden başkası ise onları sadece batıl için istemektedir!³

1358-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'i Mısır halkına vali olarak atadığında Mısırlılara hitaben yazdığı mektubundan]: Size Allah kullarından öyle bir kul gönderiyorum ki korku günlerinde asla uyumaz, korkulu saatlerde düşmandan asla yüzünü çevirmez. Kötülük işleyenlere ateşten de çetindir. Bu kimse, Mezhec boyundan Hâris oğlu Mâlik'tir. Onu dinleyin ve Hakka uyan emrine itaat edin!⁴

1-el-İrşad, c.1, s.247; Nehcü'l-Belaga, 33. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.113, h.90.

2-Nehcü'l-Belaga, 55. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.556, h.464.

3-Tarih-i Yakubi, c.2, s.184.

4-Nehcü'l-Belaga, 38. mektup; Biharul-Envar, c.33, s.595, h.741.

1359 . عنه(عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : أَلْزِمَ الْحَقَّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ ، وَكُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، وَاقِعًا ذَلِكَ مِنْ قَرَابَتِكَ وَخَاصَّتِكَ حَيْثُ وَقَعَ ، وَابْتَغِ عَاقِبَتَهُ بِمَا يَتَقَلُّ عَلَيْكَ مِنْهُ ، فَإِنَّ مَغَبَّةَ ذَلِكَ مَحْمُودَةٌ^١ .

1360 . عنه(عليه السلام) : يُلْزُومُ الْحَقَّ يَحْصُلُ الْإِسْتِظْهَارُ^٢ .

1361 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَمِلَ بِالْحَقِّ مَالٌ إِلَيْهِ الْخَلْقُ^٣ .

1362 . عنه(عليه السلام) : مَنْ جَاهَدَ عَلَى إِقَامَةِ الْحَقِّ وَفَّقَ^٤ .

3/3

الالتزام بالقانون

1363 . الإمام الباقر(عليه السلام) : أَخَذَ [عَلِيٌّ(عليه السلام)] رَجُلًا مِنْ بَنِي أَسَدٍ فِي حَدٍّ ، فَاجْتَمَعَ قَوْمُهُ لِيَكْلَمُوا فِيهِ ، وَطَلَبُوا إِلَى الْحَسَنِ أَنْ يَصَحِّهْمُ ، فَقَالَ : ائْتَوْهُ فَهُوَ أَعْلَى بِكُمْ عَيْنًا ، فَدَخَلُوا عَلَيْهِ وَسَلَّوْهُ ، فَقَالَ : لَا تَسْأَلُونَنِي شَيْئًا أَمْلِكُ إِلَّا أُعْطِيْتُكُمْ ، فَخَرَجُوا يَرُونَ أَنَّهُمْ قَدْ أَنْجَحُوا ، فَسَأَلَهُمُ الْحَسَنُ ، فَقَالُوا : أَتَيْنَا خَيْرَ مَا تَنَى . وَحَكَا لَهُ قَوْلُهُ ، فَقَالَ : مَا كُنْتُمْ فَاعِلِينَ إِذَا جُلِدَ صَاحِبُكُمْ فَاصْنَعُوهُ ، فَأَخْرَجَهُ عَلَى فَحْدِهِ ، ثُمَّ قَالَ : هَذَا وَاللَّهِ لَسْتُ أَمْلِكُهُ^٥ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، خصائص الأئمة(عليهم السلام) : ص 123 ، تحف العقول : ص 145 .

٢ . غرر الحكم : ح 4352 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 189 ح 3897 .

٣ . غرر الحكم : ح 8646 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 460 ح 8362 .

٤ . غرر الحكم : ح 8651 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 440 ح 7653 .

٥ . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 147 ، دعائم الإسلام : ج 2 ص 443 ح 1547 نحوه ،

بحار الأنوار : ج 41 ص 9 ح 1 .

1359-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnameden]: Yakın olsun, uzak olsun; kime gerekiyorsa hakkını ver. Bu hususta sabırlı ol, mükafâtını Allah'tan iste. Akraban ve yakın adamların bile olsa, haktan ayrılma. Sana ağır gelse bile bu işin sonunu düşün. Zira bunun sonucu övülmüştür.¹

1360-İmam Ali (a.s): Asıl zafer, hakka bağlılıkla elde edilir.²

1361-İmam Ali (a.s): Kim hakka amel ederse halk da ona meyleder.³

1362- İmam Ali (a.s): Kim Hakkı ayağa kaldırmak için çalışırsa başarılı olur.⁴

3/3

KANUNA BAĞLILIK

1363-İmam Bâkır (a.s): Ali (a.s), hakkında ilahî haddi uygulamak üzere Benî Esed kabilesinden bir kişiyi gözaltına aldı. Derken yakınları onun hakkında konuşmak için bir araya geldiler. Hasan'dan (a.s) kendilerine birliktelik etmesini istediklerinde "Onun (Ali'nin) yanına gidin; zira o, sizin işinizi daha iyi bilir!" dedi. Bunun üzerine onun yanına varıp isteklerini söylediler. Ali (a.s) "İstedığınız şey benim elimdeyse, kesinlikle onu size veririm!" dedi. Onlar umdukları şeyi elde ettiklerini sanarak dışarı çıktılar. Derken Hasan (a.s) onlara (ne olduğunu) sordu. "(Umduğumuz) en güzel neticeyi aldık!" deyip (İmam'ın) cevabını Hasan'a iletiler. Hasan (a.s) dedi ki: "Arkadaşınıza yapmak istediğinizi ona kırbaç vurulduğunda yapın!"

O sırada Ali (a.s) gözaltındaki kişiyi dışarı çıkarıp had cezasını uyguladı. Sonra da "Allah'a andolsun ki bu, benim elimde değil!" (Allah'ın emridir) dedi.⁵

1-Nehcü'l-Belaga, 53. mektup; Hasaisu'l-Eimme, s.123; Tuhefu'l-Ukul, s.145.

2-Gureru'l-Hikem, h.4352; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.189, h.3897.

3-Gureru'l-Hikem, h.8646; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.460, h.8362.

4-Gureru'l-Hikem, h.8651; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.440, h.7653.

5-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.147; Deaimu'l-İslam, c.2, s.443, h.1547; Bi-haru'l-Envar, c.41, s.9, h.1.

1364 . الغارات - في ذكر النجاشي الشاعر - : كان شاعر علي (عليه السلام) بصفين ، فشرب الخمر بالكوفة ، فحده أمير المؤمنين (عليه السلام) ، فغضب ولحق بمعاوية وهجا عليا (عليه السلام) . . .

لما حد علي (عليه السلام) النجاشي غضب لذلك من كان مع علي من اليمانية ، وكان أخصهم به طارق بن عبد الله بن كعب بن أسامة النهدي ، فدخل على أمير المؤمنين (عليه السلام) فقال : يا أمير المؤمنين ، ما كنا نرى أن أهل المعصية والطاعة وأهل الفرقة والجماعة عند ولاء العدل ومعادن الفضل سيان في الجزاء ، حتى رأيت ما كان من صنعك بأخي الحارث ، فأوغرت صدورنا ، وشتت أمورنا ، وحملتنا على الجادة التي كنا نرى أن سبيل من ركبها النار .

فقال علي (عليه السلام) : ﴿وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾^١ ، يا أخا بني نهد ، وهل هو إلا رجل من المسلمين انتهك حرمة من حرم الله فأقمنا عليه حداً كان كفارته ، إن الله تعالى يقول : ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾^{٢/٣} .

3/4

عدم المداهنة

1365 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : ارفعوا ألسنتكم عن علي بن أبي طالب ، فإنه خشن في ذات الله عز وجل ، غير مDAHن في دينه^٤ .

١ . البقرة : 45 .

٢ . المائدة : 8 .

٣ . الغارات : ج 2 ص 533 و ص 539 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 147 نحوه ، بحار الأنوار : ج 41 ص 9 ح 2 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 89 نحوه .

٤ . الإرشاد : ج 1 ص 173 ، كشف الغمة : ج 1 ص 236 ، بحار الأنوار : ج 21 ص 385 ح 10 وراجع مسند ابن حنبل : ج 4 ص 172 ح 11817 والبداية والنهاية : ج 5 ص 209 و ج 7 ص 346 ومجمع الزوائد : ج 9 ص 174 ح 14735 .

1364-el-Gârât [Bir şair olan Necaşî'yi anlatırken]: Ali'nin (a.s) Sıf-
fın'daki şairiydi. Kufe'de şarap içtiği için Emirülmüminin (a.s) ona had
cezası uyguladı. O da bu yüzden öfkeleni ve Muaviye'ye katıldı.
Ali'ye (a.s) hicivde bulundu...

Ali (a.s), Necaşî'ye had cezası uygulayınca Yemanî kabilesinden
Ali'nin yanında bulunanlar buna öfkeleniiler. Onlardan Ali 'ye (a.s) en
yakın olan Tarık b. Abdullah b. Kâb b. Usame en-Nehdî idi.

(Tarık), Emirülmüminin'in (a.s) yanına varıp dedi ki: Ey Emirül-
müminin! Günah ehli ile itaat ehlinin, ayrılıkçılarla birleştiricilerin, adalet
önderleri ve fazilet madenleri nezdinde eşit olduğunu sanmazdık. Derken
kardeşim Haris'e (Necaşî) yaptığını gördüm. Bunu yaparak sinelerimize
saldırdın; işlerimizi dağıttın ve bizleri öyle bir yola taşıdın ki daha önce
orayı, bineğini ateşe götüren bir yol sanıyorduk!

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: *"Doğrusu bu, huşu ehli dışında
herkese zor ve ağırdır."*¹ Ey Benî Nehd kabilesinden olan kardeş!
Acaba o, Müslümanlardan bir kişi değil miydi de Allah'ın yasakların-
dan birini çiğnedi? Biz de suçunun kefareti olan had cezasını ona uy-
guladık. Doğrusu Yüce Allah şöyle buyurur: *"Bir kavme olan kininiz,
sizi adaletten alıkoymasın. Adalette bulunun; zira bu, takvaya daha
yakındır."*^{2/3}

3/4

TAVİZSİZLİK

1365-Resulullah (s.a.a): Dillerinizi Ali b. Ebu Talib'ten (onu eleş-
tirmekten) uzak tutun. Zira o, Allah'ın zatında (ilahî hükümleri uygu-
lamada) serttir ve dini konusunda tavizsizdir.⁴

1-Bakara, 45.

2-Maide, 8.

3-el-Gârât, c.2, s.533, s.539; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.147; Biharu'l-
Envar, c.41, s.9, h.2; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.89.

4-el-İrşad, c.1, s.173; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.236; Biharu'l-Envar, c.21, s.385,
h.10. Ayrıca bkz: Müsned-i İbn-i Hanbel, c.4, s.172, h.11817; el-Bidaye ven Nihaye,
c.5, s.209 ve c.7, s.346; Mecmau'z-Zevaid, c.9, s.174, h.14735.

1366 . الإمام عليّ (عليه السلام) : لا يُقيمُ أمرَ اللهِ سبحانه إلاّ مَنْ لا يُصانعُ ، ولا يُضارعُ ، ولا يتَّبِعُ المطامِعَ^١ .

1367 . عنه (عليه السلام) - لَمَّا أَرَادَهُ النَّاسُ عَلَى الْبَيْعَةِ - : اِعْلَمُوا أَنِّي إِنْ أَجَبْتُكُمْ رَكِبْتُ بِكُمْ مَا أَعْلَمُ ، وَلَمْ أَصْغِ إِلَى قَوْلِ الْقَائِلِ وَعَتَبِ الْعَاتِبِ^٢ .

1368 . عنه (عليه السلام) : وَلَعَمْرِي مَا عَلَيَّ مِنْ قِتَالٍ مَنْ خَالَفَ الْحَقَّ وَخَاطَبَ الْغَيَّ مِنْ إِدْهَانٍ وَلَا إِيْهَانٍ ، فَاتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ وَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ مِنْ اللَّهِ^٣ .

1369 . عنه (عليه السلام) : لا أَدَاهِنُ فِي دِينِي ، وَلَا أُعْطِي الدِّنْيَةَ فِي أَمْرِي^٤ .

1370 . حَلِيَّةُ الْأَوْلِيَاءِ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ الدَّمَشْقِيِّ : نَادَى حَوْشَبُ الْخَيْرِيُّ عَلِيًّا يَوْمَ صَفِّينَ ، فَقَالَ : انْصَرَفَ عَنَّا يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ ، فَإِنَّا نَنْشُدُكَ اللَّهَ فِي دِمَائِنَا وَدَمِكَ ، نُخْلِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِرَاقِكَ ، وَتُخْلِي بَيْنَنَا وَبَيْنَ شَامِنَا ، وَتَحْقِنُ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : هِيَاهُتَ يَا بَنَ أُمِّ ظَلِيمٍ ! وَاللَّهِ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ الْمُدَاهَنَةَ تَسْعُنِي فِي دِينِ اللَّهِ لَفَعَلْتُ ، وَلَكَانَ أَهْوَنَ عَلَيَّ فِي الْمَوْتَةِ ، وَلَكِنَّ اللَّهَ لَمْ يَرْضَ مِنْ أَهْلِ الْقُرْآنِ بِالْإِدْهَانِ وَالسُّكُوتِ ، وَاللَّهُ يُعْصِي^٥ .

١ . نهج البلاغة : الحكمة 110 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 541 ح 10032 وفيه «يخادع» بدل «يضارع» و«يغيره» بدل «يتبع» وراجع نثر الدر : ج 1 ص 292 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 92 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 110 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 35 ح 23 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 24 .

٤ . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 306 ، مروج الذهب : ج 2 ص 364 وفيه «الرياء» بدل «الدنية» ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 439 نحوه وكلها عن ابن عباس وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 229 .

٥ . حلية الأولياء : ج 1 ص 85 ، أسد الغابة : ج 2 ص 92 الرقم 1298 ، الاستيعاب : ج 1 ص 457

1366-İmam Ali (a.s): Allah'ın emrini, ancak yaltaklık yapmayan, kendisini küçük düşürmeyen ve tamahlara kapılmayan kişi uygulayabilir.¹

1367-İmam Ali (a.s) [Halk kendisine biat etmek istediğinde]: Bilin ki istediğiniz şeyi kabul edersem, bildiğime uyar giderim ben; ne söyleyenin sözüne aldırış ederim, ne ayıplayanın sözüne kulak asarım!²

1368-İmam Ali (a.s): Canıma yemin olsun, hakka karşı duranlara, azgınlığa ayak basanlara karşı savaşımdan hiç çekinmem; hiç gevşeklik göstermem. O halde ey Allah'ın kulları, Allah'tan korkun! Allah'tan, yine Allah'a kaçın!³

1369-İmam Ali (a.s.): Ne dinimden taviz veririm, ne de işimde rezilliğe düşerim!⁴

1370-Hilyetu'l-Evliya [Abdolvahid ed-Dımeşkî'den]: Havşeb el-Hayrî, Sıffin Savaşı'nda Ali'ye (a.s) seslenerek dedi ki: Bizden vazgeç ey Ebu Talib'in oğlu! Sana, kanlarımız ve kanın hakkında Allah'ı hatırlatırız; biz seni Irak'ınla baş başa bırakalım; sen de bizi Şam'ımızla baş başa bırak! Böylece Müslümanların kanını korumuş olursun.

Bunun üzerine Ali (a.s) şu cevabı verdi: Asla, ey Ümmü Zalîm'in oğlu! Allah'a andolsun ki eğer Allah'ın dininde pazarlığın bana genişlik sağlayacağını bilseydim, muhakkak bunu yapardım ve bunun bedeli bana daha kolay olurdu. Ancak Allah, Kurân ehlinin, Allah'a isyan edildiği halde yaltaklık yapıp sükût etmesine razı olmaz!⁵

الرقم 599 وفيهما «الحميري» بدل «الخيري» وراجع تاريخ دمشق : ج 39 ص 264 .

1-Nehcü'l-Belaga, 110. hikmetli söz; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.541, h.10032. Ayrıca bkz: Nesru'd-Dürr, c.1, s.292.

2-Nehcü'l-Belaga, 92. Hutbe; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.110; Biharul-Envar, c.32, s.35, h.23.

3-Nehcü'l-Belaga, 24. Hutbe. ("Allah'tan yine Allah'a kaçın!" ifadesi, "Hişmından rahmetine, azabından mağfiretine, adaletinden fazlına kaçın!" anlamındadır.)

4-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.306; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.364, "rezilliğe" yerine "riyaya" kelimesi geçmiştir; Tarih-i Taberî, c.4, s.439, tamamı İbn-i Abbas'tan. Ayrıca bkz: el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.229.

5-Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.85; Usdu'l-Gabe, c.2, s.92, No: 1298; el-İstîab, c.1, s.457, No: 599, bu iki kaynakta "Hayri" yerine "Himyeri" şeklinde nakledilmiştir. Ayrıca

3/5

تَنْظِيمُ الْأُمُورِ

1371 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَأَمْضِ لِكُلِّ يَوْمٍ عَمَلَهُ ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ يَوْمٍ مَا فِيهِ . . . إِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا ، أَوْ التَّسْقُطَ فِيهَا عِنْدَ إِمْكَانِهَا ، أَوْ اللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنَكَّرْتَ ، أَوْ الْوَهْنَ عَنْهَا إِذَا اسْتَوْضَحْتَ . فَضَعْ كُلَّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ ، وَأَوْقِعْ كُلَّ أَمْرٍ مَوْقِعَهُ^١ .

1372 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى أُمَرَاءِ الْخَرَاجِ - : إِيَّاكُمْ وَتَأْخِيرَ الْعَمَلِ وَدَفْعَ الْخَيْرِ ؛ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ النَّدَمَ^٢ .

1373 . عنه (عليه السلام) : مُجْتَنِي الثَّمَرَةَ لَغَيْرِ وَقْتِ إِبْنَاعِهَا كَالزَّارِعِ بَغَيْرِ أَرْضِهِ^٣ .

1374 . عنه (عليه السلام) : مِنْ الْخُرْقِ الْمُعَاجِلَةُ قَبْلَ الْإِمْكَانِ ، وَالْأَنَاءُ بَعْدَ الْفُرْصَةِ^٤ .

1375 . عنه (عليه السلام) - فِي صِفَةِ الْقُرْآنِ - : أَلَا إِنَّ فِيهِ عِلْمَ مَا يَأْتِي ،

bkz: *Tarih-i Dimeşk*, c.39, s.264.

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 143 و ص 147 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 367 .

٢ . وقعة صفين : ص 108 ، بحار الأنوار : ج 75 ص 355 ح 70 ؛ المعيار والموازنة : ص 123 نحوه .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 5 ، كشف اليقين : ص 216 ح 218 ، نزهة الناظر : ص 56 ح 39 نحوه ،

بحار الأنوار : ج 28 ص 235 .

٤ . نهج البلاغة : الحكمة 363 ، نزهة الناظر : ص 48 ح 17 ، بحار الأنوار : ج 71 ص 341 ح 14 .

وَالْحَدِيثَ عَنِ الْمَاضِي ، وَدَوَاءَ دَائِكُمْ ، وَنَظْمَ مَا بَيْنَكُمْ ١ .

١ . نهج البلاغة : الخطبة 158 ، الرواشح السماوية : ص 22 ، بحار الأنوار : ج 92 ص 23 ح 24 .

3/5

İŞLERİN TANZİMİ

1371-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitname-sinde]: Her günün işini o gün gör. Çünkü her gün yapılacak bir iş vardır... Zamanı gelmeden işlerde aceleye düşme. Yapmak imkânı olunca da o işte ihmâl etme. Doğruluğu sence belli olmayan işte ısrar etme; ama doğruluğu açıkça belli olan işi de savsaklama! Her işi yerinde yap, her işi yerinde işle.¹

1372-İmam Ali (a.s) [Vergi memurlarına yazdığı mektubundan]: İşleri geciktirmekten ve hayırları engellemekten sakının. Zira bunda pişmanlık vardır.²

1373-İmam Ali (a.s): Vakti gelmeyen meyveyi deren, bitmeyecek yerde tohum ekene benzer.³

1374-İmam Ali (a.s): İmkândan önce koşturmak ve fırsattan sonra ağır davranmak ahmaklıktandır.⁴

1375-İmam Ali (a.s) [Kurân'dan söz ederken]: Geleceğin bilgisi, geçmişe ait haberler, derdinizin ilacı ve aranızdaki düzenin sağlayıcısı olan her şey, hiç kuşkusuz ondadır.⁵

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.143 ve s.147; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.367.

2-*Vak'at-u Stffeyn*, s.108; *Biharu'l-Envar*, c.75, s.355, h.70; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.123.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 5. Hutbe; *Keşfu'l-Yakin*, s.216, h.218; *Nuzhetu'n-Nazır*, s.56, h.39; *Biharu'l-Envar*, c.28, s.235.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 363. hikmetli söz; *Nuzhetu'n-Nazır*, s.48, h.17; *Biharu'l-Envar*, c.71, s.341, h.14.

5-*Nehcü'l-Belaga*, 158. Hutbe; *er-Ravaşihu's-Semaviyye*, s.22; *Biharu'l-Envar*, c.92, s.23, h.24.

1376 . عنه (عليه السلام) - فى وصيته للحسن والحسين (عليهما السلام) لما ضرب ابن ملجم - : أوصيكمما وجميع ولدى وأهلى ومن بلغه كتابى ، بتقوى الله ونظم أمركم^١ .

3/6

انتخابُ العمالِ الصالحين

1377 . الإمام على (عليه السلام) - فى عهده إلى مالك الأشر - : لكل على الوالى حقٌ بقدر ما يصلحه ، وليس يخرج الوالى من حقيقة ما ألزمه الله من ذلك إلا بالاهتمام والاستعانة بالله ، وتوطين نفسه على لزوم الحق ، والصبر عليه فيما خف عليه أو ثقل .

فول من جنودك أنصحهم فى نفسك لله ولرسوله ولا مامك ، وأنقاهم جيباً ، وأفضلهم حلماً ، ممن يبطئ عن الغضب ، ويستريح إلى العذر ، ويرأف بالضعفاء ، وينبو على الأقوياء ، وممن لا يثيره العنف ، ولا يقعد به الضعف .

ثم الصق بذوى المروءات والأحساب ، وأهل البيوتات الصالحة ، والسوابق الحسنة ؛ ثم أهل النجدة والشجاعة ، والسخاء والسماحة ؛ فإنهم جماع من الكرم ، وشعب من العرف . ثم تفقد من أمورهم ما يتفقد الوالدان من ولدهما . . .

ثم انظر فى أمور عمالك فاستعملهم اختباراً ، ولا تولهم محاباةً وأثرةً ، فإنهما جماع من شعب الجور والخيانة ، وتوخ منهم أهل التجربة والحياء من أهل البيوتات الصالحة ، والقدم فى الإسلام المتقدمة ؛ فإنهم أكرم أخلاقاً ، وأصح أعراضاً ، وأقل فى

١ . نهج البلاغة : الكتاب 47 ، روضة الواعظين : ص 152 ؛ ينباع المودة : ج 2 ص 30 ح 2 .

المَطَامِعِ إِشْرَاقًا ، وَأَبْلَغُ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظْرًا . . .

1376-İmam Ali (a.s) [İbn-i Mülcem tarafından vurulduğunda Hasan ile Hüseyin'e ettiği vasiyetinden]: Siz ikinize, bütün evlatlarıma, akrabalarım ve bu vasiyetin ulaştığı herkese Allah'tan çekinmeyi, işlerinizde düzenli olmayı tavsiye ederim.¹

3/6

LİYAKATLİ YÖNETİCİLERİ SEÇMESİ

1377-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahit namesinde]: Hepsinin vâli üzerinde hakkı vardır. Onların ihtiyaçlarının giderilmesi ve hallerinin düzene sokulması vâlinin vazifesidir. Vâli, Allah'ın emirlerinin gereğini yaparken ve halkın düzeni için çalışırken Allah'tan yardım dilemeli, hakka riâyet etmeli ve bu işler ister ona hafif gelsin ister ağır, dayanmalıdır.

Orduna sence Allah için, Rasûlü için ve İmamı için en fazla öğüt verenlerinden, emanet ve iffet bakımından en temiz olanlarından, hilimde en üstün bulunanlarından kumandanlar seç. Bunları, öfkelenildiği zaman öfkesini yenen, ceza vermekte acele etmeyen, özrü kabul eden, zayıfları esirgeyen, kuvvetlilere karşı gevşemeyen kişilerden seçip tayin et. Bunlar ne zora başvuranlardan olsun, ne zaafa düşenlerden!

Sonra toplumun şahsiyetlerine, iyi evlerin halkına, geçmişinde iyilik ve güzellik bulunanlara; gözü pek, kahraman, cömert, iyilik ve bağış sahiplerine katıl. Çünkü bunlarda yücelik, büyüklük huyları toplanmıştır. Bunlar, iyiliğin dalları-budaklarıdır. Sonra da babaların oğullarını görüp gözetmesi, esirgemesi gibi onların işlerini gör, gözet, araştır...

Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et. Onları şahsî bir meyille ve rasgele tayin etme. Çünkü bu iki şey zulüm ve hıyânet kollarının bir araya toplanmasına sebep olur. Bunları temiz âilelerden, İslâm'a eskiden girmiş olanlardan tecrübe ve iffet sahibi kişilerden seç. Çünkü onlar, ahlâkça en üstün, namusça en doğru, gazez-

1-*Nehcü'l-Belaga*, 47. mektup; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.152; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.2, s.30, h.2.s

lerden en kurtulmuş, tamahları en az ve işlerin sonuçlarını gözetmede en gayretli kişilerdir...

ثُمَّ لَا يَكُنْ اخْتِيَارُكَ إِيَّاهُمْ عَلَى فِرَاسَتِكَ ، وَاسْتِنَامَتِكَ ، وَحُسْنِ الظَّنِّ مِنْكَ ؛ فَإِنَّ الرِّجَالَ يَتَعَرَّضُونَ لِفِرَاسَاتِ الْوُلَاةِ بِتَصْنُعِهِمْ وَحُسْنِ خِدْمَتِهِمْ ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ النَّصِيحَةِ وَالْأَمَانَةِ شَيْءٌ ، وَلَكِنْ اخْتَبَرَهُمْ بِمَا وَلَّوْا لِلصَّالِحِينَ قَبْلَكَ ، فَاعْمَدِ لَا حَسَنِهِمْ كَانَ فِي الْعَامَّةِ أَثَرًا ، وَأَعْرِفِهِمْ بِالْأَمَانَةِ وَجَهًا ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ دَلِيلٌ عَلَى نَصِيحَتِكَ لِلَّهِ وَلِمَنْ وَلَّيْتَ أَمْرَهُ .

وَأَجْعَلْ لِرَأْسِ كُلِّ أَمْرٍ مِنْ أُمُورِكَ رَأْسًا مِنْهُمْ لَا يَقْهَرُهُ كِبِيرُهَا ، وَلَا يَتَشَتَّتُ عَلَيْهِ كَثِيرُهَا ، وَمَهْمَا كَانَ فِي كُتَابِكَ مِنْ عَيْبٍ فَتَغَايَيْتَ عَنْهُ الزِّمْتَهُ^١ .

1378 . عنه (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : فَاصْطَفِ لَوَلَايَةِ أَعْمَالِكَ أَهْلَ الْوَرَعِ وَالْعِلْمِ وَالسِّيَاسَةِ^٢ .

3/7

عَدَمُ اسْتِعْمَالِ الْخَائِنِ وَالْعَاجِزِ

1379 . الإمام عليّ (عليه السلام) : إِنَّ الْمُغْيِرَةَ بْنَ شُعْبَةَ قَدْ كَانَ أَشَارَ عَلَيَّ أَنْ أَسْتَعْمَلَ مُعَاوِيَةَ عَلَى الشَّامِ وَأَنَا بِالْمَدِينَةِ ، فَأَبَيْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِ ، وَلَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَرَانِي أَتَّخِذُ

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 132 و 137 و 139 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 357 و 361 و 365 كلاهما نحوه .

٢ . تحف العقول : ص 137 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 361 .

المُضِلِّينَ عَضُدًا^٢.

١ . إشارة إلى الآية 51 من سورة الكهف .

٢ . وقعة صفين : ص 52 عن الجرجاني ; الإمامة والسياسة : ج 1 ص 116 ، تاريخ دمشق : ج 59 ص 131 وراجع الخصال : ص 379 ح 58 و الاختصاص : ص 177 .

Sonra onları, kendi anlayışına güvenerek, haklarında iyi zanda bulunarak tayin etme. Zira insanlar, yapmacık davranışlara başvuru-
rarak, güzel hizmetler göstererek kendilerini vâliye iyi tanıtırlar.
Oysaki yapmacık hareketlerin ötesinde ne öğüt vermeyi bilirler, ne
emanete riâyet etmeyi. Senden önceki temiz kişilerin seçtikleri ki-
şilere bak; sen de onları seç. Halka en güzel muamelede bulunan-
ları, en fazla emanete riâyetle tanınmış olanları iş başına getir. Bu,
Allah'a karşı özü doğru olduğunu ve işlerine memur bulunduğun
kişilerin de hayrını istediğini ispat eder.

Her işin başına işlerin çokluğundan şaşmayacak, işlerin bü-
yüklüğüne önemseyecek kişileri seç. Kâtiplerinden birinde bir
ayıp görür de aldırılmazsan, o ayıpla sen ayıplanır ve ondan so-
rumlu tutulursun.¹

1378-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesin-
de]: İşlerin yönetimi için takvalı, bilgin ve siyasete ehil olan kişi-
leri seç.²

3/7

HAİN VE YÖNETİMDEN ACİZ KİMSELERİ İŞE ALMAMASI

1379-İmam Ali (a.s): Mugayre b. Şube, bana Muaviye'yi Şam'a
vali olarak atamamı ve Medine'de kalmamı önerdi. Fakat ben
bundan kaçındım; Allah, beni, insanları doğru yoldan saptıranları
yardımcı edinmiş olarak görmesin!^{3/ 4}

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.132, 137 ve 139; Deaimu'l-İslam, c.1, s.357, 361 ve 365.

2-Tuhefu'l-Ukul, s.137; Deaimu'l-İslam, c.1, s.361.

3-Kehf suresinin 55.ayetinde işaret etmektedir.

4-Vak'at-u Siffeyn, s.52, Cürcani'den; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.116; Tarih-i Dumeşk, c.59, s.131. Ayrıca bkz: el-Hisal, s.379, h.58; el-İhtisas, s.177.

1380 . عنه (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : إِنَّ شَرَّ وَزَرَائِكَ مَنْ كَانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَكَ وَزِيْرًا ، وَمَنْ شَرِكُهُمْ فِي الْآثَامِ ؛ فَلَا يَكُونَنَّ لَكَ بَطَانَةً ؛ فَإِنَّهُمْ أَعْوَانُ الْأَثَمَةِ وَإِخْوَانُ الظُّلْمَةِ ، وَأَنْتَ وَاجِدٌ مِنْهُمْ خَيْرَ الْخَلْفِ مِمَّنْ لَهُ مِثْلُ آرَائِهِمْ وَنَفَادِهِمْ ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ مِثْلُ آصَارِهِمْ وَأَوْزَارِهِمْ وَآثَامِهِمْ مِمَّنْ لَمْ يُعَاوِنْ ظَالِمًا عَلَى ظُلْمِهِ ، وَلَا آثِمًا عَلَى إِثْمِهِ . أُولَئِكَ أَخَفُّ عَلَيْكَ مَوْوَنَةً ، وَأَحْسَنُ لَكَ مَعُونَةً ، وَأَحْنَى عَلَيْكَ عَطْفًا ، وَأَقْلُّ لِنَعِيرِكَ إْلْفًا ، فَاتَّخِذْ أُولَئِكَ خَاصَّةً لِخَلَوَاتِكَ وَحَفَلَاتِكَ^١ .

1381 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى رِفَاعَةَ قَاضِيهِ عَلَى الْأَهْوَازِ - : اعْلَمْ يَا رِفَاعَةُ أَنَّ هَذِهِ الْإِمَارَةَ أَمَانَةٌ ؛ فَمَنْ جَعَلَهَا خِيَانَةً فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ اسْتَعْمَلَ خَائِنًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) بَرِيءٌ مِنْهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ^٢ .

1382 . عنه (عليه السلام) - يَصِفُ الْإِمَامَ الْحَقَّ - : وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ الْوَالِي عَلَى الْفُرُوجِ وَالْدِّمَاءِ وَالْمَغَانِمِ وَالْأَحْكَامِ وَإِمَامَةَ الْمُسْلِمِينَ الْبَخِيلَ ؛ فَتَكُونَ فِي أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ ، وَلَا الْجَاهِلَ ؛ فَيُضِلُّهُمْ بِجَهْلِهِ ، وَلَا الْجَافِيَ ؛ فَيَقْطَعُهُمْ بِجَفَائِهِ ، وَلَا الْحَائِفَ لِلدُّوْلِ ؛ فَيَتَّخِذُ قَوْمًا دُونَ قَوْمٍ ، وَلَا الْمُرْتَشِي فِي الْحُكْمِ ؛

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 129 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 355 كلاهما نحوه .

٢ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 531 ح 1890 ، نهج السعادة : ج 5 ص 33 .

فَيَذْهَبَ بِالْحَقِّقِ ، وَيَقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ ، وَلَا الْمَعْطَلُ لِلْسُّنَّةِ ؛ فَيَهْلِكِ الْأُمَّةُ^١ .

1380-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]: Vezirlerinin en kötüsü, senden önce, kötü kişilere vezirlik edenler; onların suçlarına ortak olanlardır. Sakın onlar sana sırdaş olmasınlar! Çünkü onlar günahkârların yardımcıları, zalimlerin kardeşleridir. Sen, bunların yerine görüşleri en az onlarınki kadar isabetli, fakat onlar gibi günahkâr olmayan, zalime zulmünde, günah işleyene günahında yardımcı olmayan daha hayırlı kişiler bulabilirsin. Bunların sana yükü daha hafif, yardımları daha güzeldir. Besledikleri sevgi daha içten, başkalarıyla yakınlıkları daha azdır. Yalnızken bunlarla bulun; meclislerinde de bunları bulundur.²

1381-İmam Ali (a.s) [Ahvaz'daki kadısı Rifaa'ya yazdığı mektuptan]: Şunu iyi bil ey Rifaa! Şu hükümet emanettir; ona hıyanet edene Allah kıyamete kadar lanet eder. Her kim hıyanetkâr birini işe getirirse, hiç şüphesiz Muhammed (s.a.a) dünyada ve ahirette ondan uzak olur!³

1382-İmam Ali (a.s) [Hak önderini tanımlarken]: Namuslar, kanlar, ganimetler ve hükümler hususunda velayet sahibi olan kimselerle Müslümanlara önderlik eden kimselerin cimri olmamaları gerektiğini siz de bilirsiniz. Çünkü lider cimri olursa halkın malına göz diker. Aynı zamanda cahil de olmamalıdır. Aksi halde bilgisizliğiyle onları yoldan çıkarır. Zalim de olmamalıdır. Zira zalim olursa, zulmüyle onları birbirinden ayırır. Adaletsiz de olmamalıdır. Aksi takdirde halkın malına ve servetine yazık eder, bir grubu diğerinden öne geçirir. Hüküm makamında rüşvet almamalıdır. Çünkü rüşvete meyilli olursa hakları yok eder, had-

١ . نهج البلاغة : الخطبة 131 وراجع دعائم الإسلام : ج 2 ص 531 ح 1886 .

2-Nehcü'l-Belaga, 53. mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.129; Deaimu'l-İslam, c.1, s.355.

3-Deaimu'l-İslam, c.2, s.531, h.1890; Nehcü's-Saade, c.5, s.33.

leri görmezlikten gelir. Sünneti terk eden de olmamalıdır; aksi durumda ümmeti helâke sürükler.¹

1383 . عنه(عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : مَنْ فَسَدَتْ بِطَانَتُهُ كَانَ كَمَنْ غَصَّ بِالْمَاءِ ; فَإِنَّهُ لَوْ غَصَّ بِغَيْرِهِ لَأَسَاغَ الْمَاءُ غُصَّتُهُ^٢ .

1384 . عنه(عليه السلام) : آفَةُ الْأَعْمَالِ عَجْزُ الْعَمَالِ^٣ .

1385 . عنه(عليه السلام) : لَا تَتَكَلَّ فِي أُمُورِكَ عَلَى كَسَلَانٍ^٤ .

1386 . عنه(عليه السلام) : مَنْ خَانَهُ وَزِيرُهُ فَسَدَ تَدْبِيرُهُ^٥ .

1387 . عنه(عليه السلام) : كَذِبُ السَّفِيرِ يُؤَلِّدُ الْفَسَادَ ، وَيُفَوِّتُ الْمُرَادَ ، وَيُيْطِلُ الْحَزَمَ ، وَيَنْقُضُ الْعَزَمَ^٦ .

1-Nehcü'l-Belaga, 131. Hutbe. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.2, s.531, h.1886.

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 308 ح 526 .

٣ . غرر الحكم : ح 3958 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 181 ح 3711 .

٤ . غرر الحكم : ح 10205 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 518 ح 9384 .

٥ . غرر الحكم : ح 8054 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 432 ح 7430 .

٦ . غرر الحكم : ح 7259 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 397 ح 6724 .

قد تخطر على بال بعض هذه الشبهة ؛ وهي أن الإمام علياً(عليه السلام) كان يؤكّد على اختيار الصلحاء ويحذّر من استعمال الخائن والعاجز . فكيف كان بين عمّاله وولاته أشخاص غير صالحين؟ فقد كان بعض عمّاله كزياد بن أبيه ، والمنذر بن الجارود ، والنعمان بن عجلان وغيرهم خائنين ، وفيما هناك كان آخرون كعبيد الله بن عباس وأبي أيوب وغيرهم يفتقدون لعنصر الكفاءة والتدبير . فلماذا استعملهم؟ ولماذا عزل رجلاً متدينًا ومدبراً كقيس بن سعد ، وولّى مكانه محمد بن أبي بكر وهو شابّ عديم التجربة؟
جاء جواب الشبهة الأولى في مدخل القسم السادس عشر (طائفة من عمّاله وأصحابه).

1383-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerden]: Yakınları fasit olan kimsenin durumu, boğazında su tıkanmış kimse gibi (çaresizdir); zira boğazı tıkanan kimseye, tıkanıklığı geçsin diye su içirirler.¹

1384-İmam Ali (a.s): İşlerin afeti, yöneticilerin acizliğindedir.²

1385-İmam Ali (a.s): İşlerinde üşengeç ve tembel olanlara güvenme!³

1386-İmam Ali (a.s): Veziri hain olanın yönetimi fasit olur.⁴

1387-İmam Ali (a.s): Elçinin yalanı fesadı doğurur, hedefi hiç eder, emelleri boşa çıkarır ve azmi kırar.⁵

أما الشبهة الثانية فقد وردت ضمن سيرة قيس بن سعد ، وجاء الجواب عنها تفصيلاً في القسم السادس عشر أيضاً.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.308, h.526.

2-Gureru'l-Hikem, h.3958; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.181, h.3711.

3-Gureru'l-Hikem, h.10205; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.518, h.9384.

4-Gureru'l-Hikem, h.8054; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.432, h.7430.

5-Gureru'l-Hikem, h.7259; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.397, h.6724.

Bazılarının aklına şöyle bir soru gelebilir: İmam Ali (a.s), bir yandan liyakatli kişilerin seçilmesi gerektiğine bu kadar vurgu yapıyor, bir yandan da hain ve zayıf kişilerin seçilmesinden sakındırıyorken nasıl oluyor da onun memurları ve valileri arasından liyakatsiz kişiler çıkabiliyor? Nitekim valilerinden bazıları Ziyad b. Ebih, Munzir b. Carud ve Numan b. İclan gibi hıyanetkâr kimselerdi. Ayrıca Ubeydullah b. Abbas ve Ebu Eyyub gibi yönetim konusunda becerisi olmayanlara yönetimde yer vermişti. Neden onları yönetime getirdi? Neden Kays b. Sâd gibi dindar ve yöneticiliği güçlü birini azledip yerine Muhammed b. Ebubekir gibi tecrübeden yoksun bir genci getirmişti?

Birinci sorunun cevabı on altıncı bölümün giriş kısmında gelmiştir. (Vali-

3/8

إِسْبَاغُ الْأَرْزَاقِ عَلَى الْعُمَّالِ

1388 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : ثُمَّ أَسْبَغَ عَلَيْهِمُ الْأَرْزَاقَ ; فَإِنَّ ذَلِكَ قُوَّةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِصْلَاحِ أَنْفُسِهِمْ ، وَغْنَى لَهُمْ عَنِ تَنَاوُلِ مَا تَحْتَ أَيْدِيهِمْ ، وَحُجَّةٌ عَلَيْهِمْ إِنْ خَالَفُوا أَمْرَكَ أَوْ ثَلَمُوا أَمَانَتَكَ^١ .

3/9

اخْتِيَارُ الْعُيُونِ لِمُرَاقَبَةِ الْعُمَّالِ

1389 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فى كِتَابِهِ إِلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ^٢ - : أَمَّا بَعْدُ ; فَاسْتَخْلَفَ عَلَى عَمَلِكَ ، وَآخَرُجَ فى طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِكَ حَتَّى تَمُرَّ بِأَرْضِ كُورَةِ السَّوَادِ^٣ ، فَتَسْأَلَ عَنْ عُمَالِي ، وَتَنْظُرَ فى سِيرَتِهِمْ فِيمَا بَيْنَ دَجَلَةَ وَالْعُدَيْبِ^٤ ، ثُمَّ أَرْجِعِ إِلَى الْبَهْقَبَازَاتِ^٥ فَتَوَلَّ مَعُونَتَهَا ، وَاعْمَلْ بِطَاعَةِ اللَّهِ فِيمَا وَلَاكَ مِنْهَا .
وَأَعْلَمْ أَنَّ كُلَّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ مُحْفُوظٌ عَلَيْهِ مَجْزَىُّ بِهِ ، فَاصْنَعْ خَيْرًا صَنَعَ اللَّهُ بِنَا وَبِكَ

leri ve Ashabından Bir Grup).

İkinci sorunun cevabı da aynı bölümde, Kays b. Sâd'ın biyografisi kısmında genişçe gelmiştir.

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 137 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 361 .

٢ . الظاهر أنَّ الصحيح هو «مالك بن كعب» لعدم وجود عامل للإمام (ع) باسم كعب بن مالك، بل إنَّ كعب بن مالك ممَّن لم يبايع الإمام، وأمَّا مالك بن كعب فهو من عمَّاله وممَّن يعتمد عليه وهو عامله على عين التمر وبهقَبَازَات.

٣ . السَّوَاد : أَرْضِي وَفَرَى الْعِرَاقَ وَضِياعَهَا الَّتِي افْتَتَحَهَا الْمُسْلِمُونَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، سُمِّيَ بِذَلِكَ لِسَوَادِهِ بِالزَّرْعِ وَالنَّخِيلِ وَالْأَشْجَارِ (راجع معجم البلدان : ج 3 ص 272).

٤ . الْعُدَيْب : تَصْغِيرُ الْعَذْبِ ; وَهُوَ الْمَاءُ الطَّيِّبُ ، وَهُوَ مَاءُ بَيْنِ الْقَادِسيَّةِ وَالْمَغِيثَةِ ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقَادِسيَّةِ أَرْبَعَةُ أَمْيَالٍ وَإِلَى الْمَغِيثَةِ اثْنَانِ وَثَلَاثُونَ مِيَالاً (معجم البلدان : ج 4 ص 92).

٥ . بَهْقَبَاز : اسم لثَلَاثِ كُورٍ بِبَغْدَادٍ مِنْ أَعْمَالِ سَقَى الْفَرَاتِ مَنْسُوبَةٌ إِلَى قَبَازِ بْنِ فَيْرُوزَ وَالِدِ أَنْوَشِرَوَانَ (معجم البلدان : ج 1 ص 516) .

خَيْرًا ، وَأَعْلَمَنِي الصَّدَقَ فِيمَا صَنَعْتَ . وَالسَّلَامُ^١ .

3/8

MEMURLARIN RIZIKLARININ GENİŞLETİLMESİ

1388-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]: Onların rızıklarını bol bol ver. Böyle yapman, onlara nefislerini düzeltme gücü verir; onları elleri altında bulunan mallardan mustağni kılar. Bu, emrine karşı çıkmaları ve emanetine hıyanet etmeleri hâlinde onlara karşı sana delil olur.¹

3/9

MEMURLARI KONTROL İÇİN GÖZCÜLER SEÇMESİ

1389-İmam Ali (a.s) [Kâb b. Malik'e² yazdığı mektubunda]: Şimdi, yerine birini bırak ve yarenlerinden bir grupla şehirden çık. Sevad³ köyüne vardığında Dicle ile Uzeyb⁴ arasında bulunan benim valilerime nezarete bulun. Sonra da Bihkubazat'a⁵ dön ve oranın işlerini üstlen. Allah'ın oradan sana yüklediği sorumluluk konusunda O'na olan itaatini sürdür. Şunu bil ki Âdemoğlunun ameli muhafaza edilir ve onun karşılığını alacaktır. İyilikte bulun; Allah bizi ve seni iyiliğe muvaffak kılsın. İşlerindeki sadakati bana göster. Vesselam.⁶

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.137; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.361.

2-Muhtemelen doğrusu Malik b. Kâb'dır. Zira İmam'ın Kâb b. Malik isminde bir valisi yoktu. Bilakis Kâb b. Malik İmam'a biat etmemiş biriydi. Fakat Malik b. Kâb, onun kendisine güvendiği valilerinden biriydi. Aynu't-Temr ve Bihkubazat bölgesinin valisiydi.

3-**Sevad**: Irak toprakları içerisinde yer alan bir köydür. Ömer b. Hattab zamanında Müslümanlar tarafından fethedildi. Hurmalıklar, ağaçlar ve ekinlerle örtülü olduğu için oraya bu isim verilmiştir. (Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.272).

4-**Uzeyb**: "Uzb" kelimesinin tasgiridir. "Tatlı su" anlamına gelir. Kadisiye ile Mugise arasında yer alan gölete denir. Kadisiye'ye 4, Mugise'ye 32 mil uzaklıktadır. (Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.92).

5-**Bihkubaz**: Fırat kıyısında bulunan üç köyün her birine bu isim verilir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.516).

6-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.204.

1390 . عنه (عليه السلام) - فى عهدِهِ إلى مالِك الأَشترِ - : ثُمَّ انْظُرْ فى أُمُورِ عُمَالِكَ فَاسْتَعْمِلْهُمْ اخْتِياراً... ثُمَّ تَفَقَّدْ أَعْمَالَهُمْ ، وَأَبْعَثِ الْعُيُونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ ; فَإِنَّ تَعَاهُدَكَ فى السِّرِّ لَأُمُورِهِمْ حَدُودٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ ، وَالرِّفْقِ بِالرَّعِيَّةِ ، وَتَحَفُّظِ مِنَ الْأَعْوَانِ ; فَإِنَّ أَحَدًا مِنْهُمْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَى خِيَانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا عَلَيْهِ عِنْدَكَ أَخْبَارُ عُيُونِكَ ، اكْتَفَيْتَ بِذَلِكَ شَاهِدًا ، فَبَسَطْتَ عَلَيْهِ الْعُقُوبَةَ فى بَدَنِهِ ، وَأَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ ، ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ ، وَوَسَمْتَهُ بِالْخِيَانَةِ ، وَقَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهْمَةِ^١ .

1391 . عنه (عليه السلام) - فى عهدِهِ إلى مالِك الأَشترِ (فى مُرَاقَبَةِ الْجُنُودِ) - : ثُمَّ لَا تَدَعُ أَنْ يَكُونَ لَكَ عَلَيْهِمْ عُيُونٌ مِنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَالْقَوْلِ بِالْحَقِّ عِنْدَ النَّاسِ ، فَيُثْبِتُونَ بَلَاءَ كُلِّ ذِي بَلَاءٍ مِنْهُمْ لِيَتَّقَ أَوْلَثُكَ بِعِلْمِكَ بِبَلَائِهِمْ^٢ .

3/10

إِكْرَامُ الْمُحْسِنِ وَعُقُوبَةُ الْمُسِيءِ

1392 . الإمامُ عَلِيُّ (عليه السلام) - فى عهدِهِ إلى مالِك الأَشترِ - : وَلَا يَكُونُ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ ; فَإِنَّ فى ذَلِكَ تَرْهِيْدًا لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ فى الْإِحْسَانِ ، وَتَدْرِيبًا لِأَهْلِ الْإِسَاءَةِ عَلَى الْإِسَاءَةِ . وَالزَّمْ كُلًّا مِنْهُمْ مَا أَلْزَمَ

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 137 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 361 كلاهما نحوه .

٢ . تحف العقول : ص 133 .

نَفْسُهُ ١.

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 130 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 356 نحوه .

1390-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitname-sinde]: Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et... Sonra da işlerini teftiş et, onlara gerçek ve vefâlı gözcüler gönder; hâllerini, işlerini görüp, anlayıp sana bildirsinler. Çünkü onların gizli işlerinden haberdar olman, emin olarak işlerini yapmalarına ve halka yumuşaklıkla muamele etmelerine sebep olur. Yardımcılarından korun. İçlerinden biri, vazifesinde hıyânet ettiği ve gözcülerin raporları onun hıyanetinde birleştiği zaman bu, sana delil olarak yeter. Artık ona bedenî cezâyı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutabilirsin. Onu, zillete düşürüp hıyânetle damgalamalı ve suçunun utancını boynuna takmalısın!¹

1391-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitname-sinde (orduların gözetlenmesi hakkında)]: Sonra halk arasında emaneti korumak ve hakkı söylemekte meşhur olan denetleyici kişileri, onların hizmetlerini sana bildirmeleri ve hizmet edenlerin, çektikleri zahmetlerin sana gizli kalmadığını anlamaları için üzerlerine gözlemci kıl!²

3/10

İYİYE TEŞVİK KÖTÜYE CEZA

1392-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitname-sinde]: Senin yanında iyilik yapanla kötülük edenin yeri eşit düzeyde olmasın. Zira bu, iyileri iyilik yapmaktan vazgeçirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder. Bunların her biri neye layıksa o şekilde davran!³

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.137; Deaim'ul İslam, c.1, s.361.

2-Tuhefu'l-Ukul, s.133.

3-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.130; Deaim'ul İslam, c.1, s.356.

1393 . عنه (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : وليكن أثر رؤوس جنودك من واساهم في معونته ، وأفضل عليهم في بذله ممن يسعهم ويسع من وراءهم من الخلو من أهلهم ، حتى يكون همهم همًا واحدًا في جهاد العدو .

ثم واتر أعلامهم ذات نفسك في إيثارهم والتكريم لهم ، والإرصاد بالتوسعة .
وحقق ذلك بحسن الفعال والآثر والعطف ؛ فإن عطفك عليهم يعطف قلوبهم عليك^١ .

3/11

الموقف الحازم مع العمال

3/11-1

الأشعث بن قيس

1394 . الإمام علي (عليه السلام) - في كتابه إلى الأشعث بن قيس عامل أذربيجان^٢ - : إن عملك ليس لك بطعمة ، ولكنه في عنقك أمانة ، وأنت مسترعى لمن فوقك ، ليس لك أن تفتت في رعيه ، ولا تخاطر إلا بوثيقه ، وفي يدك مال من مال الله عز وجل ، وأنت من خزانته حتى تسلمه إلى ، ولعلي ألا أكون شر ولا تك لك . والسلام^٣ .

١ . تحف العقول : ص 133 .

٢ . أذربيجان : اسم لمنطقة كبيرة ؛ وهي اليوم قسمان : القسم الجنوبي ؛ وهو يشكل ثلاث محافظات من محافظات شمال غربى إيران ، وهي : أذربيجان الشرقية ، وأذربيجان الغربية ، وأردبيل . والقسم الشمالى الذى كان ضمن دول الاتحاد السوفيتى السابق وقد استقل وصار يعرف اليوم بأذربيجان .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 5 ، وقعة صفين : ص 20 عن الجرجاني ؛ العقد الفريد : ج 3 ص 327 .

1393-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitname-sinde]: Askerlerine kardeşçe davranan ve düşmanla savaşmaktan başka kaygıları kalmaması için kendilerini geride bıraktıkları ailelerini kapsayacak şekilde bağışta bulunan komutanları diğer komutanlardan daha çok sevmelisin; onlara daha fazla değer vermelisin. Sürekli olarak onlara beslediğin kalbî duyguları dile getir ki, senin yanında aziz ve değerli olduklarını, senin onların yaşamını daha da iyileştirmeyi düşündüğünü bilsinler. Güzel bir şekilde sevgide ve ikramda bulunarak, vaatlerinin doğruluğunu ispatla. Zira senin onlara göstereceğin sevgi, kalplerindeki sevgiyi sana yöneltecektir.¹

3/11

VALİLERE KARŞI KARARLI DURUŞ

3/11-1

Eş'as b. Kays

1394-İmam Ali (a.s) [Azerbaycan² valisi Eş'as b. Kays'a yazdığı mektubunda]: Şüphesiz, yetkilerin, senin için bir yemek aracı değil, bilakis boynuna yüklenmiş bir emanettir. Senden üstün olan birinin emri altındasın. Yönetimin altında bulunanlara karşı zorbalık edemeyeceğin gibi, izinsiz olarak maceraya atılıp tehlikeye de sürükleyemezsin. Elinde olan Allah-u Teâlâ'nın malını da bana teslim edinceye kadar korumak zorundasın. Sana kötülük eden amirlerden olmamayı ümit ediyorum. Vesselam.³

الإمامة والسياسة : ج 1 ص 111 كلها نحوه .

1-Tuhefu'l-Ukul, s.133.

2-Azerbaycan: Büyük bir bölgeye verilen isimdir. İran'ın kuzeybatısında yer alan üç eyalet (Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan ve Erdebil) Güney Azerbaycan, Sovyetler Birliğinden ayrılarak Azerbaycan adını alan bağımsız Azerbaycan toprakları da Kuzey Azerbaycan olmak üzere bugün iki bölüme ayrılmış geniş topraklardır.

3-Nehcü'l-Belaga, 5. Mektup; Vakât-u Sıffeyn, s.20, Cürçani'den; el-İkdu'l-Ferid,

1395 . نثر الدرّ: قَالَ [عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام)] لِلْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ: أَدُّ وَإِلَّا ضَرَبْتُكَ بِالسَّيْفِ. فَأَدَّى مَا كَانَ عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ: مَنْ كَانَ عَلَيْكَ لَوْ كُنَّا ضَرْبَنَّاكَ بِعَرَضِ السَّيْفِ؟ فَقَالَ: إِنَّكَ مِمَّنْ إِذَا قَالَ فَعَلْ^١.

3/11-2

زِيَادُ بْنُ أَبِيهِ

1396 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى زِيَادِ بْنِ أَبِيهِ - : إِنِّي أَقْسِمُ بِاللَّهِ قَسَمًا صَادِقًا، لَئِنْ بَلَغَنِي أَنَّكَ خُنْتَ مِنْ فِئَةِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا، لَا أَشُدُّنَّ عَلَيْكَ شِدَّةً تَدْعُكَ قَلِيلَ الْوَفْرِ، ثَقِيلَ الظُّهْرِ، ضَعِيلَ الْأَمْرِ. وَالسَّلَامُ^٢.

1397 . أنساب الأشراف: وَجَّهَ [عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام)] إِلَى زِيَادِ رَسُولًا لِيَأْخُذَهُ لِحْمَلٍ مَا اجْتَمَعَ عِنْدَهُ مِنَ الْمَالِ، فَحَمَلَ زِيَادٌ مَا كَانَ عِنْدَهُ وَقَالَ لِلرَّسُولِ: إِنَّ الْأَكْرَادَ قَدْ كَسَرُوا مِنَ الْخَرَاكِ وَأَنَا أَدَارِيهِمْ، فَلَا تُعْلِمِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ذَلِكَ، فَيَرَى أَنَّهُ اعْتِلَالٌ مِنِّي.

فَقَدَّمَ الرَّسُولُ فَأَخْبَرَ عَلِيًّا بِمَا قَالَ زِيَادٌ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: قَدْ بَلَغَنِي رَسُولِي عَنْكَ مَا أَخْبَرْتَهُ بِهِ عَنِ الْأَكْرَادِ، وَاسْتَكْتَمَكَ إِيَّاهُ ذَلِكَ، وَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّكَ لَمْ تُلَقِ ذَلِكَ إِلَيْهِ إِلَّا لِتُبَلِّغَنِي إِيَّاهُ، وَإِنِّي أَقْسِمُ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَسَمًا صَادِقًا لَئِنْ بَلَغَنِي أَنَّكَ خُنْتَ مِنْ فِئَةِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا صَغِيرًا

c.3, s.327; *el-Imame ve's-Siyase*, c.1, s.111.

١ . نثر الدرّ: ج 1 ص 292.

٢ . نهج البلاغة: الكتاب 20، بحار الأنوار: ج 33 ص 489 ح 695.

أَوْ كَبِيرًا، لَا تَشُدَّنْ عَلَيْكَ شِدَّةَ تَدْعُكَ قَلِيلَ الْوَفْرِ، ثَقِيلَ الظَّهْرِ. وَالسَّلَامُ ۖ.

1395-Nesru'd-Dürr: Ali (a.s), Eş'as b. Kays'a "Yüklendiğin işi yerine getir; yoksa kılıçla seni vururum!" deyince o da hemen sorumluluğu altındaki işi yerine getirdi. Bunun üzerine "Eğer seni hiç sorgulamadan kılıçla vursaydık kim koruyabilirdi?" diye sorunca Eş'as şu cevabı verdi: Doğrusu sen, söylediğini yapanlardansın!¹

3/11-2

Ziyad b. Ebih

1396-İmam Ali (a.s) [Ziyad b. Ebih'e yazdığı mektubunda]: Allah'a doğru söyleyen biri olarak yemin ederim ki Müslümanların ganimetlerine az veya çok hıyanet ettiğini öğrenirsem, sana öyle şiddetli davranırım ki malın azalır, yükün ağırlaşır, hakir ve zayıf hale düşersin. Vesselam.²

1397-Ensabu'l-Eşraf: Ali (a.s), Ziyad'ın yanında toplanmış vergileri alması için ona bir elçi gönderdi. Ziyad, yanında bulunan malı elçiye teslim ederken ona "Kürtler vergi kuralını çiğnediler ve ben onları idare ediyorum; bunu Emirülmüminin'e bildirme; sonra kusurun benden kaynaklandığını düşünür" dedi.

Elçi, geri döndüğünde Ziyad'ın söylediklerini Ali'ye (a.s) haber verdi. Bunun üzerine (Ali) ona şu mektubu yazdı: Elçim Kürtler hakkında ona söylediklerini ve kendisinden bunu gizli tutmasını istemeni bana ulaştırdı. Allah'a doğru söyleyen biri olarak yemin ederim ki Müslümanların ganimetlerine az veya çok hıyanet ettiğini öğrenirsem, sana öyle şiddetli davranırım ki malın azalır ve yükün artar. Vesselam.³

1-Nesru'd-Dürr, c.1, s.292.

2-Nehcü'l-Belaga, 20. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.489, h.695.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.390.

1398 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كتابه إلى زياد ، وكان عامله على فارس - :
 أما بعد ، فإن رسولی أخبرنی بعجب ، زعم أنك قلت له فيما بينك وبينه : إن الأكراد هاجت بك ، فكسرت عليك كثيراً من الخراج ، وقلت له : لا تعلم بذلك أمير المؤمنين .
 يا زياد ! وأقسم بالله إنك لكاذب ، ولئن لم تبعث بخراجك لا شذن عليك شدة تدعك قليل الوفر ، ثقیل الظهر ، إلا أن تكون لما كسرت من الخراج مُحتملاً .

3/11-3

شريح القاضي

1399 . نهج البلاغة : روى أن شريح بن الحارث قاضي أمير المؤمنين (عليه السلام) اشترى على عهده داراً بثمانين ديناراً ، فبلغه ذلك فاستدعى شريحاً وقال له :
 بلغني أنك ابتعت داراً بثمانين ديناراً ، وكتبت لها كتاباً ، وأشهدت فيه شهوداً !
 فقال له شريح : قد كان ذلك يا أمير المؤمنين .

قال : فنظر إليه نظر المغضب ثم قال له : يا شريح ! أما إنه سيأتيك من لا ينظر في كتابك ، ولا يسألك عن بينتك حتى يخرجك منها شاخصاً ، ويسلمك إلى قبرك خالصاً . فانظر يا شريح ! لا تكون ابتعت هذه الدار من غير مالک ، أو نقدت الثمن من غير حلالک ; فإذا أنت قد خسرت دار الدنيا ودار الآخرة . أما إنك لو كنت أتيتني عند شرائك ما اشتريت ، لكتبت لك كتاباً على هذه النسخة ، فلم ترغب في شراء هذه الدار بديرهم فما فوق . والنسخة هذه :

1398-İmam Ali (a.s) [Fars valisi Ziyad'a yazdığı mektubunda]: Şimdi elçim bana ilginç bir haber verdi. Onunla senin arasında kalacağını sandığı bir şey demişsin. Demişsin ki: Kürtler sana karşı ayaklanmış ve vergilerinden çoğunu kaldırmışlar. Sonra da ona (elçime) "Bunu Emirülmüminin'e bildirme!" demişsin.

Ey Ziyad! Allah'a yemin ederim ki sen yalan söylemekteisin. Eğer vergilerini göndermezsen, sana öyle şiddetli davranacağım ki malın azalacak, yükün ağırlaşacak; ancak yok ettiğin vergileri üstlenip katlanırsan başka!¹

3/11-3

Kadı Şureyh

1399-Nehcü'l-Belaga: Şureyh b. Haris, kadılığı döneminde seksen dinara bir ev satın almıştı. Emirülmüminin bunu duyunca Şureyh'i huzuruna çağırttı ve "Seksan dinara bir ev satın aldığına, senedini yazdırıp şahitlere imzalattığına dair bana haber geldi" dedi.

Şureyh: Evet öyle oldu, ey Emirülmüminin! diye cevap verdi.

Ravi der ki: Bunun üzerine (İmam) ona öfkeyle bakıp şunları söyledi: Ey Şureyh! Pek yakında, yazdığına bakmadan, delilini sormadan oturduğun evden çıkarıp seni malsız-mülksüz kabrine teslim edecek biri gelecek! O halde bak ey Şureyh! Bu evi sakın kendi malından başka bir mal ile ya da helâlinden kazandığından başka bir şeyle almış olmayasın. Eğer böyleyse, dünyada da ahirette de hüsrana uğramış olursun. Evi aldığına senedini yazdırmak için bana gelseydin, ben sana öyle bir senet yazardım ki onu almak için bir dirhem dahi vermeye rağbet etmezdin. Bu senet şöyledir:

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.204.

هذا مَا اشْتَرَى عَبْدٌ ذَلِيلٌ مِنْ مَيِّتٍ قَدْ أُزْعِجَ لِلرَّحِيلِ ، اشْتَرَى مِنْهُ دَاراً مِنْ دَارِ الْغُرُورِ
مِنْ جَانِبِ الْفَانِينَ ، وَخِطَّةُ الْهَالِكِينَ ، وَتَجْمَعُ هَذِهِ الدَّارُ حُدُودُ أَرْبَعَةٍ : الْحَدُّ الْأَوَّلُ يَنْتَهِي
إِلَى دَوَاعِي الْآفَاتِ ، وَالْحَدُّ الثَّانِي يَنْتَهِي إِلَى دَوَاعِي الْمُصِيبَاتِ ، وَالْحَدُّ الثَّلَاثُ يَنْتَهِي إِلَى
الْهَوَى الْمُرْدَى ، وَالْحَدُّ الرَّابِعُ يَنْتَهِي إِلَى الشَّيْطَانِ الْمُغْوَى ، وَفِيهِ يُشْرَعُ بَابُ هَذِهِ الدَّارِ .

اشْتَرَى هَذَا الْمُعْتَرِّ بِالْأَمَلِ ، مِنْ هَذَا الْمُرْعَجِ بِالْأَجَلِ هَذِهِ الدَّارُ بِالْخُرُوجِ مِنْ عِزِّ
الْقَنَاعَةِ ، وَالِدُخُولِ فِي ذُلِّ الطَّلَبِ وَالضَّرَاعَةِ ؛ فَمَا أَدْرَكَ هَذَا الْمُشْتَرَى فِيمَا اشْتَرَى مِنْهُ مِنْ
دَرَكٍ .

فَعَلَى مُبْلِلِ أَجْسَامِ الْمُلُوكِ ، وَسَالِبِ نُفُوسِ الْجَبَابِرَةِ ، وَمُزِيلِ مُلْكِ الْفَرَاعِنَةِ ، مِثْلَ
كَسْرَى وَقَيْصَرَ ، وَتُبَّعٍ وَحَمِيرَ ، وَمَنْ جَمَعَ الْمَالَ عَلَى الْمَالِ فَأَكْثَرَ ، وَمَنْ بَنَى وَشَيَّدَ
وَزَخَرَفَ ، وَنَجَّدَ وَادَّخَرَ ، وَاعْتَقَدَ وَنَظَرَ بِزَعْمِهِ لِلْوَلَدِ - إِشْخَاصُهُمْ جَمِيعاً إِلَى مَوْقِفِ الْعَرَضِ
وَالْحِسَابِ ، وَمَوْضِعِ الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ إِذَا وَقَعَ الْأَمْرُ بِفَصْلِ الْقَضَاءِ ﴿وَوَخَسَرَ هُنَالِكَ
الْمُبْطِلُونَ﴾ شَهِدَ عَلَى ذَلِكَ الْعَقْلُ إِذَا خَرَجَ مِنْ أَسْرِ الْهَوَى وَسَلِمَ مِنْ عِلَاقِ الدُّنْيَا ٢ .

3/11-4

عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ

1400 . الإمام علي (عليه السلام) - مِمَّا كَتَبَهُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، وَهُوَ عَامِلُهُ عَلَى
الْبَصْرَةِ - : فَارْبَعُ أَبَا الْعَبَّاسِ - رَحِمَكَ اللَّهُ - فِيمَا جَرَى عَلَى لِسَانِكَ وَيَدِكَ مِنْ خَيْرٍ وَشَرٍّ ؛

١ . غافر : 78 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 3 ، روضة الواعظين : ص 489 نحوه .

فَإِنَّا شَرِيكَانِ فِي ذَلِكَ ، وَكُنْ عِنْدَ صَالِحٍ ظَنِّي بِكَ ، وَلَا يَفِيلَنَّ رَأْيِي فِيكَ . وَالسَّلَامُ^۱ .

Aldatıcı, fanilerle komşu olan ve helâk mahallesinde bulunan bu evi; zelil bir kul, ölüm yolculuğuna koyulmuş olan bir kimseden almıştır. Bu ev, dört duvarla sınırlanmış: Birinci sınır afetlere, ikincisi musibetlere, üçüncüsü insanı helâke götüren arzulara, dördüncüsü de insanı azdıran şeytana dayanır; bu evin kapısı da buradan açılır.

Bu evi arzusuna kapılıp aklanan biri, eceli gelip çatan birinden, kanaatkârlık izzetinden çıkıp helâk ve istek batağına düşme pahasına satın almıştır. Bu muamelede müşteri helâkten başka ne satın almıştır ki!

Bu evde, satın alanın başına gelecekler de Kisra, Kayser, Tubba ve Himyer gibi padişahların, zorbaların başına gelecek şeylerdir: Onların bedenleri çürümüş gitmiştir, canları alınmıştır; malı kat kat yığıp yapılar bina eden, sağlamlaştıran, yüceltip süsleyen, malı toplayarak stok eden, zannınca evladını düşünenlerin başlarına gelen onun da başına gelecektir. İşin bitip kesin hüküm verileceği, hakla batılın ayrılacağı gün bunların hepsi, sevap ve azapları için toplanacaklardır. *"İşte orada batılla amel edenler hüsrana uğrayanlar olacaktır."*² Heva ve hevesinin esaretinden ve dünya bağlarından kurtulmuş akıl, buna şahitlik eder.³

3/11-4

Abdullah b. Abbas

1400-İmam Ali (a.s) [Basra'daki valisi Abdullah b. Abbas'a yazdığı mektuptan]: O halde ey Ebu Abbas! [Allah sana rahmet etsin.] Elinle ve dilinle işlediğin hayır ve şer işlerde kontrollü ol.

۱ . نهج البلاغة : الكتاب 18 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 493 ح 699 .

2-Gafir, 78.

3-Nehcü'l-Belaga, 3. Mektup; Ravzatu'l-Vaizin, s.489.

Çünkü ikimiz o işlerde ortağız. Hakkındaki iyimser zannım gibi ol ve bu zannım zayıflamasın. Vesselam.¹

1401 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَلَغَنِي عَنْكَ أَمْرٌ إِنَّ كُنْتَ فَعَلْتَهُ فَقَدْ أَسْخَطْتَ رَبَّكَ ، وَأَخْرَبْتَ أَمَانَتَكَ ، وَعَصَيْتَ إِمَامَكَ ، وَخُنْتَ الْمُسْلِمِينَ .
بَلَغَنِي أَنَّكَ جَرَدْتَ الْأَرْضَ ، وَأَكَلْتَ مَا تَحْتَ يَدَيْكَ ، فَارْفَعْ إِلَى حِسَابِكَ ، وَاعْلَمْ أَنَّ حِسَابَ اللَّهِ أَشَدُّ مِنْ حِسَابِ النَّاسِ . وَالسَّلَامُ^۲ .

3/11-5

عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ

1402 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِ لَهُ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيِّ ، وَكَانَ عَامِلُهُ عَلَى الْبَصْرَةِ ، وَقَدْ بَلَغَهُ أَنَّهُ دُعِيَ إِلَى وَلِيمَةٍ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِهَا ، فَمَضَى إِلَيْهَا - : أَمَّا بَعْدُ ، يَا بَنَ حُنَيْفٍ : فَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ رَجُلًا مِنْ فَتِيَّةِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ دَعَاكَ إِلَى مَادِبَةٍ ، فَأَسْرَعْتَ إِلَيْهَا ، تُسْتَطَابُ لَكَ الْأَلْوَانُ ، وَتُنْقَلُ إِلَيْكَ الْجِفَانُ ، وَمَا ظَنَنْتَ أَنَّكَ تُجِيبُ إِلَى طَعَامِ قَوْمٍ ، عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَغَنِيَّهُمْ مَدْعُوٌّ . فَانْظُرْ إِلَى مَا تَقْضُمُهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَمِ ، فَمَا اشْتَبَهَ عَلَيْكَ عِلْمُهُ فَالْفِظْهُ ، وَمَا أَيْقَنْتَ بِطَيْبِ وَجْهِهِ فَقُلْ مِنْهُ .

أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَأْمُومٍ إِمَامًا ، يَقْتَدِي بِهِ وَيَسْتَضِيءُ بِنُورِ عِلْمِهِ ، أَلَا وَإِنَّ إِمَامَكُمْ قَدْ اِكْتَفَى مِنْ دُنْيَاهُ بِطَمَرِيهِ ، وَمِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصِيهِ ، أَلَا وَإِنَّكُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَى ذَلِكَ ، وَلَكِنْ أَعْيُنُونِي بِوَرَعٍ وَاجْتِهَادٍ ، وَعِفَّةٍ وَسَدَادٍ . فَوَاللَّهِ مَا كُنَزْتُ مِنْ دُنْيَاكُمْ تَبْرًا ، وَلَا ادَّخَرْتُ مِنْ غَنَائِمِهَا وَفَرًا ،

1-Nehcü'l-Belaga, 18. Mektup; Biharul-Envar, c.33, s.493, h.699.

۲ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 397 ; نهج البلاغة : الكتاب 40 نحوه وفيه «إلى بعض عماله» بدل «إلى عبد الله بن عباس» .

وَلَا أَعَدَدْتُ لِبَالِي ثَوْبِي طِمْرًا ، وَلَا حُزْتُ مِنْ أَرْضِهَا شِبْرًا ، وَلَا أَخَذْتُ مِنْهُ إِلَّا كَقَوْتِ أَتَانِ
دَبْرَةٍ ، وَلَهِيَ فِي عَيْنِي أَوْهَى وَأَهْوَنُ مِنْ عَفْصَةِ مَقْرَةٍ .

1401-İmam Ali (a.s) [İbn-i Abbas'a mektubunda]: Bana senin hakkında bir haber ulaşmış; eğer onu yaptıysan hiç şüphesiz Rabbini gazaplandırmış, emaneti harap etmiş, İmam'ına baş kaldırmış ve Müslümanlara hıyanet etmişsindir.

Bana, arzın üzerinde ne varsa soyduğunu, ayaklarının altında ne varsa aldığını, elinde bulunanı yediğini söylediler. Hesabını hemen bana bildir ve bil ki Allah'ın hesap sorması insanlarınkinden daha büyüktür. Vesselam.¹

3/11-5

Osman b. Huneyf

1402-İmam Ali (a.s) [Basra valisi Osman b. Huneyf el-Ensari'nin bir ziyafet yemeğine davet edildiğini ve buraya gittiğini öğrendiği zaman yazdığı mektup]: Şimdi, ey İbn-i Huneyf! Basra eşrafından birinin seni ziyafete çağırdığını, oraya koşarak gittiğini, çeşit çeşit yemeklerin, kocaman kocaman kâselerin sana sunulduğunu öğrendim. Oysa yoksullarının (çağrılmayıp) kovulduğu, zenginlerin davet edildiği bir davete icabet edeceğini sanmıyordum. Çiğnediğin lokmaya bir bak; (helal-haram açısından) şüpheli olursa onu ağzından at; tam anlamıyla pak olduğunu bilersen birazcık ye.

Bil ki her kişinin uyduğu, yolundan gittiği, ilminin nuruyla ışıklандığı bir imamı vardır. Yine bil ki sizin imamınız, dünyasında eskimiş bir elbise ve iki lokma ekmeğiyle yetinmektedir. Elbette buna güç yetiremeyeceğinizi bilin. Ama takva ve ibadet telaşı ile temiz ve iffetli olmaya çalışarak bana yardım edin. Allah'a andolsun ki ben, bu dünyanızda ne bir altın, ne de gümüş külçeleri yığdım; ne ganimetlerden mal biriktirdim, ne üzerime yırtılmış elbisemden başka bir elbise aldım, ne de dünyada bir karış toprağa sahip oldum. Ancak geçinmeye yetecek kadar yiyecek aldım. Gerçekten dünya, benim gözümde bozulmuş bir saman parçasından daha değersiz, daha bayağıdır.

¹-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.397; *Nehcü'l-Belaga*, 40. Mektup "Abdullah b. Abbas'a..." yerine "Valilerinden birine..." şeklinde geçmiştir.

بلى ! كانت في أيدينا فذك من كل ما أظلمته السماء ، فشحت عليها نفوس قوم ،
وسخت عنها نفوس قوم آخرين ، ونعم الحكم الله .

وما أصنع بذك وغير ذك ؟ والنفس مظانها في غد جدت ، تنقطع في ظلمته
آثارها ، وتغيب أخبارها . وحفرة لو زيد في فسحتها ، وأوسعت يدا حافرها ،
لا ضغطها الحجر والمدر ، وسد فرجها التراب المتراكم .

وإنما هي نفسى أروضها بالتقوى لتأتى آمنة يوم الخوف الأكبر ، وتثبت على
جوانب المزلق . ولو شئت لاهتديت الطريق إلى مصفى هذا العسل ، ولباب هذا القمح ،
ونسائج هذا القز ، ولكن هيهات أن يغلبني هواي ، ويقودني جشعي إلى تخير الأطعمة
ولعل بالحجاز أو اليمامة من لا طمع له في القرص ، ولا عهد له بالشبع ، أو أبيت
مبطاناً وحولى بطون غرثى وأكبأ حرى ، أو أكون كما قال القائل :

وحسبك داء أن تبيت ببطنة وحوالك أكباد تحن إلى القد !

أقنع من نفسى بأن يقال : هذا أمير المؤمنين ، ولا أشاركهم في مكاره الدهر ، أو أكون
أسوة لهم في جشوبة العيش ! فما خلقت ليشغلنى أكل الطيبات ، كالبهيمة المربوطة ، همها
علفها ، أو المرسلة شغلها تقمها ، تكثرش من أعلافها ، وتلهو عما يراى بها ، أو أترك
سدى ، أو أهمل عابثاً ، أو أجر حبلى الضلالة ، أو أعتسف طريق المتاهة ! ...

إليك عنى يا دنيا ، فحبلك على غاريك ، قد انسللت من مخاليك ، وأفلت من
حبائك ، واجتنبت الذهاب في مداحضك . أين القرون الذين غررتهم بمداعبك !
أين الأمم الذين فتنتهم بزخارفك ! فهاهم رهائن القبور ، ومضامين اللحد .

Gökyüzünün gölgelendirdiği şu dünya yüzünde elimizde bir Fedek vardı; ona da toplumun bir kısmı göz dikti, bir kısmı ise cömertlik ederek ondan el çektiler. Allah ne de güzel hükmedicidir!

Ben Fedek'i veya başka yeri ne yapayım? Yarın bu nefsin konağı kabirdir. Onun karanlığında işleri kaybolur, haberi yok olur. Mezarıcı onu geniş kazsa veya elleriyle genişletse bile taş, kerpiç düşer, arayı doldurur, toprak birikir, daracık hale gelir. Büyük korku gününde güvene erişebilmem, sıratı ayağımı sabit kılabilmem için nefsimi şimdiden takva ile meşakkate alıştırmalıyım. Eğer isteseydim balın safını, buğdayın halisini yemeye, ipek elbise giyinmeye yol bulabilirdim. Fakat heyhat! Hicaz'da veya Yemame'de bir ekmek bile bulamayan, tokluk, doyumluk denen şeye ulaşmayan nice yoksullar varken, nefsimin beni yenmesi, lezzetli yemekler yemeye götürmesi nasıl mümkün olabilir! Çevremde aç karınlar, susuzluktan yanmış ciğerler varken geceyi nasıl tok olarak geçirebilirim?

Ben şairin dediği duruma nasıl düşebilirim:

*Çevrende tabaklanmış deriye hasret olanlar, ciğeri yanmışlar varken
Karnı tok olarak yatman, sana dert olarak yeter!*

Razı olur muyum ki bana Emirülmüminin desinler de sonra ben, zamanın sıkıntılarında onlara ortak olmayayım yahut da darlıkta; yaşamın zorluklarında onlara örnek sayılmayayım? Ben, temiz şeyleri yemekle meşgul olmak için yaratılmadım. Ben derdi-tasası yiyeceği olan bağlı veya işi gücü çöplükler arasında yiyecek aramak olan, sahibinin maksadından haberi bile bulunmayan bir hayvan değilim. İşsiz-güçsüz gezeyim, abesle iştigal edeyim, sapıklık ipini çekeyim veya şaşkınlık yoluna gireyim diye de yaratılmadım...

Ey dünya, benden uzaklaş! Yularını boynuna attım (dilediğin yere git), pençenden kurtuldum; tuzaklarından sıyrıldım. Sürçme yerlerinden uzak kaldım. Süslerinle güzelliğinle mahvettiğin ümmetler, oyunlarıyla güldürüp aldattığın nesiller nerede? İşte onlar, kabirlerde rehin olup yatmışlardır.

وَاللّٰهُ لَوْ كُنْتَ شَخْصًا مَّرْتَبًا ، وَقَالِبًا حَسِيًّا ، لَا قَمْتُ عَلَيْكَ حُدُودَ اللَّهِ فِي عِبَادِ
غَرَرْتَهُمْ بِالْأَمَانِي ، وَأُمَمَ الْفَيْتِهِمْ فِي الْمَهَاوِي ، وَمُلُوكَ أَسْلَمَتِهِمْ إِلَى التَّلَفِ ، وَأُورِدْتَهُمْ
مَوَارِدَ الْبَلَاءِ ؛ إِذَا لَا وَرْدَ وَلَا صَدْرَ !

هِيَاهُ ! مَنْ وَطِئَ دَحْضَكَ زَلَقَ ، وَمَنْ رَكِبَ لُجَجَكَ غَرِقَ ، وَمَنْ أَزَوَرَ عَنْ
حَبَائِلِكَ وَفَّقَ ، وَالسَّالِمُ مِنْكَ لَا يُبَالِي إِنْ ضَاقَ بِهِ مُنَاخُهُ ، وَالْدُّنْيَا عِنْدَهُ كَيَوْمِ حَانَ
انْسِلَاخُهُ .

أُعْزِبِي عَنِّي ! فَوَاللّٰهِ لَا أَذِلُّ لَكَ فَتَسْتَذِلِّيْنِي ، وَلَا أَسْلَسُ لَكَ فَتَقْوَدِينِي . وَآيْمُ اللَّهِ
- يَمِينًا أَسْتَنْتِي فِيهَا بِمَشِيئَةِ اللَّهِ - لَا أَرَوْضَنَ نَفْسِي رِيَاضَةً تَهْشُ مَعَهَا إِلَى الْقُرْصِ إِذَا
قَدَرْتُ عَلَيْهِ مَطْعُومًا ، وَتَقْنَعُ بِالْمَلَحِ مَادُومًا ، وَلَا دَعَنَ مُقْلَتِي كَعَيْنِ مَاءٍ ، نَضَبَ مَعِينِهَا ،
مُسْتَفْرِغَةً دُمُوعَهَا . أَتَمْتَلِي السَّائِمَةَ مِنْ رَعِيهَا فَتَبْرُكُ ؟ وَتَشْبَعُ الرِّيْضَةُ مِنْ عُشْبِهَا
فَتَرَبِّضُ ؟ وَيَأْكُلُ عَلَيَّ مِنْ زَادِهِ فَيَهْجَعُ ! قَرَّتْ إِذَا عَيْنُهُ إِذَا اقْتَدَى بَعْدَ السَّنِينَ الْمُتَطَاوِلَةِ
بِالْبَهِيمَةِ الْهَامِلَةِ ، وَالسَّائِمَةِ الْمَرَعِيَّةِ !

طُوبَى لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَى رَبِّهَا فَرَضَهَا ، وَعَرَكَتْ بِجَنْبِهَا بُوسَهَا ، وَهَجَرَتْ فِي اللَّيْلِ غُمْضَهَا ،
حَتَّى إِذَا غَلَبَ الْكَرَى عَلَيْهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا ، وَتَوَسَّدَتْ كَفَّهَا ، فِي مَعَشَرٍ أَسْهَرَ عْيُونَهُمْ خَوْفُ
مَعَادِهِمْ ، وَتَجَافَتْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ ، وَهَمَّهَتْ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ ، وَتَقَشَّعَتْ بِطُولِ
اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ ﴿أَوَلَيْسَ حِزْبُ اللَّهِ إِلَّا إِنْ حِزَبَ اللَّهُ هُمْ الْمُفْلِحُونَ﴾ ١ .

فَاتَّقِ اللَّهَ يَا بَيْنَ حُنَيْفٍ ، وَلِتَكْفُفَ أَقْرَاصُكَ ، لِيَكُونَ مِنَ النَّارِ خَلَاصُكَ ٢ .

١ . المجادلة : 22 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 45 ; ربيع الأبرار : ج 2 ص 719 نحوه وفيه إلى «وتلهو عما يراد بها» وراجع

(Ey dünya!) Vallahi, eğer sen görünür bir şahsiyete, tutulup dokunulabilir bir bedene sahip olsaydın, uzun emellerle aldatıp sonra kandırarak helak çukuruna attığın ümmetler ve telef ettiğin, belalara uğrattığın, dönüşü olmayan, varanından haber alınmayan yerlere attığın sultanlar için sana Allah'ın hadlerini uygulardım!

Heyhat! Senin sürçme yerlerine ayak basan kayarak düşer. Dalgalarına düşen boğulur; senin tuzaklarından uzaklaşan ise başarıya ermiştir. Senden kurtulup da selamete eren kimsenin geçimi dar olsa ne çıkar! Onun yanında dünyanın zevale ermesi yakın bir gün gibidir.

Benden uzak ol! Vallahi ben sana zelil edesin diye boyun eğmem. Beni istediğin yere çekesin diye irademi sana teslim etmem. Yemin olsun Allah'a ki (Allah'ın izniyle) nefsimi, katığı tuz olan bir ekmek parçasıyla yetinip sevinecek duruma gelinceye kadar terbiye ederim ve gözlerimden; suyu çekilmiş, akıntısı kurumuş bir pınar haline getirinceye kadar da gözyaşı dökerim. Otlayan, karnını doyurunca yan gelip yatan bir hayvan veya yayılıp doyunca ağılına dönen koyun sürüsü gibi, Ali de azığını yiyip uykuya mı dalar!? Bunca seneden sonra, ovada otlayan merada yayılan hayvanlara dönerse, gözleri aydın olsun!

Rabbinin farz kıldıklarını eda eden, uğradığı meşakkatlere sabreden, geceleri uykusunu terk eden; uykusu onu yendiğinde de yeri kendisine döşek, elini de yastık eden, kıyamet gününün korkusundan gözlerine uyku girmeyen, yanları döşek yüzü görmeyen, dudakları gizlice Rabbinin zikrini fısıldayan, devamlı diledikleri bağışlanma sebebiyle günahlarından arındırılanlara ne mutlu! *"İşte onlar Hizbullah'tır. Haberiniz olsun, Allah'ın hizbi kurtuluşa erenlerin ta kendisidir."*¹

Allah'tan kork ey İbn-i Huneyf! Sahip olduğun ekmeğinle yetinmelisin; bu, cehennem ateşinden kurtulmana yeter!²

المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 101 .

1-Mücadele, 22.

2-Nehcü'l-Belaga, 45. Mektup; *Rebiü'l-Ebrar*, c.2, s.719, "İşsiz-güçsüz gezeyim..." cümlesine kadar olan bölüm yer almıştır. Ayrıca bkz: *el-Menakıb*, İbn-i

3/11-6

قُدَامَةُ بْنُ عَجَلَانَ

1403 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كتابه إلى قُدَامَةَ بْنِ عَجَلَانَ عامله على كَسْرٍ^١ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَاحْمِلْ مَا قَبْلَكَ مِنْ مَالِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّهُ فِيءٌ لِلْمُسْلِمِينَ ، لَسْتُ بِأَوْفَرَ حَظًّا فِيهِ مِنْ رَجُلٍ مِنْهُمْ ، وَلَا تَحْسَبَنَّ يَا بَنَ أُمِّ قُدَامَةَ أَنَّ مَالَ كَسْرٍ مُبَاحٌ لَكَ كَمَالٍ وَرِثَتُهُ عَنْ أَبِيكَ وَأُمِّكَ ، فَعَجِّلْ حَمْلَهُ وَاعْجَلْ فِي الْإِقْبَالِ إِلَيْنَا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ^٢ .

3/11-7

مَصْقَلَةُ بْنُ هُبَيْرَةَ

1404 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كتابه إلى مَصْقَلَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ - : بَلَّغْنِي عَنْكَ أَمْرًا إِنْ كُنْتَ فَعَلْتَهُ فَقَدْ آتَيْتَ شَيْئًا إِذَا ، بَلَّغْنِي أَنَّكَ تَقْسِمُ فِيءَ الْمُسْلِمِينَ فِيمَنْ اعْتَفَاكَ وَتَغَشَّاهُ مِنْ أَغْرَابِ بَكْرِ بْنِ وَاثِلٍ !

فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، وَأَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ، لَئِنْ كَانَ ذَلِكَ حَقًّا لَتَجِدَنَّ بَكَ عَلَى هَوَانًا ، فَلَا تَسْتَهَيِّنَنَّ بِحَقِّ رَبِّكَ ، وَلَا تُصْلِحَنَّ دُنْيَاكَ بِفَسَادِ دِينِكَ وَمَحَقِهِ ؛ فَتَكُونَ مِنَ ﴿الْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾ * الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾^٣ .

Şehrâşub, c.2, s.101.

١ . كَسْرٍ : كورة واسعة قضبتها اليوم واسط التي بين الكوفة والبصرة (معجم البلدان : ج 4 ص 461).

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 388.

٣ . الكهف : 103 و 104 .

3/11-6**Kudame b. Aclan**

1403-İmam Ali (a.s) [Kesker'deki² valisi Kudame b. Aclan'a yazdığı mektubunda]: Şimdi, Allah malından yanında bulunanı bana gönder. Zira o, Müslümanların ortak malıdır. Senin ondan nasibin, onlardan birinin nasibinden fazla değildir. Ey Ümmü Kudame'nin oğlu! Sakın Kesker'in malını, babandan ve annenden miras aldığın bir mal gibi kendin için mübah saymayasın. O halde çabuk oranın malını gönder ve kendin de bizim yanımıza gelmek konusunda acele davran; inşallah!³

3/11-7**Maskale b. Hubeyre**

1404-İmam Ali (a.s) [Maskale b. Hubeyre'ye yazdığı mektubunda]: Bana, senin hakkında bazı şeyleri haber verdiler. Eğer yaptıysan, çok çirkin bir şey getirmişsin demektir. Müslümanların ganimetlerini, senden bağış isteyen Bekr b. Vail kabilesinin bedevileri arasında paylaşmışsın.

Tohumu yarana, mahlûkatı yaratana ve ilmi her şeyi kuşatana andolsun ki, eğer bu doğruysa, gerçekten benim yanımda çok aşağılık ve itibar açısından da çok değersiz biri olursun. Rabbinin hakkını aşağılama, küçük görme ve dinini mahvederek dünyanı düzeltme. Yoksa *"Gerçekten de kendilerinin iyilik ettiklerini, iyi işlerde bulunduklarını sandıkları halde yaşayışında bütün çalışmaları boşa giden en çok hüsrana uğrayanlardan olursun."*^{4/1}

۱ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 389 ; نهج البلاغة : الكتاب 43 نحوه .

2-**Kesker**: Irak'ın Kufe ile Basra arasında bulunan büyük bir şehridir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.461)

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.388.

4-Kehf, 103-104.

1405 . عنه (عليه السلام) - في كتابه إلى مصقلة - : أما بعد ، فإن من أعظم الخيانة خيانة الأمة ، وأعظم الغش على أهل المصر غش الإمام ، وعندك من حق المسلمين خمسمائة ألف ، فابعت بها إلى ساعة يأتيك رسولي ، وإلا فأقبل حين تنظر في كتابي ؛ فإنني قد تقدمت إلى رسولي إليك ألا يدعك أن تقيم ساعة واحدة بعد قدومه عليك إلا أن تبعث بالمال ، والسلام عليك^٢ .

1406 . الغارات عن ذهل بن الحارث : دعاني مصقلة إلى رحله ، فقدم عشاءً فطعمنا منه ، ثم قال : والله إن أمير المؤمنين يسألني هذا المال ، والله لا أقدر عليه ، فقلت له : لو شئت لا يمضي عليك جمعة حتى تجمع هذا المال . فقال : والله ما كنت لا أحملها قومي ، ولا أطلب فيها إلى أحد .

ثم قال : أما والله لو أن ابن هند يطالبني بها ، أو ابن عفان لتركها لي ، ألم تر إلى ابن عفان حيث أطعم الأشعث بن قيس مئة ألف درهم من خراج أذربيجان في كل سنة ، فقلت : إن هذا لا يرى ذلك الرأي ، وما هو بتارك لك شيئاً ، فسكت ساعة وسكت عنه ، فما مكث ليلة واحدة بعد هذا الكلام حتى لحق بمعاوية ، فبلغ ذلك علياً (عليه السلام) فقال : ماله ؟ ! ترحه الله ! فعل فعل السيد ، وفر فرار العبد ، وخان خيانة الفاجر ! أما إنه لو أقام فعجز ما زدنا على حبسه ؛ فإن وجدنا له شيئاً أخذناه ،

1-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.389; Nehcü'l-Belaga, 43. Mektup.

٢ . تاريخ الطبري : ج 5 ص 129 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 145 ؛ الغارات : ج 1 ص 364

وراجع نهج البلاغة : الكتاب 26 .

وَإِنْ لَمْ تَقْدِرْ لَهُ عَلَى مَالٍ تَرْكَنَاهُ .

1405-İmam Ali (a.s) [Maskale'ye yazdığı mektubunda]: Hiç şüphesiz, hıyanetin en büyüğü ümmete hıyanet etmektir; bir şehrin halkına yapılabilecek en büyük sahtekârlık ise önderin yapacağı sahtekârlıktır. Senin yanında Müslümanların hakkı olan beş yüz bin (sikke) vardır. Elçim yanına geldiği anda onları bana gönder. Aksi takdirde mektubumu görünce bana gel. Zira sana gönderdiğim elçime, yanına vardığında bu malı gönderinceye kadar senin yanından bir an bile ayrılmamasını söyledim. Vesselamu aleyk.¹

1406-el-Gârât [Zuhel b. Haris'ten]: Maskale, beni ikamet yerine davet etti ve birlikte, hazırladığı akşam yemeğinden yedik. Sonra dedi ki: Andolsun Allah'a ki Emirülmüminin bu malı benden istemektedir ve Allah'a andolsun ki benim buna gücüm yoktur.

Ona dedim ki: Keşke bir hafta geçmesine müsaade etse de sen bu malları toplasan!

Maskale: Allah'a andolsun ki onu yakınlarımdan birine yükleyecek veya herhangi birinden isteyecek durumda değilim. Şunu iyi bil ki eğer Hind'in oğlu veya Affan'ın oğlu onu benden alacaklı olsaydı, muhakkak bana bırakırdı. Osman'ın, her yıl, Azerbaycan'ın vergisinden yüz bin dirhemi Eş'as b. Kays'a yedirdiğini görmedin mi?

Bunun üzerine "Bu adam [Ali (a.s)], böyle bir şeye inanmıyor ve sana hiçbir şey bırakacak değil!" dedim.

Bir süre sessiz kalınca ben de sustum. Bu konuşmadan bir gece geçmemişti ki Muaviye'ye katıldı. Bu haber Ali'ye (a.s) ulaştığında dedi ki: Ona ne oldu?! Allah onu helâk etsin! Efendi gibi çalıştı; köle gibi kaçtı ve günah ehli gibi hıyanet etti! Şunu iyi bilin ki eğer o (malları toparlamak için) kalsaydı ve buna gücü yetmeseydi, onun hapsini artırmazdık. Onun yanında bir şey bulursak onu alırdık; eğer yanında elde edeceğimiz mal bulamasaydık, o zaman da onu kendi hâline bırakırdık!

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.129; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.145; el-Gârât, c.1, s.364. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 26. Mektup.

ثُمَّ سَارَ إِلَى دَارِهِ فَهَدَمَهَا^١.

3/11-8

الْمُنْذِرُ بْنُ الْجَارُودِ

1407 . أنساب الأشراف : وَكَتَبَ (عليه السلام) إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ الْجَارُودِ ، وَبَلَغَهُ أَنَّهُ يَبْسُطُ يَدَهُ فِي الْمَالِ ، وَيَصِلُ مِنْ أَتَاهُ ، وَكَانَ عَلَى إِصْطَخَرَ : إِنَّ صَلَاحَ أَبِيكَ غَرَنِي مِنْكَ ، وَظَنَنْتُ أَنَّكَ تَتَّبِعُ هَدْيَهُ وَفِعْلَهُ ، فَإِذَا أَنْتَ فِيمَا رُقِّيَ إِلَيَّ عَنْكَ لَا تَدْعُ الْإِنْقِيَادَ لِهَوَاكَ وَإِنْ أَرَى ذَلِكَ بِدِينِكَ ، وَلَا تُصْغِي إِلَى النَّاصِحِ وَإِنْ أَخْلَصَ التُّصْحَ لَكَ ، بَلَّغْنِي أَنَّكَ تَدْعُ عَمَلَكَ كَثِيرًا وَتَخْرُجُ لَاهِيًا مُتَنَزِّهًا مُتَصِيدًا ، وَأَنَّكَ قَدْ بَسَطْتَ يَدَكَ فِي مَالِ اللَّهِ لِمَنْ أَتَاكَ مِنْ أَعرَابِ قَوْمِكَ ، كَأَنَّهُ تُرَاثِكُ عَنْ أَبِيكَ وَأُمِّكَ .

وَإِنِّي أَقْسِمُ بِاللَّهِ لَئِنْ كَانَ ذَلِكَ حَقًّا لَجَمَلُ أَهْلِكَ وَشِسْعُ نَعْلِكَ خَيْرٌ مِنْكَ ، وَأَنَّ اللَّعِبَ وَاللَّهْوَ لَا يَرْضَاهُمَا اللَّهُ ، وَخِيَانَةُ الْمُسْلِمِينَ وَتَضْيِيعُ أَعْمَالِهِمْ مِمَّا يُسْخِطُ رَبَّكَ ، وَمَنْ كَانَ كَذَلِكَ فَلَيْسَ بِأَهْلٍ لِإِن يُسَدَّ بِهِ الثَّغْرُ ، وَيُجْبَى بِهِ الْفَيْءُ ، وَيُؤْتَمَنَ عَلَى مَالِ الْمُسْلِمِينَ ، فَأَقْبِلْ حِينَ يَصِلُ كِتَابِي هَذَا إِلَيْكَ .

فَقَدَّمَ فَشَكَاهُ قَوْمٌ وَرَفَعُوا عَلَيْهِ أَنَّهُ أَخَذَ ثَلَاثِينَ أَلْفًا ، فَسَأَلَهُ فَجَحَدَ ، فَاسْتَحْلَفَهُ فَلَمْ يَحْلِفْ ، فَحَبَسَهُ^٢ .

١ . الغارات : ج 1 ص 365 ; تاريخ الطبرى : ج 5 ص 129 ، تاريخ دمشق : ج 58 ص 272

ح 7450 ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 421 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 181 والبدایة والنہایة : ج 7 ص 310 والفتوح : ج 4 ص 244 .

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 391 ; نهج البلاغة : الكتاب 71 ، تاريخ یعقوبی : ج 2 ص 203 .

Daha sonra Maskale'nin evine gitti ve binasını yıktı.¹

3/11-8

Munzir b. Cârud

1407-Ensabu'l-Eşraf: İmam Ali'ye (a.s), İstahr valisi Munzir b. Cârud'un, elini Müslümanların malları konusunda açık tuttuğu; kendisine müracaat eden herkese bahşış verdiği haberi ulaştığında ona şu mektubu yazdı: Babanın dürüstlüğü, beni senin hakkında aldatmıştı; senin de onun yöntemini ve izini takip edeceğini zannettim. Senin hakkında bana gelen habere göre, dinine zarar verse bile nefsinin arzusuna uymayı sürdürmekteymişsin. Senin samimi olarak hayrını istese bile nasihat edenin sözünü dinlemiyormuşsun. Bana gelen bilgiye göre birçok işini yerde bırakıp boş boş eğlenmek için ava çıkıyorsun. Allah malını ise sanki babandan ve annenden sana miras kalmışçasına kendi kavminin bedevilerine vermekte pek eliaçık davranıyormuşsun.

Hakkında öğrendiklerim doğruysa ehlinin devesiyle çarıklarının bağı bile senden hayırlıdır. Doğrusu Allah, oyun ve oyalanmaya razı olmaz. Müslümanlara hıyanet edilmesi ve onların işlerinin zayi edilmesi Rabbinin hışmına ve gazabına sebep olur. Böyle biri, sırtlarını muhafaza etmeye, halkın hazinesini toplamaya, Müslümanların malı üzerinde emin kişi sayılmaya ehil olmaz. Bu mektubum sana ulaştığında hemen yanıma gel.

O da İmam'ın (a.s) yanına geldi. Bir grup, onun beytülmalde otuz bin (sikke) aldığını söyleyerek kendisinden şikâyetçi oldu. İmam onu sorgulayınca bunu inkâr etti. Ondan yemin etmesini istedi. Ancak o yemin etmedi. Bunun üzerine onu hapse attı.²

1-*el-Gârât*, c.1, s.365; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.129; *Tarih-i Dimeşk*, c.58, s.272, h.7450; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.421. Ayrıca bkz: *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.181; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.310; *el-Fütuh*, c.4, s.244.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.391; *Nehcü'l-Belaga*, 71. Mektup; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.203.

3/12

عَزَلُ مَنْ ثَبَّتَ خِيَانَتَهُ مِنَ الْعَمَالِ

1408 . الاستيعاب : كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) . . . لَا يَخْصُ بِالْوَلَايَاتِ إِلَّا أَهْلَ الدِّيَانَاتِ وَالْأَمَانَاتِ ، وَإِذَا بَلَغَهُ عَنْ أَحَدِهِمْ خِيَانَةً كَتَبَ إِلَيْهِ : قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ . بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيفٍ^١ . إِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا فَاحْتَفِظْ بِمَا فِي يَدَيْكَ مِنْ أَعْمَالِنَا حَتَّى نَبْعَثَ إِلَيْكَ مَنْ يَتَسَلَّمُهُ مِنْكَ ، ثُمَّ يَرْفَعْ طَرَفَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أَمُرْهُمْ بِظُلْمِ خَلْقِكَ ، وَلَا بِتَرْكِ حَقِّكَ .

وخطبه ومواعظه ووصاياه لعماله إِذْ كَانَ يُخْرِجُهُمْ إِلَى أَعْمَالِهِ كَثِيرَةً مَشْهُورَةً لَمْ أَرِ التَّعَرُّضَ لَذِكْرِهَا ، لِثَلَا يَطُولَ الْكِتَابُ ، وَهِيَ حِسَانٌ كُلُّهَا^٢ .

1409 . دعائم الإسلام : إِنَّهُ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] حَضَرَ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ ، وَكَانَ عُثْمَانُ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى أَذْرَبِيجَانَ ، فَأَصَابَ مِئَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ ، فَبَعْضُ يَقُولُ : أَقْطَعَهُ عُثْمَانُ إِيَّاهَا ، وَبَعْضُ يَقُولُ : أَصَابَهَا الْأَشْعَثُ فِي عَمَلِهِ .

فَأَمَرَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) بِإِحْضَارِهَا فِدَافَعَهُ ، وَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَمْ أَصِبْهَا فِي عَمَلِكَ . قَالَ : وَاللَّهِ لَئِنْ أَنْتَ لَمْ تُحْضِرْهَا بَيْتَ مَالِ الْمُسْلِمِينَ ، لَا أَضْرِبَنَّكَ بِسَيْفِي هَذَا

١ . اقتباس من سورة الأعراف : 85 وهود : 85 و 86 .

٢ . الاستيعاب : ج 3 ص 210 و 211 الرقم 1875 عن أبي إسحاق السبيعي .

أَصَابَ مِنْكَ مَا أَصَابَ .

3/12

HIYANETKÂR VALİLERİN GÖREVDEN ALINMASI

1408-el-İstîâb: Ali (a.s), şehirlere vali olarak sadece dindar ve emin kişileri atıyor, içlerinden birinin hıyaneti yönünde kendisine haber geldiğinde ona şöyle yazıyordu: *"Rabbinizden apaçık bir delil gelmiştir size; artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene girdikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnanmışsanız Allah'ın bıraktığı kâr, daha hayırlıdır size ve ben de size bir bekçi değilim."*¹ Mektubum sana ulaştığında daha önce sorumlu olduğun işlerimize dair görevi koru; ta ki bunu senden devralacak birini göndereyim."

Daha sonra yüzünü semaya çevirerek şöyle diyordu: Allah'ım! Sen de bilirsin ki ben onlara ne mahlûkatına zulmetmelerini; ne de senin hakkını terk etmelerini buyurmadım!

Onun, valilerini göreve gönderdiğinde yaptığı çok sayıda meşhur konuşmaları, öğütleri ve tavsiyeleri vardır. Kitabın uzamaması için onları zikretmekten kaçınıyorum. Onların hepsi de güzeldir.²

1409-Deaimu'l-İslam: Ali (a.s), Eş'as b. Kays'ı huzuruna çağırttı. Osman, onu Azerbaycan valisi yapmıştı. Eş'as, (bir ara) yüz bin dirhem elde etti. Bazıları, Osman'ın bu meblağı ona bağışladığını, bazıları da Eş'as'ın bizzat yaptığı işten bunu kendi elde ettiğini söylemektedir.

Ali (a.s) yüz bin dirhemi getirmesini emretti. Ancak o buna yanaşmadı ve "Ey Emirülmüminin! Bu seveti senin hükümetinde elde etmedim" dedi.

Ali (a.s): Andolsun Allah'a ki eğer onu Müslümanların beytülmaline geri getirmezsen, şu kılıcımla sana öyle bir darbe indiririm ki artık o senden ne alırsa alır, diye cevap verdi.

1-Âraf, 85; Hud, 85-86

2-el-İstîâb, c.3, s.210 ve 212, No: 1875, Ebu İshak es-Sebi'î'den.

فَأَحْضَرَهَا وَأَخَذَهَا مِنْهُ وَصَيَّرَهَا فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ ، وَتَبَعَ عُمَالُ عُثْمَانَ ،
فَأَخَذَ مِنْهُمْ كُلَّ مَا أَصَابَهُ قَائِمًا فِي أَيْدِيهِمْ ، وَضَمَّنَهُمْ مَا أَتْلَفُوا^١ .

1410 . الفصول المهمة : نُقِلَ عَنْ سَوْدَةَ بِنْتِ عُمَارَةَ الْهَمْدَانِيَّةِ أَنَّهَا قَدِمَتْ
عَلَى مُعَاوِيَةَ بَعْدَ مَوْتِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، فَجَعَلَ مُعَاوِيَةُ يُؤَنِّبُهَا عَلَى تَعْرِيزِهَا
عَلَيْهِ فِي أَيَّامِ قِتَالِ صَفِيِّنَ ، ثُمَّ إِنَّهُ قَالَ لَهَا : مَا حَاجَتُكِ ؟ فَقَالَتْ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
مُسَائِلُكَ عَنْ أَمْرِنَا وَمَا فَوَّضَ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِنَا ، وَلَا يَزَالُ يَقْدُمُ عَلَيْنَا مِنْ قَبْلِكَ
مَنْ يَسْمُو بِمَقَامِكَ وَيَبْطِشُ بِسُلْطَانِكَ فَيَحْصِدُنَا حَصْدَ السُّنْبُلِ ، وَيَدُوسُنَا دُوسَ
الْحَرَمَلِ ، يَسُومُنَا الْخَسْفَ ، وَيُذِيقُنَا الْحَتْفَ ، هَذَا بُسْرُ بْنُ أَرْطَاءَةَ قَدْ قَدِمَ عَلَيْنَا ،
فَقَتَلَ رِجَالَنَا ، وَأَخَذَ أَمْوَالَنَا ، وَلَوْلَا الطَّاعَةُ لَكَانَ فِينَا عِزٌّ وَمَنْعَةٌ ، فَإِنْ عَزَلْتَهُ عَنَّا
شَكَرْنَاكَ وَإِلَّا فِإِلَى اللَّهِ شَكُونَاكَ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : إِيَّايَ تَعْنِينَ وَلِي تَهْدِدِينَ ! لَقَدْ هَمَمْتُ يَا سَوْدَةُ أَنْ أَحْمِلَكَ عَلَى
قَتَبِ أَشُوسَ ، فَأَرُدَّكَ إِلَيْهِ ، فَيُنْفِذَ حُكْمَهُ فِيكَ . فَأَطْرَقَتْ ثُمَّ أَنْشَأَتْ تَقُولُ :

صَلَّى إِلَهُهُ عَلَى جِسْمِ تَضَمَّنَهُ قَبْرٌ فَأَصْبَحَ فِيهِ الْعَدْلُ مَدْفُونَا

قَدْ حَالَفَ الْحَقَّ لَا يَبْغِي بِهِ بَدَلًا فَصَارَ بِالْحَقِّ وَالْإِيمَانِ مَقْرُونَا

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : مَنْ هَذَا يَا سَوْدَةُ ؟

Bunun üzerine Eş'as, yüzbin dirhemi getirdi. Ali (a.s) onu alıp Müslümanların beytülmaline kattı. Osman'ın valilerini takibe aldı. Sonra da ellerinde bulunan servetleri onlardan geri aldı; telef ettikleri konusunda da kendilerini kefil kıldı.¹

1410-el-Fusulu'l-Muhimme: Rivayete göre Hemdan kabilesinden olan Umare'nin kızı Sevde, Ali'nin (a.s) ölümünden sonra Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye, Sıffin savaşı günlerinde aleyhindeki imalı sözlerine karşılık onu azarlamaya başladı. Sonra da ona "Ne ihtiyacın var?" diye sordu.

Sevde: Hiç şüphesiz Yüce Allah, Müslümanlar hakkında ve yükümlülük verdiği bizim işimiz konusunda seni sorgulayacaktır. Daima, tarafından, bize senin makamını büyük gören ve iktidarını yayan kişiler geliyor. Onlar bizi başak gibi tırpanlıyor, üzerlik otu gibi eziyor, hor-hakir kılıyor ve bize ölümü tattırıyorlar. Şu bize gelen Busr b. Ertat var ya; erkeklerimizi öldürdü ve mallarımızı aldı. Eğer itaat ve teslimiyet olmasaydı, şimdi aramızda izzet ve onur hâkimdi. Eğer onu görevden alırsan sana teşekkür ederiz. Yoksa seni Allah'a şikâyet ederiz.

Muaviye: Beni kastediyor ve bana mı tehdit savuruyorsun? Şimdi seni, hakkındaki hükmü uygulaması için serkeş bir deveye bindirip ona göndermeye karar verdim!

Sevde, başını eğip sustu ve sonra şu beyti okudu:

*Kabrin kucakladığı bedene selam olsun
Öyle bir kabir ki, adalet de birlikte gömüldü oraya
O, hakkın yerine hiçbir şey getirmeyeceğine
Yemin etmişti; dostu hak ve imandı onun*

Muaviye: Ey Sevde! Bu şahıs kimmiş?

1-Deaimu'l-İslam, c.1, s.396.

فَقَالَتْ : هَذَا وَاللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، لَقَدْ جِئْتُهُ فِي رَجُلٍ كَانَ قَدْ وَلَّاهُ صَدَقَاتِنَا فَجَارَ عَلَيْنَا فَصَادَفْتُهُ قَائِمًا يُرِيدُ الصَّلَاةَ ، فَلَمَّا رَأَى أَنْفَتِي ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ بِوَجْهِهِ طَلَّقَ ، وَرَحِمَةً وَرَفِقَ ، وَقَالَ : لَكَ حَاجَةٌ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ ، وَأَخْبَرْتُهُ بِالْأَمْرِ فَبَكَى ، ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ أَنْتَ شَاهِدُ أَنِّي لَمْ أَمْرُهُمْ بِظُلْمٍ خَلَقَكَ وَلَا بَتَرِكٍ حَقَّكَ . ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْ جَبِيهِ قِطْعَةً جِلْدٍ وَكَتَبَ فِيهَا :

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾^١ وَإِذَا قَرَأْتَ كِتَابِي هَذَا فَاحْتَفِظْ بِمَا فِي يَدِكَ مِنْ عَمَلِكَ حَتَّى تُقَدِّمَ عَلَيْكَ مِنْ يَقْبِضُهُ . وَالسَّلَامُ .

ثُمَّ دَفَعَ إِلَى الرَّقْعَةِ ، فَجِئْتُ بِالرَّقْعَةِ إِلَى صَاحِبِهِ فَاَنْصَرَفَ عَنَّا مَعْزُولًا .

فَقَالَ : اُكْتُبُوا لَهَا بِمَا تُرِيدُ ، وَأَصْرِفُوهَا إِلَى بَلَدِهَا غَيْرَ شَاكِيَةٍ^٢ .

3/13

عُقُوبَةُ الْخَوْنَةِ مِنَ الْعُمَّالِ

1411 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا اسْتَدْرَكَ عَلَى ابْنِ هَرَمَةَ خِيَانَةً ، وَكَانَ عَلَى سَوَاقِ الْأَهْوَازِ ، فَكَتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ - : إِذَا قَرَأْتَ كِتَابِي فَنَحِّ ابْنَ هَرَمَةَ عَنِ السُّوقِ ، وَأَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ ، وَأَسْجِنْهُ وَنَادِ عَلَيْهِ ، وَاكْتُبْ إِلَى أَهْلِ عَمَلِكَ تَعْلِمُهُمْ رَأْيِي فِيهِ ، وَلَا تَأْخُذْكَ فِيهِ غَفْلَةٌ وَلَا تَفْرِيطٌ ، فَتَهْلِكَ عِنْدَ اللَّهِ ، وَأَعِزُّ لَكَ أَخْبَثُ عِزْلَةٍ ، وَأَعِيزُكَ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ .

١ . الأعراف : 85 .

٢ . الفصول المهمة : ص 127 ، العقد الفريد : ج 1 ص 335 عن عامر الشعبي ، بلاغات النساء : ص 47

عن محمد بن عبيد الله وكلاهما نحوه ؛ كشف الغمّة : ج 1 ص 173 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 119 ح 27 .

Sevde: Allah'a yemin olsun ki o, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talip'tir. Zekât memuru olarak atadığı bir kişinin bize yaptığı haksızlığı söylemek için yanına gitmiştim. Ayakta iken ve namaz kılmaya başlayacağı bir anda karşısına çıktım. Beni görünce durdu ve güleryüzlü, merhametli ve şevfatli bir halde bana doğru gelerek "Bir isteğin mi var?" diye sordu. "Evet" deyip durumu anlattım. Ağladı ve şöyle söyledi: "Allah'ım! Sen şahitsin ki ben onlara senin kullarına zulmetmelerini ve senin hakkını terk etmelerini buyurmadım!" Daha sonra cebinden çıkardığı bir deri parçası üzerine şöyle yazdı:

"Rabbinizden apaçık bir delil gelmiştir size; artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene girdikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnanmışsanız, bunlar, daha hayırlıdır size.¹ Mektubum sana ulaştığında daha önce sorumlu olduğun işlerimize dair görevi koru; ta ki bunu senden devralacak birini göndereyim. Vesselam."

Sonra da o yazıyı bana verdi. Yazıyı memuruna götürdüm. O da, görevden alınmış olarak aramızdan ayrıldı.

Muaviye: Ona istediği şeyi yazın ve şehrine öyle bir şekilde gönderin ki (bir daha da) şikâyetçi olmasın!²

3/13

HIYANETKÂR MEMURLARINI CEZALANDIRMASI

1411-İmam Ali (a.s) [Ahvaz pazarının sorumlusu olan İbn-i Harame'nin hıyanet ettiğini haber alınca Rifaa'ya yazdığı mektubundan]: Mektubumu okuyunca İbn-i Harame'yi pazardan uzaklaştır ve onu halk adına tutuklayıp hapse at. Onun haberini halka duyur; memurlarına da onun hakkında benim bu görüşümü bildir. Ne gaflet et ondan, ne de müsamaha göster ona! Yoksa Allah katında helâk olursun. Ben de en çirkin şekilde senin görevine son veririm. Seni bundan Allah'a sığındırıyorum!

1-Âraf, 85.

2-el-Fusulu'l-Muhimme, s.127; el-İkdu'l-Ferid, c.1, s.335, Amir eş-Şâbî'den; Belagatu'n-Nisa, s.47, Muhammed b. Ubeydullah'tan; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.173; Bi-haru'l-Envar, c.41, s.119, h.27.

فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فَأَخْرَجَهُ مِنَ السِّجْنِ ، وَأَضْرِبُهُ خَمْسَةً وَثَلَاثِينَ سَوْطاً ، وَطُفَّ بِهِ إِلَى الْأَسْوَاقِ ، فَمَنْ أَتَى عَلَيْهِ بِشَاهِدٍ فَحَلَفَهُ مَعَ شَاهِدِهِ ، وَادْفَعَ إِلَيْهِ مِنْ مَكْسَبِهِ مَا شُهِدَ بِهِ عَلَيْهِ ، وَمُرَّ بِهِ إِلَى السِّجْنِ مُهَاناً مَقْبُوحاً مَنُوحاً ، وَأَحْزَمَ رِجْلَيْهِ بِحِزَامٍ ، وَأَخْرَجَهُ وَقْتَ الصَّلَاةِ ، وَلَا تَحُلْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَنْ يَأْتِيهِ بِمَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ أَوْ مَلْبَسٍ أَوْ مَفْرَشٍ ، وَلَا تَدْعَ أَحَدًا يَدْخُلُ إِلَيْهِ مِمَّنْ يُلْقَنُهُ اللَّدَدَ وَيُرْجِيهِ الْخُلُوصَ .

فَإِنْ صَحَّ عِنْدَكَ أَنَّ أَحَدًا لَقَّنَهُ مَا يَضُرُّ بِهِ مُسْلِمًا ، فَاضْرِبْهُ بِالذَّرَّةِ ، فَاحْبِسْهُ حَتَّى يَتُوبَ ، وَمُرَّ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ السِّجْنِ فِي اللَّيْلِ إِلَى صَحْنِ السِّجْنِ لِيَتَفَرَّجُوا غَيْرَ ابْنِ هَرَمَةَ إِلَّا أَنْ تَخَافَ مَوْتَهُ فَتُخْرِجَهُ مَعَ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى الصَّحْنِ ، فَإِنْ رَأَيْتَ بِهِ طَاقَةً أَوْ اسْتِطَاعَةً فَاضْرِبْهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا خَمْسَةً وَثَلَاثِينَ سَوْطاً بَعْدَ الْخَمْسَةِ وَالثَّلَاثِينَ الْأُولَى ، وَكُتِبَ إِلَيَّْ بِمَا فَعَلْتَ فِي السُّوقِ ، وَمَنْ اخْتَرْتَ بَعْدَ الْخَائِنِ ، وَقَطَعَ عَنِ الْخَائِنِ رِزْقَهُ^١ .

1412 . عنه (ع) - من عهدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْثَرِ فِي مُرَاقَبَةِ الْعُمَّالِ - : فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَى خِيَانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا أَخْبَارُ عِيُونِكَ ، اكْتَفَيْتَ بِذَلِكَ شَاهِدًا ، فَبَسَطْتَ عَلَيْهِ الْعُقُوبَةَ فِي بَدَنِهِ ، وَأَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ ، ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ ، وَوَسَمْتَهُ بِالْخِيَانَةِ ، وَقَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهْمَةِ^٢ .

3/14

نَهَى الْعُمَّالَ عَنْ أَخْذِ الْهَدِيَّةِ

1413 . الإمام علي (عليه السلام) : أَيُّمَا وَالٍ احْتَجَبَ عَنْ حَوَائِجِ النَّاسِ ، احْتَجَبَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَنْ حَوَائِجِهِ ، وَإِنْ أَخَذَ هَدِيَّةً كَانَ غُلُولًا ، وَإِنْ أَخَذَ رَشْوَةً فَهُوَ مُشْرِكٌ^٣ .

١ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 532 ح 1892 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 137 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 361 نحوه .

٣ . ثواب الأعمال : ص 310 ح 1 عن الأصمغ ، بحار الأنوار : ج 72 ص 345 ح 42 .

Cuma günü olunca onu hapisten çıkarıp otuz beş kırbaç vur ve pazarlarda dolaştır. Her kim onun üzerinde hakkı olduğuna dair şahit getirirse, ona şahidiyle birlikte yemin ettir ve İbn-i Harame'nin gelirinden şahitlik edilen şeyi sahibine ver. Sonra da onu aşağılanmış bir halde, zillet içinde ve azarlayarak hapse götürmelerini emret. Ayaklarını iple bağla ve namaz vakti onu dışarı çıkar. Eğer birileri ona yiyecek, içecek, giyecek veya altına atacağı bir sergi getirirse engel olma. Ona kin ve düşmanlık telkininde bulunacak veya kurtuluş ümidi verecek birini de yanına bırakma!

Birinin ona Müslüman birine zarar verecek bir şeyi telkin ettiği sana sabit olursa ona kırbaç vur, sonra da hapse at; ta ki tövbe etsin. Mahkûmları temiz hava almaları için geceleyin hapisanenin bahçesine çıkar. Ama İbn-i Harame'yi çıkarma. Ancak ölmesinden korkacak olursan onu da diğer zindan ehli gibi bahçeye çıkar. Eğer onda takat ve güç bulursan, otuz gün sonra önceki otuz beş kırbaça ek olarak otuz beş kırbaç daha vur. Pazarda yaptığın işi ve bu hainden sonra kimi seçtiğini de bana rapor et. Bu hainin (İbn-i Harame) maaşını da kes!¹

1412-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinden; memurlarını gözetmesi konusunda]: İçlerinden biri, vazifesinde hıyanet ettiği ve gözcülerin raporları onun hıyanetinde birleştiği zaman, bu sana delil olarak yeter. Artık ona bedenî cezayı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutabilirsin. Onu, zillete düşürüp hıyanetle damgalamalı ve suçunun utancını boynuna takmalısın.²

3/14

MEMURLARINA HEDİYE ALMALARINI YASAKLAMASI

1413-İmam Ali (a.s): Hangi yönetici halkın ihtiyaçları konusunda kendini gizlerse, kıyamet günü de Allah ondan ve ihtiyaç duyduğu şeylerden kendini gizler. Yönetici hediye alırsa hıyanetkâr, rüşvet alırsa müşriktir!³

1-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.532, h.1892.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.137; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.361.

3-*Sevabu'l-Âmal*, s.310, h.1, Esbag'dan; *Biharu'l-Envar*, c.72, s.345, h.42.

1414 . أخبار القضاء عن عليّ بن ربيعة : إِنَّ عَلِيًّا اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهُ : ضَبِيعَةُ بْنُ زُهَيْرٍ ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ أَتَى عَلِيًّا بِجِرَابٍ فِيهِ مَالٌ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ قَوْمًا كَانُوا يُهْدُونَ لِي حَتَّى اجْتَمَعَ مِنْهُ مَالٌ فَهَا هُوَ ذَا ، فَإِنْ كَانَ لِي حَلَالًا أَكَلْتُهُ ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَاكَ فَقَدْ أَتَيْتُكَ بِهِ . فَقَالَ عَلِيٌّ : لَوْ أَمْسَكَتَهُ لَكَانَ غُلُولًا . فَقَبَضَهُ مِنْهُ وَجَعَلَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ^١ .

1415 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فِي خُطْبَةٍ ذَكَرَ فِيهَا تَعَامُلَهُ مَعَ عَقِيلٍ عِنْدَمَا طَلَبَ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ ، ثُمَّ قَالَ - : وَأَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ طَارِقُ طَرْقَنَا بِمَلْفُوفَةٍ فِي وَعَائِهَا ، وَمَعْجُونَةٍ شَنَنْتُهَا ، كَأَنَّمَا عَجِنَتْ بِرَيْقِ حَيَّةٍ أَوْ قَيْئِهَا ، فَقُلْتُ : أَصِلَّةٌ ، أَمْ زَكَاةٌ ، أَمْ صَدَقَةٌ ؟ فَذَلِكَ مُحَرَّمٌ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ ! فَقَالَ : لَا ذَا وَلَا ذَاكَ ، وَلَكِنَّهَا هَدِيَّةٌ ، فَقُلْتُ : هَبْلَتِكَ الْهَبُولُ ! أَعَنْ دِينَ اللَّهِ أَتَيْتَنِي لِتَخْدَعَنِي ؟ أَمْ مُخْتَبِطٌ أَنْتَ أَمْ ذُو جَنَّةٍ ، أَمْ تَهْجُرُ ؟

وَاللَّهُ لَوْ أُعْطِيَ الْأَقَالِيمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا ، عَلَى أَنْ أَعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِيرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ ، وَإِنَّ دُنْيَاكُمْ عِنْدِي لَأَقْلَهُونُ مِنْ وَرَقَةٍ فِي فَمٍ جَرَادَةٍ تَقْضُمُهَا . مَا لِعَلِيٍّ وَلِنَعِيمٍ يَفْنَى ، وَلِلَّذِي لَا تَبْقَى ! نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سُبَاتِ الْعَقْلِ ، وَقُبْحِ الزَّلَلِ ، وَبِهِ نَسْتَعِينُ^٢ .

١ . أخبار القضاء : ج 1 ص 59 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 224 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 162 ح 57 .

1414-Ahbaru'l-Kuzat [Ali b. Rabîa'dan]: Ali (a.s), Benî Esed kabilesinden Zubey'a b. Zuheyr isminde birine görev verdi. O da görevini tamamlayınca içinde bir miktar mal bulunan bir heybe ile Ali'nin (a.s) yanına gelerek "Ey Emirülmüminin! İnsanlar bana hediye getiriyorlardı ve bu, o hediyelerin toplamıdır; eğer bana helâl ise ondan faydalanayım; eğer böyle değilse, onu size getirdim" dedi. Ali (a.s) "Eğer bunları saklasaydın, hıyanet etmiş olurdun!" diye cevap verdi. Sonra da onları alıp beytülmale bıraktı.¹

1415- İmam Ali (a.s) [Beytülmalde kendisine bir şeyler vermesini isteyen Akil'e gösterdiği tepki hakkında konuşurken]: Bundan daha da ilginç şey oldu:

Bir gece yarısı, birisi kapalı bir kap içinde helva getirdi. O helvadan tiksindim. Adeta yılan kusmuğu veya zehiriydi. "Bu hediye midir, yoksa zekât veya sadaka mıdır?" diye sordum. "Eğer sadaka veya zekât ise bu biz Ehlibeyt'e haram kılınmıştır." dedim. "Bu ne zekâttır ne de sadakadır; bu bir hediyedir" dedi. "Anan, ağlasın sana! Allah'ın diniyle gelip beni tuzağa mı düşüreceksin? Aklını mı kaybettin, şeytan mı çarptı, yoksa sayıklıyor musun!" dedim.

Vallahi, karıncanın ağzındaki arpanın kabuğunu alarak Allah'a isyan etmem için bana yedi iklim ve göklerin altındakiler verilse, gene de kabul etmem. Benim nazarımda dünyanız, bir çekirgenin ağzıyla çiğnediği yapraktan daha değersizdir. Ali'nin fani olacak nimetler ve baki olmayan lezzetlerle işi ne! Akılların gaflet içinde olmasıyla günaha düşerek ayakların kaymasından Allah'a sığınır, O'nun yardımını dileriz.²

1-Ahbaru'l-Kuzat, c.1, s.59.

2-Nehcü'l-Belaga, 224. Hutbe; Biharul-Envar, c.41, s.162, h.57.

3/15

الْجَمْعُ بَيْنَ الشَّدَّةِ وَاللَّيْنِ

1416 . الإمام علي(ع) - في كتابه إلى بعض عماله - : أما بعد ، فإن دهاقين أهل بلدك شكوا منك غلظةً وقسوةً ، واحتقاراً وجفوةً ، ونظرت فلم أرهم أهلاً لالان يدنوا لشركهم ، ولا أن يقصوا ويغفوا لعهدهم ، فالبس لهم جلباباً من اللين تشوبه بطرف من الشدة ، وداول لهم بين القسوة والرافة ، وامزج لهم بين التقريب والإدناء ، والإبعاد والإقصاء ، إن شاء الله^١ .

1417 . تاريخ اليعقوبي : كتب علي إلى عمر بن مسلمة الأرحبي : أما بعد ، فإن دهاقين عملك شكوا غلظتك ، ونظرت في أمرهم فما رأيت خيراً ، فلتكن منزلتك بين منزلتين : جلباب لين ، بطرف من الشدة ، في غير ظلم ولا نقص ؛ فإنهم أحيونا صاغرين ، فخذ ما لك عندهم وهم صاغرون ، ولا تتخذ من دون الله ولياً ، فقد قال الله عز وجل : ﴿لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً﴾^٢ وقال جل وعز في أهل الكتاب : ﴿لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ﴾ وقال تبارك وتعالى : ﴿وَمَن يَتَوَلَّهُمْ مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ﴾^٣ وفرعهم

١ . نهج البلاغة : الكتاب 19 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 489 ح 694 ؛ أنساب الأشراف : ج 2 ص 390

نحوه ، وذكر أنه (عليه السلام) كتبه إلى عمرو بن سلمة الأرحبي ، وفيه «في غير ما أن يظلموا ، ولا ينقض لهم عهد ، ولكن تفرغوا لخراجهم ، ويقا تل من ورائهم ، ولا يؤخذ منهم فوق طاقتهم ، فبذلك أمرتك ، والله المستعان . والسلام» بدل «وداول لهم . . .» .

٢ . آل عمران : 118 .

٣ . المائدة : 51 .

بِخَرَاஜِهِمْ ، وَقَابِلِ فِي رَأْيِهِمْ ، وَإِيَّاكَ وَدِمَاءَهُمْ . وَالسَّلَامُ ١ .

3/15

SERTLİKLE YUMUŞAKLIĞI BİRLEŞTİRMEK

1416-İmam Ali (a.s) [Valilerinden birine yazdığı mektubunda]: Bölgendeki çiftçiler ve köylüler, onlara sert davrandığın, katı muamele ettiğin ve kendilerini aşağılayıp zulmettiğinden şikâyetlendiler. Baktım, inceledim ve müşrik oldukları için yaklaşp dost edinilmeye layık değillerse de; verdikleri ahit dolayısıyla (İslam'ın korumasında oldukları için) uzaklaştırılmaları, zulüm ve baskı ile idare edilmeleri de doğru değildir. O halde Allah'ın izniyle, bir yanı şiddetle örülmüş olan yumuşaklık örtüsüyle onları ört. Gerekir de sert davranırsan, bir yandan da merhametli ol; ne kendine fazla yaklaşıp, ne de fazla uzaklaşıp inşallah!¹

1417-Tarih-i Yakubî: Ali (a.s), Ömer b. Mesleme el-Erhabî'ye şöyle yazdı: Bölgendeki köylüler senin kabalığından şikâyetçi oldular. Ben onların işine dikkat ettim ve hayır görmedim. Senin duruşun iki menzil arasında orta yol olmalı; bir tarafı sertlik olan yumuşak bir örtü. Elbette bu, zulüm ve eksikliğe yol açmayacak ölçüde olmalı. Gerçi onlar aşağılanmış bir halde bizleri ihya etmekte. Onların yanında sana ait olan hakkı, aşağılandıkları bir halde kendilerinden çekip al. Allah'tan başkasını dost edinme. Şanı Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Birbirinizi bırakıp da başkalarını dost edinmeye kalkışmayın. Onlar, size zarar vermekten, kötülükte bulunmaktan geri kalmazlar."*² Allah kitap ehli hakkında şöyle buyurmuştur: *"Yahudileri ve Hristiyanları dostlar edinmeyin."* Ve yine o şanı yüce (Allah) şöyle buyurmuştur: *"Sizden her kim onları dost edinirse, hiç şüphesiz o da onlardan olacaktır."*³ Onlardan vergi alarak kendilerini sürekli huzursuz et. Arkalarından da sürekli hazır durumda bulun; kanlarını dökmekten de sakın. Vesselam.⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 19. Mektup; Biharul-Envar, c.33, s.489, h.694; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.390, "Gerekir de sert davranırsan, bir yandan da merhametli ol..." cümlesi ile başlayan son bölümün yerine şu bölüm zikredilmiştir: "Amr b. Seleme el-Erhabî'ye şu mektubu yazdı: Ahitleri bozulmasın ve haksızlık görmesinler; ancak vergi ödesinler; onları savaştan korumak için güçlerinin üzerinde vergi alınmasın sakın! Sana bunu emrettim ve Allah yardımcısıdır. Vesselam."

2-Âl-i-İmran, 118.

3-Maide, 51.

4-Tarih-i Yakubî, c.2, s.203.

1418 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كتابه إلى بعض عماله - : أمّا بعدُ ، فَإِنَّكَ مِمَّنْ أَسْتَظْهِرُ بِهِ عَلَى إِقَامَةِ الدِّينِ ، وَأَقْمَعُ بِهِ نَخْوَةَ الْأَثِيمِ ، وَأَسُدُّ بِهِ لَهَاةَ النَّعْرِ الْمَخُوفِ . فَاسْتَعِنَ بِاللَّهِ عَلَى مَا أَهَمَّكَ ، وَأَخْلَطَ الشَّدَّةَ بِضَغْتِ مَنْ اللَّيْنِ ، وَارْفُقْ مَا كَانَ الرَّفْقُ أَرْفَقَ ، وَاعْتَزِمِ بِالشَّدَّةِ حِينَ لَا تُغْنِي عَنْكَ إِلَّا الشَّدَّةُ . وَاخْفِضِ لِلرَّعِيَّةِ جَنَاحَكَ ، وَابْسُطْ لَهُمْ وَجْهَكَ ، وَأَلِنْ لَهُمْ جَانِبَكَ . وَآسِ بَيْنَهُمْ فِي اللَّحْظَةِ وَالنَّظَرَةِ ، وَالْإِشَارَةِ وَالتَّحِيَّةِ ؛ حَتَّى لَا يَطْمَعَ الْعُظْمَاءُ فِي حَيْفِكَ ، وَلَا يَبْأَسَ الضُّعَفَاءُ مِنْ عَدْلِكَ . وَالسَّلَامُ^١ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 46 ، الأما إلى المفيد : ص 80 ح 4 نحوه ، وفيه أنه (عليه السلام) كتبه إلى الأشتر بعد قتل محمد بن أبي بكر وهو غير صحيح ظاهراً لأنَّ شهادة محمد بن أبي بكر وقعت بعد شهادة مالك الأشتر ، نهج البلاغة : الكتاب 27 ، تحف العقول : ص 177 وليس فيهما صدره إلى « لا تغني عنك إلا الشدة » وفيهما « أنه (عليه السلام) كتبه إلى محمد بن أبي بكر » .

1418-İmam Ali (a.s) [Valilerinden birine yazdığı mektubunda]: Sen, yardımıyla dini ayakta tutup yücelttiğim, günahlara neden olan kibri kırdığım, korkularla dolu hudutları koruduğum kişilerdensin. Önem verdiğin her işte Allah'ın yardımını iste. Şiddetli muamelene biraz yumuşaklık kat; yumuşak davranman gerektiğinde sert davranmaktan kaçın. Sert davranman gereken yerde de sert davran. Halkının üzerine kanat ger, onlara güler yüzlü davran, şefkatle ve esneklikle muamele et. Bakışında, görüşünde, işaretinde ve selamında onlar arasında eşit davran ki, güçlüler seni zayıflara zulmetmeye tahrik etme hususunda tamahlanmasın, zayıflar da adaletinden ümit kesmesinler. Vesselam.¹

1-*Nehcü'l-Belaga*, 46. Mektup; *el-Emali*, Şeyh Mufid, s.80, h.4, [Bu kaynakta "Muhammed b. Ebubekir'in şehadetinden sonra Eşter'e yazdığı mektubunda" şeklinde belirtilmişse de muhtemelen doğru değildir. Zira Muhammed b. Ebubekir'in şehadeti, Malik-i Eşter'in şehadetinden sonra vaki olmuştur]; *Nehcü'l-Belaga*, 27. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.177, rivayetin "Sert davranman gereken yerde..." bölümü-ne kadar olan başlangıç bölümü zikredilmemiştir. Son iki kaynakta "Muhammed b. Ebubekir'e şöyle yazdı..." şeklinde yer almıştır.

الفصل الرابع

السياسة الثقافية

4/1

تَنْمِيَةُ التَّعْلِيمِ وَالتَّحْرِيبِ

1419 . الإمام علي (عليه السلام) : عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يُعَلِّمَ أَهْلَ وَلَايَتِهِ حُدُودَ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ^١.

1420 . عنه (عليه السلام) : إِنَّ النَّاسَ إِلَى صَالِحِ الْأَدَبِ أَحْوَجُ مِنْهُمْ إِلَى الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ^٢.

1421 . عنه (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا ، وَلَكُمْ عَلَيَّ حَقٌّ ؛ فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَيَّ فَالْتَّصِيحَةُ لَكُمْ ، وَتَوْفِيرُ فَيْئِكُمْ عَلَيَّكُمْ ، وَتَعْلِيمُكُمْ كَيْ لَا تَجْهَلُوا ، وَتَأْدِيبُكُمْ كَيْمَا تَعْلَمُوا^٣.

1422 . الإمام الباقر (عليه السلام) : كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ لَمْ يَزَلْ مُعَقِّبًا إِلَى أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، فَإِذَا طَلَعَتْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ الْفُقَرَاءُ وَالْمَسَاكِينُ وَغَيْرُهُمْ مِنَ النَّاسِ ، فَيُعَلِّمُهُمُ الْفَقْهَ وَالْقُرْآنَ ، وَكَانَ لَهُ وَقْتُ يَقُومُ فِيهِ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ^٤.

١ . غرر الحكم : ج 6199 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 328 ح 5637.

٢ . غرر الحكم : ج 3590 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 143 ح 3210.

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 34 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 154 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 91 ، الكامل

في التاريخ : ج 2 ص 408 كلها نحوه ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 171.

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 109 عن أعين ؛ بحار الأنوار : ج 41 ص 132.

DÖRDÜNCÜ FASIL

KÜLTÜRE DAİR SİYASETİ

4/1

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE KALKINMA

1419-İmam Ali (a.s): İmam'ın görevi, hükümeti altındaki insanlara İslam'ın ve imanın ölçülerini öğretmektir.¹

1420-İmam Ali (a.s): Halkın iyi ahlak ve edebe olan ihtiyacı, altın ve gümüşe olan ihtiyacından daha fazladır.²

1421-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Benim sizin üzerinizde hakkım var, sizin de benim üzerimde hakkınız var. Sizin benim üzerimdeki hakkınız; sizin hayrınıza yönelik öğüt vermek, beytülmalinizi adaletle bölüştürmek, cahil kalmayasınız diye sizlere öğretmek ve bilmeniz için sizleri terbiye etmektir.³

1422-İmam Bâkır (a.s): Ali (a.s) sabah namazını kılınca, güneş doğuncaya kadar takibatla (namaz sonrası zikir ve dualarıyla) meşgul olurdu. Güneş doğduğunda fakirler, miskinler ve halkın diğer kesiminden insanlar onun etrafında toplanırlardı. O da onlara fıkıh ve Kurân öğretir, belirli bir vakitten sonra bu oturumundan kalkardı.⁴

1-Gureru'l-Hikem, h.6199; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.328, h.5637.

2-Gureru'l-Hikem, h.3590; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.143, h.3210.

3-Nehcü'l-Belaga, 34. hutbe; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.154; Tarih-i Taberî, c.5, s.91; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.408; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.171, "sizin hayrınıza yönelik öğüt vermek" ibaresi yerine "Allah için nasihatte bulunmak" ibaresi yer almıştır.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.109, Âyun'den; Biharu'l-Envar, c.41, s.132.

1423 . إرشاد القلوب : روى أَنَّهُ (عليه السلام) كَانَ إِذَا يَفْرُغُ مِنَ الْجِهَادِ يَتَفَرَّغُ لِتَعْلِيمِ النَّاسِ ، وَالْقَضَاءِ بَيْنَهُمْ^١ .

1424 . الطبقات الكبرى عن علباء بن أحمر : إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ : مَنْ يَشْتَرِي عِلْمًا بِدِرْهَمٍ ؟ فَاشْتَرَى الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ صُحْفًا بِدِرْهَمٍ ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا عَلِيًّا ، فَكَتَبَ لَهُ عِلْمًا كَثِيرًا ، ثُمَّ إِنَّ عَلِيًّا خَطَبَ النَّاسَ بَعْدُ ، فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! غَلَبَكُمْ نِصْفُ رَجُلٍ^٢ .

1425 . الغارات عن سالم بن أبي الجعد : فَرَضَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لِمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ أَلْفَيْنِ أَلْفَيْنِ . قَالَ : وَكَانَ أَبِي مِمَّنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ^٣ .

1426 . شرح نهج البلاغة : وَقَدْ غَالِبَ بَنُ صَعَصَعَةَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَمَعَهُ ابْنُهُ الْفَرَزْدَقُ^٤ ، فَقَالَ لَهُ : مَنْ أَنْتَ ؟ فَقَالَ : غَالِبُ بَنُ صَعَصَعَةَ الْمُجَاشِعِيُّ . . . قَالَ : يَا أَبَا الْأَخْطَلِ ، مَنْ هَذَا الْغُلَامُ مَعَكَ ؟ قَالَ : ابْنِي ، وَهُوَ شَاعِرٌ . قَالَ : عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ ؛ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ مِنَ الشَّعْرِ^٥ .

١ . إرشاد القلوب : ص 218 ، عده الداعي : ص 101 ، بحار الأنوار : ج 103 ص 16 ح 70 .

٢ . الطبقات الكبرى : ج 6 ص 168 وراجع تاريخ بغداد : ج 8 ص 357 .

٣ . الغارات : ج 1 ص 131 ؛ كنز العمال : ج 2 ص 339 ح 4186 نقلًا عن شعب الإيمان وليس فيه «وكان أبي . . .» .

٤ . هو أبو فراس ، همام بن غالب بن صعصعة ، المعروف بالفرزدق ، ولد عام (25 هـ) في البصرة ، وتوفي عام (114 هـ) بعد تطواف العراق والشام والجزيرة . وقصيدته في مدح الإمام السجّاد (عليه السلام) في حضور هشام بن عبد الملك دليل على شجاعته وتهوّه :

هذا الذي تعرف البطحاء وطأته والسبيت يعرفه والحلّ والحرم

(راجع سير أعلام النبلاء : ج 4 ص 590 الرقم 226 ووفيات الأعيان : ج 6 ص 95 الرقم 784) .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 21 ، كنز العمال : ج 2 ص 288 ح 4026 نقلًا عن ابن الأثير في المصاحف والدينوري عن الفرزدق نحوه .

1423-İrşadu'l-Kulub: Rivayet edilir ki; Ali (a.s), savaştan boşa çıktığı zaman halka ilim öğretir, aralarında hakemlik ederdi.¹

1424-et-Tabakatu'l-Kubra [İlba b. Ahmer'den]: Ali b. Ebu Talib (a.s) halka hitaben "Kim bir dirhem karşılığı ilim satın alacak?" diye sordu. Haris el-A'ver (tek gözlü Haris) bir dirhem verip birkaç sahife satın aldı. Sonra da onu getirip Ali'ye verdi. O da Haris için birçok ilim yazdı. Ali (a.s) daha sonra halka hitaben şöyle seslendi: Ey Kufe halkı, yarım adam size galip geldi!²

1425-el-Gârât [Salim b. Ebi'l-Câd'den]: Ali (a.s) Kurân'ı kraat edenler için iki biner (sikke) maaş veriyordu ve babam Kurân kârilerindendi.³

1426-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Galib b. Sa'saa Ali'nin (a.s) yanına geldi. Yanında oğlu Ferazdak⁴ da vardı. Ali (a.s) ona "Sen kimsin?" diye sorunca "Ben, Galib b. Sa'saa el-Mucaşiî'yim" dedi. Ali (a.s), "Ey Ebu Ahtal! Şu yanındaki genç kimdir?" diye sordu. O da "oğlumdur ve o bir şairdir" deyince Ali (a.s) şunları söyledi: Ona Kurân öğret; zira bu, onun için şiiirden daha hayırlıdır!⁵

1-İrşadu'l-Kulub, s.218; İddetu'd-Dai, s.101; Biharu'l-Envar, c.103, s.16, h.70.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.6, s.168. Ayrıca bkz: Tarih-i Bağdat, c.8, s.357.

3-el-Gârât, c.1, s.131; Kenzu'l-Ummal, c.2, s.339, h.4186, Şâbu'l-İman'dan, bu kaynakta "ve babam..." bölümü zikredilmemiştir.

4-Asıl adı Ebu Firas el-Hummam b. Galib b. Sâsaa'dır. Ferazdak adıyla maruftur. Hicrî 25 yılında Basra'da doğdu. Irak, Şam ve el-Cezire bölgelerine yaptığı birçok yolculuklarının ardından Hicrî 114 yılında vefat etti. Onun, Hişam b. Abdülmelik'in huzurunda İmam Seccad'ı (a.s) öven şu kasideyi okuması şecaat ve cesaretinin delilidir:

*Bu, Batha'nın ayak izlerini tanıdığı kişidir
Kâbe de onu tanır, Harem de onu tanır*

Bkz: Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.4, s.590, No: 226; Vefeyatu'l-Âyan, c.6, s.95, No: 784.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.10, s.21; Kenzu'l-Ummal, c.2, s.288, h.4026, el-Masahif'te İbn-i Anbarî'den ve Deynuri, Ferazdak'tan.

1427 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِ لَهُ (عليه السلام) إِلَى قُتَيْبِ بْنِ الْعَبَّاسِ ، وَهُوَ عَامِلُهُ عَلَى مَكَّةَ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَأَقِمِ لِلنَّاسِ الْحَجَّ ، وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ ، وَاجْلِسْ لَهُمُ الْعَصْرَيْنِ ، فَأَفْتِ الْمُسْتَفْتَى ، وَعَلِّمِ الْجَاهِلَ ، وَذَكِّرِ الْعَالِمَ ^١ .

1428 . عنه (عليه السلام) - لِسَائِلِ سَأَلَهُ عَنْ مُعْضَلَةٍ - : سَلْ تَفْقَهَا وَلَا تَسْأَلْ تَعْتَأْ ؛ فَإِنَّ الْجَاهِلَ الْمُتَعَلِّمَ شَبِيهُ بِالْعَالِمِ ، وَإِنَّ الْعَالِمَ الْمُتَعَسِّفَ شَبِيهُ بِالْجَاهِلِ الْمُتَعَتِّ ^٢ .

1429 . عنه (عليه السلام) - لِرَجُلٍ سَأَلَهُ رَجُلٌ أَنْ يُعَرِّفَهُ الْإِيمَانَ - : إِذَا كَانَ الْغَدُ فَأَتِنِي حَتَّى أُخْبِرَكَ عَلَى أَسْمَاعِ النَّاسِ ، فَإِنْ نَسِيتَ مَقَالَتِي حَفِظْهَا عَلَيْكَ غَيْرُكَ ؛ فَإِنَّ الْكَلَامَ كَالشَّارِدَةِ يَنْقُفُهَا هَذَا وَيُخْطِئُهَا هَذَا ^٣ .

4/2

النَّهْيُ عَنْ نَقْضِ السُّنَنِ الصَّالِحَةِ

1430 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْثَرِ - : لَا تَنْقُضْ سُنَّةَ صَالِحَةٍ عَمِلَ بِهَا صُدُورُ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَاجْتَمَعَتْ بِهَا الْأَلْفَةُ ، وَصَلَحَتْ عَلَيْهَا الرَّعِيَّةُ ، وَلَا تُحْدِثَنَّ سُنَّةً تُضَرُّ بِشَيْءٍ مِنْ مَاضِيِ تِلْكَ السُّنَنِ ؛ فَيَكُونَ الْأَجْرُ لِمَنْ سَنَّهَا ، وَالْوِزْرُ عَلَيْكَ بِمَا نَقَضْتَ مِنْهَا . . . وَالْوَاجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَتَذَكَّرَ مَاضِيِ لِمَنْ تَقَدَّمَكَ مِنْ حُكُومَةٍ

١ . نهج البلاغة : الكتاب 67 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 497 ح 702 .

٢ . نهج البلاغة : الحكمة 320 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 132 ح 2980 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 222

ح 7.

٣ . نهج البلاغة : الحكمة 266 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 160 ح 8.

عَادِلَةٌ ، أَوْ سُنَّةٌ فَاضِلَةٌ ، أَوْ أَثَرٌ عَنِ نَبِيِّنَا (صلى الله عليه وآله) ، أَوْ فَرِيضَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ .^١

1427-İmam Ali (a.s) [Mekke valisi Kusem b. Abbas'a yazdığı mektubunda]: İnsanlarla haccet ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat. Sabah-akşam onlarla otur, fetva isteyene fetva ver, cahile öğret, âlimle müzakerede bulun!²

1428-İmam Ali (a.s) [Kendisine bir mesele soran kişiye cevabında]: Anlamak için sor, zahmet vermek için değil; zira öğrenen cahil, âlim; insafsız âlim de cahil gibidir.³

1429-İmam Ali (a.s) [Kendisinden imanı tanımlamasını isteyen bir kişiye cevabında]: Yarın gel de insanların yanında söyleyeyim. Eğer sözümü unutursan diğerleri onu senin için ezberler. Söz, ürken bir av gibidir; biri onu kapar, diğeri ise kaybeder.⁴

4/2

SALİH GELENEKLERİ BOZMAYI YASAKLAMASI

1430-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Bu ümmetin öncülerinin ortaya koyduğu, halkın üzerinde uzlaştığı, işlerini düzenlediği salih geleneği kaldırma. Geçip gidenlerin salih geleneklerine zarar veren yeni gelenekler çıkarma. Aksi takdirde iyi mükâfat bu iyi gelenekleri getirenlere, günah ise bu geleneği kaldıran sana kalır... Senden önce geçen adil yönetimlerden, üstün geleneklerden; Peygamberimizin bıraktıklarından

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 130 و ص 148 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 356 و 357 .

2-Nehcü'l-Belaga, 67. Mektup; Biharul-Envar, c.33, s.497, h.702.

3-Nehcü'l-Belaga, 320. hikmetli söz; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.132, h.2980; Biharul-Envar, c.1, s.222, h.7.

4-Nehcü'l-Belaga, 266. hikmetli söz; Biharul-Envar, c.2, s.160, h.8.

ve Allah'ın kitabındaki yükümlülüklerden öğüt alman gerekir.¹

1431 . عنه (عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْثَرِ (فى رِوَايَةٍ تُحْفِ الْعُقُولِ)

- : وَأَكْثَرُ مُدَارَسَةِ الْعُلَمَاءِ ، وَمُتَأَنِّةَ الْحُكَمَاءِ ، فى تَثْبِيتِ مَا صَلَحَ عَلَيْهِ أَهْلُ بِلَادِكَ ، وَإِقَامَةِ مَا اسْتَقَامَ بِهِ النَّاسُ مِنْ قَبْلِكَ ; فَإِنَّ ذَلِكَ يَحِقُّ الْحَقَّ ، وَيَدْفَعُ الْبَاطِلَ ، وَيُكْتَفَى بِهِ دَلِيلًا وَمِثَالًا لِأَنَّ السُّنَنَ الصَّالِحَةَ هِيَ السَّبِيلُ إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ^٢ .

4/3

الْأَمْرُ بِمُكَافَحَةِ السُّنَنِ الطَّالِحَةِ

1432 . الإمام على (عليه السلام) : اَعْلَمْ أَنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ ،

هُدًى وَهُدًى ، فَأَقَامَ سُنَّةً مَعْلُومَةً ، وَأَمَاتَ بَدْعَةً مَجْهُولَةً ، وَإِنَّ السُّنَنَ لَنِيرَةٌ لَهَا أَعْلَامٌ ، وَإِنَّ الْبَدْعَ لظَاهِرَةٌ لَهَا أَعْلَامٌ^٣ .

1433 . الإمام الصادق (عليه السلام) : أَتَتْهُ الْمَوَالِىَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)

فَقَالُوا : نَشْكُو إِلَيْكَ هَؤُلَاءِ الْعَرَبَ ; إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَانَ يُعْطِينَا مَعَهُمُ الْعَطَايَا بِالسَّوِيَّةِ ، وَزَوْجَ سَلْمَانَ وَبِلَالًا وَصُهَيْبًا ، وَأَبَاوَا عَلَيْنَا هَؤُلَاءِ وَقَالُوا : لَا نَفْعَلُ !

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.130, 148. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.1, s.356-357.

٢ . تحف العقول : ص 131 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 164 ، الجمل : ص 187 عن ابن دأب ; تاريخ الطبرى : ج 4 ص 337 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 168 كلاهما عن عبد الله بن محمد عن أبيه ، العقد الفريد : ج 3 ص 310 عن ابن دأب وليس فيه «وإن السنن لنيرة . . .» ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 276 كلها نحوه .

فَذَهَبَ إِلَيْهِمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَكَلَّمَهُمْ فِيهِمْ ، فَصَاحَ الْأَعَارِبُ : أَيُّنَا ذَلِكَ يَا
أَبَا الْحَسَنِ ، أَيُّنَا ذَلِكَ !

1431-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde (*Tuhefu'l-Ukul*'daki rivayet)]: Şehrindeki halkın, üzerinde uzlaştığı ve senden öncekilere istikamet vermiş olan gelenekleri kökleştirmek için âlimlerden ders almayı çoğalt; hekimlerle sürekli irtibat hâlinde bulun. Zira bu, hakkı yerine oturtur ve batılı uzaklaştırır; delil ve örnek olarak da bu yeter. Çünkü salih gelenekler Allah'a itaat yoludur.¹

4/3

KÖTÜ GELENEKLERE KARŞI MÜCADELEYİ EMRETMESİ

1432-İmam Ali (a.s): Bilesin ki Allah katında Allah kullarının en üstünü, hidayete ermiş ve hidayete çağıran, bilinen (hayırlı) geleneği ayakta tutan ve meçhul olan bidatleri yok eden adil imamdır. Sünnetler (hayırlı gelenekler) aydınlatılmıştır; alametleri vardır. Bidatler de açıkça gösterilmiştir; onun da alametleri vardır.²

1433-İmam Sadık (a.s): Arap olmayan Müslümanlar (Mevali) Emirülmüminin'e (a.s) gelerek dediler ki: Şu Araplardan sana şikâyetçiyiz. Resulullah (s.a.a) taksimat yaparken bizi onlarla eşit tutardı. Selman'ı, Bilal'i ve Suheyb'i evlendirdi. Ancak onlar bundan kaçınıyor ve "Biz böyle yapmayacağız!" diyorlar.

Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) onların yanına gitti ve bu konuda kendileriyle konuştu. Araplar, "Bunu kabul etmeyiz ey Ebu'l-Hasan! Bunu kabul etmeyiz!" diye bağırıldılar.

1-*Tuhefu'l-Ukul*, s.131.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 164. Hutbe; *el-Cemel*, s.187, İbn-i Deb'den; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.337; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.168, her iki kaynakta Abdullah b. Muhammed'den, o da babasından; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.310, İbn-i Deb'den, "Sünnetler aydınlatılmıştır..." bölümü yer almamıştır; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.276.

فَخَرَجَ وَهُوَ مُغَضَّبٌ يُجْرُ رِدَاءَهُ وَهُوَ يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْمَوَالِي! إِنَّ هَؤُلَاءِ قَدْ صَيَّرُوكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى; يَتَزَوَّجُونَ إِلَيْكُمْ وَلَا يُزَوِّجُونَكُمْ، وَلَا يُعْطُونَكُمْ مِثْلَ مَا يَأْخُذُونَ; فَاتَّجِرُوا بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ، فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ: الرِّزْقُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ; تِسْعَةٌ أَجْزَاءٍ فِي التِّجَارَةِ، وَوَاحِدَةٌ فِي غَيْرِهَا^١.

4/4

التَّجَنُّبُ مِنْ مَرَّاسِمِ الْإِسْتِقْبَالِ

1434 . نهج البلاغة: قَالَ [عَلِيٌّ] (عليه السلام) وَقَدْ لَقِيَهُ عِنْدَ مَسِيرِهِ إِلَى الشَّامِ دَهَاقِينَ الْأَنْبَارِ، فَتَرَجَّلُوا لَهُ وَاشْتَدَّوا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ: مَا هَذَا الَّذِي صَنَعْتُمُوهُ؟ فَقَالُوا: خُلِقَ مِنَّا نُعْظَمُ بِهِ أُمَرَاءَنَا. فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا يَنْتَفِعُ بِهَذَا أُمَرَاؤُكُمْ، وَإِنَّكُمْ لَتَشَقُّونَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِي دُنْيَاكُمْ، وَتَشَقُّونَ بِهِ فِي آخِرَتِكُمْ. وَمَا أَخْسَرَ الْمَشَقَّةَ وَرَاءَهَا الْعِقَابُ، وَأَرْبَحَ الدَّعَاةَ مَعَهَا الْأَمَانُ مِنَ النَّارِ!^٢

1435 . نهج البلاغة: رَوَى أَنَّهُ [عَلِيٌّ] (عليه السلام) لَمَّا وَرَدَ الْكَوْفَةَ قَادِمًا مِنْ صِفِّينَ مَرَّ بِالشَّبَامِيِّينَ^٣ فَسَمِعَ بُكَاءَ النِّسَاءِ عَلَى قَتْلِ صَفِّينَ، وَخَرَجَ إِلَيْهِ حَرْبُ بْنُ شَرْحَبِيلِ الشَّبَامِيُّ... يَمْشِي مَعَهُ وَهُوَ (عليه السلام) رَاكِبٌ، فَقَالَ (عليه السلام): ارجِعْ; فَإِنَّ مَشَى مِثْلِكَ مَعَ مِثْلِي فِتْنَةٌ لِلْوَالِي، وَمِثْلُهُ لِلْمُؤْمِنِ^٤.

١ . الكافي: ج 5 ص 318 ح 59 عن الفضل بن أبي قرّة .

٢ . نهج البلاغة: الحكمة 37، المناقب لابن شهر آشوب: ج 2 ص 104 عن النوكي، بحار الأنوار: ج 41 ص 55 ح 3 وراجع وقعة صفين: ص 144 .

٣ . الشبام: حى من اليمن من همدان (لسان العرب: ج 12 ص 317) .

٤ . نهج البلاغة: الحكمة 322، وقعة صفين: ص 531 عن عبد الله بن عاصم الفاشي؛ المعيار والموازنة: ص 193 كلاهما نحوه .

Ali (a.s), öfkeli ve cübbesi yerde sürüklenir bir vaziyette dışarı çıktı. Onlara şöyle diyordu: Ey Mevali topluluğu! Bunlar sizi Yahudiler ve Hıristiyanların yerine koymuşlar; sizden kız alıp evlenir; ama size kız vermezler. Sizden aldıkları kadarını size vermiyorlar. Ticaret yapın; Allah size bereket verecektir. Çünkü ben, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Rızık on kısımdır; dokuz kısmı ticarete, bir kısmı da ticaret dışı işlerdedir.¹

4/4

KARŞILAMA MERASİMLERİNDE GÖRKEMDEN KAÇINMA

1434-Nehcü'l-Belaga: Şam'a sefer ederken, geçtiği Enbar şehrinin büyükleri, saygı ifadesi olarak atlarından inip önünde koştuklarında; "Bu yaptığınız nedir?" diye sordu. Onlar; "Bu bizim âdetimizdir; emirlerimizi böyle ulularız" dediler. Bunun üzerine İmam (a.s) dedi ki: Vallahi bunun emirlerinize bir faydası dokunmaz. Böyle yapmakla dünyada kendinize zahmet veriyorsunuz; ahirette de bu işinizle sefil olacaksınız. Arkasında azap olan meşakkat, ne de zararlıdır; (oysaki) ateşten emin olmayı beraberinde getiren rahatlık nasıl da faydalıdır!²

1435-Nehcü'l-Belaga: Ali (a.s), Sıffin Savaşı'ndan sonra Kufe'de Şebamlıların³ mahallesinden geçerken kadınların Sıffin ölülerine ağladıklarını duydu. Derken Harb b. Şurahbil eş-Şebamî, İmam'ın (a.s) huzuruna vardı... İmam (a.s), ata binmişken kendisini yaya olarak uğurlamak isteyen Harb'e dedi ki: Geriye dön; senin gibi birinin benim gibi birini yaya olarak uğurlaması yönetici için fitne, mümin içinse zilletir!⁴

1-*el-Kâfi*, c.5, s.318, h.59, Fazl b. Ebi Kurre.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 37. hikmet; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.104, Nukî'den; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.55, h.3. Ayrıca bkz: *Vakat-u Sıffeyn*, s.144.

3-**Şebam:** Hemdan halkından bir kabiledir. *Lisanu'l-Arap*, c.12, s.317.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 322. hikmetli söz; *Vakat-u Sıffeyn*, s.531, Abdullah b. Asım el-Faişî; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.193.

1436 . الإمام الصادق (عليه السلام) : خَرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى أَصْحَابِهِ وَهُوَ رَاكِبٌ، فَمَشَوْا خَلْفَهُ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ : لَكُمْ حَاجَةٌ ؟ فَقَالُوا : لَا ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَلَكِنَّا نُحِبُّ أَنْ نَمْشِيَ مَعَكَ ، فَقَالَ لَهُمْ : انصَرِفُوا ؛ فَإِنَّ مَشَى الْمَاشِي مَعَ الرَّكَّابِ مَفْسَدَةٌ لِلرَّكَّابِ ، وَمِثْلُهَا لِلْمَاشِي .

قال : وَرَكِبَ مَرَّةً أُخْرَى فَمَشَوْا خَلْفَهُ ، فَقَالَ : انصَرِفُوا ؛ فَإِنَّ خَفَقَ النَّعَالِ خَلْفَ أَعْقَابِ الرِّجَالِ مَفْسَدَةٌ لِقُلُوبِ النَّوْكِ^١ .

4/5

النَّقْدُ بَدَلُ الْإِطْرَاءِ

1437 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ بَعْدَ ذِكْرِ خَصَائِصِ الْبَطَانَةِ الصَّالِحَةِ - : فَاتَّخَذَ أَوْلِيكَ خَاصَّةً لَخُلُوتِكَ وَحَفَلَاتِكَ ، ثُمَّ لِيَكُنْ آثَرُهُمْ عِنْدَكَ أَقْوَلُهُمْ بِمِرِّ الْحَقِّ لَكَ ، وَأَقْلَهُهُمْ مُسَاعَدَةً فِيمَا يَكُونُ مِنْكَ مِمَّا كَرِهَ اللَّهُ لِأَوْلِيَائِهِ ، وَاقِعًا ذَلِكَ مِنْ هَوَاكَ حَيْثُ وَقَعَ . وَالصَّقُّ بِأَهْلِ الْوَرَعِ وَالصَّدَقِ ، ثُمَّ رُضُّهُمْ عَلَى الْإِطْرَاءِ طَرَوْكَ وَلَا يَبْجَحُوكَ بِبَاطِلٍ لَمْ تَفْعَلْهُ ؛ فَإِنَّ كَثْرَةَ الْإِطْرَاءِ تُحْدِثُ الزَّهْوَ ، وَتُدْنِي مِنَ

١ . المحاسن : ج 2 ص 470 ح 2632 ، الكافي : ج 6 ص 540 ح 16 وليس فيه ذيله وكلاهما عن هشام بن سالم ، تحف العقول : ص 209 نحوه ، مشكاة الأنوار : ص 364 ح 1189 عن هشام بن سالم رفعه إلى الإمام علي (عليه السلام) ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 104 وفيه «ارجعوا ، النعال خلف أعقاب الرجال مفسدة لقلوب» بدل «فإن خفق . . .» .

العزّة^۱.

1436-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s), atına binmiş bir halde ashabının arasına geldi. Derken, onlar, piyade olarak arkasından yürümeye başladılar. Bunun üzerine onlara dönüp "Bir isteğiniz mi var?" diye sordu. "Hayır, ey Emirülmüminin! Fakat piyade olarak size eşlik etmek istiyoruz" deyince, Ali (a.s) onlara şöyle buyurdu: Geri dönün. Zira piyade birinin atıyla yaya yürümesi, binici için fesat kaynağı, piyade içinse zillettir.

İmam Sadık (a.s) der ki: Ali (a.s) bir kez daha bineğine bindiğinde onlar yine arkasından yaya yürüdüler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Geri dönün; zira insanlara arkasından gelen ayak sesleri, ahmakların kalpleri için fesat doğurur.²

4/5

ÖVMEK YERİNE ELEŞTİRMEK

1437-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde, salih sırdaşın özelliklerini beyan ettikten sonra]: Onları kendine özel sırdaşlar edin ve onlarla oturup kalk. Sonra da, Allah'ın, dostlarında bulunmasından hoşlanmadığı şeylerde sana en az yardımcı olanı ve acı da olsa, sana hoş gelmese bile, hakkı söyleyen kimseleri diğerlerine tercih et. Takva ehli, doğru sözlü kimselere katıl. Sonra da onlardan seni övmemelerini, yapmadığın batıl bir işle seni sevindirmemelerini iste. Çünkü fazla övgü,

۱ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 129 نحوه ، بحار الأنوار : ج 33 ص 602 ح 744 .

2-el-Mahasin, c.2, s.470, h.2632; el-Kâfi, c.6, s.540, h.16, (son bölüm yer almamıştır), her iki kaynakta da Hişam b. Salim'den; Tuhefu'l-Ukul, s.209; Mişkatu'l-Envar, s.364, h.1189, Hişam b. Salim'den, merfu olarak İmam Ali'den (a.s); el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.104.

bencillik doğurur ve (insanı) azgınlığa sürükler.¹

1438 . عنه (عليه السلام) - فِي جَوَابِ مَنْ قَالَ : أَنْتَ أَمِيرُنَا وَنَحْنُ رَعِيَّتُكَ ،

بِكَ أَخْرَجَنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الدُّلِّ ، وَبِإِعْزَازِكَ أَطْلَقَ عِبَادَهُ مِنَ الْعُلِّ ، فَاخْتَرَنَا عَلَيْنَا وَأَمَضَ اخْتِيَارَكَ ، وَاتَّيَمَّرَ فَأَمَضَ ائْتِمَارَكَ ; فَإِنَّكَ الْقَائِلُ الْمُصَدِّقُ ، وَالْحَاكِمُ الْمُوَفَّقُ وَالْمَلِكُ الْمُخَوَّلُ ، لَا نَسْتَحِلُّ فِي شَيْءٍ مَعْصِيَتَكَ ، وَلَا نَقْيِسُ عِلْمًا بِعِلْمِكَ ، يَعْظُمُ عِنْدَنَا فِي ذَلِكَ خَطْرُكَ وَيَجِلُّ عَنْهُ فِي أَنْفُسِنَا فَضْلُكَ - : إِنَّ مِنْ حَقِّ مَنْ عَظَّمَ جَلَالَ اللَّهِ فِي نَفْسِهِ ، وَجَلَّ مَوْضِعُهُ مِنْ قَلْبِهِ أَنْ يَصْغُرَ عِنْدَهُ - لِعَظَمِ ذَلِكَ - كُلُّ مَا سِوَاهُ ، وَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ كَانَ كَذَلِكَ لَمَنْ عَظَّمَتْ نِعْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ، وَلَطَفَ إِحْسَانُهُ إِلَيْهِ ، فَإِنَّهُ لَمْ تَعْظُمْ نِعْمَةُ اللَّهِ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا زَادَ حَقُّ اللَّهِ عَلَيْهِ عَظْمًا .

وإنَّ مِنْ أَسْخَفِ حَالَاتِ الْوُلَاءِ عِنْدَ صَالِحِ النَّاسِ أَنْ يُظَنَّ بِهِمْ حُبُّ الْفَخْرِ ، وَيُوضَعَ أَمْرُهُمْ عَلَى الْكِبَرِ ، وَقَدْ كَرِهَتْ أَنْ يَكُونَ جَالٌ فِي ظَنِّكُمْ أَنِّي أَحَبُّ الْإِطْرَاءِ ، وَاسْتِمَاعِ الثَّنَاءِ ، وَلَسْتُ - بِحَمْدِ اللَّهِ - كَذَلِكَ ، وَلَوْ كُنْتُ أَحَبُّ أَنْ يُقَالَ ذَلِكَ لَتَرَكْتُهُ انْحِطَاطًا لِلَّهِ ﷻ سُبْحَانَهُ عَنْ تَنَاوُلِ مَا هُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنَ الْعَظَمَةِ وَالْكَبَرِيَاءِ . وَرَبِّمَا اسْتَحْلَى النَّاسُ الثَّنَاءَ بَعْدَ الْبَلَاءِ .

فَلَا تُثْنُوا عَلَى بَجْمِيلِ ثَنَاءٍ ، لَا ﷻ خَرَجِي نَفْسِي إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ مِنَ الْبَقِيَّةِ فِي حُقُوقٍ لَمْ أَفْرُغْ مِنْ آدَائِهَا ، وَفَرَائِضٍ لَا بُدَّ مِنْ إِمْضَائِهَا ; فَلَا تُكَلِّمُونِي بِمَا تُكَلِّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةَ ، وَلَا تَتَحَفَّظُوا مِنِّي بِمَا يُتَحَفَّظُ بِهِ عِنْدَ أَهْلِ الْبَادِرَةِ ، وَلَا تُخَالِطُونِي

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.129; Biharu'l-Envar, c.33, s.602, h.744.

بِالمُصانَعَةِ ، وَلَا تَظُنُّوا بِي اسْتِثْقَالَ فِى حَقِّ قِيلَ لى ، وَلَا التِّماسَ إعْظامَ لِنَفْسِى لِمَا
لَا يَصْلُحُ لى ؛ فَإِنَّهُ مَنِ اسْتِثْقَلَ الْحَقَّ أَنْ يُقالَ لَهُ ، أَوِ الْعَدْلَ أَنْ يُعْرَضَ عَلَيْهِ ، كانَ
الْعَمَلُ بِهِما أَثْقَلَ عَلَيْهِ .

1438-İmam Ali (a.s) ["Sen bizim emirimiz, biz de senin halkınız. Allah, senin vasıtanla bizi zilletten çıkardı; sana verdiği izzetle kullarını esaret zincirlerinden kurtardı. Zira sen, sözüne herkesin inanacağı bir konuşmacısın; başarılı bir hâkim ve nimetlere ulaşmış bir sultansın. Hiçbir hususta sana başkaldırmayı caiz görmeyiz; hiçbir ilmi senin ilminle mukayese etmeyiz. Senin bizim nezdimizdeki makamın pek yüce, gönlümüzdeki yüceliğin pek üstündür." diye kendisini öven bir kişiye verdiği cevabında]:

Nefsinde Allah'ın büyüklüğünü duyan ve kalbinde Allah'ın yerini yücelten kimse, Allah'tan başka her şeyi küçük görse haklıdır. Bundan daha büyük hak sahibi ise Allah'ın büyük nimetler verdiği ve ihsan ettiği kimsedir. Zira Allah'ın, üzerinde nimetlerini büyüttüğü kimsenin üzerindeki hakları da büyür.

Emir sahiplerinin insanların salihlerince en aşağı sayılan durumları, kendilerini övülme sevgisine kaptırmaları, işlerini kibirlenerek yapmalarıdır. Beni övülmeyi seven, övgü duymak isteyen biri sanmanızdan nefret ederim. Allah'a hamd olsun, böyle değilim. Eğer böyle demenizden hoşlanan biri olsaydım, yine de Allah'ın yüceliği ve azameti karşısında bu huydan vazgeçerdim. Çünkü Allah azamete ve yüceliğe en çok layık olanıdır. İnsanlardan niceleri, zorlukların ardından övülmek ister.

Henüz yerine getirmem gereken görevlerim ve eda etmem gereken haklarım varken, sırf nefsimi Allah'a ve size adadım diye beni güzel övgülerle övmeyin. Benimle, zorbalarla konuşulduğu gibi de konuşmayın. Benden, hiddetli kimselere söylenemeyen sözleri gizlemeyin. Benimle dalkavukluk sergileyerek muaşerette bulunmayın. Hakkı söylemenizin bana ağır geleceğini de düşünmeyin. Hak kımda doğru olmayan şeyle beni büyüklerden sanmayın. Zira söylendiğinde hak ve çağrıldığında adalet kime ağır gelirse, bu ikisiyle amel etmek ona daha ağır gelir.

فَلَا تَكُفُّوا عَنِّي مَقَالَهٖ بِحَقٍّ ، أَوْ مَشُورَهٗ بِعَدَلٍ ؛ فَإِنِّي لَسْتُ فِي نَفْسِي بِفَوْقِ مَا أَنُ أُخْطِئُ ، وَلَا آمَنُ ذَلِكَ مِنِ فِعْلِي ، إِلَّا أَن يَكْفِيَّ اللَّهُ مِن نَفْسِي مَا هُوَ أَمْلَكُ بِهِ مِنِّي ، فَإِنَّمَا أَنَا وَأَنْتُمْ عَبِيدٌ مَمْلُوكُونَ لِرَبِّ لَا رَبَّ غَيْرُهُ ، يَمْلِكُ مِنَّا مَا لَا نَمْلِكُ مِن أَنْفُسِنَا ، وَأَخْرَجَنَا مِمَّا كُنَّا فِيهِ إِلَى مَا صَلَحْنَا عَلَيْهِ ، فَأَبَدَلْنَا بَعْدَ الضَّلَالَةِ بِالهُدَى ، وَأَعْطَانَا الْبَصِيرَةَ بَعْدَ الْعَمَى^١ .

4/6

الالتزام بالحق في معرفة الرجال

1439 . الأُمالي للمفيد عن الأصْبَغ بن نُباتَه : دَخَلَ الْحَارِثُ الْهَمْدَانِيُّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي نَفَرٍ مِنَ الشَّيْعَةِ وَكُنْتُ فِيهِمْ ، فَجَعَلَ الْحَارِثُ يَتَأَوَّدُ فِي مَشِيَّتِهِ ، وَيَخْبِطُ الْأَرْضَ بِمَحْجَنِهِ ، وَكَانَ مَرِيضاً ، فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) - وَكَانَتْ لَهُ مِنْهُ مَنْزِلَةٌ - : فَقَالَ : كَيْفَ تَجِدُكَ يَا حَارِثُ ؟

فَقَالَ : نَالَ الدَّهْرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنِّي ، وَزَادَنِي أَوَاراً وَغَلِيلاً اخْتِصَامُ أَصْحَابِكَ بِيَابِكَ ، قَالَ : وَفِيمَ خُصُومَتِهِمْ ؟

قَالَ : فَيَكُ وَفِي الثَّلَاثَةِ مِنْ قَبْلِكَ ، فَمِنْ مُفْرِطٍ مِنْهُمْ غَالٍ ، وَمُقْتَصِدٍ تَالٍ وَمِنْ مُتَرَدِّدٍ مُرْتَابٍ ، لَا يَدْرِي أَيْقَدِمُ أَمْ يُحْجِمُ ؟

فَقَالَ : حَسْبُكَ يَا أَخَا هَمْدَانَ ، أَلَا إِنَّ خَيْرَ شَيْعَتِي النَّمَطُ الْأَوْسَطُ ، إِلَيْهِمْ يَرْجِعُ الْغَالِي ، وَبِهِمْ

١ . الكافي : ج 8 ص 355 ح 550 عن جابر عن الإمام الباقر (عليه السلام) ، نهج البلاغة : الخطبة 216

وفيه «التقية» بدل «البقية» .

يَلْحَقُ التَّالِي .

O halde hakkı söylemekten ve adilane bir şekilde benimle müşavere de bulunmaktan çekinmeyin. Doğrusu ben, kendi içimde, Allah'ın koruması olmazsa hataya düşmeyecek üstünlükte biri değilim. Eğer nefsim benden çok malik olan Allah beni alıkoyacak olursa, ancak o zaman hataya düşmekten emin olabilirim. Ben de, siz de, kendisinden başka Rab olmayan Rabbin hükmü altındaki kullarız. Sahip olmadığımız nefsimizin sahibi O'dur; bizi, içinde bulunduğumuz durumdan çıkarıp kurtuluşa erdiren O'dur; dalaletten sonra hidayete erdiren, kirlükten sonra basiret veren O'dur.¹

4/6

KİŞİLERİ TANIMADA HAKKA BAĞLILIK

1439-el-Emali, Şeyh Mufid [Esbag b. Nubate'den]: Haris el-Hemdanî, benim de aralarında bulunduğum bir grup Şia ile Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'in yanına vardı. Haris, hasta olduğu için eğilerek yürüyor ve asasını yere vuruyordu. Emirülmüminin (a.s) onu karşıladı. [Haris, onun yanında makam sahibi, saygın bir kişiydi.]

Daha sonra Ali (a.s): Kendini nasıl hissediyorsun ey Haris, diye sordu.

Haris: Ey Emirülmüminin! Zamane, istediklerini benden almış; dostlarının kapında çatışıyor olması beni yakmış ve öfkemi kabartmıştır.

Ali (a.s): Onlar ne hakkında çatışıyorlar?

Haris: Senin hakkında ve senden önceki üç halife hakkında: Onlardan bazıları haddi aşmış ve taşkınlığa düşmüş; bazıları orta yolu seçmiş; bazıları da şüphe ve tereddüt içinde kalmış, ileri mi gideceklerini, geriye mi çekileceklerini bilmiyorlar.

Ali (a.s): Bu kadarı yeter ey Hemdanlı kardeş! Şunu bilesin ki be-

¹-el-Kâfi, c.8, s.355, h.550, Cabir'den, o da İmam Bakır'dan (a.s); *Nehcü'l-Belağa*, 216. Hutbe.

nim en iyi takipçim, orta yolda olanlardır; haddi aşır taşkınlık sergileyenler onlara dönmeli, geride kalanlar da onlara ulaşmalıdır.

فَقَالَ لَهُ الْحَارِثُ : لَوْ كَشَفْتَ - فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي - الرِّينَ عَنْ قُلُوبِنَا ، وَجَعَلْتَنَا فِي ذَلِكَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنْ أَمْرِنَا . قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام) : قَدْ كَفَّيْنَاكَ أَمْرًا مُلْبَسًا عَلَيْكَ . إِنَّ دِينَ اللَّهِ لَا يُعْرَفُ بِالرَّجَالِ ، بَلْ بِآيَةِ الْحَقِّ ؛ فَاعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ .

يا حارثُ ، إِنَّ الْحَقَّ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ ، وَالصَّادِقُ بِهِ مُجَاهِدٌ^۱ .

1440 . البيان والتبيين : نَهَضَ الْحَارِثُ بْنُ حَوْطٍ اللَّيْثِيُّ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَهُوَ عَلَى الْمَنْبَرِ ، فَقَالَ : أَتَظُنُّ أَنَّا نَظُنُّ أَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ كَانَا عَلَى ضَلَالٍ ؟ قَالَ : يَا حَارِثُ ، إِنَّهُ مُلْبَسٌ عَلَيْكَ ؛ إِنَّ الْحَقَّ لَا يُعْرَفُ بِالرَّجَالِ ؛ فَاعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ^۲ !

۱ . الأُمَالِي لِلْمَفِيدِ : ص 3 ح 3 ، الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 625 ح 1292 وفيه «فِي شَأْنِكَ وَالْبَلِيَّةُ مِنْ قَبْلِكَ» بَدَل «فِيكَ وَفِي الثَّلَاثَةِ مِنْ قَبْلِكَ» وَ«قَالَ» بَدَل «تَالَ» ، بِشَارَةِ الْمُصْطَفَى : ص 4 وفيه «وَال» بَدَل «تَالَ» ، تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ : ج 2 ص 649 ح 11 ، كَشَفَ الْغَمَّةَ : ج 2 ص 37 كلاهما نحوه . وَرَاجِعُ : ج 5 ص 112 (السَّيِّدُ الْحَمِيرِيُّ) .

۲ . الْبَيَانُ وَالتَّبْيِينُ : ج 3 ص 211 ؛ نَشْرُ الدَّرِّ : ج 1 ص 273 ، تَارِيخُ الْيَعْقُوبِيِّ : ج 2 ص 210 نحوه وَرَاجِعُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : الْحِكْمَةُ 262 وَرَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ : ص 39 .

Haris: Anam-babam sana feda olsun; keşke kalplerimizdeki pası gidersen ve işlerimizde basiretli olmamızı sağlasan!

Ali (a.s): Yeter artık! Doğrusu sen karıştırmışsın. Hiç şüphesiz Allah'ın dini kişilerle tanınmaz; bilakis, hakikat, nişanesi ile (tanınır). O halde hakkı tanı, ona uyanları da tanırsın. Ey Haris! Sözün en güzeli, hak sözdür; onu haykıran mücahittir.¹

1440-el-Beyan ve't-Tebyin: Haris b. Havt el-Leysî, Ali b. Ebu Talib (a.s) minberdeyken ayağa kalkarak "Acaba sen, bizim, Talha ile Zubeyr'in sapkınlık üzere olduklarına inandığımızı mı sanıyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Ali (a.s) şu cevabı verdi: Ey Haris! Sen şaşırmış ve karıştırmışsın. Doğrusu hak, kişilerle tanınmaz; hakkı tanı, ona uyanları da tanırsın!²

1-*el-Emali*, Şeyh Mufid, s.3, h.3; *el-Emali*, Tusî, s.625, h.1292, "Senin hakkında ve senden önceki üç halife hakkında" yerine "senin hakkında ve senden önceki belalar konusunda" ibaresi yer almıştır; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.4; *Tevilu'l-Ayati'z-Zahire*, c.2, s.649, h.11; *Keşfu'l-Gumme*, c.2, s.37. Ayrıca bkz: c.5, s.112 (Seyyid el-Himyârî).

2-*el-Beyan ve't-Teybin*, c.3, s.211; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.273; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.210. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 262. hikmetli söz; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.39.

الفصل الخامس

السياسة الاقتصادية

5/1

الحثُّ عَلَى الْعَمَلِ

1441 . الإمام عليّ(ع) : إِنَّ الْأَشْيَاءَ لَمَّا ازْدَوَجَتْ ازْدَوَجَ الْكَسْلُ وَالْعَجْزُ ، فُتِنَا بَيْنَهُمَا الْفَقْرُ^١ .

1442 . عنه(عليه السلام) : إِنِّي لَا بُغْضَ الرَّجُلِ يَكُونُ كَسْلَانٌ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ ؛ لَا لِأَنَّهُ إِذَا كَانَ كَسْلَانٌ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ فَهُوَ عَنْ أَمْرِ آخِرَتِهِ أَكْسَلُ^٢ .

1443 . عنه(عليه السلام) : مَا غُدُوَّةٌ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمَ مِنْ غُدُوَّتِهِ يَطْلُبُ لَوْلَدِهِ وَعِيَالِهِ مَا يُصْلِحُهُمْ^٣ .

1444 . عنه(عليه السلام) : مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا ؛ تَعَطَّفًا عَلَى وَالِدٍ أَوْ وَلَدٍ أَوْ زَوْجَةٍ ، بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَوَجْهَهُ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ^٤ .

1445 . عنه(عليه السلام) : أَوْصِيكُمْ بِالْخَشْيَةِ مِنَ اللَّهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ ، وَالْعَدْلِ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ ، وَالْاِكْتِسَابِ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى^٥ .

١ . الكافي : ج 5 ص 86 ح 8 عن عليّ بن محمد رفعه ، تحف العقول : ص 220 .

٢ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 14 ح 2 .

٣ . السرائر : ج 2 ص 228 ، دعائم الإسلام : ج 2 ص 15 ح 9 ، عوالي اللآلي : ج 3 ص 194 ح 6 .

٤ . مسند زيد : ص 255 .

٥ . تحف العقول : ص 390 عن هشام بن الحكم عن الإمام الكاظم(ع) ، بحار الأنوار : ج 78 ص 304 ح 1 .

BEŞİNCİ FASIL

EKONOMİYE DAİR SİYASETİ

5/1

ÇALIŞMA KONUSUNDA TEŞVİK

1441-İmam Ali (a.s): Her şey çiftleştğinde tembellik ve acizlik de çiftleşti; onların çiftleşmesiyle fakirlik doğdu.¹

1442-İmam Ali (a.s): Doğrusu ben, dünyevî işlerinde tembel olan kimseyi asla sevmem. Zira dünyevî işlerinde tembel olan kimse ahireti konusunda daha tembel olur.²

1443-İmam Ali (a.s): Sizden hiçbirinizin Allah yolunda sabahın ilk ışıklarında yola koyulması(nın sevabı), evlatları ve ailesinin işlerini düzene koymak için sabahın ilk ışıklarında yola koyulan kimse(nin sevabından) daha büyük değildir.³

1444-İmam Ali (a.s): Her kim babasına, evladına veya eşine duyduğu şefkatinden dolayı helal yoldan dünyayı ararsa Yüce Allah onu haşrettiğinde yüzü ayın on dördüncü gecesi gibi (parlak) olur.⁴

1445-İmam Ali (a.s): Gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, sevinç ve gazap hâlinde adaletli olmayı, fakirlik ve zenginlikte ticaret yaparak mal kazanmayı size tavsiye ediyorum.⁵

1-*el-Kâfi*, c.5, s.86, h.8, Ali b. Muhammed'den merfu olarak; *Tuhefu'l-Ukul*, s.220.

2-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.14, h.2.

3-*es-Serair*, c.2, s.228; *Deaimu'l-İslam*, c.2, s.15, h.9; *Avali'l-Lelai*, c.3, s.194, h.6.

4-*Musned-i Zeyd*, s.255.

5-*Tuhefu'l-Ukul*, s.390, Hişam b. Hakem İmam Kazım'dan (a.s); *Biharu'l-Envar*, c.78, s.304, h.1.

1446 . عنه(ع) : إِنَّ طَلَبَ الْمَعَاشِ مِنْ حِلِّهِ لَا يَشْغُلُ عَنْ عَمَلِ الْآخِرَةِ^١ .

1447 . عنه(عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ لِابْنِهِ الْحَسَنِ(عليه السلام) - : لَا تَدَعِ الطَّلَبَ فِيمَا يَحِلُّ وَيَطِيبُ ؛ فَلَا بُدَّ مِنْ بُلْغَةٍ ، وَسَيِّئَاتِكَ مَا قُدِّرَ لَكَ^٢ .

1448 . عنه(عليه السلام) : لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ : فَسَاعَةٌ يُنَاجِي فِيهَا رَبَّهُ ، وَسَاعَةٌ يَرْمِ مَعَاشَهُ ، وَسَاعَةٌ يُخَلِّي بَيْنَ نَفْسِهِ وَبَيْنَ لَذَّتِهَا فِيمَا يَحِلُّ وَيَجْمَلُ^٣ .

وَلَيْسَ لِلْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ شَاخِصًا إِلَّا فِي ثَلَاثٍ : مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ ، أَوْ خُطْوَةٍ فِي مَعَادٍ ، أَوْ لَذَّةٍ فِي غَيْرِ مُحَرَّمٍ^٣ .

1449 . شرح نهج البلاغة - فِي ذِكْرِ صَدَقَاتِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) - : كَانَ يَعْمَلُ بِيَدِهِ ، وَيَحْرُثُ الْأَرْضَ ، وَيَسْتَقِي الْمَاءَ ، وَيَغْرِسُ

١ . الأُمَالِي لِلْمُفِيدِ : ص 119 ح 3 عَنْ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 77 ص 422

ح 41 .

٢ . كَنْزُ الْعَمَالِ : ج 16 ص 177 ح 44215 نَقْلًا عَنْ وَكِيعٍ وَالْعَسْكَرِيِّ فِي الْمَوَاعِظِ .

٣ . نَهْجُ الْبَلَاغَةِ : الْحِكْمَةُ 390 ، تَحْفُفُ الْعُقُولَ : ص 203 ، الْأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 147 ح 240 عَنْ

أَبِي وَجْزَةَ السَّعْدِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَفِيهِمَا «سَاعَةٌ يَحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ» بِدَلِّ «سَاعَةٌ يَرْمِ مَعَاشَهُ» ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 103 ص 12 ح 56 .

النَّخْلَ، كُلُّ ذَلِكَ يُبَاشِرُهُ بِنَفْسِهِ الشَّرِيفَةِ^١.

1446-İmam Ali (a.s): Helâl yoldan geçim aramak, ahiret işinden alıkoymaz.²

1447-İmam Ali (a.s) [Oğlu Hasan'a (a.s) yazdığı mektubunda]: Helâl ve temiz olan şeyi aramaktan vaz geçme. Zira ihtiyacı gidermek için bu, kaçınılmazdır ve senin için mukadder olan sana ulaşacaktır.³

1448-İmam Ali (a.s): Müminin üç saati vardır: Bir saatinde rabbiyle münacat eder, bir saatinde geçimini sağlar, bir saatinde de kendisini güzel ve helâl lezzetler arasında serbest bırakır.

Akıllı insan sadece üç şey için yolculuk eder: Geçimini sağlamak, ahiret yolunda adım atmak ve haram olmayan lezzetlerden faydalanmak için.⁴

1449-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Emirülmüminin'in (a.s) sadakalarını anlatırken]: İşini kendi elleriyle yapardı; top-

١ . شرح نهج البلاغة : ج 15 ص 147 .

2-el-Emali, Şeyh Mufid, s.119, h.3, Hasan b. Ebu'l-Hasan el-Basrî'den; *Biharu'l-Envar*, c.77, s.422, h.41.

3-Kenzu'l-Ummal, c.16, s.177, h.44215, *el-Mevaiz*'den naklen, Veki ve Askerî'den.

4-Nehcü'l-Belaga, 390. Hikmetli söz; *Tuhefu'l-Ukul*, s.203; *el-Emali*, Tusî, s.147, h.240, Ebu Vecze es-Sadî'den, o da babasından, "geçimini sağlar" ifadesi yerine "nefsini hesaba çeker" cümlesi yer almıştır; *Biharu'l-Envar*, c.103, s.12, h.56.

rağı eker, sular, hurma ağacı dikerdi ve bütün bu işleri, bizzat kendi zat-ı şerifleri yapardı.¹

5/2

عمارة البلاد²

1450 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : هذا ما أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِيُّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْتَرِ فِي عَهْدِهِ إِلَيْهِ ، حِينَ وَلَاهُ مِصْرَ : جِبَايَةَ خَرَايجِهَا ، وَجِهَادَ عَدُوِّهَا ، وَاسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا ، وَعِمَارَةَ بِلَادِهَا³ .

1451 . عنه (عليه السلام) - مِمَّا كَتَبَهُ إِلَى قَرْظَةَ بْنِ كَعْبِ الْأَنْصَارِيِّ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ مِنْ عَمَلِكَ ذَكَرُوا نَهْرًا فِي أَرْضِهِمْ قَدْ عَفَا وَأَدْفِنَ ، وَفِيهِ لَهُمْ عِمَارَةٌ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ، فَانْظُرْ أَنْتَ وَهُمْ ، ثُمَّ أَعْمُرْ وَأَصْلِحِ النَّهْرَ ؛ فَلَعَمْرِي لَا لَنَا يَعْمُرُوا أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْ أَنْ يَخْرُجُوا وَأَنْ يَعْجِزُوا أَوْ يُقْصِرُوا فِي وَاجِبٍ مِنْ صِلَاحِ الْبِلَادِ . وَالسَّلَامُ⁴ .

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.15, s.147.

۲ . العمارة - لغةً - : تقيض الخراب (مفردات ألفاظ القرآن : ص586) ، وعمارة البلاد : هي كل عمل ما من شأنه توفير الراحة والحياة الإنسانية الكريمة .

بعبارة أخرى : عمارة البلاد في قاموس الثقافة المعاصرة تعني «التنمية» بمفهومها العام الشامل للتنمية الزراعية ، والصناعية ، والتجارية ، وكل ما يضمن رفاهية العيش لدى الإنسان من قبيل توفير الماء ، والكهرباء ، وحماية البيئة ، وغيرها .

ومن هنا فالعناوين التالية تُعدّ من قبيل ذكر الخاص بعد العام .

۳ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص126 .

۴ . تاريخ البعقوبى : ج2 ص203 .

1452 . عنه(عليه السلام) : فَضِيلَةُ السُّلْطَانِ عِمَارَةُ الْبُلْدَانِ^١ .

١ . غرر الحكم : ح 6562 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 357 ح 6044 .

5/2

ŞEHİRLERİN İMARİ¹

1450-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitname-sinde]: Bu, Allah'ın kulu, Müminlerin Emiri Ali'nin, vergisini toplamak; düşmanıya savaşmak; halkını ıslah etmek ve ülkelerini imar etmek üzere Mısır'a vali tayin ettiği Malik b. Haris el-Eşter'e emirlerini içeren ahitnamesidir.²

1451-İmam Ali (a.s) [Karza b. Kâb el-Ensarî'ye yazdığı mektubunda]: Senin hükümetin altında bulunan Ehl-i Zimme'den bir grup kişi, arazilerindeki bir nehrin ortadan kalktığından söz ettiler. Orada onların Müslümanlar üzerinde imar hakkı vardır. Bu konuda sen de bak, onlar da baksın. Sonra nehri düzene koy. Canıma yemin olsun ki onları marmur kılmak bize, onların çıkmasından veya fakir duruma düşmelerinden ya da şehirlerinin imarı vazifesinde kusur etmelerinden daha sevimlidir. Vesselam.³

1452-İmam Ali (a.s): Hükümdarın fazileti şehirlerin imarındadır.⁴

1-İmar: Lügatte "tahrip" teriminin zıddıdır (*Mufredat-u Elfazi'l-Kurân*, s.587). Şehirlerin imarından kasıt, halkın refah düzeyini artırmak ve onlara insanca bir hayat imkânı sunabilmektir. Başka bir ifadeyle imar; tarım, sanat ve ticareti de içine alan bir kalkınma hareketidir.

Günümüzde su, elektrik, çevre düzenlemesi ve insan yaşamındaki refah düzeyini artırma gibi tüm sosyal çalışmalar imar kavramı kapsamına girer. Dolayısıyla daha sonra zikredilen konu başlıkları, aslında genel kavramdan sonra özel kavramlara geçiş olarak nitelendirilmelidir.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.126.

3-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.203.

4-*Gureru'l-Hikem*, h.6562; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.357, h.6044.

5/3

التَّيْمَةُ الزَّرَاعِيَّةُ

1453 . الإمام عليّ(عليه السلام) : مَنْ وَجَدَ مَاءً وَتُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ^١ .

1454 . عنه(عليه السلام) : إِنَّ مَعَاشِيَ الْخَلْقِ خَمْسَةٌ : الْإِمَارَةُ ، وَالْعِمَارَةُ ، وَالتَّجَارَةُ ، وَالْإِجَارَةُ ، وَالصَّدَقَاتُ ... وَأَمَّا وَجْهُ الْعِمَارَةِ فَقَوْلُهُ تَعَالَى : (هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا)^٢ ، فَأَعْلَمْنَا سُبْحَانَهُ أَنَّهُ قَدْ أَمَرَهُمْ بِالْعِمَارَةِ ؛ لِيَكُونَ ذَلِكَ سَبَباً لِمَعَاشِهِمْ بِمَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ ؛ مِنْ الْحَبِّ ، وَالثَّمَرَاتِ ، وَمَا شَاكَلَ ذَلِكَ ، مِمَّا جَعَلَهُ اللَّهُ مَعَاشٍ لِلْخَلْقِ^٣ .

1455 . الإمام الباقر(عليه السلام) : إِنَّ عَلِيّاً(عليه السلام) كَانَ يَكْتُبُ إِلَى أُمَرَاءِ الْأَجْنَادِ : أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ فِي فَلَاحِي الْأَرْضِ أَنْ يُظْلَمُوا قَبْلَكُمْ^٤ .

5/4

التَّيْمَةُ الصَّنَاعِيَّةُ

1456 . الإمام عليّ(عليه السلام) : حِرْفَةُ الْمَرْءِ كَنْزُهُ^٥ .

1457 . عنه(عليه السلام) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْمُحْتَزِفَ الْأَمِينُ^٦ .

١ . قرب الإسناد : ص 115 ح 404 ، بحار الأنوار : ج 103 ص 65 ح 10 .

٢ . هود : 61 .

٣ . وسائل الشيعة : ج 13 ص 195 ح 10 نقلاً عن تفسير النعماني ، بحار الأنوار : ج 93 ص 46 و 47 .

٤ . قرب الإسناد : ص 138 ح 489 ، بحار الأنوار : ج 100 ص 33 ح 10 .

٥ . المواعظ العددية : ص 55 .

٦ . الكافي : ج 5 ص 113 ح 1 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 158 ح 3580 ، الخصال :

ص 621 ح 10 ، تحف العقول : ص 111 .

5/3

TARIMIN KALKINMASI

1453-İmam Ali (a.s): Su ve toprak bulduğu hâlde fakir duruma düşen kimseyi Allah [rahmetinden] uzaklaştırsın!¹

1454-İmam Ali (a.s): Doğrusu halkın geçimi beş kısımdır: Hükümdarlık, imar, ticaret, kiralama ve vergiler... İmar konusunun izahına gelince; Yüce Allah'ın "*O, sizi yeryüzünden yarattı ve sizi oranın imarında görevli kıldı*"² sözü, bize şunu bildirmektedir ki Süphan olan Allah, kullarına yeryüzünü imar etmelerini emretmiş; böylece hububat, meyveler vb. gibi yeryüzünden çıkacak şeylerin, yarattığı kullarına geçim vesilesi olmasını istemiştir.³

1455-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) ordu komutanlarına şöyle yazıyordu: Size Allah'ı şahit tutuyorum; Allah aşkına, sakın ola ki çiftçiler sizden yana zulme uğramasınlar!⁴

5/4

SANATTA KALKINMA

1456-İmam Ali (a.s): İnsan için sanatkârlık, hazinedir.⁵

1457-İmam Ali (a.s): Allah, (kendisine) güven duyulan sanatkârı sever.⁶

1-Kurbu'l-Esnad, s.115, h.404, Hüseyin b. İlvan'dan, İmam Sadık'tan, o da babalarından (a.s); Biharul-Envar, c.103, s.65, h.10.

2-Hud, 61.

3-Vesailu's-Şia, c.13, s.195, h.10, Tefsir-i Numanî'den naklen, Gıyas b. İbrahim'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Biharul-Envar, c.93, s.46, h.47.

4-Kurbu'l-Esnad, s.138, h.489, Ebu'l-Buhterî'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Biharul-Envar, c.100, s.33, h.10.

5-el-Mevaizu'l-Adediye, s.55.

6-el-Kâfi, c.5, s.113, h.1, Muhammed b. Müslim'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Men La Yahzuruhu'l-Fakih, c.3, s.158, h.3580; el-Hisal, s.621, h.10, Ebu Basir ve Muhammed b. Müslim İmam Sadık'tan, o da babalarından (a.s); Tuhefu'l-Ukul, s.111.

1458 . عنه (عليه السلام) - في الحكم المنسوبة إليه - : لا تطلب سرعة العمل ، وأطلب تجويده ؛ فإن الناس لا يسألون في كم فرغ من العمل ، إنما يسألون عن جودة صنعه^١ .

1459 . الكافي عن أم الحسن النخعية : مرَّ بي أمير المؤمنين (عليه السلام) فقال : أي شيء تصنعين يا أم الحسن ؟ قلت : أغزل . فقال : أما إنه أحلُّ الكسب - أو من أحلَّ الكسب -^٢ .

1460 . تفسير العياشي عن محمد بن خالد الضبي : مرَّ إبراهيم النخعي على امرأة وهي جالسة على باب دارها بكرة ، وكان يقال لها : أم بكر ، وفي يدها مغزل تغزل به ، فقال : يا أم بكر ، أما كبرت ! ألم يأن لك أن تضعي هذا المغزل ؟ ! فقالت : وكيف أضعه وسمعت علي بن أبي طالب أمير المؤمنين (عليه السلام) يقول : هو من طيبات الكسب !^٣

5/5

التَّيْمِيَّةُ التَّجَارِيَّةُ

1461 . الإمام علي (عليه السلام) : تعرَّضوا للتجارة ؛ فإن فيها غنى لكم عما في أيدي الناس^٤ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 267 ح 103 .

٢ . الكافي : ج 5 ص 311 ح 32 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 382 ح 1127 .

٣ . تفسير العياشي : ج 1 ص 150 ح 494 ، بحار الأنوار : ج 103 ص 53 ح 15 .

٤ . الكافي : ج 5 ص 149 ح 9 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 193 ح 3723 ، الخصال : ص 621 ح 10 وزاد في آخره «وإن الله عز وجل يحبَّ العبد المحترف الأمين» .

1462 . عنه (عليه السلام) - للموالى - : اتَّجِرُوا ، بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ ؛ فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : الرِّزْقُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ ؛ تِسْعَةٌ أَجْزَاءٍ فِي التِّجَارَةِ ، وَوَاحِدَةٌ فِي غَيْرِهَا^١ .

١ . الكافي : ج 5 ص 319 ح 59 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 192 ح 3722 ، عدّة الداعي : ص 72 ، عوالي الآلى : ج 1 ص 267 ح 68 وفيه قوله (صلى الله عليه وآله) .

1458-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerden]: İşin hızına değil, kalitesine önem ver; zira insanlar işin kaç günde bittiğini değil, kalitesini sorarlar.¹

1459-el-Kâfi [Ümmü'l-Hasan en-Nahaiye'den]: Emirülmüminin (a.s) yanımdan geçti ve "Ey Ümmü'l-Hasan! Ne yapıyorsun?" diye sordu. "Yün eğiriyorum" deyince şöyle buyurdu: "Bilesin ki o, kazançların en helâlidir [veya en helâl kazançlardandır]."²

1460-Tefsir-i Ayyaşî [Muhammed b. Halid ez-Zabbî'den]: İbrahim en-Nahâî, sabahın erken saatlerinde, evinin eşiğinde oturan bir kadının yanından geçiyordu. Ümmü Bekir ismi ile anılan bu kadının elinde bir eğirme aleti vardı ve onunla yün eğiriyordu. İbrahim, "Ey Ümmü Bekir! Artık yaşlandın; şu eğirme aletini bırakma zamanın gelmedi mi?!" diye sordu. Bunun üzerine Ümmü Bekir şu cevabı verdi: Nasıl bırakayım; ben, Müminlerin Emiri Ali b. Ebu Talib'den (a.s) duydum; "Bu iş, en temiz kazançlardandır!" diyordu.³

5/5

EKONOMİDE KALKINMA

1461-İmam Ali (a.s): Ticarete yönelin. Zira onda, insanların ellerindekine karşı sizi ihtiyaçsız kılacak (kazanç) vardır.⁴

1462-İmam Ali (a.s) [Mevalî'ye (Arap olmayan Müslümanlara) hitaben]: Ticaret yapın; Allah size bereket verecektir. Çünkü ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Rızık on kısımdır; dokuz kısmı ticarete, bir kısmı da onun dışındaki işlerdedir.⁵

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.267, h.103.

2-el-Kâfi, c.5, s.311, h.32; Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.382, h.1127.

3-Tefsir-i Ayyaşî, c.1, s.150, h.494; Biharul-Envar, c.103, s.53, h.15.

4-el-Kâfi, c.5, s.149, h.9, Muhammed b. Müslim'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Men La Yahzuruhu'l-Fakih, c.3, s.193, h.3723; el-Hisal, s.621, h.10, Ebu Basir ve Muhammed b. Müslim vasıtası ile İmam Sadık'tan, o da babalarından (a.s), son bölüme şu ibare ilave edilmiştir: "Doğrusu şanı yüce Allah, güven duyulan meslek sahibi kulunu sever."

5-el-Kâfi, c.5, s.319, h.59, Fazl b. Ebu Kurre'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Men La Yahzuruhu'l-Fakih, c.3, s.192, h.3722; Uddetu'd-Dai, s.72; Avali'l-Leali, c.1, s.267, h.68.

1463 . عنه (عليه السلام) - فى عهدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : ثُمَّ اسْتَوْصَ بِالتُّجَّارِ وَذَوَى الصَّنَاعَاتِ ، وَأَوْصَى بِهِمْ خَيْرًا ، الْمُقِيمِ مِنْهُمْ وَالْمُضْطَرِّبِ بِمَالِهِ ، وَالْمُتَرْفِقِ بِيَدِنِهِ ؛ فَإِنَّهُمْ مَوَادُّ الْمَنَافِعِ ، وَأَسْبَابُ الْمَرَافِقِ ، وَجُلَابِهَا مِنَ الْمَبَاعِدِ وَالْمَطَارِحِ ، فِى بَرْكَ وَبَحْرِكَ ، وَسَهْلِكَ وَجَبَلِكَ ، وَحَيْثُ لَا يَلْتَنِمُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا ، وَلَا يَجْتَرِؤْنَ عَلَيْهَا ؛ فَإِنَّهُمْ سَلَمٌ لَا تُخَافُ بِأَتَقَّتُهُ ، وَصُلَحٌ لَا تُخْشَى غَائِلَتُهُ . وَتَفَقَّدَ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِكَ ، وَفِى حَوَاشَى بِلَادِكَ^١ .

1464 . عنه (عليه السلام) - فى عهدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ (فى رِوَايَةٍ تُحَفِّ الْعُقُولِ) - : ثُمَّ التُّجَّارَ وَذَوَى الصَّنَاعَاتِ فَاسْتَوْصَ وَأَوْصَى بِهِمْ خَيْرًا ؛ الْمُقِيمِ مِنْهُمْ ، وَالْمُضْطَرِّبِ بِمَالِهِ ، وَالْمُتَرْفِقِ بِيَدِهِ .

فَإِنَّهُمْ مَوَادُّ لِلْمَنَافِعِ ، وَجُلَابِهَا فِى الْبِلَادِ فِى بَرْكَ وَبَحْرِكَ وَسَهْلِكَ وَجَبَلِكَ ، وَحَيْثُ لَا يَلْتَنِمُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا وَلَا يَجْتَرِؤْنَ عَلَيْهَا مِنْ بِلَادِ أَعْدَائِكَ مِنْ أَهْلِ الصَّنَاعَاتِ الَّتِى أَجْرَى اللَّهُ الرَّفْقَ مِنْهَا عَلَى أَيْدِيهِمْ فَاحْفَظْ حُرْمَتَهُمْ ، وَأَمِنْ سَبْلِهِمْ ، وَخُذْ لَهُمْ بِحُقُوقِهِمْ ؛ فَإِنَّهُمْ سَلَمٌ لَا تُخَافُ بِأَتَقَّتُهُ ، وَصُلَحٌ لَا تُحْذَرُ غَائِلَتُهُ ، أَحَبُّ الْأُمُورِ إِلَيْهِمْ أَجْمَعُهَا لِلْأَمْنِ وَأَجْمَعُهَا لِلْسُّلْطَانِ ، فَتَفَقَّدَ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِكَ ، وَفِى حَوَاشَى بِلَادِكَ^٢ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 .

٢ . تحف العقول : ص 140 .

1463-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Tüccarlara ve sanatkârlara karşı hayırla muamele etmeni ve memurlarına da onlara iyi davranmalarını söylemeni tavsiye ederim. Onların bir kısmı, oturdukları yerde ticaretle meşgul olur; bir kısmı, bir yerden bir yere mal götürür; bir kısmı da halkın muhtaç olduğu şeyleri elleriyle hazırlar. Bunlar, faydalı kişilerdir. Gerekli şeyleri ülkedeki karalar, denizler, dağlar ve ovalardaki yolları aşarak, meşakkat çekerek getirirler. Halkın, o insanların bulunduğu yerlere gitmeye ne imkânı, ne de gücü vardır. Onlar, barış içindedirler; şerlerinden, kinlerinden korkulmaz; isyanlarından asla çekinilmez. Bulunduğun yerde onları denetle ve ülkenin diğer şehirlerindeki durumlarını izle.¹

1464-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde (Tuhefu'l-Ukul'daki rivayet)]: Tacirlere, sanatkârlara ve zanaat sahiplerine gelince; onlara iyi davran. Onlarla ilgili tavsiyelerimi kabul et ve onlara karşı hayırlı ol. Kendin de elin altında bulunan memurlara, onlara karşı iyi davranmalarını tavsiye et. Onlardan bir kısmı, oturdukları yerlerde ticaretle uğraşır. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir. Bir başka grubu da halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle kazanırlar.

Doğrusu bunlar, yarar kaynaklarıdır; uzun yollar aşarak, ülkedeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlıklarda gezerek, başkalarının mizacına uygun gelmeyen bölgelere ve halkın bir adım atmaya cesaret edemediği düşman ülkelere giderek yarar sağlarlar. Bu sınıfın saygınlığını gözet; yollarının güvenliğini sağla; haklarını al. Bunlar, başkalarına zararı olmayan salim kimselerdir; kötülüklerinden korkulmaz. Barışçıdırlar, isyan edip kargaşa çıkarmalarından endişe duyulmaz. Onların nazarında en sevimli iş, emniyeti daha fazla koruyan ve hükümdara yararı daha çok olan işlerdir. Bulunduğun yerde onların işlerini gör-gözet. Uzak ve yakın şehirlerde de durumlarını izle.²

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup.

2-Tuhefu'l-Ukul, s.140.

5/6

مُرَاقَبَةُ السُّوقِ مُبَاشَرَةً

1465 . الإمام الباقر(ع): كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(ع) بِالْكُوفَةِ عِنْدَكُمْ يَغْتَدِي كُلَّ يَوْمٍ بُكْرَةً مِنَ الْقَصْرِ، فَيَطُوفُ فِي أَسْوَاقِ الْكُوفَةِ سُوقًا سُوقًا وَمَعَهُ الدَّرَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ، وَكَانَ لَهَا طَرَفَانِ، وَكَانَتْ تُسَمَّى: السَّيْبِيَّةَ، فَيَقِفُ عَلَى أَهْلِ كُلِّ سُوقٍ، فَيُنَادِي: يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ، اتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ.

فَإِذَا سَمِعُوا صَوْتَهُ(عليه السلام) أَلْقَوْا مَا بَأْيَدِيهِمْ، وَأَرَعُوا إِلَيْهِ بِقُلُوبِهِمْ، وَسَمِعُوا بِأَذَانِهِمْ. فَيَقُولُ(عليه السلام): قَدِّمُوا الْإِسْتِخَارَةَ، وَتَبَرَّكُوا بِالسُّهُولَةِ، وَاقْتَرِبُوا مِنَ الْمُتَبَاعِينَ، وَتَزَيَّنُوا بِالْحِلْمِ، وَتَنَاهَوْا عَنِ الْيَمِينِ، وَجَانِبُوا الْكَذِبَ، وَتَجَافَوْا عَنِ الظُّلْمِ، وَأَنْصِفُوا الْمَظْلُومِينَ، وَلَا تَقْرَبُوا الرِّبَا، وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ، وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ، وَلَا تَعَثُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ. فَيَطُوفُ(عليه السلام) فِي جَمِيعِ أَسْوَاقِ الْكُوفَةِ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَقْعُدُ لِلنَّاسِ^١.

1466 . الإمام الحسين(عليه السلام): [إِنَّهُ] عَلِيًّا(عليه السلام) [رَكِبَ بَغْلَةً رَسُولِ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) الشَّهْبَاءَ بِالْكُوفَةِ، فَأَتَى سُوقًا سُوقًا، فَأَتَى طَائِفَ اللَّحَّامِينَ، فَقَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا مَعْشَرَ الْقَصَّائِينَ، لَا تَنْخَعُوا، وَلَا تَعْجَلُوا الْأَنْفُسَ حَتَّى تَرْهَقَ، وَإِيَّاكُمْ وَالنَّفْخَ فِي اللَّحْمِ لِلْبَيْعِ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) يَنْهَى عَنْ ذَلِكَ.

ثُمَّ أَتَى التَّمَّارِينَ فَقَالَ: أَظْهِرُوا مِنِّي رَدَى بَيْعِكُمْ مَا تُظْهِرُونَ مِنِّي جَيِّدِهِ.

ثُمَّ أَتَى السَّمَائِينَ فَقَالَ: لَا تَبِيعُوا إِلَّا طَيِّبًا، وَإِيَّاكُمْ وَمَا طَفَا.

١ . الكافي: ج 5 ص 151 ح 3، تهذيب الأحكام: ج 7 ص 6 ح 17، الأموال للمفيد: ص 197 ح 31

كلها عن جابر، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 3 ص 193 ح 3726، الأموال للصدوق: ص 587 ح 809، السرائر: ج 2 ص 230، تحف العقول: ص 216 نحوه.

5/6

PAZARLARIN DOĞRUDAN GÖZETİMİ

1465-İmam Bakır (a.s): Emirülmüminin (a.s) Kufe'de sizinle birlikteydi. O, her gün sabah erkenden hükümet konağından çıkar, Kufe'deki pazarları tek tek dolaşırdı. Yanında iki taraflı "Sabibe" denilen bir kırbacı vardı. Omzuna onu atardı. Sonra her bir pazarın ahalisinin karşısında durarak şöyle seslenirdi: Ey tüccar cemaati! Allah'tan sakının!

Onun sesini duyduklarında ellerindekini bırakıp kalplerini ona yöneltir, kulaklarını onun sözüne kabartırlardı. Onlara; "Hayır talep edin, kolaylık göstererek bereket arayın; müşterilere yakınlaşın. Kendinizi hilimle süsleyin; yemin etmekten kaçının ve yalandan uzaklaşın. Zulümden uzak durun, mazlumların hakkını alın; faize yaklaşmayın. Ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene girdikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin!" derdi. Böylece Kufe'deki bütün pazarları dolaşırdı. Sonra da geri döner, insanları [işleriyle] baş başa bırakırdı.¹

1466-İmam Hüseyin (a.s): O, [Ali (a.s)] Kufe'de, Resulullah'ın (s.a.a) gri renkli dişi katırına bindi ve teker teker pazarlara uğradı. Kasapların tezgâhına geldiğinde yüksek sesle şöyle seslendi: Ey kasaplar cemaati! Omuriliği kesmeyin; [hayvanların] canlarını almada acele etmeyin; [bırakın da] canı kendiliğinden çıksın. Satış anında ete üflemeden kaçının. Zira Resulullah'ın (s.a.a) bunu men ettiğini duydum.

Sonra hurma satıcılarına doğru gelerek şöyle seslendi: Sattığınız malın iyisini ne denli gösteriyorsanız kötüsünü de aynı ölçüde gösterin!

Ardından balıkçıların yanına gelerek şöyle seslendi: Sadece pak olanları satın; ölmüş olarak suyun yüzüne çıkanları satmaktan kaçının!

1-*el-Kâfi*, c.5, s.151, h.3; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.7, s.6, h.17; *el-Emali*, Şeyh Mufid, s.197, h.31, tamamı Cabir'den; *Men La Yahzuru'l-Fakih*, c.3, s.193, h.3726; *el-Emali*, Saduk, s.587, h.809; *es-Serair*, c.2, s.230; *Tuhefu'l-Ukul*, s.216.

ثُمَّ أَتَى الْكُنَاسَةَ^١ فَإِذَا فِيهَا أَنْوَاعُ التِّجَارَةِ ; مِنْ نَحَاسٍ ، وَمِنْ مَائِعٍ ، وَمِنْ قَمَاطٍ ، وَمِنْ بَائِعٍ
إِيرٍ ، وَمِنْ صِيرَفِيٍّ ، وَمِنْ حَنَاطٍ ، وَمِنْ بَزَازٍ ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : إِنَّ أَسْوَاقَكُمْ هَذِهِ يَحْضُرُهَا
الْأَيْمَانُ ، فَشُوبُوا أَيْمَانَكُمْ بِالصَّدَقَةِ ، وَكُفُّوا عَنِ الْحَلْفِ ; فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْدَسُ مِنْ حَلْفٍ
بِاسْمِهِ كَاذِبًا^٢ .

1467 . فضائل الصحابة عن أبي الصَّهْبَاء : رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ بِشَطِّ الْكَلَالِ
يَسْأَلُ عَنِ الْأَسْعَارِ^٣ .

1468 . دعائم الإسلام : إِنَّهُ [عَلِيًّا (عليه السلام)] كَانَ يَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ، وَبِيَدِهِ دَرَّةٌ
يَضْرِبُ بِهَا مَنْ وَجَدَ مِنْ مُطَفِّفٍ أَوْ غَاشٍّ فِي تِجَارَةِ الْمُسْلِمِينَ . قَالَ الْأَصْبَغُ : قُلْتُ لَهُ يَوْمًا أَنَا
أَكْفِيكَ هَذَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَاجْلِسْ فِي بَيْتِكَ ! قَالَ : مَا نَصَحْتَنِي يَا أَصْبَغُ^٤ .

1469 . تاريخ دمشق عن أبي سعيد : كَانَ عَلِيٌّ يَأْتِي السُّوقَ فَيَقُولُ : يَا أَهْلَ السُّوقِ ،
اتَّقُوا اللَّهَ ، وَإِيَّاكُمْ وَالْحَلْفَ ; فَإِنَّ الْحَلْفَ يُنْفِقُ السَّلْعَةَ ، وَيَمْحَقُ الْبَرَكَةَ . وَإِنَّ التَّاجِرَ فَاجِرٌ ، إِلَّا
مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ ، وَأَعْطَى الْحَقَّ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ^٥ .

1470 . ربيع الأبرار : كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَمُرُّ فِي السُّوقِ عَلَى الْبَاعَةِ ، فَيَقُولُ لَهُمْ :
أَحْسِنُوا ، أَرْخِصُوا بَيْعَكُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ; فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْبَرَكَةِ^٦ .

١ . الْكُنَاسَةُ : مَحَلَّةٌ بِالْكُوفَةِ (معجم البلدان : ج 4 ص 481) .

٢ . الْجَعْفَرِيَّاتُ : ص 238 ، دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ : ج 2 ص 538 ح 1913 عن الْأَصْبَغِ نحوه .

٣ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 547 ح 919 ، ذخائر العقبى : ص 192 .

٤ . دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ : ج 2 ص 538 ح 1913 .

٥ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 409 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 5 ص 260 ح 4 ; الغارات : ج 1 ص 110 .

٦ . ربيع الأبرار : ج 4 ص 154 .

Daha sonra Kunase'ye¹ geldi. Orada bakırcısından, sıvı malzemeler satıcısına; çocuk kundağı satandan iğne satıcısına; sarrafin-
dan, kâfur satıcısına ve kumaşçılara kadar birçok ticaret erbabı vardı. Yüksek sesle şöyle seslendi: Doğrusu şu pazarlarınızda yeminler hazır bulunmaktadır. Yeminlerinizi sadaka ile karıştırın; ant içmek-
ten kaçın. Şanı yüce olan Allah, yalan yere ismine yemin edeni temizlemez!²

1467-Fazailu's-Sahabe [Ebu Sahba'dan]: Ali b. Ebu Talib'i (a.s) bir çayırılığın yanında, fiyatları sorgularken gördüm.³

1468-Deaimu'l-İslam: Ali (a.s) pazarlarda dolaşır, eksik satan veya Müslümanların ticaretine hıyanet eden kimseleri elindeki bir kamçıyla vururdu.

Esbag der ki: Bir gün ona; "Ey Emirülmüminin, sen evinde otur ve bu işi senin yerine ben yapayım!" dediğimde şöyle buyurdu: Ey Esbag, bana hayrı tavsiye etmedin!⁴

1469-Tarih-i Dimeşk [Ebu Said'den]: Ali (a.s) pazara gelir ve şöyle söylerdi: Ey pazar ahalisi! Allah'tan sakının; yemin etmekten kaçın. Zira yemin etmek, mal varlığını ortadan kaldırır ve bereketi yok eder. Ticaret yapan kişi, hakla alıp hakla vermedikçe günahkârdır. Vesselamu aleykum.⁵

1470-Rebiu'l-Ebrar: Ali (a.s), pazarda satıcıların yanından geçer ve onlara şöyle derdi: İyilik yapın; mallarınızı Müslümanlara ucuz satın; zira bu, bereketi artırır.⁶

1-**Kunase:** Kufe'de bir mahalledir. Yusuf b. Ömer es-Sakafî ile Zeyd b. Ali b. Hüseyin burada savaştılar. *Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.481.

2-*el-Caferiyat*, s.238; *Deaimu'l-İslam*, c.2, s.538, h.1913, Esbag'dan.

3-*Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel'den, c.1, s.547, h.919; *Zehairu'l-Ukba*, s.192.

4-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.538, h.1913.

5-*Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.409; *el-Musannef*, İbn-i Ebi Şeybe, c.5, s.260, h.4, Zâzân'dan; *el-Gârât*, c.1, s.110.

6-*Rabiu'l-Ebrar*, c.4, s.154.

1471 . تاريخ دمشق عن زاذان : إِنَّهُ [عَلِيًّا (عليه السلام)] كَانَ يَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ وَحَدَهُ وَهُوَ وَال ، يُرْشِدُ الضَّالَّ ، وَيُعِينُ الضَّعِيفَ ، وَيَمُرُّ بِالْبَّيَاعِ وَالْبَقَالِ فَيَفْتَحُ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ . وَقَرَأَ : ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا﴾ ، فَقَالَ : نَزَلَتْ هَذِهِ فِي أَهْلِ الْعَدْلِ وَالتَّوَّاضِعِ مِنَ الْوُلَاءِ ، وَأَهْلِ الْقُدْرَةِ مِنْ سَائِرِ النَّاسِ ٢ .

1472 . مكارم الأخلاق عن وشيكة : رَأَيْتُ عَلِيًّا (ع) يَتَزَرُّ فَوْقَ سُرَّتِهِ ، وَيَرْفَعُ إِزَارَهُ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ ، وَيَبِيدُهُ دِرَّةً يَدُورُ فِي السُّوقِ ، يَقُولُ : اتَّقُوا اللَّهَ ، وَأَوْفُوا الْكَيْلَ ، كَأَنَّهُ مُعَلِّمٌ صَبِيانَ ٣ .

1473 . الطبقات الكبرى عن جرْمُوز : رَأَيْتُ عَلِيًّا وَهُوَ يَخْرُجُ مِنَ الْقَصْرِ وَعَلَيْهِ قَطْرَتَانِ : إِزَارٌ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ ، وَرِدَاءٌ مُشَمَّرٌ قَرِيبٌ مِنْهُ ، وَمَعَهُ دِرَّةٌ لَهُ يَمْشِي بِهَا فِي الْأَسْوَاقِ ، وَيَأْمُرُهُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ ، وَحُسْنِ الْبَيْعِ ، وَيَقُولُ : أَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ ، وَيَقُولُ : لَا تَنْفَخُوا اللَّحْمَ ٤ .

1474 . مكارم الأخلاق عن عبد الله بن عباس : لَمَّا رَجَعَ مِنَ الْبَصْرَةِ وَحَمَلَ الْمَالَ وَدَخَلَ الْكَوْفَةَ وَجَدَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَائِمًا فِي السُّوقِ ، وَهُوَ يُنَادِي بِنَفْسِهِ : مَعَاشِرَ النَّاسِ ، مَنْ أَصْبَنَاهُ بَعْدَ يَوْمِنَا هَذَا يَبِيعُ الْجَرِّيَّ وَالطَّافِيَّ وَالْمَارْمَاهِيَّ عَلُونَاهُ بِدِرَّتِنَا هَذِهِ - وَكَانَ يُقَالُ لِدِرَّتِهِ : السَّبْتِيَّةُ - .

١ . القصص : 83 .

٢ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 489 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 5 ؛ المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 104 ، مجمع البيان : ج 7 ص 420 وراجع فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 621 ح 1064 .

٣ . مكارم الأخلاق : ج 1 ص 247 ح 732 .

٤ . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 28 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 484 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 645 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 364 ح 725 نحوه .

1471-Tarih-i Dimeşk [Zâzân'dan]: Ali (a.s) yönetici olduğu halde tek başına pazar yerlerini dolaşır, kaybolanlara yol gösterir, zayıflara yardımcı olurdu. Satıcılar ve mağaza sahiplerinin yanından geçtiğinde Kurân'ı açar ve şu ayeti okurdu: "*İşte, âhiret yurdu; biz onu, yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veriyoruz.*"¹ Sonra da şöyle söylerdi: Bu ayet, adil ve mütevazı yöneticiler ile insanlar arasında bulunan güç sahibi kimseler hakkında inmiştir.²

1472-Mekarimu'l-Ahlâk [Veşike'den]: Ali'yi (a.s) kemerini göbeğinin üzerinden bağlamış ve elbisesini baldırının yarısına kadar kaldırmış bir hâlde gördüm. Elinde bir kırbaç vardı ve pazarda dolaşarak "Allah'tan sakının ve tartışın!" diyordu. Adeta çocuklara öğretmenlik yapar gibiydi.³

1473-et-Tabakatu'l-Kubra [Curmûz'dan]: Ali'yi (a.s) hükümet konağından çıkarken gördüm. Üzerinde iki parça elbise vardı: Baldırının yarısına kadar sarkmış bir peştamal ve birinci elbiseye yakın bir yerden katlanmış bir rida. Yanında bir de kırbaç vardı. Pazar yerlerini onunla dolaşır, insanları takvaya ve alışverişte doğruluğa çağırırdı. "Ölçüyü ve tartışın!", "Ete üflemeyin!" derdi.⁴

1474-Mekarimu'l-Ahlâk [Abdullah b. Abbas'tan]: (İbn-i Abbas) Basra'dan döndüğü vakit, malları getirip Kufe'ye girdiğinde Emirül-müminin'i (a.s) pazar yerinde gördü. Ayakta durmuş şöyle sesleniyordu: Ey insanlar! İçinde bulunduğumuz bugünden sonra kedi balığı, suda ölmüş balık ve yılan balığı satan birine rastlayacak olursak, onu şu kırbacımızla cezalandıracağız. [Onun bu kırbacına Sibitiyye denirdi.]

1-Kasas, 83.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.489; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.5; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.104, bu kaynakta "Sonra da şöyle söylerdi: Bu ayet..." bölümü zikredilmemiştir; Mecmau'l-Beyan, c.7, s.420. Ayrıca bkz: Fezailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.621, h.1064.

3-Mekarimu'l-Ahlak, c.1, s.247, h.732.

4-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.28; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.484; Tarihu'l-İslam, Zehebi, c.3, s.645; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.364, h.725.

قال ابن عباس : فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ ، ثُمَّ قَالَ : يَا بْنَ عَبَّاسَ ، مَا فَعَلَ الْمَالُ ؟ فَقُلْتُ : هَا هُوَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَحَمَلْتُهُ إِلَيْهِ ، فَقَرَّبَنِي ، وَرَحَّبَ بِي .

ثُمَّ أَتَاهُ مُنَادٌ وَمَعَهُ سَيْفُهُ يُنَادِي عَلَيْهِ بِسَبْعَةِ دَرَاهِمَ ، فَقَالَ : لَوْ كَانَ لِي فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ ثَمَنُ سِوَاكِ أَرَاكَ مَا بَعْتُهُ ، فَبَاعَهُ ، وَاشْتَرَى قَمِيصًا بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ لَهُ ، وَتَصَدَّقَ بِدِرْهَمَيْنِ ، وَأَضَافَنِي بِدِرْهَمٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ^١ .

1475 . فضائل الصحابة عن أبي مطر البصري أنه شهد علياً أتى أصحاب التمر وجارية تبكى عند التمر ، فقال : ما شأنك ؟ قالت : باعني تمرًا بدراهم ، فردّه مولاي ، فأبى أن يقبله .

قال : يا صاحب التمر ، خذ تمرَكَ ، وأعطها درهماً ؛ فإنّها خادمٌ ، وليس لها أمرٌ . فدفع عليّاً ، فقال له المسلمون : تدرى من دفعت ؟ !! قال : لا . قالوا : أمير المؤمنين ! فصب تمرها ، وأعطها درهماً .

قال : أحبُّ أن ترضى عني ! قال : ما أرضاني عنك إذا أوفيت الناس حقوقهم^٢ .

١ . مكارم الأخلاق : ج 1 ص 249 ح 740 .

٢ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 621 ح 1062 ، ربيع الأبرار : ج 4 ص 153 نحوه وراجع المناقب للكوفي : ج 2 ص 60 ح 547 .

İbn-i Abbas der ki: Ona selam verdim. Selamımı aldıktan sonra "Mallar ne oldu?" diye sordu. "İşte şurada ey Emirülmüminin!" deyip malı ona götürdüm. Beni yanına yaklaştırarak hasbihâl etti.

Derken yanına bir münadi geldi. İmam'ın (a.s) kılıcını yedi dirheme satmak istediğini duyuracaktı. Ali (a.s) dedi ki: Eğer Müslümanların beytülmalinde bir Erak misvakı değerinde hakkım olsaydı, bu kılıcı satmazdım.

Sonra da onu sattı. Dört dirheme kendisi için bir gömlek satın aldı; iki dirhem sadaka verdi ve bir dirhemle beni üç gün misafir etti.¹

1475-Fezailu's-Sahabe [Ebu Matar el-Basrî'den]: O, Ali'yi (a.s) hurma satıcılarının yanına giderken gördü. Satıcılarından birinin yanında bir cariye ağlıyordu. Ali (a.s) ona; "Sana ne oldu?" diye sordu.

Cariye: (Bu satıcı) bana bir dirhem karşılığında hurma sattı. Ancak efendim onu geri çevirdi. Şimdi de bu, onu geri almayı kabul etmiyor.

Ali (a.s): Ey hurma sahibi, hurmanı geri al ve onun bir dirhemini ver. Zira o, hizmetçidir ve elinde yetki yoktur.

Derken hurma satıcısı Ali'yi geri ittirdi. Müslümanlar ona; "Kimi ittirdiğini biliyor musun?!" diye sordu. Satıcı "Hayır" deyince onlar da bu kimsenin Emirülmüminin olduğunu söylediler. Bunun üzerine o, cariyenin hurmasını alıp (tezgâhtaki) yerine döktü ve onun bir dirhemini geri verdi.

Sonra da Ali'ye (a.s) dönerek "Benden hoşnut olmanı istiyorum!" dedi. Ali (a.s): Ancak insanlara haklarını tam olarak verersen beni hoşnut etmiş olursun, diye cevap verdi.²

1-Mekarimu'l-Ahlak, c.1, s.249, h.740.

2-Fezailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.621, h.1062; Rabi'u'l-Ebrar, c.4, s.153; el-Menakıb, c.2, s.60, h.547.

1476 . مكارم الأخلاق عن مُختار التَّمَّار: كُنْتُ أُبَيْتُ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، وَأَنْزِلُ فِي الرَّحْبَةِ، وَأَكُلُ الْخُبْزَ مِنَ الْبَقَالِ - وَكَانَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ - . فَخَرَجْتُ ذَاتَ يَوْمٍ، فَإِذَا رَجُلٌ يُصَوِّتُ بِي: ارْفَعْ إِزَارَكَ؛ فَإِنَّهُ أَنْقَى لَثُوبِكَ، وَأَتَقَى لِرَبِّكَ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقِيلَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

فَخَرَجْتُ أَتْبَعُهُ وَهُوَ مُتَوَجِّهُ إِلَى سَوْقِ الْإِبِلِ، فَلَمَّا أَتَاهَا وَقَفَ، وَقَالَ: يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ، إِيَّاكُمْ وَالْيَمِينَ الْفَاجِرَةَ؛ فَإِنَّهَا تُنْفِقُ السَّلْعَةَ، وَتَمَحِقُ الْبَرَكَهَ.

ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى إِلَى التَّمَّارِينَ، فَإِذَا جَارِيَةٌ تَبْكِي عَلَى تَمَّارٍ، فَقَالَ: مَا لَكَ؟ قَالَتْ: إِنِّي أُمَةٌ، أَرْسَلَنِي أَهْلِي أَتْبَاعُ لَهُمْ بِدَرَاهِمَ تَمَرًا، فَلَمَّا أَتَيْتُهُمْ بِهِ لَمْ يَرْضَوْهُ، فَارْدَدْتُهُ، فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهُ! فَقَالَ: يَا هَذَا، خُذْ مِنْهَا التَّمَرَ، وَرُدَّ عَلَيْهَا دَرَاهِمَهَا. فَأَبَى، فَقِيلَ لِلتَّمَّارِ: هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَبِلَ التَّمَرَ، وَرَدَّ الدَّرَاهِمَ عَلَى الْجَارِيَةِ، وَقَالَ: مَا عَرَفْتُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَاعْفِرْ لِي. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ، اتَّقُوا اللَّهَ، وَأَحْسِنُوا مُبَايَعَتَكُمْ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ.

ثُمَّ مَضَى، وَأَقْبَلَتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ، فَدَنَا إِلَى حَانُوتٍ، فَاسْتَأْذَنَ، فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ صَاحِبُ الْحَانُوتِ وَدَفَعَهُ، فَقَالَ: يَا قَتِيرُ، أَخْرِجْهُ إِلَىَّ، فَعَلَاهُ بِالْدَّرَّةِ، ثُمَّ قَالَ: مَا ضَرَبْتُكَ لِذَفْعِكَ إِيَّايَ، وَلَكِنِّي ضَرَبْتُكَ لِثَلَاثٍ تَدْفَعُ مُسْلِمًا ضَعِيفًا فَتَكْسِرُ بَعْضُ أَعْضَائِهِ فَيَلْزَمَكَ.

1476-Mekarimu'l-Ahlâk [Muhtar et-Temmar'dan]: Ben, geceleri, Kufe Mescidi'nde geçiriyordum. Dışarı çıkar, bakkaldan ekmek alır yerdim. [Kendisi, Basra halkındandı.] Bir gün dışarı çıkmıştım ki aniden biri bana "İzarını (uzunca gömlek) yukarı kaldır; zira bu, elbisenin temizliği için daha iyi ve Rabbinden sakınmana daha uygundur" diye seslendi. "Bu da kim?" diye sordu. "Ali b. Ebu Talib" dediler.

Bunun üzerine onun peşine takıldım. Deve pazarına doğru ilerliyordum. Buraya vardığında durdu ve şöyle seslendi: Ey tüccar ahalisi! Yalan yere yemin etmekten sakının. Zira bu, malı ortadan kaldırır ve bereketi yok eder!

Sonra oradan geçti ve hurmacıların yanın geldi. Ansızın bir hurma satıcısının yanında ağlamakta olan bir cariyeye karşılaştı. "Neyin var?" diye sordu. "Ben bir cariyeyim. Ailem, kendilerine hurma satın alman için beni bir dirhemle pazara gönderdi. Satın aldığım hurmayı onlara götürdüğümde beğenmediler. Ben de onu geri getirdim. Şimdi ise satıcı bunu geri almaya yanaşmıyor!" dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) "Ey satıcı, ondan hurmanı al ve bir dirhemini geri ver!" dedi. Ancak o buna yanaşmadı. Satıcıya "Bu, Ali b. Ebu Talib'dir" denilince hurmayı kabul etti ve cariyeye bir dirhemini geri verdi. Sonra da "Sizi tanıyamadım ey Emirülmümi-nin! Beni bağışlayın!" dedi. Ali (a.s), "Ey tüccar ahalisi! Allah'tan sakının; alışverişinizi güzelleştirin. Allah bizi ve sizi bağışlasın!" diye seslendi.

Oradan da geçti. Derken yağmur yağmaya başladı. Bir dükkâna yaklaştı ve içeri girmek için izin istedi. Ancak dükkân sahibi izin vermeyip onu (geri) ittirdi. Bunun üzerine "ey Kamber, onu benim yanıma getir!" dedi. Sonra da ona kırbaç vurarak cezalandırdı. Daha sonra şöyle buyurdu: "Beni ittiğin için seni vurmam. Fakat daha sonra zayıf bir Müslüman'ı kovmayasın, onun bazı uzuvlarını kırmayasın ve sonra da bunun sorumluluğu altına girmeyesin diye sana vurdum!"

ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى سَوْقَ الْكَرَائِيسِ ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ وَسِيمٍ ، فَقَالَ : يَا هَذَا ، عِنْدَكَ ثَوْبَانِ بِخَمْسَةِ دَرَاهِمٍ ؟ فَوَثَبَ الرَّجُلُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، عِنْدِي حَاجَتُكَ . فَلَمَّا عَرَفَهُ مَضَى عَنْهُ . فَوَقَّفَ عَلَى غُلَامٍ ، فَقَالَ : يَا غُلَامُ ، عِنْدَكَ ثَوْبَانِ بِخَمْسَةِ دَرَاهِمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ عِنْدِي ، فَأَخَذَ ثَوْبَيْنِ ؛ أَحَدَهُمَا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمٍ ، وَالْآخَرَ بِدَرَاهِمَيْنِ ، فَقَالَ : يَا قَنْبَرُ ، خُذِ الَّذِي بِثَلَاثَةِ . فَقَالَ : أَنْتَ أَوْلَى بِهِ ؛ تَصْعَدُ الْمَنْبَرَ ، وَتَخْطُبُ النَّاسَ . قَالَ : وَأَنْتَ شَابٌّ وَلَكِ شِرَّةُ الشَّبَابِ ، وَأَنَا أَسْتَحْيِي مِنْ رَبِّي أَنْ أَتَفَضَّلَ عَلَيْكَ ؛ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : أَلْبَسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ ، وَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَطْعَمُونَ .

فَلَمَّا لَبَسَ الْقَمِيصَ مَدَّ يَدَهُ فِي ذَلِكَ ، فَإِذَا هُوَ يَفْضُلُ عَنْ أَصَابِعِهِ ، فَقَالَ : اقْطَعْ هَذَا الْفَضْلَ ، فَقَطَّعَهُ ، فَقَالَ الْغُلَامُ : هَلُمَّ أَكْفُهُ ، قَالَ : دَعَهُ كَمَا هُوَ ؛ فَإِنَّ الْأَمْرَ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِكَ^١ .

1477 . تاريخ الطبرى عن يزيد بن عدى بن عثمان : رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) خَارِجًا مِنْ هَمْدَانَ ، فَرَأَى فِتْنَتَيْنِ يَقْتَتِلَانِ ، فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا ، ثُمَّ مَضَى ، فَسَمِعَ صَوْتًا : يَا غَوْثَاهُ بِاللَّهِ ! فَخَرَجَ يَحْضُرُ نَحْوَهُ حَتَّى سَمِعْتُ خَفَقَ نَعْلِهِ وَهُوَ يَقُولُ : أَتَاكَ الْغَوْثُ .

١ . مكارم الأخلاق : ج 1 ص 224 ح 659 وراجع الغارات : ج 1 ص 105 والمناقب للكوفى : ج 2 ص 602 ح 1103 وفضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 528 ح 878 والمنتخب من مسند عبد بن حميد : ص 62 ح 96 وتاريخ دمشق : ج 42 ص 485 وصفة الصفوة : ج 1 ص 134 والمناقب للخوارزمي : ص 121 ح 136 والبداية والنهاية : ج 8 ص 4 .

Oradan da geçti ve kumaş satıcılarının bulunduğu pazara geldi. Güzel yüzlü bir adamla karşılaştı. Ona "Acaba sende beş dirhem karşılığında verebileceğin iki elbise var mıdır?" diye sordu. Adam hemen öne atılıp "Ey Emirülmüminin, ne isterseniz var!" dedi. Kendisini tanıdığı için ondan ayrıldı ve genç bir adamın karşısına geçip "Ey genç! Acaba yanında beş dirhem karşılığında verebileceğin iki elbise var mıdır?" diye sordu. Genç, "Evet, var." dedi. Böylece oradan iki elbise satın aldı. Biri üç dirhem, diğeri ise iki dirhem değerinde idi. Ali (a.s), "Ey Kamber! Üç dirhemlik olanı sen al" deyince Kamber, "O, size daha çok yakışır; minbere çıkıyorsunuz, halka konuşma yapıyorsunuz." dedi.

Ali (a.s) dedi ki: Sen gençsin ve gençlik heveslerin vardır. Ben kendimi senden üstün tutmak konusunda Allah'tan hayâ ederim. Zira Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duymuştum: Hizmetçilerinize kendi giydiklerinizden giydirin ve kendi yediklerinizden yedirin.

Gömleği giyince elini onun içinde uzattı; elbisenin kolunun parmaklarını geçtiğini gördü. "Şu fazlalığı kes" dedi. O da fazlalığı kesti. Genç dedi ki: Yaklaşın da onu katlayayım. Bunun üzerine Ali (a.s) "Bırak, olduğu gibi kalsın; zira hayat bundan daha çabuk geçecek!" dedi.¹

1477-Tarih-i Taberî [Yezid b. Adiy b. Osman'dan]: Ali'yi (a.s) Hemdan mahallesinden çıkarken gördüm. Birbirleriyle çatışan iki grupla karşılaştı. Derken onları ayırdı. Oradan da geçip gitti. "Allah için yardım eden yok mu?!" diye bir ses işitti. Hemen sesin geldiği yöne doğru hareket etti. Öyle ki ayakkabısının sesini duydum. O da "Sana yardım geldi!" diye sesleniyordu.

1-Mekarimu'l-Ahlak, c.1, s.224, h.659. Ayrıca bkz: *el-Gârât*, c.1, s.105; *el-Menakıb*, Kufî, c.2, s.602, h.1103; *Fezailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.1, s.528, h.878; *el-Muntahab Min Müsned-i Abd b. Hamid*, s.62, h.96; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.485; *Vasfetu's-Safve*, c.1, s.134; *el-Menakıb*, Harezmi, s.121, h.136; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.4.

فَإِذَا رَجُلٌ يُلَازِمُ رَجُلًا ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، بَعْتُ هَذَا ثَوْبًا بِتِسْعَةِ دَرَاهِمٍ ، وَشَرَطْتُ عَلَيْهِ أَلَّا يُعْطِيَنِي مَغْمُوزًا وَلَا مَقْطُوعًا - وَكَانَ شَرْطُهُمْ يَوْمَئِذٍ - فَأَتَيْتُهُ بِهِذِهِ الدَّرَاهِمَ لِيُبَدِّلَهَا لِي ، فَأَبَى ، فَلَزِمْتُهُ ، فَلَطَمَنِي !

فَقَالَ : أَبَدِلْهُ . فَقَالَ : بَيِّنْتُكَ عَلَى اللَّطْمَةِ ؟ فَأَتَاهُ بِالْبَيِّنَةِ . فَأَقْعَدَهُ ، ثُمَّ قَالَ : دُونَكَ فَاقْتَصْ ! فَقَالَ : إِنِّي قَدْ عَفَوْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَ : إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَحْتَاطَ فِي حَقِّكَ ، ثُمَّ ضَرَبَ الرَّجُلُ تِسْعَ دَرَاهِمٍ ، وَقَالَ : هَذَا حَقُّ السُّلْطَانِ^١ .

5/7

مَنْعُ الْاِحْتِكَارِ

1478 . الإمام علي(عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى رِفَاعَةَ - : إِنَّهُ عَنِ الْحُكْرَةِ ، فَمَنْ رَكِبَ النَّهْيَ فَأَوْجَعَهُ ، ثُمَّ عَاقِبَهُ بِإِظْهَارِ مَا احْتَكَرَ^٢ .

1479 . عنه(عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْجَرِ - : ثُمَّ اسْتَوْصَ بِالتُّجَّارِ وَذَوِي الصَّنَاعَاتِ . . . وَأَعْلَمَ - مَعَ ذَلِكَ - أَنَّ فِي كَثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقًا فَاحِشًا ، وَشُحًا قَبِيحًا ، وَاحْتِكَارًا لِلْمَنَافِعِ ، وَتَحَكُّمًا فِي الْبِيَاعَاتِ ، وَذَلِكَ بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ ، وَعَيْبٌ عَلَى الْوُلَاةِ ، فَاْمَنْعَ مِنَ الْاِحْتِكَارِ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) مَنَعَ مِنْهُ .

وَلِيَكُنِ الْبَيْعُ بَيْعًا سَمَحًا ، بِمَوَازِينِ عَدْلٍ ، وَأَسْعَارٍ لَا تُجَحِّفُ بِالْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْبَائِعِ وَالْمُبْتَاعِ .
فَمَنْ قَارَفَ حُكْرَةً بَعْدَ نَهْيِكَ إِيَّاهُ فَتَكَلَّلَ بِهِ ، وَعَاقِبَهُ فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ^٣ .

١ . تاريخ الطبري : ج 5 ص 156 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 442 نحوه وفيه «رجلين» بدل «فتنين» .

٢ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 36 ح 80 .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 140 .

Derken bir kişiyle karşılaştı. Adamın birini yakalamış, (bırakmıyordu). "Ey Emirülmüminin! Şu elbiseyi dokuz dirheme sattım ve ona bana vereceği dirhemini sağlam olmasını, kırık olmamasını şart koştum. [O zamanlar alışverişte böyle şartlar koşulabiliyordu.] Şimdi, değiştirmesi için bu dirhemleri ona getirdim. Fakat o, buna yanaşmadı. Ben de onu tutunca bana bir tokat attı!

Ali (a.s) diğerine "Onu değiştir" dedi. Sonra da "Tokat yediğine dair delilin var mı?" diye sordu. Delilini sununca da Ali (a.s) onu oturttu ve "Şuna kısasta bulun!" dedi. Adam " Ey Emirülmüminin, "Ben onu affettim!" deyince İmam, "Ben senin hakkında ihtiyat etmek istedim" diyerek daha sonra o adama dokuz kırbaç vurdu ve "Bu da hâkimin hakkıdır!" dedi.¹

5/7

VURGUNCULUĞUN YASAKLANMASI

1478-İmam Ali (a.s) [Rifaa'ya yazdığı mektubunda]: Vurgunculuğu yasakla ve kim bu yasağı çiğnerse onu tembih et; vurgunculuk ettiği şeyi ortaya çıkararak da onu cezalandır.²

1479-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Tüccarlara ve sanatkârlara iyi davranmalarını söylemeni tavsiye ederim... Bununla birlikte şunu da bilesin ki bunların çoğunda aşırı hırsla kötü bir cimrilik, bencillik, vurgunculuk ve alışverişi keyiflerine göre yapma gayreti vardır. Bu, halk için bir zarar kapısı, valiler için de bir kudurur. Vurgunculuğu önle. Zira Resulullah da (s.a.a) bunu men etmiştir.

Alışverişler güzel bir biçimde, adalet ölçülerine uygun olarak, alana da satana da zarar vermeyecek şekilde belirli bir narh üzerinden yapılmalıdır. Yasaklandıktan sonra vurgunculuğa kalkışan olursa, onu adalet sınırını aşmaksızın cezalandır!³

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.156; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.442, "iki grup" ifadesi yerine "iki kişi" ifadesi yer almıştır.

2-Deaimu'l-İslam, c.2, s.36, h.80.

3-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.140.

5/8

سِيَّاسَةُ أَخْذِ الْخَرَجِ

1480 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فى كتابه إلى أمراء الخراج - : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى أُمَرَاءِ الْخَرَجِ ، أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَحْذَرْ مَا هُوَ صَائِرٌ إِلَيْهِ لَمْ يُقَدِّمْ لِنَفْسِهِ وَلَمْ يُحْرِزْهَا ، وَمَنْ أَتْبَعَ هَوَاهُ وَانْقَادَ لَهُ عَلَى مَا يَعْرِفُ نَفْعَ عَاقِبَتِهِ عَمَّا قَلِيلٍ لِيُصْبِحَنَّ مِنَ النَّادِمِينَ .
أَلَا وَإِنَّ أَسْعَدَ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا مَنْ عَدَلَ عَمَّا يَعْرِفُ ضَرَّهُ ، وَإِنَّ أَشْقَاهُمْ مَنْ أَتْبَعَ هَوَاهُ . فَاعْتَبَرُوا .

وَأَعْلَمُوا أَنَّ لَكُمْ مَا قَدَّمْتُمْ مِنْ خَيْرٍ ، وَمَا سِوَى ذَلِكَ وَدِدْتُمْ لَوْ أَنَّ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا ، وَيُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ ، وَاللَّهُ رَؤُوفٌ وَرَحِيمٌ بِالْعِبَادِ . وَأَنَّ عَلَيْكُمْ مَا فَرَطْتُمْ فِيهِ . وَإِنَّ الْأَذَى طَلَبْتُمْ لِيَسِيرَ ، وَإِنَّ ثَوَابَهُ لَكَبِيرٌ .

وَلَوْ لَمْ يَكُنْ فِيمَا نَهَى عَنْهُ مِنَ الظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ عِقَابٌ يُخَافُ ، كَانَ فِي ثَوَابِهِ مَا لَا عُذْرَ لِمَنْ أَحَدٌ بَتَرَكَ طَلِبَتَهُ ، فَارْحَمُوا تَرْحَمُوا ، وَلَا تُعَذِّبُوا خَلْقَ اللَّهِ ، وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ فَوْقَ طَاقَتِهِمْ ، وَأَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ ، وَأَصْبِرُوا لِحَوَائِجِهِمْ ؛ فَإِنَّكُمْ خُزَّانُ الرِّعْيَةِ . لَا تَتَّخِذْنَ حُجَابًا ، وَلَا تَحْجُبْنَ أَحَدًا عَنْ حَاجَتِهِ حَتَّى يُنْهِيَهَا إِلَيْكُمْ ، وَلَا تَأْخُذُوا أَحَدًا بِأَحَدٍ ، إِلَّا كَفِيلًا عَمَّنْ كَفَلَ عَنْهُ ، وَأَصْبِرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى مَا فِيهِ الْإِغْتِبَاطُ ، وَإِيَّاكُمْ وَتَأْخِيرَ الْعَمَلِ ، وَدَفْعَ الْخَيْرِ ؛ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ النَّدَمَ . وَالسَّلَامُ^١ .

١ . وقعة صفين : ص 108 ; المعيار والموازنة : ص 122 نحوه وراجع نهج البلاغة : الكتاب 51 .

5/8

VERGİ TOPLAMA POLİTİKASI

1480-İmam Ali (a.s) [Vergi memurlarına yazdığı mektubunda]: Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın kulu, Müminlerin Emiri Ali'den vergi memurlarına: Ancak gitmekte olduğu yerden çekinmeyen kimse, kendisi için önceden bir şey göndermez ve kendisini korumaz. Nefsine tabi olup da sonucunu gördüğü geçici menfaat için ona teslim olan kimse, pek yakında pişman kesilenlerden olacaktır.

Bilesiniz ki, dünyada en saadetli kişi zararını bildiği işten yüz çeviren kimsedir; en bedbaht insan da nefsine uyan kimsedir. Artık ibret alın!

İyi bilin ki ancak önceden gönderdiğiniz hayır, size aittir. Onun dışında gönderdiklerinize gelince; sizinle onlar arasında uzak bir mesafe olmasını isteyeceksiniz. Allah, sizi kendisinden sakındırmaktadır ve Allah, kullarına şefkatli ve merhametlidir. Hiç kuşkusuz hakkında gevşek davrandığınız şeyin zararı kendinizdir. Doğrusu sizden istenen şey az ve basittir, ama mükâfatı pek de büyüktür.

Allah'ın nehyettiği zulüm ve azgınlığın korkulacak bir cezası olmasaydı bile, ondan kaçınmakta o kadar sevap var ki, onu aramayı terk etmede hiç kimsenin bir mazereti olamaz. O halde halka merhamet edin ki merhamet olunaszınız. Allah'ın yarattıklarına işkence etmeyin; onları güçlerinin üstünde bir şeyle sorumlu tutmayın. Kendinizi halkın yerine koyarak onlara insaflı davranın; ihtiyaçlarını karşılamada sabırlı olun. Çünkü siz, halkın hazine memurlarısınız. Kendiniz için kapı muhafızları edinmeyin; hiç kimsenin ihtiyacını size ulaştırmasına engel olmasınlar. Hiç kimseyi başka birinin yerine alıkoymayın; ancak kefil olan kişi kefil olduğuna karşılık tutulabilir. Refah ve asayiş konusunda kendinizi sabra zorlayın. İşleri geciktirmekten ve iyilikleri engellemekten sakının. Zira bunda pişmanlık vardır. Vesselam.¹

1-Vakat-u Sıffeyn, s.108; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.122. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 51. Mektup.

1481 . الكافي عن مهاجر عن رجلٍ من ثقيف : استعملني عليُّ بنُ أبي طالب (عليه السلام) على بانقيا^١ وسوادٍ من سوادِ الكوفة ، فقال لي - والناسُ حضورٌ - : أنظر خراجَكَ فجَدَّ فيه ، ولا تترك منه درهماً ، فإذا أردت أن تتوجهَ إلى عمَلِكَ فمرَّ بي .

قال : فأتيتُهُ ، فقال لي : إنَّ الذي سمعتَ مني خُدعةً ، إياكَ أن تضربَ مسلماً أو يهودياً أو نصرانياً في درهمٍ خراج ، أو تبيعَ دابةً عملَ في درهمٍ ، فإنما أمرنا أن نأخذَ منهم العفو^٢ .

1482 . السنن الكبرى عن عبد الملك بن عمير : أخبرني رجلٌ من ثقيف قال : استعملني عليُّ بنُ أبي طالب (رضي الله عنه) على بُزْجَسابور^٣ ، فقال : لا تضربَنَّ رجلاً سوطاً في جبايةِ درهمٍ ، ولا تبيعَنَّ لهم رزقاً ، ولا كسوةَ شتاءٍ ولا صيفٍ ، ولا دابةً يعتَمِلونَ عليها ، ولا تُقمَ رجلاً قائماً في طلبِ درهمٍ .

قال : قلتُ : يا أمير المؤمنين ، إذا أرجعُ إليك كما ذهبتَ من عندِكَ ! قال : وإن رجعتَ كما ذهبتَ ، ويحك ! إنما أمرنا أن نأخذَ منهم العفو - يعنى الفضلَ -^٤ .

١ . بانقيا : ناحية من نواحي الكوفة (معجم البلدان : ج 1 ص 331) .

٢ . الكافي : ج 3 ص 540 ح 8 ، تهذيب الأحكام : ج 4 ص 98 ح 275 عن إسماعيل بن إبراهيم بن مهاجر عن رجل من ثقيف ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 24 ح 1605 .

٣ . بُزْجَسابور : من طساسيج بغداد (معجم البلدان : ج 1 ص 410) .

٤ . السنن الكبرى : ج 9 ص 345 ح 18736 ، أسد الغابة : ج 4 ص 98 ح 3789 وفيه «مدرج سابور» بدل

1481-el-Kâfi [Sakifli biri olan Muhacir adlı kişiden]: Ali b. Ebu Talib (a.s), beni, Banikya¹ ve Kufe'nin bazı köylerine (vergi toplamak için) memur kıldı. (Ali), halkın huzurunda bana dedi ki: Vergilere bak ve bu konuda ciddi bir şekilde çalış. Bir dirheminden bile geçme. Görevine doğru gitmek istediğinde bana uğra!

(Muhacir) der ki: (Bir vakit) onun yanına gittiğimde bana şunları söyledi: Benden işittiklerin bir kurguydu. Sakın bir Müslüman'ı veya bir Yahudi'yi ya da bir Hristiyan'ı bir dirhem vergi almak için bile olsa vurmayasın. Yahut bir dirheme ulaşmak için çalıştırdığı bir hayvanını satmaya kalkışmayasın; zira biz, onlardan (ancak) fazlalığı almaya emrolunduk.²

1482-es-Sunenu'l-Kubra [Abdumelik b. Umeyr'den]: Sakifli bir kişi bana şöyle anlattı: Ali b. Ebu Talib (a.s), beni, Buzurcesabur'a³ memur olarak atadı. Sonra da şöyle söyledi: Bir dirhem tahsil edeyim diye sakın kimseye bir kırbaç vurmayasın ya da sakın ola ki onun rızkını, kışlık veya yazlık elbisesini, çalıştırdığı hayvanını satışa çıkarmayasın. Bir dirhem tahsili için bile olsa bir kişiyi görevlendirmeyesin!

(Sakifli) dedi ki: Ben, "Ey Emirülmüminin; böyle yapacak olursam, senin yanından nasıl gittiysem öyle dönerim!" deyince "Eğer gittiğin gibi geri dönersen o zaman vay haline! Doğrusu biz, insanlardan fazlalığı almaya emrolunduk!" cevabını verdi.⁴

«بُزْرَجْسَابُور»، كُنْزُ الْعَمَالِ : ج 4 ص 501 ح 11488 نقلًا عن سنن سعيد بن منصور وفيه «برج سابور».

1-Banikya: Kufe şehri yakınlarında, Dicle kenarında kurulu bir yerleşim yeridir.

2-el-Kâfi, c.3, s.540, h.8; Tehzibu'l-Ahkam, c.4, s.98, h.275, İsmail b. İbrahim b. Muhacir tarafından Sakifli bir kişiden; Men La Yahzuru'u'l-Fakih, c.2, s.24, h.1605.

3-Buzurcesabur: Bağdat civarlarında bir bölge. Mucemu'l-Buldan, c.1, s.410.

4-es-Sunenu'l-Kubra, c.9, s.345, h.18736; Usdu'l-Gabe, c.4, s.98, h.3789, "Buzurcesabur" yerine "Medrecsabur" yer almıştır; Kenzu'l-Ummal, c.4, s.501, h.11488,

1483 . تاريخ دمشق عن عبدالمَلِك بن عُمَيْر: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ ثَقِيفٍ أَنَّ عَلِيًّا اسْتَعْمَلَهُ عَلَى عُكْبَرَا - قَالَ: وَلَمْ يَكُنِ السَّوَادُ يَسْكُنُهُ الْمُصَلَّونَ - فَقَالَ لِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ: لَنَسْتَوْفِي خَرَاجَهُمْ، وَلَا يَجِدُونَ فِيكَ رُخْصَةً، وَلَا يَجِدُونَ فِيكَ ضَعْفًا. ثُمَّ قَالَ لِي: إِذَا كَانَ عِنْدَ الظُّهْرِ فَرُحَ إِلَى. فَرُحْتُ إِلَيْهِ، فَلَمْ أَجِدْ عَلَيْهِ حَاجِبًا يَحْجُبُنِي دُونَهُ، وَجَدْتُهُ جَالِسًا وَعِنْدَهُ قَدَحٌ وَكَوْزٌ فِيهِ مَاءٌ، فَدَعَا مَطْيَبِي، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لَقَدْ أَمَنَنِي حَتَّى يُخْرِجَ إِلَيَّ جَوْهَرًا - إِذْ لَا أَدْرِي مَا فِيهَا، فَإِذَا عَلَيْهَا خَاتَمٌ، فَكَسَرَ الْخَاتَمَ فَإِذَا فِيهَا سَوِيقٌ، فَأَخْرَجَ مِنْهُ وَصَبَّ فِي الْقَدَحِ، فَصَبَّ عَلَيْهِ مَاءٌ، فَشَرِبَ وَسَقَانِي.

فَلَمْ أَصْبِرْ أَنْ قُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَصْنَعُ هَذَا بِالْعِرَاقِ؟! !! طَعَامُ الْعِرَاقِ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ!!

قال: أما والله ما أختِمَ عَلَيْهِ بُخْلًا عَلَيْهِ، وَلَكِنِّي أَبْتَاعُ قَدْرًا مَا يَكْفِينِي، فَأَخَافُ أَنْ نَمِيَ فَيَصْنَعُ فِيهِ مِنْ غَيْرِهِ، فَإِنَّمَا حَفَظْتُ لِدَلِكِ، وَأَكْرَهُ أَنْ أُدْخِلَ بَطْنِي إِلَّا طَيِّبًا. وَإِنِّي لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَقُولَ لَكَ إِلَّا أَلَّذِي قُلْتُ لَكَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ، إِنَّهُمْ قَوْمٌ خُدَعٌ، وَلَكِنِّي أَمُرُّكَ الْآنَ بِمَا تَأْخُذُهُمْ بِهِ، فَإِنْ أَنْتَ فَعَلْتَ وَإِلَّا أَخَذَكَ اللَّهُ بِهِ دُونِي، فَإِنْ يَبْلُغْنِي عَنْكَ خِلَافَ مَا أَمَرْتُكَ عَزَلْتُكَ! فَلَا تَبِيعَنَّ لَهُمْ رِزْقًا يَأْكُلُونَهُ، وَلَا كِسْوَةً شِتَاءَ وَلَا صَيْفَ، وَلَا تَضْرِبَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ سَوْطًا فِي طَلَبِ دِرْهَمٍ، وَلَا تُقْبِحْهُ فِي طَلَبِ دِرْهَمٍ; فَإِنَّا لَمْ

Sünen-i Said b. Mansur'dan naklen, "Burc-u Sabur" şeklinde geçmiştir.

١ . عُكْبَرَا: بليدة على دجلة فوق بغداد بعشرة فراسخ بينها وبين بعقوبة، وقد بناها شاپور ذو

الأكثاف ويطلقون عليها أيضاً «بزرج شاپور» (راجع تقويم البلدان: ص 301).

نُؤْمَرُ بِذَلِكَ ، وَلَا تَبِيعَنَّ لَهُمْ دَابَّةً يَعْمَلُونَ عَلَيْهَا ، إِنَّمَا أُمِرْنَا أَنْ نَأْخُذَ مِنْهُمْ الْعَفْوَ .

1483-Tarih-i Dimeşk [Abdalmelik b. Umeyr'den]: Sakifli bir kişi bana şöyle anlattı: Ali (a.s) beni Ukbera'nın¹ sorumluluğuna getirdi. [Orada hiçbir namaz kılan ikamet etmiyordu.] Sonra onların önünde bana dedi ki: Vergilerini tas tamam alacaksın ve sakın sende taviz ve zaafiyet görmesinler.

Daha sonra bana "Öğlen vakti yanıma gel" dedi. Ben de ona gittim. Yanına gittiğimde önümü kesecek bir muhafız görmedim. Onu oturmuş bir halde buldum. Yanıbaşında bir tabak ve içerisinde su bulunan bir maşrapa vardı. Derken kesesini istedi. Kendi kendime "Herhalde bana lütufta bulunacak ve mücevher verecek!" dedim. Çünkü kesesinde ne olduğunu bilmiyordum. Kesenin ağzının mühürlü olduğunu gördüm. Mührünü kırdı. İçinde arpa unundan yapılmış ezme vardı. Onu çıkarıp tabağa bıraktı ve üzerine de su döktü. Sonra kendisi içti ve bana da içirdi.

Dayanamayıp ona dedim ki: Ey Emirülmüminin! Bunu Irak'ta mı yapıyorsun?! Hâlbuki Irak'ın yiyeceği bundan çok daha fazladır!

(İmam) dedi ki: Allah'a andolsun ki onu cimrilikten dolayı mühürlemedim. Fakat ben sadece bana yetecek kadarını satın alıyor, ona başka bir şey katılmasından korkuyorum. Bu yüzden de onu koruyorum. İçime temiz olandan başka bir şeyi sokmak istemiyorum. Doğrusu halkın huzurunda sana söylediğimi söylemekten başka çarem yoktu. Onlar hilekâr bir topluluktur. Ancak şimdi sana onlara nasıl davranman gerektiğini emredeceğim. Eğer dediğim şekilde yapacak olursan, ne âlâ; aksi halde benden önce Allah seni cezalandıracaktır. Eğer sana emrettiğim konusunda aykırı davrandığını duyarsam, görevine son veririm! Onların yemekte oldukları rızıklarını, kışın ve yazın giydikleri giyecekleri sakın satışa çıkarmayasın. Bir dirhem de olsa, tahsil etmek için onlardan kimseye tek kırbaç dahi vurmayasın; rezil-rusvay etmeyesin. Zira biz, böyle bir şeye emrolunmadık. Onların çalıştırdıkları hayvanları da satışa çıkarmayasın. Çünkü biz, sadece onlardan fazlalığı almaya emrolunduk.

1-**Ukbera:** Bağdat'ın yukarısında, Dicle nehri üzerinde küçük bir şehirdir. Bağdat'a on fersah uzaklıktadır; Bağdat-Bâkûbe arasında yer alır. Şabur Zul Ektaf tarafından kurulmuştur. Kendisine "Buzurc Şabur" da denilmektedir. Bkz: *Takvîmu'l-Buldan*, s.301.

قال : قلتُ : إذا أجيؤك كما ذهبتُ ! قال : وإن فعلتَ .

قال : فذهبتُ فتتبعْتُ ما أمرني به ، فرجعتُ والله ما بقيَ عليَّ درهمٌ واحدٌ إلا وفيتُهُ^١ .

1484 . الإمام علي (عليه السلام) - من عهده إلى بعض عماله وقد بعثه على الصدقة

- : أمره بتقوى الله في سرائر أمره ، وخفيات عمله ، حيث لا شهيد غيره ، ولا وكيل دونه . وأمره ألا يعمل بشيء من طاعة الله فيما ظهر ، فيخالف إلى غيره فيما أسر ، ومن لم يختلف سره وعلايته وفعله ومقاتلته ، فقد أدى الأمانة ، وأخلص العبادة .

وأمره أن لا يجهلهم ، ولا يعرضهم ، ولا يرغب عنهم ، تفضلاً بالإمارة عليهم ؛ فإنهم الإخوان في الدين ، والأعوان على استخراج الحقوق .

وإن لك في هذه الصدقة نصيباً مفروضاً ، وحقاً معلوماً ، وشركاء أهل مسكنه ، وضعفاء ذوى فاقة ، وإننا موفوك حقك ، فوفهم حقوقهم ، وإلا تفعل فإنك من أكثر الناس خصوماً يوم القيامة ، وبؤسى لمن خصمه عند الله الفقراء والمساكين والسائلون والمدفوعون والغارمون وابن السبيل .

ومن استهان بالأمانة ، ورتع في الخيانة ، ولم ينزه نفسه ودينه عنها ، فقد أحل بنفسه الذل والخزي في الدنيا ، وهو في الآخرة أذل وأخزى . وإن أعظم الخيانة خيانة الأمة ، وأفظع الغش غش الأئمة . والسلام^٢ .

١ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 487 ، حلية الأولياء : ج 1 ص 82 وفيه إلى «طيباً» وراجع المعيار

والموازنة : ص 248 وكنز العمال : ج 5 ص 773 ح 14346 وشرح الأخبار : ج 2 ص 364 ح 726 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 26 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 528 ح 719 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 252 .

Ben, "O zaman nasıl gittiysem, sana öyle gelirim!" deyince "Bunu yapsan bile (dediğim gibi davran)" dedi.

Böylece yola koyuldum. Bana emrettiği vergilerin takibine başladım. Sonra geri döndüm. Allah'a yemin olsun ki üzerimde tek bir dirhem dahi kalmayacak şekilde ne vardıysa hepsini ona verdim!¹

1484-İmam Ali (a.s) [Zekât toplamak için gönderdiği bazı memurlarına yazdığı mektubundan]: Ona gizli işlerinde ve gözlerden saklı fiillerinde, Allah'tan başka kimsenin görmediği ve O'ndan başka bir vekilin olmadığı yerlerde Allah'tan korkmasını; zahirde Allah'a itaat edip, gizlide tam tersini yapmamasını emrediyorum. Zira gizlisi ve açığı; sözü ve ameli bir olanlar, Allah'ın emanetini eda etmiş, ibadetlerinde ihlâslı davranmıştır. Halkı incitmemesini, yalancı saymamasını, iftirada bulunmamasını, onların emiri olduğu bahanesiyle onlardan yüz çevirmemesini emrediyorum. Zira onlar, kendisinin din kardeşleri ve Allah'ın hakkını almada yardımcılarıdır.

Bu zekâtta, senin için de karar kılınmış bir pay ve bilinen bir hak vardır. Fakirlerden; takatten düşmüş, yoksul, zayıf kimselerden de ortakların var. Biz, senin hakkına vefa göstermekteyiz; sen de onların hakkına vefalı ol. Eğer bunu yapmazsan, insanların pek çoğu kıyamet gününde düşmanın olur. Fakirler, miskinler, muhtaçlar, haktan mahrum kalanlar, borçlular ve yolda kalmışların Allah katında düşmanı olduğu kimsenin vay haline! Emanete değer vermeyip küçümseyen, hıyanetle geçimini sağlayıp kendini ve dinini bunlardan temizlemeyen kimse, dünyada kendini horlamış ve rezillığe düşürmüştür. Ahirette ise, daha zelil ve daha rezildir. Hıyanetin en büyüğü ümmete hıyanet etmektir. Hile ve sahtekârlığın en kötüsü ise imamlara ve önderlere yapılandır. Vesselam.²

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.487; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.82. Ayrıca bkz: el-Miyar ve'l-Muvazene, s.248; Kenzu'l-Ummal, c.5, s.773, h.14346; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.364, h.726.

2-Nehcü'l-Belaga, 26. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.528, h.719. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.1, s.252.

1485 . عنه (عليه السلام) - مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ كَانَ يَكْتُبُهَا لِمَنْ يَسْتَعْمِلُهُ عَلَى الصَّدَقَاتِ^١ - : انْطَلِقْ عَلَى تَقْوَى اللَّهِ وَحَدِّهِ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَلَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِمًا ، وَلَا تَجْتَازَنَّ عَلَيْهِ كَارَهَا ، وَلَا تَأْخُذَنَّ مِنْهُ أَكْثَرَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِي مَالِهِ ، فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَى الْحَيِّ فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْيَاتَهُمْ ، ثُمَّ امْضِ إِلَيْهِمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ حَتَّى تَقُومَ بَيْنَهُمْ فَتُسَلِّمْ عَلَيْهِمْ ، وَلَا تُخْدِجَ بِالتَّحِيَّةِ لَهُمْ ، ثُمَّ تَقُولَ : عِبَادَ اللَّهِ ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكُمْ وَلِيُّ اللَّهِ وَخَلِيفَتُهُ لَأَخُذَ مِنْكُمْ حَقَّ اللَّهِ فِي أَمْوَالِكُمْ ، فَهَلِ اللَّهُ فِي أَمْوَالِكُمْ مِنْ حَقٍّ فُتَوَدُّوهُ إِلَى وَلِيِّهِ ؟ فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ : لَا ، فَلَا تُرَاجِعْهُ . وَإِنْ أُنْعِمَ لَكَ مِنْهُمْ فَانْطَلِقْ مَعَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ تُخِيفَهُ أَوْ تُوْعِدَهُ أَوْ تَعْصِفَهُ أَوْ تُرْهِقَهُ ، فَخُذْ مَا أَعْطَاكَ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ . فَإِنْ كَانَ لَهُ مَاشِيَةٌ أَوْ إِبِلٌ فَلَا تَدْخُلُهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ ، فَإِنْ أَكْثَرَهَا لَهُ ، فَإِذَا أَتَيْتَهَا فَلَا تَدْخُلْ عَلَيْهَا دُخُولَ مُتَسَلِّطٍ عَلَيْهِ وَلَا عَنِيفٍ بِهِ .

وَلَا تُفَرِّنْ بَهِيمَةً وَلَا تُفْزِعَنَّهَا ، وَلَا تَسُوءَنَّ صَاحِبَهَا فِيهَا . وَأَصْدَعْ الْمَالَ صَدْعَيْنِ ، ثُمَّ خَيْرُهُ ، فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ . ثُمَّ اصْدَعْ الْبَاقِيَ صَدْعَيْنِ ، ثُمَّ خَيْرُهُ ، فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ . فَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يَبْقَى مَا فِيهِ وَفَاءٌ لِحَقِّ اللَّهِ فِي مَالِهِ ، فَاقْبِضْ حَقَّ اللَّهِ مِنْهُ . فَإِنْ اسْتَقَالَكَ فَأَقْلَهُ ، ثُمَّ اخْلُطْهُمَا ، ثُمَّ اصْنَعْ مِثْلَ الَّذِي صَنَعْتَ أَوَّلًا حَتَّى تَأْخُذَ حَقَّ اللَّهِ فِي مَالِهِ .

١ . قال الشريف الرضي : وإنما ذكرنا هنا جملاً ليعلم بها أنه (عليه السلام) كان يقيم عماد الحق

ويشرح أمثلة العدل في صغير الأمور وكبيرها ودقيقها وجليلها .

1485-İmam Ali (a.s) [Zekât işlerini¹ yürütmesi için tayin ettiği kimselere yazdığı mektubunda]: Bir olan, hiç bir ortağı olmayan Allah'tan korkarak git; hiç bir Müslüman'ı korkutma. İstemiyorsa topraklarına girme, onun malından Allah'ın hakkı dışında fazla bir şey alma. Bir kabileye varınca evlerine gitmeden sularının başına git. Sonra vakar ve sükûnetle onlara doğru hareket et. Yanlarına varınca da selam ver ve selam vermekte kusur etme. Sonra "Ey Allah'ın kulları! Allah'ın velisi ve halifesi, mallarınızdaki Allah'ın hakkını almam için beni gönderdi. Mallarınız arasında Allah'ın velisine vereceğiniz Allah hakkı var mı?" diye sor. Yok diyen olursa, ısrar etme; hakkını verecek kimseyi bulduğun zaman da onu tehdit edip korkutmadan, kaba davranmadan, usulsüz muamele etmeden onunla beraber hareket et. Altından, gümüşten ne verirse al. Davarı, devesi varsa, hayvanların bulunduğu yere sahibinin izni olmadan girme. Çünkü onların çoğu sahibinin malıdır. Oraya girdiğinde zorbalıkla girerek sahibine eziyet etme.

Hiçbir hayvanı ürkütüp korkutma. Sahibini de o hayvandan dolayı tedirgin etme. Malı ikiye böl, sahibi hangi kısmı almak isterse onu almasına müsaade et, hangisini seçtiyse ona karışma. Geri kalanı da tekrar ikiye böl ve yine, onu iki bölükten birini almakta serbest bırak. Seçtiği, almak istediği hayvanlara dokunma. Böylece geriye Allah'ın hakkı kalıncaya kadar ayırmaya devam et ve bu şekilde Allah'ın hakkını ondan al. Eğer böldüğünü bozmanı isterse, isteğine uy. Sonra, onları birbirine karıştır. Yine ilk yaptığın gibi yap. Allah'ın hakları olanı alıncaya kadar da bu işleme devam et.

1-Seyyid Razi der ki: Biz, İmam'ın küçük veya büyük; önemli veya önemsiz tüm işlerde hakkı ikame etmeye verdiği önemi ve nasıl adaletle hükmettiğini göstermek için vasiyetinin bir bölümünü burada zikrediyoruz.

وَلَا تَأْخُذَنَّ عَوْدًا ، وَلَا هَرَمَةً ، وَلَا مَكْسُورَةً ، وَلَا مَهْلُوسَةً ، وَلَا ذَاتَ عَوَارٍ ، وَلَا تَأْمَنَنَّ عَلَيْهَا إِلَّا مَنْ تَتَّقُ بَدِينَهُ ، رَافِقًا بِمَالِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى يُوصِّلَهُ إِلَى وَلِيِّهِمْ فَيَقْسِمَهُ بَيْنَهُمْ ، وَلَا تُوَكِّلْ بِهَا إِلَّا نَاصِحًا شَفِيقًا ، وَأَمِينًا حَفِيزًا ، غَيْرَ مُعْنَفٍ وَلَا مُجْحَفٍ ، وَلَا مُلْغَبٍ وَلَا مُتَعَبٍ . ثُمَّ أَحْدُرْ إِلَيْنَا مَا اجْتَمَعَ عِنْدَكَ نُصِيرُهُ حَيْثُ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ .

فَإِذَا أَخَذَهَا أَمِينُكَ فَأَوْعِزْ إِلَيْهِ أَلَّا يَحُولَ بَيْنَ نَاقَةٍ وَبَيْنَ فَصِيلِهَا ، وَلَا يَمْصُرَ لَبَنَهَا فَيَضُرَّ ذَلِكَ بَوْلَدَهَا ، وَلَا يَجْهَدْنَهَا رُكُوبًا ، وَلْيَعْدِلْ بَيْنَ صَوَاحِبَاتِهَا فِي ذَلِكَ وَبَيْنَهَا ، وَلْيُرْفِهْ عَلَى اللَّأْغَبِ .

وَلْيَسْتَأْنِ بِالنَّقَبِ وَالظَّالِعِ ، وَلْيُورِدْهَا مَا تَمُرُّ بِهِ مِنَ الْغُدْرِ ، وَلَا يَعْدِلْ بِهَا عَنْ نَبْتِ الْأَرْضِ إِلَى جَوَادِّ الطُّرُقِ ، وَلْيُرَوِّحْهَا فِي السَّاعَاتِ ، وَلْيُمَهِّلْهَا عِنْدَ النُّطَافِ وَالْأَعْشَابِ ؛ حَتَّى تَأْتِيَنَا بِإِذْنِ اللَّهِ بُدْنًا مُنْقِيَاتٍ غَيْرِ مُتْعَبَاتٍ وَلَا مَجْهُودَاتٍ ، لِنَقْسِمَهَا عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ أَعْظَمُ لَاحِقٍ جَرِكَ ، وَأَقْرَبُ لِرُشْدِكَ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ^١ .

1486 . عنه (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَتَفَقَّدَ أَمْرَ الْخَرَاكِ

بِمَا يُصْلِحُ أَهْلَهُ ؛ فَإِنَّ فِي صَلَاحِهِ وَصَلَاحِهِمْ صَلَاحًا لِمَنْ سِوَاهُمْ ، وَلَا صَلَاحَ لِمَنْ سِوَاهُمْ إِلَّا بِهِمْ ؛ لِأَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ عِيَالٌ عَلَى الْخَرَاكِ وَأَهْلِهِ . وَلْيَكُنْ نَظْرُكَ فِي عِمَارَةِ الْأَرْضِ أَبْلَغَ مِنْ نَظْرِكَ فِي اسْتِجْلَابِ الْخَرَاكِ ، لِأَنَّ ذَلِكَ لَا يُدْرِكُ إِلَّا بِالْعِمَارَةِ ؛

١ . نهج البلاغة : الكتاب 25 ، الكافي : ج 3 ص 536 ح 1 ، تهذيب الأحكام : ج 4 ص 96 ح 274

كلاهما عن بريد بن معاوية ، المقنعة : ص 255 عن بريد العجلي ، الغارات : ج 1 ص 126 عن عبد الرحمن بن سليمان وكلها عن الإمام الصادق عنه (عليهما السلام) نحوه .

وَمَنْ طَلَبَ الْخَرَجَ بِغَيْرِ عِمَارَةٍ أَخْرَبَ الْبِلَادَ ، وَأَهْلَكَ الْعِبَادَ ، وَلَمْ يَسْتَقِمِ أَمْرُهُ إِلَّا قَلِيلاً .

Yaşlı, işten düşmüş, hastalıklı ve özürlü olan hayvanı (zekât olarak) alma. Aldığın malları da ancak dininden emin olduğun, Müslümanların mallarına yumuşak ve iyi davranacak birine teslim et. Böylece o da (bu malları) Müslümanların velisine (salim bir şekilde) ulaştırсын ve onlar arasında taksim etsin. (Malların, sağlam ulaşması için) Ancak onların iyiliğini isteyen, müşfik, koruyan ve emin olan, sert davranıp zarar vermeyen, malı koşturarak yormayan kişiyi vekil yap. Sonra, yanında toplanan malı da hemen bize yolla, biz de Allah'ın emrettiği yerde sarf edelim. Malı ulaştırmak için gönderdiğin emin memuruna deveyi yavrusundan ayırmamasını, yavruya zarar vereceğinden dolayı annenin bütün sütünü sağlamamasını, develere binerken adil davranmasını, yorgunları dinlendirmesini; yürürken tökezleyen, yürümekte güçlük çeken hayvanları yavaş yürütmesini tembih et. Suya rastlayınca sulasın; otlığı bol olan yerden kuru yol kenarına sürmesin; zaman zaman o hayvanları dinlendirsin; sulak, otlak yerlerde sulayıp otlatarak getirsin. Böylece Allah'ın izniyle bize semiz, yorulmamış, sağlam, dinç halde gelsinler ki, Allah'ın kitabına, Resulü'nün (s.a.a) sünnetine göre taksim edelim. Allah'ın izniyle bu, senin için ecir bakımından daha büyük ve olgunluğuna daha yakın bir iştir.¹

1486-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Verginin toplanmasını da denetle, memurların durumunu düzelt; vergilerin ve vergi memurlarının ıslahı, onların dışındakilerin de ıslahı demektir. Başkaları, ancak onların ıslah olmasıyla düzene girebilir. Çünkü insanların hepsi verginin ve vergi memurlarının ailesidir. Vergi toplamaktan çok, toprağın imarına, kalkınmasına dikkat etmeye çalışmalısın. Çünkü vergi ancak toprak imar oldukça toplanabilir. Toprak imar olmadan vergi isteyen kimse ülkeyi harap, halkı helâk eder. Böylesinin işi, pek az devam eder.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 25. Mektup; *el-Kâfi*, c.3, s.536, h.1; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.4, s.96, Bureyd b. Muaviye'den; *el-Mugnia*, s.255, Bureyd el-İclî'den; *el-Gârât*, c.1, s.126, Abdurrahman b. Süleyman'dan, tamamı İmam Sadık'tan (a.s).

فَإِنْ شَكُوا ثَقَلًا أَوْ عِلَّةً ، أَوْ انْقِطَاعَ شَرِبٍ أَوْ بَالَّةً ، أَوْ إِحَالََةَ أَرْضٍ اغْتَمَرَهَا غَرَقٌ ،
 أَوْ أَجْحَفَ بِهَا عَطَشٌ ، خَفَّفْتَ عَنْهُمْ بِمَا تَرْجُو أَنْ يَصْلِحَ بِهِ أَمْرُهُمْ ؛ وَلَا يَثْقُلَنَّ عَلَيْكَ
 شَيْءٌ خَفَّفْتَ بِهِ الْمُؤُونَةَ عَنْهُمْ ، فَإِنَّهُ ذُخْرٌ يَعُودُونَ بِهِ عَلَيْكَ فِي عِمَارَةِ بِلَادِكَ ، وَتَزْيِينِ
 وَلَايَتِكَ ، مَعَ اسْتِجْلَابِكَ حُسْنِ ثَنَائِهِمْ وَتَبَجُّحِكَ بِاسْتِفَاضَةِ الْعَدْلِ فِيهِمْ ، مُعْتَمِدًا فَضْلَ
 قُوَّتِهِمْ بِمَا ذَخَرْتَ عِنْدَهُمْ مِنْ إِجْمَامِكَ لَهُمْ ، وَالثِّقَّةِ مِنْهُمْ بِمَا عَوَّدْتَهُمْ مِنْ عَدْلِكَ عَلَيْهِمْ
 وَرَفَقَتِكَ بِهِمْ ، فَرُبَّمَا حَدَثَ مِنَ الْأُمُورِ مَا إِذَا عَوَّلْتَ فِيهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِ احْتِمَالُوهُ طَبِيبَةً
 أَنْفُسُهُمْ بِهِ ؛ فَإِنَّ الْعُمَرَانَ مُحْتَمِلٌ مَا حَمَلْتَهُ ، وَإِنَّمَا يُؤْتَى خَرَابُ الْأَرْضِ مِنْ إِعْوَاظِ
 أَهْلِهَا ، وَإِنَّمَا يُعَوِّزُ أَهْلُهَا لِإِشْرَافِ أَنْفُسِ الْوُلَاةِ عَلَى الْجَمْعِ وَسُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ ، وَقِلَّةِ
 انْتِفَاعِهِمْ بِالْعَبْرِ^١ .

1487 . عنه (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ (فِي رِوَايَةٍ تُحَفِّفُ الْعُقُولِ)
 - : فَاجْمَعْ إِلَيْكَ أَهْلَ الْخَرَاجِ مِنْ كُلِّ بُلْدَانِكَ ، وَمُرَّهُمْ فَلْيُعْلِمُوكَ حَالَ بِلَادِهِمْ وَمَا فِيهِ
 صَلَاحُهُمْ وَرَخَاءُ جِبَايَتِهِمْ ، ثُمَّ سَلْ عَمَّا يَرْفَعُ إِلَيْكَ أَهْلُ الْعِلْمِ بِهِ مِنْ غَيْرِهِمْ ؛ فَإِنْ كَانُوا
 شَكُوا ثَقَلًا أَوْ عِلَّةً مِنْ انْقِطَاعِ شَرِبٍ أَوْ إِحَالََةِ أَرْضٍ اغْتَمَرَهَا غَرَقٌ أَوْ أَجْحَفَ بِهِمُ
 الْعَطَشُ أَوْ آفَةٌ خَفَّفْتَ عَنْهُمْ مَا تَرْجُو أَنْ يَصْلِحَ اللَّهُ بِهِ أَمْرُهُمْ ، وَإِنْ سَأَلُوا مَعُونَةً عَلَى
 إِصْلَاحِ مَا يَقْدِرُونَ عَلَيْهِ بِأَمْوَالِهِمْ فَكَفِّهِمْ مَوْوَنَتَهُ ؛ فَإِنَّ فِي عَاقِبَةِ كِفَايَتِكَ إِيَّاهُمْ
 صَلاحًا ، فَلَا يَثْقُلَنَّ عَلَيْكَ شَيْءٌ خَفَّفْتَ بِهِ عَنْهُمْ الْمُؤُونَاتِ ؛ فَإِنَّهُ ذُخْرٌ يَعُودُونَ بِهِ
 عَلَيْكَ لِعِمَارَةِ بِلَادِكَ ، وَتَزْيِينِ وَلَايَتِكَ .

Vergi verenler verginin ağırlığından, vergi verecekleri şeylerin bir afete uğramasından, sularının kesilmesinden, yağmurun yağmamasından, toprağın değişmesinden, bir bendin yıkılıp araziye su basmasından veya kuraklıktan şikâyet ederlerse, hallerini düzeltecek derecede vergilerini azaltman gerekir. Bu, sana ağır gelmemeli. Çünkü bu kolaylık ve yardımla halk refaha kavuşur, ülke kalkınır, velayetin süslenir, onların güzel övgüsünü kazanırsın.

Refahları için çalıştığın, adaletle muamele ettiğin, onları kuvvetlendirdiğin için gerektiğinde bu kuvvete dayanabilirsin. Onları esirgemen, adil davranman ve onlara yumuşaklıkla muamele etmen buna sebep olur. Öyle bir zaman gelir, öyle bir iş olur ki, onlara müracaat etmen gerekir; onlar da isteğini sevinçle kabul eder, yerine getirirler. Çünkü ülkede meydana gelen kalkınma ve servet, yükleyeceğin yükü çekmelerini mümkün kılar. Bir yerin harap olması, halkının yoksul düşmesinden kaynaklanır. Halkın yoksul düşmesi ise, valilerin kendilerine mal biriktirmelerinden, makamlarının bekası konusundaki kötümserliklerinden, ibret alınacak şeylerden az istifade etmelerindendir.¹

1487-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde (*Tuhefu'l-Ukul* rivayeti)]: Sonra da bütün şehirlerin vergi memurlarını huzuruna çağırıp (sorumluluğunu aldıkları) şehirlerin durumunu, ihtiyaçlarını ve vergi toplamak için kolay olan yollar hakkında açıklamada bulunmalarını onlardan iste. Daha sonra diğer uzmanlardan da meseleyi sor, öğren; vergi verenler verginin ağırlığından veya vergi verecekleri şeylere bir afet gelmesinden yahut içecekleri, sulayacakları suyun kesilmesinden veya bir bendin yıkılıp araziye su basmasından, toprağın kaymasından yahut da mahsulün mahvolmasından şikâyet ederlerse, hallerini düzene sokacak bir derecede vergilerini azaltman gerekir. Eğer mali güçleri noksanlıklarını gidermek için zayıf olur da senden yardım dilerlerse esirgeme, geçimlerini sağla. Zira böyle bir işte maslahat vardır. Bu, sana ağır gelmemelidir. Çünkü bu bir yatırımdır; ülkenim mamur olması ve şehrinin ziynetlenmesine sebep olacak, tekrar hazinene geri dönecektir.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup. Ayrıca bkz: *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.362.

مَعَ اقْتِنَائِكَ مَوَدَّتَهُمْ وَحُسْنَ نِيَّاتِهِمْ ، وَاسْتِفَاضَةَ الْخَيْرِ ، وَمَا يُسَهِّلُ اللَّهُ بِهِ مِنْ جَلَبِهِمْ ، فَإِنَّ الْخَرَجَ لَا يُسْتَخْرَجُ بِالْكَدِّ وَالْأَتْعَابِ ، مَعَ أَنَّهَا عَقْدٌ تَعْتَمِدُ عَلَيْهَا إِنْ حَدَثَ حَدَثٌ كُنْتَ عَلَيْهِمْ مُعْتَمِداً ؛ لِفَضْلِ قُوَّتِهِمْ بِمَا ذَخَرْتَ عَنْهُمْ مِنَ الْجَمَامِ ، وَالثَّقَّةِ مِنْهُمْ بِمَا عَوَّدْتَهُمْ مِنْ عَدْلِكَ وَرِفْقِكَ ، وَمَعْرِفَتِهِمْ بِعُذْرِكَ فِيمَا حَدَثَ مِنَ الْأَمْرِ الَّذِي أَتَّكَلْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ ، فَاحْتَمَلُوهُ بِطِيبِ أَنْفُسِهِمْ ، فَإِنَّ الْعِمْرَانَ مُحْتَمِلٌ مَا حَمَلْتَهُ ، وَإِنَّمَا يُؤْتِي خَرَابُ الْأَرْضِ لَا عِوَازَ أَهْلِهَا ، وَإِنَّمَا يُعَوِّزُ أَهْلُهَا لَا سِرَافَ الْوُلَاةِ وَسُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ وَقِلَّةِ انْتِفَاعِهِمْ بِالْعِبَرِ^١ .

5/9

عَدَمُ التَّأخِيرِ فِي تَوْزِيعِ أَمْوَالِ الْعَامَّةِ

1488 . أنساب الأشراف عن أبي صالح السَّمان : رَأَيْتُ عَلِيًّا دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ ، فَرَأَى فِيهِ مَالًا ، فَقَالَ : هَذَا هَاهُنَا وَالنَّاسُ يُحْتَاجُونَ ! ! فَأَمَرَ بِهِ فَقَسَمَ بَيْنَ النَّاسِ ، فَأَمَرَ بِالْبَيْتِ فَكُنْسَ ، فَنُضِحَ ، وَصَلَّى فِيهِ^٢ .

1489 . الغارات عن بكر بن عيسى - فِي ذِكْرِ سِيرَةِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) - : إِنَّهُ كَانَ يَقْسِمُ مَا فِي بَيْتِ الْمَالِ ، فَلَا تَأْتِي الْجُمُعَةُ وَفِي بَيْتِ الْمَالِ شَيْءٌ . وَيَأْمُرُ بِبَيْتِ الْمَالِ فِي كُلِّ عَشِيَّةٍ خَمِيسٍ فَيُنْضِحُ بِالماءِ ، ثُمَّ يُصَلِّي فِيهِ رَكَعَتَيْنِ^٣ .

١ . تحف العقول : ص 137 .

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 371 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 476 .

٣ . الغارات : ج 1 ص 69 وراجع حلية الأولياء : ج 7 ص 300 .

Ayrıca halkın, sevgisini, saygısını, iyimserliğini kazanmış olursun ve hayrın çoğalmasına, halkın kolaylıkla sana yönelmesine sebep olursun. Vergi zorla, baskıyla ve azarlamakla elde edilen bir şey değildir. Bu büyüklük ve fedakârlık, seninle halkın arasında olan bir ahittir. Bir olay vuku bulduğunda kendilerine hizmet ettiğin, refah düzeyini yükselttiğin, iyi muamelede bulunduğun halka güvenebilirsin. Onları esirgeyişin, haklarında adaletle muamele edişin ve yumuşak davranışın da buna sebep olur. Bu olayda mazur olduğunu bildikleri için dileğini seve seve kabul ederler; bunun meşakkatine katlanırlar, emrini yerine getirirler. Çünkü ülkede meydana gelen bayındırlık ve servet, onlara yükleyeceğin yüke katlanmaları için kendilerine kuvvet verir. Bir yerin harap olması, oradaki halkın yoksul düşmesiyle başlar; oradaki halkın yoksulluğuysa valilerin israf etmelerinden, valilikte kalacaklarına emin olmamalarından, ibret alınacak şeylerden az ibret almalarından kaynaklanır.¹

5/9

UMUMA AİT MALLARIN DAĞITIMININ GECİKTİRİLMEMESİ

1488-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Salih es-Semman'dan]: Ali'nin (a.s) beytülmale girdiğini gördüm. Orada bir miktar mal görünce "Halkın ihtiyacı olduğu halde bunlar (hâlâ) burada mı?!" dedi. Sonra da bu malın halk arasında taksim edilmesi emrini verdi. Verdiği emirle orası süpürüldü ve su serpildi. Sonra da orada namaz kıldı.²

1489-el-Gârât [Bekr b. İsa'dan, İmam Ali'nin siretini anlatırken]: Doğrusu o, beytülmalde ne varsa paylaştırırdı. Hiçbir Cuma olmazdı ki beytülmalde bir şey kalmış olsun. Her Cuma akşamı beytülmalin yerine su serpilmesini emrederdi. Sonra da orada iki rekât namaz kılardı.³

1-Tuhefu'l-Ukul, s.137.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.371; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.476.

3-el-Gârât, c.1, s.69. Ayrıca bkz: Hilyetu'l-Evliya, c.7, s.300.

1490 . الغارات عن مُجَمِّع التَّيْمِيِّ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَنْضَحُ بَيْتَ الْمَالِ ، ثُمَّ يَتَنَفَّلُ فِيهِ وَيَقُولُ : أَشْهَدُ لِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنِّي لَمْ أَحْبَسْ فِيكَ الْمَالَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ^١ .

1491 . فضائل الصحابة عن مُجَمِّع التَّيْمِيِّ: إِنَّ عَلِيًّا كَانَ يَأْمُرُ بِبَيْتِ الْمَالِ فَيُكْنَسُ ، ثُمَّ يَنْضَحُ ، ثُمَّ يُصَلِّي ؛ رَجَاءً أَنْ يَشْهَدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَّهُ لَمْ يَحْبَسْ فِيهِ الْمَالَ عَنْ الْمُسْلِمِينَ^٢ .

1492 . تاريخ دمشق عن أبي حكيم صاحب الحفاء عن أبيه : إِنَّ عَلِيًّا أَعْطَى الْعَطَاءَ فِي سَنَةِ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ أَتَاهُ مَالٌ مِنْ أَصْبَهَانَ ، فَقَالَ : أُغْدُوا إِلَيَّ الْعَطَاءَ الرَّابِعَ ؛ إِنِّي لَسْتُ لَكُمْ بِخَازِنٍ . قَالَ : وَقَسَمَ الْحِبَالُ ، فَأَخَذَهَا قَوْمٌ ، وَرَدَّهَا قَوْمٌ^٣ .

1493 . مروج الذهب - فِي حَوَادِثِ سَنَةِ 38 هـ - : قَبَضَ أَصْحَابُهُ [عَلِيٌّ] عَنْ عَلِيٍّ فِي هَذِهِ السَّنَةِ ثَلَاثَةَ أَرْزَاقٍ - عَلَى حَسَبِ مَا كَانَ يُحْمَلُ إِلَيْهِ مِنَ الْمَالِ مِنْ أَعْمَالِهِ - ، ثُمَّ وَرَدَ عَلَيْهِ مَالٌ مِنْ أَصْبَهَانَ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ، وَقَالَ : أُغْدُوا إِلَيَّ عَطَاءَ رَابِعٍ ؛ فَوَاللَّهِ مَا أَنَا لَكُمْ بِخَازِنٍ .

وَكَانَ فِي عَطَائِهِ أَسْوَأَ لِلنَّاسِ ؛ يَأْخُذُ كَمَا يَأْخُذُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ^٤ .

١ . الغارات : ج 1 ص 49 ؛ تاريخ الخلفاء : ص 213 وراجع المناقب للكوفي : ج 2 ص 32 ح 517 .

٢ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 533 ح 886 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 643 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 478 ، حلية الأولياء : ج 1 ص 81 ، الاستيعاب : ج 3 ص 211 الرقم 1875 كلُّها نحوه وراجع الغارات : ج 1 ص 46 .

٣ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 477 ، الأموال : ص 284 ح 673 ، كنز العمال : ج 4 ص 584 ح 11703 .

٤ . مروج الذهب : ج 2 ص 421 .

1490-el-Gârât [Mucemmi et-Teymî'den]: Ali (a.s), beytülmalin yerine su serper, sonra da orada nafile namazı kılıp şöyle derdi: Kıyamet günü, senin içinde, Müslümanlara karşı hiçbir malı hapsedmediğime dair bana şahit ol!¹

1491-Fezailu's-Sahabe [Mucemmi et-Teymî'den]: Ali (a.s) beytülmalin süpürülmesini, sonra da yerine su serpilmesini emrediyordu. Daha sonra kıyamet günü Müslümanlara karşı hiçbir malı hapsedmediğine beytülmalin şahitlik etmesi ümidiyle orada namaz kılıyordu.²

1492-Tarih-i Dimeşk [Ebu Hekim Sahibu'l-Hifa'dan, o da babasından]: Ali (a.s), bir yılda üç kez mal taksimi yaptı. Sonra İsfahan'dan mal geldi. Bunun üzerine "Yarın sabah dördüncü taksimat için gelin; ben, sizin için biriktirici değilim!" dedi.

Ravi der ki: (İmam) ipleri bile taksim etti. Bazıları onları aldı, bazıları da geri çevirdi.³

1493-Murucu'z-Zeheb [Hicrî 38 yılı olayları bölümünde]: Ali'nin (a.s) ashabı, bu yılda, [memurlarından ona ulaşan miktara dayalı olarak] üç defa onun mal paylaşmasına şahit oldu. Daha sonra ona İsfahan'dan bir miktar mal ulaşınca halka hitap ederek "Yarın sabah dördüncü taksimata gelin; andolsun Allah'a ki ben sizin için biriktirici değilim!" dedi.

[Ali (a.s)], paylaşırma konusunda halka örnek oluyor; onlardan biri ne kadar alsa, kendi de o kadar alıyordu.⁴

1-el-Gârât, c.1, s.49; Tarihu'l-Hulefa, s.213. Ayrıca bkz: el-Menakıb, Kufî, c.2, s.32, h.517.

2-Fezailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.533, h.886; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.643; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.478; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.81; el-İstîab, c.3, s.211, No: 1875. Ayrıca bkz: el-Gârât, c.1, s.46.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.477; el-Emval, s.284, h.673; Kenzu'l-Ummal, c.4, s.584, h.11703.

4-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.421.

1494 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي عَنْ هَلَالِ بْنِ مُسْلِمٍ الْجَحْدَرِيِّ : سَمِعْتُ جَدِّي جَرَّةً - أَوْ جَوْهَةً - قَالَ : شَهِدْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أُتِيَ بِمَالٍ عِنْدَ الْمَسَاءِ ، فَقَالَ : اقْسِمُوا هَذَا الْمَالَ . فَقَالُوا : قَدْ أَمْسَيْنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَأَخَّرَهُ إِلَى غَدٍ . فَقَالَ لَهُمْ : تَقْبَلُونَ لِي أَنْ أَعِيشَ إِلَى غَدٍ ؟ قَالُوا : مَاذَا بَأْيَدِنَا ! قَالَ : فَلَا تُؤَخِّرُوهُ حَتَّى تَقْسِمُوهُ ، فَأُتِيَ بِشَمْعٍ ، فَقَسَمُوا ذَلِكَ الْمَالَ مِنْ تَحْتِ لَيْلَتِهِمْ^١ .

1495 . الْغَارَاتُ عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ مَزَاحِمٍ عَنِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ (ع) : كَانَ خَلِيلِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يَحْبِسُ شَيْئًا لَعَدٍ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَفْعَلُ ، وَقَدْ رَأَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي ذَلِكَ أَنَّ دَوْنَ الدَّوَاوِينَ وَأَخَّرَ الْمَالَ مِنْ سَنَةٍ إِلَى سَنَةٍ ، وَأَمَّا أَنَا فَأَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ خَلِيلِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) .
قَالَ : وَكَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يُعْطِيهِمْ مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَكَانَ يَقُولُ :

هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ^{٢/٣}

1496 . شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَجَلَانَ : كَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقْسِمُ بَيْنَ النَّاسِ الْأَبْزَارَ وَالْحُرْفَ وَالْكَمُونَ ، وَكَذَا وَكَذَا^٤ .

١ . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 404 ح 904 ، تَنْبِيهِ الْخَوَاطِر : ج 2 ص 173 ، الْمَنَاقِبُ لِابْنِ شَهْرٍ أَشُوب : ج 2 ص 95 عَنْ سَالِمِ الْجَحْدَرِيِّ وَفِيهِ إِلَى «حَتَّى تَقْسِمُوهُ» .

٢ . قَالَ ابْنُ الْأَثِيرِ : هَذَا مَثَلٌ ، أَوَّلُ مَنْ قَالَهُ عَمْرُو بْنُ أُخْتِ جَذِيمَةَ الْأَبْرَشِ ؛ كَانَ يَجْنِي الْكَمَاءَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ ، فَكَانُوا إِذَا وَجَدُوا خِيَارَ الْكَمَاءِ أَكَلُوها ، وَإِذَا وَجَدَهَا عَمْرُوً جَعَلَهَا فِي كُمِّهِ حَتَّى يَأْتِيَ بِهَا خَالَهُ . وَقَالَ هَذِهِ الْكَلِمَةُ فَسَارَتْ مَثَلًا . وَأَرَادَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِقَوْلِهَا أَنَّهُ لَمْ يَتَلَطَّخْ بِشَيْءٍ مِنْ فِئَةِ الْمُسْلِمِينَ بَلْ وَضَعَهُ مَوَاضِعَهُ (النِّهَايَةُ : ج 1 ص 309) .

٣ . الْغَارَاتُ : ج 1 ص 47 ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 100 ص 60 ح 9 .

٤ . شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : ج 2 ص 199 ؛ الْغَارَاتُ : ج 1 ص 60 ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 41 ص 136 .

1494-el-Emali, Tusî [Hilal b. Müslim el-Cahderî'den]: Dedem Cerre [veya Cevve]nin şöyle söylediğini duydum: Bir gece vakti Ali b. Ebu Talib'e (a.s) bir miktar mal getirildiğini gördüm. "Bu malı taksim edin!" diyordu. (Memurlar), "Ey Emirülmüminin! (Vakit) gecedir, bu işi yarına bırakın!" dediler. "Yarına kadar yaşayacağıma kefil oluyor musunuz?" diye sordu. Onlar, "Bu, bizim elimizde değil ki!" deyince "Öyleyse geciktirmeden bunu taksim edin!" buyurdu. Bunun üzerine bir mum getirildi ve gece vakti o malı taksim ettiler.¹

1495-el-Gârât [Zahhak b. Muzahim'den, o da İmam Ali'den (a.s)]: Dostum Resulullah (s.a.a) hiçbir şeyi yarına kadar hapsedmezdi. Ama Ebubekir bunu yapardı. Ömer b. Hattab ise divanlar oluşturmalarını ve malları yıldan yıla bekletmelerini emretmişti. Bana gelince; ben de dostum Resulullah'ın (s.a.a) yaptığı gibi yapıyorum.

Ravi der ki: Ali (a.s), Cuma'dan Cuma'ya Müslümanlar arasında taksimat yapar ve şöyle söylerdi:

*Pek hayırlıdır şu elim, meyve dererken
Derip de meyveyi ağzına götürün elden^{2/3}*

1496-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Abdurrahman b. Aclan]: Ali (a.s), halk arasında baharat, üzerlik tohumu, kimyon vb. şeyleri (dahi) taksim ederdi.⁴

1-el-Emali, Tusî, s.404, h.904; Tenbihu'l-Havatir, c.2, s.173; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.95, Salim el-Cahderî'den, "Öyleyse geciktirmeden bunu taksim edin" cümlesine kadar.

2-İbn-i Esir der ki: Bu, ilk olarak Cuzeyme'nin kardeşi oğlu Amr'ın dile getirdiği bir darbulmesel idi. O ve arkadaşları (sürekli) mantar toplarlardı. Arkadaşları iyi bir mantar bulduklarında onu hemen ağızlarına götürür (yer)lerdi. Amr ise dayısına götürmek için bulduğu mantarı elbisesinin koluna bırakırdı. Ali (a.s) bu darbulmesel ile Müslümanların mallarını zayi etmediğini ve onları yerine ulaştırdığını bildirmek istemiştir. en-Nihaye, c.1, s.309.

3-el-Gârât, c.1, s.47; Biharul-Envar, c.100, s.60, h.9.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.199; el-Gârât, c.1, s.60, Abdurrahman b. Aclan'dan, o da ninesinden.

1497 . شرح نهج البلاغة عن الشعبي : دَخَلْتُ الرَّحْبَةَ بِالْكُوفَةِ - وَأَنَا غُلَامٌ - فِي غِلْمَانٍ ، فَإِذَا أَنَا بِعَلِيٍّ (عليه السلام) قَائِمًا عَلَى صُبْرَتَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ ، وَمَعَهُ مِخْفَقَةٌ ، وَهُوَ يَطْرُدُ النَّاسَ بِمِخْفَقَتِهِ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الْمَالِ فَيَقْسِمُهُ بَيْنَ النَّاسِ ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُ شَيْءٌ .

ثُمَّ انصَرَفَ وَلَمْ يَحْمِلْ إِلَى بَيْتِهِ قَلِيلًا وَلَا كَثِيرًا ، فَرَجَعْتُ إِلَى أَبِي ، فَقُلْتُ لَهُ : لَقَدْ رَأَيْتُ الْيَوْمَ خَيْرَ النَّاسِ أَوْ أَحَقَّ النَّاسِ ! قَالَ : مَنْ هُوَ يَا بُنَيَّ ؟ قُلْتُ : عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، رَأَيْتُهُ يَصْنَعُ كَذَا ، فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ ، فَبَكَى ، وَقَالَ : يَا بُنَيَّ ، بَلْ رَأَيْتَ خَيْرَ النَّاسِ^١ .

1498 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إِنَّ عَلِيًّا أَتَى بِالْمَالِ فَأَقْعَدَ بَيْنَ يَدَيْهِ الْوِزَانَ وَالنَّقَادَ ، فَكُومَ كُومَةً مِنْ ذَهَبٍ ، وَكُومَةً مِنْ فِضَّةٍ ، فَقَالَ : يَا حَمْرَاءُ وَيَا بَيْضَاءُ ، احْمَرُّوا وَابْيَضُّوا وَغُرِّوا غَيْرِي .

هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ وَكُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ^٢

1499 . تاريخ دمشق عن أبي صالح السمان : رَأَيْتُ عَلِيًّا دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ ، فَرَأَى فِيهِ شَيْئًا ، فَقَالَ : لَا أَرَى هَذَا هَاهُنَا وَبِالنَّاسِ إِلَيْهِ حَاجَةٌ ! ! فَأَمَرَ بِهِ فُقِّسِمَ ، وَأَمَرَ بِالْبَيْتِ فَكُنْسَ وَنُضِجَ ، فَصَلَّى فِيهِ ، أَوْ قَالَ فِيهِ ؛ يَعْنِي نَامَ^٣ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 198 ؛ الغارات : ج 1 ص 54 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 135 .

٢ . الأموال : ص 285 ح 675 عن عبد العزيز بن محمد عن الإمام الصادق (عليه السلام) ، حلية الأولياء : ج 1 ص 81 عن علي بن ربيعة الوالبي ، شرح نهج البلاغة : ج 19 ص 126 من دون إسناد إلى المعصوم وكلاهما نحوه ، كنز العمال : ج 13 ص 182 ح 36545 ؛ المناقب للكوفي : ج 2 ص 53 ح 541 عن سليمان بن بلال عن الإمام الصادق عنه (عليهما السلام) وفيه «وأخرى من ورق» بدل «وكومة من فضة» .

٣ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 476 ، مسند ابن الجعد : ص 315 ح 2145 .

1497-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Şâbi'den]: Gençlik dönemlerimde bir vakit diğer gençlerle birlikte Kufe meydanına gelmiştik. Ansızın Ali ile (a.s) karşılaştık. Altın ve gümüşten iki yığının karşısında durmuştu. Elinde bir kırbaç vardı. Halkı kırbacı ile uzaklaştırıyordu. Sonra bu mallara dönüp halk arasında taksim etmeye başladı. Derken onca maldan geriye hiçbir şey kalmadı.

Sonra da oradan ayrıldı. Evine götürdüğü şey, diğerlerininkinden ne çok, ne de azdı. Ben de babamın yanına döndüm. "Bugün insanların en hayırlısını veya en ahmakını gördüm!" dedim. Babam, "Kimi gördün oğlum?" diye sordu. "Müminlerin Emiri Ali b. Ebu Talib'i gördüm; şöyle-böyle yapıyordu!" dedim ve gördüklerimi babama anlattım. Bunun üzerine ağladı ve "Ey oğlum, sen insanların en hayırlısını görmüşsün!" dedi.¹

1498-İmam Bakır (a.s): Ali'ye (a.s) bir miktar mal getirildi. Bunun üzerine tartıcılar ve sarrafları karşısında oturttu; sonra da altından ve gümüşten birer yığın oluşturup şöyle dedi: Ey kızılar ve ey beyazlar (yığını)! Kızılbaş, beyazbaş ve benden başkasını aldat!

Pek hayırlıdır şu elim, meyve dererken

*Derip de meyveyi ağzına götüren elden*²

1499-Tarih-i Dimeşk [Ebu Salih es-Semman'dan]: Ali'yi (a.s) beytülmale girerken gördüm. Bir miktar mal görünce "Halkın ihtiyacı varken bunu burada görmeyeyim!" dedi, onların taksim edilmesini emretti. Ali'nin (a.s) emriyle beytülmal süpürüldü ve yerine su serpildi. Sonra orada namaz kıldı veya uyukladı.³

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.198; el-Gârât, c.1, s.54; Biharu'l-Envar, c.41, s.135.

2-el-Emval, s.285, h.675, Abdülaziz b. Muhammed'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.81, Ali b. Rabîa el-Valibî'den; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.19, s.126, herhangi bir masuma (a.s) isnat etmeksizin; Kenzu'l-Ummal, c.13, s.182, h.36545; el-Menakıb, Kufî, c.2, s.53, h.541, Süleyman b. Bilal'den, o da İmam Sadık'tan (a.s).

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.476; Müsned-i İbn-i Câd, s.315, h.2145.

1500 . الدعوات : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) إِذَا أُعْطِيَ مَا فِي بَيْتِ الْمَالِ أَمْرٌ بِهِ فَكُنِسَ ، ثُمَّ صَلَّى فِيهِ ، ثُمَّ يَدْعُو ، فَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَحْبِطُ الْعَمَلَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يُعَجِّلُ النَّقْمَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يُغَيِّرُ النِّعَمَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَمْنَعُ الرِّزْقَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَمْنَعُ الدُّعَاءَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَمْنَعُ التَّوْبَةَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَهْتِكُ الْعِصْمَةَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يُورِثُ النَّدَمَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ ذَنْبٍ يَحْبِسُ الْقِسْمَ^١ .

5/10

توزيع أموال العامة بالسوية

1501 . الاختصاص - فِي بَيَانِ خِصَالِ وَفَضَائِلِ الْإِمَامِ عَلِيِّ (ع) - : الْقِسْمُ بِالسَّوِيَّةِ ، وَالْعَدْلُ فِي الرَّعِيَّةِ ؛ وَلِيَ بَيْتَ مَالِ الْمَدِينَةِ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ وَأَبَا الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيَّهَانِ فَكَتَبَ : الْعَرَبِيُّ وَالْقُرَشِيُّ وَالْأَنْصَارِيُّ وَالْعَجَمِيُّ وَكُلُّ مَنْ كَانَ فِي الْإِسْلَامِ مِنْ قَبَائِلِ الْعَرَبِ وَأَجْنَاسِ الْعَجَمِ سَوَاءً .

فَأَتَاهُ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ بِمَوْلَى لَهُ أَسْوَدَ ، فَقَالَ : كَمْ تُعْطَى هَذَا ؟ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : كَمْ أَخَذْتَ أَنْتَ ؟ قَالَ : ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ ، وَكَذَلِكَ أَخَذَ النَّاسُ . قَالَ : فَأَعْطُوا مَوْلَاهُ مِثْلَ مَا أَخَذَ ؛ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ^٢ .

1502 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ صَالِحِ الْأَنْمَاطِيِّ رَفَعَهُ : لَمَّا أَصْبَحَ عَلِيٌّ (عليه السلام) بَعْدَ الْبَيْعَةِ ، دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ ، فَدَعَا بِمَالٍ كَانَ قَدْ اجْتَمَعَ ، فَقَسَمَهُ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ بَيْنَ مَنْ حَضَرَ مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ . فَقَامَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ

١ . الدعوات : ص 60 ح 150 ، بحار الأنوار : ج 94 ص 93 ح 9 .

٢ . الاختصاص : ص 152 ، بحار الأنوار : ج 40 ص 107 ح 117 .

أَعْتَقْتُ هَذَا الْغُلَامَ ! فَأَعْطَاهُ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ ; مِثْلَ مَا أُعْطِيَ سَهْلَ بْنَ حَنِيفٍ ١ .

1500-ed-Deavât: Emirülmüminin (a.s), beytülmalde bulunan malları dağıttıktan sonra oranın süpürülmesini emrederdi. Sonra da burada namaz kılar ve dua ederdi. Duasında ise şöyle söylerdi: Allah'ım! Ameli yok eden gûnahtan sana sığınırım; belaların çabucak gelmesine yol açan gûnahtan sana sığınırım; nimetleri değiştiren gûnahtan sana sığınırım; rızkı engelleyen gûnahtan sana sığınırım; duayı engelleyen gûnahtan sana sığınırım; tövbeyi engelleyen gûnahtan sana sığınırım; ismet perdesini yırtan gûnahtan sana sığınırım; pişmanlığı miras bırakacak gûnahtan sana sığınırım ve kismetleri hapseden gûnahtan sana sığınırım!²

5/10

HALKIN GENELİNE AİT MALLARIN EŞİT PAYLAŞTIRILMASI

1501-el-İhtisas [İmam Ali'nin (a.s) özelliklerini ve faziletlerini beyan ederken]: Taksimi eşit yapardı ve halk arasında adaletli davranırdı. Medine beytülmalî sorumluluğuna Ammar b. Yasir ile Ebu'l-Heysem b. Teyyihan'ı getirdi. Sonra da şöyle yazdı: Arapıyla, Kureyşlisiyle, Ensar'dan ve Acem'den; Arap kabileleri ile Acem boylarından her kim İslam'a girmişse hepsi de eşittirler.

Derken Sehl b. Huneyf, azat ettiği siyah bir köleyi onun yanına getirerek "Buna ne kadar verirsin?" dedi. Emirülmüminin (a.s), "Sen ne kadar aldın?" diye sordu. O da "Üç dinar aldım; diğer insanlar da aynısını aldı!" deyince Emirülmüminin (a.s) şöyle buyurdu: Buna da, kendisini azat eden efendisine verdiğiniz gibi üç dinar verin!³

1502-el-Emali, Tusî [İbrahim b. Salih el-Enmatî'den merfu olarak]: Ali (a.s), biat gerçekleştikten sonra beytülmale girdi. Sonra da toplanmış olan malı isteyip orada hazır bulunan halk arasında kişi başına üçer dinar gelecek şekilde paylaştırdı. Sehl b. Huneyf ayağa kalkarak "Ey Emirülmüminin, şu köleyi azat ettim!" dedi. Bunun üzerine ona da Sehl b. Hu-

١ . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 686 ح 1457 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 111 .

2-ed-Deavat, s.60, h.150; Biharu'l-Envar, c.94, s.93, h.9.

3-el-İhtisas, s.152; Biharu'l-Envar, c.40, s.107, h.117.

neyfe verdiği miktarda üç dinar verdi.¹

1503 . الكافي عن أبي مخنف : أتى أمير المؤمنين صلوات الله عليه رهط من الشيعة ، فقالوا : يا أمير المؤمنين ، لو أخرجت هذه الأموال ففرقتها في هؤلاء الرؤساء والأشراف ، وفصلتهم علينا ، حتى إذا استوسقت الأمور عدت إلى أفضل ما عودك الله من القسم بالسوية ، والعدل في الرعية !! فقال أمير المؤمنين (عليه السلام) : أ تأمروني - ويحكم - أن أطلب النصر بالظلم والجور فيمن وليت عليه من أهل الإسلام !! لا والله ، لا يكون ذلك ما سمر السمر ، وما رأيت في السماء نجماً ، والله لو كانت أموالهم مالى لساويت بينهم ، فكيف وإنما هي أموالهم !²

1504 . الإمام على (ع) - من خطبة له عندما عوتب على التسوية في الفء - : فأمّا هذا الفء فليس لأحد فيه على أحد أثر ، قد فرغ الله عز وجل من قسمه ، فهو مال الله ، وأنتم عباد الله المسلمون ، وهذا كتاب الله ، به أقرنا ، وعليه شهدنا ، وله أسلمنا ، وعهد نبينا بين أظهرنا ، فسلموا رحمكم الله ، فمن لم يرض بهذا فليتول كيف شاء³.

1505 . عنه (عليه السلام) - من كتابه إلى مصلّة بن هبيرة الشيباني عامله على أردشير خرة⁴ - : ألا وإن حق من قبلك وقبلنا من المسلمين في قسمة هذا الفء

1-el-Emali, Tusî, s.686, h.1457; el-Menakib, İbn-i Şehraşub, c.2, s.111, Malik b. Evs b. Hedesan'dan, "Sehl b. Huneyf ayağa kalkarak..." bölümünden itibaren; Biha-ru'l-Envar, c.32, s.38, h.24.

2 . الكافي : ج 4 ص 31 ح 3 ، تحف العقول : ص 185 ، نثر الدر : ج 1 ص 318 كلاهما نحوه وراجع

الأمالى للمفيد : ص 175 ح 6 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 95 .

3 . تحف العقول : ص 184 ; المعيار والموازنة : ص 112 ، شرح نهج البلاغة : ج 7 ص 40 .

4 . أردشير خرة : من أجل بقاع فارس ، وقد بناها أردشير بابكان ، ومنها مدينة شیراز وميمند

وكازرون ، وهى بلدة قديمة (راجع معجم البلدان : ج 1 ص 146).

سَوَاءٌ ، يَرِدُونَ عِنْدِي عَلَيْهِ وَيَصْدُرُونَ عَنْهُ^١ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 43 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 516 ح 712 .

1503-el-Kafi [Ebu Mihneft'ten]: Bir grup Şîî, Emirülmüminin'in (a.s) yanına gelerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! Keşke şu malları çıkarsan da bu kabile reisleriyle eşraf arasında dağıtsan; onları bizden üstün tutsan da sonra işler yoluna girdiğinde Allah'ın sana verdiği en üstün yöntemine, yani eşit şekilde paylaştırmaya, tebaa arasında adaletli davranmaya geri dönsen!!

Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) şöyle buyurdu: Yazıklar olsun size! Bana, üzerlerinde hükümetim olan Müslümanlara zulüm ve haksızlık ederek başarıyı aramamı mı öneriyorsunuz?! Andolsun Allah'a ki çark döndükçe ve gökte yıldız gördüğüm sürece böyle bir şey asla olmayacaktır. Vallahi eğer bu mallar şahsıma ait olsaydı, yine de onlar arasında eşit şekilde paylaşırdım. Şu halde, (tüm bu mallar onların) kendi mallarıyken nasıl olur da böyle bir şey yapabilirim?!¹

1504-İmam Ali (a.s) [Malları eşit şekilde paylaştırdığı için kınanınca yaptığı konuşmasından]: Ganimete gelince; hiçkimsenin bu konuda bir başkasına üstünlük hakkı yoktur. Yüce Allah onları taksim etmiştir; bu ganimetler Allah'ın mallarıdır; siz ise Allah'a teslim olan kullarısınız. İşte, bu da, hepimizin itiraf ettiği, hakkaniyetine şahitlikte bulunduğumuz ve karşısında teslim olduğumuz Allah'ın kitabıdır. Peygamber'in ahdi de hâlen aramızdadır. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, artık teslim olun. Bu (paylaştırma tarzına) razı olmayan istediği şekilde yüzünü çevirebilir!²

1505-İmam Ali (a.s) [Erdeşir Hurra³ valisi Muskala b. Hubeyre eş-Seybanî'ye yazdığı mektubunda]: Haberin olsun ki, senin yanında bulunan Müslümanların da, benim yanımda bulunanların da ganimette hakları eşittir; onlar (haklarını almak için) bana gelir ve yanımdan çıkıp giderler.⁴

1-*el-Kâfi*, c.4, s.31, h.3; *Tuhefu'l-Ukul*, s.185; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.318. Ayrıca bkz: *el-Emali*, Şeyh Mufid, s.175, h.6; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.95.

2-*Tuhefu'l-Ukul*, s.184; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.112; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.7, s.40.

3-Erdeşir Babekan'ın kurduğu en büyük eski Fars bölgelerinden biridir. Şiraz ve Kazirun bu bölgenin bir kısmını oluşturmaktadır. Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.146.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 43. Mektup; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.516, h.712.

1506 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ وَالْيَمَانِ - : أَمْرُكَ أَنْ تُجِبِيَ خَرَجَ الْأَرْضَيْنِ عَلَى الْحَقِّ وَالنَّصْفَةِ، وَلَا تَتَجَاوَزَ مَا قَدَّمْتُ بِهِ إِلَيْكَ، وَلَا تَدْعَ مِنْهُ شَيْئاً، وَلَا تَبْتَدِعَ فِيهِ أَمْراً، ثُمَّ اقْسِمَهُ بَيْنَ أَهْلِهِ بِالسَّوِيَّةِ وَالْعَدْلِ^١.

1507 . الغارات عن أبي إسحاق الهمداني : إِنَّ امْرَأَتَيْنِ أَتَتَا عَلِيّاً (عليه السلام) عِنْدَ الْقِسْمَةِ ؛ إِحْدَاهُمَا مِنَ الْعَرَبِ، وَالْأُخْرَى مِنَ الْمَوَالِي، فَأَعْطِيَ كُلَّ وَاحِدَةٍ خَمْسَةَ وَعِشْرِينَ دِرْهماً وَكُرّاً مِنَ الطَّعَامِ.

فَقَالَتِ الْعَرَبِيَّةُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنِّي امْرَأَةٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَهَذِهِ امْرَأَةٌ مِنَ الْعَجَمِ !!

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : إِنِّي وَاللَّهِ لَا أَجِدُ لِبْنِي إِسْمَاعِيلَ فِي هَذَا الْفَيْءِ فَضْلاً عَلَى بَنِي إِسْحَاقَ !!^٢

1508 . أنساب الأشراف عن الحارث : كُنْتُ عِنْدَ عَلِيٍّ، فَاتَتْهُ امْرَأَتَانِ، فَقَالَتَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّا فَقِيرَتَانِ مُسْكِينَتَانِ. فَقَالَ : قَدْ وَجَبَ حَقُّكُمَا عَلَيْنَا وَعَلَى كُلِّ ذِي سَعَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِنْ كُنْتُمَا صَادِقَتَيْنِ، ثُمَّ أَمَرَ رَجُلًا فَقَالَ : انْطَلِقْ بِهِمَا إِلَى سَوْقِنَا، فَاشْتَرِ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا كُرّاً مِنْ طَعَامٍ وَثَلَاثَةَ أَثْوَابٍ - فَذَكَرَ رِداءً أَوْ خِمَاراً وَإِزاراً - وَأَعْطَى كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِنْ عَطَائِي مِئَةَ دِرْهم.

فَلَمَّا وَلَّتَا، سَفَرَتْ إِحْدَاهُمَا وَقَالَتْ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَضَّلَنِي بِمَا فَضَّلَكَ اللَّهُ بِهِ وَشَرَّفَكَ !

قَالَ : وَبِمَاذَا فَضَّلَنِي اللَّهُ وَشَرَّفَنِي ؟ قَالَتْ : بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله).

قَالَ : صَدَقْتَ، وَمَا أَنْتِ ؟ قَالَتْ : أَنَا امْرَأَةٌ مِنَ الْعَرَبِ وَهَذِهِ مِنَ الْمَوَالِي.

١ . إرشاد القلوب : ص 321، الدرجات الرفيعة : ص 289، بحار الأنوار : ج 28 ص 88 ح 3.

٢ . الغارات : ج 1 ص 70 وراجع الاختصاص : ص 151 والسنن الكبرى : ج 6 ص 567 ح 12990

وكنز العمال : ج 6 ص 610 ح 17095.

1506-İmam Ali (a.s) [Medain valisi Huzeyfe b. Yeman'a yazdığı mektubunda]: Sana, arazilerin vergilerini adalet ve insaf esasına dayanarak toplamayı emrediyorum. Sana gönderdiğimin ötesine geçme; ondan hiçbir şeyi bırakma ve o konuda hiçbir bidat çıkarma. Sonra onu, hak edenler arasında eşit ve adaletli bir şekilde taksim et.¹

1507-el-Gârât [Ebu İshak el-Hemdanî'den]: Mallar taksim edilirken iki kadın Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi. Onlardan biri Arap, diğeri ise Mevalî'dendi (Arap olmayan Müslümanlardandı). Emirülmüminin (a.s) onlardan her birine yirmi beş dirhem ve bir batman yiyecek verdi.

Arap kadın "Ey Emirülmüminin! Ben bir Arap kadınıyım; oysa bu, Acem kadınıdır!" deyince Ali (a.s) şöyle buyurdu: Andolsun Allah'a ki ben şu malın taksiminde İsmailoğullarının İshakoğullarına karşı bir üstünlüğünü görmüyorum!²

1508-Ensabu'l-Eşraf [Haris'ten]: Ali'nin (a.s), yanında bulduğum sırada iki kadın geldi. Onlar "Biz, fakir ve düşkünüz" dediler. Ali (a.s), "Eğer doğru söylüyor iseniz, bizim üzerimizde ve imkân sahibi tüm Müslümanların üzerinde hakkınız vardır" buyurdu. Sonra da bir kişiye "Bunları pazarımıza götür; her birine bir batman yiyecek ve üç elbise [rida veya başörtüsü ve izar] satın al. Her birine de benim sorumluluğumdaki maldan yüz dirhem ver" dedi.

Geri döndüklerinde, içlerinden biri yüzündeki peçeyi kaldırıp dedi ki: Ey Emirülmüminin! Allah'ın seni üstün kılıp onurlandığı şeyle beni üstün kıl!

Ali (a.s): Allah beni ne ile üstün kılıp onurlandırmış ki?

Kadın: Resulullah (s.a.a) ile.

Ali (a.s): Doğru söyledin. Ancak sen kimsin?

Kadın: Ben, bir Arap kadınıyım, bu ise Arap değil!

1-İrşadu'l-Kulub, s.321; ed-Derecatu'r-Rafia, s.289; Biharu'l-Envar, c.28, s.88, h.3.

2-el-Gârât, c.1, s.70. Ayrıca bkz: el-İhtisas, s.151; es-Sunenu'l-Kubra, c.6, s.567, h.12990; Kenzu'l-Ummal, c.6, s.610, h.17095.

قال: فَتَنَاوَلَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ، ثُمَّ قَالَ: قَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَمَا رَأَيْتُ لَوْلَدِ إِسْمَاعِيلَ عَلَى وَلَدِ إِسْحَاقَ (عليهما السلام) فَضَلَا وَلَوْ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ^١.

1509 . أنساب الأشراف عن مُصْعَب: كَانَ عَلَى يُقْسِمُ بَيْنَنَا كُلَّ شَيْءٍ، حَتَّى يَقْسِمَ الْعُطُورَ بَيْنَ نِسَائِنَا^٢.

1510 . أنساب الأشراف عن الحارث: سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ وَهُوَ يَخْطُبُ: قَدْ أَمَرْنَا نِسَاءَ الْمُهَاجِرِينَ بَوْرَسٍ وَإِيرَ. قَالَ: فَأَمَّا الْإِيرُ فَأَخَذَهَا مِنْ نَاسٍ مِنَ الْيَهُودِ مِمَّا عَلَيْهِمْ مِنَ الْجَزِيَّةِ^٣.

1511 . فضائل الصحابة عن فضالة بن عبد الملك عن كريمة بنت همام الطائبة: كَانَ عَلَى يُقْسِمُ فِينَا الْوَرَسَ بِالْكُوفَةِ. قَالَ فَضَالَةُ: حَمَلْنَاهُ عَلَى الْعَدْلِ مِنْهُ^٤.

1512 . المناقب لابن شهر آشوب عن حكيم بن أوس: كَانَ عَلَى (عليه السلام) يَبْعَثُ إِلَيْنَا بِزِقَاقِ الْعَسَلِ فَيَقْسِمُ فِينَا، ثُمَّ يَأْمُرُ أَنْ يَلْعَقُوهُ. وَأُتِيَ إِلَيْهِ بِأَحْمَالٍ فَكِهَتْ، فَأَمَرَ بِبَيْعِهَا، وَأَنْ يُطْرَحَ ثَمْنُهَا فِي بَيْتِ الْمَالِ^٥.

1513 . تاريخ دمشق عن كليب: قَدِمَ عَلَى عَلَى مَالٍ مِنْ أَصْبَهَانَ، فَقَسَمَهُ عَلَى سَبْعَةِ أَهْلِهِمْ، فَوَجَدَ فِيهِ رَغِيْفًا، فَكَسَرَهُ عَلَى سَبْعَةٍ، وَجَعَلَ عَلَى كُلِّ قِسْمٍ مِنْهَا كِسْرَةً، ثُمَّ دَعَا أُمَرَاءَ الْأَشْيَاعِ فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ لِيَنْظُرَ أَيُّهُمْ يُعْطَى أَوْلَاهُ^٦.

١ . أنساب الأشراف: ج 2 ص 376.

٢ . أنساب الأشراف: ج 2 ص 374.

٣ . أنساب الأشراف: ج 2 ص 374.

٤ . فضائل الصحابة لابن حنبل: ج 1 ص 547 ح 920، ذخائر العقبى: ص 191.

٥ . المناقب لابن شهر آشوب: ج 2 ص 111، بحار الأنوار: ج 41 ص 117 ح 24.

٦ . تاريخ دمشق: ج 42 ص 476، فضائل الصحابة لابن حنبل: ج 1 ص 545 ح 913، الكامل في

Haris der ki: Ali (a.s) yerden bir şey aldı ve sonra şöyle buyurdu: İki levh arasını okudum; İsmailoğullarının İshakoğullarına karşı bir sivrisinek kanadı kadar dahi üstünlüğü olduğunu göremedim!¹

1509-Ensabu'l-Eşraf [Mus'ab'dan]: Ali (a.s) her şeyi aramızda taksim ederdi. Hatta ıtırıları (güzel kokuları) dahi kadınlarımız arasında paylaşırdı.²

1510-Ensabu'l-Eşraf [Haris'ten]: Ali'den (a.s) duydum; şöyle konuşuyordu: Muhacirlerin kadınlarına alaçehre sürülmüş elbiseler ve iğneler (verilmesini) emrettik. Haris der ki: İğneleri bir grup Yahudi'den vergi olarak almıştı.³

1511-Fezailu's-Sahabe [Fazale b. Abdulmelik'den, o da Hemmam et-Tabiye'nin kızı Kerime'den]: Ali (a.s), Kufe'de, alaçehre ile boyanmış elbiseleri aramızda taksim etti. Fazale der ki: Bunu, onun adalete bağladık.⁴

1512-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub [Hekim b. Evs'ten]: Ali (a.s), aramızda taksim edilmesi için bize bal dolu kaplar gönderir, sonra da o kapların yalanmasını emrederdi. Birkaç kez ona meyve getirdiler. (Her defasında) bunların satılmasını ve parasının da beytülmale bırakılmasını emretti.⁵

1513-Tarih-i Dimeşk [Kuleyb'den]: Ali'ye (a.s) İsfahan'dan bir miktar mal ulaştı. O da onu yediye böldü. Mallar arasında bir somun ekmek olduğunu gördü. Onu da yediye bölerek her payın üzerine birer parça bıraktı. Sonra kabile büyüklerini çağırdı ve hangisine önce vereceğinin belirlenmesi için aralarında kura çekti.⁶

التاريخ : ج 2 ص 442 ; الغارات : ج 1 ص 51 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 112.

1-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.376.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.374.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.374.

4-Fezailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.547, h.920; Zahairu'l-Ukba, s.191; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.221, son iki kaynakta "Tabiye" yerine "Taiye" şeklinde kaydedilmiştir; el-Menakıb, Kufî, c.2, s.77, h.559, Akabe kızı Kerime'den, bu kaynakta son cümleye yer verilmemiştir.

5-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.111; Biharul-Envar, c.41, s.117, h.24.

6-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.476; Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.545, h.913; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.442; el-Gârât, c.1, s.51; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2,

1514 . الغارات عن كُليب الجرَميَّ: كُنْتُ عِنْدَ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَجَاءَهُ مَالٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَقَامَ وَقُمْنَا مَعَهُ، حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى خَرَبَنْدَجَنْ وَجَمَّالِينَ، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ، حَتَّى اَزْدَحَمُوا عَلَيْهِ، فَأَخَذَ حَبَالًا فَوَصَّلَهَا بِيَدِهِ وَعَقَدَ بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ، ثُمَّ أَدَارَهَا حَوْلَ الْمَتَاعِ، ثُمَّ قَالَ: لَا أَحِلُّ لِمَنْ أَحَدٌ أَنْ يُجَاوِزَ هَذَا الْحَبْلَ. فَقَعَدْنَا مِنْ وَرَاءِ الْحَبْلِ.

وَدَخَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَقَالَ: أَيْنَ رُؤُوسُ الْأَسْبَاعِ؟ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ، فَجَعَلُوا يَحْمِلُونَ هَذَا الْجَوَالِقَ إِلَى هَذَا الْجَوَالِقِ، وَهَذَا إِلَى هَذَا، حَتَّى قَسَمُوهُ سَبْعَةَ أَجْزَاءٍ.

قال: فَوَجَدَ مَعَ الْمَتَاعِ رَغِيفًا، فَكَسَرَهُ سَبْعَ كِسْرٍ، ثُمَّ وَضَعَ عَلَى كُلِّ جُزْءٍ كِسْرَةً، ثُمَّ قَالَ:

هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ

قال: ثُمَّ أَقْرَعَ عَلَيْهَا، فَجَعَلَ كُلُّ رَجُلٍ يَدْعُو قَوْمَهُ، فَيَحْمِلُونَ الْجَوَالِقَ^١.

1515 . مَرُوجُ الذَّهَبِ: انْتَرَعَ عَلِيٌّ أَمْلَاكًا كَانَ عُثْمَانُ أَقْطَعَهَا جَمَاعَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَقَسَمَ مَا فِي بَيْتِ الْمَالِ عَلَى النَّاسِ، وَلَمْ يُفْضِلْ أَحَدًا عَلَى أَحَدٍ^٢.

1516 . مَرُوجُ الذَّهَبِ - فِي ذِكْرِ حَرْبِ الْجَمَلِ - : قَبَضَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] مَا كَانَ فِي مُعَسَّكَرِهِمْ مِنْ سِلَاحٍ وَدَابَّةٍ وَمَتَاعٍ وَآلَةٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ فَبَاعَهُ، وَقَسَمَهُ بَيْنَ أَصْحَابِهِ، وَأَخَذَ لِنَفْسِهِ كَمَا أَخَذَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِمَّنْ مَعَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ وَأَهْلِهِ وَوُلْدِهِ;

s.112. Ayrıca bkz: *Hilyetu'l-Evliya*, c.7, s.300.

١ . الغارات: ج 1 ص 52، بحار الأنوار: ج 100 ص 60 ح 10.

٢ . مروج الذهب: ج 2 ص 362.

خَمْسَمِئَةُ دِرْهَمٍ .

1514-el-Gârât [Kuleyb el-Cermî'den]: Ali'nin yanında (a.s) bulunduğumuz sırada ona dağdan bir miktar mal geldi. Ayağa kalkınca biz de kalktık. Eşek ve deve kiralatanların yanına vardığımızda halk da onun etrafına toplandı. Etrafında (büyük bir) izdiham yaşandı. Ali (a.s) birkaç ip aldı, onları birbirine bağladı ve daha sonra malların etrafına onunla bir set çekti. Ardından "Hiç kimsenin bu ipi geçmesine izin vermiyorum!" diye seslendi. Biz de ipin gerisinde oturduk.

Ali (a.s), içeri girdi ve "Yedi boyun büyükleri nerede?" diye sordu. Derken onlar da gelip Ali'nin yanına girdiler. Orada bulunan çuvalları sağa-sola taşımaya başladılar ve malları yedi parçaya ayırdılar.

Ravi der ki: (İmam), malların içinde bir somun ekmek buldu. Onu yediye böldü; her birini daha önce paylaştırılmış parçaların üzerine bıraktı. Sonra da şöyle buyurdu:

*Pek hayırlıdır şu elim, meyve dererken
Derip de meyveyi ağzına götüren elden*

Ravi der ki: Daha sonra Ali (a.s) parçalar üzerinde kura çekti; kabile büyüklerinden her biri, çuvalları taşımaları için kendi kabilesini çağırmağa başladı.¹

1515-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s), Osman'ın Müslümanlardan bazılarına bağışladığı mülkleri geri aldı. Beytülmalde bulunanları ise halk arasında eşit olarak paylaştırdı; hiç kimseye yekdiğerinden fazlasını vermedi.²

1516-Murucu'z-Zeheb [Cemel Savaşı'nı anlatırken]: Ali (a.s) onların ordusunda bulduğu silah, hayvan, savaş aleti ve diğer malları alıp sattı ve parasını kendi ashabı arasında taksim etti. Kendisi için beraberiindeki yarenleri ve onların aileleriyle evlatlarına verdiği kadar, beş yüz dirhem aldı.

1-el-Gârât, c.1, s.52; Biharul-Envar, c.100, s.60, h.10.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.362.

فَاتَاهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي لَمْ آخُذْ شَيْئاً ، وَخَلَّفَنِي عَنِ الْحُضُورِ كَذَا - وَأَدْلَى بِعُذْرٍ - فَأَعْطَاهُ الْخَمْسَمِئَةَ الَّتِي كَانَتْ لَهُ^١ .

1517 . الجمل : ثُمَّ نَزَلَ (عَلَيْهِ السَّلَام) [بَعْدَ وَقْعَةِ الْجَمَلِ] ، وَاسْتَدْعَى جَمَاعَةً مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَمَشَوْا مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ ، وَأَرْسَلَ إِلَى الْقُرَّاءِ فَدَعَاهُمْ ، وَدَعَا الْخُزَّانَ ، وَأَمَرَهُمْ بِفَتْحِ الْأَبْوَابِ الَّتِي دَاخِلُهَا الْمَالُ ، فَلَمَّا رَأَى كَثْرَةَ الْمَالِ قَالَ :

هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ

ثُمَّ قَسَمَ الْمَالَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ، فَأَصَابَ كُلَّ رَجُلٍ مِنْهُمْ سِتَّةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ ، وَكَانَ أَصْحَابُهُ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفًا ، وَأَخَذَ هُوَ (عَلَيْهِ السَّلَام) كَأَحَدِهِمْ . فَبَيْنَا هُمْ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ إِذْ أَتَاهُ آتٌ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ اسْمِي سَقَطَ مِنْ كِتَابِكَ ، وَقَدْ رَأَيْتُ مِنَ الْبَلَاءِ مَا رَأَيْتُ ! فَدَفَعَ سَهْمَهُ إِلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ^٢ .

1518 . الغارات عن المغيرة الضبّي : كَانَ أَشْرَافُ أَهْلِ الْكُوفَةِ غَاشِيَيْنَ لِعَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، وَكَانَ هَوَاهُمْ مَعَ مُعَاوِيَةَ ؛ وَذَلِكَ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ لَا يُعْطَى أَحَدًا مِنَ الْفَيْءِ أَكْثَرَ مِنْ حَقِّهِ ، وَكَانَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ جَعَلَ الشَّرَفَ فِي الْعَطَاءِ

١ . مروج الذهب : ج 2 ص 380 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 250 .

٢ . الجمل : ص 400 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 250 .

ألفى درهم^۱.

Derken ashabından biri gelip "Ey Emirülmüminin! Ben hiçbir şey almadım. Şöyle-böyle oldu da hazır bulunamadım!" dedi ve taksimat sırasında bulunmayışına dair mazeret getirdi. Bunun üzerine Ali (a.s) kendisi için aldığı beş yüz dirhemi ona verdi.²

1517-el-Cemel: Ali (a.s) Cemel Savaşı'ndan sonra (şehre) inip yarenlerinden bir grubu çağırttı. Onlar (gelince de) İmam'la birlikte yürümeye başlayıp beytülmale girdiler. (İmam) kârilerin peşinden adam gönderip onları da çağırttı. Hazine memurlarını sesleyip onlara, ardında mallar bulunan kapıları açmalarını emretti. Orada bol miktarda mal görünce şöyle buyurdu:

Pek hayırlıdır şu elim, meyve dererken

Sonra da o malları ashabı arasında paylaştırdı. Ali'nin (a.s) ashabının sayısı on iki bindi. Yapılan taksimat sonucu onlardan her birine altı bin dirhem ulaştı. Ali de (a.s) onlardan birinin aldığı kadar aldı. Onlar bu durumdayken bir kişi çıkageldi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Senin listenden benim ismim düşmüş; hâlbuki benim başıma gelen belayı bir ben bilirim!

Bunun üzerine [Ali (a.s)] kendi payını o kişiye verdi.³

1518-el-Gârât [Mugayre ez-Zabbî'den]: Kufe'nin büyükleri Ali'ye (a.s) karşı samimi değillerdi. Muaviye'ye meyilliydiler. Zira Ali (a.s) ganimeti paylaştırırken hiç kimseye hakkından

۱ . الغارات : ج 1 ص 44 .

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.380. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.250.

3-el-Cemel, s.400. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.250.

fazlasını vermiyordu. Ama Muaviye b. Ebu Süfyan, eşraf kesiminden olanların her biri için iki bin dirhem kararlaştırmıştı.¹

1519 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فى ذمّ العاصين من أصحابه - :
أوليس عجباً أنّ معاوية يدعُو الجُفَاءَ الطَّغَامَ فَيَتَّبِعُونَهُ عَلَى غَيْرِ مَعُونَةٍ وَلَا عَطَاءٍ ، وَأَنَا أَدْعُوكُمْ - وَأَنْتُمْ تَرِيكُهُ الْإِسْلَامَ ، وَبَقِيَّةُ النَّاسِ - إِلَى الْمَعُونَةِ أَوْ طَائِفَةٍ مِنَ الْعَطَاءِ ، فَتَفَرَّقُونَ عَنِّي وَتَخْتَلِفُونَ عَلَيَّ ؟ !^٢

1520 . عنه (عليه السلام) - فى قوم من أهل المدينة لحقوا بمعاوية - :
قَدْ عَرَفُوا الْعَدْلَ وَرَأَوْهُ وَسَمِعُوهُ وَوَعَوْهُ ، وَعَلِمُوا أَنَّ النَّاسَ عِنْدَنَا فى الْحَقِّ أَسْوَأَ ، فَهَرَبُوا إِلَى الْأَثَرَةِ ، فَبَعْدًا لَهُمْ وَسُحْقًا^٣ .

1-el-Gârât, c.1, s.44.

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 180 ، الغارات : ج 1 ص 291 ؛ تاريخ الطبرى : ج 5 ص 107 عن عبد الله بن فقيم ، البداية والنهاية : ج 7 ص 316 كلّها نحوه .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 70 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 113 وفيه من «وعلموا...» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 521 ح 714 ؛ أنساب الأشراف : ج 2 ص 386 وفيه من «وعلموا...» .

1519-İmam Ali (a.s) [Kendisine karşı asi olan ashabını kınarken]: Ne kadar şaşılacak şey, değil mi! Muaviye aşâğılık zalimleri çağırıyor, hiç bir karşılık vermediği halde ona itaat ediyorlar. Ben ise İslam'ın mirasçıları ve Müslümanların geriye kalanları olan sizleri yardıma çağırıyorum ve bahşiş veriyorum; buna rağmen benden ayrılıyor, ayrılığa düşüyorsunuz!¹

1520-İmam Ali (a.s) [Medine halkından Muaviye'ye katılanlar hakkında]: Adaleti tanıdılar, gördüler, işittiler ve iyice öğrendiler. İnsanların hak konusunda bizim katımızda eşit olduğunu bildiler ve bundan çekinerek bir menfaat elde etmeye koştular. Allah onları rahmetinden uzak kılsın!²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 180. Hutbe; *el-Gârât*, c.1, s.291; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.107, Abdullah b. Fakim'den; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.316.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 70. Mektup; *Hasaisu'l-Eimme*, s.113, "İnsanların hak konusunda..." cümlesinden itibaren; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.521, h.714; *En-sabu'l-Eşraf*, c.2, s.386, "İnsanların hak konusunda..." cümlesinden itibaren.

İSLAM'IN İLK YILLARINDA UMUMA AİT MALLARI PAYLAŞTIRMA METODUNA KISA BİR BAKIŞ

Rivayete dayalı metinlerinde geçen "beytülmal" ifadesi, tasarruf yetkisi İslam hükümetinde olan tüm Müslümanlara ait gelirler için kullanılan genel bir kavramdır. Tüm rivayetler göz önüne alındığında, genel olarak beytülmalin iki harcama alanı bulunduğunu görmek mümkündür:

1-Özel Harcamalar: Fakirler, düşkünler ve özürliülerin ihtiyaçlarının karşılanması; şehit aileleri, beytülmal çalışanları, kadı ve askerlerin temini, eğitim ve sağlık konusundaki harcamalar; iflas edenlerin borçlarının karşılanması ve kefil bulunmayan maktüllerin diyetlerinin ödenmesi; imar ve kalkınmaya yönelik harcamalar bu sınıftandır.

2-Genel Harcamalar: Beytülmalde, sözü edilen alanlarla ilgili harcamalar tamamlandıktan sonra artan miktar, tüm Müslümanlar arasında paylaştırılırdı. Rivayetlere dayalı metinlerde bu tür harcamalar, "fertlerin beytülmalde bulunan sosyal hakkı" olarak tanımlanmıştır.

İslam açısından beytülmalin istenilen şekilde paylaşılması, iki temel özelliğe vurgu yapmaktadır:

1-Adalete Riayet Etmek: İslam'da umuma ait servetlerin paylaşılmasına ilişkin iktisadî adalet, iki temel ölçüye dayanır:

a) Sosyal refahın önceliği, toplumun zayıf ve mahrum kesimine ehemmiyet verilmesi, refah düzeylerinin genişletilmesi.

b) Eşit haklar konusunda eşitlik ölçüsüne riayet etmek.

İmam Ali'nin (a.s) malların paylaşılması konusundaki siyasetine baktığımızda bu iki temel ölçüyü net olarak görmekteyiz. Zira valile-

rine yazmış olduğu mektuplarında, beytülmalin bir bölümünü toplumun gelir düzeyi düşük mahrum kesimine tahsis etmelerini sürekli vurgulamıştır. Ayrıca yersiz ve aşırı ayrıcalıkları lağvetmelerini; uzak-yakın, Arap-Acem, kadın-erkek; İslam'da geçmişi olan veya yeni İslam'la tanışmış olan toplumun her ferdine eşit haklar sağlamalarını sürekli olarak vurgulamış, tavsiyede bulunmuş; adalet talipleri için insanî adaletin en parlak şeklini böylece tasvir etmiştir.

2-Umuma Ait Malların Hapsedilmemesi: İslam'ın ekonomiye yönelik siyasetinin temel özelliklerinden biri de, umuma ait malları bir an önce sahiplerine vermek ve onları alıkoymaktan kaçınmaktır. İslam, malların dağıtılması konusundaki itidalin gerekliliğine vurgu yapmakla; hatta onun ölçüsü konusunda bile program sunmakla birlikte umuma ait malların geçerli bir gerekçe olmaksızın alıkonulmasını şiddetle kınamış, çabucak dağıtılmasını tavsiye etmiştir.

Bu iki özelliği göz önünde bulundurarak, beytülmale ait malların harcanması konusunda en doğru yolu şu şekilde açıklayabiliriz: Gelir ve gider her ikisi de fiilî olarak mevcutken özel bir alanda kullanılmak üzere gelirlerden bir bölümü bekletilirse, bu durumda harcamayı geciktirmek "biriktirmek" veya "alıkoymak" sayılır. Rivayetlerde geçen "mal biriktirmekten kaçınmak" ifadesi de bu tür durumları kapsamaktadır.

Yüce Peygamberimiz (s.a.a) bu yönetime riayet edilmesi konusunda öylesine titiz davranırdı ki, hak sahiplerine ulaşması gereken azıcık bir mal dahi yanında kaldığında mübarek simasında sıkıntı izleri belirirdi. Ömer zamanında beytülmal gelirleri daha öncesinde hiç görülmemiş derecede artınca, hükümet, beytülmal ve divan tesis etti. Beytülmal gelirleri yıl boyunca beytülmalde toplanır, biriktirilir; yılsonunda ise tüm Müslümanlara kişi başına dağıtılırdı.

İmam Ali (a.s), hükümete gelince bu siyaseti reddetti ve Peygamberin (s.a.a) yöntemine döndü. Beytülmalin taksimini bir geceliğine dahi olsa geciktirmekten kaçınması ve beytülmaldeki tüm malların dağıtılması konusundaki ısrarlı tutumu, İmam'ın "biriktirme" yöntemine ne denli bir şiddetle karşı olduğunun açık bir göstergesidir.

5/11

تَوْفِيرُ الْحَاجَاتِ الضَّرُورِيَّةِ لِلْجَمِيعِ

1521 . الإمام علي(عليه السلام) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فَرَضَ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ أَقْوَاتَ الْفُقَرَاءِ ، فَمَا جَاعَ فَقِيرٌ إِلَّا بِمَا مَتَّعَ بِهِ غَنِيٌّ ؛ وَاللَّهُ تَعَالَى سَائِلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ ^١ .

1522 . عنه(عليه السلام) : إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ فِي أَمْوَالِهِمْ بِقَدَرٍ مَا يَكْفِي فُقَرَاءَهُمْ ؛ فَإِنْ جَاعُوا وَعَرَوْا جَهَدُوا فِي مَنَعَ الْأَغْنِيَاءِ ؛ فَحَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُحَاسِبَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُعَذِّبَهُمْ عَلَيْهِ ^٢ .

1523 . عنه(عليه السلام) : مَا أَصْبَحَ بِالْكَوْفَةِ أَحَدٌ إِلَّا نَاعِمًا ؛ إِنَّ أَدْنَاهُمْ مَنْزِلَةً لِيَأْكُلُ مِنَ الْبَرِّ وَيَجْلِسُ فِي الظِّلِّ وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ ^٣ .

1524 . تهذيب الأحكام عن محمد بن أبي حمزة عن رجل بلغ به أمير المؤمنين(عليه السلام) : مَرَّ شَيْخٌ مَكْفُوفٌ كَبِيرٌ يَسْأَلُ ، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) : مَا هَذَا ؟ فَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، نَصْرَانِيٌّ ! قَالَ : فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) : اسْتَعْمَلْتُمُوهُ ، حَتَّى إِذَا كَبِرَ وَعَجَزَ مَنَعْتُمُوهُ ؟ ! أَنْفَقُوا عَلَيْهِ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ ^٤ .

١ . نهج البلاغة : الحكمة 328 ، روضة الواعظين : ص 497 نحوه ، عيون الحكم والمواعظ : ص 152 ح 3343 ؛ ينابيع المودة : ج 2 ص 249 ح 699 وفيها «منع» بدل «مُتَّعَ بِهِ» .

٢ . السنن الكبرى : ج 7 ص 37 ح 13206 عن محمد بن علي ، كنز العمال : ج 6 ص 528 ح 16840 .

٣ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 531 ح 883 ، المصنف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 157 ح 15 كلاهما عن عبد الله بن سبرة ، كنز العمال : ج 14 ص 172 ح 38276 نقلا عن هناد ؛ المناقب لابن

شهر آشوب : ج 2 ص 99 ، بحار الأنوار : ج 40 ص 327 .

٤ . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 293 ح 811 .

5/11

GENELE AİT ZORUNLU İHTİYAÇLARIN TEMİNİ

1521-İmam Ali (a.s): Münezzeh olan Allah, yoksulların rızkını zenginlerin mallarında karar kılmıştır. Zengin, malı kendi zevkine göre harcadığından dolayı fakir aç kalmıştır. Yüce Allah, onları bu işlerinden dolayı sorguya çekecektir!¹

1522-İmam Ali (a.s): Allah, zenginlerin mallarında fakirlere yetecek miktarda (mal) karar kıldı. Eğer fakirler aç ve açıktaki kalırlarsa zenginleri engellemek için çalışacaklardır. Onları kıyamet günü hesaba çekmek ve bu davranışlarından dolayı azaplandırmak da Allah'a haktır!²

1523-İmam Ali (a.s): Kufe'de hiç kimse yoktur ki refah içinde bulunmamış olsun. Zira onların (ekonomik olarak) en aşağı derecede olanı buğday ekmeği yiyor, gölgede oturuyor ve Fırat suyundan içiyor.³

1524-Tehzibu'l-Ahkâm [Muhammed b. Ebu Hamza'dan, o da Emirülmüminin (a.s) ile karşılaşan bir kişiden]: Gözleri görmeyen yaşlı bir adam dilencilik yapıyordu. Emirülmüminin (a.s) "Bu kimdir?" diye sorunca "Ey Emirülmüminin! Nasranidir!" dediler.

Ravi der ki: Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) şöyle buyurdu: Onu çalıştırdınız; yaşlanıp aciz duruma gelince de mahrum bıraktınız (öyle mi)?! Ona beytülmalde infakta bulunun!⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 328. hikmetli söz; Ravzatu'l-Vaizin, s.497; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.152; Yenabiu'l-Mevedde, c.2, s.249, h.699.

2-es-Sunenu'l-Kubra, c.7, s.37, h.13206, Muhammed b. Ali'den; Kenzu'l-Ummal, c.6, s.528, h.16840.

3-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.531, h.883; el-Musannef, İbn-i Şeybe, c.8, s.157, h.15, Abdullah b. Sahbere'den; Kenzu'l-Ummal, c.14, s.172, h.38276, Hennad'dan naklen; el-Menakib, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.99; Biharu'l-Envar, c.40, s.327.

4-Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.293, h.811.

5/12

حماية الطبقة السفلى

1525 . الإمام علي (عليه السلام) - من كتابه إلى قثم بن العباس - : وانظر إلى ما اجتمع عندك من مال الله فاصرفه إلى من قبلك من ذوى العيال والمجاعة ، مصيباً به مواضع الفاقة والخلات ، وما فضل عن ذلك فاحمله إلينا لنقسمه فيمن قبلنا^١ .

1526 . عنه (عليه السلام) - فى عهده إلى مالك الأشتري - : ثم الله الله فى الطبقة السفلى من الذين لا حيلة لهم ، من المساكين والمحتاجين وأهل البؤسى والزمنى ؛ فإن فى هذه الطبقة قانعا ومعترا ، وأحفظ لله ما استحفظك من حقه فيهم ، وأجعل لهم قسماً من بيت مالك ، وقسماً من غلات صوافى الإسلام فى كل بلد ، فإن للأقصى منهم مثل الذى للأدنى ، وكل قد استرعى حقه ، فلا يشغلنك عنهم بطر ، فإنك لا تعذر بتضييعك التافه لإحكام الكثير المهم ، فلا تشخص همك عنهم ، ولا تصعر خدك لهم .

وتفقد أمور من لا يصل إليك منهم ممن تقتحمه العيون ، وتحقره الرجال ، ففرغ لاولئك ثقتك من أهل الخشية والتواضع . فليرفع إليك أمورهم ، ثم اعمل فيهم بالإعذار إلى الله يوم تلقاه ، فإن هؤلاء من بين الرعية أحوج إلى الإنصاف من غيرهم ، وكل فاعذر إلى الله فى تأدية حقه إليه .

وتعهد أهل اليتيم وذوى الرقة فى السن ممن لا حيلة له ، ولا ينصب للمسألة نفسه . وذلك على الولاة ثقيل ، والحق كله ثقيل^٢ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 67 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 497 ح 702 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 366 .

5/12

TOPLUMUN ALT TABAKASINI KORUMA

1525-İmam Ali (a.s) [Kusem b. Abbas'a yazdığı mektubunda]: Allah'ın malından yanında ne kadar toplandığına bak; onları etrafındaki yoksullara, çoluk-çocuk sahiplerine, ihtiyacı olanlara ve açlara harca. Fazlasını da yanımızda bulunanlara paylaştırmamız için bize yolla.¹

1526-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Allah için, Allah için, hilesi düzeni olmayan aşağı tabakayı gözet. Onlar yoksul, muhtaç, darlıktan bunalmış, dertlerle boğuşan, kazançtan aciz kişilerdir. İçlerinde dilenenler olduğu gibi, bir şey uman fakat kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Allah onlara bir hak tayin etmiş ve senden de ona riayet etmeni istemiştir. O halde onu korumaya çalış. Onlara beytülmalinden bir pay ayır ve her şehirde İslam'a (devlete) ait arazilerin gelirlerinden de bir pay ver. Zira o şehre uzak olanların da, yakın olan kimseler gibi hakkı vardır. Senden uzak ve yakın herkesin hakkına riayet etmen istenmiştir. Gurur ve şımarıklık seni onlardan gafil kılmasın. Zira önemli işlerle meşgul olman, küçük sayılan işlere bakmana mazeret olamaz. Böyle bir özür kabul de edilemez. Önemli saydığın işlere dalman, sana onları unutturup yüz çevirtmesin.

Onlardan, insanlar tarafından hakir görülen, fakat gelip sana dert anlatmayanları ara, bul. Onları bulmak, hallerini anlamak için, Allah'tan korkan, büyükmeyen, mütevazı kişiler yolla da o kimselerin durumlarını sana iletinler. Sonra insanlar hakkında buluşma gününde Allah'a mazeret getirebileceğin bir şekilde davran. Fakirler ve sefiller, insanlar içinde insafa en fazla layık kişilerdir. Haklarını eda etmede, Allah katında bir mazeretin olacak şekilde hareket et.

Bir hile yapmayan, kimseden bir şey istemeyen yetimlerin, yaşlıların hakkını da gözet. Bu, valilere ağır bir yükür. Fakat hak, bütünüyle ağırdır.²

1-Nehcü'l-Belaga, 67. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.497, h.702.

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.1, s.366.

1527 . عنه (عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ (فى رِوَايَةٍ تُحْفِ الْعُقُولِ) - :
وَتَعَهَّدَ أَهْلَ الْيَتَمِ وَالزَّمَانَةَ وَالرَّقَّةَ فِي السَّنِ مِمَّنْ لَا حِيلَةَ لَهُ ، وَلَا يَنْصَبُ لِلْمَسْأَلَةِ نَفْسُهُ ؛
فَأَجْرَ لَهُمْ أَرْزَاقًا ، فَإِنَّهُمْ عِبَادُ اللَّهِ ، فَتَقَرَّبَ إِلَى اللَّهِ بِتَخْلُصِهِمْ وَوَضَعِهِمْ مَوَاضِعَهُمْ فِي
أَقْوَاتِهِمْ وَحُقُوقِهِمْ ، فَإِنَّ الْأَعْمَالَ تَخْلُصُ بِصِدْقِ النِّيَّاتِ . ثُمَّ إِنَّهُ لَا تَسْكُنُ نَفُوسُ النَّاسِ
أَوْ بَعْضُهُمْ إِلَى أَنَّكَ قَدْ قَضَيْتَ حُقُوقَهُمْ بظَهْرِ الْغَيْبِ دُونَ مُشَافَهَتِكَ بِالْحَاجَاتِ ، وَذَلِكَ
عَلَى الْوَلَاءِ ثَقِيلٌ ، وَالْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ ، وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا
نُفُوسَهُمْ ، وَوَثَّقُوا بِصِدْقِ مَوْعِدِ اللَّهِ لِمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ ، فَكُنْ مِنْهُمْ وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ¹ .

1528 . عنه (عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ ، وَهُوَ فِي بَيَانِ طَبَقَاتِ
النَّاسِ - : اَعْلَمْ أَنَّ الرِّعْيَةَ طَبَقَاتٌ . . . ثُمَّ الطَّبَقَةُ السُّفْلَى مِنْ أَهْلِ الْحَاجَةِ وَالْمَسْكِنَةِ
الَّذِينَ يَحِقُّ رِفْدُهُمْ وَمَعُونَتُهُمْ . وَفِي اللَّهِ لِكُلِّ سَعَةٍ ، وَلِكُلِّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدْرِ مَا
يُصْلِحُهُ ² .

1529 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ ، وَقَدْ بَعَثَهُ عَلَى الصَّدَقَةِ
- : إِنَّ لَكَ فِي هَذِهِ الصَّدَقَةِ نَصيباً مَفْرُوضاً ، وَحَقّاً مَعْلُوماً ، وَشُرْكَاءَ أَهْلِ مَسْكِنَةٍ ،
وَضُعَفَاءَ ذَوَى فَاقَةٍ ، وَإِنَّا مُوَفِّوكَ حَقَّكَ ، فَوْفَهُمْ حُقُوقُهُمْ ، وَإِلَّا تَفْعَلْ فَإِنَّكَ مِنْ أَكْثَرِ
النَّاسِ خُصُوماً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَيُؤْسَى لِمَنْ خَصَمَهُ عِنْدَ اللَّهِ الْفُقَرَاءُ وَالْمُسَاكِينُ ،

١ . تحف العقول : ص 141 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 132 وفيه «فى فى الله» بدل «فى الله» وراجع
دعائم الإسلام : ج 1 ص 357 .

وَالسَّائِلُونَ ، وَالْمَدْفُوعُونَ ، وَالْغَارِمُونَ ، وَأَبْنُ السَّبِيلِ !^۱

1527-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde (*Tuhefu'l-Ukul* rivayeti)]: Yetimlerden, kötürümlerden, ihtiyarlarından, bilhassa çaresi olmayan ve kimseden bir şey istemeyen kimse-lerin durumlarıyla ilgilen; onlara (beytûlmalden) azık tayin et. Çünkü bunların hepsi Allah'ın kullarıdır. Onları bu durumdan kurtarmak, azıklarını vermek, haklarını temin etmekle Allah'a yaklaş. Zira amellerin ihlâsı, niyetlerin doğruluğuna bağlıdır. Ayrıca halktan bazıları, kendi ihtiyaçlarını hâkimin huzurunda bizzat dile getirmedikleri takdirde, işlerinin kendilerinin gıyabında yürütüleceğinden emin olmazlar. Bu ise valilere ağırdır; fakat hak büsbütün ağırdır. Ancak Allah, hayırlı bir sonuca varabilmek için sabredip de Allah'ın sabredenlere vaat ettiği sevabın gerçek olduğuna inananlara o yükü hafifletir. Sen de bu sınıftan ol, Allah'tan yardım dile.¹

1528-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde, halkı sınıflara ayırırken]: Şunu bilesin ki halk, sınıflara ayrılmıştır... Sonra aşağı tabaka, elinden tutulup yardım edilmesi gereken ihtiyaç sahibi ve düşkün kimselerdir. Bu sınıflardan her birine Allah için genişlik vardır ve her birinin durumunu düzene koyması ölçüsünde vali üzerinde hakkı vardır.²

1529-İmam Ali (a.s) [Zekât toplamak için gönderdiği bazı memurlarına yazdığı mektubundan]: Bu zekâta, senin için de karar kılınmış bir payın ve bilinen bir hakkın vardır. Fakirlerden; takatten düşmüş, yoksul, zayıf kimselerden de ortakların var. Biz senin hakkına vefa göstermekteyiz, sen de onların hakkına vefalı ol. Eğer bunu yapmazsan, insanların pek çoğu kıyamet gününde düşmanın olur. Fakirler, miskinler, muhtaçlar, hakkından mahrum kalanlar, borçlular ve yolda kalmışların Allah katında düşmanı olduğu kim-senin vay haline!³

1-*Tuhefu'l-Ukul*, s.141.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup, *Tuhefu'l-Ukul*, s.132, "Allah için" yerine "Allah malında" ibaresi geçmiştir. Ayrıca bkz: *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.357.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 26. Mektup.

1530 . دعائم الإسلام : إِنَّهُ [عَلِيًّا (عليه السلام)] أَوْصَى مِخْنَفَ بْنَ سُلَيْمٍ الْأَزْدِيَّ - وَقَدْ بَعَثَهُ عَلَى الصَّدَقَةِ - بِوَصِيَّةٍ طَوِيلَةٍ أَمَرَهُ فِيهَا بِتَقْوَى اللَّهِ رَبِّهِ ، فِي سَرَائِرِ أُمُورِهِ وَخَفِيَّاتِ أَعْمَالِهِ ، وَأَنْ يَلْقَاهُمْ بِبَسْطِ الْوَجْهِ ، وَلِينِ الْجَانِبِ ، وَأَمَرَهُ أَنْ يُلْزِمَ التَّوَاضُّعَ ، وَيَجْتَنِبَ التَّكْبِيرَ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ الْمُتَوَاضِعِينَ وَيَضَعُ الْمُتَكَبِّرِينَ . ثُمَّ قَالَ لَهُ : يَا مِخْنَفَ بْنَ سُلَيْمٍ ، إِنَّ لَكَ فِي هَذِهِ الصَّدَقَةِ نَصِيبًا وَحَقًّا مَفْرُوضًا ، وَلَكَ فِيهِ شُرَكَاءُ : فَقُرَاءٌ ، وَمَسَاكِينٌ ، وَغَارِمِينَ ، وَمُجَاهِدِينَ ، وَأَبْنَاءَ سَبِيلٍ ، وَمَمْلُوكِينَ ، وَمُتَأَلِّفِينَ ، وَإِنَّا مُوَفِّوكَ حَقَّكَ ، فَوْقَهُمْ حُقُوقَهُمْ ، وَإِلَّا فَإِنَّكَ مِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُصَمَاءَ ، وَبُؤْسًا لَامِرِيٍّ أَنْ يَكُونَ خَصْمُهُ مِثْلَ هَؤُلَاءِ !^١

5/13

العناية الخاصة بالأيتام

1531 . الكافي عن حبيب بن أبي ثابت : جاء إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) عَسَلٌ وتينٌ من همدان^٢ وحُلوان^٣ ، فَأَمَرَ الْعُرَفَاءَ أَنْ يَأْتُوا بِالْيَتَامَى ، فَأَمَكَّهُمْ مِنْ رُؤُوسِ الْأَزْقَاقِ يَلْعَقُونَهَا وَهُوَ يَقْسِمُهَا لِلنَّاسِ قَدْحًا قَدْحًا ، فَقِيلَ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا لَهُمْ يَلْعَقُونَهَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ الْإِمَامَ أَبُو الْيَتَامَى ، وَإِنَّمَا أَلْعَقْتُهُمْ هَذَا بِرِعَايَةِ الْآبَاءِ^٤ .

١ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 252 ، بحار الأنوار : ج 96 ص 85 ح 7 .

٢ . هَمْدَان : مدينة تقع في غرب إيران ، وهي مركز محافظة همدان ، قريبة من مدينة کرمانشاه .

٣ . حُلُوان : مدينة عامرة ليس بأرض العراق بعد الكوفة والبصرة وواسط وبغداد وسر من رأى أكبر منها ، وهي بقرب الجبل ، وليس للعراق مدينة بقرب الجبل غيرها (معجم البلدان : ج 2 ص 291) .

٤ . الكافي : ج 1 ص 406 ح 5 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 123 ح 30 .

1530-Deaimu'l-İslam: Ali (a.s), zekât toplaması için görevlendirdiği Mihnef b. Suleym el-Ezdi'ye uzun tavsiyelerde bulundu; ona, işlerinin gizlisinde ve amellerinin görünmeyeninde Rabbi olan Allah'tan sakınmasını, insanları açık yüz ve yumuşak edayla karşılamasını emretti. Yine, alçak gönüllü olmasını ve tekebbürden kaçınmasını tavsiye ederek, Allah'ın alçakgönüllüleri yücelttiğini, kibirli insanları ise alçalttığını bildirdi. Daha sonra ona şöyle buyurdu: Ey Mihnef b. Suleym! Bu zekâtta, senin nasibin ve karar kılınmış bir hakkın vardır. Fakirlerden, miskinlerden, borçlulardan, mücahitlerden, yolda kalanlardan, kölelerden ve kalpleri kazanılacak kimselerden bunda ortakların da var. Biz senin hakkına vefa göstermekteyiz, sen de onların hakkına vefalı ol. Eğer bunu yapmazsan, kıyamet günü insanlar arasından en çok düşmanı sahibi sen olursun. Düşmanı bunlar olacak bir kişinin hali ne kötüdür!¹

5/13

YETİMLERE ÖZEL İLGİ

1531-el-Kafi [Habib b. Ebu Sabit'ten]: Emirülmüminin'e (a.s) Hemedan² ve Hulvan'dan³ bal ve incir getirdiler. Bunun üzerine kabile büyüklerine yetim çocukları getirmelerini emretti. Sonra da onları bal yemeleri için çömleklerin başına oturttu. Kendisi de elindeki tabaklarla onları taksim etmeye başladı. "Ey Emirülmüminin! Niçin onlar bal yiyorlar?" diye sorduklarında şöyle buyurdu: İmam, yetimlerin babasıdır; babaları yerine ben de onları bal yemeye çağırdım.⁴

1-*Deaimu'l-İslam*, c.1, s.252; *Biharu'l-Envar*, c.96, s.85, h.7.

2-**Hemedan:** İran'ın batısında bir şehirdir. Aynı zamanda Hemedan eyaletinin merkezi olan bu şehir, Kirmanşah şehri yakınlarında yer alır.

3-**Hulvan:** Irak'ın Kufe, Basra, Vaset, Bağdat ve Samirra'dan sonra en büyük şehridir. Dağa en yakın mesafede bulunan Irak'ın tek şehridir. *Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.291.

4-*el-Kâfi*, c.1, s.406, h.5; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.123, h.30.

1532 . ربيع الأبرار عن أبي الطفيل : رَأَيْتُ عَلِيًّا - كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ - يَدْعُو الْيَتَامَى فَيُطْعِمُهُمُ الْعَسَلَ ، حَتَّى قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ : لَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ يَتِيمًا^١ .

1533 . أنساب الأشراف عن الحكم : شَهِدْتُ عَلِيًّا وَأُتِيَ بِزِقَاقٍ مِنْ عَسَلٍ ، فَدَعَا الْيَتَامَى وَقَالَ : دَبُّوا وَالْعَقْوَا ، حَتَّى تَمْنَيْتُ أَنِّي يَتِيمٌ ، فَقَسَمَهُ بَيْنَ النَّاسِ وَبَقِيَ مِنْهُ زِقٌ ، فَأَمَرَ أَنْ يُسْقَاهُ أَهْلَ الْمَسْجِدِ^٢ .

1534 . المناقب لابن شهر آشوب : نَظَرَ عَلِيٌّ إِلَى امْرَأَةٍ عَلَى كَتِفِهَا قِرْبَةً مَاءً ، فَأَخَذَ مِنْهَا الْقِرْبَةَ فَحَمَلَهَا إِلَى مَوْضِعِهَا ، وَسَلَّأَهَا عَنْ حَالِهَا فَقَالَتْ : بَعَثَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَاحِبِي إِلَى بَعْضِ الثُّغُورِ فَقُتِلَ ، وَتَرَكَ عَلِيٌّ صَبِيانًا يَتَامَى وَلَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ ، فَقَدْ أَلْجَأَتْنِي الضَّرُورَةُ إِلَى خِدْمَةِ النَّاسِ . فَانصَرَفَ وَبَاتَ لَيْلَتَهُ قَلَقًا .

فَلَمَّا أَصْبَحَ حَمَلَ زَنْبِيلاً فِيهِ طَعَامٌ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ : أَعْطِنِي أَحْمِلُهُ عَنْكَ .

فَقَالَ : مَنْ يَحْمِلُ وَزْرِي عَنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ! فَأَتَى وَقَرَعَ الْبَابَ .

فَقَالَتْ : مَنْ هَذَا ؟

قَالَ : أَنَا ذَلِكَ الْعَبْدُ الَّذِي حَمَلَ مَعَكَ الْقِرْبَةَ ، فَافْتَحِي فَإِنَّ مَعِيَ شَيْئًا لِلصَّبِيَّانِ .

فَقَالَتْ : رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَحَكَمَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَلِيٍّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ !

فَدَخَلَ وَقَالَ : إِنِّي أَحْبَبْتُ اكْتِسَابَ الثَّوَابِ فَاخْتَارِي بَيْنَ أَنْ تَعْجِنِينَ وَتَخْزِينَ ، وَبَيْنَ أَنْ

١ . ربيع الأبرار : ج 2 ص 148 ، المعيار والموازنة : ص 251 نحوه ؛ المناقب لابن شهر آشوب : ج 2

ص 75 .

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 373 .

تُعَلِّينَ الصِّبْيَانَ لَا أَخْبِرُ أَنَا .

1532-Rebiu'l-Ebrar [Ebu Tufeyl'den]: Ali'yi (*kerremallahu vecheh*) yetimleri çağırıp onlara bal yedirirken gördüm. Hatta ashabından biri (bu manzarayı görünce), "Keşke ben de yetim olsaydım!" dedi.¹

1533-Ensabu'l-Eşraf [Hakem'den]: Ali'ye (a.s) birkaç tabak bal getirdiklerini gördüm. Yetimleri çağırarak "Yavaş hareket edin ve (bal) yiyin!" dedi. O an ben de bir yetim olmayı arzu ettim. Sonra da balı halk arasında paylaştırdı. Bir tabak artınca, onu mescit ehline içirmelerini emretti.²

1534-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub: Ali (a.s) omzunda su kırbaşı taşıyan bir kadın gördü. Ondan su kırbaşını aldı ve evine kadar götürdü. Sonra durumunu sordu.

Kadın dedi ki: Ali b. Ebu Talib kocamı sınırlardan birine gönderdi ve orada öldürüldü; üzerime yetim çocukları bırakıp gitti. Hiçbir şeyim yok ve ihtiyacımı gidermek için insanlara hizmetçilik yapmak zorundayım.

Derken Ali (a.s) oradan ayrıldı ve o geceyi üzüntü içinde geçirdi. Sabah olunca bir sepet yiyecek alıp taşımaya başladı. Dostlarından biri, "İzin verin ben taşıyayım!" deyince "Kıyamet günü benim yükümü kim taşır?!" diye karşılık verdi. (Bir süre sonra) evin kapısına varınca kapıyı çaldı.

Kadın: Kimsin?

İmam (a.s): Ben, dün senin su kırbanı taşıyan Allah'ın kuluyum. Kapıyı aç; yanımda çocuklar için bir şeyler var.

Kadın: Allah senden razı olsun ve benimle Ali b. Ebu Talib arasında hakemlik etsin!

İmam (a.s) içeri girerek: Ben sevap kazanmak istiyorum. Sen hamur yoğurup ekmek pişir veya çocukları eğlendir, ben de ekmek pişireyim.

1-Rebiu'l-Ebrar, c.2, s.148; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.251; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.75.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.373.

فَقَالَتْ : أَنَا بِالْخُبْزِ أَبْصَرُ وَعَلَيْهِ أَقْدَرُ ، وَلَكِنْ شَأْنُكَ وَالصَّبِيَّانَ ؛ فَعَلَّلَهُمْ حَتَّى أَفْرُغَ مِنَ الْخُبْزِ . فَعَمِدَتْ إِلَى الدَّقِيقِ فَعَجَّنَتْهُ ، وَعَمَدَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى اللَّحْمِ فَطَبَخَهُ ، وَجَعَلَ يُلْقِمُ الصَّبِيَّانَ مِنَ اللَّحْمِ وَالتَّمْرِ وَغَيْرِهِ ، فَكُلَّمَا نَاولَ الصَّبِيَّانَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً قَالَ لَهُ : يَا بُنَيَّ ، اجْعَلْ عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فِي حِلٍّ مِمَّا مَرَّ فِي أَمْرِكَ . فَلَمَّا اخْتَمَرَ الْعَجِينُ قَالَتْ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ، سَجِّرِ التَّنُورَ . فَبَادَرَ لِسَجْرِهِ ، فَلَمَّا أَشْعَلَهُ وَلَفَحَ فِي وَجْهِهِ جَعَلَ يَقُولُ : دُقْ يَا عَلِيُّ ! هَذَا جَزَاءُ مَنْ ضَيَّعَ الْأَرَامِلَ وَالْيَتَامَى . فَرَأَتْهُ امْرَأَةٌ تَعْرِفُهُ فَقَالَتْ : وَيَحْكُ ! هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَ : فَبَادَرَتْ الْمَرْأَةُ وَهِيَ تَقُولُ : وَاحْيَايَ مِنْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَقَالَ : بَلْ وَاحْيَايَ مِنْكَ يَا أُمَّةَ اللَّهِ فِيمَا قَصَّرْتُ فِي أَمْرِكَ !^١

1535 . كشف اليقين : رُوِيَ أَنَّهُ [عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)] اجْتَازَ لَيْلَةً عَلَى امْرَأَةٍ مِسْكِينَةٍ لَهَا أَطْفَالٌ صِغَارٌ يَبْكُونَ مِنَ الْجُوعِ ، وَهِيَ تُشَاغِلُهُمْ وَتُلَهِّبُهُمْ حَتَّى يَنَامُوا ، وَكَانَتْ قَدْ أَشْعَلَتْ نَاراً تَحْتَ قَدَرٍ فِيهَا مَاءٌ لَا غَيْرَ ، وَأَوْهَمَتْهُمْ أَنَّ فِيهَا طَعَاماً تَطْبُخُهُ لَهُمْ ، فَعَرَفَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَالَهَا ، فَمَشَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَمَعَهُ قَنْبَرٌ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَأَخْرَجَ قَوْصَرَةً تَمْرٍ وَجِرَابَ دَقِيقٍ وَشَيْئاً مِنَ الشَّحْمِ وَالْأُرْزِ وَالْخُبْزِ ، وَحَمَلَهُ عَلَى كَتِفِهِ الشَّرِيفِ ، فَطَلَبَ قَنْبَرٌ حَمْلَهُ فَلَمْ يَفْعَلْ .

فَلَمَّا وَصَلَ إِلَى بَابِ الْمَرْأَةِ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا ، فَأَذْنَتْ لَهُ فِي الدُّخُولِ ، فَأَرْمَى شَيْئاً مِنَ الْأُرْزِ فِي الْقَدْرِ وَمَعَهُ شَيْءٌ مِنَ الشَّحْمِ ، فَلَمَّا فَرَّغَ مِنْ نَضْجِهِ عَرَفَهُ لِلصَّغَارِ وَأَمْرِهِمْ بِأَكْلِهِ ، فَلَمَّا شَبِعُوا أَخَذَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَيُبْعِيعُ لَهُمْ ، فَأَخَذُوا فِي الضَّحْكِ .

١ . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 115 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 52 . وراجع : ج 5 ص 416 .

Kadın: Ben ekmek pişirmeyi daha iyi bilirim, sen çocuklarla ilgilen; ben ekmek pişirinceye kadar onları oyala.

Daha sonra kadın unu hamura dönüştürdü. Ali de (a.s) et pişirdi. Ardından kendi elleriyle yaptığı lokmalardan çocuklara et, hurma ve diğer şeylerden yedirdi. Çocuklara yedikleri her lokmadan sonra "Evladım! Başından geçenlerden dolayı Ali b. Ebu Talib'e hakkını helal et" diyordu.

Kadın hamuru yoğurduktan sonra "Ey Allah'ın kulu, tandırı yak!" dedi. Bunun üzerine hemen tandıra yöneldi ve ateş iyice alevlenince yüzünü ateşe yaklaştırıp "Tat ey Ali! Dul kadınları ve yetimleri ihmal edenlerin cezası işte budur!" dedi.

Kadın onu (bu halde) görünce tanıyıverdi. Kendi kendine "Yazıklar olsun sana; bu, Emirülmüminin imiş!" dedi. Sonra çabucak ona yöneldi ve "Sana karşı mahcubum ey Emirülmüminin!" dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s): Senin işinde kusurlu olduğum için asıl ben sana karşı mahcubum, ey Allah'ın kulu, diye cevap verdi.¹

1535-*Kesfu'l-Yakin*: Rivayet edilir ki; Ali (a.s), bir gece küçük çocukları açlıktan ağlamakta olan çok fakir bir kadının yanından geçti. Kadın, çocuklarını uyutmak için (bir şeylerle onları) oyalıyor, böylece onları avutuyordu. İçerisinde sadece su bulunan bir kazanı ateşin üzerine bırakmış, onlara yemek yaptığı hissini vermeye çalışıyordu. Emirülmüminin onun bu durumunu anladı. Doğruca evine gitti. Kamber de yanındaydı. Bir sepet hurma, bir heybe dolusu un, bir miktar yağ, pirinç ve ekmek hazırlayıp onları mübarek omzuna aldı. Kamber onları taşımak istedi, ama Ali (a.s) bunu kabul etmedi.

Kadının evinin kapısına varınca içeri girmek için izin istedi. Kadın da izin verdi. Ali (a.s) tencereye bir miktar pirinç döktü ve azıcık da yağ ekledi. Onu pişirme işini tamamlayınca çocukların önüne bıraktı ve yemelerini istedi. Çocukların karnı doyunca da onlarla evde dönüp durdu. Onlar için koyun taklidi yaparak meledi. Çocuklar da güldüler.

1-*el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.115; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.52. Ayrıca bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.8, Mustazafların İmamı.

فَلَمَّا خَرَجَ (عليه السلام) قَالَ لَهُ قَنْبَرٌ : يَا مَوْلَايَ ، رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ شَيْئاً عَجِيباً قَدْ عَلِمْتُ سَبَبَ بَعْضِهِ وَهُوَ حَمْلُكَ لِلزَّادِ طَلَباً لِلثَّوَابِ ، أَمَّا طَوَافُكَ بِالْبَيْتِ عَلَى يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ وَالْبَعْبَعَةُ فَمَا أَدْرَى سَبَبَ ذَلِكَ !

فَقَالَ (عليه السلام) : يَا قَنْبَرُ ، إِنِّي دَخَلْتُ عَلَى هَؤُلَاءِ الْأَطْفَالِ وَهُمْ يَبْكُونَ مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَخْرُجَ عَنْهُمْ وَهُمْ يَضْحَكُونَ مَعَ الشَّعْرِ ، فَلَمْ أَجِدْ سَبَباً سِوَى مَا فَعَلْتُ^١ .

5/14

النَّهْيُ عَنِ الْجُودِ بِأَمْوَالِ الْعَامَّةِ

1536 . الإمام علي (عليه السلام) : جُودُ الْوَلَاءِ بَقِيَّةُ الْمُسْلِمِينَ جَوْرٌ وَخَتَرٌ^٢ .

1537 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ كَلَّمَ بِهِ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ زَمْعَةَ ، وَهُوَ مِنْ شِيعَتِهِ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ قَدِمَ عَلَيْهِ فِي خِلَافَتِهِ يَطْلُبُ مِنْهُ مَالاً - : إِنَّ هَذَا الْمَالَ لَيْسَ لِي وَلَا لَكَ ، وَإِنَّمَا هُوَ فِيَّ لِلْمُسْلِمِينَ وَجَلَبُ أَسْيَافِهِمْ ؛ فَإِنْ شَرَكْتَهُمْ فِي حَرَبِهِمْ كَانَ لَكَ مِثْلُ حَظِّهِمْ ، وَإِلَّا فَجَنَائُهُ أَيْدِيهِمْ لَا تَكُونُ لِغَيْرِ أَفْوَاهِهِمْ^٣ .

1538 . دعائم الإسلام : إِنَّهُ [عَلِيّاً (عليه السلام)] جَلَسَ يَقْسِمُ مَالاً بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، فَوَقَّفَ بِهِ شَيْخٌ كَبِيرٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي شَيْخٌ كَبِيرٌ كَمَا تَرَى ، وَأَنَا مُكَاتَبٌ^٤ ، فَأَعِنِّي مِنْ هَذَا الْمَالِ .

١ . كشف اليقين : ص 136 ح 129 .

٢ . غرر الحكم : ح 4725 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 232 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 110 ، غرر الحكم : ح 3702 نحوه .

٤ . الكتابة : أَنْ يُكَاتِبَ الرَّجُلُ عَبْدَهُ عَلَى مَالٍ يُؤَدِّيهِ إِلَيْهِ مُنْجِماً ، فَإِذَا آدَاهُ صَارَ حُرّاً (النهاية : ج 4 ص 148) .

Evden çıktığında Kamber ona dedi ki: Ey efendim! Bu gece senden ilginç şeyler gördüm. Bazılarının sebebini anladım. Sevap kazanmak amacıyla o yükü taşıyordun. Ancak evde iki elin ve iki ayağın üzerinde durarak dönmen ve (koyun gibi) me'lemenin sebebini anlayamadım!

Ali (a.s) dedi ki: Ey Kamber! Ben, bu çocukların yanına girdiğimde açlıktan ağlıyorlardı. Onları bu durumlarından çıkarmak ve tok olarak gülmelerini istedim. Bunu sağlamak için de yaptığım işten başka yol bulamadım!¹

5/14

UMUMA AİT MALLAR KONUSUNDA CÖMERTLİĞİ YASAKLAMASI

1536-İmam Ali (a.s): Yöneticilerin, Müslümanlara ait mallar konusunda cömert olmaları, zulüm ve hıyanettir.²

1537-İmam Ali (a.s) [Hilafeti döneminde, dostlarından biri olan Abdullah b. Zema, kendisinden borç isteyince ona karşı verdiği cevabında]: Bu mallar senin de değil, benim de. Müslümanların elde ettiği ganimetlerdir. Onu kılıçlarıyla kazanmışlardır. Eğer savaşlarına iştirak ettiysen, onların payı kadar sana da düşer; etmediysen, onların elleriyle elde ettikleri kazançlar başkalarının ağzına girmez.³

1538-Deaimu'l-İslam: Ali (a.s) oturmuş, Müslümanlar arasında mal paylaşıyordu. Yaşlı bir adam yanında durdu ve "Ey Emirül-müminin! Gördüğün gibi, yaşlı biriyim ve aynı zamanda Mukateb'im.⁴ Bu maldan bana da destekte bulun!" dedi.

1-*Keşfu'l-Yakin*, s.136, h.129.

2-*Gureru'l-Hikem*, h.4725.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 232. hutbe; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâsub, c.2, s.110; *Gureru'l-Hikem*, h.3702.

4-**Mukateb:** Efendisi ile yaptığı anlaşmaya göre ödeyeceği belirli bir meblağ karşılığı özgürlüğüne kavuşacak köledir.

فَقَالَ : وَاللَّهِ ، مَا هُوَ بِكَدِّ يَدَيَّ وَلَا تَرَانِي مِنَ الْوَالِدِ ، وَلَكِنَّهَا أَمَانَةٌ أُرْعِيْتُهَا فَأَنَا أُؤَدِّيُّهَا إِلَى أَهْلِهَا ، وَلَكِنْ اجْلِسْ . فَجَلَسَ النَّاسُ حَوْلَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ : رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ شَيْخًا كَبِيرًا مُثْقَلًا ! فَجَعَلَ النَّاسُ يُعْطُونَهُ^١ .

5/15

عَدَمُ اسْتِثْنَاءِ الْأَوْلَادِ وَالْأَقْرَبَاءِ

1539 . الاستيعاب : كَانَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) . . . لَا يَتْرُكُ فِي بَيْتِ الْمَالِ مِنْهُ إِلَّا مَا يَعْجِزُ عَنْ قِسْمَتِهِ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ ، وَيَقُولُ : يَا دُنْيَا غُرِّيْ غَيْرِيْ ! وَلَمْ يَكُنْ يَسْتَأْثِرُ مِنَ الْفَيِّءِ شَيْءٌ ، وَلَا يَخْصُ بِهِ حَمِيمًا وَلَا قَرِيبًا^٢ .

1540 . الاختصاص - فِي ذِكْرِ مَنَاقِبِ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) - : دَخَلَ النَّاسُ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدَ بِيَوْمٍ ، فَشَهِدُوا جَمِيعًا أَنَّهُ قَدْ وَفَّرَ فِيئَهُمْ ، وَظَلَفَ عَنْ دُنْيَاهُمْ ، وَلَمْ يَرْتَشِ فِي إِجْرَاءِ أَحْكَامِهِمْ ، وَلَمْ يَتَنَاوَلَ مِنْ بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ مَا يُسَاوِي عَقَالًا ، وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ مَالِ نَفْسِهِ إِلَّا قَدْرَ الْبُلْغَةِ ؛ وَشَهِدُوا جَمِيعًا أَنَّ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُمْ بِمَنْزِلَةِ أَقْرَبِهِمْ مِنْهُ^٣ !

١ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 310 ح 1171 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 110 نحوه

وفيه «عاصم بن ميثم» بدل «شيخ كبير» .

٢ . الاستيعاب : ج 3 ص 210 ح 1875 .

٣ . الاختصاص : ص 160 .

Ali (a.s): Allah'a andolsun ki bu mal ne benim el emeğim, ne de babamın mirası değildir. Sadece sahiplerine ulaştırıncaya dek korumam için bana teslim edilen bir emanettir. Ama (yine de) otur hele!

Bunun üzerine yaşlı adam oturdu. Halk, Emirülmüminin'in (a.s) etrafındaydı. Ali (a.s) onlara bakarak "Allah'ın rahmeti, yükü ağır olan şu yaşlı adama yardım edenin üzerine olsun!" dedi. Derken insanlar ona yardım etmeye başladılar.¹

5/15

EVLAT VE AKRABALARA AYRICALIK TANIMAMA

1539-el-İstîab: Ali (a.s)... sadece o gün paylaştırmaktan aciz kaldığı (mallar) dışında hiçbir şeyi beytülmalde bırakmıyor "Ey dünya, benden başkasını aldat!" diyordu.

Ganimetlerden hiçbir şeyi kendisine ayırmıyor; ne samimi dostlarına, ne de yakınlarına hiçbir şeyi tahsis etmiyordu.²

1540-el-İhtisas [İmam Ali'nin (a.s) faziletlerini anlatırken]: Şehadetinden bir gün önce halk onun yanına gitti. Hepsi de şuna şahitlik ettiler ki; umumî servetleri artırdı, onların dünyasından uzak durdu; kanun ve hükümleri uygulamada rüşvet kabul etmedi; Müslümanların beytülmalinden bir devenin ayağını bağlama da kullanılan ip kadar bile olsa bir değerden faydalanmadı; kendisine ait maldan da sadece ihtiyaç ölçüsünde yedi. Yine şuna şahitlik ettiler ki; kendilerine halkın en uzak olanı, ona en yakını konumundaydı!³

1-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.310, h.1171; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.110, "yaşlı adam" ibaresi yerine "Asım b. Meysem" geçmiştir.

2-*el-İstîab*, c.2, s.210, h.1875.

3-*el-İhtisas*, s.160.

5/15-1

الحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ

1541 . أنساب الأشراف عن داود بن أبي عوف عن رجل من خَنَعَم : رأيتُ الحسنَ والحُسَيْنَ (عليهما السلام) يأكلان خُبْزاً وخِلاًّ وبقلاً ، فَقُلْتُ : أَتَأْكُلَانِ هَذَا وَفِي الرُّحْبَةِ ١ مَا فِيهَا ! فَقَالَا : مَا أَغْفَلَكَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ٢ !

1542 . شرح نهج البلاغة عن خالد بن مُعَمَّر السَّدُوسِيّ - لِعَلْبَاءِ بْنِ الْهَيْثَمِ - : ماذا تُؤَمِّلُ عِنْدَ رَجُلٍ أَرَدْتَهُ عَلَى أَنْ يَزِيدَ فِي عَطَاءِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ دُرِيْهَمَاتٍ يَسِيرَةً رِثْماً يَرَأْبَانِ بِهَا ظَلْفَ عَيْشِهِمَا ، فَأَبَى وَغَضِبَ فَلَمْ يَفْعَلْ ٣ !

1543 . فضائل الصحابة عن أبي صالح : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ كُثُومٍ بِنْتِ عَلِيٍّ فَإِذَا هِيَ تَمْشِي فِي سِتْرِ بَيْنِي وَبَيْنَهَا ، فَجَاءَ حَسَنٌ وَحُسَيْنٌ فَدَخَلَا عَلَيْهَا وَهِيَ جَالِسَةٌ تَمْشِي فَقَالَا : أَلَا تُطْعِمُونَ أَبَا صَالِحٍ شَيْئاً ؟ قَالَ : فَأَخْرَجُوا لِي قَصْعَةً فِيهَا مَرْقٌ بِحُبُوبٍ ، قَالَ : فَقُلْتُ : تُطْعِمُونِي هَذَا وَأَنْتُمْ أُمَرَاءُ ! فَقَالَتْ أُمُّ كُثُومٍ : يَا أَبَا صَالِحٍ ، كَيْفَ لَوْ رَأَيْتَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ - يَعْنِي عَلِيّاً - ٤ .

1544 . تاريخ دمشق عن عبد الله بن أبي سفيان : أَهْدَى إِلَيَّ دِهْقَانٌ مِنْ دِهَاقِينَ السَّوَادِ بُرْداً ، وَإِلَى الْحَسَنِ أَوْ الْحُسَيْنِ بُرْداً مِثْلَهُ ، فَقَامَ عَلِيٌّ يَخْطُبُ بِالْمَدَائِنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ،

١ . رَحْبَةُ الْمَكَانِ - كَالْمَسْجِدِ وَالْدَارِ - : سَاحَتُهُ وَمَتَسَعُهُ (تاج العروس : ج 2 ص 18) . المراد به هنا رَحْبَةُ بَيْتِ الْمَالِ .

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 375 ، الورع لابن أبي الدنيا : ص 90 ح 129 نحوه .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 250 .

٤ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 540 ح 901 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 156 ح 7

نحوه ، ذخائر العقبى : ص 191 ، الرياض النضرة : ج 3 ص 221 .

فَرَّاهُ عَلَيْهِمَا ، فَبَعَثَ إِلَىٰ وَإِلَى الْحُسَيْنِ فَقَالَ : مَا هَذَانِ الْبُرْدَانِ ؟

5/15-1

Hasan ve Hüseyin (a.s)

1541-Ensabu'l-Eşraf [Davud b. Ebu Avf'dan, o da Has'em kabilesine mensup bir kişiden]: Hasan ile Hüseyin'i ekmek, sirke ve sebze yerlerken gördüm. "Avluda¹ onca mal varken siz bunları mı yiyorsunuz?!" dedim. "Sen, Emirülmüminin'den (a.s) ne kadar da gafilsin!" diye cevap verdiler.²

1542-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Halid b. Muammer es-Sedusî, İlba b. Heysem'e hitaben]: Yaşantılarındaki sıkıntıyı telafi edebilmeleri için Hasan ile Hüseyin'in payını birkaç dirhemcik artırmasını istediğimde öfkelenen ve bunu yapmayan bir kişiden ne bekliyorsun?!³

1543-Fezailu's-Sahabe [Ebu Salih'ten]: Ali'nin (a.s) kızı Ümmü Kulsum'un yanına gittim. Aradaki perdenin arkasında saçını tarıyordu. Derken Hasan ile Hüseyin onun yanına girdiler. O, aynı şekilde oturmuş saçını tarıyordu. "Ebu Salih'e yemek vermeyecekmisin?" diye sordular.

Ebu Salih der ki: Benim için, içinde hububatla yapılmış bozbaş bulunan bir tabak getirdiler. "Bana bunu mu yedireceksiniz? Oysaki sizler şehzadelersiniz?!" dedim. Bunun üzerine Ümmü Kulsum dedi ki: Ey Ebu Salih! Acaba Emirülmüminin'i (Ali'yi) görseydin ne derdin?⁴

1544-Tarih-i Dimesk [Abdullah b. Ebu Süfyan'dan]: Sevad bölgesi köylülerinden bir köylü bana ketenden bir elbise hediye etti. Onun bir benzerini de Hasan veya Hüseyin'e hediye etti. Ali (a.s) Cuma günü Medain'de hutbe okumak için kalktığında bu elbiseyi o ikisinin üzerinde gördü. Benim ve Hüseyin'in peşinden birini gönderip "Bu elbiseler de neyin nesi?" diye sordurdu.

1-Avlu tabiri ile beytülmalin toplandığı alan kastedilmektedir.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.375; *el-Vera*, İbn-i Ebi'd-Dunya, s.90, h.129; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.108.

3-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.10, s.250.

4-*Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.1, s.540, h.901; *el-Musannef*, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.156, h.7; *Zahairu'l-Ukba*, s.191; *er-Riyazu'n-Nazra*, c.3, s.221.

قال: بَعَثَ إِلَىَّ وَإِلَى الْحُسَيْنِ دِهْقَانٌ مِنَ دِهَاقِينَ السَّوَادِ. قَالَ: فَأَخَذَهُمَا فَجَعَلَهُمَا فِي بَيْتِ الْمَالِ^١.

1545 . الإمام الباقر (عليه السلام): كَسَا عَلِيٌّ (عليه السلام) النَّاسَ بِالْكَوْفَةِ، وَكَانَ فِي الْكِسْوَةِ بُرْنَسٌ خَزٌّ، فَسَأَلَهُ إِيَّاهُ الْحَسَنُ، فَأَبَى أَنْ يُعْطِيَهُ إِيَّاهُ، وَأَسْهَمَ عَلَيْهِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ، فَصَارَ لِفَتَىٍّ مِنْ هَمْدَانَ، فَانْقَلَبَ بِهِ الْهَمْدَانِيُّ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ حَسَنًا كَانَ سَأَلَهُ أَبَاهُ فَمَنَعَهُ إِيَّاهُ، فَأَرْسَلَ بِهِ الْهَمْدَانِيُّ إِلَى الْحَسَنِ (عليه السلام) فَقَبِلَهُ^{٢/٣}.

5/15-2

أُمُّ كُلْثُوم

1546 . الاختصاص: بَعَثَ إِلَيْهِ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] مِنَ الْبَصْرَةِ مِنْ غَوَصِ الْبَحْرِ بَتْحَفَةً لَا يُدْرَى مَا قِيَمَتُهَا، فَقَالَتْ لَهُ ابْنَتُهُ أُمُّ كُلْثُوم: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَجَمَّلُ بِهِ

١ . تاريخ دمشق: ج 42 ص 478، «ترجمة الإمام علي (عليه السلام)» (ج 3 ص 182 ح 1223).

٢ . قرب الإسناد: ص 148 ح 537، بحار الأنوار: ج 41 ص 104 ح 4.

٣ . إن الإمام علياً والحسن والحسين (عليهم السلام) كلهم معصومون؛ فلا يصدر منهم خطأ أو سهو أبداً، كما أنهم لم يقوموا بأعمال متضاربة متناقضة، ولا يُخطئ أحدهم الآخر.

من هنا؛ إذا رأينا نصوصاً تنافي عصمتهم ولم تحتل التوجيه العقلي، فهي منحولة مرفوضة. ويبدو أن النص الأخير وحده في هذه المجموعة يستدعي التأمل، فقد ورد في سنده اسم (أبو البختری) وهو مضعف، وما انفرد به مردود.

ومن الطبيعي أننا يمكن أن نعرض توجيهاً عاماً آخر أيضاً، وهو أن طلب سهم إضافي من بيت المال لم يكن هدفهم الحقيقي، بل كان يهتمهم أن يعرضوا للناس جميعهم المثل الأعلى للحكومة الإسلامية؛ وفي تلك الحكومة لامتياز لأحد في مصرف بيت المال حتى لو كان الإمام الحسن (عليه السلام) نفسه.

وَيَكُونُ فِي عُنُقِي ؟

Abdullah b. Ebu Süfyan der ki: Bende "Sevad bölgesi köylülerinden bir köylü bunları bana ve Hüseyin'e göndermiş" dedim. Bunun üzerine onları aldı ve her ikisini de beytülmale bıraktı.¹

1545-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) Kufe'de halk arasında elbise paylaşıyordu. Elbiseler arasında yünden yapılmış bir bornoz vardı. Hasan onu istedi; fakat Ali (a.s) bunu ona vermekten kaçındı ve Müslümanlar arasında kura çekti. Sonunda Hemdanlı bir gence ulaştı. Genç onu alıp gitti. Ona, bu bornozu Hasan'ın istediğini ama babasının bunu ona vermediğini söylediler. Bunun üzerine Hemdanlı genç bu bornozu Hasan'a gönderdi. O da kabul etti.^{2/3}

5/15-2

Ümmü Kulsum

1546-el-İhtisas: Ali'ye (a.s) Basra'dan, denizden çıkarılmış bir hediye gönderildi. Değeri bilinmiyordu. Kızı Ümmü Kulsum ona dedi ki: Ey Emirülmüminin! Onu boynuma takmam ve süslenmem için bana verir misin?

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.478; Tercumetu'l-İmam Ali, Muhammed Bakır el-Mahmudi'nin tahkiki, c.3, s.182, h.1223.

2-Kurbu'l-Esnad, s.148, h.537, Ebu'l-Buhterî'den, o da İmam Sadık'tan (a.s); Biharul-Envar, c.41, s.104, h.4.

3-İmam Ali, Hasan ve Hüseyin (a.s), hepsi de masumdurlar. Onların hiçbirinden hata ve yanlış asla sâdır olmaz. Aynı şekilde onlar birbirleriyle çelişen, birbirlerini nakzeden davranışlar sergilemezler; birbirlerinin davranışlarını hatalı görmezler.

Buradan yola çıktığımızda bazı metinlerde onların masumluğuna aykırı görünen durumların aklî yönde izahı yoksa, bu rivayetler reddedilmiştir. Bu rivayet üzerinde düşünmek gerekir. Özellikle de senedinde geçen Ebul'-Buhturî'nin zayıf olduğu ve tek başına naklettiği rivayetlerin merdud olduğu göz önünde bulundurulursa, gerçekten üzerinde düşünmek gerekir.

Elbette bu tür rivayetler için genel anlamda bir izah yapılabilir. O da şudur ki; beytülmalen daha fazlasını istemek onların asıl hedefi değildi. Aksine onlar, bu davranışları ile İslam hükümetinde beytülmalin harcanması hususunda hiç kimsenin, hatta İmam Hasan'ın (a.s) dahi özel ayrıcalığı olmadığını halka somut olarak göstermek için böyle bir sunumda bulunmuşlardır.

فَقَالَ : يَا أَبَا رَافِعٍ ، أَدْخِلْهُ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ ؛ لَيْسَ إِلَى ذَلِكَ سَبِيلٌ حَتَّى لَا تَبْقَى امْرَأَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا وَلَهَا مِثْلُ ذَلِكَ !^١

1547 . المصنّف عن أبي رافع : كُنْتُ خَازِنًا لِعَلِيٍّ ، قَالَ : زَيْنْتُ ابْنَتَهُ بِلَوْلُؤَةٍ مِنَ الْمَالِ قَدْ عَرَفَهَا ، فَرَأَاهَا عَلَيْهَا ، فَقَالَ : مِنْ أَيْنَ لَهَا هَذِهِ ؟ إِنَّ اللَّهَ ﷻ عَلَى أَنْ أَقْطَعَ يَدَهَا . قَالَ : فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ قُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، زَيْنْتُ بِهَا بِنْتَ أَخِي ، وَمِنْ أَيْنَ كَانَتْ تَقْدِرُ عَلَيْهَا ! فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ سَكَتَ^٢ .

1548 . تهذيب الأحكام عن عليّ بن أبي رافع : كُنْتُ عَلَى بَيْتِ مَالِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَكَاتَبْتُهُ ، وَكَانَ فِي بَيْتِ مَالِهِ عَقْدٌ لَوْلُؤُ كَانَ أَصَابَهُ يَوْمَ الْبَصْرَةِ ، قَالَ : فَأَرْسَلْتُ إِلَى بِنْتِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) .

فَقَالَتْ لِي : بَلَّغْنِي أَنَّ فِي بَيْتِ مَالِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَقْدٌ لَوْلُؤُ وَهُوَ فِي يَدِكَ ، وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ تَعِيرَنِيهِ أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي أَيَّامِ عِيدِ الْأَضْحَى ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا : عَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ مَرْدُودَةٌ يَا بِنْتَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ؟

فَقَالَتْ : نَعَمْ ، عَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ مَرْدُودَةٌ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ، فَدَفَعْتُهَا إِلَيْهَا . وَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَأَاهَا عَلَيْهَا فَعَرَفَهُ .

فَقَالَ لَهَا : مِنْ أَيْنَ صَارَ إِلَيْكَ هَذَا الْعَقْدُ ؟

فَقَالَتْ : اسْتَعَرْتُهُ مِنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ خَازِنِ بَيْتِ مَالِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ تَزَيْنَ بِهِ فِي الْعِيدِ ثُمَّ أَرَدَهُ .

١ . الاختصاص : ص 151 ، بحار الأنوار : ج 40 ص 106 نقلاً عن كتاب ابن دأب .

٢ . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 7 ص 622 ح 6 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 156 نحوه .

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Ey Ebu Rafi! Onu beytülmale bırak. Bütün Müslüman kadınlar bunun gibi bir şeye sahip olmadıkça böyle bir şey mümkün olmaz!¹

1547-el-Musannef [Ebu Rafi'den]: Ali'nin (a.s) haznedârı idim. Kızını beytülmalde bulunan ve kendisinin de bildiği bir inci gerdanlık ile süsledim. Ali bu gerdanlığı onun üzerinde görünce "Bunu nereden aldı? Şimdi bana, Allah'ın bir hakkı olarak onun elini kesmek düşer!" dedi.

Ebu Rafi der ki: Ben, durumu böyle görünce "Ey Emirülmüminin! Kardeşimin kızını onunla ben süsledim; yoksa o nereden buna ulaşabilirdi ki!" dedim. (İmam), bu cevabı duyunca sustu.²

1548-Tehzibu'l-Ahkâm [Ali b. Ebu Rafi'den]: Ali b. Ebu Talib'in (a.s) beytülmalde sorumlu memuru ve kâtibi idim. Beytülmalde Basra savaşında ona ulaşmış bir inci gerdanlık vardı. Ali b. Ebu Talib'in kızı bana birini gönderdi.

"Bana ulaşan habere göre Emirülmüminin'in (a.s) beytülmalinde inciden bir gerdanlık varmış ve senin elindeymiş. Kurban bayramı günlerinde süslenmek için onu bana ödünç olarak vermeni istiyorum!" diyordu.

Ben de ona, "Geri göndereceğine dair kefil oluyor musun, ey Emirülmüminin'in kızı?" diye mesaj gönderdim. "Evet, üç gün sonra geri vereceğime kefilim!" deyince gerdanlığı ona verdim.

Emirülmüminin (a.s) gerdanlığı onun üzerinde görünce tanıdı ve "Bu gerdanlık sana nereden geldi?" diye sordu. O da "Emirülmüminin'in beytülmal sorumlusu Ali b. Ebu Rafi'den, daha sonra kendisine geri vermek koşuluyla, bayramda süslenmek için ödünç aldım" dedi.

1-el-İhtisas, s.151; Biharu'l-Envar, c.40, s.106, Kitab-ı İbn-i Deb'den.

2-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.7, s.622, h.6; Tarih-i Taberî, c.5, s.156.

قال : فَبَعَثَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَجِئْتُهُ .

فَقَالَ لِي : أَتَخُونُ الْمُسْلِمِينَ يَا بَنَ أَبِي رَافِعٍ ؟ !

فَقُلْتُ لَهُ : مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَخُونَ الْمُسْلِمِينَ !

فَقَالَ : كَيْفَ أَعَرْتَ بِنْتَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْعَقْدَ الَّذِي فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ بِغَيْرِ إِذْنِي وَرِضَاهُمْ ؟ !

فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّهَا ابْنَتُكَ وَسَأَلْتَنِي أَنْ أُعِيرَهَا إِيَّاهُ تَتَزَيَّنُ بِهِ ؛ فَأَعَرْتُهَا إِيَّاهُ عَارِيَةً مَضْمُونَةً مَرْدُودَةً ، فَضَمِنْتُهُ فِي مَالِي ، وَعَلَى أَنْ أَرُدَّهُ سَلِيمًا إِلَى مَوْضِعِهِ .

قال : فَرَدَّهُ مِنْ يَوْمِكَ ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَعُودَ لِمِثْلِ هَذَا فَتَنَالَكَ عُقُوبَتِي ! ثُمَّ قَالَ : أُولَى لَابْنَتِي لَوْ كَانَتْ أَخَذَتْ الْعَقْدَ عَلَى غَيْرِ عَارِيَةٍ مَضْمُونَةٍ مَرْدُودَةٍ لَكَانَتْ إِذَا أَوَّلَ هَاشِمِيَّةٍ قُطِعَتْ يَدُهَا فِي سَرِقَةٍ .

قال : فَبَلَغَ مَقَالَتهُ ابْنَتَهُ ، فَقَالَتْ لَهُ :

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَنَا ابْنَتُكَ وَبَضْعَةٌ مِنْكَ ، فَمَنْ أَحَقُّ بِبُيُسِهِ مِنِّي !

فَقَالَ لَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : يَا بِنْتَ عَلِيٍّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ ! لَا تَذْهَبِي بِنَفْسِكَ عَنِ الْحَقِّ ، أَكُلُّ نِسَاءِ الْمُهَاجِرِينَ تَتَزَيَّنُ فِي هَذَا الْعِيدِ بِمِثْلِ هَذَا ؟ !

قال : فَقَبَضَتْهُ مِنْهَا وَرَدَدَتْهُ إِلَى مَوْضِعِهِ^١ .

١ . تهذيب الأحكام : ج 10 ص 151 ح 606 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 3 وراجع المناقب لابن

شهر آشوب : ج 2 ص 108 .

İbn-i Ebu Rafi der ki: Daha sonra Emirülmüminin (a.s) arkamdan birini göndererek (beni çağırdı). Yanına vardığımda "Ey Ebu Rafi'in oğlu, Müslümanlara hıyanet mi ediyorsun?!" diye (çıkıştı).

Ben: Müslümanlara hıyanet etmekten Allah'a sığınırım, dedim.

Ali (a.s): Emirülmüminin'in kızına, Müslümanların beytülmalinde bulunan bir gerdanlığı ne benim ne de Müslümanların rızası olmadan nasıl ödünç verebilirsin?! dedi.

Ben: Ey Emirülmüminin! O, senin kızıdır ve benden o gerdanlığı süslenmek için ödünç istedi. Ben de geri vereceğine kefil olması koşuluyla ona ödünç verdim; kendi malımla da onun kefaletini üstlendim. Onu sağlam şekilde yerine geri çevirmek boynumun borcudur, dedim.

Ali (a.s): O halde bugün onu yerine iade et. Sakın bir daha da böyle bir şey yapmayasın; aksi hâlde cezama çarptırılırsın, dedi. Daha sonra da dedi ki: Yemin ederim ki eğer kızım bu gerdanlığı geri göndermeye kefil olarak ödünç almamış olsaydı, hırsızlıktan eli kesilen ilk Haşimî kadın o olacaktı!

İbn-i Ebu Rafi der ki: Bu söz kızına ulaştığında ona dedi ki: Ey Emirülmüminin! Ben senin kızınım, senden bir parçayım; kim bu gerdanlığı takmaya benden daha layık olabilir ki?!

Emirülmüminin (a.s) ona dedi ki: Ey Ali b. Ebu Talib'in kızı! Kendini haktan uzaklaştırma; acaba Muhacirlerin kadınlarının hepsi bayramda bunun gibi bir gerdanlıkla süslenebiliyor mu?!

İbn-i Ebu Rafi der ki: Daha sonra gerdanlığı ondan aldım ve yerine bıraktım.¹

1-Tehzibu'l-Ahkâm, c.10, s.151, h.606; Tenbihu'l-Havatir, c.2, s.3. Ayrıca bkz: el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.108.

5/15-3

عَقِيل

1549 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا وُلِّيَ عَلِيٌّ (عليه السلام) صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَتْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنِّي وَاللَّهِ لَا أَرْزُؤُكُمْ مِنْ فَيْتُكُمْ دَرَهَمًا مَا قَامَ لِي عَذَقٌ بِشَرْبٍ ، فَلْيَصْدُقْكُمْ أَنْفُسُكُمْ ، أَفْتَرَوْنِي مَانِعًا نَفْسِي وَمُعْطِيَكُمْ ؟

قال: فَقَامَ إِلَيْهِ عَقِيلٌ فَقَالَ لَهُ: وَاللَّهِ لَتَجْعَلُنِي أَسْوَدَ بِالْمَدِينَةِ سَوَاءً! فَقَالَ: اجْلِسْ، أَمَا كَانَ هَاهُنَا أَحَدٌ يَتَكَلَّمُ غَيْرُكَ! وَمَا فَضْلُكَ عَلَيْهِ إِلَّا بِسَابِقَةٍ أَوْ بِتَقْوَى!

1550 . الإمام علي (عليه السلام) : وَاللَّهِ لَا بَانَ أَيْتَ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ مُسَهَّدًا ، أَوْ أُجِرَ فِي الْأَغْلَالِ مُصَفَّدًا ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظَالِمًا لِبَعْضِ الْعِبَادِ ، وَغَاصِبًا لَشَيْءٍ مِنَ الْحُطَامِ ! وَكَيْفَ أَظْلِمُ أَحَدًا لِنَفْسٍ يُسْرِعُ إِلَى الْبَلَى قُفُولُهَا ، وَيَطُولُ فِي الثَّرَى حُلُولُهَا ؟ !

وَاللَّهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ عَقِيلًا وَقَدْ أَمْلَقَ حَتَّى اسْتَمَاحَنِي مِنْ بُرْكُمْ صَاعًا ، وَرَأَيْتُ صَبِيَانَهُ شُعْتَ الشُّعُورِ ، غُبَرَ الْأَلْوَانِ مِنْ فَقَرِهِمْ ، كَانَمَا سُودَتِ وُجُوهُهُمْ بِالْعِظْلَمِ ، وَعَاوَدَنِي مُؤَكَّدًا ، وَكَرَّرَ عَلَيَّ الْقَوْلَ مُرَدَّدًا ، فَأَصْغَيْتُ إِلَيْهِ سَمْعِي ، فَظَنَّ أَنِّي أَبِيعُهُ دِينِي ، وَاتَّبَعَ قِيَادَهُ مُفَارِقًا طَرِيقَتِي .

فَأَحْمَيْتُ لَهُ حَدِيدَةً ، ثُمَّ أَدْنَيْتُهَا مِنْ جِسْمِهِ لِيَعْتَبِرَ بِهَا ، فَضَجَّ ضَجِيجَ ذِي دَنْفٍ مِنَ أَلَمِهَا ، وَكَادَ أَنْ يَحْتَرِقَ مِنْ مَيْسَمِهَا .

١ . الكافي : ج 8 ص 182 ح 204 عن محمد بن مسلم ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 151 ، الاختصاص : ص 151 .

5/15-3

Akil

1549-İmam Sadık (a.s): Ali (a.s) yönetime gelince minbere çıktı. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: Allah'a andolsun ki Medine'de bir tek hurma ağacım olduğu sürece sizin ganimetlerinizden tek bir dirhem dahi almayacağım. Şimdi kendinize gelin ve insaf edin. Acaba kendimi mahrum bıraktığım halde size vereceğimi mi düşünüyorsunuz?

Akil ayağa kalktı ve dedi ki: Allah'a andolsun ki sen beni Medine'deki bir siyahla eşit görüyorsun!

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Otur! Burada senden başka konuşacak biri yok mu?! Dindeki geçmişin ve takvan dışında senin o siyah karşısında hiçbir üstünlüğün olamaz!¹

1550-İmam Ali (a.s): Allah'a andolsun, deve dikenlerinin üzerinde gecelemem ve elim kolum bağlanarak zincirlerle sürüklenmem; kıyamet günü Allah kullarından bazılarına zulmetmiş ve dünya malından bir kırıntı bile olsa gasp etmiş olarak Allah'a ve Resulüne kavuşmamdan daha sevimlidir bana. Çabucak imtihan yerine dönecek ve uzun zaman toprak altında kalacak nefis için, bir kula nasıl zulmederim!

Vallahi Akil'i gördüm; yokluk içine düşmüş olarak bana geldi, sizin buğdayınızdan az bir miktar vermemi ısrarla istedi. Çocuklarını perişan, toza toprağa bulanmış gördüm. Açlıktan yüzleri karar-mıştı. Gelip gidip, istediğinde ısrar ediyordu. Onu o kadar dinledim ki, sözüne uyup dinimi satacağımı, yolumu bırakıp onun yoluna uyacağımı zannetti. Bir demir parçasını kızdırdım, ibret alması için bedenine yaklaştırdım; acısından bir hastanın acıdan inleyişi gibi inlemeye başladı. Demiri iyice yaklaştırdım, neredeyse dağlanacaktı.

¹-*el-Kâfi*, c.8, s.182, h.204, Muhammed b. Müslim'den; *Tenbihu'l-Havatir*, c.2, s.151; *el-İhtisas*, s.151.

فَقُلْتُ لَهُ : ثَكَلَتْكَ التَّوَاكُلُ يَا عَقِيلُ ! أَتَنْنُ مِنْ حَدِيدَةٍ أَحْمَاهَا إِنْسَانُهَا لِلْعَبَةِ ،
وَتَجْرُنِي إِلَى نَارِ سَجَرِهَا جَبَّارُهَا لِعُضْبِهِ ؟ ! أَتَنْنُ مِنَ الْأَذَى وَلَا أَتَنْنُ مِنْ لَظْيٍ ؟ !

1551 . المناقب لابن شهر آشوب : قَدِمَ عَلَيْهِ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] عَقِيلٌ فَقَالَ
لِلْحَسَنِ : أَكْسُ عَمَّكَ ، فَكَسَاهُ قَمِيصًا مِنْ قُمُصِهِ وَرَدَّاهُ مِنْ أَرْدِيَّتِهِ . فَلَمَّا حَضَرَ الْعِشَاءَ
فَإِذَا هُوَ خُبْزٌ وَمِلْحٌ ، فَقَالَ عَقِيلٌ : لَيْسَ [إِلَّا] مَا أَرَى ؟

فَقَالَ : أَوْ لَيْسَ هَذَا مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ ؟ ! فَلَهُ الْحَمْدُ كَثِيرًا .

فَقَالَ : أَعْطِنِي مَا أَقْضَى بِهِ دِينِي وَعَجِّلْ سِرَاحِي حَتَّى أَرْحَلَ عَنْكَ .

قَالَ : فَكَمْ دَيْنُكَ يَا أَبَا يَزِيدَ ؟

قَالَ : مِئَةُ أَلْفِ دِرْهَمٍ .

قَالَ : وَاللَّهِ مَا هِيَ عِنْدِي وَلَا أَمْلِكُهَا ، وَلَكِنْ أَصْبِرْ حَتَّى يَخْرُجَ عَطَائِي فَأَوَاسِيكَهُ ،
وَلَوْ لَا أَنَّهُ لَا بُدَّ لِلْعِيَالِ مِنْ شَيْءٍ لَا أُعْطِيَتِكَ كُلُّهُ .

فَقَالَ عَقِيلٌ : بَيْتُ الْمَالِ فِي يَدِكَ وَأَنْتَ تُسَوِّفُنِي إِلَى عَطَائِكَ ؟ وَكَمْ عَطَاؤُكَ وَمَا
عَسَى يَكُونُ وَلَوْ أُعْطِيتَنِيهِ كُلُّهُ !

فَقَالَ : مَا أَنَا وَأَنْتَ فِيهِ إِلَّا بِمَنْزِلَةِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ - وَكَانَا يَتَكَلَّمَانِ فَوْقَ قَصْرِ
الْإِمَارَةِ مُشْرِفَيْنِ عَلَى صَنَادِيقِ أَهْلِ السُّوقِ - فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) : إِنْ آبَيْتَ يَا
أَبَا يَزِيدَ مَا أَقُولُ فَانْزِلْ إِلَى بَعْضِ هَذِهِ الصَّنَادِيقِ فَاكْسِرْ أَقْفَالَهُ وَخُذْ مَا فِيهِ .

Sonra ona şöyle dedim: Yaşlı anneler yasında ağlasın ey Akil! Şakacıktan vücuduna yaklaştırdığım bir demir nedeniyle bu kadar inliyorsun da beni Allah'ın gazabıyla alevlenen ateşe mi atmak istiyorsun! Sen bu kadarcık eziyetten feryat ediyorsun da ben cehennemden feryat etmez miyim?¹

1551-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub: Akil, Ali'nin (a.s) yanına geldi. Sonra (Ali) Hasan'a (dönerek) "Amcanı giydir!" dedi. Hasan da ona gömleklerinden bir gömlek ve ridalarından bir rida giydirdi. Akşam yemeği hazırlandı; sofraya ekmek ve tuz geldi.

Akil: Bu gördüğümde başka bir şey yok mu? diye sordu.

Ali (a.s): Acaba bu, Allah'ın nimetinden değil mi?! O'na çok minnettarız, diye cevap verdi.

Akil: Borcum var; onu ödeyebilmem için bir şey ver. Derhal beni serbest bırak da yanından gideyim!

Ali (a.s): Ne kadar borcun var ey Ebu Yezid!

Akil: Yüz bin dirhem.

Ali (a.s): Allah'a andolsun ki yanımda o kadar mal yok; bu kadar mala sahip değilim. Ama biraz sabret. Beytûlmalden bana düşen payımı seninle yarıya bölüşürüz. Eğer ailemin ihtiyaçları olmasaydı, hepsini sana verirdim.

Akil: Beytûlmal senin elinde olduğu halde sen bana payına düşenin yarısını vermeyi mi vaat ediyorsun? Hadi vereceksin diyelim; hepsini bile versen ne kadar olur ki?!

Ali (a.s): Ben ve sen beytûlmal konusunda Müslümanlardan birer kişi konumundayız. [O ikisi hükümet konağının üstünde konuşuyorlardı ve aşağıda pazarcılara ait sandıklar görünüyordu].

Ali (a.s): Ey Ebu Yezid! Eğer sözümü kabul etmiyor isen, o zaman aşağı in ve şu sandıklardan bazılarının kilitlerini kırıp içindeki mallardan al.

1-Nehcü'l-Belaga, 224. Hutbe. Ayrıca bkz: el-Emali, Saduk, s.719, h.988.

فَقَالَ : وما فى هذه الصناديق ؟

قال : فيها أموال التجار .

قال : أ تأمرنى أن أكسر صناديق قوم قد توكلوا على الله وجعلوا فيها أموالهم ؟ !

فَقَالَ أمير المؤمنين : أ تأمرنى أن أفتح بيت مال المسلمين فأعطيك أموالهم وقد توكلوا على الله وأقفلوا عليها ؟ ! وإن شئت أخذت سيفك وأخذت سيفى وخرجنا جميعاً إلى الحيرة^١ ; فإن بها تجاراً مياسير ، فدخلنا على بعضهم فأخذنا ماله !

فَقَالَ : أ وسارقاً جئت ؟ !

قال : تسرق من واحد خير من أن تسرق من المسلمين جميعاً !

قال له : أ فتأذن لى أن أخرج إلى معاوية ؟

فَقَالَ له : قد أذنت لك .

قال : فأعنى على سفرى هذا .

قال : يا حسن ، أعط عمك أربعمئة درهم .

فخرج عقيل وهو يقول :

سَيَغْنِينِى الَّذِى أَغْنَاكَ عَنِّى وَيَقْضِى دَيْنَنَا رَبُّ قَرِيبٍ^٢

١ . الحيرة : مدينة جاهلية ، كثيرة الأنهار ، وهى عن الكوفة على نحو فرسخ ، وكانت منازل آل النعمان بن المنذر (تقويم البلدان : ص 299).

٢ . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 108 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 113 ح 23 . والظاهر أن عقيل بن أبى طالب لم يأت معاوية قبل استشهاد الإمام على (عليه السلام) .

Akil: Bu sandıklarda ne var ki?

Ali (a.s): Tacirlerin malları var.

Akil: Benden Allah'a tevekkül ederek mallarını şu sandıklara bırakan bir topluluğun sandıklarını kırmamı mı istiyorsun?!

Ali (a.s): Sen benden Müslümanların beytülmalini açmamı ve onların mallarını sana vermemi mi istiyorsun; halbuki onlar Allah'a tevekkül etmişler ve onu kilitlemişler?! İstersen kılıcını al, ben de kılıcımı alayım; sonra da Hiyrâh¹ tarafına doğru çıkalım. Orada zengin tüccarlar vardır. Onlardan birine gece baskını yapalım ve malını alalım!

Akil: Ben buraya hırsız olarak mı geldim?!

Ali (a.s): Bir kişiden çalman, bütün Müslümanlardan çalmandan daha iyidir!

Akil: Muaviye'ye gitmeme izin verir misin?

Ali (a.s): İzin verdim.

Akil: Bu yolculuğum için bana yardım et!

Ali (a.s) [oğlu Hasan'a dönerek]: Ey Hasan! Amcana dört yüz dirhem ver!

(Bu konuşmalardan) sonra Akil oradan çıktı. Çıkarken de şöyle diyordu:

Seni benden niyazsız kılan, yakında beni de kılar

Kılar da yakın Rabbim, borçlarımı noktalar²

1-**Hiyrâh**: Cahiliye dönemine ait ırmakları bol bir şehridir. Kufe'ye bir fersah uzaklıktadır. Numan b. Munzir hanedanının menzillerinin bulunduğu yerdir. *Takvimu'l-Buldan*, s.299.

2-*el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.108; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.113, h.23. Bilindiği kadarıyla Akil b. Ebu Talib, İmam Ali'nin (a.s) şehadetinden önce Muaviye'nin yanına gitmemiştir.

5/15-4

عَبْدُ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ

1552 . الغارات عن حبيب بن أبي ثابت : قالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ بنِ أَبِي طَالِبٍ لِعَلِيِّ (عليه السلام) : يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَوْ أَمَرْتَ لِي بِمَعُونَةٍ أَوْ نَفَقَةٍ ، فَوَاللَّهِ مَا عِنْدِي إِلَّا أَنْ أُبِيعَ بَعْضَ عُلُوفَتِي .

قالَ لَهُ : لا وَاللَّهِ ، مَا أَجِدُ لَكَ شَيْئًا إِلَّا أَنْ تَأْمُرَ عَمَّكَ أَنْ يَسْرِقَ فَيُعْطِيكَ !^١

5/15-5

حَفِيدَةُ الْإِمَامِ

1553 . أنساب الأشراف عن مسلم صاحب الحناء : لَمَّا فَرَغَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ أَهْلِ الْجَمَلِ أَتَى الْكَوْفَةَ فَدَخَلَ بَيْتَ مَالِهَا . . . ثُمَّ جَاءَتْ ابْنَتُهُ لِلْحَسَنِ - أَوْ لِلْحُسَيْنِ - فَتَنَاوَلَتْ مِنْهُ شَيْئًا ، فَسَعَى وَرَاءَهَا فَفَكَ يَدَهَا وَنَزَعَهُ مِنْهَا . قالَ : فَقُلْنَا : يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ لَهَا فِيهِ حَقًّا ! قالَ : إِذَا أَخَذَ أَبُوهَا حَقَّهُ فَلْيُعْطِهَا مَا شَاءَ^٢ .

١ . الغارات : ج 1 ص 66 ; شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 200 عن هارون بن سعيد وفيه

«دأبتى» بدل «بعض علوفتى» .

٢ . أنساب الأشراف : ج 2 ص 370 .

5/15-4**Abdullah b. Cafer**

1552-*el-Gârât* [Habib b. Ebu Sabit'ten]: Abdullah b. Cafer b. Ebu Talib, Ali'ye (a.s) dedi ki: Ey Emirülmüminin! Keşke bana yardım edilmesini veya masraflarımın karşılanmasını emretseydin. Allah'a yemin olsun ki ahırında beslediğim hayvanlarımdan bir kısmını satmaktan başka çarem kalmamıştır!

Ali de (a.s) ona şöyle buyurdu: Andolsun Allah'a ki hayır, senin için (beytülmalde) bir şey göremiyorum; ama amcandan (beytülmalde) hırsızlık edip sana vermesini istersen o başka!¹

5/15-5**İmam'ın Torunu**

1553-*Ensabu'l-Eşraf* [Sahibu'l-Hina (adıyla bilinen) Müslim'den]: Ali b. Ebu Talib Cemel Savaşı'nı tamamlayınca Ku-fe'ye gelerek beytülmale girdi... Sonra Hasan'ın veya Hüseyin'in kızı geldi. Oradan bir şey aldı. Ali de (a.s) onun peşinden gitti. (Kızın) elini açarak götürdüğü şeyi çekip aldı.

Ravi der ki: Biz, "Ey Emirülmüminin! Onun da beytülmalde hakkı var!" dedik. Bunun üzerine Ali (a.s) "Babası hakkını aldığı zaman ona istediğini versin!" diye cevap verdi.²

1-*el-Gârât*, c.1, s.66; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.200, Harun b. Said'den.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.370.

5/15-6

أُخْتُ الْإِمَامِ

1554 . الاختصاص : دَخَلَتْ عَلَيْهِ أُخْتُهُ أُمُّ هَانِي بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ ، فَدَفَعَ إِلَيْهَا عِشْرِينَ دِرْهَمًا ، فَسَأَلَتْ أُمُّ هَانِي مَوْلَاتَهَا الْعَجَمِيَّةَ فَقَالَتْ : كَمْ دَفَعَ إِلَيْكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ؟ فَقَالَتْ : عِشْرِينَ دِرْهَمًا ، فَانصَرَفَتْ مُسْخِطَةً ، فَقَالَ لَهَا : انصَرَفِي رَحِمَكَ اللَّهُ ! مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَضْلًا لِإِسْمَاعِيلَ عَلَى إِسْحَاقَ !^١

5/15-7

أُمُّ وَلَدِ الْإِمَامِ

1555 . المصنّف عن أُمِّ عَثْمَانَ أُمِّ وَلَدِ لَعْلِيٍّ (عليه السلام) : جِئْتُ عَلِيًّا وَبَيْنَ يَدَيْهِ قَرْنُفُلٌ مَكْبُوبٌ فِي الرَّحْبَةِ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هَبْ لَابْتِنِي مِنْ هَذَا الْقَرْنُفُلِ قِلَادَةً ، فَقَالَ هَكَذَا وَنَقَرِ بِيَدَيْهِ : أَرْنِي دِرْهَمًا جَيِّدًا ؛ فَإِنَّمَا هَذَا مَالُ الْمُسْلِمِينَ ، وَإِلَّا فَاصْبِرِي حَتَّى يَأْتِينَا حَظُّنَا مِنْهُ فَهَبْ لَابْتِنِكَ مِنْهُ قِلَادَةً^٢ .

5/16

التَّقَشُّفُ وَالْإِحْتِيَاظُ فِي النِّفْقَةِ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ

1556 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى عُمَالِهِ - : أَدِقُّوا أَقْلَامَكُمْ ، وَقَارِبُوا بَيْنَ سَطُورِكُمْ ، وَاحْذِفُوا عَنِّي فُضُولَكُمْ ، وَأَقْصِدُوا قَصْدَ الْمَعَانِي ، وَإِيَّاكُمْ وَالْإِكْتِنَارَ ؛ فَإِنَّ أَمْوَالَ الْمُسْلِمِينَ لَا تَحْتَمِلُ الْإِضْرَارَ^٣ .

١ . الاختصاص : ص 151 .

٢ . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 157 ح 18 و ج 7 ص 622 ح 2 ; المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 109 .

٣ . الخصال : ص 310 ح 85 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 105 ح 6 .

5/15-6

İmam'ın Kızkardeşi

1554-el-İhtisas: Ebu Talib kızı Ümmü Hani [Ali'nin (a.s) kızkardeşi] onun yanına geldi. Ali de (a.s) ona yirmi dirhem verdi. Ümmü Hani, daha sonra Acem milletinden olan azat edilmiş cariyesine "Emirülmüminin (a.s) sana ne kadar verdi?" diye sorup, yirmi dirhem aldığını öğrenince kızgın bir şekilde geri döndü. Bunun üzerine Ali (a.s) ona: Geri dön, dedi; Allah sana rahmet etsin! Biz Allah'ın kitabında İsmail'in İshak'a karşı bir üstünlüğünü bulamadık!¹

5/15-7

İmam'dan Çocuğu Olan Cariye

1555-el-Musannef [Ali'den (a.s) çocuğu olan Ümmü Osman ismindeki cariyeden]: Ali'nin (a.s) yanına geldim. Önünde, avluya serilmiş karanfiller vardı. "Ey Emirülmüminin! Kızım için şu karanfillerden bir deste ver" dedim. Elini şöyle birbirine sürerek dedi ki: Bana güzel bir dirhem ver! Çünkü bu, Müslümanların malıdır. Yok, eğer sabrecek olursan, bundan payımıza düşen kısmından senin kızına da bir deste veririz.²

5/16

BEYTÜLMALDEN HARCAMA KONUSUNDA
ZÜHT VE İHTİYAT

1556-İmam Ali (a.s) [Valilerine yazdığı mektubunda]: Kalemlerinizi sivriltin; satırlarınızı birbirine yakın tutun; (yazınızdaki) bana yönelik fazlalıklarınızı kaldırın. Manaları kasdedin; fazla yazmaktan kaçının. Zira Müslümanların malları zarar kaldırmaz.³

1-el-İhtisas, s.151.

2-el-Musannef, İbn-i Şeybe, c.8, s.157, h.18 ve c.7, s.622, h.2, "Ümmü Osman" yerine "Ümmü Affan" geçmiştir; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.109; Biharul-Envar, c.41, s.115.

3-el-Hisal, s.310, h.85, Muhammed b. İbrahim en-Nufelî merfu olarak İmam Sadık'tan, o da babalarından (a.s); Biharul-Envar, c.41, s.105, h.6.

1557 . إحقاق الحقّ: كان أمير المؤمنين عليّ دَخَلَ لَيْلَةً فِي بَيْتِ الْمَالِ يَكْتُبُ قِسْمَةَ الْأَمْوَالِ ، فَوَرَدَ عَلَيْهِ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، فَأُطْفِئَا (عليه السلام) السَّراجَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَأَمَرَ بِاحْضَارِ سِراجٍ آخَرَ مِنْ بَيْتِهِ ، فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ : كَانَ زَيْتُهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ ، لَا يَنْبَغِي أَنْ نُصَاحِبَكُمْ فِي ضَوْئِهِ^١ .

1558 . مكارم الأخلاق عن عقيل بن عبد الرحمن الخولانيّ: كَانَتْ عَمَّتِي تَحْتَ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، فَدَخَلَتْ عَلَيَّ (عليه السلام) بِالْكَوْفَةِ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَيَّ بِرِذْعَةِ حِمَارٍ مُبْتَلَةٍ ، قَالَتْ : فَدَخَلْتُ عَلَيَّ (عليه السلام) امْرَأَةً لَهُ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ فَقُلْتُ لَهَا : وَيْحَكَ! إِنَّ بَيْتَكَ مُمْتَلِئٌ مَتَاعاً وَآمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) جَالِسٌ عَلَيَّ بِرِذْعَةِ حِمَارٍ مُبْتَلَةٍ!

فَقَالَتْ : لَا تَلُومِينِي ، فَوَاللَّهِ مَا يَرَى شَيْئاً يَنْكُرُهُ إِلَّا أَخَذَهُ فَطَرَحَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ^٢ .

1559 . فضائل الصحابة عن الأعمش: كَانَ عَلِيٌّ يُغْدِي وَيُعَشِّي ، وَيَأْكُلُ هُوَ مِنْ شَيْءٍ يَجِيئُهُ مِنَ الْمَدِينَةِ^٣ .

1560 . الغارات عن بكر بن عيسى: كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَقُولُ : يَا أَهْلَ الْكَوْفَةِ! إِذَا أَنَا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِكُمْ بِغَيْرِ رَحْلِي وَرَاحِلَتِي وَغُلَامِي فَأَنَا خَائِنٌ . وَكَانَتْ

١ . إحقاق الحقّ: ج 8 ص 539 ، المناقب المرتضوية: ص 289 .

٢ . مكارم الأخلاق: ج 1 ص 286 ح 894 ، المناقب لابن شهر آشوب: ج 2 ص 97 نحوه .

٣ . فضائل الصحابة لابن حنبل: ج 1 ص 536 ح 892 ، حلية الأولياء: ج 1 ص 82 ، الرياض النضرة: ج 3 ص 221 .

نَفَقَتُهُ تَأْتِيهِ مِنْ غَلَّتِهِ بِالْمَدِينَةِ مِنْ يَنْبُعٍ^١.

١ . الغارات : ج 1 ص 68 ; شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 200 وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 98 .

1557-İhkaku'l-Hak: Emirülmüminin Ali (a.s), gece vakti beytülmale girdi ve malların taksimini yazmaya başladı. Talha ile Zübeyr de yanına geldiler. (Bunun üzerine İmam), önünde bulunan meşaleyi söndürdü ve evden meşale getirmelerini istedi. Talha ile Zübeyr bunun sebebini sorunca dedi ki: Onun yağı beytülmalden idi. Sizinle otururken onun ışığını kullanmam reva değildir.¹

1558-Mekarimu'l-Ahlâk [Akil b. Abdurrahman el-Havlanî'den]: Halam, Akil b. Ebu Talib'in eşi idi. Kufe'de Ali'nin (a.s) yanına gittim. Onu, yırtık bir eşek palanı üzerinde oturmuş halde gördüm. Derken Ali'nin Benî Temim kabilesinden olan eşi yanına geldi. Ona dedim ki: Yazıklar olsun sana! Evin eşyayla dolu olduğu halde Emirülmüminin (a.s) yırtık bir eşek palanı üzerinde oturuyor!

Bunun üzerine (İmam'ın eşi) dedi ki: Beni kınama! Allah'a yemin olsun ki tanımadığı bir şeyi gördüğünde onu alıp beytülmale bırakıyor!²

1559-Fezailu's-Sahabe [Âmeş'ten]: Ali (a.s) [halka] kahvaltı ve akşam yemeği veriyor, kendisi de Medine'den ona getirdikleri şeyden yiyordu.³

1560-el-Gârât [Bekir b. İsa'dan]: Ali (a.s) şöyle diyordu: Ey Kufe halkı! Eğer aranızdan merkebim, yol azığım ve kölem dışında bir şeyle çıkar isem, o zaman ben hainim.

O, geçimini Medine'nin Yenbu' bölgesinden gelen kendi mahsullerinden sağlıyordu.⁴

1-İhkaku'l-Hak, c.8, s.539; el-Menakibu'l-Murtezeviyye, s.289.

2-Mekarimu'l-Ahlâk, c.1, s.286, h.894; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.97.

3-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.536, h.892; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.82; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.221.

4-el-Gârât, c.1, s.68; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.200. Ayrıca bkz: el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.98.

1561 . الجمل عن أبي مخنف لوط بن يحيى عن رجاله : لَمَّا أَرَادَ أميرُ المؤمنين (عليه السلام) التَّوَجُّهَ إِلَى الكُوفَةِ قَامَ فِي أَهْلِ البَصْرَةِ فَقَالَ : مَا تَنْقِمُونَ عَلَيَّ يَا أَهْلَ البَصْرَةِ ؟ وَأَشَارَ إِلَى قَمِيصِهِ وَرِدَائِهِ فَقَالَ : وَاللَّهِ إِنَّهُمَا لَمِنْ غَزَلِ أَهْلِي .

مَا تَنْقِمُونَ مِنِّي يَا أَهْلَ البَصْرَةِ ؟ وَأَشَارَ إِلَى صُرَّةٍ فِي يَدِهِ فِيهَا نَفَقَتُهُ فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا هِيَ إِلَّا مِنْ غَلَّتِي بِالمَدِينَةِ ؛ فَإِنِ أَنَا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِكُمْ بِأَكْثَرِ مِمَّا تَرَوْنَ فَأَنَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْخَائِنِينَ^١ .

1562 . تاريخ دمشق عن عنترة : دَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ بِالْخَوْرَنَقِ^٢ وَعَلَيْهِ سَمَلٌ قُطِيفَةٌ وَهُوَ يُرْعَدُ فِيهَا ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ جَعَلَ لَكَ وَلَا أَهْلَ بَيْتِكَ فِي هَذَا الْمَالِ نَصِيبًا وَأَنْتَ تَفْعَلُ هَذَا بِنَفْسِكَ ! قَالَ : فَقَالَ : إِنِّي وَاللَّهِ مَا أَرْزُوكُمْ شَيْئًا ، وَمَا هِيَ إِلَّا قُطِيفَتِي الَّتِي أَخْرَجْتُهَا مِنْ بَيْتِي - أَوْ قَالَ : مِنَ الْمَدِينَةِ^٣ - .

1563 . الغارات عن زاذان : انْطَلَقْتُ مَعَ قَبْرِ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ : قُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَقَدْ خَبَّاتُ لَكَ خَبِيبَةٌ .

قَالَ : فَمَا هُوَ ؟

قَالَ : قُمْ مَعِيَ . فَقَامَ وَانْطَلَقَ إِلَى بَيْتِهِ ، فَإِذَا بِاسِنَّةٍ مَمْلُوءَةٍ جَامَاتٍ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ ،

١ . الجمل : ص 422 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 98 وفيه «يا أهل البصرة ما تنقمون مني إن هذا لمن غزل أهلي . وأشار إلى قميصه» .

٢ . الْخَوْرَنَقُ : موضع بالكوفة . وقيل : الخورنق : قصر كان بظهر الحيرة (معجم البلدان : ج 2 ص 401) .

٣ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 477 و ص 481 ، الأموال : ص 284 ح 671 ، حلية الأولياء : ج 1 ص 82 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 3 .

فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّكَ لَا تَتْرُكُ شَيْئاً إِلَّا قَسَمْتَهُ ، فَادَّخَرْتُ هَذَا لَكَ .

1561-el-Cemel [Ebu Mihnef Lut b. Yahya'dan, o da üstatlarından]: Emirülmüminin (a.s), Kufe'ye gitmek istediğinde Basra halkı arasında ayağa kalkarak "Ey Basra ahalisi! Beni neyle eleştiriyorsunuz?" diye seslendi. Sonra gömleğine ve ridasına işaret ederek şöyle buyurdu: Andolsun Allah'a ki her ikisi de kendi eşimin dokumasıdır!

(Bir kez daha) "Beni neyle eleştiriyorsunuz, ey Basra ahalisi?" deyip, içinde nafakası bulunan elindeki keseye işaret ederek "Vallahi, dedi; bu, sadece Medine'deki mahsüllerimdendir. Eğer ben yanınızdan şu gördüğünüzden fazlası ile çıkacak olursam, o zaman Allah katında hainlerdenimdir!¹

1562-Tarih-i Dimeşk [Antere'den]: Havarnak'ta² Ali'nin yanına vardım. Üstünde, eski bir kadife parçası vardı ve içinde (soğuktan) titriyordu. Kendisine, "Ey Emirülmüminin! Allah sana ve ailene bu maldan bir nasip kıldı, ama sen kendine karşı böyle davranıyorsun!" dedim. Bunun üzerine dedi ki: Vallahi sizden (malınızdan) bir şey almıyorum. Bu, benim kendi evimden getirdiğim [veya Medine'den getirdiğim] elbisemdir.³

1563-el-Gârât [Zâzân'dan]: Kamber'le birlikte Ali'nin (a.s) yanına gittim. Kamber dedi ki: Kalk, ey Emirülmüminin! Senin için bir define sakladım.

Ali (a.s): Ne definesi? diye sordu.

Kamber: Kalk, benimle gel, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) kalktı ve evine doğru gitti. Altın ve gümüş tabaklarla dolu bir heybeyi karşısında buldu.

Kamber: Ey Emirülmüminin! Sen hiçbir şey bırakmıyorsun, hep-

1-el-Cemel, s.422; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.98.

2-Havarnak: Kufe'de bir yerdir. Hayrah'ın sırtlarında bulunan bir sarayın da Havarnak adıyla anıldığı söylenmiştir. Mucemu'l-Buldan, c.2, s.401.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.477 ve s.481; el-Emval, s.284, h.671; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.82; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.3.

sini paylaşıyorsun; ben de bunu senin için sakladım, dedi.

قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : لَقَدْ أَحْبَبْتَ أَنْ تُدْخِلَ بَيْتِي نَارًا كَثِيرَةً ! فَسَلَّ سَيْفَهُ فَضَرَبَهَا ، فَانْتَشَرَتْ مِنْ بَيْنِ إِنْاءٍ مَقْطُوعٍ نِصْفُهُ أَوْ ثُلُثُهُ . ثُمَّ قَالَ : اقْسِمُوهُ بِالْحِصَصِ . فَفَعَلُوا ، فَجَعَلَ يَقُولُ :

هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ

يَا بَيْضَاءُ غُرِّي غَيْرِي ، وَيَا صَفْرَاءُ غُرِّي غَيْرِي !^١

1564 . الاختصاص - فِي ذِكْرِ طَعَامِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ (عليه السلام) - : سَمِعَ مِقْلَى فِي بَيْتِهِ ، فَتَنَهَضَ وَهُوَ يَقُولُ : فِي ذِمَّةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِقْلَى الْكَرَّاكِ^٢ ؟ ! قَالَ : فَفَزِعَ عِيَالُهُ وَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّهَا امْرَأَتُكَ فَلَانَةُ نَحَرَتْ جُزُورًا فِي حَيْثُهَا ، فَأُخِذَ لَهَا نَصِيبٌ مِنْهَا ، فَأَهْدَى أَهْلُهَا إِلَيْهَا . قَالَ : فَكُلُوا هَنِيئًا مَرِيئًا^٣ .

1565 . تاريخ دمشق عن عبد الرحمن بن أبي بَكْرَةَ : لَمْ يَرِزْ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَيْتِ مَالِنَا - يَعْنِي بِالْبَصْرَةِ - حَتَّى فَارَقْنَا غَيْرَ جُبَّةٍ مَحْشُوءَةٍ أَوْ خَمِيصَةٍ دَرَابِجَرْدِيَّةٍ^٤ .

١ . الغارات : ج 1 ص 55 ، المناقب للكوفي : ج 2 ص 33 ح 519 نحوه وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 108 وتاريخ دمشق : ج 42 ص 477 و 478 والأموال : ص 284 ح 674 .
٢ . قوله (عليه السلام) : «فِي ذِمَّةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِقْلَى الْكَرَّاكِ» استفهام استنكاري حُذِفَتْ مِنْهُ أَدَاءُ الاستفهام ؛ وَكَأَنَّ مَفَادَهُ : أَنَّ مَا يُقَالُ فِي بَيْتِهِ (عليه السلام) مِنْ لَحْمٍ فِي ذِمَّتِهِ وَمَحَاسَبٍ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ دَخُولُهُ بَيْتَهُ مِنْ غَيْرِ مَا أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ . وَكَأَنَّهُ (عليه السلام) عَبَّرَ بِالْكَرَّاكِ كُنَايَةً عَنِ اللَّحْمِ الطَّيِّبِ ؛ فَإِنَّ الْكَرَّاكِ - كَمَا عَنْ ابْنِ الْأَثِيرِ - : جَمْعُ كَرْكُرَةٍ : زَوْرٌ [صدر [البعير الَّذِي إِذَا بَرَكَ أَصَابَ الْأَرْضَ ، وَهِيَ نَاتَتْهُ عَنْ جِسْمِهِ كَالْقُرْصَةِ . وَمِنْهُ حَدِيثُ عُمَرَ : «مَا أَجْهَلُ عَنْ كَرَّاكِ وَأَسْنَمَةٍ» ؛ فَإِنَّهَا مِنْ أَطَايِبِ مَا يُؤْكَلُ مِنَ الْإِبِلِ (النهاية : ج 4 ص 166) .

٣ . الاختصاص : ص 152 .

٤ . الْخَمِيصَةُ : ثَوْبٌ خَزَّ أَوْ صُوفٌ مُعَلَّمٌ . وَقِيلَ : لَا تُسَمَّى خَمِيصَةً إِلَّا أَنْ تَكُونَ سُودَاءَ مُعَلَّمَةٍ (النهاية :

Ali (a.s): Doğrusu sen, evime bol miktarda ateş sokmak istedin, diye çıkıştı.

Daha sonra kılıcını çekip tabaklara vurdu. İki-üç parçaya bölündüler. Ardından, "Bunları hisselere ayırın" dedi. Onlar bunu yapınca Ali de (a.s) şu şiiri okumaya başladı:

*Pek hayırlıdır şu elim, meyve dererken
Derip de meyveyi ağzına götüren elden*

(Sonra da) "Ey beyaz, benden başkasını aldat; ey sarı, benden başkasını aldat!" dedi.²

1564-el-İhtisas [İmam Ali'nin (a.s) yiyeceğini anlatırken]: Ali (a.s), evinde et kızartması sesi işince ayağa kalktı ve "Lezzetli et kızartması Ali'nin boyun borcu olsun?!" dedi.³

Ravi der ki: Aile fertleri ürperdiler ve dediler ki: Ey Emirülmüminin! Falan eşinizin kabilesi bir deve kesmiş; ona da bu payı ayırmışlar. Yani bu eti eşinizin ailesi ona hediye etmiştir.

Bunun üzerine Ali (a.s), "Öyleyse afiyetle yiyin!" dedi.⁴

1565-Tarih-i Dimeşk [Abdurrahman b. Ebu Bekre'den]: Ali b. Ebu Talib (a.s) aramızdan ayrılınca kadar beytülmalimizden [Basra

ج 2 ص 81. والدِّرَابِجَرْدِيَّةُ : نسبة إلى دِرَابِجَرْدٍ : كورة بفارس (معجم البلدان : ج 2 ص 446).

١ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 476 ، الأموال : ص 283 ح 670.

2-el-Gârât, c.1, s.55; el-Menakıb, Kufî, c.2, s.33, h.519. Ayrıca bkz: el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.108; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.477-478; el-Emval, s.284, h.674.

3-"Ali'nin evinde pişmekte olan bu lezzetli et, eğer helal olmayan yoldan gelmişse bunun vebalini çekmek boynumun borcudur" anlamında söylenmiştir. Zira rivayette geçen "Kerakir", devenin kesildiği zaman ilk yere yattığı göğüs kısmıdır ve bu kısım aynı zamanda devenin en lezzetli bölümüdür. en-Nihaye, c.4, s.166.

4-el-İhtisas, s.152.

beytülmalinden] kaba bir cübbe ve Darabcird¹ yöresine ait siyah bir elbise dışında hiçbir şey almadı.²

1566 . الغارات عن أبي رجا : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) أَخْرَجَ سَيْفًا لَهُ إِلَى

السُّوقِ فَقَالَ : مَنْ يَشْتَرِي مِنِّي هَذَا ؟ فَلَوْ كَانَ مَعِيَ ثَمَنُ إِزَارٍ مَا بَعْتُهُ .

فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَنَا أَبِيعُكَ إِزَارًا وَأُنْسِئُكَ ثَمَنَهُ إِلَى عَطَائِكَ .

فَبِعْتُهُ إِزَارًا إِلَى عَطَائِهِ ، فَلَمَّا قَبِضَ عَطَاءَهُ أَعْطَانِي حَقِّي³ .

1-Darabcird, Fars bölgesinde bir şehirdir. *Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.446.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.476; *el-Emval*, s.283, h.670.

3 . الغارات : ج 1 ص 63 ; حلية الأولياء : ج 1 ص 83 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 200

كلاهما نحوه .

1566-el-Gârât [Ebu Reca'dan]: Ali (a.s), kendisine ait kılıcı satmak üzere pazara çıktı. Sonra da, "Kim bu kılıcı benden satın alacak? Eğer bir elbise alacak kadar param olsaydı bunu satmazdım" dedi.

Ben: Ey Emirülmüminin! Ben sana veresiye olarak bir gömlek satayım; Parasını (beytûlmalden) payına ulaştığında verirsin, dedim.

Sonra da ona bu elbiseyi sattım. Derken beytûlmal paylaştırıldı. Payını aldığı anda da benim hakkımı ödedi.¹

¹-el-Gârât, c.1, s.63; *Hilyetu'l-Evliya*, c.1, s.83; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.200.

الفصل السادس

السياسة الاجتماعية

6/1

إقامة العدل

1567 . الإمام علي (عليه السلام) - في كتابه لابن عباس - : فَقَدْ قَدِمَ عَلَى رَسُولِكَ ، وَذَكَرْتَ مَا رَأَيْتَ وَبَلَغَكَ عَنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ بَعْدَ انْصِرَافِي ، وَسَاخِرُكَ عَنِ الْقَوْمِ : هُمْ بَيْنَ مُقِيمٍ لِرَغْبَةٍ يَرْجُوها ، أَوْ عُقُوبَةٍ يَخْشَاهَا ، فَأَرْغَبُ رَاغِبُهُم بِالْعَدْلِ عَلَيْهِ ، وَالْإِنْصَافِ لَهُ ، وَالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ^١ .

1568 . عنه (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشتري - : وَلَيْكُنْ أَحَبُّ الْأُمُورِ إِلَيْكَ أَوْسَطُهَا فِي الْحَقِّ ، وَأَعَمُّهَا فِي الْعَدْلِ ، وَأَجْمَعُهَا لِرِضَى الرَّعِيَّةِ ... إِنَّ أَفْضَلَ قُرَّةِ عَيْنِ الْوَلَاءِ اسْتِقَامَةُ الْعَدْلِ فِي الْبِلَادِ ، وَظُهُورُ مَوَدَّةِ الرَّعِيَّةِ^٢ .

1569 . عنه (عليه السلام) - في كتابه إلى الأسود بن قُطَيْبَةَ صَاحِبِ جُنْدِ حُلُوان - : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ الْوَالِي إِذَا اخْتَلَفَ هَوَاهُ مَنَعَهُ ذَلِكَ كَثِيرًا مِنَ الْعَدْلِ ، فَلَيْكُنْ أَمْرُ النَّاسِ عِنْدَكَ فِي الْحَقِّ سَوَاءً ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ فِي الْجَوْرِ عَوَظٌ مِنَ الْعَدْلِ ، فَاجْتَنِبْ مَا تُتَكَرَّرُ أَمْثَالُهُ^٣ .

١ . وقعة صفين : ص 105 ، نشر الدرر : ج 1 ص 322 نحوه .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 128 و 133 نحوه وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 355 و 358 .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 59 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 511 ح 708 .

ALTINCI FASIL

SOSYALİTEYE DAİR SİYASETİ

6/1

ADALETİ SAĞLAMA

1567-İmam Ali (a.s) [İbn-i Abbas'a yazdığı mektubunda]: Gönderdiğin elçin bana geldi. Ben Basra'dan döndükten sonra oranın halkı hakkında gördüklerin ve sana ulaşan haberleri bildirmişsin. Sana o kavmin durumundan haber vereyim: Onlardan bir kısmı arzusunu ümit etmekte, bir kısmı da cezalandırılmaktan korkmaktadır. Sen, arzusu olanı kendisine adaletle muamele edileceğine, hakkında insaf ve iyiliğin gerçekleştirileceğine dair ümitli kıl.¹

1568-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Senin için işlerin en sevimlisi hakta orta yolda olan, adalette en kapsamlı bulunan ve halkın hoşnutluğunu en çok toplayan iş olmalıdır... Valilerin gözlerini aydın eden işlerin en üstünü, ülkede adaletin hâkim olması, halk arasında sevgi ve dostluğun yayılmasıdır.²

1569-İmam Ali (a.s) [Hulvan ordusu kumandanı Esved b. Kutbe'ye yazmış olduğu mektubunda]: Vali, kişisel arzu ve isteklerinin peşinden giderse, bu, onun adil bir şekilde hükmetmesine engel olur. İnsanların senin yanındaki işleri, sahip oldukları hakta eşit olsun. Çünkü zulmün içinde hiçbir şey adaletin yerini veremez. O halde benzerinden hoşlanmadığın şeyden kaçın!³

1-Vakat-u Sıffeyn, s.105; Nesru'd-Dürr, c.1, s.322.

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.128 ve 133. Ayrıca bkz: Deai-mu'l-İslam, c.1, s.355 ve 358.

3-Nehcü'l-Belaga, 59. mektup; Biharul-Envar, c.33, s.511, h.708.

1570 . عنه (عليه السلام) : هذا ما عهدَ عبدُ اللهَ عليَّ أميرُ المؤمنينَ إلى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ حِينَ وَلَّاهُ مِصرَ ; أَمْرُهُ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالطَّاعَةِ لَهُ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ ، وَخَوْفِ اللَّهِ فِي الْغَيْبِ وَالْمَشْهَدِ ، وَبِاللِّينِ لِلْمُسْلِمِ ، وَبِالْعِلَظَةِ عَلَى الْفَاجِرِ ، وَبِالْعَدْلِ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ ، وَبِإِنْصَافِ الْمَظْلُومِ ، وَبِالشَّدَّةِ عَلَى الظَّالِمِ ، وَبِالْعَفْوِ عَنِ النَّاسِ ، وَبِالْإِحْسَانِ مَا اسْتَطَاعَ ; وَاللَّهُ يَجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَيُعَذِّبُ الْمُجْرِمِينَ^١ .

1571 . عنه (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ حِينَ قَلَّدَهُ مِصرَ - : فَاخْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَكَ ، وَأَلِنْ لَهُمْ جَانِبَكَ ، وَابْسُطْ لَهُمْ وَجْهَكَ ، وَآسِ بَيْنَهُمْ فِي اللَّحْظَةِ وَالنَّظَرَةِ ، حَتَّى لَا يَطْمَعَ الْعُظَمَاءُ فِي حَيْفِكَ لَهُمْ ، وَلَا يَبْأَسَ الضُّعَفَاءُ مِنْ عَدْلِكَ عَلَيْهِمْ ; فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُسْأَلُكُمْ - مَعَشَرَ عِبَادِهِ - عَنِ الصَّغِيرَةِ مِنْ أَعْمَالِكُمْ وَالْكَبِيرَةِ ، وَالظَّاهِرَةِ وَالْمُسْتَوْرَةِ ، فَإِنْ يُعَذِّبُ فَأَنْتُمْ أَظْلَمُ ، وَإِنْ يَعْفُو فَهُوَ أَكْرَمُ^٢ .

1572 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ لَمَّا عَوِثَ عَلَى التَّسْوِيَةِ فِي الْعَطَاءِ - : أَتَأْمُرُونِي أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ فِيمَنْ وُلِّيتُ عَلَيْهِ ! وَاللَّهِ لَا أَطُورُ بِهِ مَا سَمَرَ سَمِيرٌ ، وَمَا أَمْ نَجْمٌ فِي السَّمَاءِ نَجْمًا ! لَوْ كَانَ الْمَالُ لِي لَسَوَّيْتُ بَيْنَهُمْ ،

١ . تحف العقول : ص 176 ، الغارات : ج 1 ص 224 نحوه .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 27 و 46 ، تحف العقول : ص 177 وفيهما إلى «عدلك عليهم» .

فَكَيْفَ وَإِنَّمَا الْمَالُ مَالُ اللَّهِ ؟ ١

1570-İmam Ali (a.s): Bu, Allah'ın kulu Emirülmüminin Ali'nin, Muhammed b. Ebubekir'i Mısır'a vali tayin ettikleri zaman kendilerine verdikleri emirnamedir. Ona, Allah'tan sakınmasını; gizlide ve açıkta O'na itaat etmesini; O'ndan korkmasını; Müslümanlara yumuşak, facirlere sert davranmasını; İslam zimmeti altında yaşayanlara adaletli olmasını; mazlumun hakkını (zalimden) almasını; zalime karşı şiddet göstermesini; halkın işlediği suçları affetmesini; mümkün olduğu kadar ihsanda ve bağışta bulunmasını emreder. Yüce Allah, ihsanda ve iyilikte bulunanlara mükâfat, günahkârlara ise azap verir.²

1571-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'i Mısır'a vali tayin ettiğinde yazdığı mektubunda]: Onlara karşı mütevazı ol, yumuşak davran, güler yüzle muamele et. Bakışta da, görüşte de bir tut onları. Böylece büyükler kendilerine meylettiğini düşünüp onlar adına zulmetmeni istemesinler, zayıflar da adaletinden ümitsizliğe düşmesinler. Çünkü Yüce Allah sizleri, yaptığınız büyük küçük, açık gizli amelleriniz nedeniyle hesaba çekecektir. Eğer size azap ederse, zulmünüzden dolayı siz daha fazlasına layıksınız; eğer bağışlarsa bu, en büyük ikram sahibi olduğu içindir.³

1572-İmam Ali (a.s) [Beytûlmali eşit şekilde bölüştürdüğü için kınanınca yaptığı konuşmasından]: Yönettiğim toplumu zulümle alt etmemi mi emrediyorsunuz? Allah'a andolsun gece gündüz birbiri ardınca geldikçe, gökte yıldız yıldızı takip ettikçe böyle bir işi yapmam. Eğer benim malım bile olsaydı hepsini

١ . نهج البلاغة : الخطبة 126 ، تحف العقول : ص 185 وفيه «أموالهم» بدل «مال الله» .

2-Tuhefu'l-Ukul, s.176; el-Gârât, c.1, s.224.

3-Nehcü'l-Belaga, 27. ve 46. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.177.

aralarında eşit paylaştırırdım. Şimdi nasıl haksızlık yaparım? Mal, ancak ve ancak Allah'ın malıdır!¹

1573 . عنه(عليه السلام): وَاللَّهِ لَا لَانَ أَبَيْتَ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ مُسَهِّدًا، أَوْ أُجِرَ فِي الْأَغْلَالِ مُصَفِّدًا، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظَالِمًا لِبَعْضِ الْعِبَادِ، وَغَاصِبًا لَشَيْءٍ مِنَ الْحُطَامِ. وَكَيْفَ أَظْلِمَ أَحَدًا لِنَفْسٍ يُسْرِعُ إِلَى الْبَلَى قُفُولُهَا، وَيَطُولُ فِي الثَّرَى حُلُولُهَا؟^٢

1574 . عنه(عليه السلام): وَاللَّهِ لَوْ أُعْطِيَ الْأَقَالِيمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا، عَلَى أَنْ أَعْصَى اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِيرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ، وَإِنْ دُنْيَاكُمْ عِنْدِي لَا لَهْوُونَ مِنْ وَرَقَةٍ فِي فَمٍ جَرَادَةٍ تَقْضُمُهَا، مَا لِعَلِيٍّ وَلِنَعِيمٍ يَفْنَى، وَلَذَّةٌ لَا تَبْقَى!^٣

1575 . عنه(عليه السلام): أُحَاجُّ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِتِسْعٍ: بِإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَالْعَدْلِ فِي الرَّعِيَّةِ، وَالْقَسَمِ بِالسَّوِيَّةِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَإِقَامَةِ الْحُدُودِ، وَأَشْبَاهِهِ^٤.

1576 . تاريخ دمشق عن علي بن ربيعة: جَاءَ جَعْدَةُ بْنُ هُبَيْرَةَ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، يَأْتِيكَ الرَّجُلَانِ إِنْ أَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ أَحَدِهِمَا مِنْ نَفْسِهِ - أَوْ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ - وَالْآخَرُ لَوْ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَذْبَحَكَ لَذَبَحَكَ، فَتَقْضَى لِهَذَا عَلَى هَذَا؟ قَالَ: فَلَهْزُهُ عَلَيَّ وَقَالَ: إِنْ

1-Nehcü'l-Belaga, 126. Hutbe; Tuhefu'l-Ukul, s.185.

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 224 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 506 ح 9285 ، الصراط المستقيم : ج 1 ص 163 ؛ ينابيع المودة : ج 1 ص 442 ح 6 وفيه إلى «الحطام» وراجع الأمالي للصدوق : ص 719 ح 988 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 224 ، الصراط المستقيم : ج 1 ص 163 ؛ ينابيع المودة : ج 1 ص 442 ح 6 وراجع الأمالي للصدوق : ص 722 ح 988 .

٤ . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 538 ح 898 ؛ الخصال : ص 363 ح 53 عن عباية بن ربعي وفيه «بتسع» بدل «بتسع» وليس فيه «والجهاد في سبيل الله» و«أشباهه» .

هذا شيء لو كان لي فعلت ، ولكن إنما ذا شيء لله ﷻ .

1573-İmam Ali (a.s): Allah'a andolsun, deve dikenlerinin üzerinde gecelemem ve elim kolum bağlanarak zincirlerle sürüklenmem; kıyamet günü Allah kullarından bazılarına zulmetmiş ve dünya malından bir kıvrıntı bile olsa gasp etmiş olarak Allah'a ve Resulüne kavuşmamdan daha sevimlidir bana. Çabucak imtihan yerine dönecek ve uzun zaman toprak altında kalacak nefis için, bir kula nasıl zulmederim?!²

1574-İmam Ali (a.s): Vallahi, karıncanın ağzındaki arpanın kabuğunu alarak Allah'a isyan etmem için bana yedi iklim ve göklerin altındakiler verilse, gene de kabul etmem. Benim nazarımda dünyanız, bir çekirgenin ağzıyla çiğnediği yapraktan daha değersizdir. Ali'nin fani olacak nimetler ve baki olmayan lezzetlerle işi ne!³

1575-İmam Ali (a.s): Kıyamet günü dokuz şeyi ileri sürerek insanların karşısına çıkacağım: Namazı ikame etmek, zekâtı yerine getirmek, marufu emretmek, münkerden men etmek, halk arasında adalet, eşit şekilde paylaşırma, Allah yolunda cihat, ilahî hadleri uygulama ve bunun benzerleri.⁴

1576-Tarih-i Dimesk [Ali b. Rabîa'dan]: Cade b. Hubeyre, Ali b. Ebu Talib'in yanına gelerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! Size iki kişi gelir de bunlardan biri, sizi kendi canından, malından ve ailesinden daha sevimli tutan biri çıkar; diğeri de sizi öldürmeye gücü yetse öldürecek biri olursa, acaba böyle bir dumda siz, yine de ilkinin lehine ve ötekinin aleyhine mi hüküm verirsiniz?

Cade der ki: Ali (a.s), elinin içiyle göğsüme vurarak dedi ki: Adaletle hüküm vermek, benim kendi elimde olsaydı dahi pekâlâ yapaca-

١ . تاريخ دمشق : ج 42 ص 488 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 5 ؛ المناقب للكوفي : ج 2 ص 57 ح 545 .

2-Nehcü'l-Belaga, 224. Hutbe; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.506, h.9285; es-Sıratu'l-Mustakim, c.1, s.163; Yenabiu'l-Mevedde, c.1, s.442, h.6. Ayrıca bkz: el-Emali, Saduk, s.722, h.988.

3-Nehcü'l-Belaga, 224. Hutbe; es-Sıratu'l-Mustakim, c.1, s.163; Yenabiu'l-Mevedde, c.1, s.442, h.6. Ayrıca bkz: el-Emali, Saduk, s.722, h.988.

4-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.538, h.898; el-Hisal, s.363, h.53, İbaye b. Rub'i'den, "dokuz" yerine "yedi" ifadesi geçmiş ve "Allah yolunda cihat" ile "ve bunun benzerleri" maddeleri yer almamıştır.

ğım bir şeydi; kaldı ki bu, Allah'a ait bir iştir!¹

1577 . الكامل فى التاريخ - فى ذكر عبید الله بن الحر الجعفی^٢ - :

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.488; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.5; el-Menakıb, Kufi, c.2, s.57, h.545.

٢ . عبید الله بن الحر الجعفی : كان من الشجعان الأبطال ومن أصحاب عثمان ، فلما قتل عثمان انحاز إلى معاوية وقال : أما إن الله ليعلم أنني أحب عثمان ، ولأنصرته ميتاً . فخرج إلى الشام وشهد مع معاوية صفين ، ولم يزل معه حتى قتل على(عليه السلام)(تاريخ الطبرى : ج 6 ص 128 ، الكامل فى التاريخ : ج 3 ص 25) .

وبعد قيام الإمام الحسين(عليه السلام) خرج من الكوفة كراهة أن يدخلها الإمام(عليه السلام) وهو بها ، وقال : والله ما أريد أن أراه ولا يرانى (تاريخ الطبرى : ج 5 ص 407) .

ولما نزل الإمام(عليه السلام) قصر بنى مقاتل ورأى فسطاطه أرسل بعض أصحابه إليه ليدعوه إلى نصره ، فلم يجب دعوته (الأمالى للصدوق : ص 219) فأخذ الإمام(عليه السلام) نعليه فانتعل ، ثم قام فجاءه حتى دخل عليه فسلم وجلس ، ثم دعاه إلى الخروج فلم يجبه (تاريخ الطبرى : ج 5 ص 407) .

وبعد قتل الإمام(عليه السلام) دخل على ابن زياد فعاتبه لعدم نصره جيش يزيد على الإمام(عليه السلام) ، فغاض وخرج حتى أتى كربلاء ، فنظر إلى مصارع القوم فاستغفر لهم وقال فى ذلك :

يقول أمير غادر حق غادر	ألا كنت قاتلت الشهيد ابن فاطمه !
فيا ندمى ألا أكون نصرته	ألا كل نفس لا تسدد نادمه
وإنى لأتسى لم أكن من حماته	لذو حسرة ما إن تفارق لزامه
سقى الله أرواح الذين تأزروا	على نصره سقى من الغيث دائمه
وقفت على أجدائهم ومجالهم	فكاد الحشا ينفض والعين ساجمه
لعمري لقد كانوا مصاليت فى الوغى	سراعاً إلى الهيجا حماة خضارمه
تأسوا على نصر ابن بنت نبيهم	بأسيافهم آساد غيل ضراغمه
فإن يقتلوا فكل نفس تقيسه	على الأرض قد أضحت لذلك واجمه
وما إن رأى الراؤون أفضل منهم	لدى الموت سادات وزهراً قماقمه
أ تقتلهم ظلماً وترجو ودادنا	فدع خطئنا ليست لنا بملائمه !
لعمري لقد راغمتونا بقتلهم	فكم ناغم منا عليكم وناقمه
أهم مراراً أن أسير بسجحف	إلى فئة زاغت عن الحق ظالمه
فكفوا وإلا ذدتكم فى كتاب	أشد عليكم من زحوف الديالمه

(تاريخ الطبرى : ج 5 ص 470) .

1577-el-Kamil fi't-Tarih [Ubeydullah b. Hürr el-Cûfi'den¹ söz ederken]:

ثمَّ ثارَ هو وأولاده قتل ونهب، ولم يقتصر على نهب الأموال الشخصية بل نهب الأموال العامة. واستمرَّ في ثورته زمان المختار ومصعب، وانتهى به الأمر إلى مؤازرة عبد الملك بن مروان، وقتل في الحرب مع جيش مصعب (تاريخ الطبري: ج 6 ص 128-138).

1-Ubeydullah b. Hürr el-Cûfi, kahraman savaşçılardan ve Osman'ın yarenlerindendi. Osman öldürülünce Muaviye'ye temayül etti. "Allah da biliyor ki ben Osman'ı seviyorum ve ölümünde de ona yardım edeceğim" diyordu. Bu yüzden Şam'a gitti ve Siffin Savaşı'nda Muaviye'nin yanında yer aldı. Ali (a.s) öldürülünceye kadar hep Muaviye'nin yanında bulundu. (Tarih-i Taberî, c.6, s.128; el-Kamil fi't-Tarih, c.3, s.25.)

İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamından sonra Kufe'den çıktı. İmam (a.s) Kufe'ye girdiğinde orada bulunmak istemeyişini "Andolsun Allah'a ki ne onu görmeyi, ne de onun beni görmesini istemiyorum!" diyerek dile getiriyordu. (Tarih-i Taberî, c.5, s.407).

İmam (a.s), Benî Mukatil menzilinde konakladığı zaman onun çadırını gördü. Yarenlerinden birini gönderip onu kendisine yardım etmeye çağırdı. Ancak o, İmamın çağırısına icabet etmedi. (el-Emali, Saduk, s.219)

Bunun üzerine İmam (a.s) ayakkabılarını giydi ve bizzat kendi kalkıp onun yanına gitti. Selam verip yanına oturdu. Sonra da kendisini kıyamına destek vermeye davet etti. Fakat o bunu kabul etmedi. (Tarih-i Taberî, c.5, s.407)

İmam Hüseyin'in (a.s) şehadetinden sonra İbn-i Ziyad'ın yanına geldi. İbn-i Ziyad, İmam'a (a.s) karşı Yezid'in ordusuna yardım etmeyişinden dolayı ona serzenişte bulundu, azarladı. Bunun üzerine rengi sarardı. Oradan çıkıp doğruca Kerbela'ya geldi. Savaş alanına baktı. Oradakiler için mağfiret dileyip şu şiiri okudu:

Hain emir haince diyor ki
Neden Fatıma'nın oğlu şu şehitle savaşmadın?
Oysa bin pişmanım neden ona yardım etmedim diye
Öyle ya, işini sağlam yapmayan hep pişman olur
Onun yarenlerinden olamadım ya
Artık ömür boyu üzüntü ve hasrettir yoldaşım
Ona yardımla güçlenen şu pak ruhları
Allah rahmet yağmuruyla hep sirab eylesin
Şimdi yiğitliklerini gösterdikleri kabirleri başındayım
Ruhum kafesinden uçacak nerdeyse, gözlerim sel olup aktı
Andolsun canıma, onlar savaşın eşsiz yiğitleriydi
O büyük rehberi korumak için süratle koşuyorlardı savaşa
Peygamberlerinin kızının oğluna yardım etmekte onlar
Orman aslanları gibi kılıçlarıyla fedakârlık gösterdiler
Gerçi öldürüldüler, ama o pak canlardan her biri
Yatsa da yerde, kurban olduğu şey yüceltti onları
Ölüm anında onlardan daha güzelini görmedi görenler
Baksanıza şu yüzleri ay gibi parlayan büyük efendilere
Onları haksız yere öldürüp sonra da sevgimizi mi umarsın?
Bize uymayacak bu yolu bırak artık!
Canıma andolsun ki onları öldürmekle gazaplandırın bizi
İçimizden, sizden intikam alacak ne de çoktur şimdi
Defalarca karar verdim kalabalık bir orduyla
Haktan uzak, zalim gürüha hamle etmeye ben
Artık vazgeçin, yoksa süvarilerle saldıracağım size
Hem de Deylemilerden daha çetin bir şekilde (Tarih-i Taberî, c.5, s.470).

Daha sonra evlatlarıyla birlikte kıyam etti; savaş ve talanla meşgul oldu. Sadece şahsî

لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ وَوَقَعَتِ الْحَرْبُ بَيْنَ عَلِيٍّ وَمُعَاوِيَةَ قَصَدَ مُعَاوِيَةُ ، فَكَانَ مَعَهُ لِمَحَبَّتِهِ
عُثْمَانَ ، وَشَهِدَ مَعَهُ صَفَيْنَ هُوَ وَمَالِكُ بْنُ مِسْمَعٍ ، وَأَقَامَ عُبَيْدُ اللَّهِ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ ،
وَكَانَ لَهُ زَوْجَةٌ بِالْكُوفَةِ ، فَلَمَّا طَالَتْ غَيْبَتُهُ زَوْجَهَا أَخُوهَا رَجُلًا يُقَالُ لَهُ: عِكْرَمَةُ بْنُ
الْخَبِيصِ ، وَبَلَغَ ذَلِكَ عُبَيْدَ اللَّهِ فَأَقْبَلَ مِنَ الشَّامِ فَخَاصِمَ عِكْرَمَةَ إِلَى عَلِيٍّ .
فَقَالَ لَهُ: ظَاهَرْتَ عَلَيْنَا عَدُوًّا فَعُلْتَ ؟
فَقَالَ لَهُ: أَيْمَنَعُنِي ذَلِكَ مِنْ عَدْلِكَ ؟
قَالَ: لَا .

فَقَصَّ عَلَيْهِ قِصَّتَهُ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ ، وَكَانَتْ حُبْلَى ، فَوَضَعَهَا عِنْدَ مَنْ يَثِقُ
إِلَيْهِ حَتَّى وَضَعَتْ ، فَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِعِكْرَمَةَ ، وَدَفَعَ الْمَرْأَةَ إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَعَادَ إِلَى
الشَّامِ فَأَقَامَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ عَلِيٌّ^١ .

1578 . تاريخ اليعقوبى عن الزُّهْرَى : دَخَلْتُ إِلَى عُمَرَ [بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ]
يَوْمًا ، فَبَيْنَا أَنَا عِنْدَهُ ، إِذْ أَتَاهُ كِتَابٌ مِنْ عَامِلٍ لَهُ يُخْبِرُهُ أَنَّ مَدِينَتَهُمْ قَدْ
اِحْتَاجَتْ إِلَى مَرَمَةٍ ، فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّ بَعْضَ عُمَّالِ عَلِيٍّ بَنِ أَبِي طَالِبٍ كَتَبَ بِمِثْلِ
هَذَا ، وَكَتَبَ إِلَيْهِ : أَمَّا بَعْدُ ، فَحَصَّنْهَا بِالْعَدْلِ ، وَنَقِّ طَرَقَهَا مِنَ الْجَوْرِ .

malları yağmalamakla da yetinmedi; umumî malları da talan etti. Onun kıyamı Muhtar ve Mus'ab zamanında da devam etti. İşi, Abdülmelik b. Mervan'a destek vermeye kadar götürdü. Mus'ab'ın ordusuyla girdiği çatışmada öldürüldü. (Tarih-i Taberî, c.6, s.128-138).

١ . الكامل فى التاريخ : ج 3 ص 25 .

فَكْتَبَ بِذَلِكَ عُمَرُ إِلَى عَامِلِهِ^١.

١ . تاريخ اليعقوبى : ج 2 ص 306.

Osman öldürölünce Ali (a.s) ile Muaviye arasında savaş çıktı. Ubeydullah, Muaviye'yi tercih etti. Osman'a olan sevgisinden dolayı Muaviye'nin yanındaıdı. Sıffın Savaşı'nda o ve Malik b. Misma Muaviye'nin yanında savaşa katıldılar. Ubeydullah, Muaviye'nin yanında ikamet etti. Onun Kufe'de bir eşi vardı. Ubeydullah'ın ayrılık süresi uzayınca kardeşi, eşi, İkrime b. Habis isminde bir kişiyle evlendirdi. Bu haberi duyan Ubeydullah, şam'dan çıkıp geldi ve İkrime'yi Ali'ye şikâyet etti.

Ali (a.s): Sen bizim düşmanımıza yardım ettin ve kendini helâke sürükledin, dedi.

Ubeydullah: Acaba bu, senin adaletini engeller mi? diye sordu.

Ali (a.s) "Hayır" deyince ona meselesini anlattı. Ali de (a.s) eşi onı geri döndürdü. (Ancak) kadın hamileydi. Bu yüzden onu, doğum yapıncaya kadar kalması için güvendiği bir kişinin yanında bıraktı. Çocuğu İkrime'ye, kadını da Ubeydullah'a geri verdi. Daha sonra Ubeydullah şam'a döndü ve Ali (a.s) öldürölünceye kadar orada ikamet etti.¹

1578-Tarih-i Yakubî [Zührî'den]: Bir gün Ömer b. Abdülâziz'in yanına gittim. Yanında bulunduğum sırada valilerinden birinden bir mektup ulaştı. Mektupta valisi şehirlerinin imar edilmeye ihtiyacı olduğunu bildiriyordu. Ona dedim ki: Ali b. Ebu Talib'in valilerinden birisi de böyle bir mektup yazmış, Ali de ona şu cevabı yazmıştı: "Allah'a hamd-ü senadan sonra; şehri adalet kalesi ile çevir ve yollarını zulümden temizle."

Bunun üzerine Ömer de valisine aynı şekilde yazdı.²

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.3, s.25.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.306.

6/2

الالتزامُ بالحقوقِ

1579 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في صفين - : أمّا بعدُ ، فقد جعلَ اللهُ سبحانه لى عليكم حقّاً بولايةِ أمرِكُمْ ، ولكُمْ على من الحقِّ مثلُ الذى لى عليكم ، فالحقُّ أوسعُ الأشياءِ فى التّواصفِ ، وأضيّقها فى التّناصفِ ، لا يجرى لحدٍّ إلاّ جرى عليه ، ولا يجرى عليه إلاّ جرى له ، ولو كان لحدٍّ أن يجرى له ولا يجرى عليه لكان ذلك خالصاً لله سبحانه دون خلقه ؛ لقدّرته على عباده ، ولعدله فى كلّ ما جرت عليه صُروفُ قضائه ، ولكنّه سبحانه جعلَ حقّه على العباد أن يطيعوه ، وجعلَ جزاءهم عليه مضاعفةَ الثّوابِ تفضلاً منه ، وتوسّعاً بما هو من المزيّد أهله .

ثمَّ جعلَ سبحانه من حقوقه حقوقاً افترضها لبعضِ الناسِ على بعضٍ ، فجعلها تتكافأ فى وجوبها ، ويوجب بعضها بعضاً ، ولا يستوجب بعضها إلاّ ببعضٍ ، وأعظمُ ما افترض سبحانه من تلك الحقوقِ حقُّ الوالى على الرّعية ، وحقُّ الرّعية على الوالى ، فريضة فرضها الله سبحانه لكلِّ على كلّ ، فجعلها نظاماً لا لفتهم ، وعزّاً لدينهم ، فليست تصلح الرّعية إلاّ بصلاح الولاة ، ولا تصلح الولاة إلاّ باستقامة الرّعية .

فإذا أدّت الرّعية إلى الوالى حقّه ، وأدى الوالى إليها حقّها عزّ الحقّ بينهم ، وقامت مناهجُ الدين ، واعتدلت معالمُ العدل ، وجرت على أذلالها السنن ، فصلح بذلك الزّمان ، وطُمع فى بقاء الدّولة ، ويُسست مطامعُ الأعداء .

6/2

HUKUKA BAĞLILIK

1579-İmam Ali (a.s) [Sıffin'da]: Allah, işlerinizin idaresi sebebiyle üzerinizde benim için bir hak karar kılmıştır. Benim sizin üzerinizde hakkım olduğu gibi, sizin de benim üzerimde hakkınız var. Hak nitelendirilmede en geniş, amel makamında en dar olan bir şeydir. Başkasının üzerinde hakkı olanın, başkasının da onun üzerinde hakkı vardır. Başkasının kendi üzerinde hakkı olanın da, başkası üzerinde hakkı vardır. Birinin üzerinde hakkı olan, ama başkasının kendi üzerinde hakkı olmayan biri olsaydı bu, yaratıkları değil, ancak münezzeh olan Allah olurdu. Zira kulları üzerinde güç sahibi ve her işi adaletiyle icra eden O'dur. Ama münezzeh olan Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, kullarının kendisine itaat etmesidir. Buna karşılık O da lütfüyle onların yaptıklarını kat kat sevapla mükâfatlandırmasını, ehli olana da artırarak genişlik vermesini bir hak bilmıştır.

Münezzeh olan Allah, ayrıca insanların birbiri üzerinde olan haklarını da düzenlemiştir. Çeşitli yönleriyle o hakları eşit kılmış, bazılarının vücudunu diğer bazılarına bağlamıştır. Biri, ancak öbürü yapılmıca yapılmalıdır. Bu haklardan Allah'ın farz kıldıklarının en büyüğü, emir sahibinin tebaası, tebaanın da emir sahibi üzerindeki hakkıdır. Bu hakkı eda etmeyi Allah her iki tarafa da farz kılmıştır ve bunu onların uzlaşmasını temin eden, dinlerin yücelip güçlenmesini sağlayan bir vesile kılmıştır. Halk, ancak emir sahipleri ıslah olunca düzene girer. Emir sahipleri de ancak halkın doğru olmasıyla düzelir.

O halde tebaa emreden haklarını, emreden de tebaanın hakkını eda ederse aralarında hak üstün olur, dinin programları uygulanır, adaletin nişaneleri doğrulur, kanunları halk arasında yürürlükte olur. Zaman bununla ıslah olur, düşmanın ümitlerinin ümitsizliğe dönüşmesi ve devletin bekası bununla gerçekleşir.

وَإِذَا غَلَبَتِ الرَّعِيَّةُ وَالْيَهَا، أَوْ أَجَحَفَ الْوَالِي بِرِعِيَّتِهِ، اخْتَلَفَتْ هُنَالِكَ الْكَلِمَةُ، وَظَهَرَتْ
مَعَالِمُ الْجَوْرِ، وَكَثُرَ الْإِدْغَالُ فِي الدِّينِ، وَتُرِكَتْ مَحَاجُّ السُّنَنِ، فَعَمِلَ بِالْهَوَى، وَعُطِّلَتْ
الْأَحْكَامُ، وَكَثُرَتْ عِلَلُ النُّفُوسِ، فَلَا يُسْتَوْحَشُ لِعَظِيمِ حَقِّ عَطْلٍ، وَلَا لِعَظِيمِ بَاطِلِ فِعْلٍ!

فَهُنَالِكَ تَذَلُّ الْأَبْرَارُ، وَتَعِزُّ الْأَشْرَارُ، وَتَعْظُمُ تَبِعَاتُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عِنْدَ الْعِبَادِ، فَعَلَيْكُمْ
بِالتَّنَاصُحِ فِي ذَلِكَ، وَحُسْنِ التَّعَاوُنِ عَلَيْهِ، فَلَيْسَ أَحَدٌ - وَإِنْ اشْتَدَّ عَلَى رِضَى اللَّهِ حِرْصُهُ،
وَطَالَ فِي الْعَمَلِ اجْتِهَادُهُ - بِبَالِغِ حَقِيقَةِ مَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَهْلُهُ مِنَ الطَّاعَةِ لَهُ.

وَلَكِنْ مِنْ وَاجِبِ حُقُوقِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ: النَّصِيحَةُ بِمَبْلَغِ جُهْدِهِمْ، وَالتَّعَاوُنُ عَلَى إِقَامَةِ
الْحَقِّ بَيْنَهُمْ، وَلَيْسَ أَمْرٌ - وَإِنْ عَظُمَتْ فِي الْحَقِّ مَنْزِلَتُهُ، وَتَقَدَّمَتْ فِي الدِّينِ فَضِيلَتُهُ - بِفَوْقِ
أَنْ يُعَانَ عَلَى مَا حَمَلَهُ اللَّهُ مِنْ حَقِّهِ. وَلَا أَمْرٌ - وَإِنْ صَغُرَتْهُ النُّفُوسُ، وَاقْتَحَمَتْهُ الْعُيُونُ -
بِدُونِ أَنْ يُعِينَ عَلَى ذَلِكَ أَوْ يُعَانَ عَلَيْهِ^١.

1580 . عنه (عليه السلام): جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ حُقُوقَ عِبَادِهِ مُقَدَّمَةً لِحُقُوقِهِ؛ فَمَنْ قَامَ
بِحُقُوقِ عِبَادِ اللَّهِ كَانَ ذَلِكَ مُؤَدِّيًّا إِلَى الْقِيَامِ بِحُقُوقِ اللَّهِ^٢.

6/3

تَنْمِيَةُ الْحُرِّيَّةِ الْبِنَاءِ

1581 . الإمام علي (عليه السلام): أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ آدَمَ لَمْ يَلِدْ عَبْدًا وَلَا أَمَةً، وَإِنَّ
النَّاسَ كُلَّهُمْ أَحْرَارٌ^٣.

١ . نهج البلاغة: الخطبة 216 وراجع الكافي: ج 8 ص 352 ح 550.

٢ . غرر الحكم: ح 4780، عيون الحكم والمواعظ: ص 223 ح 4347.

٣ . الكافي: ج 8 ص 69 ح 26 عن محمد بن جعفر العقبى رفعه، بحار الأنوار: ج 32 ص 134.

Halk, emirine üstün geldiği, emir de halkına zulmettiği zaman ihtilafa düşülür, zulüm alametleri ortaya çıkar. Dinde bozgunculuk artar, sünnetler terk edilir, heva ve hevesle amel edilir, hükümler yürürlükten kaldırılır. İnsanların ahlakî hastalıkları çoğalır. Yürürlükten kaldırdıkları en büyük haktan ve uygulamaya koydukları en büyük batıldan korkmazlar. O zaman da işte orada iyiler zillete düşer, kötüler izzet sahibi olur. Allah'ın kullarına yönelttiği azaplar çoğalır ve büyür. Öyleyse, birbirinize nasihat etmeniz, güzel bir şekilde yardımlaşmanız gerekir. Bir kimse, Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeyi ne kadar şiddetle isterse istesin, ibadeti ve çalışması ne kadar çok olursa olsun, Allah'a itaat hakkını eda edemez.

Allah'ın kulları üzerindeki farz haklarından biri de gücü yettiğinde nasihatte bulunmak ve hakkı kendi aralarında ikame etmek hususunda yardımlaşmaktır. Hakta yüce bir makamı ve dinde üstün bir fazileti de olsa, Allah'ın kullarına yüklediği hakların edası konusunda hiç kimse yardım edilmekten müstağni değildir. Kişi, gözlerde küçülmüş de olsa, hakir de görülse, hakkı eda konusunda diğerlerine yardım etmeli veya yardım edilmelidir.¹

1580-İmam Ali (a.s): Yüce Allah kullarının hukukunu kendi hukukunun önüne geçirmiştir. Her kim Allah kullarının hukukunu yerine getirirse bu, Allah'ın hukukunu da yerine getirmesine sebep olacaktır.²

6/3

YAPICI ÖZGÜRLÜKLERİN YAYGINLAŞTIRILMASI

1581-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Doğrusu Âdem ne bir köle ne de bir cariye olarak doğmadı; insanların hepsi hürdür.³

. 107 ۞

1-Nehcü'l-Belaga, 216. Hutbe. Ayrıca bkz: *el-Kâfi*, c.8, s.352, h.550.

2-Gureru'l-Hikem, h.4780; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.223, h.4347.

3-*el-Kâfi*, c.8, s.69, h.26, Muhammed b. Cafer el-Ukba'dan merfu olarak;

- 1582 . عنه (عليه السلام) : أَمَا بَعْدُ ! فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) بِالْحَقِّ لِيُخْرِجَ عِبَادَهُ مِنْ عِبَادَةِ عِبَادِهِ إِلَى عِبَادَتِهِ ، وَمِنْ عُهُودِ عِبَادِهِ إِلَى عُهُودِهِ ، وَمِنْ طَاعَةِ عِبَادِهِ إِلَى طَاعَتِهِ ، وَمِنْ وِلَايَةِ عِبَادِهِ إِلَى وِلَايَتِهِ^١ .
- 1583 . عنه (عليه السلام) : لَا تَكُنْ عَبْدَ غَيْرِكَ وَقَدْ جَعَلَكَ اللَّهُ حُرًّا^٢ .
- 1584 . عنه (عليه السلام) : مَنْ قَامَ بِشَرَائِطِ الْعُبُودِيَّةِ أَهْلٌ لِلْعِتْقِ . مَنْ قَصَرَ عَنْ أَحْكَامِ الْحُرِّيَّةِ أُعِيدَ إِلَى الرِّقِّ^٣ .
- 1585 . عنه (عليه السلام) : إِيَّاكَ وَمَا يُسْخِطُ رَبَّكَ وَمَا يُوحِشُ النَّاسَ مِنْكَ ، فَمَنْ أَسْخَطَ رَبَّهُ تَعَرَّضَ لِلْمَنِيَّةِ ، وَمَنْ أَوْحَشَ النَّاسَ تَبَرَّأَ مِنَ الْحُرِّيَّةِ^٤ .
- 1586 . عنه (عليه السلام) : جَمَالُ الْحُرِّ تَجَنُّبُ الْعَارِ^٥ .
- 1587 . عنه (عليه السلام) : الْحُرُّ حُرٌّ وَإِنْ مَسَّهُ الضُّرُّ ، الْعَبْدُ عَبْدٌ وَإِنْ سَاعَدَهُ الْقَدَرُ^٦ .
- 1588 . عنه (عليه السلام) : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! مُنِيتُ مِنْكُمْ بِثَلَاثٍ وَأَثْنَتَيْنِ ، صُمْ ذَوُّ أَسْمَاعَ ، وَبُكْمُ ذَوِّ كَلَامٍ ، وَعُمَى ذَوِّ أَبْصَارٍ ، لَا أَحْرَارُ صَدَقَ عِنْدَ اللَّقَاءِ ، وَلَا إِخْوَانُ ثَقَّةٌ عِنْدَ
-
- Biharu'l-Envar*, c.32, s.134, h.107.
- ١ . الكافي : ج 8 ص 386 ح 586 ، فلاح السائل : ص 372 ح 248 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 365 ح 34 .
- ٢ . نهج البلاغة : الكتاب 31 ، تحف العقول : ص 77 ، عيون الحكم والموعظ : ص 526 ح 9579 ; ينابيع المودة : ج 2 ص 253 ح 710 و ج 3 ص 441 ح 10 .
- ٣ . غرر الحكم : ح 8529 و 8530 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 450 ح 8004 و 8005 .
- ٤ . غرر الحكم : ح 2728 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 100 ح 2292 نحوه .
- ٥ . غرر الحكم : ح 4745 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 222 ح 4333 .
- ٦ . غرر الحكم : ح 1322 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 48 ح 1202 و 1203 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 12 ح 70 ; مطالب السؤول : ص 56 وفيه صدره .

البلاء.

1582-İmam Ali (a.s): Şanı yüce Allah Muhammed'i (s.a.a), kullarını kullara kulluktan çıkarıp Allah'ın kulluğuna; kullarının ahitlerinden çıkarıp O'nun ahitlerine; kullarına itaatten çıkarıp O'nun itaatine ve kullarının velayetinden kurtarıp O'nun velayetine ulaştırması için hak olarak gönderdi.²

1583-İmam Ali (a.s): Başkasının kölesi olma; Allah seni hür yaratmıştır.³

1584-İmam Ali (a.s): Kulluk şartlarını yerine getiren kimse azat edilir, hürriyet hükümlerinde kusur eden ise köleliğe döndürülür.⁴

1585-İmam Ali (a.s): Rabbini sana karşı gazaplandıran ve insanları sende korkutan şeyden sakın. Zira her kim Rabbini gazaplandırırsa kendini helâke atmıştır ve her kim insanları korkutursa hürriyetten uzaklaşmıştır.⁵

1586-İmam Ali (a.s): Hür kişinin güzelliği, arsızlıktan kaçınmasıdır.⁶

1587-İmam Ali (a.s): Hür, sıkıntıya uğrasa da hürdür ve köle, bah-tı yardımcı olsa da köledir.⁷

1588-İmam Ali (a.s): Ey Kufeliler! Sizde bulunan üç şeyle, bulunmayan iki şey yüzünden dertlere düştüm. Kulaklarınız olduğu halde sağırsınız, konuştuğunuz halde dilsizsiniz, gözleriniz olduğu halde

۱ . نهج البلاغة : الخطبة 97 .

2-el-Kâfi, c.8, s.386, Muhammed b. Hüseyin, babasından, o da dedesinden, o da babasından; Felahu's-Sail, s.372, h.248; Biharu'l-Envar, c.77, s.365, h.34.

3-Nehcü'l-Belaga, 31. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.77; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.526, h.9579; Yenabiu'l-Mevedde, c.2, s.253, h.710 ve c.3, s.441, h.10.

4-Gureru'l-Hikem, h.8529 ve 8530; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.450, h.8004-8005.

5-Gureru'l-Hikem, h.2728; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.100, h.2292.

6-Gureru'l-Hikem, h.4745; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.222, h.4333.

7-Gureru'l-Hikem, h.1322; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.48, h.1202-1203; Biharu'l-Envar, c.78, s.12, h.70; Metalibu's-Suul, s.56, sadece cümlelerin baş kısmı.

körsünüz. Savaşta hür erler gibi direnmiyor, bela anında güvenilir bir kardeşlik göstermiyorsunuz.¹

1589 . عنه (عليه السلام) - بَعْدَ سَمَاعِهِ لَا مَرَّ الْحَكَمِينَ - : أَفْ لَكُمْ ! لَقَدْ لَقِيتُ مِنْكُمْ بَرَحًا يَوْمًا أَنَادِيكُمْ ، وَيَوْمًا أَنَا جِيئُكُمْ ; فَلَا أحرارُ صِدْقٍ عِنْدَ النَّدَاءِ ، وَلَا إِخْوَانُ ثِقَةٍ عِنْدَ النَّجَاءِ^۲ .

1590 . عنه (عليه السلام) - فِي الْحَكَمِ الْمَنسُوبَةِ إِلَيْهِ - : كُلُّ مَا حَمَلْتَ عَلَيْهِ الْحَرْرَ احْتَمَلَهُ وَرَأَهُ زِيَادَةً فِي شَرَفِهِ ، إِلَّا مَا حَطَّه جُزْءًا مِنْ حُرِّيَّتِهِ ; فَإِنَّهُ يَأْبَاهُ وَلَا يُجِيبُ إِلَيْهِ^۳ .

4/6

الاهتمامُ بِرِضَى الْعَامَّةِ

1591 . الإمامُ عليٌّ (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : لِيَكُنْ أَحَبُّ الْأُمُورِ إِلَيْكَ أَوْسَطُهَا فِي الْحَقِّ ، وَأَعَمُّهَا فِي الْعَدْلِ ، وَأَجْمَعُهَا لِرِضَى الرَّعِيَّةِ ; فَإِنَّ سُخْطَ الْعَامَّةِ يُجْحِفُ بِرِضَى الْخَاصَّةِ ، وَإِنَّ سُخْطَ الْخَاصَّةِ يُغْتَفَرُ مَعَ رِضَى الْعَامَّةِ . . . إِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ ، وَجَمَاعُ الْمُسْلِمِينَ ، وَالْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ ، الْعَامَّةُ مِنَ الْأُمَّةِ ، فَلِيَكُنْ صَغُوكَ لَهُمْ ، وَمِيلُكَ مَعَهُمْ . . . إِنَّ أَفْضَلَ قُرَّةِ عَيْنِ الْوَلَاةِ اسْتِقَامَةُ الْعَدْلِ فِي الْبِلَادِ ، وَظُهُورُ مَوَدَّةِ الرَّعِيَّةِ ، وَإِنَّهُ لَا تَظْهَرُ مَوَدَّتُهُمْ إِلَّا بِسَلَامَةِ صُدُورِهِمْ^۴ .

1-Nehcü'l-Belaga, 97. Hutbe.

۲ . نهج البلاغة : الخطبة 125 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 371 ح 602 .

۳ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 279 ح 210 .

۴ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 128 و ص 133 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 355

و 358 نحوه وليس فيهما من «إنما عماد الدين» إلى «معهم» .

1592 . عنه (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : فاعمل فيما وُليتَ عملَ من يُحبُّ أن يدخرَ حسنَ الثناءِ مِنَ الرَّعِيَّةِ ، وَالْمَثْوِيَّةِ مِنَ اللَّهِ ، وَالرِّضَا مِنَ الْإِمَامِ . وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

1589-İmam Ali (a.s) [Hakemiyet olayını duyduktan sonra]: Yazıklar olsun size; sizden ne kadar da kötülük gördüm! Sizi bir gün yüksek sesle çağırdım, bir gün de kulağınıza fısıldadım; ama ne yüksek sesle çağırdığımda sadık azadeler, ne de kulağınıza fısıldadığımda güvenebileceğim kardeşler oldunuz!²

1590-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerden]: Hür kişiye her ne yüklense de bunu, yüceliğini artırma vesilesi görür ve taşır; bununla birlikte hürriyetinden bir parça düşürecek şeyden de kaçınır ve onu asla kabul etmez.³

6/4

HALKIN HOŞNUTLUĞUNA ÖZEN GÖSTERMEK

1591-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Senin için işlerin en sevimlisi, hakta orta yolda olan, adalette en genel bulunan ve halkın hoşnutluğunu en çok toplayan iş olmalıdır. Çünkü genelin öfkesi özelin rızayetini faydasız kılar; oysa genelin hoşnutluğuyla özelin öfkesi örtülüp giderilir... Dinin direği olan, İslam cemaatini oluşturan, düşmanlara karşı duran, ümmetin çoğunluğu olan halkı daha çok sevmeli ve onlara daha fazla meyletmelisin... Valilerin gözlerini aydın eden işlerin en üstünü, ülkede adaletin hâkim olması, halk arasında sevginin, dostluğun yayılmasıdır. Aralarında sevginin yayılması da ancak gönüllerinin selamet ve huzur içinde olması ile mümkündür.⁴

١ . تحف العقول : ص 138 .

2-Nehcü'l-Belaga, 125. Hutbe; Biharul-Envar, c.33, s.371, h.602.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.279, h.210.

4-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.128 ve 133; Deaimu'l-İslam, c.1, s.355 ve 358, son iki kaynaktan "Dinin direği..." ibaresinden "...daha fazla meyletmelisin" ifadesine kadar olan bölüm zikredilmemiştir.

1592-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı emirnamesinde]: Yönetimle ilgili işlerde, halkın güzel övgüsünü toplamak, Allah'tan mükâfat almak ve imamının hoşnutluğunu kazanmak isteyen biri gibi davran. Güç ve kuvvet ancak Allah ileldir!¹

6/5

الرَّحْمَةُ لِلرَّعِيَّةِ وَالْمَحَبَّةُ لَهُمْ

1593 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَأَشْعِرَ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ ، وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ ، وَاللُّطْفَ بِهِمْ ، وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سُبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ ؛ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ : إِمَّا أَخٌ لَكَ فِي الدِّينِ ، وَإِمَّا نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ ، يَفْرُطُ مِنْهُمْ الزَّلَلُ ، وَتَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ ، وَيُؤْتِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فِي الْعَمَدِ وَالْخَطَأِ ، فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِكَ وَصَفْحِكَ مِثْلَ الَّذِي تُحِبُّ وَتَرْضَى أَنْ يُعْطِيكَ اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ وَصَفْحِهِ ؛ فَإِنَّكَ فَوْقَهُمْ ، وَوَالِي الْأَمْرِ عَلَيْكَ فَوْقَكَ ، وَاللَّهُ فَوْقَ مَنْ وَلَاكَ . وَقَدْ اسْتَكْفَاكَ أَمْرُهُمْ وَابْتَلَاكَ بِهِمْ . وَلَا تَنْصِبَنَّ نَفْسَكَ لِحَرْبِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّهُ لَا يَدُ لَكَ بِنِقْمَتِهِ ، وَلَا غِنَى بَكَ عَنْ عَفْوِهِ وَرَحْمَتِهِ ...

وَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ بِأَدْعَى إِلَى حُسْنِ ظَنِّ رَاعٍ بِرَعِيَّتِهِ مِنْ إِحْسَانِهِ إِلَيْهِمْ ، وَتَخْفِيفِهِ الْمَوُونَاتِ عَلَيْهِمْ ، وَتَرَكَ اسْتِكْرَاهَهُ إِيَّاهُمْ عَلَى مَا لَيْسَ لَهُ قَبْلَهُمْ ، فَلْيَكُنْ مِنْكَ فِي ذَلِكَ أَمْرٌ يَجْتَمِعُ لَكَ بِهِ حُسْنُ الظَّنِّ بِرَعِيَّتِكَ ؛ فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ يَقْطَعُ عَنْكَ نَصَبًا طَوِيلًا ، وَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ حَسُنَ ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ حَسُنَ بِلَاؤُكَ عِنْدَهُ . وَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ سَاءَ

1-Tuhefu'l-Ukul, s.138.

ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ سَاءَ بَلَاؤُكَ عِنْدَهُ^١.

وزاد في تحف العقول : فَأَعْرِفْ هَذِهِ الْمَنْزِلَةَ لَكَ وَعَلَيْكَ لِتَرِدَكَ بَصِيرَةٌ فِي حُسْنِ الصُّنْعِ ، وَاسْتِكْثَارِ حُسْنِ الْبَلَاءِ عِنْدَ الْعَامَّةِ ، مَعَ مَا يُوجِبُ اللَّهُ بِهَا لَكَ فِي الْمَعَادِ^٢.

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 354 - 356 نحوه .

٢ . تحف العقول : ص 126 - 130 .

6/5

HALKA ŞEFKAT VE SEGİ GÖSTERME

1593-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Halkına merhametle muamele etmeyi kalbine şiar, onları sevip lüt-fetmeyi kendine huy edin. Onlara karşı yenmelerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar gibi olma. Çünkü onlar iki sınıftır: Bir kısmı, dinde kardeşindir, bir kısmı ise yaratılışta senin eşindir. Onlar yanılıp hata edebilirler, kusurları olabilir, kasten veya hata ile ellerinden bir şey çıkabilir. O halde Allah'ın seni bağışlamasına nasıl sevinip hoşnut olursan, sen de onlara karşı bağışlayıcı davranıp kusurlarını affet. Çünkü sen, onlardan üstünsün; seni bu işe tayin eden senden üstün ve Allah da seni vali tayin edenden üstündür. İşlerinden seni sorumlu tutmuş, seni onlarla imtihan etmek istemiştir. Allah'a karşı savaş açmaya kalkışma. Çünkü onun cezalandırmasına dayanamayacağın gibi; seni bağışlayıp rahmetiyle muamele etmesinden de müstağni değilsin...

Bil ki vali için, halka ihsanda bulunmaktan, onların işlerini kolaylaştırmaktan ve yerine getirmek zorunda olmadıkları işleri yerine getirmeye zorlamamaktan daha çok halkın güvenini kazandıracak başka bir şey olamaz. Halka senin hakkında güzel zanna sahip olmalarını sağlayacak şekilde davran; gerçekten hüsn-ü zan, senden birçok zorlukları uzaklaştırır. Hakkında daha çok hüsn-ü zanda bulunman gereken kimse, kendisine daha çok iyilik ettiğin ve kötü zanda bulunman gereken kimse ise kendisine kötülük ettiğin kimsedir.¹

Tuhefu'l-Ukul kitabında şu ibare de eklenmiştir: İyilik yapmada basiretinin artması ve halk nezdinde iyi işlerinin çok sayılması için lehine ve aleyhine olan bu durumu iyice tanı; ayrıca bu, Allah'ın kıyamet günü seni mükâfatlandırmasına da vesiledir.²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.354-356.

2-*Tuhefu'l-Ukul*, s.126-130.

1594 . عنه(ع) - مِنْ كِتَابِهِ لِابْنِ عَبَّاسٍ ، وَهُوَ عَامِلُهُ عَلَى الْبَصْرَةِ - : وَاعْلَمْ أَنَّ الْبَصْرَةَ مَهِيْطُ إِبْلِيسَ ، وَمَغْرَسُ الْفِتَنِ ، فَحَادِثُ أَهْلِهَا بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ ، وَأَحْلُلْ عُقْدَةَ الْخَوْفِ عَنْ قُلُوبِهِمْ^١ .

6/6

الَاتِّصَالُ الْمُبَاشِرُ بِالنَّاسِ

1595 . الإمام علي(عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْثَرِ - : اجْعَلْ لِدَوَى الْحَاجَاتِ مِنْكَ قِسْمًا تُفَرِّغُ لَهُمْ فِيهِ شَخْصَكَ ، وَتَجْلِسُ لَهُمْ مَجْلِسًا عَامًّا ، فَتَتَوَاضَعُ فِيهِ لِلَّهِ □ الَّذِي خَلَقَكَ ، وَتُقْعَدُ عَنْهُمْ جُنْدَكَ وَأَعْوَانَكَ مِنْ أَحْرَاسِكَ وَشُرَطِكَ ، حَتَّى يُكَلِّمَكَ مُتَكَلِّمُهُمْ غَيْرَ مُتَتَعِّعٍ ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ فِي غَيْرِ مَوْطِنٍ : «لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوَى غَيْرَ مُتَتَعِّعٍ» . . .

ثُمَّ أُمُورٌ مِنْ أُمُورِكَ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ مُبَاشَرَتِهَا ، مِنْهَا : إِجَابَةُ عُمَّالِكَ بِمَا يَعْيَا عَنْهُ كِتَابُكَ . وَمِنْهَا : إِصْدَارُ حَاجَاتِ النَّاسِ يَوْمَ وَرُودِهَا عَلَيْكَ بِمَا تَحْرَجُ بِهِ صُدُورُ أَعْوَانِكَ . . . فَلَا تُطَوِّلَنَّ احْتِجَابَكَ عَنْ رَعِيَّتِكَ ؛ فَإِنَّ احْتِجَابَ الْوَلَاءِ عَنِ الرَّعِيَّةِ شُعْبَةٌ مِنَ الضِّيقِ ، وَقَلَّةُ عِلْمٍ بِالْأُمُورِ ، وَالْإِحْتِجَابُ مِنْهُمْ يَقْطَعُ عَنْهُمْ عِلْمَ مَا احْتَجَبُوا دُونَهُ ، فَيَصْغُرُ عِنْدَهُمُ الْكَبِيرُ ، وَيَعْظُمُ الصَّغِيرُ ، وَيَقْبُحُ الْحَسَنُ ، وَيَحْسُنُ الْقَبِيحُ^٢ .

1596 . عنه(عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى قُتَيْبِ بْنِ الْعَبَّاسِ وَهُوَ عَامِلُهُ عَلَى مَكَّةَ - : لَا يَكُنْ لَكَ إِلَى النَّاسِ سَفِيرٌ إِلَّا لِسَانُكَ ، وَلَا حَاجِبٌ إِلَّا وَجْهُكَ ، وَلَا تَحْجِبَنَّ ذَا حَاجَةٍ عَنْ لِقَائِكَ بِهَا ؛ فَإِنَّهَا إِنْ ذِيدَتْ عَنْ أَبْوَابِكَ فِي أَوَّلِ وَرْدِهَا لَمْ تُحْمَدَ فِيمَا بَعْدُ عَلَى قَضَائِهَا^٣ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 18 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 492 ح 699 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 142 نحوه .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 67 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 497 ح 702 .

1594-İmam Ali (a.s) [Basra valisi İbn-i Abbas'a yazdığı mektubunda]: Bilesin ki Basra, İblis'in indiği ve fitnelerin ekildiği yerdir! Halkına iyilikle davran ve kalplerindeki korku düğümünü çöz!¹

6/6

HALKLA DOĞRUDAN VE DİREKT İLETİŞİM

1595-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Zamanının bir kısmını bizzat haksızlıklara uğrayanlara; ihtiyaçlarını, sıkıntılarını sana söylemek isteyenlere ayır. Onlarla herkese açık bir yerde oturarak konuş. Bu mecliste, yaratanına karşı mütevazı ol. Askerlerinden, yardımcılarından ve koruyucularından korkmadan, çekinmeden seninle konuşmalarını sağla. Resulullah'ın birçok yerde "Allah, zayıfın korkarak, dili dolaşarak dert anlatmaya çalıştığı, fakat güçlünden hakkını alamadığı bir ümmeti asla temizlemeyecektir" söylediğini duydum...

İşlerinden bazılarını bizzat senin yapman gerekir. Bunlar, kâtiplerinin aciz kıldığı durumlarda memurlarına cevap vermen; arz edildiğinde halkın ihtiyacını hemen gidermendir. Bu iş yardımcılarını sıkabilir, vaktinde yapmayabilirler... Halkından uzun müddet gizlenme. Çünkü valinin halkından gizlenmesi, halkı sıkıntıya sokan işlerdendir ve işlerdeki bilgisinin azlığına delalet eder. Onlardan gizlenmek birçok şeyi bilmelerine engel olur. Onların gözüne büyük şeyler küçük, küçük şeyler büyük görünür; iyilik kötü görünür, kötülük güzel görünür.²

1596-İmam Ali (a.s) [Mekke valisi Kusem b. Abbas'a yazdığı mektubunda]: Halkla aranda dilinden başka vasıta, yüzünden başka perde olmasın. İhtiyaç sahibinin, senin karşına çıkmasına mani olma; çünkü o, ilk müracaatında kapılarından kovulursa, işi görüldükten sonra da seni övmez.³

1-Nehcü'l-Belaga, 18. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.492, h.699.

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.142.

3-Nehcü'l-Belaga, 67. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.497, h.702.

1597 . عنه (عليه السلام) - من كتابه لا مراء الخراج - : لا تتخذن حجاباً ، ولا تحجين أحداً عن حاجته حتى ينهيها إليكم^١ .

1598 . عنه (عليه السلام) - من كتابه (عليه السلام) إلى أمرائه على الجيش - : من عبد الله على بن أبي طالب أمير المؤمنين إلى أصحاب المسالحي : أما بعد ، فإن حقاً على الوالي ألا يغيره على رعيته فضل ناله ، ولا طول خص به ، وأن يزيد ما قسم الله له من نعمه دنوا من عبادته ، وعطفاً على إخوانه^٢ .

1599 . عنه (ع) في كتابه إلى قيس بن سعد - : فالن حجابك ، وافتح بابك ، واعمد إلى الحق^٣ .

1600 . عنه (عليه السلام) : ثلاثة من كن فيه من الأئمة صلح أن يكون إماماً : اضطلع بأمانته إذا عدل في حكمه ، ولم يحتجب دون رعيته ، وأقام كتاب الله تعالى في القريب والبعيد^٤ .

6/7

تَحْمَلُ مَوْوَنَةَ النَّاسِ

1601 . الإمام على (عليه السلام) : من لم يحتمل مَوْوَنَةَ النَّاسِ فَقَدْ أَهْلَ قُدْرَتَهُ لَانْتِفَالِهَا^٥ .

1602 . عنه (عليه السلام) : الاحتمال زين السياسة^١ .

١ . وقعة صفين : ص 108 ، بحار الأنوار : ج 75 ص 355 ح 70 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 50 ، وقعة صفين : ص 107 عن عمر بن سعد ، الأمل للطوسي : ص 217 ح 381 عن ثعلبة بن يزيد الحماني ؛ المعيار والموازنة : ص 103 كلها نحوه .

٣ . تاريخ البعقوبي : ج 2 ص 202 .

٤ . كنز العمال : ج 5 ص 764 ح 14315 .

٥ . غرر الحكم : ح 8982 .

1597-İmam Ali (a.s) [Vergi memurlarına yazdığı mektubundan]: Kapı muhafızları edinmeyin; hiç kimseyi ihtiyacından alıkoymayın; ta ki isteğini size ulaştırabilsin.²

1598-İmam Ali (a.s) [Ordu komutanlarına yazdığı mektubundan]: Allah'ın kulu, müminlerin emiri Ali b. Ebu Talib'den silah arkadaşlarına... Emir sahibinin eline bir mal geçtiğinde veya bir nimete özgü kılındığında emri altındakilere karşı değişmemesi gerekir. Aksine Allah'ın kendisine verdiği nimetler, O'nun kullarına yakınlaşmasına ve kardeşlerine karşı merhametli davranmasına neden olmalıdır.³

1599-İmam Ali (a.s) [Kays b. Sâd'a yazdığı mektubunda]: Halkla mesafenî azalt; kapını açık bırak ve hakkı amaç edin.⁴

1600-İmam Ali (a.s): Üç haslet önderlerden hangisinde bulunursa emaneti koruyan güçlü bir önder olmaya layık olur: Hükümünde adil olmak, halkından gizlenmemek; yakın ve uzak hakkında Yüce Allah'ın kitabının hükmünü uygulamak.⁵

6/7

HALKIN ZAHMETİNE KATLANMA

1601-İmam Ali (a.s): Halkın zahmetini taşıyamayan gücünü intikale hazır hale getirir.⁶

١ . غرر الحكم : ح 772 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 24 ح 219 .

2-Vakat-u Sıffeyn, s.108; Biharul-Envar, c.75, s.355, h.70.

3-Nehcü'l-Belaga, 50. Mektup; Vakatu Sıffeyn, s.107, Ömer b. Sâd'dan; el-Emali, Tusî, s.217, h.381, Salebe b. Yezid el-Hammanî'den; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.103.

4-Tarih-i Yakubî, c.2, s.202.

5-Kenzul-Ummal, c.5, s.764, h.14315.

6-Gureru'l-Hikem, h.8982.

1602-İmam Ali (a.s): Tahammül siyasetin süsüdür.¹

1603 . عنه(عليه السلام) - فى الحِكمِ المنسوبةِ إليه - : مَنْ سَاسَ نَفْسَهُ بِالصَّبْرِ عَلَى جَهْلِ النَّاسِ صَلَحَ أَنْ يَكُونَ سَائِسًا^٢.

1604 . عنه(عليه السلام) : إِذَا مَلَكَتْ فَارَقَ^٣.

1605 . عنه(عليه السلام) : رَأْسُ السِّيَاسَةِ اسْتِعْمَالُ الرَّفْقِ^٤.

1606 . عنه(عليه السلام) : نَعِمَ السِّيَاسَةُ الرَّفْقُ^٥.

1607 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَامَلَ بِالرَّفْقِ وَفَّقَ^٦.

1608 . عنه(عليه السلام) : مَنْ لَمْ يَلِنْ لِمَنْ دُونَهُ لَمْ يَنْلِ حَاجَتَهُ^٧.

1609 . عنه(عليه السلام) - فِيمَا كَتَبَهُ لِحَذِيفَةَ بْنِ الْيَمَانِ - : أَمْرَكَ بِالرَّفْقِ فِى أُمُورِكَ، وَاللِّينَ وَالْعَدْلَ عَلَى رَعِيَّتِكَ^٨.

1610 . عنه(عليه السلام) - فِيمَا كَتَبَهُ إِلَى أَهْلِ الْمَدَائِنِ - : قَدْ تَوَلَّيْتُ أُمُورَكُمْ حَذِيفَةَ بْنَ الْيَمَانِ ; وَهُوَ مِمَّنْ أَرْضَى بِهَدَاهُ، وَأَرْجُو صَلَاحَهُ، وَقَدْ أَمَرْتُهُ بِالْإِحْسَانِ إِلَى مُحْسِنِكُمْ، وَالشَّدَّةِ عَلَى مُرِيْبِكُمْ، وَالرَّفْقِ بِجَمِيلِكُمْ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ حُسْنَ الْخِيَرَةِ

1-Gururu'l-Hikem, h.772; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.24, h.219.

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 318 ح 656.

٣ . غرر الحكم : ح 3974، عيون الحكم والمواعظ : ص 133 ح 2998.

٤ . غرر الحكم : ح 5266، عيون الحكم والمواعظ : ص 263 ح 4781.

٥ . غرر الحكم : ح 9947.

٦ . غرر الحكم : ح 7842، عيون الحكم والمواعظ : ص 453 ح 8112.

٧ . غرر الحكم : ح 9006.

٨ . إرشاد القلوب : ص 321، الدرجات الرفيعة : ص 288، بحار الأنوار : ج 28 ص 88 ح 3.

والإحسان ، وَرَحْمَتُهُ الْوَاسِعَةُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

1603-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Nefsini halkın cahilliğine karşı sabırla yöneten kişi başkanlığa layık olur.²

1604-İmam Ali (a.s): Hükümete ulaştığında yumuşak ol.³

1605-İmam Ali (a.s): Siyasetin başı yumuşaklık sergilemektir.⁴

1606-İmam Ali (a.s): Ne güzel siyasettir yumuşaklık.⁵

1607-İmam Ali (a.s): Yumuşak davranan başarılı olur.⁶

1608-İmam Ali (a.s): Kendisinden alttakine yumuşak davranmayan isteğine ulaşamaz.⁷

1609-İmam Ali (a.s) [Huzeyfe b. Yeman'a yazdığı mektubunda]: Sana, işlerinde uyumlu davranmayı; halka karşı yumuşak ve adaletli olmayı emrediyorum.⁸

1610-İmam Ali (a.s) [Medain halkına yazdığı mektubunda]: İşlerinizin yönetimine Huzeyfe b. Yeman'ı atadım. O, hidayetinden hoşnut olduğum biridir ve salih olduğuna ümidim vardır. Ona, iyilerinize iyilikte bulunmasını, kötülerinize de sert davranmasını; güzel huylu olanlarınıza yumuşak olmasını emrettim. Allah'tan bize ve size iyilik ve güzeli seçmesini; dünya ve ahirette

۱ . إرشاد القلوب : ص 322 ، الدرجات الرفيعة : ص 289 و وراجع الغارات : ج 1 ص 211 .

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.318, h.656.

3-Gureru'l-Hikem, h.3974; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.133, h.2998.

4-Gureru'l-Hikem, h.5266; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.263, h.4781.

5-Gureru'l-Hikem, h.9947.

6-Gureru'l-Hikem, h.7842; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.453, h.8112.

7-Gureru'l-Hikem, h.9006.

8-İrşadu'l-Kulub, s.321; ed-Derecatu'r-Rafia, s.288; Biharul-Envar, c.28, s.88, h.3.

geniş rahmetini niyaz ediyorum.¹

1611 . عنه(عليه السلام) : عَلَيْكَ بِالرَّفْقِ ; فَإِنَّهُ مِفْتَاحُ الصَّوَابِ وَسَجِيَّةُ أُولَى

الألباب^٢ .

1612 . عنه(عليه السلام) : الرَّفْقُ يُبَسِّرُ الصَّعَابَ ، وَيُسَهِّلُ شَدِيدَ الْأَسْبَابِ^٣ .

1613 . عنه(عليه السلام) : مَنْ اسْتَعْمَلَ الرَّفْقَ لَانَ لَهُ الشَّدِيدُ^٤ .

6/8

الاجْتِنَابُ عَنِ الْغَضَبِ

1614 . الإمام علي(عليه السلام) - مِنْ وَصِيَّتِهِ لِابْنِ عَبَّاسٍ عِنْدَ اسْتِخْلَافِهِ إِيَّاهُ

عَلَى الْبَصْرَةِ - : سَعِ النَّاسَ بِوَجْهِكَ وَمَجْلِسِكَ وَحُكْمِكَ ، وَإِيَّاكَ وَالْغَضَبَ ; فَإِنَّهُ طَيْرَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ^٥ .

6/9

النَّهْيُ عَنْ تَتَبُعِ الْعُيُوبِ

1-İrşadu'l-Kulub, s.322; ed-Derecatu'r-Rafia, s.289. Ayrıca bkz: el-Gârât, c.1, s.211; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.59.

٢ . غرر الحكم : ح 6114 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 334 ح 5705 و ص 52 ح 1363 وفيه

«الرفق مفتاح الصواب وشيعة ذوى الألباب» .

٣ . غرر الحكم : ح 1778 .

٤ . غرر الحكم : ح 8400 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 455 ح 8215 وفيه «الشَّدائد» بدل «الشديد» .

٥ . نهج البلاغة : الكتاب 76 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 498 ح 704 .

1615 . الإمام عليّ (عليه السلام) : إِنَّ لِلنَّاسِ عُيُوباً ; فَلَا تَكْشِفُ مَا غَابَ عَنْكَ ; فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَحْكُمُ عَلَيْهَا ، وَاسْتُرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ يَسْتُرِ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مَا تُحِبُّ سِتْرَهُ^١ .

1611-İmam Ali (a.s): Yumuşaklıktan ayrılma; zira bu, doğruluğun anahtarı ve akıl sahiplerinin kişiliğidir.²

1612-İmam Ali (a.s): Yumuşaklık, zorlukları kolaylaştırır ve şiddetli sıkıntıları basitleştirir.³

1613-İmam Ali (a.s): Yumuşaklığı huy edinene zorluklar kolay gelir.⁴

6/8

ÖFKEDEN KAÇINMA

1614-İmam Ali (a.s) [İbn-i Abbas'ı Basra'ya vali olarak atadığında dile getirdiği vasiyetinde]: İnsanlara karşı, meclisine geldiklerinde ve hüküm verdiğinde açık yüzlü ol. Öfke-den sakın; çünkü o, şeytanın yönettiği bir uçuştur.⁵

6/9

KUSURLARI ARAŞTIRMAKTAN SAKINMA

1615-İmam Ali (a.s): İnsanların ayıpları vardır; sakın on-

١ . غرر الحكم : ح 3505 وراجع دعائم الإسلام : ح 1 ص 355 .

2-Gureru'l-Hikem, h.6114; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.334, h.5705 ve s.52, h.1363.

3-Gureru'l-Hikem, h.1778.

4-Gureru'l-Hikem, h.8400; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.455, h.8215.

5-Nehcü'l-Belaga, 76. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.498, h.704.

lardan sana gizli olanı açığa çıkarma. Zira Yüce Allah ona hükmetmektedir. Kusurları örtebildiğin kadar ört ki Yüce Allah da senin örtülü kalmasını istediğin şeyleri örtsün!¹

1616 . عنه(عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : لِيَكُنْ أَبْعَدَ رَعِيَّتِكَ مِنْكَ وَأَشْنَأَهُمْ عِنْدَكَ أَطْلُبُهُمْ لِمَعَائِبِ النَّاسِ ; فَإِنَّ فِي النَّاسِ عُيُوبًا ; الْوَالِى أَحَقُّ مِنْ سِتْرَها ; فَلَا تَكْشِفَنَّ عَمَّا غَابَ عَنْكَ مِنْهَا ; فَإِنَّمَا عَلَيْكَ تَطْهِيرُ مَا ظَهَرَ لَكَ ، وَاللَّهُ يَحْكُمُ عَلَى مَا غَابَ عَنْكَ ، فَاسْتُرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ يَسْتُرِ اللَّهُ مِنْكَ مَا تُحِبُّ سِتْرَهُ مِنْ رَعِيَّتِكَ^٢ .

1617 . عنه(عليه السلام) - فى الْحَكَمِ الْمَنَسُوبَةِ إِلَيْهِ - : الْأَشْرَارُ يَتَّبِعُونَ مَسَاوِيَّ النَّاسِ ، وَيَتْرَكُونَ مَحَاسِنَهُمْ ، كَمَا يَتَّبِعُ الذُّبَابُ الْمَوَاضِعَ الْفَاسِدَةَ^٣ .

1618 . عنه(عليه السلام) : إِذَا سُلِّتِ الْفَاجِرَةُ مِنْ فَجَرٍ بَكَ ؟ فَقَالَتْ : فُلَانٌ ، فَإِنَّ عَلَيْهَا حَدَيْنِ : حَدًّا لِفُجُورِها ، وَحَدًّا لِفَرِيَّتِها عَلَى الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ^٤ .

1619 . عنه(عليه السلام) : تَتَّبِعُ الْعَوْرَاتِ مِنْ أَعْظَمِ السَّوْءَاتِ^٥ .

6/10

الإِصْحَارُ بِالْعُذْرِ لِدَفْعِ سُوءِ الظَّنِّ

1620 . الإمام على(عليه السلام) - فى عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : إِنْ ظَنَنْتِ الرَّعِيَّةَ

1-Gureru'l-Hikem, h.3505. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.1, s.355.

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 128 وليس فيه من «فإنما» إلى «غاب عنك» .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 269 ح 113 .

٤ . الكافي : ج 7 ص 209 ح 20 ، تهذيب الأحكام : ج 10 ص 48 ح 178 ، عيون أخبار الرضا : ج 2

ص 39 ح 118 ، الجعفریات : ص 138 وفيهما «لما أقرت على نفسها» بدل «لفجورها» .

٥ . غرر الحكم : ح 4580 .

بِكَ حَيْفًا فَأَصْحِرْ لَهُمْ بِعُذْرِكَ ، وَاعْدِلْ عَنْكَ ظُنُونَهُمْ بِإِصْحَارِكَ ؛ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ رِيَاضَةً مِنْكَ لِنَفْسِكَ ، وَرَفَقًا بِرَعِيَّتِكَ ، وَإِعْذَارًا تَبْلُغُ بِهِ حَاجَتَكَ مِنْ تَقْوِيمِهِمْ عَلَى الْحَقِّ^١ .

1616-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Senden en uzak ve katında en sevilmeyen kimse, halkın ayıplarını araştıranlar olsun. İnsanların ayıpları vardır. Valiler, bunları örtmeye en layık olan kimselerdir. Onların bilmediğin ayıplarını araştırmaya kalkışma; sana düşen, gördüklerini temizlemendir. Bilmediklerin hakkında da Allah hükmeder. Halkın ayıplarını gücünün yettiğince ört ki Allah da senin halktan gizli kalmasını istediğin ayıplarını örtsün.²

1617-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Kötü kişiler, insanların iyi yönlerini bırakıp onların kötü yönlerini araştırırlar; tıpkı bir sinek gibi bozuk yerlerin peşindedirler.³

1618-İmam Ali (a.s): Fücür ehli bir kadına "Kim seninle günah işledi?" diye sorulduğunda "Falan şahıs" diyecek olursa ona iki had cezası uygulanmalıdır; biri günahına karşılık, diğeri de Müslüman bir kişiye iftira ettiğinden dolayı!⁴

1619-İmam Ali (a.s): Ayıpları araştırmak en büyük kötülüklerdendir.⁵

6/10

KÖTÜ ZANNI GİDERMEK İÇİN MAZERET BEYANI

1620-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]:

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 145 وزاد في آخره «في خَفَض وإجمال» .

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.128, "Sana düşen, gördüklerini temizlemendir" cümlesi yer almamıştır.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.269, h.113.

4-el-Kâfi, c.7, s.209, h.20; Tehzibu'l-Ahkâm, c.10, s.48, h.178, her ikisi de Sekunî vasıtası ile İmam Sadık'tan (a.s); Uyun-u Ahbari'r-Rıza, c.2, s.39, h.118, Davud b. Süleyman, İmam Rıza'dan (a.s), o da babalarından (a.s); el-Caferiyat, s.138, son iki kaynakta "günahına karşılık" ifadesi yerine "kendi aleyhindeki ikrarına karşılık" ibaresi yer almıştır.

5-Gururu'l-Hikem, h.4580.

Halk, zulüm yaptığını zannederse mazereti açıkça söyleyerek kendini bu zandan kurtar. Bu iş nefsin için bir riyazet ve halka karşı bir yumuşaklıktır. Özür getirmekle hem kendi hedefine ulaşırısın, hem de onların hak yolda sebat etmelerini sağlarsın.¹

6/11

إِعَانَةُ الْمَظْلُومِ

1621 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مَنْ لَمْ يُنْصِفِ الْمَظْلُومَ مِنَ الظَّالِمِ سَلَبَهُ اللَّهُ قُدْرَتَهُ^٢ .

1622 . عنه (ع) : أَمَا وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَوْلَا حُضُورُ الْحَاضِرِ ، وَقِيَامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ ، وَمَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ إِلَّا يُقَارَوْا عَلَى كَظَّةٍ ظَالِمٍ ، وَلَا سَعْبٍ مَظْلُومٍ ، لَا لَقِيتُ حَبَلَهَا عَلَى غَارِيهَا ، وَلَسَقِيتُ آخِرَهَا بِكَأْسِ أَوْلَاهَا ، وَلَا لَقِيتُمُ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَزْهَدَ عِنْدِي مِنْ عَقْطَةِ عَنَزٍ!^٣

1623 . عنه (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! أَعِينُونِي عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَابْتِغَاءِ اللَّهِ لَا تُنْصِفَنَّ الْمَظْلُومَ مِنْ ظَالِمِهِ ، وَلَا تَقُودَنَّ الظَّالِمَ بِخِزَامَتِهِ ، حَتَّى أُوْرِدَهُ مِنْهَلِ الْحَقِّ وَإِنْ كَانَ كَارِهًا^٤ .

1624 . عنه (عليه السلام) : الدَّلِيلُ عِنْدِي عَزِيزٌ حَتَّى آخِذَ الْحَقِّ لَهُ ، وَالْقَوِيُّ عِنْدِي ضَعِيفٌ حَتَّى آخِذَ الْحَقِّ مِنْهُ^٥ .

1-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.145.

٢ . غرر الحكم : ح 8966 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 428 ح 7261 .

٣ . نهج البلاغة: الخطبة 3، معاني الأخبار: ص 362 ح 1، الإرشاد: ج 1 ص 289 ، علل الشرائع : ص 151 ح 12 ، الاحتجاج : ج 1 ص 458 ح 105 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 205 .

٤ . نهج البلاغة : الخطبة 136 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 49 ح 33 .

٥ . نهج البلاغة : الخطبة 37 ، بحار الأنوار : ج 39 ص 351 ح 25 .

1625 . عنه (عليه السلام) - في عهده إلى مالِك الأَشْتَرِ - : ثُمَّ انْظُرْ فِي أَمْرِ الْأَحْكَامِ بَيْنَ النَّاسِ بِنَبِيَّةٍ صَالِحَةٍ ; فَإِنَّ الْحُكْمَ فِي إِنْصَافِ الْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ وَالْأَخْذِ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوِيِّ وَإِقَامَةَ حُدُودِ اللَّهِ عَلَى سُنَّتِهَا وَمِنْهَاجِهَا مِمَّا يُصْلِحُ عِبَادَ اللَّهِ وَبِلَادَهُ^١.

6/11

MAZLUMA YARDIM

1621-İmam Ali (a.s): Kim mazlumun hakkını zalimden almazsa, Allah da onun gücünü alır.²

1622-İmam Ali (a.s): Şunu bilin ki; andolsun tohumu yarana ve insanı yaratana; eğer bu topluluk biat için toplanmasaydı, yardımcılardan varlığıyla hüccet ikame edilmeseydi ve Allah, zalimlerin çatlayacağına doyarken, mazlumların aklıktan kırılması hususunda (buna engel olmalarına dair) âlimlerden söz almamış olsaydı hilafet devesinin yularını sırtına atar, terk ederdim. Hilafetin sonunu ilk kâsesiyle suvarırdım. Sizler de biliyorsunuz ki şu dünyanın değeri, benim nazarımda bir keçinin aksırığından daha değersizdir!³

1623-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Kendi aleyhinize de olsa, bana yardım edin. Allah'a andolsun ki mazlumun hakkını zalimden alacağım; zalimin burnuna halka takıp gem vuracağım ve onu, istemese de hakkın kaynağına zorla sürüp götüreceğim!⁴

1624-İmam Ali (a.s): Benim nezdimde düşkün, hakkını alıp ona verinceye dek saygındır. Benim nezdimde güçlü ise, (gasp ettiği) hakkı ondan geri alıncaya dek zayıftır.⁵

١ . تحف العقول : ص 135 .

2-Gururu'l-Hikem, h.8966; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.428, h.7261.

3-Nehcü'l-Belaga, 3. Hutbe; Maani'l-Ahbar, s.362, h.1; el-İrşad, c.1, s.289; İlelu's-Şerayi, s.151, h.12; el-İhticac, c.1, s.458, h.105, tamamı İbn-i Abbas'tan; el-Menakub, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.205.

4-Nehcü'l-Belaga, 136. Hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.49, h.33.

5-Nehcü'l-Belaga, 37. Hutbe; Biharul-Envar, c.39, s.351, h.25.

1625-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Sonra halk arasındaki hükümler konusunu gör-gözet; zira hüküm, mazlunun hakkını zalimden, güçsüzün hakkını güçlüden almak; Allah'ın hududunu sünnetlerine ve yordamına uygun şekilde ikame etmektir. Doğrusu bu, Allah'ın kullarını ve şehirlerini ıslah eden işlerdendir.¹

1626 . الإمام الباقر(عليه السلام) : رَجَعَ عَلِيٌّ(عليه السلام) إِلَى دَارِهِ فِي وَقْتِ الْقَيْظِ فَإِذَا

امْرَأَةً قَائِمَةً تَقُولُ : إِنَّ زَوْجِي ظَلَمَنِي وَأَخَافَنِي وَتَعَدَّى عَلَيَّ وَحَلَفَ لِيَضْرِبَنِي .

فَقَالَ(عليه السلام) : يَا أُمَّةَ اللَّهِ ! اصْبِرِي حَتَّى يَبْرُدَ النَّهَارُ ، ثُمَّ أَذْهَبُ مَعَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ .

فَقَالَتْ : يَشْتَدُّ غَضَبُهُ وَحَرْدُهُ عَلَيَّ ، فَطَاطَأَ رَأْسَهُ ثُمَّ رَفَعَهُ وَهُوَ يَقُولُ : لَا وَاللَّهِ أَوْ يُؤْخَذُ

لِلْمَظْلُومِ حَقُّهُ غَيْرَ مُتَعَتِّعٍ ، أَيْنَ مَنْزِلُكَ ؟

فَمَضَى إِلَى بَابِهِ فَوَقَفَ .

فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . فَخَرَجَ شَابٌ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ! اتَّقِ اللَّهَ فَإِنَّكَ قَدْ أَخَفْتَهَا وَأَخْرَجْتَهَا .

فَقَالَ الْفَتَى : وَمَا أَنْتَ وَذَاكَ ؟ وَاللَّهِ لَا أَحْرَقْتُهَا لِكَلَامِكَ !

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : آمُرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَأُكَ عَنِ الْمُنْكَرِ تَسْتَقِيلُنِي بِالْمُنْكَرِ ، وَتُنْكَرُ

الْمَعْرُوفَ ؟

قَالَ : فَأَقْبَلَ النَّاسُ مِنَ الطَّرْقِ وَيَقُولُونَ : سَلَامٌ عَلَيْكُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ،

فَسَقَطَ الرَّجُلُ فِي يَدَيْهِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَقْلَنِي عَشْرَتِي ، فَوَاللَّهِ لَا أَكُونَنَّ لَهَا أَرْضًا

تَطَانِي .

فَأَغْمَدَ عَلَيَّ سَيْفَهُ ، وَقَالَ : يَا أُمَّةَ اللَّهِ ادْخُلِي مَنْزِلَكَ ، وَلَا تُلْجِئِي زَوْجَكَ إِلَى مِثْلِ هَذَا

وشبهه^١.

1627 . الاختصاص : إِنَّ سَعِيدَ بْنَ الْقَيْسِ الْهَمْدَانِيَّ رَأَاهُ [عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ] يَوْمًا فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فِي فَنَاءٍ حَائِطٍ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! بِهَذِهِ السَّاعَةِ ؟

١ . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 106 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 57 ح 7 .

1626-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) sıcak bir havada evine dönerken ansızın ayaküstü bekleyen bir kadın gördü. "Eşim bana zulmetti, beni korkuttu, hakkımı çiğnedi ve beni döveceğine dair yemin etti!" diyordu.

Ali (a.s): Ey Allah'ın kulu! Biraz sabret de hava serinlesin. İnşallah seninle birlikte (ona) gideceğim, dedi.

Kadın: Bana olan öfkesi ve kızgınlığı daha da şiddetlenecektir, diye yakındı.

Ali (a.s) başını aşağı eğdi. Sonra başını kaldırarak: Hayır valahi! Mazlumun diline kekeleme düşmeden hakkı alınmalıdır! Evin nerede? diye sordu.

Sonra da gidip adamın evinin kapısında durarak "Selamun aleykum" dedi. Genç biri dışarı çıkınca: Ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork. Zira sen eşini korkutmuş ve onu dışarı çıkarmışsın, dedi.

Genç adam: Ondan sana ne? Vallahi senin bu sözünden dolayı onu yakacağım! dedi.

Emirülmüminin (a.s): Sana iyiliği emrettiğim ve kötülükten sakındırdığım halde sen beni kötülükle karşılıyor ve iyiliğe yanaşmıyor musun?

İmam Bakır (a.s) der ki: O sırada yoldan geçenler öne çıkıp "Selamun aleykum ey Emirülmüminin!" demeye başlayınca adam pişmanlıktan donakaldı. "Ey Emirülmüminin! Hatamı affedin. Andolsun Allah'a ona (bundan sonra) üzerinde yürüdüğü yer gibi olacağım!" dedi.

Ali (a.s) kılıcını kınına yerleştirdi ve (kadına) dedi ki: Ey Allah'ın kulu! Evine gir; eşini bu ve benzeri duruma düşürme.¹

1627-el-İhtisas: Said b. Kays el-Hemdanî, sıcak bir günde Ali'yi (a.s) bir duvarın önünde görünce "Ey Emirülmüminin! Bu saatte [burada ne yapıyorsunuz?]" dedi.

1-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.106; Biharul-Envar, c.41, s.57, h.7.

قال : ما خَرَجْتُ إِلَّا لِأَعِينَ مَظْلُومًا أَوْ أُغِيثَ مَلْهُوفًا . فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَتْهُ
امْرَأَةٌ قَدْ خَلَعَ قَلْبُهَا ، لَا تَدْرِي أَيْنَ تَأْخُذُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى وَقَفَتْ عَلَيْهِ .

فَقَالَتْ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! ظَلَمَنِي زَوْجِي وَتَعَدَّى عَلَيَّ وَحَلَفَ لِيَضْرِبُنِي فَأَذْهَبَ
مَعِيَ إِلَيْهِ ، فَطَاطَأَ رَأْسَهُ ثُمَّ رَفَعَهُ وَهُوَ يَقُولُ : لَا وَاللَّهِ ، حَتَّى يُؤْخَذَ لِلْمَظْلُومِ حَقُّهُ غَيْرَ
مُتَعَتِّعٍ ، وَأَيْنَ مَنْزِلُكَ ؟ قَالَتْ : فِي مَوْضِعٍ كَذَا وَكَذَا .

فَانْطَلَقَ مَعَهَا حَتَّى انْتَهَتْ إِلَى مَنْزِلِهَا ، فَقَالَتْ : هَذَا مَنْزِلِي .

قال : فَسَلِّمْ ، فَخَرَجَ شَابٌّ عَلَيْهِ إِزَارٌ مُلَوَّنَةٌ .

فَقَالَ : اتَّقِ اللَّهَ فَقَدْ أَخَفْتَ زَوْجَتَكَ .

فَقَالَ : وَمَا أَنْتَ وَذَاكَ ؟ وَاللَّهِ لَا أُحْرِقُهَا بِالنَّارِ لِكَلَامِكَ .

قال : وَكَانَ إِذَا ذَهَبَ إِلَى مَكَانٍ أَخَذَ الدَّرَّةَ بِيَدِهِ ، وَالسَّيْفَ مُعَلَّقٌ تَحْتَ يَدِهِ ، فَمَنْ
حَلَّ عَلَيْهِ حُكْمٌ بِالدَّرَّةِ ضَرَبَهُ ، وَمَنْ حَلَّ عَلَيْهِ حُكْمٌ بِالسَّيْفِ عَاجَلَهُ ، فَلَمْ يَعْلَمْ الشَّابُّ
إِلَّا وَقَدْ أَصَلَتِ السَّيْفَ وَقَالَ لَهُ : أَمْرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَاكَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَتَرُدُّ
الْمَعْرُوفَ ! تَبْ وَإِلَّا قَتَلْتُكَ .

قال : وَأَقْبَلَ النَّاسُ مِنَ السَّكَّكِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) حَتَّى
وَقَفُوا عَلَيْهِ .

قال : فَاسْقَطَ فِي يَدِهِ الشَّابُّ .

وقال : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، اعْفُ عَنِّي عَفَا اللَّهُ عَنْكَ ، وَاللَّهِ لَا أَكُونُ أَرْضًا تَطَّأُنِي .

Ali (a.s): Sadece bir mazluma destek olmak veya yardım isteyen birinin imdadına yetişmek için dışarı çıktım.

Tam o sırada yanına kalbi kırık, çaresiz bir kadın geldi; ne yapacağını, nereye gideceğini bilmiyordu. Ali'nin (a.s) karşısına geçerek: Ey Emirülmüminin! Eşim bana zulmetti, hakkımı çiğnedi ve beni döveceğine dair yemin etti. Benimle beraber gel, ona gidelim, dedi.

Ali (a.s) başını aşağı eğdi. Sonra başını kaldırarak: Hayır valla-hi! Mazlumun diline kekeleme düşmeden hakkı alınmalıdır! Evin nerede? dedi.

Kadın, evinin yerini söyledi. Ali de (a.s) onunla birlikte hareket etti. Eve vardıklarında kadın, "Burası benim evim" dedi.

Ravi der ki: Ali (a.s) selam verince üzerinde renkli bir izar bulunan genç biri dışarı çıktı.

Bunun üzerine Ali (a.s): Allah'tan kork! Eşini korkutmuşsun, diye çıkıştı.

Genç adam: Ondan sana ne? Vallahi senin bu sözünden dolayı onu yakacağım, dedi.

Ravi der ki: Ali (a.s) bir yere gittiğinde kırbacı elinde ve kılıcı belinde asılı olurdu. Kendisine kırbaç gereken kimseye kırbaç vurur, kılıç hükmünü hak edene de acele kılıcını çekerti.

Genç, Emirülmüminin'in (a.s) kılıcını çekmiş olduğunu hemen fark etmişti. Ali (a.s) ona (dönerek): Sana iyiliği emrettiğim ve kötülükten sakındırdığım halde sen iyiliği reddediyorsun! Tövbe et, yoksa seni öldürürüm, dedi.

Ravi der ki: İnsanlar çevre sokaklardan Emirülmüminin'i (a.s) sorarak gelip yanında duraklayınca genç adam pişman oldu ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Beni affedin, Allah da sizi affetsin! Andolsun Allah'a üzerinde yürüdüğü yer gibi olacağım.

فَأَمَرَهَا بِالْدُّخُولِ إِلَى مَنْزِلِهَا وَانْكَفَأَ وَهُوَ يَقُولُ : ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مِنْ أَمْرٍ
بَصَدَقَهُ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾. الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَصْلَحَ بَيْنَ مَرَأَةٍ وَزَوْجِهَا ، يَقُولُ
اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مِنْ أَمْرٍ بَصَدَقَهُ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ
النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾^٢.

1628 . الكافي عن أسيد بن صفوان صاحب رسول الله (صلى الله عليه وآله) : لَمَّا كَانَ
الْيَوْمَ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ارْتَجَّ الْمَوْضِعُ بِالْبُكَاءِ ، وَدَهَشَ النَّاسُ كَيَوْمِ قُبُضِ
النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، وَجَاءَ رَجُلٌ بَاكِياً وَهُوَ مُسْرِعٌ مُسْتَرْجِعٌ وَهُوَ يَقُولُ : الْيَوْمَ انْقَطَعَتْ
خِلَافَةُ النَّبُوَّةِ ، حَتَّى وَقَفَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ الَّذِي فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ : رَحِمَكَ
اللَّهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ ، كُنْتُ أَوَّلَ الْقَوْمِ إِسْلَاماً وَأَخْلَصَهُمْ إِيمَاناً... الضَّعِيفُ الذَّلِيلُ عِنْدَكَ قَوِيٌّ
عَزِيزٌ حَتَّى تَأْخُذَ لَهُ بِحَقِّهِ ، وَالْقَوِيُّ الْعَزِيزُ عِنْدَكَ ضَعِيفٌ ذَلِيلٌ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ الْحَقُّ ، وَالْقَرِيبُ
وَالْبَعِيدُ عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ سَوَاءٌ^٣.

6/12

تَأْسِيسُ بَيْتِ الْقِصَصِ

1629 . صَبِيحُ الْأَعَشَى : أَوَّلُ مَنْ اتَّخَذَ بَيْتاً تُرْمَى فِيهِ قِصَصُ أَهْلِ الظُّلُمَاتِ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه)^٤.

١ . النساء : 114 .

٢ . الاختصاص : ص 157 ، بحار الأنوار : ج 40 ص 113 .

٣ . الكافي : ج 1 ص 454 ح 4 ، كمال الدين : ص 388 - 390 ح 3 ، الأمل للصدوق : ص 312 ح 363 .

٤ . صَبِيحُ الْأَعَشَى : ج 1 ص 414 .

Bununun üzerine Ali (a.s) kadına evine girmesini emretti. Geri döndüğünde şöyle diyordu: *"Onların toplanıp gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur; ancak kim sadakayı, iyiliği ve insanların arasını bulmayı emrederse, onun sözünde hayır var."*¹ Benim vasıtamla bir kadınla eşinin arasını düzelten Allah'a hamd olsun. Şanı yüce Allah buyurur ki: *Onların toplanıp gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur; ancak kim sadakayı, iyiliği ve insanların arasını bulmayı emrederse onun sözünde hayır var. Allah'ın razılığını kazanmak için bunları yapana pek büyük bir mükâfat vereceğiz.*²

1628-el-Kâfi [Resulullah'ın (s.a.a) sahabeti Useyd b. Safvan'dan]: Emirülmüminin (a.s) ruhunu teslim ettiği gün Kufe gözyaşına boğuldu. Halk, Peygamberin (s.a.a) vefatında olduğu gibi tedirginliğe düştü. Bir kişi ağlayarak çıkageldi; aceleci tavırlarla isticra kelimesini (inna lillah ve inna ileyhi raciun) zikrediyor, "Bugün nübüvvete ait hilafet kesintiye uğradı!" diyordu.

Emirülmüminin'in (a.s) bulunduğu odanın kapısında durdu ve dedi ki: Allah sana rahmet etsin ey Ebu'l-Hasan! Sen bu kavmin ilk İslam'a gireni ve imanında en samimi olanıydın... Senin yanında zayıf ve düşkün, sen onun hakkını alıncaya dek güçlü ve azizdi; senin yanında güçlü ve aziz, sen hakkı ondan alıncaya dek zayıf ve düşkündü; senin nezdinde bu konuda yakınla uzak eşitti.³

6/12

ŞİKÂYET SANDIĞI OLUŞTURMA

1629-Subhu'l-Âşâ: İçerisine haksızlığa uğrayanların şikâyetnamelerinin atıldığı bir yer, ilk defa Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) tarafından tesis edildi.⁴

1-Nisa, 114.

2-el-İhtisas, s.157; Biharul-Envar, c.40, s.113.

3-el-Kâfi, c.1, s.454, h.4; Kemalu'd-Din, s.388-390, h.3; el-Emali, Saduk, s.312, h.363.

4-Subhu'l-Âşâ, c.1, s.414.

1630 . الأوائل عن محمد بن سيرين : اتَّخَذَ عَلِيٌّ بَيْتًا يُلْقَى النَّاسُ فِيهِ الْقِصَصَ ، حَتَّى كَتَبُوا شَتْمَهُ فَأَلْقَوْهُ فِيهِ ، فَتَرَكَهُ^١ .

1631 . شرح نهج البلاغة : كَانَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) بَيْتٌ سَمَاهُ : بَيْتَ الْقِصَصِ ، يُلْقَى النَّاسُ فِيهِ رِقَاعُهُمْ^٢ .

1632 . الإمام علي (عليه السلام) - لِأَصْحَابِهِ - : مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى مِنْكُمْ حَاجَةٌ ، فَلْيَرْفَعْهَا فِي كِتَابٍ ؛ لِأَصَوْنَ وَجُوهَكُمْ عَنِ الْمَسْأَلَةِ^٣ .

6/13

المُرَاقَبَةُ لِدَفْعِ مَظَالِمِ الْجُنُودِ

1633 . الإمام علي (عليه السلام) : مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَنْ مَرَّ بِهِ الْجَيْشُ مِنْ جِبَاءِ الْخَرَاJ وَعُمَالِ الْبِلَادِ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنِّي قَدْ سَيَّرْتُ جُنُودًا هِيَ مَارَةٌ بِكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، وَقَدْ أَوْصَيْتُهُمْ بِمَا يَجِبُ لِلَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ كَفِّ الْأَذَى ، وَصَرَفِ الشَّدَى ، وَأَنَا أَبْرَأُ إِلَيْكُمْ وَإِلَى ذِمَّتِكُمْ مِنْ مَعَرَّةِ الْجَيْشِ ، إِلَّا مِنْ جَوْعَةِ الْمُضْطَرِّ ، لَا يَجِدُ عَنْهَا مَذْهَبًا إِلَى شَبْعِهِ ، فَتَنَكَّلُوا مَنْ تَنَاولَ مِنْهُمْ شَيْئًا ظُلْمًا عَنْ ظُلْمِهِمْ ، وَكُفُّوا أَيْدِيَ سَفْهَائِكُمْ عَنْ مُضَارَّتِهِمْ ، وَالتَّعَرَّضْ لَهُمْ فِيمَا اسْتَتَيْنَاهُ مِنْهُمْ ، وَأَنَا بَيْنَ أَظْهَرِ الْجَيْشِ ، فَارْفَعُوا إِلَيَّ مَظَالِمَكُمْ ، وَمَا عَرَاكُمْ مِمَّا يَغْلِبُكُمْ مِنْ أَمْرِهِمْ ، وَمَا لَا تُطِيقُونَ دَفْعَهُ إِلَّا بِاللَّهِ وَبِي ، فَأَنَا أُغَيِّرُهُ بِمَعُونَةِ اللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ^٤ .

١ . الأوائل لأبي هلال : ص 142 .

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 17 ص 87 .

٣ . العقد الفريد : ج 1 ص 203 .

٤ . نهج البلاغة : الكتاب 60 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 486 ح 691 .

1630-*el-Evail* [Muhammed b. Sîrîn'den]: Ali (a.s), insanların başlarından geçenleri (yazıp) atacakları bir oda meydana getirmişti. Derken ona sövüş yazıp oraya attılar. Bunun üzerine o da burayı kenara bıraktı.¹

1631-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*: Emirülmüminin'in (a.s) "Beytu'l-Kısas" adını verdiği bir odası vardı. İnsanlar mektuplarını buraya atıyorlardı.²

1632-İmam Ali (a.s) [Ashabına hitaben]: İçinizden bana bir ihtiyacı olan, onu bir mektuba yazsın; böylece sizi, yüzyüze bir şey istemekten korumuş olayım.³

6/13

ASKERLERİN HAKSIZLIKLARINI ÖNLEMEK İÇİN GÖZETİM

1633-İmam Ali (a.s): Allah'ın kulu, Emirülmüminin Ali'den ordunun geçeceği yerlerdeki valilere, zekât ve vergi memurlarına:

Yönettiğiniz yerlerden inşaallah geçecek olan bir ordu gönderdim. Onlara, insanlara eziyet etmekten, kötülük yapmaktan kaçınmak gibi Allah'ın farz kıldığı şeyleri tavsiye ettim. Ben ordunun size ve zimmetiniz altında bulunanlara yapacağı kötülüklerden uzağım. Ancak aç kalan askerin, açlığını gidermeye başka bir yol bulamaması hâlinde, açlığını giderecek kadar bir şey yemesi caiz görülebilir. Onların zulmederek bir şey almaları hâlinde, kendilerini cezalandırın; yönetiminiz altındaki düşüncesiz/ savurgan kişilerin de askere zarar vermelerine engel olun. Ben de ordunun içinde olacağım; ordudan bir zulüm, haksızlık görür de onlara karşı koymakta acze düşer, Allah'tan ve benden başkasının yardımından ümit keserseniz, o işi bana havale edin. İnşallah, Allah'ın yardımıyla bu durumu ben değiştirim.⁴

1-*el-Evail*, Ebu Hilal, s.142.

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.17, s.87.

3-*el-İkdu'l-Ferid*, c.1, s.203.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 60. Mektup; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.486, h.691.

6/14

الحِرسُ عَلَى جَمَاعَةِ الْأُمَّةِ

1634 . الإمام عليّ (عليه السلام) - من كتاب له إلى أبي موسى الأشعريّ جواباً في أمرِ الحكمين - : فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ تَغَيَّرَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ عَنْ كَثِيرٍ مِنْ حَظِّهِمْ ، فَمَالُوا مَعَ الدُّنْيَا ، وَنَطَقُوا بِالْهَوَى ، وَإِنِّي نَزَلْتُ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْزِلًا مُعْجِبًا ، اجْتَمَعَ بِهِ أَقْوَامٌ أَعْجَبَتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ ، وَأَنَا أَدَاوَى مِنْهُمْ قَرَحًا أَخَافُ أَنْ يَكُونَ عَلَقًا ، وَلَيْسَ رَجُلٌ - فَاعْلَمْ - أَحْرَصَ عَلَى جَمَاعَةِ أُمَّةٍ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) وَالْفَتْهَا مِنِّي ، أَبْتَغِي بِذَلِكَ حُسْنَ الثَّوَابِ ، وَكَرَمَ الْمَآبِ ، وَسَأْفَى بِالَّذِي وَأَيَّتُ عَلَى نَفْسِي^١ .

1635 . عنه (عليه السلام) - في التحذير من الفتن - : لَا تَكُونُوا أَنْصَابَ الْفِتَنِ ، وَأَعْلَامَ الْبِدْعِ ، وَالزَّمُوا مَا عُقِدَ عَلَيْهِ حَبْلُ الْجَمَاعَةِ ، وَبُنِيَ عَلَيْهِ أَرْكَانُ الطَّاعَةِ^٢ .

1636 . عنه (عليه السلام) - من كلامه مع الخوارج - : الزَّمُوا السَّوَادَ الْأَعْظَمَ ؛ فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ ! فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ ، كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذِّئْبِ^٣ .

1637 . عنه (عليه السلام) : لِيَرُدَّكُمْ الْإِسْلَامُ وَوَقَارُهُ عَنِ التَّبَاغِي وَالتَّهَادِي ، وَلِتَجْتَمَعَ كَلِمَتُكُمْ ، وَالزَّمُوا دِينَ اللَّهِ الَّذِي لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرُهُ ، وَكَلِمَةَ الْإِخْلَاصِ الَّتِي هِيَ قِوَامُ الدِّينِ^٤ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 78 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 304 ح 554 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 151 ؛ ينابيع المودة : ج 3 ص 372 ح 4 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 127 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 101 ح 2312 وفيه من «إياكم والفرقة...» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 373 ح 604 .

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 45 .

6/14

ÜMMETİN VAHDETİNE YÖNELİK ÇABA

1634-İmam Ali (a.s) [Ebu Musa el-Eş'arî'nin hakemeyn konusundaki mektubuna cevabında]: İnsanların pek çoğu nasiplelerinden mahrum kaldı, dünyaya meyledip nefsi arzularından konuştular. Ben, bu işte tuhaf bir menzilde konakladım; kendilerini beğenmiş bir toplum da orada toplandı. Ben, onların kana bulanmasından korkulan yaralarını tedavi etmek istiyorum. Şunu bil ki Muhammed (s.a.a) ümmetinin birliğini, uzlaşmasını benden daha çok isteyen hiç kimse yoktur; bununla da güzel bir karşılık ve güzel bir yer ummaktayım. Ben kendi adıma söz verdiğim şeye vefa göstereceğim.¹

1635-İmam Ali (a.s) [Fitnelerden sakındırırken]: Fitnelerin işaretleri ve bidatlerin bayrakları olmayın. Toplumun bağlandığı ve üzerine itaat rükünlerinin bina edildiği şeye sarılın.²

1636-İmam Ali (a.s) [Haricilerle yaptığı konuşmasından]: Çoğunluğa bağlanın. Çünkü Allah'ın eli cemaatin üzerindedir. Ayrılıktan sakının. İnsanlardan ayrılan, sürüden ayrılan koyunun kurda yem olması gibi şeytana yem olur.³

1637-İmam Ali (a.s): İslam ve onun vakarı sizi azgınlık ve hezeyancılıktan alıkoymalı, sözünüz bir olmalıdır. Ondan başkasının kabul edilmeyeceği Allah'ın dinine ve dinin kıvamı olan ihlâs kelimesine sarılın.⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 78. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.304, h.554.

2-Nehcü'l-Belaga, 151. Hutbe; Yenabiu'l-Mevedde, c.3, s.372, h.4.

3-Nehcü'l-Belaga, 127. Hutbe; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.101, h.2312, "Ayrılıktan sakının" cümlesinden itibaren; Biharu'l-Envar, c.33, s.373, h.604.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.45.

1638 . عنه(ع): إِيَّاكُمْ وَالتَّلَوْنَ فِي دِينِ اللَّهِ ; فَإِنَّ جَمَاعَةً فِيمَا تَكْرَهُونَ مِنَ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ فُرْقَةٍ فِيمَا تُحِبُّونَ مِنَ الْبَاطِلِ ، وَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يُعْطِ أَحَدًا بِفُرْقَةٍ خَيْرًا ، مِمَّنْ مَضَى وَلَا مِمَّنْ بَقِيَ^١ .

1639 . عنه(عليه السلام): إِنَّ الشَّيْطَانَ يُسْنِي لَكُمْ طُرُقَهُ ، وَيُرِيدُ أَنْ يَحُلَّ دِينَكُمْ عُقْدَةً عُقْدَةً ، وَيُعْطِيَكُمْ بِالْجَمَاعَةِ الْفُرْقَةَ ، وَبِالْفُرْقَةِ الْفِتْنَةَ ، فَاصْدِفُوا عَنْ نَزَغَاتِهِ وَنَفَثَاتِهِ^٢ .

1640 . عنه(عليه السلام): وَايْمُ اللَّهِ ، مَا اخْتَلَفَتْ أُمَّةٌ بَعْدَ نَبِيِّهَا إِلَّا ظَهَرَ بَاطِلُهَا عَلَى حَقِّهَا ، إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ^٣ .

1641 . عنه(عليه السلام): وَإِنِّي ، وَاللَّهِ ، لَا أَظُنُّ أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ سَيُذِلُّونَ مِنْكُمْ بِاجْتِمَاعِهِمْ عَلَى بَاطِلِهِمْ ، وَتَفَرُّقِكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ^٤ .

1642 . عنه(عليه السلام) - فِي تَحْذِيرِ الْأُمَّةِ مِنَ الْفُرْقَةِ - : احْذَرُوا مَا نَزَلَ بِالْأُمَمِ قَبْلَكُمْ مِنَ الْمَثَلَاتِ بِسُوءِ الْأَفْعَالِ وَذَمِيمِ الْأَعْمَالِ ! فَتَذَكَّرُوا فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ أَحْوَالَهُمْ ، وَاحْذَرُوا أَنْ تَكُونُوا أَمْثَالَهُمْ . فَإِذَا تَفَكَّرْتُمْ فِي تَفَاوُتِ حَالِهِمْ فَالْزَمُوا كُلَّ أَمْرٍ لَزِمَتْ الْعِزَّةُ بِهِ شَأْنَهُمْ ، وَزَاوَتْ الْأَعْدَاءُ لَهُ عَنْهُمْ ، وَمُدَّتِ الْعَافِيَةُ بِهِ عَلَيْهِمْ ، وَأَنْقَادَتِ النَّعْمَةُ لَهُ مَعَهُمْ ، وَوَصَلَتْ الْكَرَامَةُ عَلَيْهِمْ حَبْلُهُمْ مِنَ الْاجْتِنَابِ لِلْفُرْقَةِ ، وَاللُّزُومِ لِلْأَلْفَةِ ، وَالتَّحَاضُّ عَلَىهَا وَالتَّوَاصِي بِهَا ، وَاجْتَنَبُوا كُلَّ أَمْرٍ كَسَرَ قِفَرَتَهُمْ ، وَأَوْهَنَ مُنْتَهُم . مِنْ تَضَاغُنِ الْقُلُوبِ ، وَتَشَاخُنِ

١ . نهج البلاغة : الخطبة 176 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 313 ح 76 ؛ ينابيع المودة : ج 3 ص 437 ح 9 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 121 .

٣ . الأمل للمفيد : ص 235 ح 5 ، الأمل للطوسي : ص 11 ح 13 كلاهما عن الأصغر بن نباتة ، وقعة صفين : ص 224 عن أبي سنان الأسلمي ؛ شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 181 وفيهما «أهل باطلها على أهل حقها» .

٤ . نهج البلاغة : الخطبة 25 .

الصُّدُورِ ، وَتَدَابِيرِ النُّفُوسِ ، وَتَخَاذُلِ الْأَيْدَى .

1638-İmam Ali (a.s): Allah'ın dininde renkten renge girerek döneklilik yapmayın. Hakta birleşip cemaat olarak yaptığınız ve hoşlanmadığınız şey, batılda birbirinizden ayrı olarak yaptığınız ve sevdiğiniz şeyden hayırlıdır. Münezzeh olan Allah ayrılığa düşen hiç bir kavme geçmişte bir hayır vermediği gibi, şimdi de vermez.¹

1639-İmam Ali (a.s): Şeytan, kendi yollarını açıp kolaylaştırır ve dininizi düğüm düğüm çözmek ister. Sizleri birlik yerine ayrılığa ve ayrılıkla da fitneye düşürmeye çalışır. O halde onun vesvese ve üfürüklerinden yüz çevirin.²

1640-İmam Ali (a.s): Andolsun Allah'a, peygamberinden sonra hiçbir ümmet ayrılığa düşmemiştir ki batılı hakkına galip gelmemiş olsun. Ancak Allah (aksini) dilerse başkadır.³

1641-İmam Ali (a.s): Allah'a yemin olsun ki onların batıl yolda birlik içinde olmaları ve sizin hak yolunuzda ayrılığa düşmeniz sebebiyle şu kavmin size galip geleceğini sanıyorum.⁴

1642-İmam Ali (a.s) [Ümmeti bölünmekten sakındırırken]: Sizden önceki ümmetlerin işledikleri kötülöklere, kınanan amelleri yüzünden uğradıkları belalara uğramaktan korkun. Hayırda ve şerde onların durumlarını düşünün ve onlar gibi olmaktan sakının. Hâllerinin farklılığı (iyi ve kötü hâllerini) düşündüğünüz zaman, her işte onların üstünlüğünü sağlayan, düşmanlarını kendilerinden uzaklaştıran, esenlik içinde yaşatan, onları nimetlere boğan; ayrılıktan çekinmek, birleşmeyi gerekli görmek, birbirini iyiye ve doğruya yönlendirip onu tavsiye etmek gibi yüceliğe ulaştıran hâllerini elde etmeye çalışın. Birbirlerini yardımsız bırakmaları, kendilerini düşünmeleri, gönüllerinde birbirine kin güdüp düşmanlık beslemeleri gibi belleri kıran, güçleri zayıflatan hallerinden sakının.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 176. Hutbe; *Biharu'l-Envar*, c.2, s.313, h.76; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.3, s.437, h.9, "Hakta birleşip cemaat olarak yaptığınız ve hoşlanmadığınız şey, batılda birbirinizden ayrı olarak yaptığınız ve sevdiğiniz şeyden hayırlıdır" cümlesi zikredilmemiştir.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 121. Hutbe.

3-*el-Emali*, Şeyh Mufid, s.235, h.5; *el-Emali*, Tusî, s.11, h.13, her ikisi de Esbag b. Nebate'den; *Vakat-u Sıffeyn*, s.224, Ebu Sinan el-Eslemî'den; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.5, s.181, son iki kaynakta "batıl ehli hak ehline" şeklinde zikredilmiştir.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 25. Hutbe.

وَتَدَبَّرُوا أَحْوَالَ الْمَاضِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَكُمْ، كَيْفَ كَانُوا فِي حَالِ التَّمَحِيصِ وَالْبَلَاءِ، أَلَمْ يَكُونُوا أَثْقَلَ الْخَلَائِقِ أَعْبَاءً، وَأَجْهَدَ الْعِبَادِ بَلَاءً، وَأَضْيَقَ أَهْلِ الدُّنْيَا حَالاً؟ اتَّخَذَتْهُمْ الْفِرَاعِنَةُ عَبِيداً؛ فَسَامَوْهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ، وَجَرَّعَوْهُمْ الْمُرَارَ؛ فَلَمْ تَبْرَحِ الْحَالُ بِهِمْ فِي ذُلِّ الْهَلَكَةِ وَقَهْرِ الْغَلْبَةِ. لَا يَجِدُونَ حِيلَةً فِي امْتِنَاعٍ، وَلَا سَبِيلًا إِلَى دِفَاعٍ.

حَتَّى إِذَا رَأَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ جِدَّ الصَّبْرِ مِنْهُمْ عَلَى الْأَذَى فِي مَحَبَّتِهِ، وَالْإِحْتِمَالَ لِلْمَكْرُوهِ مِنْ خَوْفِهِ جَعَلَ لَهُمْ مِنْ مَضَائِقِ الْبَلَاءِ فَرَجاً، فَأَبَدَلَهُمُ الْعِزَّ مَكَانَ الذُّلِّ، وَالْأَمْنَ مَكَانَ الْخَوْفِ، فَصَارُوا مُلُوكاً حُكَّاماً، وَأَئِمَّةً أَعْلَاماً، وَقَدْ بَلَغَتِ الْكَرَامَةُ مِنَ اللَّهِ لَهُمْ مَا لَمْ تَذْهَبِ الْآمَالُ إِلَيْهِ بِهِمْ.

فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانُوا حَيْثُ كَانَتِ الْأَمْلَاءُ مُجْتَمِعَةً، وَالْأَهْوَاءُ مُؤْتَلِفَةً، وَالْقُلُوبُ مُعْتَدِلَةً، وَالْأَيْدِي مُتَرَادِفَةً، وَالسُّيُوفُ مُتَنَاصِرَةً، وَالْبَصَائِرُ نَافِذَةً، وَالْعَزَائِمُ وَاحِدَةً. أَلَمْ يَكُونُوا أَرْبَاباً فِي أَقْطَارِ الْأَرْضِينَ، وَمُلُوكاً عَلَى رِقَابِ الْعَالَمِينَ؟ فَانْظُرُوا إِلَى مَا صَارُوا إِلَيْهِ فِي آخِرِ أُمُورِهِمْ حِينَ وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ، وَتَشَتَّتَتِ الْأَلْفَةُ، وَاخْتَلَفَتِ الْكَلِمَةُ وَالْأَفْنَدَةُ، وَتَشَعَّبُوا مُخْتَلِفِينَ، وَتَفَرَّقُوا مُتَحَارِبِينَ، قَدْ خَلَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ لِبَاسَ كَرَامَتِهِ، وَسَلَبَهُمْ غَضَارَةَ نِعْمَتِهِ. وَبَقِيَ قِصَصُ أَخْبَارِهِمْ فِيكُمْ عِبَرًا لِلْمُعْتَبِرِينَ.

فَاعْتَبِرُوا بِحَالِ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَبَنَى إِسْحَاقَ وَبَنَى إِسْرَائِيلَ (عليهم السلام)؛ فَمَا أَشَدَّ اعْتِدَالَ الْأَحْوَالِ، وَأَقْرَبَ اشْتِبَاهِ الْأَمْثَالِ. تَأَمَّلُوا أَمْرَهُمْ فِي حَالِ تَشَتُّبِهِمْ وَتَفَرُّقِهِمْ لِيَالِي كَانَتِ الْأَكَاسِرَةُ وَالْقِيَاصِرَةُ أَرْبَاباً لَهُمْ، يَحْتَازُونَهُمْ عَنْ رَيْفِ الْآفَاقِ، وَبَحْرِ الْعِرَاقِ وَخُضْرَةِ الدُّنْيَا إِلَى

مَنَابِتِ الشَّيْخِ ، وَمَهَافِي الرِّيحِ ، وَنَكَدِ الْمَعَاشِ . فَتَرَكُوهُمْ عَالَةً مَسَاكِينَ ، إِخْوَانَ دَبَّرَ وَوَبَّرَ .

Sizden önceki müminlerin hâlini bir düşünün! Belaya ve imtihana uğradıkları zaman hâlleri nasıldı? Zahmetlerin en ağırını yüklenmediler mi? Belaların en çetinine uğramadılar mı? Dünya halkı içinde hâlleri en sıkıntılı olan onlar değil miydi? Firavunlar, onları kul ediniyor, en kötü şekilde işkence ediyor, defalarca acılığı tattırıyorlardı; helâk olmak zilletinden ve düşmanlarının üstünlüklerinden dolayı kahredilmekten bir türlü kurtulamıyorlardı. Ne onları giderecek bir hile, ne de başlarından savacak bir yol vardı.

Sonunda Allah, düşmanların cefalarına kendisine olan muhabbetleri sebebiyle dayandıklarını, Allah korkusundan kendilerine yapılan kötülöklere tahammöl ettiklerini gördü de onlara belanın darlığından bir çıkış yolu açtı; zilleti izzete, korkuyu güvene çevirdi. Onlara Allah katından ummadıkları yücelikler lütfedildi; mülkün sahipleri, hükmedenler, başkan ve önderler oldular.

Onların birlik içinde, dilekleri bir, gönülleri ılımlı, elleri ve kılıçları birbirlerine yardımcı, basiretleri açık ve azimlerinin tek olduğu zamanlarda nasıl olduklarına bakın. Yeryüzünün efendileri olup, âlemleri idare etmediler mi? Bir de işlerinin sonunun nasıl olduğuna bakın; birbirlerinden ayrıldıkları, birlikleri bozulduğu, arzuları, gönülleri birbirlerine zıtlığı, çeşitli fırkalara, bölöklere ayrılıp birbirleriyle savaşmaya kalkınca da Allah onlardan keramet elbisesini soyup çıkardı, nimetlerinin genişliğini esirgedi; onlardan geriye, yalnız, içinizden ibret alanların işine yarayan hikâyeler kaldı.

İsmail'in evladından, İshak oğullarından, İsrail oğullarından ibret alın. Hallerinin benzerliği ne kadar çok, durumları birbirlerine ne kadar da yakındır. Onların bölünüp ayrıldıkları zamanı düşünün; Kisralar, Kayserler, onlara nasıl da efendiler oldular! Onları dünyanın mamur yerlerinden, Irak'ın denizinden ve dünyanın yeşilliklerinden çıkardılar; yalnızca çalı çırpı biten, şiddetli rüzgârların estiğı ve yaşanması güç çöllerle sürdüler. Onları sırtı yaralı hayvanlarla birlikte, fakir ve miskin bir halde bıraktılar.

أَذَلَّ الْأُمَمَ دَارًا، وَأَجْدَبَهُمْ قَرَارًا. لَا يَأْوُونَ إِلَى جَنَاحِ دَعْوَةٍ يَعْتَصِمُونَ بِهَا، وَلَا إِلَى ظِلِّ أُلْفَةٍ يَعْتَمِدُونَ عَلَى عِزِّهَا. فَالْأَحْوَالُ مُضْطَرِبَةٌ، وَالْأَيْدِي مُخْتَلِفَةٌ، وَالْكَثَرَةُ مُتَفَرِّقَةٌ. فِي بَلَاءٍ أَزَلٍ، وَأَطْبَاقٍ جَهْلٍ! مِنْ بَنَاتِ مَوْوُودَةٍ، وَأَصْنَامِ مَعْبُودَةٍ، وَأَرْحَامِ مَقْطُوعَةٍ، وَغَارَاتِ مَشْنُونَةٍ.

فَانْظُرُوا إِلَى مَوَاقِعِ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ حِينَ بَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولًا، فَعَقَدَ بِمِلَّتِهِ طَاعَتَهُمْ، وَجَمَعَ عَلَى دَعْوَتِهِ الْفَتْهُمْ. كَيْفَ نَشَرَتِ النِّعْمَةُ عَلَيْهِمْ جَنَاحَ كَرَامَتِهَا، وَأَسَالَتْ لَهُمْ جَدَاوِلَ نَعِيمِهَا، وَالتَّفَّتِ الْمِلَّةُ بِهِمْ فِي عَوَائِدِ بَرَكَتِهَا. فَأَصْبَحُوا فِي نِعْمَتِهَا غَرَقِينَ، وَفِي خُضْرَةِ عَيْشِهَا فَكِهِينَ. قَدْ تَرَبَّعَتِ الْأُمُورُ بِهِمْ، فِي ظِلِّ سُلْطَانِ قَاهِرٍ، وَأَوْتَهُمُ الْحَالُ إِلَى كَنْفٍ عِزٍّ غَالِبٍ. وَتَعَطَّفَتِ الْأُمُورُ عَلَيْهِمْ فِي ذُرَى مُلْكٍ ثَابِتٍ. فَهُمْ حُكَّامٌ عَلَى الْعَالَمِينَ، وَمُلُوكٌ فِي أَطْرَافِ الْأَرْضِينَ. يَمْلِكُونَ الْأُمُورَ عَلَى مَنْ كَانَ يَمْلِكُهَا عَلَيْهِمْ. وَيُمْضُونَ الْأَحْكَامَ فِيمَنْ كَانَ يُمْضِيهَا فِيهِمْ. لَا تُغْمِزُ لَهُمْ قَنَاءٌ، وَلَا تُقَرِّعُ لَهُمْ صَفَاءٌ.

أَلَا وَإِنَّكُمْ قَدْ نَفَضْتُمْ أَيْدِيَكُمْ مِنْ حَبْلِ الطَّاعَةِ. وَتَلَمَّتُمْ حِصْنَ اللَّهِ الْمَضْرُوبَ عَلَيْكُمْ بِأَحْكَامِ الْجَاهِلِيَّةِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدْ ائْتَنَّ عَلَى جَمَاعَةِ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِيمَا عَقَدَ بَيْنَهُمْ مِنْ حَبْلِ هَذِهِ الْأُلْفَةِ الَّتِي يَنْتَقِلُونَ فِي ظِلِّهَا، وَيَأْوُونَ إِلَى كَنْفِهَا، بِنِعْمَةٍ لَا يَعْرِفُ أَحَدٌ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَهَا قِيمَةً؛ لَا يَنْهَاهَا أَرْجَحُ مِنْ كُلِّ ثَمَنٍ، وَأَجَلُ مِنْ كُلِّ خَطَرٍ^١.

١ . نهج البلاغة : الخطبة 192 ، بحار الأنوار : ج 14 ص 472 ح 37.

Onlar, evleri açısından milletlerin en zelili idi ve yerleri en verimsiz topraklardı. Ne kendisine sığınacakları ve kendilerini hakka davet eden birileri ve ne de izzet ve şevketine dayanacakları ülfet ve birlik gölgeleri vardı. Halleri perişan, güçleri darmadağın oldu. Dağınık bir çokluk halinde, şiddetli bir belaya tutulmuş kapkaranlık cehalet katmanları içindeydiler. Kızlarını diri diri toprağa gömüyor, putlara tapıyor, akrabalığı gözetmiyor, geniş bir çapta yağma ve baskınlar yapıyorlardı.

Bir de Allah'ın onlara Resulünü yollayıp nimetlendirdiği zamana bakın: Diniyle itaatlerini pekiştirdi, onları daveti etrafına toplayarak uzlaşmalarını sağladı. Bu dinde birleşmeleri yüzünden yücelik kanatlarını gererek nimetini üzerlerine nasıl yaydı! Türlü türlü nimetlerini, bereketlerini, hayırlarını üzerlerine akıttı. Nimetler içinde yüzenler, o nimetle yaşamının zevkine erdiler. Güçlü bir hükümet gölgesinde işleri düzene girdi, izzet içinde yaşayacak güzel bir konuma geldiler. Sağlam, güvenilir bir güç sayesinde işleri derlenip toparlandı. Âlemlerin hâkimleri ve etraflarında iktidar sahibi oldular. Önceden kendilerini yönetenlerin işlerini kendileri idare ettiler, kendilerine hükmedenlere hükmettiler. Kimse onlara mızrak ve taş atamaz oldu.

Dikkat edin, siz ellerinizi itaat bağından çektiniz, sizin için inşa edilmiş olan Allah'ın kalesini cahiliye hükümleriyle deldiniz. Allah bu ümmetin arasını birlik ipiyle bağlamış, gölgesinde yaşayanlara dirlik düzenlik vermiş, himayesine sığınmalarını sağlamış; yarattıklarından hiç birinin kıymetini bilemeyeceği, bütün değerlerden üstün, bütün karşılıklardan değerli bir nimet ihsan etmişti.¹

1-*Nehcü'l-Belaga*, 192. Hutbe; *Biharu'l-Envar*, c.14, s.472, h.37.

الفصل السابع

السياسة القضائية

7/1

اختيار الأفاضل للقضاء

1643 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : ثُمَّ اخْتَرِ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ ، مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ ، وَلَا تُمَحِّكُهُ الْخُصُومُ ، وَلَا يَتِمَادَى فِي الزَّلَّةِ ، وَلَا يَحْصُرُ مِنَ الْفَيءِ إِلَى الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ ، وَلَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى طَمَعٍ ، وَلَا يَكْتَفِي بِأَدْنَى فِهِمْ دُونَ أَقْصَاهُ ، وَأَوْقَفَهُمْ فِي الشُّبُهَاتِ ، وَأَخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ ، وَأَقْلَهُهُمْ تَبَرُّمًا بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ ، وَأَصْبَرَهُمْ عَلَى تَكْشُفِ الْأُمُورِ ، وَأَصْرَمَهُمْ عِنْدَ انْضَاحِ الْحُكْمِ ، مِمَّنْ لَا يَزْدَهِيهِ إِطْرَاءٌ وَلَا يَسْتَمِيلُهُ إِغْرَاءٌ ، وَأُولَئِكَ قَلِيلٌ^١ .

7/2

التأمين الاقتصادي للقضاء

1644 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : ثُمَّ اخْتَرِ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ ... وَأَفْسَحْ لَهُ فِي الْبَدْلِ مَا يُزِيلُ عِلَّتَهُ وَتَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَى النَّاسِ^٢ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 135 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 135 و 136 نحوه ، بحار الأنوار : ج 33 ص 605

YEDİNCİ FASIL

YARGIYA DAİR SİYASETİ

7/1

YARGIÇLIK İÇİN ÜSTÜN KİŞİLERİ SEÇMESİ

1643-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: İnsanlar arasında hükmedecek kişileri; halkın en üstünlerinden, işlerden bunalmayacak, hasımlarına yenilmeyecek, hatada ısrar etmeyecek, hakkı tanıyınca uymada gecikmeyecek, nefsi tamaha yönelmeyecek, araştırmaksızın az bir anlayışla yetinmeyecek, şüpheli işleri herkesten iyi tanıyacak ve herkesten çok delile sarılan kişilerden seç. Hasmin müracaatından daralıp sıkılmayan; gerçekleri keşfetmede herkesten çok sabreden, hüküm belli olduğunda kesin hükmü veren, övgü ve yağcılıklara aldanıp kendini beğenmeyen, başkalarının teşvikiyle davalılardan birine yönelmeyen kişiler olsunlar. Böyle kimseler pek azdır ya!¹

7/2

HÂKİMLERİN İKTİSADÎ YÖNDEN TEMİNİ

1644-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: İnsanlar arasında hükmedecek kişileri; halkın en üstünlerinden seç... Ona mal (maaş) vermede elin açık olsun. Böylece sorunları hallolsun ve insanlara ihtiyacı azalsın.²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.135.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.135-136; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.605, h.744.

7/3

الْأَمْنُ الْوَظِيفِيُّ لِلْقَضَاءِ

1645 . الإمام علي (عليه السلام) - فى عهدِهِ إلى مالِك الأَشْتَرِ - : ثُمَّ اخْتَرَ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فى نَفْسِكَ . . . وَأَعْطَاهُ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَيْكَ مَا لَا يَطْمَعُ فِيهِ غَيْرُهُ مِنْ خَاصَّتِكَ ; لِأَمْنِ بِذَلِكَ اغْتِيَالِ الرِّجَالِ لَهُ عِنْدَكَ فَانْظُرْ فى ذَلِكَ نَظْرًا بَلِيغًا ; فَإِنَّ هَذَا الدِّينَ قَدْ كَانَ أَسِيرًا فى أَيْدِى الْأَشْرَارِ ، يُعْمَلُ فِيهِ بِالْهَوَى ، وَتُطْلَبُ بِهِ الدُّنْيَا^١ .

وفى رواية تُحْفِ الْعُقُولِ : ثُمَّ أَكْثَرَ تَعَهُدَ قَضَائِهِ ، وَافْتَحَ لَهُ فى الْبَذْلِ مَا يُزِيحُ عِلَّتَهُ ، وَيَسْتَعِينُ بِهِ ، وَتَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَى النَّاسِ ، وَأَعْطَاهُ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَيْكَ مَا لَا يَطْمَعُ فِيهِ غَيْرُهُ مِنْ خَاصَّتِكَ ; لِأَمْنِ بِذَلِكَ اغْتِيَالِ الرِّجَالِ إِيَّاهُ عِنْدَكَ . وَأَحْسَنَ تَوْقِيرَهُ فى صُحْبَتِكَ ، وَقُرْبَهُ فى مَجْلِسِكَ ، وَأَمْضَى قَضَاءَهُ ، وَأَنْفَذَ حُكْمَهُ ، وَأَشَدُّ عَضْدَهُ ، وَاجْعَلْ أَعْوَانَهُ خِيَارَ مَنْ تَرْضَى مِنْ نَظَرَاتِهِ مِنَ الْفُقَهَاءِ وَأَهْلِ الْوَرَعِ وَالنَّصِيحَةِ ﷻ وَلِعِبَادِ اللَّهِ ; لِنِظَارِهِمْ فيما شَبَّهَ عَلَيْهِ ، وَيَلْطَفَ عَلَيْهِمْ لِعِلْمِ مَا غَابَ عَنْهُ ، وَيَكُونُونَ شُهَدَاءَ عَلَى قَضَائِهِ بَيْنَ النَّاسِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ^٢ .

7/4

التَّأْكِيدُ عَلَى آدَابِ الْقَضَاءِ

1646 . الإمام علي (عليه السلام) - لِشُرَيْحٍ - : أَنْظُرْ إِلَى أَهْلِ الْمَعَكِ وَالْمَطَلِ ، وَدَفَعْ حُقُوقِ النَّاسِ مِنْ أَهْلِ الْمَقْدَرَةِ وَالْيَسَارِ مِمَّنْ يُدْلَى بِأَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ إِلَى الْحُكَّامِ ، فَخُذْ لِلنَّاسِ بِحُقُوقِهِمْ مِنْهُمْ ، وَبِعَ فِيهَا الْعَقَارَ وَالْأَنْبَارَ ; فَإِنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ :

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 .

٢ . تحف العقول : ص 136 .

7/3

HÂKİMLERİN İŞ GÜVENLİĞİ

1645-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: İnsanlar arasında hükmedecek kişileri, halkın en üstünlerinden seç... Yakınların, onlar hakkında tamaha kapılmasın ve başkalarının zararından güvende kalsınlar diye onlara kendi yanından iyi bir yer ver. Bu konuya dikkat et. Çünkü bu din, kötülerin elinde esir oldu, onda heva ve hevesle amel edildi, onunla dünya istenir oldu.¹

Tuhefu'l-Ukul kitabındaki rivayette şöyle gelmiştir: Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya çalış, geçimlerini fazlasıyla temin et ki, bu yönden bir mazeretleri kalmamasın; ondan aldığı destekle halka ihtiyaçları azalsın. Katında gafil avlanmaktan emin olmaları için onlara, senin yakınlarından hiçbirinin göz dikemeyeceği yüksek bir mevki sağla. Huzuruna geldiklerinde onlara tazim et; mecliste onlara kendi yanında yer ver. Verdikleri hükümleri imzala, icra et ve onlara destek ol. Yardımcılarını, onlar gibi beğendiğin fakihlerden, takva ehlinden, Allah kulları için hayır isteyen kimselerden seç ki, bir işi şüpheli olduğunda ve hak gizli kaldığında gerçeği bulmak için onlara konuşsun ve onların bilgisinden kendisine gizli kalan şeyde yardım alabilsin; yine onlar, halkın arasında verdiği hükümlere şahit olsunlar, Allah'ın izniyle.²

7/4

HÂKİMLİK ADABINA ÖZEN GÖSTERME

1646-İmam Ali (a.s) [Şureyh'e hitaben]: İnsanların hukukunu zulümle geciktiren, Müslümanların mallarını hükümdarlara teslim eden kudret ve imkân sahiplerinin durumunu gözet. Halkın hukukunu onlardan al. Bunun için evlerini ve arazilerini satışa çıkar. Zira ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum:

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup.

2-*Tuhefu'l-Ukul*, s.136.

«مَطْلُ الْمُسْلِمِ الْمَوْسِرِ ظُلْمٌ لِلْمُسْلِمِ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ عَقَارٌ وَلَا دَارٌ وَلَا مَالٌ فَلَا سَبِيلَ عَلَيْهِ» .

وَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يَحْمِلُ النَّاسَ عَلَى الْحَقِّ إِلَّا مَنْ وَرَعَهُمْ عَنِ الْبَاطِلِ ، ثُمَّ وَاسٍ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ بَوَجهِكِ وَمَنْطِقِكِ وَمَجْلِسِكِ حَتَّى لَا يَطْمَعَ قَرِيبُكَ فِي حَيْفِكَ ، وَلَا يَبْأَسَ عَدُوُّكَ مِنْ عَدْلِكَ ، وَرُدَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى مَعَ بَيِّنَةٍ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ أَجْلَى لِلْعَمَى وَاثْبَتُ فِي الْقَضَاءِ .

وَأَعْلَمَ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ عُدُولٌ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا مَجْلُوداً فِي حَدٍّ لَمْ يَتَّبِعْ مِنْهُ ، أَوْ مَعْرُوفاً بِشَهَادَةِ زور ، أَوْ ظَنِيناً . وَإِيَّاكَ وَالتَّضَجُّرَ وَالتَّأْدِيَّ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ الَّذِي أَوْجَبَ اللَّهُ فِيهِ الْأَجْرَ ، وَيُحَسِّنُ فِيهِ الذُّخْرَ لِمَنْ قَضَى بِالْحَقِّ .

وَأَعْلَمَ أَنَّ الصُّلْحَ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحاً حَرَمَ حَلَالاً أَوْ أَحَلَ حَرَاماً ، وَاجْعَلْ لِمَنْ ادَّعَى شُهوداً غُيْباً أَمْداً بَيْنَهُمَا ؛ فَإِنْ أَحْضَرَهُمْ أَخَذْتَ لَهُ بِحَقِّهِ وَإِنْ لَمْ يُحْضِرْهُمْ أَوْجَبْتَ عَلَيْهِ الْقَضِيَّةَ ، فَإِيَّاكَ أَنْ تُتَفَذَّ فِيهِ قَضِيَّةٌ فِي قِصَاصٍ أَوْ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ أَوْ حَقٍّ مِنْ حُقُوقِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَعْرِضَ ذَلِكَ عَلَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، وَلَا تَقْعُدَنَّ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ حَتَّى تَطْعَمَ^١ .

1647 . الكافي عن أحمد بن أبي عبد الله رفعه : قال أمير المؤمنين (عليه السلام) لِشُرَيْحَ : لَا تُسَارَّ أَحَدًا فِي مَجْلِسِكَ ، وَإِنْ غَضِبْتَ فَقُمْ ؛ فَلَا تَقْضِينَ وَأَنْتَ

١ . الكافي : ج 7 ص 412 ح 1 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 225 ح 541 كلاهما عن سلمة بن كهيل ،

كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 15 ح 3243 نحوه .

غَضَبَانُ^۱.

۱ . الكافى : ج 7 ص 413 ح 5، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 14 ح 3239.

"Varlıklı Müslüman'ın yaptığı geciktirme, Müslümana yapılan bir zulümdür. Ancak gayrimenkulü, evi ve malı bulunmayana zorlama olmaz."

Şunu bil ki ancak insanları batıldan uzaklaştıran kişi onlara hakkı taşıtabilir. Sonra yüzünde, konuşmada ve oturuşunda Müslümanlar arasında eşit davran ki yakının, zulümde bulunmana tamah etmesin; düşmanın da adaletinden ümidini yitirmesin. İddiada bulunan kişiden beyyine (iki şahit) ile birlikte yemin etmesini iste. Zira bu, körlüğü açma ve hükmü sağlamlaştırmada daha iyidir.

Şunu bil ki, belirli bir suçtan ötürü kırbaçlanmış ve bu günahından tövbe etmemiş veya yalancı şahitlikle tanınmış ya da itham altında bulunan kişi haricinde bütün Müslümanlar âdildirler ve birbirleri hakkında şahitlik edebilirler. Allah'ın hakkında mükâfat vereceği ve hak ile hükmeden kişi için güzel bir sermaye biriktirdiği hüküm meclisinde bıkkınlık ve rahatsızlık sergilemekten sakın.

Şunu bil ki Müslümanlar arasında sulh caizdir. Fakat bir helâli haram veya bir haramı helâl kılacak sulh caiz olmaz. Hazır bulunmayan şahitleri olduğunu iddia eden kişiye süre ver; eğer onları hazır ederse onun hakkını alırsın; eğer hazır edemezse hükümü onun aleyhinde verirsin. Allah'ın meşiyetiyle bana sunmadan sakın kısas veya Allah'ın hududundan bir had ya da Müslümanların haklarından bir hakkı yürürlüğe koymayasın! Yemeğini yemeden önce hâkimlik meclisinde oturma.¹

1647-el-Kâfi [Ahmed b. Ebu Abdullah'tan merfu olarak]: Emirülmüminin (a.s) Şureyh'e dedi ki: Hakemlik meclisinde hiç kimseyle gizli konuşma. Öfkeli olduğun takdirde ayağa kalk. Sakın öfkeli anında hüküm verme!²

1-el-Kâfi, c.7, s.412, h.1; Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.225, h.541, her ikisi de Seleme b. Kuhel'den; Men La Yahzuru'l-Fakih, c.3, s.15, h.3243.

2-el-Kâfi, c.7, s.413, h.5; Men La Yahzuru'l-Fakih, c.3, s.14, h.3239.

1648 . الإمام عليّ (عليه السلام) - لَمَّا بَلَغَهُ أَنَّ شُرَيْحاً يَقْضِي فِي بَيْتِهِ - : يَا شُرَيْحُ ، اجْلِسْ فِي الْمَسْجِدِ ؛ فَإِنَّهُ أَعْدَلُ بَيْنَ النَّاسِ ، وَإِنَّهُ وَهْنٌ بِالْقَاضِي أَنْ يَجْلِسَ فِي بَيْتِهِ^١ .

1649 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى رِفَاعَةَ لَمَّا اسْتَقْضَاهُ عَلَى الْأَهْوَازِ - : ذَرِ الْمَطَامِعَ ، وَخَالَفِ الْهَوَى ، وَزَيِّنِ الْعِلْمَ بِسَمْتِ صَالِحٍ ، نِعَمَ عَوْنُ الدِّينِ الصَّبْرِ ، لَوْ كَانَ الصَّبْرُ رَجُلًا لَكَانَ رَجُلًا صَالِحًا .

وإِيَّاكَ وَالْمَالَةَ ؛ فَإِنَّهَا مِنَ السُّخْفِ وَالنَّدَالَةِ ، لَا تُحْضِرُ مَجْلِسَكَ مَنْ لَا يُشْبِهُكَ ، وَتَخِيرُ لَوْرِدَكَ ، اقْضِ بِالظَّاهِرِ ، وَفَوِّضْ إِلَى الْعَالِمِ الْبَاطِنِ ، دَعْ عَنْكَ : «أُظُنُّ وَأَحْسَبُ وَأَرَى» لَيْسَ فِي الدِّينِ إِشْكَالٌ ، لَا تُمَارِ سَفِيهًا وَلَا فَقِيهًا ، أَمَّا الْفَقِيهَ فَيَحْرِمُكَ خَيْرُهُ ، وَأَمَّا السَّفِيهَ فَيُحْزِنُكَ شَرُّهُ . لَا تُجَادِلْ أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ . لَا تُعَوِّدْ نَفْسَكَ الضَّحْكَ ؛ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِالْبَهَاءِ ، وَيُجَرِّئُ الْخُصُومَ عَلَى الْإِعْتِدَاءِ ، إِيَّاكَ وَقَبُولَ التُّحَفِ مِنَ الْخُصُومِ . وَحَازِرِ الدُّخْلَةَ . مَنْ ائْتَمَنَ امْرَأَةً حَمَقَاءَ ، وَمَنْ شَاوَرَهَا فَقَبِلَ مِنْهَا نَدَمَ ، احْذَرِ مِنَ دَمْعَةِ الْمُؤْمِنِ ؛ فَإِنَّهَا تَقْصِفُ مِنْ دَمْعِهَا ، وَتُطْفِئُ بُحُورَ النَّيْرَانِ عَنْ صَاحِبِهَا ، لَا تَنْبِرِ الْخُصُومَ ، وَلَا تَنْهَرِ السَّائِلَ ، وَلَا تُجَالِسْ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ غَيْرَ فَقِيهٍ ، وَلَا تُشَاوِرْ فِي الْفُتْيَا ؛ فَإِنَّمَا الْمَشُورَةُ فِي الْحَرْبِ وَمَصَالِحِ الْعَاجِلِ ، وَالدِّينُ لَيْسَ هُوَ بِالرَّأْيِ ، إِنَّمَا هُوَ الْإِتِّبَاعُ ، لَا تُضَيِّعِ الْفَرَائِضَ وَتَتَّكِلْ عَلَى النَّوَافِلِ ، أَحْسِنِ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ ، وَاعْفُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ ، وَادْعُ لِمَنْ نَصَرَكَ ، وَأَعْطِ مَنْ حَرَّمَكَ ، وَتَوَاضَعْ لِمَنْ أَعْطَاكَ ، وَاشْكُرِ اللَّهَ عَلَى مَا أَوْلَاكَ وَاحْمَدْهُ عَلَى مَا أَبْلَاكَ ، الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ : آيَةٌ مُحْكَمَةٌ ، وَسُنَّةٌ مُتَّبَعَةٌ ، وَفَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ ، وَمَلَائِكُهُنَّ أَمْرُنَا^٢ .

١ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 534 ح 1897 .

٢ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 534 ح 1899 .

1648-İmam Ali (a.s) [Şureyh'in, evinde hüküm verdiğini duyunca]: Ey Şureyh! Mescitte otur! Zira orası halk arasında daha adilcedir. Bir kadı için evinde oturması da düşkünlüktür.¹

1649-İmam Ali (a.s) [Rifâa'yı Ahvaz'a kadı olarak atadığında yazdığı mektubunda]: Arzuları bırak; nefsin heveslerine muhalefet et, ilmi salih üslupla ziynetlendir. Sabır din için ne de güzel bir kardestir. Eğer sabır bir kişiye dönüşseydi muhakkak salih bir kişi olurdu.

Bıkkınlıktan kaçın, zira o düşkünlük ve alçaklıktır. Meclisinde sana benzemeyeni hazır bulundurma, kendi virdine uygun olanlardan seç. Zahirle hüküm ver, işlerin iç yüzünü hakiki âlime (Allah'a) bırak. Şu tür sözü de bir kenara bırak: "Zannediyorum, sanıyorum, öyle görüyorum!" Dinde herhangi bir zorluk yoktur. O halde ne sefihle ne de fakihle mücadeleye kalkışma; ama fakihe gelince, onun hayrından mahrum kalırsın; sefih ise kötülüğü ile seni üzer. Kitap ehli ile de Kurân ve hadisin sevilen yöntemi dışında bir yöntemle mücadeleye girişme. Kendini gülmeye alıştırma ki bu, kişinin heybetini düşürür ve dava sahiplerini düşmanlığa cesaretlendirir. Dava sahiplerinden hediye kabul etmekten kaçın ve işlerin iç yüzü konusunda temkinli ol!

Cahil bir kadını emin sayıp ona danışan ve görüşünü kabul eden sonunda pişman olur. Müminin gözyaşından sakın. Zira onu ağlatan kırıılır ve gözyaşı, sahibinden denizler kadar ateşi söndürür. Dava sahiplerini küçümseme ve dilenciye kendinden kovma. Hakemlik meclisinde din uzmanları dışında kimseyi oturtma ve fetvalarda ona danışma. Zira meşveret ancak savaşta ve onun acil maslahatlarında geçerlidir. Din işleri rey ile değil itaat ve uymaklardır. Nafilerle uğraşırken vacip işleri zayi etme.

Sana kötülük edene iyilik et; sana zulüm edeni affet; sana yardımda bulunana dua et; seni mahrum bırakana bağışta bulun; sana bağışta bulunana alçak gönüllü ol. Allah'a sana bahsettiklerinden dolayı hamd et, seni imtihan ettiklerine karşı ona övgüde bulun. İlim üç şeydir: Sağlam bir delil, uyulan bir sünnet ve âdil bir fariza. Bu üçünün ölçüsüyse bizim emrimizdir.²

1-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.534, h.1897.

2-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.534, h.1899.

1650 . عنه (عليه السلام) - لِرِفَاعَةٍ - : لَا تَقْضِ وَأَنْتَ غَضْبَانُ ، وَلَا مِنَ النَّوْمِ سَكْرَانُ^١ .

1651 . عنه (عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - : وَإِذَا أَنْتَ قَضَيْتَ بَيْنَ النَّاسِ فَأَخْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَكَ ، وَلِيْنِ لَهُمْ جَانِبَكَ ، وَأَبْسُطْ لَهُمْ وَجْهَكَ ، وَآسِ بَيْنَهُمْ فِي اللَّحْظِ وَالنَّظَرِ ، حَتَّى لَا يَطْمَعَ الْعُظْمَاءُ فِي حَيْفِكَ لَهُمْ ، وَلَا يَأْيَسَ الضُّعَفَاءُ مِنْ عَدْلِكَ عَلَيْهِمْ^٢ .

1652 . عنه (عليه السلام) : مَنْ ابْتُلِيَ بِالْقَضَاءِ فَلْيُوَاسِ بَيْنَهُمْ فِي الْإِشَارَةِ وَفِي النَّظَرِ ، وَفِي الْمَجْلِسِ^٣ .

1653 . عنه (عليه السلام) : يَنْبَغِي لِلْحَاكِمِ أَنْ يَدَعَ التَّلَفُّتَ إِلَى خَصْمٍ دُونَ خَصْمٍ ، وَأَنْ يُقَسِّمَ النَّظَرَ فِيمَا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ ، وَلَا يَدَعَ خَصْمًا يُظْهَرُ بَغْيًا عَلَى صَاحِبِهِ^٤ .

1654 . الإمام الصادق (عليه السلام) : إِنَّ رَجُلًا نَزَلَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَمَكَثَ عِنْدَهُ أَيَّامًا ، ثُمَّ تَقَدَّمَ إِلَيْهِ فِي خُصُومَةٍ لَمْ يَذْكُرْهَا لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَقَالَ لَهُ : أَوْ خَصْمٌ أَنْتَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : تَحَوَّلْ عَنَّا ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) نَهَى أَنْ يُضَافَ الْخَصْمُ إِلَّا وَمَعَهُ خَصْمُهُ^٥ .

١ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 537 ح 1909 ; دستور معالم الحكم : ص 63 .

٢ . تحف العقول : ص 177 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 586 ح 733 .

٣ . الكافي : ج 7 ص 413 ح 3 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 226 ح 543 .

٤ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 533 ح 1895 .

٥ . الكافي : ج 7 ص 413 ح 4 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 226 ح 544 كلاهما عن السكوني ، كتاب

من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 12 ح 3236 ; السنن الكبرى : ج 10 ص 232 ح 20470 عن الحسن نحوه .

1650-İmam Ali (a.s) [Rifâa'ya hitaben]: Öfkeli olduğunda ve uyku sersemi iken hüküm verme.¹

1651-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'e yazdığı mektubunda]: Halk arasında yargıda bulunduğunda, onlara tevazu kanatlarını ger; onlara iyi muamelede bulun; güler yüzlü ol. Bakışta da, görüşte de tarafları bir tut, fark gözetme ki, büyükler senin onlardan yana olmanı beklemesinler (onlara meylettiğini sanmasınlar); zayıflar da adaletinden ümitlerini kesmesinler.²

1652-İmam Ali (a.s): Yargıcılıkla imtihan olan kişi, insanlar arasında işaret, bakış ve oturma konusunda eşit davranmalıdır.³

1653-İmam Ali (a.s): Hâkime yakışan, hasımlardan birine teveccühü bir kenara bırakması, bakışını her ikisi arasında adaletli şekilde taksim etmesi ve dava sahiplerinden birinin diğerine zulmetmesine müsaade etmemesidir.⁴

1654-İmam Sadık (a.s): Bir kişi Emirülmüminin'e (a.s) misafir oldu ve birkaç gün onun yanında kaldı. Ardından, daha önce Emirülmüminin'e (a.s) zikretmediği bir davayı ona götürdü. Ali (a.s) ona hitaben "Sen davanın tarafı mısın?" diye sordu. Adam; "Evet" deyince Ali (a.s) şöyle buyurdu: Bizim yanımızdan ayrıl! Zira Resulullah (s.a.a) dava taraflarından birinin misafir edilmesini yasakladı; ancak hasmı onunla birlikte olursa başka!⁵

1-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.537, h.1909; *Destur-u Maalimi'l-Hikem*, s.63.

2-*Tuhefu'l-Ukul*, s.177; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.586, h.733.

3-*el-Kâfi*, c.7, s.413, h.3; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.226, h.543, her ikisi de Sekunî vasıtası ile İmam Sadık'tan (a.s); *Nasbu'r-Raye*, c.4, s.73.

4-*Deaimu'l-İslam*, c.2, s.533, h.1895.

5-*el-Kâfi*, c.7, s.413, h.4; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.226, h.544, her ikisi de Sekunî'den; *Men La Yahzuru'l-Fakih*, c.3, s12, h.3236; *es-Sunenu'l-Kubra*, c.10, s. 232, h.20470, Hasan'dan.

7/5

عَزْلُ مَنْ تَخَلَّفَ عَنِ الْآدَابِ

1655 . عوالی اللآلی : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيَّ أَبَا الْأَسْوَدِ الدُّؤْلِيِّ الْقَضَاءَ ثُمَّ عَزَلَهُ ، فَقَالَ لَهُ : لَمْ عَزَلْتَنِي وَمَا جَنَيْتُ وَمَا خُنْتُ ؟ فَقَالَ (عليه السلام) : إِنِّي رَأَيْتُ كَلَامَكَ يَعْلُو عَلَى كَلَامِ الْخَصْمِ^١ .

7/6

مُرَاقَبَةُ قُضَاءِ الْقُضَاءِ

1656 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْثَرِ ، بَعْدَ أَنْ ذَكَرَ كَيْفِيَّةَ اخْتِيَارِ الْقُضَاءِ - : ثُمَّ أَكْثَرَ تَعَاهُدَ قُضَائِهِ^٢ .

1657 . عنه (عليه السلام) - لِشُرَيْحٍ - : إِيَّاكَ أَنْ تُنْفَذَ قُضِيَّةٌ فِي قِصَاصٍ أَوْ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ أَوْ حَقٍّ مِنْ حُقُوقِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَعْرِضَ ذَلِكَ عَلَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ^٣ .

1658 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا وَلِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ شُرَيْحًا الْقُضَاءَ اشْتَرَطَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يُنْفَذَ الْقُضَاءُ حَتَّى يَعْرضَ عَلَيْهِ^٤ .

7/7

التَّحْذِيرُ مِنَ الْجَوْرِ وَالْجَهْلِ فِي الْقُضَاءِ

1659 . الإمام عليّ (عليه السلام) : أَفْطَعْ شَيْءَ ظُلْمِ الْقُضَاءِ^٥ .

١ . عوالی اللآلی : ج 2 ص 343 ح 5 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 605 ح 744 .

٣ . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 226 ح 541 ، الكافي : ج 7 ص 412 ح 1 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 3 ص 16 ح 3243 .

٤ . الكافي : ج 7 ص 407 ح 3 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 217 ح 510 ، دعائم الإسلام : ج 2 ص 534 ح 1898 .

٥ . غرر الحكم : ح 3011 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 119 ح 2671 .

7/5

KADILIK ADABINA AYKIRI DAVRANANLARI GÖREVDEN ALMA

1655-Avali'l-Leali: Emirülmüminin (a.s) Ebu'l-Esved ed-Du'elî'yi yargı görevine atadı. Bir süre sonra da onu görevden aldı. Ebul Esved ona "Hiçbir cinayet ve hıyanette bulunmadığım hâlde beni neden azlettin?" diye sorunca şöyle buyurdu: Senin sesinin dava sahibinin sesinden daha yüksek çıktığını gördüm!¹

7/6

YARGIÇLARIN HÜKMÜNÜ DENETLEME

1656-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde, hâkimleri seçme şeklinden söz ettikten sonra]: Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya fazlasıyla çalış.²

1657-İmam Ali (a.s) [Şureyh'e hitaben]: Allah'ın meşiyetiyle bana sunmadan sakın kısas veya Allah'ın hududundan bir had ya da Müslümanların haklarından bir hakkı yürürlüğe koymayasın!³

1658-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (*Allah'ın salâtı ona olsun*) Şureyh'i kadılık görevine atadığında ona, vereceği hükmü ancak kendisine sunduktan sonra icra etmesini şart koştu.⁴

7/7

YARGIDA ZULÜM VE BİLGİSİZLİĞE KARŞI UYARI

1659-İmam Ali (a.s): En çirkin şey yargıçların zulmüdür.⁵

1-Avali'l-Leali, c.2, s.343, h.5.

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.605, h.744.

3-Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.226, h.541; el-Kâfi, c.7, s.412, h.1, her ikisi de Seleme b. Kuhey'l'den; Men La Yahzuru'l-Fakih, c.3, s.16, h.3242.

4-el-Kâfi, c.7, s.407, h.3; Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.217, h.510, her ikisi de Hişam b. Salim'den; Deaimu'l-İslam, c.2, s.534, h.1898.

5-Gureru'l-Hikem, h.3011; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.119, h.2671.

1660 . عنه(عليه السلام) : مَنْ جَارَتْ أَقْضِيَّتُهُ زَالَتْ قُدْرَتُهُ^١ .

1661 . عنه(عليه السلام) : إِنَّ مِنْ أِبْغَضِ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لِرَجُلَيْنِ : ... وَرَجُلٌ قَمَشَ جَهْلًا فِي جُهَالِ النَّاسِ ، عَانَ بِأَغْبَاشِ الْفِتْنَةِ ، قَدْ سَمَّاهُ أَشْبَاهُ النَّاسِ عَالِمًا وَلَمْ يَغْنِ فِيهِ يَوْمًا سَالِمًا ، بَكَرَ فَاسْتَكْثَرَ ، مَا قَلَّ مِنْهُ خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ ، حَتَّى إِذَا ارْتَوَى مِنْ آجِنٍ وَاکْتَنَزَ مِنْ غَيْرِ طَائِلٍ جَلَسَ بَيْنَ النَّاسِ قَاضِيًا ضَامِنًا لِتَخْلِيصِ مَا التَّبَسَّ عَلَى غَيْرِهِ ، وَإِنْ خَالَفَ قَاضِيًا سَبَقَهُ ، لَمْ يَأْمَنْ أَنْ يَنْقُضَ حُكْمَهُ مَنْ يَأْتِي بَعْدَهُ ، كَفَعْلِهِ بِمَنْ كَانَ قَبْلَهُ ، وَإِنْ نَزَلَتْ بِهِ إِحْدَى الْمُبْهَمَاتِ الْمُعْضَلَاتِ هَيَّا لَهَا حَشَوًّا مِنْ رَأْيِهِ ، ثُمَّ قَطَعَ بِهِ ، فَهُوَ مِنْ لِبْسِ الشُّبُهَاتِ فِي مِثْلِ غَزْلِ الْعَنْكَبُوتِ لَا يَدْرِي أَصَابَ أَمْ أَخْطَأَ ، لَا يَحْسَبُ الْعِلْمَ فِي شَيْءٍ مِمَّا أَنْكَرَ ، وَلَا يَرَى أَنَّ وَرَاءَ مَا بَلَغَ فِيهِ مَذْهَبًا ، إِنْ قَاسَ شَيْئًا بِشَيْءٍ لَمْ يُكَذِّبْ نَظْرَهُ ، وَإِنْ أَظْلَمَ عَلَيْهِ أَمْرٌ اِكْتَتَمَ بِهِ ، لِمَا يَعْلَمُ مِنْ جَهْلِ نَفْسِهِ ، لَكَيْلًا يُقَالَ لَهُ : لَا يَعْلَمُ ، ثُمَّ جَسَرَ فَقَضَى ، فَهُوَ مِفْتَاحُ عَشَوَاتٍ ، رَكَّابُ شُبُهَاتٍ ، خَبَاطُ جَهَالَاتٍ ، لَا يَعْتَذِرُ مِمَّا لَا يَعْلَمُ فَيَسْلَمَ ، وَلَا يَعِضُّ فِي الْعِلْمِ بِضَرَسٍ قَاطِعٍ فَيَغْنَمَ ، يَدْرِي الرُّوَايَاتِ ذُرُوءَ الرِّيحِ الْهَشِيمِ ، تَبْكِي مِنْهُ الْمَوَارِيثُ ، وَتَصْرُخُ مِنْهُ الدِّمَاءُ ، يُسْتَحَلُّ بِقَضَائِهِ الْفَرْجُ الْحَرَامُ ، وَيُحَرَّمُ بِقَضَائِهِ الْفَرْجُ الْحَلَالُ ، لَا مَلَىءُ بِإِصْدَارِ مَا عَلَيْهِ وَرَدَ ، وَلَا هُوَ أَهْلٌ لِمَا مِنْهُ فَرَطَ مِنْ ادِّعَائِهِ عِلْمَ الْحَقِّ^٢ .

١ . غرر الحكم : ح 7943 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 454 ح 8161 .

٢ . الكافي : ج 1 ص 55 ح 6 عن ابن محبوب رفعه ، نهج البلاغة : الخطبة 17 ، الإرشاد :

ج 1 ص 231 ، الاحتجاج : ج 1 ص 621 ح 143 كلُّها نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 284 ح 2 وراجع المعيار والموازنة : ص 289 .

1660-İmam Ali (a.s): Hükümü zulüm olanın kudreti zail olur.¹

1661-İmam Ali (a.s): Allah, yarattıklarından en fazla iki kişiye buğzeder... Diğeri de bilgisizlikleri kendinde toplayan ve bilgi-sizler arasında kendine bir yer edinmiş kişidir; o, fitne ve fesat karanlığında esir olmuştur. İnsan suretinde olanlar onu bilgin sayar. Hâlbuki bir günü bile salim geçirmemiştir. Her gün, azı çoğundan hayırlı olan şeyleri çoğaltmanın peşinden koşar, kokmuş sudan kanasıya içer ve boş şeyler biriktirir. Halkın arasında hüküm vermek için oturur, başkalarını şüpheli/ bilinmez şeylerden kurtarmaya kefil olur. Kendisinden önce geçen yargıcın hükmüne muhalefet ettiği takdirde kendisinden sonra gelen kişinin de [önceki (yargıca) kendisinin yaptığı gibi] onun hükmünü iptal etmeyeceğinden emin değildir. Kendine belirsiz bir şey sorulsa kendi görüşlerince saçmasa-pan sözler ifade eder. Sonra da buna kendisi de inanır, yakın eder. O şüpheleri örtmede ağını ören örümcek gibidir. Verdiği hük-mün doğru mu, yanlış mı olduğunu bilmez. Kendisinin kabul etmediği şeyi ilim saymaz; kendisinin ulaştığı sonuçtan başka bir yol görmez. Bir şeyi başka bir şeye kıyas etse bile kendi görüşünü tekzip etmez; kendisi hakkındaki bilgisizliğine vakıf olduğu için ona karanlık kalan şeyi "bilmiyor" demesinler diye gizler; sonra da cesaret edip hüküm verir. Artık o, karanlıkların anahtarı, şüphelerin süvarisi ve bilgisizliklerin divanesidir. Bilmediği konuda özür getirmediği için salim kalmaz; ilme de kuvvetli bir şekilde sarılmadığı için ondan faydalanmaz. Rivayetleri faydasız/ kuru otları savuran rüzgâr gibi savurur. Onun zulüm ve haksızlık üzere verdiği hükümler neticesinde miraslar (sahibine ulaşmadığı için) ağlar, dökülen kanlar feryat eder; Onun hükmüyle haram olan namus helâl, helâl olan da haram sayılır. Hakikati bildiğini iddia ettiği için kendisine yapılan müracaatta ne çıkaracağı hükme itimat edilir, ne de ondan kazara çıkacak söze ehil sayılır.²

1-Gureru'l-Hikem, h.7943; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.454, h.8161.

2-el-Kâfi, c.1, s.55, h.6, İbn-i Mahcub'dan merfu olarak; Nehcü'l-Belaga, 17. Hutbe; el-İrşad, c.1, s.231; el-İhticac, c.1, s.621, h.143; Biharu'l-Envar, c.2, s.284, h.2. Ayrıca bkz: el-Miyar ve'l-Muvazene, s.289.

7/8

مُبَاشَرَةُ الْإِمَامِ الْقَضَاءِ بِنَفْسِهِ

1662 . عوالی اللآلی : رُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) أَنَّهُ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ [أَى الْقَضَاءِ] فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ ، وَلَهُ بِهِ دَكَّةٌ مَعْرُوفَةٌ بِدَكَّةِ الْقَضَاءِ^١ .

1663 . إرشاد القلوب : رُوِيَ أَنَّهُ (عليه السلام) كَانَ إِذَا يَفْرُغُ مِنَ الْجِهَادِ يَتَفَرَّغُ لِتَعْلِيمِ النَّاسِ ، وَالْقَضَاءِ بَيْنَهُمْ^٢ .

1664 . الإمام علي (عليه السلام) - وَمِنْ كَلَامٍ لَهُ (عليه السلام) وَقَدْ جَمَعَ النَّاسَ وَحَضَّهُمْ عَلَى الْجِهَادِ فَسَكَنُوا مَلِيًّا ، فَقَالَ (عليه السلام) : مَا بِالْكُمْ ؟ أَمْ خَرَسُونَ أَنْتُمْ ؟ فَقَالَ قَوْمٌ مِنْهُمْ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ سِرْتَ سِرْنَا مَعَكَ . فَقَالَ (عليه السلام) - :

مَا بِالْكُمْ ؟ لَا سُدَّدْتُمْ لِرُشْدٍ ، وَلَا هُدِيتُمْ لِقَصْدٍ ! أَفِي مِثْلِ هَذَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَخْرُجَ ؟ وَإِنَّمَا يَخْرُجُ فِي مِثْلِ هَذَا رَجُلٌ مِمَّنْ أَرْضَاهُ مِنْ شُجْعَانِكُمْ وَذَوِي بَأْسِكُمْ ، وَلَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَدَعَ الْجُنْدَ وَالْمِصْرَ وَبَيْتَ الْمَالِ وَجِبَايَةَ الْأَرْضِ وَالْقَضَاءَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَالنَّظَرَ فِي حُقُوقِ الْمُطَالِبِينَ ، ثُمَّ أَخْرُجَ فِي كَتِيبَةٍ أَتْبَعُ أُخْرَى أَتَقَلُّلُ تَقَلُّلَ الْقِدْحِ فِي الْجَفِيرِ الْفَارِغِ ، وَإِنَّمَا أَنَا قُطْبُ الرَّحَا تَدُورُ عَلَىَّ وَأَنَا بِمَكَانِي ، فَإِذَا فَارَقْتُهُ اسْتَحَارَ مَدَارُهَا وَاضْطَرَبَ ثِفَالُهَا ، هَذَا لَعَمْرُ اللَّهِ الرَّأْيُ السَّوُّءُ^٣ .

١ . عوالی اللآلی : ج 2 ص 344 ح 8 .

٢ . إرشاد القلوب : ص 218 ، عدّة الداعي : ص 101 ، بحار الأنوار : ج 103 ص 16 ح 70 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 119 .

7/8

İMAM'IN BİREBİR YARGIÇLIĞI

1662-Avali'l-Leali: Ali (a.s) hakkında nakledilen rivayete göre o, Kufe mescidinde bizzat kendi yargıçlık yaptı. Hüküm verdiğinde üzerinde oturduğu "Dekketu'l-Kada" denilen bir de kürsüsü vardı.¹

1663-İrşadu'l-Kulub: Rivayet edilir ki Ali (a.s) savaştan boşa çıktığı zaman halka ilim öğretir, onlar arasında hakemlik yaptı.²

1664-İmam Ali (a.s) [İmam, halkı cihada davet ettikten sonra onların suskun kaldığını görünce "Ne bu haliniz, dilsiz mi oldunuz?!" diye sordu. Bazıları "Ey Emirülmüminin, sen hareket edersen biz de seninle hareket ederiz!" deyince de şöyle buyurdu]:

Size ne oluyor? Ne doğru yola girebildiniz, ne de dilediğinizi elde ettiniz. Bu şartlarda mı savaşa çıkayım? Ancak, cesur ve kuvvetlilerinizden oluşan, razı olduğum askerle savaşa çıkabilirim. Benim orduyu, şehri, beytülmalı, yeryüzünün toplanacak vergisini, Müslümanlar arasında hüküm vermeyi isteyenlerin haklarını gözetmeyi bırakıp, az bir askerle önceden gönderdiğim öbür bölüğün arkasına düşmem ve boş torbada sallanan bir ok gibi ses çıkarmam doğru olmaz. Ben değirmen taşının miliyim; etrafımda dönülür. Ben yerimde sabitim. Ben ayrılınca da rayından çıkar, değirmen taşının altındaki sofraya sallanır (içindekiler etrafa saçılır.) Bu ise Allah'a andolsun kötü bir görüştür.³

1-Avali'l-Leali, c.2, s.344, h.8.

2-İrşadu'l-Kulub, s.218; Uddetu'd-Dai, s.101; Biharul-Envar, c.103, s.16, h.70.

3-Nehcü'l-Belaga, 119. Hutbe.

7/9

رَفْعُ اخْتِلَافِ الْقُضَاءِ فِي الْأَحْكَامِ

1665 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشتري - : . . . ثُمَّ حَمَلَهُ الْأَخْبَارُ
لِلْطَرَفِ قُضَاءَ تَجْتَهَدُ فِيهِمْ نَفْسُهُ ، لَا يَخْتَلِفُونَ وَلَا يَتَدَابَرُونَ فِي حُكْمِ اللَّهِ وَسُنَّةِ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ فَإِنَّ الْاِخْتِلَافَ فِي الْحُكْمِ إِضَاعَةٌ لِلْعَدْلِ وَغَرَّةٌ فِي الدِّينِ وَسَبَبٌ
مِنَ الْفُرْقَةِ . وَقَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ مَا يَأْتُونَ وَمَا يُنْفِقُونَ ، وَأَمَرَ بِرَدِّ مَا لَا يَعْلَمُونَ إِلَى مَنْ اسْتَدْعَاهُ اللَّهُ
عِلْمَ كِتَابِهِ ، وَاسْتَحْفَظَهُ الْحُكْمَ فِيهِ ، فَإِنَّمَا اخْتِلَافُ الْقُضَاءِ فِي دُخُولِ الْبَغْيِ بَيْنَهُمْ وَاكْتِفَاءُ كُلِّ
امْرَأٍ مِنْهُمْ بِرَأْيِهِ دُونَ مَنْ فَرَضَ اللَّهُ وَلَايَتَهُ ، لَيْسَ يَصْلُحُ الدِّينُ وَلَا أَهْلُ الدِّينِ عَلَى ذَلِكَ .
وَلَكِنْ عَلَى الْحَاكِمِ أَنْ يَحْكُمَ بِمَا عِنْدَهُ مِنَ الْأَثَرِ وَالسُّنَّةِ ، فَإِذَا أَعْيَاهُ ذَلِكَ رَدَّ الْحُكْمَ إِلَى أَهْلِهِ ،
فَإِنْ غَابَ أَهْلُهُ عَنْهُ نَظَرَ غَيْرَهُ مِنْ فُقَهَاءِ الْمُسْلِمِينَ لَيْسَ لَهُ تَرْكُ ذَلِكَ إِلَى غَيْرِهِ .

وَلَيْسَ لِقَاضِيَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْمَلَّةِ أَنْ يُقِيمَا عَلَى اخْتِلَافٍ فِي الْحُكْمِ دُونَ مَا رُفِعَ ذَلِكَ إِلَى
وَلِيِّ الْأَمْرِ فَيَكُونُ هُوَ الْحَاكِمَ بِمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ، ثُمَّ يَجْتَمِعَانِ عَلَى حُكْمِهِ فِيمَا وَافَقَهُمَا أَوْ
خَالَفَهُمَا ، فَنَظَرُ فِي ذَلِكَ نَظَرًا بَلِيغًا ؛ فَإِنَّ هَذَا الدِّينَ قَدْ كَانَ أَسِيرًا بِأَيْدِي الْأَشْرَارِ ، يُعْمَلُ فِيهِ
بِالْهَوَى ، وَتُطَلَّبُ بِهِ الدُّنْيَا .

وَاكْتُبْ إِلَى قُضَاءِ بُلْدَانِكَ فَلْيَرْفَعُوا إِلَيْكَ كُلَّ حُكْمٍ اخْتَلَفُوا فِيهِ عَلَى حُقُوقِهِ . ثُمَّ تَصَفَّحْ
تِلْكَ الْأَحْكَامَ ؛ فَمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ وَالْأَثَرَ مِنْ إِمَامِكَ فَأَمُضِهِ وَأَحْمِلْهُمْ عَلَيْهِ . وَمَا
اشْتَبَهَ عَلَيْكَ فَاجْمَعْ لَهُ الْفُقَهَاءَ بِحَضْرَتِكَ فَنَظَرْهُمْ فِيهِ ، ثُمَّ أَمْضِ مَا يَجْتَمِعُ عَلَيْهِ أَقَاوِيلُ
الْفُقَهَاءِ بِحَضْرَتِكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ؛ فَإِنَّ كُلَّ أَمْرٍ اخْتَلَفَ فِيهِ الرَّعِيَّةُ مَرْدُودٌ إِلَى حُكْمِ الْإِمَامِ ،
وَعَلَى الْإِمَامِ الْاسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ ، وَالْاجْتِهَادُ فِي إِقَامَةِ الْحُدُودِ ، وَجَبَرُ الرَّعِيَّةِ عَلَى أَمْرِهِ ، وَلَا قُوَّةَ

إِلَّا بِاللَّهِ ۱

7/9

**YARGIÇLAR ARASINDAKİ HÜKÜM
İHTİLAFINI GİDERME**

1665-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: ...Daha sonra etrafında bulunan hadis ravileri arasından Allah'ın hükmünde ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinde birbirleriyle ihtilafa düşmeyen kimseleri yargıç olarak seçmekte gayret göstermelisin. Zira hükümde ihtilafa düşmek adaleti yok eder, dinde gaflete dalmaya sebep olur ve halk arasında tefrikaya yol açar. Yüce Allah halkın birbiriyle geçinme ve mali işler konusundaki vazifelerini açıklamıştır. Bilmedikleri şeyleri, Kurân'ın ilmini emanet ettiği ve ahkâmı korumayı uhdelerine bıraktığı kimselere (Ehlibeyt'e) havale etmeyi emretmiştir. Yargıçların ihtilafa düşmesi, zulüm ve bencilliğin onların arasına girmesi, itaati farz kılınan kimselere müracaat etmeksizin kendi görüşleriyle yetinmelerinden dolayıdır. Bu tür hareketler ne dinin maslahatınadır, ne de Müslümanların yararına. Yargıcın vazifesi, sünnet ve elinde bulunan rivayetlere uygun yargıda bulunmasıdır; aciz kaldığında ise yargı işini ehline bırakmalıdır. Ehlini bulamadığı takdirde diğer fakihlerle istişare etmelidir; bundan başka bir çözüm yolu aramaya hakkı yoktur.

İki Müslüman yargıcın "veliyy-i emre" müracaat etmeksizin ihtilafı bir mesele üzerinde durmaya hakları yoktur. "Veliyy-i emr" Allah'ın ona öğrettiği ilimle, onların arasında yargıda bulunduktan sonra her ikisinin de o hükmü kabul etmeleri lazımdır; ister onların görüşüne uygun olsun, ister olmasın. Bu vazifeye çok dikkat et. Çünkü bu din, kötü kişilerin ellerine tutsak düşmüştü. İslam düzeni, nefsi istek ve arzularla yürütülüyordu; din, dünyanın âdi ve basit amaçlarına ulaşmak için bir vesile kılınmıştı.

Şehirlerin yargıçlarına, ihtilaf ettikleri her meseleyi sana bildirmelerini yaz. Sonra bu meselelere derince bir bak; Allah'ın kitabına, Peygamber'in (s.a.a) sünnetine ve İmam'ın hadisine uygun gördüğünde imzalayıp onları bu işi yapmaya mecbur kıl. Hakkı teşhis edemediğin ve mesele şüpheli kaldığı takdirde, hükmün altında bulunanların etrafındaki fakihleri bir araya topla, meseleyi onlarla görüş, sonra onların ittifak ettikleri görüşü geçerli kıl. Zira halkın ihtilaf ettiği her mesele, İmam'a havale edilmelidir; İmam da ilahî hadleri uygulamakta Allah'tan yardım dilemeli, onu icra etmekte gayret göstermeli ve halkı kendi emrine itaat etmeye mecbur kılmalıdır. Güç, ancak Allah ile dir.¹

1-Tuhefu'l-Ukul, s.136; Biharu'l-Envar, c.77, s.251, h.1.

1666 . عنه (عليه السلام) - في ذمّ اختلاف العلماء في الفتيا - : تردّ على أحدهم القضية في حكم من الأحكام فيحكم فيها برأيه ، ثم تردّ تلك القضية بعينها على غيره فيحكم فيها بخلاف قوله ، ثم يجتمع القضاء بذلك عند الإمام الذي استقضاهم ، فيصوب آراءهم جميعاً وإلّهم واحد! ونبيهم واحد! وكتائبهم واحد!

أفامرهم الله سبحانه بالاختلاف فاطاعوه! أم نهاهم عنه فعصوه! أم أنزل الله سبحانه ديناً ناقصاً فاستعان بهم على إتمامه! أم كانوا شركاء له ، فلهم أن يقولوا ، وعليه أن يرضى! أم أنزل الله سبحانه ديناً تاماً فقصر الرسول (صلى الله عليه وآله) عن تبليغه وأدائه ، والله سبحانه يقول: ﴿مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾^١ وفيه تبيان لكل شيء ، وذكر أن الكتاب يصدق بعضه بعضاً ، وأنه لا اختلاف فيه ، فقال سبحانه: ﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾^٢ وإن القرآن ظاهره أنيق وباطنه عميق ، لا تنفي عجائبه ، ولا تنقضي غرائبه ، ولا تكشف الظلمات إلا به^٣.

7/10

إقامة الحدود على القريب والبعيد

1667 . الإمام علي (عليه السلام) - في خطبة له - : إن أحق ما يتعاهد الراعي من رعيته أن يتعاهدكم بالذي لله عليهم في وظائف دينهم ، وإنما علينا أن نأمركم بما أمركم الله به ، وأن ننهاكم عما نهاكم الله عنه ، وأن نقيم أمر الله في قريب الناس وبعيدهم لا نبالي فيمن جاء الحق

١ . الأنعام : 38 .

٢ . النساء : 82 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 18 ، الاحتجاج : ج 1 ص 620 ح 142 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 284 ح 1 .

عَلَيْهِ ١.

١ . الغارات : ج 2 ص 501 عن الأصمغ بن نباتة ، بحار الأنوار : ج 27 ص 254 ح 15 .

1666-İmam Ali (a.s) [Âlimlerin fetva ihtilaflarını kınarken]: Onlardan birine hükümlerden bir hüküm gelince kendi reyîyle hüküm verir. Daha sonra aynı mesele olduğu gibi bir başkasına anlatılır, o da (öncekine) aykırı bir fetva verir. Sonra bunlar kendilerini kadılık görevine getiren imamın yanına toplanır, verdikleri hükümleri anlatırlar. O da hepsinin hükmünün doğru olduğuna hükmeder. Hâlbuki ilahları bir, peygamberleri bir, kitapları birdir. Acaba Yüce Allah bunlara ihtilafı emretmiş de, o emre mi itaat ediyorlar? Yoksa onları bundan nehyetmiş de isyan mı ediyorlar? Yoksa (hâşâ) Allah noksan bir din indirmiş de bunlardan dinini tamamlamak için yardım mı diliyor?! Yoksa O'nunla ortak mıdır ki onlar söyleyecek, O da onlardan razı olacak? Yoksa Yüce Allah tam/ kâmil bir din indirdi de (hâşâ) tebliğ ve edası hususunda Peygamber (s.a.a) bir hata mı etti? Hâlbuki noksanlıklardan münezzeh olan Allah bizzat şöyle buyurmaktadır: *"Kitapta biz hiç bir şeyi eksik bırakmadık."*¹ Yine, onda her şeyin açıklamasının olduğunu, kitabın bazısının diğer bazısını tasdik ettiğini ve muhteviyatında hiç bir ihtilafın bulunmadığını bildiriyor. Nitekim şöyle buyurur: *"Eğer o Allah'tan başkasından gelmiş olsaydı, onda çok aykırılıklar bulurlardı."*² Gerçekten de Kurân'ın zahiri/ dışı güzel mi güzel, batını/ içyüzü oldukça derin mi derindir. İlginç şeyleri asla bitmez. Esrarı ve nükteleri sona ermez. Karanlıklar ancak onunla keşfolur, aydınlanır.³

7/10

HUDUDU YAKINA DA UZAĞA DA UYGULAMA

1667-İmam Ali (a.s) [Bir konuşmasında]: Bir yöneticinin halkı hususunda gözetmesi gereken en önemli şey, onları, Allah'a karşı dinen yapmakla sorumlu oldukları Allah'ın onlar üzerindeki hakkı konusunda gözetleyici olmasıdır. Bize düşen, Allah'ın emrettiği şeyi size emretmek, Allah'ın size yasak kıldığı şeyden sizi engellemek; Allah'ın emrini halkın yakını ve uzağı hakkında uygulamaktır. Hakkın kimin aleyhinde uygulanacağından da çekinmeyiz.⁴

1-Enam, 38.

2-Nisa, 82.

3-Nehcü'l-Belaga, 18. Hutbe; *el-İhticac*, c.1, s.620, h.142; *Biharu'l-Envar*, c.2, s.284, h.1.

4-*el-Gârât*, c.2, s.501, Esbag b. Nebate'den; *Biharu'l-Envar*, c.27, s.254, h.15.

1668 . الإمام الباقر (عليه السلام): إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَمَرَ قَنْبَرًا أَنْ يَضْرِبَ رَجُلًا حَدًّا ، فَعَلَّطَ قَنْبَرٌ فَزَادَهُ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ ، فَأَقَادَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) مِنْ قَنْبَرٍ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ^١ .

1669 . الإمام الصادق (عليه السلام): قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : ثَلَاثُ إِنْ حَفَظْتُهُنَّ وَعَمِلْتَ بِهِنَّ كَفَتَكَ مَا سِوَاهُنَّ ، وَإِنْ تَرَكْتُهُنَّ لَمْ يَنْفَعَكَ شَيْءٌ سِوَاهُنَّ ، قَالَ : وَمَا هُنَّ يَا أَبَا الْحَسَنِ ؟

قَالَ : إِقَامَةُ الْحُدُودِ عَلَى الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ ، وَالْحُكْمُ بِكِتَابِ اللَّهِ فِي الرِّضَى وَالسُّخْطِ ، وَالْقِسْمُ بِالْعَدْلِ بَيْنَ الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ .
قَالَ عُمَرُ : لَعَمْرِي لَقَدْ أَوْجَزْتَ وَأَبْلَغْتَ^٢ .

7/11

الْخُضُوعُ لِلْقَضَاءِ

1670 . الكامل في التاريخ عن الشعبي : وَجَدَ عَلِيٌّ دِرْعًا لَهُ عِنْدَ نَصْرَانِيٍّ ، فَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى شُرَيْحٍ وَجَلَسَ إِلَى جَانِبِهِ ، وَقَالَ : لَوْ كَانَ خَصْمِي مُسْلِمًا لَسَاوَيْتُهُ ، وَقَالَ : هَذِهِ دِرْعِي . فَقَالَ النَّصْرَانِيُّ : مَا هِيَ إِلَّا دِرْعِي ، وَلَمْ يَكْذِبْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . فَقَالَ شُرَيْحٌ لِعَلِيٍّ : أَلَا كَيْفَ بَيِّنَةٌ ؟ قَالَ : لَا ، وَهُوَ يَضْحَكُ . فَأَخَذَ النَّصْرَانِيُّ الدِّرْعَ وَمَشَى يَسِيرًا ثُمَّ عَادَ

١ . الكافي : ج 7 ص 260 ح 1 عن الحسن بن صالح الثوري ، تهذيب الأحكام : ج 10 ص 278

ح 1085 ، دعائم الإسلام : ج 2 ص 444 ح 1552 نحوه .

٢ . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 227 ح 547 عن الحلبي ، تاريخ يعقوبى : ج 2 ص 208 ، المناقب لابن

شهر آشوب : ج 2 ص 147 وراجع دعائم الإسلام : ج 2 ص 443 ح 1543 .

وقال:

1668-İmam Bakır (a.s): Emirülmüminin (a.s) Kamber'e, bir kişiye had vurmasını emretti. Kamber de kaba davranarak o kimseye üç kırbaç fazladan vurdu. Buna karşılık Ali (a.s), Kanber'e üç kırbaç vurarak kısasta bulundu.¹

1669-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s), Ömer b. Hattab'a "Üç şey vardır ki eğer onları korur ve amel edecek olursan, diğer işlerden seni mustağni kılacaktır; bunları terk ettiğin takdirde ise diğer işler sana fayda sağlamayacaktır!" dedi. Ömer, "Onlar nedir ey Ebu'l-Hasan?" diye sorunca şöyle buyurdu: Yakına ve uzağa hududu uygulamak, rıza ve gazap anında Allah'ın kitabıyla hüküm vermek, kızıl ve siyah (derili) arasında adaletle taksimde bulunmak.

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Canıma yemin olsun ki kısa ama yeterli konuştun.²

7/11

YARGIYA TESLİMİYET

1670-el-Kamil fi't-Tarih [Şa'bi'den]: Ali (a.s) zırhını bir Hıristiyan'ın yanında buldu. Onu Şureyh'in huzuruna götürdü. Şureyh'in yanına oturduktan sonra: "Eğer dava tarafım Müslüman olsaydı kesinlikle onu eşit sayardım!" dedi. Daha sonra "Bu zırh, benim malımdır" dedi. Hıristiyan ise "Bu zırh benimdir ve Emirülmüminin yalan söylemiyor!" dedi. Şureyh, Ali'ye (a.s) dönerek "Acaba şahidin var mı?" diye sordu. Ali (a.s) gülererek "Ha-

1-*el-Kâfi*, c.7, s.260, h.1, Hasan b. Salih es-Sevrî'den; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.10, s.278, h.1085, Hasan b. Salih b. Hay, İmam Sadık'tan (a.s); *Deaimu'l-İslam*, c.2, s.444, h.1552.

2-*Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.227, h.547, Halebî'den; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.208; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.147. Ayrıca bkz: *Deaimu'l-İslam*, c.2, s.443, h.1543.

yır" dedi. Böylece Hristiyan zırhı aldı; az gitmişken geri döndü ve dedi ki:

أَشْهَدُ أَنَّ هَذِهِ أَحْكَامُ الْأَنْبِيَاءِ ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَدَمَنِي إِلَى قَاضِيهِ ، وَقَاضِيهِ يَقْضِي عَلَيْهِ !

ثُمَّ أَسْلَمَ وَاعْتَرَفَ أَنَّ الدَّرْعَ سَقَطَتْ مِنْ عَلِيٍّ عِنْدَ مَسِيرِهِ إِلَى صِفِّينَ ، فَفَرِحَ عَلِيٌّ بِإِسْلَامِهِ وَوَهَبَ لَهُ الدَّرْعَ وَفَرَسًا ، وَشَهِدَ مَعَهُ قِتَالَ الْخَوَارِجِ^١ .

1671 . الغارات عن الشعبي: وَجَدَ عَلِيٌّ (عليه السلام) دِرْعًا لَهُ عِنْدَ نَصْرَانِيٍّ ، فَجَاءَ بِهِ إِلَى شُرَيْحٍ يُخَاصِمُهُ إِلَيْهِ ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ شُرَيْحٌ ذَهَبَ يَتَنَحَّى فَقَالَ: مَكَانَكَ ، وَجَلَسَ إِلَى جَنْبِهِ ، وَقَالَ: يَا شُرَيْحُ ، أَمَا لَوْ كَانَ خَصْمِي مُسْلِمًا مَا جَلَسْتُ إِلَّا مَعَهُ ! وَلَكِنَّهُ نَصْرَانِيٌّ ؛ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله): «إِذَا كُنْتُمْ وَإِيَّاهُمْ فِي طَرِيقٍ فَالْجُؤُوهُمْ إِلَى مَضَائِقِهِ ، وَصَغُّوْا بِهِمْ كَمَا صَغَّرَ اللَّهُ بِهِمْ فِي غَيْرِ أَنْ تَظْلِمُوا» .

ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): إِنَّ هَذِهِ دِرْعِي لَمْ أَبْعَ وَلَمْ أَهَبْ . فَقَالَ لِلنَّصْرَانِيِّ: مَا يَقُولُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَقَالَ النَّصْرَانِيُّ: مَا الدَّرْعُ إِلَّا دِرْعِي ، وَمَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِنْدِي بِكَاذِبٍ . فَالْتَفَتَ شُرَيْحٌ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هَلْ مِنْ بَيْنَةٍ ؟ قَالَ: لَا . فَقَضَى بِهَا لِلنَّصْرَانِيِّ ، فَمَشَى هُنِيئَةً ثُمَّ أَقْبَلَ فَقَالَ:

أَمَّا أَنَا فَأَشْهَدُ أَنَّ هَذِهِ أَحْكَامُ النَّبِيِّينَ ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يَمْشِي بِي إِلَى قَاضِيهِ ، وَقَاضِيهِ يَقْضِي عَلَيْهِ ! أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، الدَّرْعُ وَاللَّهُ دِرْعُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؛ انْبَعَثَ الْجَيْشُ وَأَنْتَ مُنْطَلِقٌ إِلَى صِفِّينَ ، فَخَرَّتْ

١ . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 443 ، جواهر المطالب : ج 2 ص 127 .

مِنْ بَعِيرِكَ الْأُورَقِ .

-Ben şahitlik ederim ki bu, peygamberlerin hükümet tarzıdır; Emirülmüminin beni kendi yargıcının yanına götürüyor ve yargıcı onun aleyhinde hüküm veriyor!

Daha sonra Müslüman oldu ve zırhı Ali'nin (a.s) Sıffeyn yolundayken düşürdüğünü itiraf etti. Onun Müslüman oluşu Ali'yi sevindirdi; ona zırhı ve bir at hediye etti. Haricilere karşı savaşta Ali'nin yanında hazır bulundu.¹

1671-el-Gârât [Şâbi'den]: Ali (a.s), zırhını bir Hıristiyan'ın yanında bulunca onu şikâyet etmek için Şureyh'in yanına getirdi. Şureyh ona görünce yerini değiştirmek için biraz uzaklaşmaya başladı. Ali (a.s) "Kendi yerine geç!" dedi. Sonra da onun yanına oturdu ve "Ey Şureyh, dedi; eğer dava tarafım Müslüman olsaydı muhakkak onun yanına otururdum! Ancak o bir Hıristiyan'dır ve Resulullah (s.a.a) '**Onlarla aynı yolda bulunduğunuz takdirde yolu onlara daraltın; Allah'ın onları aşağıladığı gibi zulmetmemek şartıyla siz de onları aşağılayın!**' buyurmuştur."

Daha sonra Ali (a.s) dedi ki: Şu, benim zırhımdır; onu satmadım ve bağışlamadım.

Şureyh, Hıristiyan'a dönerek: Emirülmüminin ne diyor? diye sordu.

Hıristiyan: Bu zırh bana aittir ve bana göre Emirülmüminin yalancı değildir, dedi.

Şureyh, Ali'ye dönerek: Ey Emirülmüminin; şahidin var mı? diye sordu.

Ali (a.s) "Hayır" deyince de zırhın Hıristiyan'a ait olduğuna hükmetti. Hıristiyan sevinerek yoluna gitti. Sonra da geri gelip dedi ki: Ben şahitlik ederim ki bu, peygamberlerin hükümet tarzıdır; Emirülmüminin beni kendi kadısının yanına götürüyor ve kadısı onun aleyhinde hüküm veriyor! Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur; O'nun hiçbir ortağı yoktur; Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür. Andolsun Allah'a ki bu zırh senindir ey Emirülmüminin! Ordu yola çıktığında ve sen Sıffin'a doğru hareket ettiğinde esmer devenden yere düşmüştü.

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.443; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.127.

فَقَالَ: أَمَّا إِذَا أَسْلَمْتَ فَهِيَ لَكَ ، وَحَمَلَهُ عَلَى فَرَسٍ ١ .

1672 . ربيع الأبرار : اسْتَعْدَى رَجُلٌ عُمَرَ عَلَى عَلِيٍّ ، وَعَلِيٌّ جَالِسٌ ، فَالْتَفَتَ عُمَرُ إِلَيْهِ فَقَالَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ ، قُمْ فَاجْلِسْ مَعَ خَصْمِكَ ، فَقَامَ فَجَلَسَ مَعَ خَصْمِهِ فَتَنَازَرَا ، وَأَنْصَرَفَ الرَّجُلُ ، فَرَجَعَ عَلِيٌّ إِلَى مَجْلِسِهِ ، فَتَبَيَّنَ عُمَرُ التَّغْيِيرَ فِي وَجْهِهِ ، فَقَالَ :
يَا أَبَا الْحَسَنِ ، مَا لِي أَرَاكَ مُتَغَيِّرًا ؟ أَكْرَهْتَ مَا كَانَ ؟
قال : نَعَمْ .

قال : وما ذاك ؟

قال : كُنَيْتَنِي بِحَضْرَةِ خَصْمِي ، فَأَلَّا قُلْتَ لِي : يَا عَلِيُّ ، قُمْ فَاجْلِسْ مَعَ خَصْمِكَ ؟
فَأَخَذَ عُمَرُ بِرَأْسِ عَلِيٍّ فَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : يَا بَيْ أُنْتُمْ ، بِكُمْ هَدَانَا اللَّهُ ، وَبِكُمْ
أَخْرَجَنَا مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ٢ .

7/12

مَوْقِعُ مَصَالِحِ النِّظَامِ الْإِسْلَامِيِّ فِي صُدُورِ الْأَحْكَامِ

1673 . الغارات عن شُرَيْح : بَعَثَ إِلَى عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْ اقْضِ بِمَا كُنْتَ
تَقْضِي حَتَّى يَجْتَمَعَ أَمْرُ النَّاسِ ٣ .

١ . الغارات : ج 1 ص 124 ، بحار الأنوار : ج 101 ص 290 ح 4 ؛ البداية والنهاية : ج 8 ص 4 نحوه .

٢ . ربيع الأبرار : ج 3 ص 595 ، المناقب للخوارزمي : ص 98 ح 99 عن عبد الله بن عباس ، شرح

نهج البلاغة : ج 17 ص 65 كلاهما نحوه .

٣ . الغارات : ج 1 ص 123 .

Bunun üzerine Ali (a.s) "Müslüman oldun ya, artık bu zırh senindir!" dedi. Sonra da onu (kendisine hediye ettiği) bir ata bindirdi.¹

1672-*Rebiu'l-Ebrar*: Adamın biri Ali'den yana Ömer'e şikâyetçi oldu. Ali oturmuştu. Ömer ona dönerek "Ey Ebu'l-Hasan! Kalk ve hasmının yanına otur!" dedi. O da kalkıp hasmının yanına oturdu. İkisi bir süre beklediler. Sonra da adam oradan ayrıldı. Ali yerine geri döndü. Ömer, onun yüz ifadesinin değiştiğini fark edince "Ey Ebu'l-Hasan! Yüzünün değiştiğini görüyorum; olanlardan rahatsız mı oldun?" diye sordu.

Ali (a.s): Evet, dedi.

Ömer: Neden? diye sordu.

Ali (a.s): Beni, dava tarafımın huzurunda künyemle çağırdın; neden "Ey Ali kalk da hasmının yanına otur!" demedin? dedi.

Bunun üzerine Ömer, Ali'nin başından tutarak iki gözünün arasından öptü. Sonra da "Babam size feda olsun! Allah sizin vasıtanızla bizi hidayet etti ve sizin vesilenizle bizi karanlıklardan aydınlığa çıkardı!" dedi.²

12/7

VERİLECEK HÜKÜMLERDE İSLAM DÜZENİNİNDEKİ MASLAHATLARIN KONUMU

1673-*el-Gârât* [Şureyh'ten]: Ali (a.s) bana haber göndererek "Halkın işleri birleşip düzene girinceye dek geçmişte yaptığın gibi kadılık yap!" dedi.³

1-*el-Gârât*, c.1, s.124; *Biharu'l-Envar*, c.101, s.290, h.4; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.4.

2-*Rabiu'l-Ebrar*, c.3, s.595; *el-Menakıb*, Harezmi, s.98, h.99, Abdullah b. Abbas'tan; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.17, s.65.

3-*el-Gârât*, c.1, s.123.

1674 . شرح نهج البلاغة - فى شرح قوله (عليه السلام): «لو قد استوت قدمائى من هذه المداحض لغيرت أشياء» قال - : لسننا نشك أنه كان يذهب فى الأحكام الشرعية والقضايا إلى أشياء يخالف فيها أقوال الصحابة، نحو قطعه يد السارق من رؤوس الأصابع، وبيعه أمهات الأولاد، وغير ذلك، وإنما كان يمنعه من تغيير أحكام من تقدمه اشتغاله بحرب البغاة والخوارج، وإلى ذلك يشير بالمداحض التى كان يؤمل استواء قدميه منها، ولهذا قال لقضاته: «اقضوا كما كنتم تقضون حتى يكون للناس جماعة»، فلفظة «حتى» - هاهنا - مؤذنة بأنه فسح لهم فى اتباع عادتهم فى القضايا والأحكام التى يعهدونها إلى أن يصير للناس جماعة، وما بعد «إلى» و«حتى» ينبغى أن يكون مخالفا لما قبلهما^١.

١ . شرح نهج البلاغة : ج 19 ص 161 .

1674-Şerh-i Nehcü'l-Belaga ["Eğer ayaklarım şu kaygan yerlerde sağlamlaşırsa birçok şeyi değiştireceğim" sözünün şerhinde]: Onun, birtakım şer'î hükümlerde ve olaylarda sahabelerin görüşlerine muhalefet ettiği konusunda hiç tereddüdümüz yoktur. Hırsızın elini parmak uçlarından kesmesi ve çocukları olan cariyeleri satması gibi olaylar buna örnek gösterilebilir. Onu, öncekilerin hükümlerini değiştirmekten alıkoyan tek şey, azgınlar ve Haricilerle yaptığı savaş olmuştur. Buna "kaygan yerler" tabiri ile değinmiş ve ayaklarının sağlamlaşmasını arzu etmiştir. Bu yüzden yargıçlara "Halkın birliği sağlanıncaya dek geçmişte olduğu gibi hüküm verin" diyordu.

Burada geçen "sağlanıncaya dek" kelimesinden, yargıçlara, halkın vahdet ve birliği için geçmişte alıştıkları yöntem ve usullere göre hükümde bulunmalarına müsaade ettiği anlaşılmaktadır. "**Sağlanıncaya...**" ve "**düzene girinceye dek**" kelimelerinin sonrası, öncesi ile farklılık göstermelidir. (Yani bu izin, halkın birliğinin sağlanmasına kadar geçerlidir. Birlik sağlandığında aynı usul devam ettirilmez.)¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.19, s.161.

الفصل الثامن

السياسة الأمنية

8/1

أهمية الأمن

1675 . الإمام عليّ (عليه السلام) : شرُّ البلادِ بلدٌ لا أمنَ فيه ، ولا خصبٌ^١ .

1676 . عنه (عليه السلام) : اللهمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنِ الَّذِي كَانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِي سُلْطَانٍ ، وَلَا التَّمَسَّاسَ شَيْءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ ، وَلَكِنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ ، وَنُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ ، فَيَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ ، وَتُقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ حُدُودِكَ^٢ .

1677 . عنه (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : الْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُصُونُ الرَّعِيَّةِ ، وَزَيْنُ الْوُلَاةِ ، وَعِزُّ الدِّينِ ، وَسُبُلُ الْأَمَنِ ، وَلَيْسَ تَقُومُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِهِمْ ... لَا تَدْفَعَنَّ صَلْحًا دَعَاكَ إِلَيْهِ عَدُوُّكَ وَلِلَّهِ فِيهِ رِضَى ، فَإِنَّ فِي الصُّلْحِ دَعَاً لَجُنُودِكَ ، وَرَاحَةً مِنْ هُمُومِكَ ، وَأَمْنًا لِبِلَادِكَ^٣ .

١ . غرر الحكم : ح 5684 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 294 ح 5253 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 131 ؛ تذكرة الخواص : ص 120 عن عبد الله بن صالح العجلي .

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 131 وفيه «وسبيل الأمن والخفض» بدل «وسبيل

الأمن» و ص 145 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 357 .

SEKİZİNCİ FASIL

GÜVENLİĞE DAİR SİYASETİ

8/1

GÜVENLİĞİN ÖNEMİ

1675-İmam Ali (a.s): Ülkelerin en kötüsü, güvenliği ve verimli toprağı olmayan ülkedir.¹

1676-İmam Ali (a.s): Allah'ım! Şüphesiz, sen bilirsin ki, bizim burada bulunuşumuz, dünya iktidarına meylimizden ve geçici dünya malını isteyişimizden dolayı değildir. Fakat biz, dinin işaretlerini yeniden dikmek, beldelerini ıslah etmek istiyoruz. Böylece zulme uğrayan kulların güvene kavuşacak, terk edilen ve uygulanmayan hadlerin yeniden yürürlüğe konulacaktır.²

1677-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Ordu, Allah'ın izniyle halkın sığınakları, valilerin ziyneti, dinin izzeti, emniyetin vasıtalarıdır. Halk, ancak onlarla ayakta durur... Düşman, sizi Allah'ın hoşnutluğuna ulaştıracak bir barış teklif ederse, kabul et! Çünkü barışta ordun için huzur ve genişlik; sıkıntılarının için rahatlık ve kurtuluş; şehirler için emniyet vardır.³

1-Gureru'l-Hikem, h.5684; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.294, h.5253.

2-Nehcü'l-Belaga, 131. Hutbe; Tezkiretu'l-Havas, s.120, Abdullah b. Salih el-İclî'den.

3-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.131 ve s.145. Ayrıca bkz: Deaimu'l-İslam, c.1, s.357.

1678 . عنه (عليه السلام) : لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ ; يَعْمَلُ فِي إِمْرَتِهِ الْمُؤْمِنُ ، وَيَسْتَمْتَعُ فِيهَا الْكَافِرُ ، وَيَبْلُغُ اللَّهُ فِيهَا الْأَجَلَ ، وَيُجْمَعُ بِهِ الْفَىءُ ، وَيُقَاتَلُ بِهِ الْعَدُوُّ ، وَتَأْمَنُ بِهِ السُّبُلُ ، وَيُؤْخَذُ بِهِ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوَى ; حَتَّى يَسْتَرِيحَ بَرٌّ ، وَيُسْتَرَاخَ مِنْ فَاجِرٍ^١ .

8/2

الاستِخْبار

1679 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى عُمَّالِهِ - : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَنْ قَرَأَ كِتَابِي هَذَا مِنَ الْعُمَالِ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ رِجَالَنَا لَنَا عَنْدهُمْ بَيْعَةٌ خَرَجُوا هُرَابًا فَتَنَظُّهُمْ وَجَّهُوا نَحْوَ بِلَادِ الْبَصْرَةِ ، فَاسْأَلْ عَنْهُمْ أَهْلَ بِلَادِكَ ، وَاجْعَلْ عَلَيْهِمُ الْعُيُونَ فِي كُلِّ نَاحِيَةٍ مِنْ أَرْضِكَ ، ثُمَّ اكْتُبْ إِلَيَّ بِمَا يَنْتَهِي إِلَيْكَ عَنْهُمْ ، وَالسَّلَامُ^٢ .

1680 . وقعة صفين : إِنَّ عَلِيًّا أَظْهَرَ أَنَّهُ مُصَبِّحٌ غَدًا مُعَاوِيَةَ وَمُنَاجِزُهُ ، فَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ ، وَفَزَعَ أَهْلَ الشَّامِ لِذَلِكَ وَانْكَسَرُوا لِقَوْلِهِ . وَكَانَ مُعَاوِيَةُ بْنُ الصَّحَّاحِ بْنِ سُفْيَانَ صَاحِبُ رَايَةِ بَنِي سُلَيْمٍ مَعَ مُعَاوِيَةَ ، وَكَانَ مُبْعِضًا لِمُعَاوِيَةَ وَأَهْلِ الشَّامِ ، وَلَهُ هَوًى مَعَ أَهْلِ الْعِرَاقِ وَعَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَكَانَ يَكْتُبُ بِالْأَخْبَارِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الطُّفَيْلِ الْعَامِرِيِّ وَيَبْعَثُ بِهَا إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)^٣ .

١ . نهج البلاغة : الخطبة 40 .

٢ . الغارات : ج 1 ص 337 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 407 ح 628 .

٣ . وقعة صفين : ص 468 .

1678-İmam Ali (a.s): İnsanlara iyi veya kötü, bir emir gerekir. Böylece mümin onun yönetiminde amel eder; kâfir de onun yönetiminde faydalar bulur. Allah onun yönetiminde (herkesi mukadder kıldığı) ecele ulaştırır. Vergiler onunla toplanır ve düşmanla onun emri altında savaşılr. Yollar onunla güvenli olur. Zayıfın hakkı güçlüden onunla alınır. Böylece iyi kişi huzura erer ve kötünün şerinden emin olunur, zarar görülmez.¹

8/2

İSTİHBARAT

1679-İmam Ali (a.s) [Valilerine yazdığı mektubunda]: Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın kulu, Emirülmüminin Ali'den bu mektubumu okuyacak tüm valilere:

Bize biat etmiş olan bazı kişiler kaçak olarak gizlice şehirlerden çıkmışlardır. Basra tarafındaki şehirlere doğru gittiklerini sanıyoruz. Onlar hakkında şehir ahalisinden sorup bilgi edin; üzerlerine kendi bölgenin her noktasında ajanlar yerleştir. Sonra da onlar hakkında sana ulaşan her bilgiyi bana yaz. Vesselam.²

1680-Vakat-u Sıffeyn: Ali (a.s), ertesi sabah Muaviye'ye doğru hareket edeceğini ve onunla savaşacağını ilan etti. Bu haber Muaviye'ye ulaştı. Şamlılar korkuya kapıldılar ve bu söz karşısında moralleri kırıldı. Benî Süleym kabilesinin sancaktarı olan Muaviye b. Zahhak b. Süfyan, Muaviye ile birlikteydi. Ancak Muaviye ve Şam halkına düşmandı. Irak ahalisi ve Ali b. Ebu Talib'e (a.s) temayülü vardı. Haberleri Abdullah b. Tufeyl'e yazıyor, Abdullah da bunları Ali'ye (a.s) gönderiyordu.³

1-Nehcü'l-Belaga, 40. Hutbe.

2-el-Gârât, c.1, s.337; Biharu'l-Envar, c.33, s.407, h.628.

3-Vakat-u Sıffeyn, s.468.

1681 . وقعة صفين : بعث عليٌّ خيلاً ليحبسوا عن معاويةً مائةً ، فبعث معاويةً الضحاک بن قيس الفهري في خيل إلى تلك الخيل فأزالوها ، وجاءت عيون عليٍّ فأخبرته بما قد كان ، فقال عليٌّ لأصحابه : فما ترون فيما هاهنا ؟ فقال بعضهم : نرى كذا . وقال بعضهم : نرى كذا . فلما رأى ذلك الاختلاف أمرهم بالعدو إلى القوم ، فغاداهم إلى القتال قتال صفين ، فانهزم أهل الشام^١ .

1682 . أنساب الأشراف : قدم علي علي بن أبي طالب عين له بالشام فأخبره بخبر بسر يقال : إنه قيس بن زرارة بن عمرو بن حطيان الهمداني ، وكان قيس هذا عيناً له بالشام يكتب إليه بالأخبار^٢ .

1683 . الإمام علي (عليه السلام) - من كتابه إلى عبد الله بن بدیل - : وإياك ومواقعة أحد من خيل العدو حتى أتقدم عليك ، وأذك العيون نحوهم ، وليكن مع عيونك من السلاح ما يباشرون به القتال ، ولتكن عيونك الشجعان من جنودك ، فإن الجبان لا يأتيك بصحة الأمر ، وأنته إلى أمرى ومن قبلك بإذن الله والسلام^٣ .

1684 . الفتوح - في ذكر حرب صفين - : قد كان مع معاوية رجل من حمير يقال له الحصين بن مالك وكان يكتب علي بن أبي طالب (رضي الله عنه) ويدله على عورات معاوية^٤ .

١ . وقعة صفين : ص 360 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 500 ح 430 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 8 ص 39 .

٢ . أنساب الأشراف : ج 3 ص 212 .

٣ . المعيار والموازنة : ص 131 .

٤ . الفتوح : ج 3 ص 78 .

1681-Vakat-u Sıffeyn: Ali (a.s), Muaviye'ye destek güçlerinin ulaşmasını engellemeleri için bir grubu gönderdi. Muaviye de, Zahhak b. Kays el-Fihri komutasında bir birliği bu gruba doğru gönderdi; böylece onları dağıttı. Ali'nin (a.s) gizli memurları gelip olanları ona bildirdiler. Ali (a.s) ashabına hitaben "Şimdi ne yapalım, görüşünüz nedir? diye sordu. Bazıları "şöyle yapalım", bazıları da "böyle yapalım" dediler. Ali (a.s) bu görüş ayrılığını görünce onlara sabahleyin hücum etme emrini verdi. Onları sabahleyin savaşa (Sıffeyn Savaşı'na) yöneltti ve böylece Şam ahalisi hezimete uğradı.¹

1682-Ensabu'l-Eşraf: Ali b. Ebu Talib'in (a.s) Şam'daki gizli memuru yanına geldi ve ona Busr hakkındaki raporunu sundu. Bu şahsın Kays b. Zürene b. Amr b. Hatyan el-Hemedanî olduğu söylenmektedir. Kays, Ali'nin (a.s) Şam'daki gizli memuru idi ve haberleri ona yazıyordu.²

1683-İmam Ali (a.s) [Abdullah b. Budeyl'e yazdığı mektubunda]: Ben sana ulaşınca dek düşman ordusundan bir kişiyle dahi savaşmaktan sakın! Onlara gizli memurlar gönder. Memurlarının yanında savaşabilecekleri silahları da olsun. Gizli memurların ordundaki şecaatli kişilerden olmalı. Zira korkak biri sana doğru haber getirmez. Sen ve yanındakiler Allah'ın izniyle emri-me bağlı kalın! Vesselam.³

1684-el-Fütuh [Sıffin Savaşı'nı anlatırken]: Himyer kabilesinden Husayn b. Malik isminde biri Muaviye'nin yanındaydı ve Ali b. Ebu Talib (a.s) ile yazışıyordu; ona Muaviye'nin sırlarını bildiriyordu.⁴

1-Vakat-u Sıffeyn, s.360; Biharul-Envar, c.32, s.500, h.430; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.8, s.39.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.212.

3-el-Miyar ve'l-Muvazene, s.131.

4-el-Fütuh, c.3, s.78.

8/3

استِصْلَاحُ الْأَعْدَاءِ

- 1685 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مَنْ اسْتَصْلَحَ عَدُوَّهُ زَادَ فِي عَدَدِهِ^١ .
- 1686 . عنه (عليه السلام) : مَنْ اسْتَصْلَحَ الْأَضْدَادَ بَلَغَ الْمُرَادَ^٢ .
- 1687 . عنه (عليه السلام) : كَمَالُ الْحَزْمِ اسْتِصْلَاحُ الْأَضْدَادِ ، وَمُدَاجَاةُ الْأَعْدَاءِ^٣ .
- 1688 . عنه (عليه السلام) : الْإِسْتِصْلَاحُ لِلْأَعْدَاءِ بِحُسْنِ الْمَقَالِ وَجَمِيلِ الْأَفْعَالِ ، أَهْوَنُ مِنْ مُلَاقَاتِهِمْ وَمُعَالَبَتِهِمْ بِمَضِيضِ الْقِتَالِ^٤ .
- 1689 . عنه (عليه السلام) : الْإِحْسَانُ إِلَى الْمُسَىءِ يَسْتَصْلِحُ الْعَدُوَّ^٥ .
- 1690 . عنه (عليه السلام) : كَانَتْ الْحُكْمَاءُ فِيمَا مَضَى مِنَ الدَّهْرِ تَقُولُ : يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ الْإِخْتِلَافُ إِلَى الْأَبْوَابِ لِعَشْرَةِ أَوْجُهٍ :
- أَوَّلُهَا : بَيْتُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِقَضَاءِ نُسْكِهِ وَالْقِيَامِ بِحَقِّهِ وَأَدَاءِ فَرْضِهِ ...
- التَّاسِعُ : أَبْوَابُ الْأَعْدَاءِ الَّتِي تَسْكُنُ بِالْمُدَارَاةِ غَوَائِلُهُمْ ، وَيُدْفَعُ بِالْحِيلِ وَالرَّقِيقِ وَاللُّطْفِ وَالزِّيَارَةِ عَدَاوَتُهُمْ^٦ .
- 1691 . عنه (عليه السلام) : مَنْعُ أَذَاكَ يُصْلِحُ لَكَ قُلُوبَ عِدَاكَ^٧ .

١ . غرر الحكم : ح 8230 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 445 ح 7838 .

٢ . غرر الحكم : ح 8043 .

٣ . غرر الحكم : ح 7232 .

٤ . غرر الحكم : ح 1926 .

٥ . غرر الحكم : ح 1517 .

٦ . الخصال : ص 426 ح 3 عن الأصمغ بن نباتة ، بحار الأنوار : ج 76 ص 61 ح 1 .

٧ . غرر الحكم : ح 9784 .

8/3

DÜŞMANLARI DÜZELTME

1685-İmam Ali (a.s): Düşmanını ıslah edenin sayısı çoğalır.¹

1686-İmam Ali (a.s): Muhalifleri ıslah eden, maksada ulaşır.²

1687-İmam Ali (a.s): Basiretin kemâli muhalifleri ıslah, düşmanları idare etmektir.³

1688-İmam Ali (a.s): Düşmanları iyi sözler ve güzel davranışlarla ıslah etmek, onlarla savaşın acı musibetinde karşılaşp çarpışmaktan daha kolaydır.⁴

1689-İmam Ali (a.s): Kötüye iyilik etmek düşmanı ıslah eder.⁵

1690-İmam Ali (a.s): Geçmiş zamandaki hekimler derlerdi ki: Kapılara gidip gelmelerin on sebeple olması revadır:

Birincisi: İbadet etmek, ilahî hakkı yerine getirmek ve O'nun farzını eda etmek amacıyla şanı yüce Allah'ın beytine gitmek...

Dokuzuncusu: Müdara ile kötülüklerini engellemek; birtakım çarelerle, yumuşaklıkla, muhabbet ve ziyaret vasıtasıyla düşmanlıklarını engellemek için düşmanların kapılarına gitmek.⁶

1691-İmam Ali (a.s): Kendi eziyetine mani olman, sana karşı düşmanlarının kalplerini düzeltir.⁷

1-Gureru'l-Hikem, h.8230; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.445, h.7838.

2-Gureru'l-Hikem, h.8043.

3-Gureru'l-Hikem, h.7232.

4-Gureru'l-Hikem, h.1926.

5-Gureru'l-Hikem, h.1517.

6-el-Hisal, s.426, h.3, Esbag b. Nebate'den; Biharu'l-Envar, c.76, s.61, h.1.

7-Gureru'l-Hikem, h.9784.

- 1692 . عنه (عليه السلام) : صَافِحَ عَدُوَّكَ وَإِنْ كَرِهَ ، فَإِنَّهُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عِبَادَهُ يَقُولُ : ﴿ادْفَعْ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ * وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾^١ .
- 1693 . عنه (عليه السلام) - في الحَكَمِ الْمُنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : إِذَا صَافَاكَ عَدُوُّكَ رِيَاءً مِنْهُ فَتَلَقَّ ذَلِكَ بِأَوْكَدِ مَوَدَّةٍ ، فَإِنَّهُ إِنْ أَلْفَ ذَلِكَ وَاعْتَادَهُ خَلَصَتْ لَكَ مَوَدَّتُهُ^٢ .

8/4

المُسَالَمَةُ مَعَ الْوَعَى

- 1694 . الإمام عليّ (ع) : وَجَدْتُ الْمُسَالَمَةَ مَا لَمْ يَكُنْ وَهْنٌ فِي الْإِسْلَامِ أَنْجَعَ مِنَ الْقِتَالِ^٣ .
- 1695 . عنه (عليه السلام) : مِنْ أَفْضَلِ النَّصِيحِ الْإِشَارَةُ بِالصُّلْحِ^٤ .
- 1696 . عنه (عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَلَا تَدْفَعَنَّ صَلَاحًا دَعَاكَ إِلَيْهِ عَدُوُّكَ وَلِلَّهِ فِيهِ رِضَى ، فَإِنَّ فِي الصُّلْحِ دَعَةً لِحُجُودِكَ ، وَرَاحَةً مِنْ هُمُومِكَ ، وَأَمْنًا لِبِلَادِكَ . وَلَكِنْ الْحَذَرُ كُلُّ الْحَذَرِ مِنْ عَدُوِّكَ بَعْدَ صَلَاحِهِ ، فَإِنَّ الْعَدُوَّ رَبُّمَا قَارِبَ لِيَتَغَفَّلَ ، فَخُذْ بِالْحَزَمِ ، وَأَتَّهِمْ فِي ذَلِكَ حُسْنَ الظَّنِّ^٥ .

١ . فصلت : 34 و 35 .

٢ . الخصال : ص 633 ح 10 ، بحار الأنوار : ج 71 ص 421 ح 58 .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 321 ح 680 .

٤ . غرر الحكم : ح 10138 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 506 ح 9288 وزاد فيه «خيراً» بعد «المسالمة» .

٥ . غرر الحكم : ح 9379 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 470 ح 8579 وفيه «أحسن» بدل «أفضل» .

٦ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 123 ، تحف العقول : ص 145 ،

1692-İmam Ali (a.s): Düşmanınla, onun hoşuna gitmese bile el sıkış. Zira bu, Yüce Allah'ın kullarına emrettiği şeylerdendir. Nitekim şöyle buyurur: *"Kötülüğü, en güzel bir muameleyle karşıla, gider; bir de bakarsın ki aranızda düşmanlık olan kişi, senin en yakın dostun olmuştur. Bu huy, sabredenlerden başkasına verilmez. Akıl ve tedbirden büyük bir hisseye sahip olmayanlara bu huy nasip olmaz."*^{1/2}

1693-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Düşmanın sana karşı dostluk ve samimiyet tezahüründe bulunduğu anda onu daha güçlü bir dostlukla karşıla. Zira o, bunu sürdürür ve huy edinirse sana muhabbeti saflaştır.³

8/4

UYANIK OLMA KAYDIYLA BARIŞMAK

1694-İmam Ali (a.s): İslam'da bir zaafa yol açmadığı sürece uzlaşının savaştan daha yararlı olduğunu gördüm.⁴

1695-İmam Ali (a.s): En faziletli nasihat, barışı tavsiye etmektir.⁵

1696-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Düşmanın, sizi Allah'ın hoşnutluğuna ulaştıracak barış teklif ederse, kabul et. Çünkü barışta ordun için huzur ve genişlik; sıkıntıların için rahatlık ve kurtuluş; şehirlerin için emniyet vardır. Fakat barış yaptıktan sonra düşmanına karşı her yönüyle uyanık ol, ondan kork ve tetikte bulun. Çünkü düşman, çoğu kez yaklaşarak gafil olmanı bekler. Öyleyse tedbirini al, bu hususta hüsnü zan beslemeyi de bir kenara bırak!⁶

دعائم الإسلام : ج 1 ص 367 كلاهما نحوه .

1-Fussilet, 34-35.

2-el-Hisal, s.633, h.10, Ebu Basir'den, Muhammed b. Müslim'den, İmam Sadık'tan (a.s), o da babalarından (a.s); *Biharu'l-Envar*, c.71, s.421, h.58.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.321, h.680.

4-Gureru'l-Hikem, h.10138; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.506, h.9288.

5-Gureru'l-Hikem, h.9379; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.470, h.8579.

6-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; *Hasaisu'l-Eimme*, s.123; *Tuhefu'l-Ukul*, s.145;

8/5

شِدَّةُ الْحَذَرِ مِنَ الْعَدُوِّ

- 1697 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مَنْ نَامَ لَمْ يُنَمَّ عَنْهُ^١ .
- 1698 . عنه (عليه السلام) : كُنْ مِنْ عَدُوِّكَ عَلَى أَشَدِّ الْحَذَرِ^٢ .
- 1699 . عنه (عليه السلام) : لَا تَأْمَنْ عَدُوًّا وَإِنْ شَكَرَ^٣ .
- 1700 . عنه (عليه السلام) : شَرُّ الْأَعْدَاءِ أَبْعَدُهُمْ غَوْرًا وَأَخْفَاهُمْ مَكِيدَةً^٤ .
- 1701 . عنه (عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : كُنْ لِلْعَدُوِّ الْمُكَاتِمِ أَشَدُّ حَذَرًا مِنْكَ لِلْعَدُوِّ الْمُبَارِزِ^٥ .
- 1702 . عنه (عليه السلام) : أَوْهَنُ الْأَعْدَاءِ كَيْدًا مَنْ أَظْهَرَ عِدَاوَتَهُ^٦ .
- 1703 . عنه (عليه السلام) : مَنْ أَظْهَرَ عِدَاوَتَهُ قَلَّ كَيْدُهُ^٧ .

Deaimu'l-Islam, c.1, s.367.

١ . نهج البلاغة : الكتاب 62 ، الفارات : ج 1 ص 321 عن جندب .

٢ . غرر الحكم : ح 10301 .

٣ . غرر الحكم : ح 10197 .

٤ . غرر الحكم : ح 5781 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 311 ح 575 .

٦ . غرر الحكم : ح 3258 ; شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 343 ح 947 وفيه «أهون» بدل «أوهن» وراجع أعلام الدين : ص 313 وبحار الأنوار : ج 78 ص 377 ح 3 .

٧ . غرر الحكم : ح 7956 .

8/5

DÜŞMANA KARŞI SON DERECE İHTİYATLI OLMAK

1697-İmam Ali (a.s): Uyuyanın düşmanı uyumaz.¹

1698-İmam Ali (a.s): Düşmanına karşı son derece temkinli ol.²

1699-İmam Ali (a.s): Teşekkür dahi etse, hiçbir düşmana güvenme.³

1700-İmam Ali (a.s): Düşmanların en kötüsü, görüşü en uzak ve hilesi en gizli olanıdır.⁴

1701-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Gizli düşmana karşı, alenî düşmandan daha fazla ihtiyat et.⁵

1702-İmam Ali (a.s): Hilesi en zayıf olan düşman, düşmanlığını açığa vurandır.⁶

1703-İmam Ali (a.s): Düşmanlığını açığa vuranın hilesi az olur.⁷

1-*Nehcü'l-Belaga*, 62. Mektup; *el-Gârât*, c.1, s.321, Cundeb'den.

2-*Gureru'l-Hikem*, h.10301.

3-*Gureru'l-Hikem*, h.10197.

4-*Gureru'l-Hikem*, h.5781.

5-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.311, h.575.

6-*Gureru'l-Hikem*, h.3258; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.343, h.947. Ayrıca bkz: *Âlamu'd-Din*, s.313; *Biharu'l-Envar*, c.78, s.377, h.3.

7-*Gureru'l-Hikem*, h.7956.

1704 . عنه (عليه السلام): لَا تَغْتَرَنَّ بِمُجَامَلَةِ الْعَدُوِّ، فَإِنَّهُ كَالْمَاءِ وَإِنْ أُطِيلَ إِسْخَانُهُ بِالنَّارِ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ إِطْفَائِهَا^١.

8/6

التَّحْذِيرُ مِنَ اسْتِصْغَارِ الْخَصْمِ

1705 . الإمام علي (عليه السلام): لَا تَسْتَصْغِرَنَّ عَدُوًّا وَإِنْ ضَعُفَ^٢.

1706 . عنه (عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : احْذَرِ اسْتِصْغَارَ الْخَصْمِ فَإِنَّهُ يَمْنَعُ مِنَ التَّحَفُّظِ، وَرُبَّ صَغِيرٍ غَلَبَ كَبِيرًا^٣.

١ . غرر الحكم : ح 10298.

قال الإمام الباقر (عليه السلام): لَمَّا نَزَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) النُّهْرَوَانُ سَأَلَ عَنْ جَمِيلِ بْنِ بَصِيهْرِي كَاتِبٍ [أ] نُوْشِيْرَوَانٍ فَقِيلَ: إِنَّهُ بَعْدُ حَيٌّ يَرْزُقُ، فَأَمَرَ بِإِحْضَارِهِ، فَلَمَّا حَضَرَ وَجَدَ حَوَاسَّهُ كُلَّهَا سَالِمَةً إِلَّا الْبَصَرَ، وَذَهَنَهُ صَافِيًا، وَقَرِيحَتَهُ تَامَةً.

فسأله: كيف ينبغي للإنسان يا جميل أن يكون؟

قال: يجب أن يكون قليل الصديق كثير العدو. قال: أبدعت يا جميل! فقد أجمع الناس على أن كثرة الأصدقاء أولى.

فقال: ليس الأمر على ما ظنوا، فإن الأصدقاء إذا كلفوا السعي في حاجة الإنسان لم ينهضوا بها كما يجب وينبغي، والمثل فيه «من كثرة الملاحين غرقت السفينة».

فقال أمير المؤمنين (عليه السلام): قد امتحنت هذا فوجدته صواباً، فما منفعة كثرة الأعداء؟ فقال: إن الأعداء إذا كثروا يكون الإنسان أبداً متحرزاً متحفظاً أن ينطق بما يؤخذ عليه أو تبدر منه زلة يؤخذ عليها، فيكون أبداً على هذه الحالة سليماً من الخطايا والزلل. فاستحسن ذلك أمير المؤمنين (عليه السلام) (الدعوات: ص 297 ح 65، بحار الأنوار: ج 34 ص 345).

٢ . غرر الحكم : ح 10216.

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 282 ح 231.

1704-İmam Ali (a.s): Düşmanın iltifatına sakın aldanma; zira o su gibidir, ateşle ısınması her ne kadar uzun sürse de söndürmekten kaçınmaz.¹

8/6

DÜŞMANI KÜÇÜMSEMEME

1705-İmam Ali (a.s): Zayıf bile olsa hiçbir düşmanı küçümseme.²

1706-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Düşmanı küçümsemekten kaçın; zira bu, tetikte olmayı engeller. Nice küçükler vardır ki büyükleri alt etmiştir.³

1-*Gureru'l-Hikem*, h.10298.

İmam Bakır (a.s) der ki: Emirülmüminin (a.s) Nehrevan bölgesine indiğinde Nusirevan'ın kâtibi olan Cemil b. Busayherî'yi sordu. Yaşadığı ve henüz maaşının devam ettiğini söylediler. Bunun üzerine İmam, onu getirmelerini emretti. Geline de Ali (a.s), gözleri dışında onun tüm hislerinin sağlam olduğunu gördü. Zihni saf ve sezgisi tamdı.

Ali (a.s): Ey Cemil! İnsan nasıl olmalıdır? diye sordu.

Cemil: Dostu az, düşmanı çok olmalıdır.

Ali (a.s): Ey Cemil! Yeni şey mi icat ettin? Halk, dostların daha çok olması gerektiği konusunda birleşmiştir.

Cemil: İş onların zannettikleri gibi değil; zira dostlar, insanın ihtiyaç anında bir iş yapmaları söz konusu olunca gerekli çabayı sarf etmezler. Nitekim bir atasözünde "Gemi, denizcilerin çokluğundan batar" denilmiştir.

Ali (a.s): Ben bunu tecrübe ettim ve doğru olduğunu gördüm. Peki, düşmanların çokluğunun faydası nedir?

Cemil: Düşmanlar çok olduğunda insan, kendisini sıkıntıya düşürecek bir söz söylememek veya sonunda kınanacağı bir hataya düşmemek için sürekli temkinli, dikkatli ve kontrollü hareket eder. Bu durumda da hatalardan ve sürçmelerden güvende olur.

Emirülmüminin (a.s) onun bu sözlerini beğendi. *ed-Deavât*, s.297, h.65; *Biha-ru'l-Envar*, c.34, s.345.

2-*Gureru'l-Hikem*, h.10216.

3-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.282, h.231.

1707 . عنه(عليه السلام) - أيضاً- : لا تَسْتَصْغِرَنَّ أَمْرَ عَدُوِّكَ إِذَا حَارَبْتَهُ ، فَإِنَّكَ إِنْ ظَفَرْتَ بِهِ لَمْ تُحْمَدَ وَإِنْ ظَفَرَ بِكَ لَمْ تُعَذَّرْ ، وَالضَّعِيفُ الْمُحْتَرِسُ مِنَ الْعَدُوِّ الْقَوِيُّ أَقْرَبُ إِلَى السَّلَامَةِ مِنَ الْقَوِيِّ الْمُعْتَرِّ بِالضَّعِيفِ^١ .

8/7

التَّحْذِيرُ مِنْ اسْتِنْصَاحِ الْأَعْدَاءِ إِلَّا تَجَرِبَةً

1708 . عنه(عليه السلام) : قَدْ جَهِلَ مَنْ اسْتَنْصَحَ أَعْدَاءَهُ^٢ .

1709 . عنه(عليه السلام) : لَا تُشَاوِرْ عَدُوَّكَ وَأَسْتَرْهُ خَيْرُكَ^٣ .

1710 . عنه(عليه السلام) : اسْتَشِرْ أَعْدَاءَكَ تَعْرِفَ مِنْ رَأْيِهِمْ مِقْدَارَ عَدَاوَتِهِمْ وَمَوَاضِعَ مَقَاصِدِهِمْ^٤ .

1711 . عنه(عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : اسْتَشِرْ عَدُوَّكَ تَجَرِبَةً لَتَعْلَمَ مِقْدَارَ عَدَاوَتِهِ^٥ .

1712 . عنه(عليه السلام) : مَنْ اسْتَعَانَ بِعَدُوِّهِ عَلَى حَاجَتِهِ أَزْدَادَ بُعْدًا مِنْهَا^٦ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 309 ح 543 .

٢ . غرر الحكم : ح 6663 .

٣ . غرر الحكم : ح 10198 .

٤ . غرر الحكم : ح 2462 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 317 ح 634 .

٦ . غرر الحكم : ح 8984 .

1707-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: (Zayıf) düşmanıyla savaştığında onu küçümseme. Çünkü ona karşı zafer kazanırsan övülmezsın, o sana galip gelirse de mazur sayılmazsın. Güçlü düşmanına karşı dikkatli olan zayıf, zayıf rakibi karşısında gurura kapılan güçlüden esenliğe daha yakındır.¹

8/7

DÜŞMANDAN ANCAK SINAMA MAKSADIYLA NASİHAT İSTEMEK

1708-İmam Ali (a.s): Düşmanından nasihat isteyen ancak câhildir.²

1709-İmam Ali (a.s): Düşmanına danışma ve haberini ondan gizli tut.³

1710-İmam Ali (a.s): Düşmanlarıyla danış ki onların görüşünü, düşmanlıklarının ölçüsünü ve hedeflerini bilesin.⁴

1711-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Sınamak için düşmanına danış; danış ki düşmanlığının ölçüsünü bilesin.⁵

1712-İmam Ali (a.s): Kim ihtiyacı olduğunda düşmanından yardım isterse, ihtiyacından da bir o kadar uzaklaşır.⁶

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.309, h.543.

2-Gureru'l-Hikem, h.6663.

3-Gureru'l-Hikem, h.10198.

4-Gureru'l-Hikem, h.2462.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.317, h.634.

6-Gureru'l-Hikem, h.8984.

8/8

انتِهَازُ الْفُرْصَةِ فِي مُوَاجَهَةِ الْأَعْدَاءِ

- 1713 . الإمام عليّ (عليه السلام) : اسْتَعْمِلْ مَعَ عَدُوِّكَ مُرَاقِبَةَ الْإِمْكَانِ وَانْتِهَازَ الْفُرْصَةِ ، تَظَفَّرْ^١ .
- 1714 . عنه (عليه السلام) : لَا تُوقِعْ بِالْعَدُوِّ قَبْلَ الْقُدْرَةِ^٢ .
- 1715 . عنه (عليه السلام) : لَا تُظْهِرِ الْعَدَاوَةَ لِمَنْ لَا سُلْطَانَ لَكَ عَلَيْهِ^٣ .
- 1716 . عنه (عليه السلام) : لَا تَعَرَّضْ لِعَدُوِّكَ وَهُوَ مُقْبِلٌ ؛ فَإِنَّ إِقْبَالَهُ يُعِينُهُ عَلَيْكَ ، وَلَا تَعَرَّضْ لَهُ وَهُوَ مُدْبِرٌ ؛ فَإِنَّ إِدْبَارَهُ يَكْفِيكَ أَمْرَهُ^٤ .
- 1717 . عنه (عليه السلام) : أَنْكَأُ الْأَشْيَاءِ لِعَدُوِّكَ أَلَّا تُعْلِمَهُ أَنَّكَ اتَّخَذْتَهُ عَدُوًّا^٥ .
- 1718 . عنه (ع) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : أَقْتُلُ الْأَشْيَاءَ لِعَدُوِّكَ أَلَّا تُعْرِفَهُ أَنَّكَ اتَّخَذْتَهُ عَدُوًّا^٦ .

8/9

عَدَمُ الْعُقُوبَةِ عَلَى الظَّنِّ وَالتُّهْمَةِ

- 1719 . الجمل : دَخَلَ [ابْنُ عَبَّاسٍ] عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَابْتَدَأَهُ (عليه السلام) وَقَالَ : يَا بْنَ عَبَّاسٍ ، أَعِنْدَكَ خَبْرٌ ؟

١ . غرر الحكم : ح 2347 .

٢ . غرر الحكم : ح 10258 .

٣ . كنز الفوائد : ج 2 ص 183 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 93 ح 104 .

٤ . غرر الحكم : ح 10306 .

٥ . نشر الدرر : ج 1 ص 293 .

٦ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 283 ح 244 .

فَقَالَ : قَدْ رَأَيْتُ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ .

8/8

DÜŞMANLARA KARŞI FIRSAT KOLLAMA

1713-İmam Ali (a.s): Düşmanına karşı uygun fırsatı gözetip kolla ki zafere ulaşasın.¹

1714-İmam Ali (a.s): Güç bulmadıkça düşmana saldırma.²

1715-İmam Ali (a.s): Gücünün yetmediği kimseye karşı düşmanlığını aşikâr etme!³

1716-İmam Ali (a.s): Düşmanın yüzü sana dönükken ona saldırma; zira onun sana dönük oluşu kendisine yardım edecektir. Düşmanın sırtı dönükken de ona saldırma; zira sırtının dönük oluşu, senin için yeterlidir.⁴

1717-İmam Ali (a.s): Düşmanın için en tahrip edici şey, onu düşman edindiğini kendisine duyurmamış olmasıdır.⁵

1718-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Düşmanın için en öldürücü şey, onu düşman edindiğini kendisine fark ettirmemiş olmasıdır.⁶

8/9

ZAN VE İTHAM ÜZERE CEZALANDIRMAMAK

1719-el-Cemel: İbn-i Abbas, Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi. Ali (a.s) söze başlayıp "Ey İbn-i Abbas! Bir haber mi getirdin?" diye sordu.

1-Gureru'l-Hikem, h.2347.

2-Gureru'l-Hikem, h.10258.

3-Kenzü'l-Ummal, c.2, s.183; Biharul-Envar, c.78, s.93, h.104.

4-Gureru'l-Hikem, h.10306.

5-Nesru'd-Dürr, c.1, s.293.

6-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.283, h.244.

İbn-i Abbas: Talha ile Zübeyr'i gördüm, dedi.

فَقَالَ لَهُ: إِنَّهُمَا اسْتَأْذَنَانِي فِي الْعُمْرَةِ، فَأَذَنْتُ لَهُمَا بَعْدَ أَنْ اسْتَوْتَقْتُ مِنْهُمَا بِالْإِيمَانِ أَلَّا يَغْدِرَا وَلَا يَنْكُثَا وَلَا يُحْدِثَا فُسَادًا. وَاللَّهُ يَا بْنَ عَبَّاسَ مَا قَصَدَا إِلَّا الْفِتْنَةَ، فَكَأَنِّي بِهِمَا وَقَدْ صَارَا إِلَى مَكَّةَ لِيَسْتَعِينَا عَلَى حَرْبِي، فَإِنَّ يَعْلَى بْنَ مُنِيَةَ الْخَائِنَ الْفَاجِرَ قَدْ حَمَلَ أَمْوَالَ الْعِرَاقِ وَفَارِسَ لِيُنْفِقَ ذَلِكَ، وَسَيُفْسِدُ هَذَانِ الرَّجُلَانِ عَلَى أَمْرِي، وَيَسْفِكَانِ دِمَاءَ شِيعَتِي وَأَنْصَارِي.

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: إِذَا كَانَ عِنْدَكَ الْأَمْرُ كَذَلِكَ فَلِمَ أَذَنْتَ لَهُمَا؟ وَهَلَا حَبَسْتَهُمَا وَأَوْثَقْتَهُمَا بِالْحَدِيدِ، وَكَفَيْتَ الْمُسْلِمِينَ شَرَّهُمَا؟

فَقَالَ لَهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): يَا بْنَ عَبَّاسَ، أَتَأْمُرُنِي أَنْ أَبْدَأَ بِالظُّلْمِ وَالْبِغْيَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ، وَأُعَاقِبَ عَلَى الظَّنِّ وَالتُّهْمَةِ وَأَخْذُ بِالْفِعْلِ قَبْلَ كَوْنِهِ؟ كَلَّا! وَاللَّهِ لَا عَدْلَ عَمَّا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى مِنَ الْحُكْمِ بِالْعَدْلِ، وَلَا الْقَوْلَ بِالْفَصْلِ. يَا بْنَ عَبَّاسَ، إِنِّي أَذَنْتُ لَهُمَا وَأَعْرِفُ مَا يَكُونُ مِنْهُمَا، لَكِنِّي اسْتَظْهَرْتُ بِاللَّهِ عَلَيْهِمَا، وَاللَّهُ لَا يَقْتُلُهُمَا وَلِيَخِيْبَنَّ ظَنُّهُمَا، وَلَا يَلْقِيَانِ مِنَ الْأَمْرِ مُنَاهُمَا، فَإِنَّ اللَّهَ يَأْخُذُهُمَا بِظُلْمِهِمَا لِي، وَنَكْتَهُمَا بِيَعْتِي، وَبَغِيهِمَا عَلَيَّ^١.

1720. تاريخ الطبري عن جندب: لَمَّا بَلَغَ عَلِيًّا مُصَابُ بَنِي نَاجِيَةَ وَقَتْلُ صَاحِبِهِمْ، قَالَ: هَوَتْ أُمُّهُ! مَا كَانَ أَنْقَصَ عَقْلُهُ، وَأَجْرَاهُ عَلَى رَبِّهِ! فَإِنْ جَائِيَا

جاءني مرة فقال لي: في أصحابك رجالٌ قد خَشِيتُ أن يفارقوك، فما ترى فيهم؟

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: O ikisi umre yapmak için benden izin istedi. Ben de kendilerinden, ihanet etmeyecekleri, biatlerini bozmayacakları ve fesat çıkarmayacaklarına dair kuvvetli yeminlerle söz aldıktan sonra onlara izin verdim. Ey İbn-i Abbas! Vallahi fitneden başka niyetleri yok! Onların, Mekke'ye gidip bana karşı savaşa yardım arayacaklarını görür gibiyim. Zira o hain ve günahkâr Ye'la b. Munye, Irak ve Fars bölgesinin mallarını bu yolda harcamak için götürmüştür. Bu iki kişi benim işimi bozacak, taraftarlarımın ve yardımcılarımın kanını dökecekler!

Abdullah b. Abbas: Madem bunu biliyorsunuz, neden onlara izin verdiniz ki? Neden onları tutuklayıp zincire vurmadınız da Müslümanları onların şerrinden korumadınız?

İmam Ali (a.s): Ey İbn-i Abbas! Benden iyilik yapmadan önce zulüm ve kötülüğe başlamamı; zan ve ithamla, olmamış bir işten dolayı (insanları) cezalandırmamı mı istiyorsun? Asla! Allah'a andolsun ki, Allah'ın bana şart koştuğu adaletle hüküm vermekten ve hak sözü söylemekten asla dönmedim. Ey İbn-i Abbas! Onlara izin verdim ve ne yapacaklarını biliyorum. Ancak Allah'tan onlara karşı yardım istedim. Yemin olsun Allah'a ki her ikisini de öldüreceğim ve ümitleri boşa çıkacak; o ikisi arzularına ulaşamayacaklar. Allah bana yaptıkları haksızlıktan, biatlerini bozmalarından ve bana karşı azgınlıklarından dolayı onları cezalandıracaktır!¹

1720-Tarih-i Taberî [Cundeb'den]: Benî Naciye kabilesinin başına gelen beladan sonra onların büyüklerinin ölüm haberi İmam Ali'ye (a.s) ulaştığında şöyle buyurdu: Anası ölesice! Ne

1-el-Cemel, s.166.

kadar da akılsız ve Rabbine karşı cüretkârdı! Bir defasında biri yanıma gelerek "Ashabın arasında senden ayrılacaklarından korktuğum birtakım kişiler var; onlar hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sormuştu.

فَقُلْتُ لَهُ : إِنِّي لَا أَخْذُ عَلَى التُّهْمَةِ ، وَلَا أُعَاقِبُ عَلَى الظَّنِّ ، وَلَا أُقَاتِلُ إِلَّا مَنْ خَالَفَنِي وَنَاصَبَنِي وَأَظْهَرَ لِيَ الْعَدَاوَةَ ، وَلَسْتُ مُقَاتِلَهُ حَتَّى أَدْعُوهُ وَأَعْذِرَ إِلَيْهِ ، فَإِنْ تَابَ وَرَجَعَ إِلَيْنَا قَبْلَنَا مِنْهُ ، وَهُوَ أَخُونَا ، وَإِنْ أَبَى إِلَّا الْإِعْتِرَافَ عَلَى حَرْبِنَا اسْتَعْنَا عَلَيْهِ اللَّهُ ، وَنَاجَزْنَاهُ ، فَكَفَّ عَنِّي مَا شَاءَ اللَّهُ .

ثُمَّ جَاءَنِي مَرَّةً أُخْرَى فَقَالَ لِي : قَدْ خَشِيتُ أَنْ يُفْسِدَ عَلَيْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ الرَّاسِبِيُّ وَزَيْدُ بْنُ حُصَيْنٍ ، إِنِّي سَمِعْتُهُمَا يَذْكُرَانِكَ بِأَشْيَاءَ لَوْ سَمِعْتَهَا لَمْ تُفَارِقْهُمَا عَلَيْهَا حَتَّى تَقْتُلَهُمَا أَوْ تُؤَيِّقَهُمَا ، فَلَا تُفَارِقْهُمَا مِنْ حَبْسِكَ أَبَدًا .

فَقُلْتُ : إِنِّي مُسْتَشِيرُكَ فِيهِمَا ، فَمَاذَا تَأْمُرُنِي بِهِ ؟

قَالَ : فَإِنِّي أَمُرُكَ أَنْ تَدْعُو بِهِمَا ، فَتَضْرِبَ رِقَابَهُمَا ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَا وَرَعَ وَلَا عَاقِلٌ ، فَقُلْتُ : وَاللَّهِ مَا أَظُنُّكَ وَرِعًا ، وَلَا عَاقِلًا نَافِعًا ، وَاللَّهِ لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي لَكَ لَوْ أَرَدْتُ قَتْلَهُمْ أَنْ تَقُولَ : اتَّقِ اللَّهَ ، لِمَ تَسْتَحِلُّ قَتْلَهُمْ وَلَمْ يَقْتُلُوا أَحَدًا ، وَلَمْ يُنَازِكُوا ، وَلَمْ يَخْرُجُوا مِنْ طَاعَتِكَ ؟ !

1721 . الإمام الصادق(عليه السلام) : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ

١ . تاريخ الطبري : ج 5 ص 131 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 148 عن حبيب ; الغارات :

ج 1 ص 371 وفيهما «توثقهما» بدل «توبقهما» وكلاهما نحوه .

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ لِلنَّاسِ بِالْكَوْفَةِ: يَا أَهْلَ الْكَوْفَةِ، أَتَرَوْنِي لَا أَعْلَمُ مَا يُصْلِحُكُمْ؟ ! بَلَى، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَصْلِحُكُمْ بِفَسَادِ نَفْسِي^١.

Ona dedim ki: Ben ithamla serzenişte bulunmam ve zanna dayanarak cezalandırmam. Ancak bana muhalefet edip düşmanlıkta bulunan ve düşmanlığını açığa vurana karşı savaşıyorum. Onu davet etmeden ve kendisine delil sunmadan da savaşmam. Eğer tövbe edip bize dönerse, onu kabul ederiz ve kardeşimizdir. Yok, eğer bizim ile savaşmaktan başka bir şeye yanaşmazsa, ona karşı Allah'tan yardım diler, kendisiyle savaşıyoruz. Allah dilediğini benden engeller.

Sonra bir kez daha bana gelip dedi ki: Abdullah b. Vahab er-Rasibî ile Zeyd b. Husayn'ın senin aleyhinde fesad çıkarmalarından korkuyorum; zira onları senin hakkında, duyduğun zaman onlarla savaşmadan veya cezalandırmadan bırakmayacağın birtakım şeyler söylediklerini duydum. Sen de duyduğunda o ikisini asla bırakmayacaksın!

Dedim ki: Öyleyse o ikisi hakkında sana danışmak istiyorum; ne yapmamı istersin?

Dedi ki: Onları çağırıp boyunlarını vurmanı istiyorum.

O vakit anladım ki ne Allah'tan korkuyor, ne de akıllı varmış. Dedim ki: Vallahi senin takvalı, akıllı ve yararlı biri olduğunu sanmıyorum. Andolsun Allah'a, eğer ben onları öldürmek isteseydim "Allah'tan kork, neden onları öldürmeyi helâl sayarsın? Hâlbuki hiç kimseyi öldürmemişler; sana karşı savaşmamışlar ve itaatinden de çıkmamışlar!" derdin!²

1721-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (*salavatullah aleyh*) Kufe'de, halka hitaben şöyle buyuruyordu: Ey Kufe

١ . الأُمَالِي لِلْمَفِيد : ص 207 ح 40 عن هشام ، بحار الأنوار : ج 41 ص 110 ح 18 .

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.131; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.148, Habib'den; el-Gârât, c.1, s.371.

halkı! Sizi yola getirecek şeyi bilmediğimi mi sanıyorsunuz? Elbette bilirim; ancak ben, sizi düzeltmek için kendimi bozmak istemiyorum!¹

1722 . الغارات - فِي خَبَرِ مُفَارَقَةِ الْخَرِيتِ بْنِ رَاشِدٍ (وَهُوَ مِنَ الْخَوَارِجِ) أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) - : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَعِينٍ : ... أَتَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ... فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا سَمِعْتُ مِنَ الْخَرِيتِ وَمَا قُلْتُ لِابْنِ عَمِّهِ وَمَا رَدَّ عَلَيَّ .
فَقَالَ (عليه السلام) : دَعُهُ ، فَإِنْ قَبِلَ الْحَقَّ وَرَجَعَ عَرَفْنَا ذَلِكَ لَهُ وَقَبَلْنَاهُ مِنْهُ ؛ وَإِنْ أَبَى طَلَبْنَاهُ .

فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَلِمَ لَا تَأْخُذُهُ الْآنَ فَتَسْتَوِثِقَ مِنْهُ ؟
فَقَالَ : إِنَّا لَوْ فَعَلْنَا هَذَا لِكُلِّ مَنْ نَتَّهِمُهُ مِنَ النَّاسِ مَلَأْنَا السُّجُونَ مِنْهُمْ ، وَلَا أُرَانِي يَسْعُنِي الْوُثُوبُ عَلَى النَّاسِ وَالْحَبْسُ لَهُمْ وَعُقُوبَتُهُمْ حَتَّى يُظْهِرُوا لَنَا الْخِلَافَ^۲ .

8/10

التَّحْذِيرُ مِنَ التَّعْذِيبِ

1723 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مَنْ ضَرَبَ رَجُلًا سَوْطًا ظُلْمًا ، ضَرَبَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِسَوْطٍ مِنْ نَارٍ^۳ .

1724 . عنه (عليه السلام) : أَبْغَضُ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ جَرَدَ ظَهْرَ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ

1-el-Emali, Şeyh Mufid, s.207, h.40, Hişam'dan; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.110, h.18.

۲ . الغارات : ج 1 ص 333 و ص 335 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 407 ح 628 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 129 .

۳ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 541 ح 1927 .

حَقٌّ، وَمَنْ ضَرَبَ فِي غَيْرِ حَقٍّ مَنْ لَمْ يَضْرِبْهُ أَوْ قَتَلَ مَنْ لَمْ يَقْتُلْهُ^۱.

1722-el-Gârât [Haricîlerden Hırrit b. Raşid adlı kişinin Emirülmüminin'den (a.s) ayrıldığını anlatırken]: Abdullah b. Kaîn der ki: ... Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldim. Hırrit hakkında duyduklarımı, onun amcası oğluna söylediklerimi ve verdiği cevabı Ali'ye (a.s) anlattım.

Dedi ki: Onu kendi hâline bırak. Eğer hakkı kabul eder, dönecek olursa onu kabul ederiz. Yok, eğer bundan kaçınırsa, onu talep ederiz.

Dedim ki: Ey Emirülmüminin! Neden onu şimdi tutuklayıp kendisinden güvence almıyorsunuz?

Ali (a.s) dedi ki: Eğer itham ettiğimiz herkese bunu yapacak olsaydık, zindanları onlarla doldurmuş olurduk; bize karşı açık şekilde muhalefet etmedikleri sürece halkın üzerine gitmeyi, onları zindana atmayı ve cezalandırmayı doğru bulmayız.²

8/10

İŞKENCEDEN SAKINDIRMA

1723-İmam Ali (a.s): Her kim birine zulümle bir kırbaç vuracak olursa, yüce Allah onu ateşten kırbaçla vuracaktır!³

1724-İmam Ali (a.s): Allah'ın en çok buğzettiği kimse, bir Müslüman'ı haksız yere soyunduran, kendisini vurmamış birini haksız yere vuran veya kendisini öldürmemiş birini öldüren kim-

۱ . دعائم الإسلام : ج 2 ص 444 ح 1551 ، تهذيب الأحكام : ج 10 ص 148 ح 588 عن السكوني

عن الإمام الصادق (عليه السلام) عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) وليس فيه «ومن ضرب في غير ...» .

2-el-Gârât, c.1, s.333, 335; Biharul-Envar, c.33, s.407, h.628; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.129.

3-Deaimu'l-İslam, c.2, s.541, h.1927.

sedir.¹

1725 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى أُمَرَاءِ الْخَرَاجِ - : لَوْ لَمْ يَكُنْ فِيمَا نُهِيَ عَنْهُ مِنَ الظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ عِقَابٌ يُخَافُ ، كَانَ فِي ثَوَابِهِ مَا لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ بِتَرْكِ طَلِبَتِهِ ، فَارْحَمُوا تَرْحَمُوا ، وَلَا تُعَذِّبُوا خَلْقَ اللَّهِ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ فَوْقَ طَاقَتِهِمْ ^٢ .

1726 . عنه (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي دَعَوْتُكُمْ إِلَى الْحَقِّ فَتَوَلَّيْتُمْ عَنِّي ، وَضَرَبْتُمْ بِالْدَّرَّةِ فَأَعْيَيْتُمُونِي . أَمَا إِنَّهُ سَيَلِيكُمْ بَعْدِي وَلَاءٌ لَا يَرْضُونَ مِنْكُمْ بِهَذَا حَتَّى يُعَذِّبُوكُم بِالسَّيَاطِ وَالْحَدِيدِ ، فَأَمَّا أَنَا فَلَا أُعَذِّبُكُمْ بِهِمَا ؛ إِنَّهُ مَنْ عَذَّبَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا عَذَّبَهُ اللَّهُ فِي الْآخِرَةِ ^٣ .

1727 . مسند زيد بن علي عن أبيه عن جدّه عن الإمام علي (عليه السلام) - أَنَّهُ قَالَ لِعُمَرَ فِي امْرَأَةٍ حَامِلٍ اعْتَرَفَتْ بِالْفُجُورِ فَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُرْجَمَ - : فَلَعَلَّكَ انْتَهَرْتَهَا أَوْ أَخَفَّتَهَا ؟ قَالَ : قَدْ كَانَ ذَلِكَ ، فَقَالَ : أَوْ مَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : لَا حَدَّ عَلَى مُعْتَرِفٍ بَعْدَ بَلَاءٍ ، إِنَّهُ مَنْ قَبِدَتْ أَوْ حَبَسَتْ أَوْ تَهَدَّدَتْ فَلَا إِقْرَارَ لَهُ . قَالَ : فَخَلَّى عُمَرُ سَبِيلَهَا ، ثُمَّ قَالَ : عَجَزَتِ النِّسَاءُ أَنْ تَلِدَ مِثْلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ،

1-Deaimu'l-İslam, c.2, s.444, h.1551; Tehzibu'l-Ahkam, c.10, s.148, h.588, Sekuni'den, o da İmam Sadık'tan (a.s), o da Resulullah'tan (s.a.a), bu kaynakta "Kendisini vurmamış birini haksız yere vuran..." bölümü yer almamıştır.

٢ . وقعة صفين : ص 108 ، نهج البلاغة : الكتاب 51 نحوه ؛ المعيار والموازنة : ص 122 .

٣ . الغارات : ج 2 ص 458 عن زيد بن علي بن أبي طالب ، الإرشاد : ج 1 ص 322 وليس

فيه «فأما أنا فلا أعذبكم بهما» ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 306 عن زيد بن علي .

لَوْلَا عَلَىٰ لَهْلَكٍ عُمَرُ ١.

1725-İmam Ali (a.s) [Vergi memurlarına gönderdiği mektubunda]: Allah'ın nehyettiği azgınlığın, düşmanlığın ve kötülüğün korkulacak bir cezası olmasaydı bile, ondan kaçınmakta o kadar sevap var ki, yine de ondan kaçınmaya bir mazeret getirilemez. O halde merhamet edin ki merhamet edilesiniz. Allah'ın kullarına işkence etmeyin ve onlara güçlerinden fazla sorumluluk yüklemeyin.²

1726-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Sizi hakka çağırdım, benden yüz çevirdiniz; kırbaçla sizi vurdum, beni yordunuz. Şunu bilin ki, benden sonra başınıza gelecek yöneticiler size kırbaç ve demirle işkence etmedikçe razı olmayacaklar. Fakat ben kırbaç ve demirle size işkence etmiyorum. Zira her kim halka dünyada işkence ederse, Allah da ahirette ona işkence eder!³

1727-Müsned-i Zeyd b. Ali [Babasından, o da dedesinden, o da İmam Ali'den (a.s)]: Ömer, zina işlediğine dair itirafta bulunmuş hamile bir kadının taşlanması emrettiğinde [Ali (a.s)] "Yoksa ona bağırdın ya da onu korkuttun mu?" diye sordu. Ömer "Evet, öyle oldu!" deyince İmam şunları söyledi: Duymadın mı ki Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştu: İşkencenin ardından itiraf eden kimseye had cezası uygulanmaz. Bağladığın veya hapsedtiğin ya da tehdit ettiğin kişinin ikrarının değeri yoktur!

١ . مسند زید : ص 335 ، كشف اليقين : ص 73 ح 55 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 113 ؛ ذخائر

العقبى : ص 146 وليس فيه «ثم قال . . .» ، المناقب للخوارزمي : ص 81 ح 65 .

2-Vakat-u Sıffeyn, s.108; Nehcü'l-Belaga, 51. Mektup; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.122.

3-el-Gârât, c.2, s.458, Zeyd b. Ali b. Ebu Talib'den; el-İrşad, c.1, s.322, bu kaynakta "Fakat ben kırbaç ve demirle size işkence etmiyorum" ibaresi yer almamıştır; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.306, Zeyd b. Ali'den.

Bunun üzerine Ömer o kadını serbest bıraktı ve şöyle dedi:
Kadınlar Ali b. Ebu Talib gibi birini doğurmaktan acizdirler!¹

1728 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِنْ خُطْبَةٍ لَهُ فِي أَوَائِلِ خِلَافَتِهِ - : إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ حَرَامًا غَيْرَ مَجْهُولٍ ، وَأَحَلَّ حَلَالًا غَيْرَ مَدْخُولٍ ، وَفَضَّلَ حُرْمَةَ الْمُسْلِمِ عَلَى الْحُرْمِ كُلِّهَا ، وَشَدَّ بِالْإِخْلَاصِ وَالتَّوْحِيدِ حُقُوقَ الْمُسْلِمِينَ فِي مَعَاقِدِهَا ، «فَالْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ» إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَلَا يَحِلُّ أَذَى الْمُسْلِمِ إِلَّا بِمَا يَجِبُ^۲ .

8/11

النَّهْيُ عَنِ السَّبِّ

1729 . وَقَعَهُ صَفِيْنٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيْكَ : خَرَجَ حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ وَعَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ يُظْهِرَانِ الْبَرَاءَةَ وَاللَّعْنَ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا عَلِيٌّ : أَنْ كُفَّا عَمَّا يَبْلُغُنِي عَنْكُمَا . فَأَتِيَاهُ فَقَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَلَسْنَا مُحَقِّقِينَ ؟

قال : بلى .

قالا : أَوَلَيْسُوا مُبْطِلِينَ ؟

قال : بلى .

قالا : فَلِمَ مَنَعْتَنَا مِنْ شَتْمِهِمْ ؟

قال : كَرِهْتُ لَكُمْ أَنْ تَكُونُوا لِعَانِينَ شَتَّامِينَ ، تَشْتِمُونَ وَتَتَبَرَّؤُونَ ، وَلَكِنْ لَوْ وَصِفْتُمْ مَسَاوِيَّ أَعْمَالِهِمْ فَقُلْتُمْ : مِنْ سِيرَتِهِمْ كَذَا وَكَذَا ، وَمِنْ عَمَلِهِمْ كَذَا وَكَذَا ، كَانَ أَصَوْبَ فِي الْقَوْلِ ،

1-Müsned-i Zeyd, s.335; Keşfu'l-Yakin, s.73, h.55; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.113; Zahairu'l-Ukbe, s.146, bu kaynakta "Sonra dedi ki..." ibaresi yer almamıştır; el-Menakıb, Harezmi, s.81, h.65.

۲ . نهج البلاغة : الخطبة 167 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 40 ح 26.

وَأَبْلَغَ فِي الْعُذْرِ . وَلَوْ قُلْتُمْ مَكَانَ لَعْنِكُمْ إِيَّاهُمْ وَبِرَاءَتِكُمْ مِنْهُمْ : اللَّهُمَّ احْقِنِ دِمَاءَنَا وَدِمَاءَهُمْ ، وَأَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا وَبَيْنَهُمْ ، وَاهْدِهِمْ مِنْ ضَلَالَتِهِمْ ، حَتَّى يَعْرِفَ الْحَقَّ مِنْهُمْ مِنْ جِهَلِهِ ، وَيَرَعَوْا عَنِ الْغَيِّ وَالْعُدْوَانِ مَنْ لَهَجَ بِهِ ، كَانَ هَذَا أَحَبَّ إِلَيَّ وَخَيْرًا لَكُمْ .

1728-İmam Ali (a.s) [Hilafetin ilk günlerinde yaptığı konuşmasında]: Allah, haramı haram etti; bilinmez değil bunlar. Helali helal etti, kınanmaz onlar. Müslüman'ın hürmetini bütün hürmetlerden üstün etti. Müslümanların haklarını yerli yerinde ihlâs ve tevhit ile kuvvetlendirdi. Müslüman, öyle bir kimsedir ki bir hak dolayısıyla ceza gerekmediği sürece (diğer) Müslümanlar onun dilinden ve elinden esenliktedirler. Vacip bir şey olmadıkça da Müslüman'ı incitmek helâl değildir.¹

8/11

SÖVMEKTEN MEN ETMESİ

1729-Vakat-u Sıffeyn [Abdullah b. Şerik'ten]: Hucr b. Adiy ve Amr b. Hamik Şam ahalisinin yanından ayrıldılar, onları açıkça lanetleyerek dışarı çıktılar. Ali (a.s), bu ikisine gönderdiği mesajda "Sizinle ilgili bana ulaşan şeyden vazgeçin!" buyurdu.

Bunun üzerine onlar İmam'ın yanına gelerek "Acaba biz haklı değil miyiz?" diye sordular.

İmam: Evet (haklısınız).

İkisi: Onlar batıl değil mi?

İmam: Evet (batıllar).

İkisi: O halde neden onlara sövmemizi yasakladın?

İmam: Sizin lanet okuyup küfreden, sövüp de teberri eden kimseler olmanızı istemedim. Fakat eğer onların amellerinin kötülüklerini anlatsaydınız ve deseydiniz ki "Onlar şöyle yapmış, böyle etmiş" bu, hakka daha yakın, mazerette daha yeterli olurdu. Onlara lanet edip on-

1-Nehcü'l-Belaga, 167. Hutbe; Biharu'l-Envar, c.32, s.40, h.26.

lardan teberri etmek yerine "Rabbimiz; bizim kanımızı ve onların kanlarını koru; bizimle onların arasını düzelt; onları sapkınlıklarından hidayete çıkar; böylece, onlardan hakkı bilmeyen hakkı tanısın, sapkınlık ve azgınlığa düşen ondan vazgeçsin!" demiş olsaydınız bu, benim için daha sevimli ve sizin için daha hayırlı olurdu.

فَقَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، نَقْبِلُ عِظَتَكَ ، وَنَتَأَدَّبُ بِأَدَبِكَ^١ .

1730 . الإمام عليّ(عليه السلام) : لَا تَتَشَنَّ عَدُوَّكَ وَإِنْ شَانَكَ^٢ .

8/12

الرَّفْقُ مَا لَمْ يَكُنْ تَأْمَرًا

1731 . الإمام عليّ(عليه السلام) : الرَّفْقُ يَفْلُحُ حَدَّ الْمُخَالَفَةِ^٣ .

1732 . عنه(عليه السلام) - فِي الْحَكَمِ الْمَنْصُوبَةِ إِلَيْهِ - : قَارِبِ عَدُوَّكَ بَعْضَ الْمُقَارَبَةِ تَتَلَّ حَاجَتَكَ ، وَلَا تُفْرِطْ فِي مُقَارَبَتِهِ فُتَذِلَّ نَفْسُكَ وَنَاصِرُكَ ، وَتَأْمَلَ حَالَ الْخَشْبَةِ الْمَنْصُوبَةِ فِي الشَّمْسِ الَّتِي إِنْ أَمَلَتْهَا زَادَ ظِلُّهَا ، وَإِنْ أَفْرَطْتَ فِي الْإِمَالَةِ نَقَصَ الظِّلُّ^٤ .

1733 . تاريخ الطبري عن عبد الملك بن أبي حُرَّةَ الْحَنْفِيِّ : أَنَّ عَلِيًّا خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ يَخْطُبُ ، فَإِنَّهُ لَفِيَ خُطْبَتِهِ إِذْ حَكَمَتِ الْمُحْكَمَةُ فِي جَوَانِبِ الْمَسْجِدِ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : اللَّهُ أَكْبَرُ ! كَلِمَةُ حَقٍّ يُرَادُ بِهَا بَاطِلٌ ! إِنْ سَكَتُوا عَمَّنَاهُمْ ، وَإِنْ

١ . وقعة صفين : ص 103 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 399 ح 369 - 373 وراجع نهج البلاغة :

الخطبة 206 والأخبار الطوال : ص 165 .

٢ . غرر الحكم : ح 10418 .

٣ . غرر الحكم : ح 560 .

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 342 ح 923 .

تَكَلَّمُوا حَجَجَنَاهُمْ ، وَإِنْ خَرَجُوا عَلَيْنَا قَاتَلْنَاهُمْ^١ .

١ . تاريخ الطبرى : ج 5 ص 72 ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 398 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 135
وليس فيه «وإن خرجوا . . .» وفيهما «غممناهم» بدل «عممناهم» .

Bunun üzerine onlar dediler ki: Ey Emirülmüminin! Nasihatini kabul ediyor ve senin edebinle edepleniyoruz.¹

1730-İmam Ali (a.s): Düşmanın seni ayıplasa da sen onu ayıplama!²

8/12

KOMPLO OLMADIĞI SÜRECE YUMUŞAKLIK

1731-İmam Ali (a.s): Yumuşak huyluluk muhalefetin keskinliğini köreltir.³

1732-İmam Ali (a.s): [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerden]: Düşmanına o kadar yaklaş ki istediğine ulaşasın; ona yakınlaşmada aşırı gidip de kendini ve yardımcını alçaltma. Güneşin karşısına dikilmiş çubuğa bak; eğer onu biraz eğersen gölgesi çoğalır; ama aşırıya kaçarak eğersen gölgesi daha da azalır.⁴

1733-Tarih-i Taberî [Abdumelik b. Ebu Hurra el-Hanefî'den]: Bir gün Ali (a.s) konuşma yapmak için (dışarı) çıktı. Konuşmasını yaparken Hariciler mescidin dört bir yanından "Hüküm yalnız Allah'ındır!" diye bağırdılar.

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Allah-u Ekber! Hak sözdür, ancak onunla batılı irade ediyorlar! Eğer sükût ederlerse, diğerlerine nasıl davranıyorsak onlara da öyle davranırız (kuşatıcı oluruz); eğer konuşurlarsa onlara delil getiririz ve eğer bize karşı ayaklanırlarsa onlarla savaşıyoruz!⁵

1-Vakat-u Sıffeyn, s.103; Biharul-Envar, c.32, s.399, h.369-373. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 206. Hutbe; Ahbaru't-Tival, s.165.

2-Gureru'l-Hikem, h.10418.

3-Gureru'l-Hikem, h.560.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.342, h.923.

5-Tarih-i Taberî, c.5, s.72; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.398; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.135, bu kaynakta "Eğer bize karşı ayaklanırlarsa..." ibaresi yer almamıştır. Son iki kaynakta "Diğerlerine nasıl davranıyorsak onlara da öyle davranırız" yerine "Onlardan vazgeçeriz" ifadesi kullanılmıştır.

1734 . السنن الكبرى عن كثير بن نمر : بينا أنا في الجمعة وعلى^١ (رضى الله عنه) على المنبر ، إذ قام رجل فقال : لا حكم إلا لله . ثم قام آخر فقال : لا حكم إلا لله ، ثم قاموا من نواحي المسجد ، فأشار إليهم على^٢ (رضى الله عنه) بيده : اجلسوا ، نعم لا حكم إلا لله ، كلمة يبتغي بها باطل ، حكم الله ننظر فيكم ، ألا إن لكم عندي ثلاث خصال : ما كنتم معنا لا نمنعكم مساجد الله أن تذكروا فيها اسم الله ، ولا نمنعكم فيئاً ما كانت أيديكم مع أيدينا ، ولا نقاتلكم حتى تقاتلوا . ثم أخذ في خطبته^٣ .

1735 . الأموال عن كثير بن نمر : جاء رجل برجل من الخوارج إلى على^٤ ، فقال : يا أمير المؤمنين ، إنني وجدت هذا يسبك ، قال : فسبه كما سبني . قال : ويتوعدك ؟ فقال : لا أقتل من لم يقتلني ، قال على^٥ : لهم علينا ثلاث : أن لا نمنعهم المساجد أن يذكروا الله فيها ، وأن لا نمنعهم الفىء ما دامت أيديهم مع أيدينا ، وأن لا نقاتلهم حتى يقاتلونا^٦ .

1736 . المصنف عن كثير بن نمر : جاء رجل برجال إلى على^٧ فقال : إنني رأيت هؤلاء يتوعدونك ، ففروا وأخذت هذا ، قال : أفأقتل من لم يقتلني ؟

١ . السنن الكبرى : ج 8 ص 319 ح 16763 ، تاريخ الطبرى : ج 5 ص 73 عن كثير بن بهز الحضرمى ، الكامل فى التاريخ : ج 2 ص 398 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 285 كلها نحوه .
٢ . الأموال : ص 245 ح 567 ، كنز العمال : ج 11 ص 300 ح 31569 .

1734-es-Sunenu'l-Kubra [Kesir b. Nemir'den]: Biz, Cuma namazında idik ve Ali (a.s) minberdeydi. Tam o sırada bir adam ayağa kalktı ve "Hüküm yalnız Allah'ındır!" dedi. Sonra başka biri kalktı ve "Hüküm yalnız Allah'ındır!" dedi. Daha sonra mescidin dört bir yanından ayağa kalktılar. Ali (a.s) eliyle onlara işaret ederek "Oturun, dedi; evet, hüküm yalnız Allah'ındır; bu bir sözdür ki onunla batıl istenmektedir. Biz, Allah'ın hükmü ile size nazar ediyoruz. Şunu iyi bilin ki benim yanımda sizin için üç haslet vardır: Bizimle olduğunuz sürece Allah'ın mescitlerinde Allah'ın ismini zikretmenize engel olmayacağız; elleriniz bizim elimizle birlikte olduğu müddetçe sizi Müslümanların ortak malından mahrum etmeyeceğiz ve savaşmadığınız sürece sizinle savaşmayacağız."

Daha sonra hutbesine devam etti.¹

1735-el-Emval [Kesir b. Nemir'den]: Adamın biri Haricilerden bir kişiyi Ali'nin yanına getirerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! Ben bunu sana küfrederken yakaladım!

Ali (a.s): Bana nasıl küfrettiyse sen de ona öyle küfret!

Adam: O seni tehdit ediyordu.

Ali (a.s): Benimle savaşmayan birini öldürecek değilim.

Ali (a.s) daha sonra şöyle söyledi: Onların bizim üzerimizde üç hakkı vardır: Mescitlerde Allah'ı zikretmelerini engellemeyiz, elleri bizim ellerimizle birlikte olduğu sürece Müslümanların ortak malından onları mahrum etmeyiz ve bizimle savaşmadıkları müddetçe onlarla savaşmayız!²

1736-el-Musannef [Kesir b. Nemir'den]: Adamın biri, bir grup kişiyi Ali'nin yanına getirerek dedi ki: Bunları seni tehdit ederken gördüm. Derken kaçtılar, ben de peşlerine düştüm ve bunu yakaladım.

Ali (a.s): Benimle savaşmayan birini mi öldüreyim?

1-es-Sunenu'l-Kubra, c.8, s.319, h.16763; Tarih-i Taberî, c.5, s.73, Kesir b. Behz el-Hazremî'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.398; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.285.

2-el-Emval, s.245, h.567; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.300, h.31569.

قال : إِنَّهُ سَبَّكَ !

قال : سَبَّهُ أَوْ دَعُ ١ .

8/13

إِجْلَاءُ الْمُتَأَمِّرِينَ أَوْ حَبْسُهُمْ

1737 . شرح نهج البلاغة : قَدْ رُوِيَ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ كَانَ مِنَ الْمُنْحَرِفِينَ عَنْهُ (عليه السلام) ، وَأَنَّ عَلِيًّا سَبَّهَ إِلَى الْمَدَائِنِ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِنْ مَاتَ عَلِيٌّ فَلَا أَدْرَى مَا مَوْتُهُ ، وَإِنْ قُتِلَ فَعَسَى أَنِّي - إِنْ قُتِلَ - رَجَوْتُ لَهُ ٢ .

1738 . الغارات عن سعيد الأشعرى : اسْتَخْلَفَ عَلِيٌّ (عليه السلام) حِينَ سَارَ إِلَى النَّهْرَوَانَ رَجُلًا مِنَ النَّخَعِ يُقَالُ لَهُ : هَانِي بْنُ هُوَذَةَ ، فَكَتَبَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) : إِنْ غَنِيًّا وَبَاهِلَةً فَتَنُوا ، فَدَعَا اللَّهَ عَلَيْكَ أَنْ يَظْفِرَ بِكَ عَدُوُّكَ ، قَالَ : فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ (عليه السلام) : أَجْلِهِمْ مِنَ الْكُوفَةِ وَلَا تَدَعِ مِنْهُمْ أَحَدًا ٣ .

1739 . تاريخ الطبرى عن الْمُحَلِّ بْنِ خَلِيفَةَ : إِنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ مِنْ بَنَى سَدُوسٍ يُقَالُ لَهُ الْعِزَارُ بْنُ الْأَخْنَسِ كَانَ يَرَى رَأَى الْخَوَارِجَ ، خَرَجَ إِلَيْهِمْ ، فَاسْتَقْبَلَ وَرَاءَ الْمَدَائِنِ

١ . المصنّف لابن أبى شيبة : ج 8 ص 614 ح 147 ، كنز العمال : ج 11 ص 319

ح 31616 .

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 77 .

٣ . الغارات : ج 1 ص 18 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 356 ح 588 .

عَدِيَّ بنِ حَاتِمٍ وَمَعَهُ الْأَسْوَدُ بنُ قَيْسٍ وَالْأَسْوَدُ بنُ يَزِيدَ الْمُرَادِيَّانِ ، فَقَالَ لَهُ الْعِزَارُ
حِينَ اسْتَقْبَلَهُ: أَسَالِمُ غَانِمٍ ، أَمْ ظَالِمٌ آثِمٌ ؟

Adam: Ama bu, sana küfretti!

Ali (a.s): (Sen de) ona küfret¹ ya da serbest bırak!²

8/13

KOMPLOCLARA SÜRGÜN VEYA HAPİS

1737-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Rivayet edildiğine göre İmran b. Husayn, Ali'den (a.s) yolunu ayıranlar arasındaydı. Ali (a.s) onu Medain'e sürdü. Çünkü o, diyordu ki: Eğer Ali ölürse ölümü nasıl olur, bilemem; ama eğer öldürülürse (ki öldürülmesini umuyoruz), onun için ümitliyim!³

1738-el-Gârât [Said el-Eş'arî'den]: Ali (a.s) Nehrevan'a doğru hareket ettiğinde Naha' kabilesinden Hani b. Hevze adlı birini kendi yerine bıraktı. O da Ali'ye (a.s) "Ganî ve Bahile (kabileleri) fitne çıkardılar ve düşmanının sana karşı zafer kazanması için dua ettiler!" şeklinde bir mektup yazdı.

Bunun üzerine Ali (a.s) ona şöyle yazdı: Onları Kufe'den çıkar ve hiçbirini serbest bırakma!⁴

1739-Tarih-i Taberî [Muhil b. Halife'den]: Benî Sedus kabilesinden Ayzar b. Ahnes adlı biri Haricilerin görüşüne inandığı için onlara doğru yola çıktı. Medain'in dışında Adıyy b. Hatem ile karşılaştı. Yanında Esved b. Kays el-Muradî ve Esved b. Yezid el-Muradî de vardı. Ayzar, Adıy ile karşılaşınca ona dedi ki: Acaba ganimet toplayan esenlik içinde (biri) misin yoksa zalim bir günahkâr mısın?

1-Daha önceki konularda da belirtildiği üzere İmam (a.s), dostlarına kesinlikle küfretmemelerini, bunun çok çirkin bir davranış olduğunu defalarca bildirmiş; küfürden hoşlanmadığını, onun yerine var olan gerçeklerden bahsetmelerini tavsiye etmiştir. Dolayısıyla burada zikredilen rivayetlerde "küfretmeye salık verilmesi" konusu, İmam'ın yaşam tarzına aykırı olması hasebiyle muteber değildir. Bu konu hakkında detaylar, ileriki ciltlerde, Nehrevan Vakası başlığı altında işlenecektir. Çev.

2-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.614, h.147; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.319, h.31616.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.77.

4-el-Gârât, c.1, s.18; Biharu'l-Envar, c.33, s.356, h.588.

فَقَالَ عَدِيٌّ : لَا ، بَلْ سَالِمٌ غَانِمٌ ، فَقَالَ لَهُ الْمُرَادِيَّانِ : مَا قُلْتَ هَذَا إِلَّا لِشَرٍّ فِي نَفْسِكَ ، وَإِنَّكَ لَنَعْرِفُكَ يَا عِزَارُ بِرَأْيِ الْقَوْمِ ، فَلَا تُفَارِقْنَا حَتَّى نَذْهَبَ بِكَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَنُخْبِرَهُ خَبْرَكَ . فَلَمْ يَكُنْ بِأَوْشَكَ أَنْ جَاءَ عَلَى فَأَخْبَرَاهُ خَبْرَهُ ، وَقَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّهُ يَرَى رَأْيَ الْقَوْمِ ، قَدْ عَرَفْنَاهُ بِذَلِكَ .

فَقَالَ : مَا يَحِلُّ لَنَا دَمُهُ ، وَلَكِنَّا نَحْبِسُهُ .

فَقَالَ عَدِيٌّ بْنُ حَاتِمٍ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، ادْفَعَهُ إِلَيَّ وَأَنَا أَضْمِنُ إِلَّا يَأْتِيكَ مِنْ قَبْلِهِ مَكْرُوهُ .
فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ ١ .

Adiyy: Ganimet toplayan esenlik içinde biriyim, diye cevap verdi.

Murad kabilesinden olan o iki kişi Ayzar'a dediler ki: Bu sözü sadece içinde taşıdığın bir kötülükten dolayı söyledin. Ey Ayzar! Senin Haricilerin görüşünde olduğunu biliyoruz. O halde seni Emirülmüminin'in yanına götürmedikçe ve haberini ona bildir-medikçe bizden ayrılamayacaksın!

Çok geçmeden Ali (a.s) geldi. O ikisi Ayzar'ın haberini ona bildirdiler ve dediler ki: Ey Emirülmüminin! Bu, şu kavmin (Haricilerin) görüşündedir. Biz onun bu görüşte olduğunu anladık.

Ali (a.s): Kanı bize helal değil, ancak onu hapsedeceğiz, dedi.

Adiyy b. Hatem: Ey Emirülmüminin! Onu bana teslim et. Ben ondan yana size bir kötülük gelmeyeceğini garanti ediyorum, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) Ayzar'ı ona bıraktı.¹

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.89.

الفصل التاسع

السياسة الحربية

9/1

الاهتمام بالتدريب العسكري

أ : تعليم الجيش

1740 . الإمام علي (عليه السلام) - من وصيته لزياد بن النضر حين أنفذه على مقدمته إلى صفين - : اعلم أن مقدمة القوم عيونهم ، وعيون المقدمة طلائعهم ، فإذا أنت خرجت من بلادك ودنوت من عدوك فلا تسأم من توجيه الطلائع في كل ناحية ، وفي بعض الشعاب والشجر والخمر ، وفي كل جانب ، حتى لا يغيركم عدوكم ، ويكون لكم كمين .

ولا تسير الكتائب والقبائل من لدن الصباح إلى المساء إلا تعبئة ، فإن دهمكم أمر أو غشيتكم مكروه كنتم قد تقدمتم في التعبئة .

وإذا نزلتم بعدو أو نزل بكم فليكن معسكركم في أقبال الأشراف ، أو في سفاح الجبال ، أو أثناء الأنهار ؛ كيما تكون لكم رداء ودونكم مرداء . ولتكن مقاتلتكم من وجه واحد وأثنين .

وأجعلوا رقباءكم في صياصي الجبال ، وبأعلى الأشراف ، وبمناكب الأنهار ؛ يريئون لكم ؛ لئلا يأتيكم عدو من مكان مخافة أو أمن .

وإذا نزلتم فانزلوا جميعاً ، وإذا رحلتم فارحلوا جميعاً ، وإذا غشيتكم الليل فنزلتم فحفوا عسكركم بالرماح والترسة ، وأجعلوا رماطكم يلوون ترستكم ؛ كيلا تصاب لكم غرة ، ولا

تلقى لكم غفلة .

DOKUZUNCU FASIL

SAVAşA DAİR SİYASETİ

9/1

ASKERÎ EĞİTİME VERDİĞİ ÖNEM

a) Askerlerin Talimi

1740-İmam Ali (a.s) [Komutanlığa atayıp Sıffin'a gönderdiği Ziyad b. Nazr'a tavsiyesinde]: Bil ki öncü askerler ordunun gözleridir; bunların gözleri de, gözcülerdir. Kendi memleketinden çıkıp düşmana yaklaştığında gözcüleri her semte, dere ve ormana, gizli ve örtülü yerlere göndermekten usanma, bıkmama; çünkü düşmanlarınız size baskın yapabilir ve pusu kurmuş olabilirler. Beklenmedik bir durum ortaya çıktığında veya istenilmeyen bir vukuat olduğunda, savaşa hazırlıklı olmak amacıyla onlara askerî tatbikat yaptır; bunun dışında ordu, kabile ve bölüklerini sabah-tan akşama kadar yürütme.

Düşmanla karşılaştınız mı yahut düşman sizinle buluştu mu, ordugâhınızı yüksek yerlerin yanlarına yahut dağ eteklerine veya ırmak kıyılarına kurun ki sizin için bir yardımcı ve düşmana karşı siper olsun; ister bir yönden, ister iki yönden olsun düşmanla savaşınız. Düşmanın ansızın baskısından güvende olmanız, korkudan rahatlamanız için de dağların yüksekliklerine, tepebaşlarına, nehirlerin yüksek yerlerine gözcüler dakin.

Kondunuz mu hep birden konun; göçtünüz mü hep birden göçün. Gece basınca dinlenmek istediğinizde ordugâhın çevresine, mızrak ve siperle kuşanmış nöbetçiler dakin. Düşmanın baskınına

uğramamanız ve gafil avlanmamanız için ok atıcılarınız da onların yanında yer alsın.

وَأَحْرُسْ عَسْكَرَكَ بِنَفْسِكَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَرْقُدَ أَوْ تُصِيحَ إِلَّا غَرَارًا أَوْ مَضْمَضَةً. ثُمَّ لِيَكُنْ ذَلِكَ شَأْنَكَ وَدَأْبَكَ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى عَدُوِّكَ.

وَعَلَيْكَ بِالتَّائِي فِي حَرْبِكَ، وَإِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ إِلَّا أَنْ تُمَكِّنَكَ فُرْصَةً. وَإِيَّاكَ أَنْ تُقَاتِلَ إِلَّا أَنْ يَبْدُووكَ، أَوْ يَأْتِيكَ أَمْرِي. وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ^١.

1741 . عنه (عليه السلام) - وَمِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ (عليه السلام) لِمَعْقِلِ بْنِ قَيْسِ الرِّيَّاحِيِّ حِينَ أَنْفَذَهُ إِلَى الشَّامِ فِي ثَلَاثَةِ آلَافٍ مُقَدَّمَةٍ لَهُ - : اتَّقِ اللَّهَ الَّذِي لَا بُدَّ لَكَ مِنْ لِقَائِهِ وَلَا مُنْتَهَى لَكَ دُونَهُ. وَلَا تُقَاتِلَنَّ إِلَّا مَنْ قَاتَلَكَ. وَسِرِّ الْبَرْدَيْنِ. وَغَوِّرِ بِالنَّاسِ. وَرَقِّهِ فِي السَّيْرِ. وَلَا تَسِرْ أَوَّلَ اللَّيْلِ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ سَكَنًا وَقَدَرَهُ مُقَامًا لَا ظَنًّا. فَأَرِحْ فِيهِ بَدَنَكَ وَرَوِّحْ ظَهْرَكَ. فَإِذَا وَقَفْتَ حِينَ يَنْبَطِحُ السَّحَرُ أَوْ حِينَ يَنْفَجِرُ الْفَجْرُ فَسِرْ عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ. فَإِذَا لَقِيتَ الْعَدُوَّ فَقِفْ مِنْ أَصْحَابِكَ وَسَطًا، وَلَا تَدْنُ مِنَ الْقَوْمِ دُنُوًّا مِنْ يُرِيدُ أَنْ يُنْشِبَ الْحَرْبَ، وَلَا تَبَاعِدْ عَنْهُمْ تَبَاعُدَ مَنْ يَهَابُ الْبَأْسَ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي، وَلَا يَحْمِلَنَّكُمْ شَتَائِهِمْ عَلَى قِتَالِهِمْ قَبْلَ دُعَائِهِمْ وَالْإِعْذَارِ إِلَيْهِمْ^٢.

1742 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كِتَابٍ لَهُ (عليه السلام) إِلَى بَعْضِ أُمَرَاءِ جَيْشِهِ - : فَإِنْ عَادُوا إِلَى ظِلِّ الطَّاعَةِ فَذَاكَ الَّذِي نُحِبُّ، وَإِنْ تَوَافَتِ الْأُمُورُ بِالْقَوْمِ إِلَى الشَّقَاقِ وَالْعِصْيَانِ فَانْهَدِ بِمَنْ أَطَاعَكَ إِلَى مَنْ عَصَاكَ، وَاسْتَغْنِ بِمَنْ انْقَادَ مَعَكَ عَمَّنْ تَقَاعَسَ عَنْكَ؛ فَإِنَّ الْمُتَكَارِهَ مَغْيِبُهُ

١ . تحف العقول : ص 191، نهج البلاغة : الكتاب 11، وقعة صفين : ص 123 عن يزيد بن خالد بن قطن ; الأخبار الطوال : ص 166 كلها نحوه .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 12 .

خَيْرٌ مِنْ مَشْهَدِهِ ، وَقُعُودُهُ أَغْنَى مِنْ نُهُوضِهِ ١ .

Sen, şahsen orduyu gözetmeli ve korumalısın. Sabaha dek uykuya dalma, pek az uyu veya uykun, suyu ağzında çalkalamak gibi olsun. Düşmana ulaşana kadar durumun ve tutumun böyle olmalı. Savaşta ağırbaşlı ol, acele etmekten sakın; fakat uygun bir fırsat gelmişse, o başka. Sakın düşman saldırıya geçmeden veya benden bir emir almadan savaşa başlama. Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun.²

1741-İmam Ali (a.s) [Ma'kil b. Kays er-Riyahî'yi üç bin askerle öncü olarak Şam üzerine gönderirken ona tavsiyesi]: Kendisinden başka sığınıp varacağın olmayan ve mutlaka huzuruna çıkacağın Allah'tan sakın. Ancak seninle savaşanla savaş. Askerlerin ile sabah ve akşam serinliğinde hareket et, öğlen sıcağında konakla. Hızlı hareket ederek askerlerini yorma. Onları gecenin başlangıcında yürüyüşe geçirme. Çünkü Allah, o zamanı hareket vakti değil, dinlenme ve konaklama vakti kılmıştır. O Halde gece vakti bedenini rahatlat, bineğini dinlendir. Durup dinlendikten sonra seher vakti geldiğinde ya da şafak söktüğünde Allah'ın bereketiyle yürü. Düşmanla karşılaştığın zaman, askerlerinin ortasında yer al. Savaşı kızıştırmak isteyen kişi gibi düşmana yaklaşma, savaştan korkan kişi gibi de uzaklaşma. Böylece emrim sana ulaşınca kadar bekle. Onların size olan kini, onları doğru yola çağırmadan ve onlara karşı olan sorumluluğunuzu yerine getirmediği önce sizi tahrik ederek saldırıya geçirmesin.³

1742-İmam Ali (a.s) [Komutanlarından birine yazdığı mektubunda]: Eğer itaat gölgesine dönseler, zaten bizim istediğimiz de budur; yok, eğer gelişen olaylar onları ayrılık çıkarmaya, isyan etmeye yönelirse, içlerinden sana itaat edenlerle birlikte isyan edenlerin üzerine yürü. Gelmek istemeyenlerden vazgeç, itaat edenlerle yetin. Çünkü isteksizlerin hazır olmamaları, hazır olmalarından; oturmaları, harekete

١ . نهج البلاغة : الكتاب 4 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 67 ح 46 ؛ تذكرة الخواص : ص 166 .

2-Tuhefu'l-Ukul, s.191; Nehcü'l-Belaga, 11. Mektup; Vakât-u Sıffeyn, s.123, Yezid b. Halid b. Katan'dan; el-Ahbaru't-Tival, s.166.

3-Nehcü'l-Belaga, 12. Mektup.

geçmelerinden daha hayırlıdır.¹

1743 . عنه (عليه السلام): إِنْ زَحَفَ الْعَدُوُّ إِلَيْكُمْ فَصَفُّوا عَلَى أَبْوَابِ الْخَنَادِقِ ، فَلَيْسَ هُنَاكَ إِلَّا السُّيُوفُ ، وَلُزُومُ الْأَرْضِ بَعْدَ إِحْكَامِ الصُّفُوفِ ، وَلَا تَنْظُرُوا فِي وُجُوهِهِمْ ، وَلَا يَهْوِلَنَّكُمْ عَدَدُهُمْ ، وَانْظُرُوا إِلَى أَوْطَانِكُمْ مِنَ الْأَرْضِ . فَإِنْ حَمَلُوا عَلَيْكُمْ فَاجْتُنُوا عَلَى الرُّكْبِ ، وَاسْتَتَرُوا بِالْأَتْرِسَةِ ، صَفًّا مُحْكَمًا لَا خَلَلَ فِيهِ ، وَإِنْ أَدْبَرُوا فَاحْمِلُوا عَلَيْهِم بِالسُّيُوفِ ، وَإِنْ ثَبَتُوا فَاتَّبِعُوا عَلَى التَّعَابِي ، وَإِنْ انْهَزَمُوا فَارْكَبُوا الْخَيْلَ وَاطْلُبُوا الْقَوْمَ^٢ .

1744 . عنه (عليه السلام): إِنْ كَانَتْ - وَأَعُوذُ بِاللَّهِ - فِيكُمْ هَزِيمَةٌ فَتَدَاعَوْا ، وَادْكُرُوا اللَّهَ وَمَا تَوَعَّدَ بِهِ مَنْ فَرَّ مِنَ الزَّحْفِ ، وَبَكَّتُوا مِنْ رَأْيْتُمُوهُ وَلَّى . وَاجْمَعُوا الْأَلْوِيَةَ ، وَاعْتَقِدُوا . وَلْيُسْرِعِ الْمُخْفُونَ فِي رَدِّ مَنْ انْهَزَمَ إِلَى الْجَمَاعَةِ وَإِلَى الْمُعْسَكِرِ ، فَلْيَنْفِرْ مَنْ فِيهِ إِلَيْكُمْ ، فَإِذَا اجْتَمَعَ أَطْرَافُكُمْ ، وَأَتَتْ أُمْدَادُكُمْ ، وَأَنْصَرَفَ فُلُكُمُ ، فَالْحِقُوا النَّاسَ بِقُوَادِهِمْ ، وَأَحْكِمُوا تَعَابِيَهُمْ ، وَقَاتِلُوا ، وَاسْتَعِينُوا بِاللَّهِ ، وَأَصْبِرُوا ؛ وَفِي الثَّبَاتِ عِنْدَ الْهَزِيمَةِ ، وَحَمَلِ الرَّجُلِ الْوَاحِدِ الْوَاقِعِ بِشَجَاعَتِهِ عَلَى الْكَتِيبَةِ ، فَضْلٌ عَظِيمٌ^٣ .

1745 . تاريخ دمشق عن ابن عباس : عَقِمَ النِّسَاءُ أَنْ يَأْتِينَ بِمِثْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَاللَّهِ ، مَا رَأَيْتُ وَلَا سَمِعْتُ رَئِيسًا يُوزَنُ بِهِ ، لَرَأَيْتُهُ يَوْمَ صَفِّينَ وَعَلَى رَأْسِهِ عِمَامَةٌ قَدْ أَرْخَى طَرَفِيهَا ، كَأَنَّ عَيْنَيْهِ سِرَاجَا سَلِيطَ ، وَهُوَ يَقِفُ عَلَى

1-Nehcü'l-Belaga, 4. Mektup; Biharul-Envar, c.32, s.67, h.46; Tezkiretu'l-Havas, s.166.

٢ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 373 .

٣ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 373 .

شِرْذِمَةٌ يَحْضُرُهُمْ ، حَتَّىٰ اِنْتَهَىٰ اِلَيَّ وَاَنَا فِي كَنَفٍ مِّنَ النَّاسِ فَقَالَ:

1743-İmam Ali (a.s): Eğer düşman size doğru ilerlerse hendeklerin ağızlarına dizilin; orada artık safları düzenlemenin ardından iş, kılıçlara ve ayakların yere sağlam şekilde basmasına kalmıştır. Düşmanların yüzlerine bakmayın ve onların sayıları sizi korkutmasın, yeryüzündeki kendi vatanlarınıza bakın. Eğer size saldırırlarsa atlarınızın üzerinde eğilin ve zırhlarınızın arkasına saklanın; adeta hiçbir çatlağı bulunmayan sağlam bir kale oluşturun; eğer sırtlarını dönerlerse kılıçlarla onlara hamle edin. Durduklarında sizler de bir köşede durun; bozguna uğrayıp kaçtıklarında ise süratle peşlerine düşüp onları arayın.¹

1744-İmam Ali (a.s): Eğer [Allah'a sığınırım] içinizde hezimet olursa toplanıp dua edin; Allah'ı zikredin ve savaştan kaçanlara vaat ettiği azabı hatırlayın; sırtını dönenleri gördüğünüzde kınayın onları; sancakları toplayıp bir araya getirin. Hızlı biniciler kaçanları orduya geri çevirmek için alelacele harekete geçsinler; gizlenmiş olanlar da yerlerinden çıkıp aranızda katılınlar. Ordunun kanatları toplanınca ve gücünüz geri geldiğinde, hezimet durumu da sona erdiğinde orduyu komutanlarına emanet edin; kanatları güçlendirin ve savaşın. Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Hezimet anında sebat göstermekte ve bir kişinin şecaatle düşman üzerine hamle etmesinde büyük mükâfat vardır.²

1745-Tarih-i Dimeşk [İbn-i Abbas'tan]: Kadınlar, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib gibi birini doğurmaktan kısır kalmışlardır. Vallahi onunla boy ölçüşecek hiçbir reis ne gördüm ne de duydum. Sıffin Savaşı'nda onu gördüm; başındaki imamenin iki tarafını serbest bırakmıştı; gözleri sanki iki kuvvetli lamba gibiydi. Az bir grubun karşısında durmuş, onları savaşa teşvik ediyordu. Derken bana vardı; ben, halkın arasındaydım. Dedi ki:

1-Deaimu'l-İslam, c.1, s.373.

2-Deaimu'l-İslam, c.1, s.373.

مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ! اسْتَشْعِرُوا الْخَشْيَةَ، وَغُضُّوا الْأَصْوَاتَ، وَتَجَلَّبَبُوا السَّكِينَةَ،
وَأَعْمَلُوا الْأَسِنَّةَ، وَأَقْلِقُوا السُّيُوفَ قَبْلَ السَّلَّةِ، وَأَطْعِنُوا الرَّخَرَ، وَنَافِحُوا بِالظُّبَا، وَصَلُّوا
السُّيُوفَ بِالْخُطَا، وَالنَّبَالَ بِالرَّمَا حِ، فَإِنَّكُمْ بَعَيْنَ اللَّهِ وَمَعَ ابْنِ عَمِّ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله).
عَاوِدُوا الْكُرَّ، وَاسْتَحْيُوا مِنَ الْفَرِّ؛ فَإِنَّهُ عَارٌ بَاقٍ فِي الْأَعْقَابِ وَالْأَعْنَاقِ، وَنَارٌ يَوْمَ
الْحِسَابِ. وَطَيَّبُوا عَنْ أَنْفُسِكُمْ أَنْفُسًا، وَامْشُوا إِلَى الْمَوْتِ أَسْحَا. وَعَلَيْكُمْ بِهَذَا السَّوَادِ
الْأَعْظَمِ، وَالرَّوَاقِ الْمَطِيبِ، فَاضْرِبُوا ثَبَجَهُ؛ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ رَاكِبٌ صَعْبَةٌ، وَمُفْرَشٌ
ذِرَاعِيهِ، قَدْ قَدَّمَ لِلْوَثْبَةِ يَدًا، وَآخَرَ لِلتُّكُوصِ رِجْلًا، فَصَمَدًا صَمَدًا حَتَّى يَتَجَلَّى لَكُمْ
عَمُودُ الدِّينِ: ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرِكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾^{٣٢}.

1746 . الإمام علي (عليه السلام): لا تَمِيلُوا بِرَايَاتِكُمْ، وَلَا تُزِيلُوهَا، وَلَا تَجْعَلُوهَا
إِلَّا مَعَ شُجْعَانِكُمْ؛ فَإِنَّ الْمَانِعَ لِلذَّمَارِ وَالصَّابِرَ عِنْدَ نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمْ أَهْلُ
الْحِفَازِ... وَأَعْلَمُوا أَنَّ أَهْلَ الْحِفَازِ هُمْ الَّذِينَ يَحْفُونَ بِرَايَاتِهِمْ، وَيَكْتَفِنُونَهَا،
وَيَصِيرُونَ حِفَافِيهَا، وَوَرَاءَهَا، وَأَمَامَهَا، وَلَا يُضَيِّعُونَهَا، لَا يَتَأَخَّرُونَ عَنْهَا فَيُسَلِّمُوهَا،
وَلَا يَتَقَدَّمُونَ عَلَيْهَا فَيُفَرِّدُوهَا^٤.

١ . فى تاريخ دمشق «ترجمة الإمام علي(ع)» تحقيق محمد باقر المحمودى: «وأعلموا» (ج 3 ص 145 ح 1191).

٢ . محمد: 35.

٣ . تاريخ دمشق: ج 42 ص 460، مروج الذهب: ج 2 ص 389، عيون الأخبار لابن قتيبة: ج 1 ص 110؛ نهج البلاغة: الخطبة 66 وفيه من «معاشر المسلمين...»، خصائص الأئمة (عليهم السلام): ص 75، بشارة المصطفى: ص 141 كلها نحوه.

٤ . الكافي: ج 5 ص 39 ح 4 عن مالك بن أعين، بحار الأنوار: ج 32 ص 563 ح 468 وراجع

Ey Müslümanlar! Sakınmayı şiar edinin, seslerinizi aşağı getirin; sükûn cılbabını giyinin, mızrakları kullanın.¹ Kılıçlarınızı çekmeden önce kınlarındayken oynatın; sağdan soldan kılıç savurun ve keskin ucuyla vurun. Kılıçları adımlarla; okları da mızraklarla uyumlu hale getirin. Bilin ki siz Allah'ın nazarı altındasınız ve Resulullah'ın (s.a.a) amcasının oğluyla birliktesiniz.

Birbiri ardınca sürekli saldırın ve kaçmaktan utanın. Zira kaçmak gerideki nesiller için bir utanç ve hesap günü için de bir ateştir. (Savaşa) ruhunuzun bedenden ayrılmasından hoşlanın ve ölüme kolayca, sevinerek yürüyün. Bu büyük siyaha (Muaviye'nin büyük ordusuna) saldırın ve şu kurulmuş çadıra doğru ilerleyin, ortasından vurun. Zira şeytan oranın bir köşesinde gizlidir. Sıçrayıp saldırmak için ellerini önde, dönüp kaçmak için de ayaklarını geride tutmuş bir haldedir. O halde direnin; direnin ki sizler için dinin direği tecelli etsin. *"Siz üstünsünüz; Allah sizinle birliktedir, O amellerinizi asla eksiltmeyecektir."*^{2/3}

1746-İmam Ali (a.s): Sancaklarınızı sağa-sola çekmeyin, etrafını boşaltmayın ve onları ancak kahramanlarınızın yanına verin. Zira onlar, mukaddesatı savunan ve belalar indiğinde sabırlı davranan yiğit kişilerdir... Şunu bilin ki o muhafızlar, bayrağın etrafında dönüp duran; bayrağın önüne arkasına, sağına soluna geçip bayrağı koruyanlardır. Onu zayi etmezler; ne geri kalarak bayrağı düşmana teslim ederler, ne de öne geçip yalnız bırakırlar.⁴

نهج البلاغة : الخطبة 124 .

1-Tarih-i Dimeşk [İmam Ali (a.s) çevirisi, Muhammed Bakır el-Mahmudî imzalı tahkikinde] "mızraklarınızı açığa çıkarın" şeklinde geçmiştir.

2-Muhammed, 35.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.460; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.389; Uyunu'l-Ahbar, İbn-i Kuteybe, c.1, s.110; Nehcü'l-Belaga, 66. Hutbe, "Ey Müslümanlar!..." cümlesinden itibaren; Hasaisu'l-Eimme, s.75; Bişaretu'l-Mustafa, s.141.

4-el-Kâfi, c.5, s.39, h.4, Malik b. Âyun'dan; Biharu'l-Envar, c.32, s.563. Ayrıca

ب : تَنْظِيمُ الْجَيْشِ

1747 . دعائم الإسلام - في عليّ (عليه السلام) - : إِنَّهُ كَانَ إِذَا زَحَفَ لِلْقِتَالِ جَعَلَ مِيمَنَةً وَمِيسَرَةً وَقَلْبًا يَكُونُ هُوَ فِيهِ ، وَيَجْعَلُ لَهَا رَوَابِطُ ، وَيُقَدِّمُ عَلَيْهَا مُقَدِّمِينَ ، وَيَأْمُرُهُمْ بِخَفْضِ الْأَصْوَاتِ ، وَالِدُّعَاءِ ، وَاجْتِمَاعِ الْقُلُوبِ ، وَشَهْرِ السُّيُوفِ ، وَإِظْهَارِ الْعِدَّةِ ، وَلُزُومِ كُلِّ قَوْمٍ مَكَانَهُمْ ، وَرُجُوعِ كُلِّ مَنْ حَمَلَ إِلَى مَصَافِهِ بَعْدَ الْحَمَلَةِ^١ .

1748 . دعائم الإسلام - في عليّ (عليه السلام) - : إِنَّهُ كَانَ إِذَا زَحَفَ لِلْقِتَالِ يُعَيِّئُ الْكَتَائِبَ ، وَيُفَرِّقُ بَيْنَ الْقَبَائِلِ ، وَيُقَدِّمُ عَلَى كُلِّ قَوْمٍ رَجُلًا ، وَيُصَفِّفُ الصُّفُوفَ ، وَيُكْرِدِسُ الْكَرَادِيسَ ، ثُمَّ يَزْحَفُ إِلَى الْقِتَالِ^٢ .

1749 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كَيْفِيَّةِ الْقِتَالِ - : قَدِّمُوا الرِّجَالَ وَالرُّمَاهُ ؛ فَلْيَرْشُقُوا بِالنَّبْلِ ، وَلْيَتَنَاوَشِ الْجَنَابِ ، وَاجْعَلُوا الْخَيْلَ الرُّوَابِطَ وَالْمُنْتَجِبَةَ رِدَاءً لِلَّوَاءِ وَالْمُقَدِّمَةَ ، وَلَا تَتَشَبَّهُوا عَنْ مَرَاكِزِكُمْ لِفَارِسٍ شَدَّ مِنَ الْعَدُوِّ^٣ .

1750 . عنه (عليه السلام) - في وَصِيَّةٍ لَهُ (عليه السلام) وَصَّى بِهَا جَيْشًا بَعَثَهُ إِلَى الْعَدُوِّ - : فَإِذَا نَزَلْتُمْ بَعْدُوًّا أَوْ نَزَلَ بِكُمْ فَلْيَكُنْ مُعَسَّكُكُمْ فِي قُبُلِ الْأَشْرَافِ ، أَوْ سِفَاحِ الْجِبَالِ ، أَوْ أَتْنَاءِ الْأَنْهَارِ ؛ كَيْمَا يَكُونُ لَكُمْ رِدَاءٌ ، وَدُونَكُمْ مَرَدًّا . وَلْتَكُنْ مُقَاتِلَتُكُمْ مِنْ وَجْهِ وَاحِدٍ أَوْ اثْنَيْنِ . وَاجْعَلُوا لَكُمْ رُقَبَاءَ فِي صِيَاصِ الْجِبَالِ ، وَمَنَاكِبِ الْهَضَابِ ؛ لِئَلَّا يَأْتِيَكُمُ الْعَدُوُّ مِنْ مَكَانٍ مَخَافَةٍ أَوْ أَمْنٍ . وَأَعْلَمُوا أَنَّ مُقَدِّمَةَ الْقَوْمِ عُيُونُهُمْ ، وَعُيُونُ الْمُقَدِّمَةِ طَلَاتِعُهُمْ .

bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 124. Hutbe.

١ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 372 .

٢ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 372 .

٣ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 372 .

b) Orduyu Savaş Düzenine Geçirme

1747-Deaimu'l-İslam [Ali (a.s) hakkında]: Savaş için hazırlan-
dığında ordusu için sağ kanat, sol kanat ve ordunun kalbi denilen
orta gövdesini oluşturur, kendisi de ortada yer alırdı. Onları birbi-
rine bağlayacak şeritler de sağlıyordu. Öncü birlikleri de ordunun
önüne geçiriyor; onlara seslerini alçaltmalarını, dua etmelerini,
kalplerini birleştirmeyi, kılıçlarını çekmeyi, güçlerini göstermeyi,
her grubun kendi yerinde bulunmasını ve saldırıdan sonra ordu dü-
zeni içindeki yerine geri dönmelerini emrediyordu.¹

1748-Deaimu'l-İslam [Ali (a.s) hakkında]: O, savaş için hare-
kete geçtiğinde bölükleri yerleştirir, kabileleri ayırırdı; her toplulu-
ğun başına bir kişiyi bırakırdı. Safları düzene koyar, süvarileri
gruplara ayırırdı. Sonra da savaş için ileriye atılırdı.²

1749-İmam Ali (a.s) [Savaşın niteliği hakkında]: (Düşmanı) ok
yağmuruna tutmaları için piyadeler ve okçuları öne geçirin; iki taraf
da mızraklarla hücum etsinler. Süvari birliklerini ve özel güçleri,
sancağın ve öncülerin muhafızı kılın. Mevzinizi düşmanın yalnız
kalmış süvarisi için sakın terk etmeyin.³

1750-İmam Ali (a.s) [Düşman üzerine gönderdiği ordusuna
yazdığı mektubunda]: Düşmanın üzerine gittiğinizde veya düşman
üzerinize geldiği zaman, karargâhınızı yüksek yerlerin önlerine,
dağ eteklerine, nehirlerin kenarlarına kurun. Böylece hem oralardan
faydalanır, hem de düşmanın şerrinden korunursunuz. Savaşı bir ya
da iki cepheden sürdürün. Düşmanın, korktuğunuz ya da sizin için
güvenli olan bir yerden baskın yapmaması için dağ zirvelerine,
yüksek tepelere gözcüler dakin. Bilin ki ordunun öncüleri, ordunun
gözleridir; öncülerin gözleri de, onların öncüleridir.

1-Deaimu'l-İslam, c.1, s.372.

2-Deaimu'l-İslam, c.1, s.372.

3-Deaimu'l-İslam, c.1, s.372.

وَيَاكُمْ وَالتَّفَرُّقَ، فَإِذَا نَزَلْتُمْ فَانْزِلُوا جَمِيعاً، وَإِذَا ارْتَحَلْتُمْ فَارْتَحِلُوا جَمِيعاً. وَإِذَا غَشِيَكُمْ اللَّيْلُ فَاجْعَلُوا الرِّمَاحَ كِفَّةً، وَلَا تَذُقُوا النَّوْمَ إِلَّا غَرَاراً أَوْ مَضْمَضَةً^١.

ج : عَدَمُ مُفَارَقَةِ السَّلَاحِ فِي الْحَرْبِ

1751 . دعائم الإسلام : إِنَّهُ [عَلِيّاً (عليه السلام)] كَرِهَ أَنْ يُلْقَى الرَّجُلُ سِلَاحَهُ عِنْدَ الْقِتَالِ ; وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ ذِكْرِ صَلَاةِ الْخَوْفِ : ﴿وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ﴾، وَقَالَ : ﴿وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتَعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً﴾^٢، فَأَفْضَلُ الْأُمُورِ لِمَنْ كَانَ فِي الْجِهَادِ أَنْ لَا يُفَارِقَهُ السَّلَاحُ عَلَى كُلِّ الْأَحْوَالِ^٣.

د : انْتِهَازُ الْفُرْصَةِ

1752 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي وَصْفِ الْقِتَالِ - : مَنْ رَأَى فُرْصَةً مِنَ الْعَدُوِّ فَلْيَنْشُزْ، وَلْيَنْتَهِزِ الْفُرْصَةَ بَعْدَ إِحْكَامِ مَرْكَزِهِ، فَإِذَا قَضَى حَاجَتَهُ عَادَ إِلَيْهِ^٤.

1753 . وقعة صفين : أَقْبَلَ الْأَحْنَفُ بْنُ قَيْسِ السَّعْدِيِّ [فِي حَرْبِ صَفَيْنَ] فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ، وَاللَّهِ لَا تُصِيبُونَ هَذَا الْأَمْرَ أَذَلَّ عُنْقاً مِنْهُ الْيَوْمَ، قَدْ كَشَفَ الْقَوْمُ عَنْكُمْ قِنَاعَ الْحَيَاءِ، وَمَا يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينٍ، وَمَا يَصْبِرُونَ إِلَّا حَيَاءً ; فَتَقَدَّمُوا. فَقَالُوا: إِنَّا إِنْ تَقَدَّمْنَا الْيَوْمَ فَقَدْ تَقَدَّمْنَا أَمْسٍ، فَمَا تَقُولُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟

١ . نهج البلاغة : الكتاب 11 ، تحف العقول : ص 192 ، وقعة صفين : ص 124 ؛ الأخبار الطوال : ص 166 .

٢ . النساء : 102 .

٣ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 371 .

٤ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 372 .

Ayrılmaktan sakının; konakladığınız zaman topluca konaklayın, harekete geçtiğinizde de hep beraber hareket edin. Geceleyin, etrafınıza mızraklar dikin (mızrakçılar ordunun etrafında nöbet tutsun), uykunuz suyla ağzınızı çalkalamanız gibi (hafif ve tadımlık) olsun.¹

c) Savaşta Silahtan Ayrılmama

1751-Deaimu'l-İslam: Ali (a.s), savaş sırasında kişinin silahını yere bırakmasından hoşlanmazdı. Yüce Allah korku namazından söz ederken şöyle buyurmuştur: *"Silâhlarını üstlerinde bulundursunlar. Kâfirler, ansızın üstünüze bir saldırıda bulunmak için sizin silâhlarınızdan, teçhizatınızdan gafil olmanızı isterler."*² Savaşta bulunan biri için işlerin en üstünü, hiçbir durumda silahından ayrılmamasıdır.³

d) Fırsatı Değerlendirme

1752-İmam Ali (a.s) [Savaşta söz ederken]: Kim fırsatını bulursa düşmana hücum etsin; mevziini sağlama alarak bu fırsatı ganimet saysın ve istediğini elde edince de yerine geri dönsün.⁴

1753-Vakat-u Sıffeyn: Ahnef b. Kays es-Sadî, Sıffin Savaşı'nda öne çıkıp şöyle dedi: Ey Irak ahalisi! Andolsun Allah'a ki bu mesele yüzünden bugünkü kadar boynunuzu her zamankinden daha büyük bırakacak bir durumla karşılaşmayacaksınız. Şu kavim hayâ perdelerini sizden kaldırmıştır ve onlar din için savaşmıyorlar; sadece hayâ ettikleri için sabır gösteriyorlar. Öyleyse ileri atılın!

Dediler ki: Eğer bugün ilerleyecek olsak (ilerleyerek bir şeyler elde edecek olsaydık) aslında dün de ileri atılmıştık (bir şeyler elde ederdik); ey Emirülmüminin! Siz ne diyorsunuz?

1-Nehcü'l-Belaga, 11. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.192; Vakât-u Sıffeyn, s.124, Yezid b. Halid b. Katan'dan; el-Ahbaru't-Tival, s.166.

2-Nisa, 102.

3-Deaimu'l-İslam, c.1, s.371.

4-Deaimu'l-İslam, c.1, s.372.

قال: تَقَدَّمُوا فِي مَوْضِعِ التَّقَدُّمِ، وَتَأَخَّرُوا فِي مَوْضِعِ التَّأَخُّرِ؛ تَقَدَّمُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَقَدَّمُوا إِلَيْكُمْ^١.

هـ: الانسحابُ التَّاتِكِيّ

1754 . الإمام عليّ (عليه السلام) : الْفِرَارُ فِي أَوَانِهِ يَعْدِلُ الظُّفْرَ فِي زَمَانِهِ^٢.

1755 . عنه (عليه السلام) - كَانَ يَقُولُ لَا صَحَابَةَ عِنْدَ الْحَرْبِ - : لَا تَشْتَدَنَّ عَلَيْكُمْ فَرَّةٌ بَعْدَهَا كَرَّةٌ، وَلَا جَوْلَةٌ بَعْدَهَا حَمَلَةٌ^٣.

9/2

تَأْسِيسُ الْقُوَّاتِ الْخَاصَّةِ

1756 . الإمام الصادق (عليه السلام) : كَانُوا - شُرَطَةُ الْخَمِيسِ - سِتَّةَ آلَافِ رَجُلٍ أَنْصَارُهُ [أَيَّ عَلِيٍّ (عليه السلام)]^٤.

1757 . الاختصاص عن عليّ بن الحكم : أَصْحَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الَّذِينَ قَالَ لَهُمْ : تَشَرَّطُوا، فَأَنَا أُشَارِطُكُمْ عَلَى الْجَنَّةِ، وَلَسْتُ أُشَارِطُكُمْ عَلَى ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ - ; إِنَّ نَبِيَّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِيمَا مَضَى قَالَ لَا صَحَابَةَ : تَشَرَّطُوا، فَإِنِّي لَسْتُ أُشَارِطُكُمْ إِلَّا عَلَى الْجَنَّةِ - وَهُمْ :

١ . وقعة صفين : ص 406، بحار الأنوار : ج 32 ص 511 ح 437.

٢ . غرر الحكم : ح 2003.

٣ . نهج البلاغة : الكتاب 16، عيون الحكم والمواعظ : ص 530 ح 9644 وفيه «صولة» بدل «حملة».

٤ . الاختصاص : ص 2.

سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، وَالْمَقْدَادُ، وَأَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ، وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ، وَأَبُو سَاسَانَ وَأَبُو عَمْرٍو
الْأَنْصَارِيُّانِ، وَسَهْلٌ - بَدْرِيُّ - وَعُثْمَانُ ابْنَا حَنِيفِ الْأَنْصَارِيِّ، وَجَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ.

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: İleri gitmek gerektiğinde ileri gidin, geri çekilmek gerektiğinde de geri çekilin; onlar size doğru ilerlemeden önce siz onların üzerine yürüyün.¹

e) Geri Çekilme Taktiği

1754-İmam Ali (a.s): Yeri geldiğinde yapılan kaçış, zamanında zafere varıştır.²

1755-İmam Ali (a.s): [Savaş sırasında ashabına şöyle buyuruyordu]: Geriye çekilip tekrar saldırmak, size ağır gelmesin!³

9/2

ÖZEL KUVVET BİRİMLERİ OLUŞTURMAK

1756-İmam Sadık (a.s): Ali'nin (a.s) yarenlerinden altı bin kişi özel orduyu oluşturun.⁴

1757-el-İhtisas [Ali b. Hakem'den]: Emirülmüminin'in (a.s) ashabı, Ali'nin (a.s) kendilerine "Söz verin, ben sizinle cennet koşuluyla anlaşma yapıyorum; sizinle altın ve gümüş üzerine anlaşacak değilim" buyurduğu kimselerdi. (Nitekim Peygamberimiz de (s.a.a) geçmişte ashabına "Söz verin ki; ben sizinle ancak cennet üzerine anlaşırım" buyurmuştu). Bu kimseler; Selman el-Farsî, Mikdat, Ebuzer el-Gifarî, Ammar b. Yasir, Ebu Sâsân el-Ensârî, Ebu Amr el-Ensârî, Huneyf el-Ensârî'nin iki oğlu Sehl (Bedir savaşçısı) ile Osman ve Cabir b. Abdullah el-Ensârî idi.

1-Vakat-u Siffeyn, s.406; Biharul-Envar, c.32, s.511, h.437.

2-Gururu'l-Hikem, h.2003.

3-Nehcü'l-Belaga, 16. Mektup; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.530, h.9644.

4-el-İhtisas, s.2.

وَمِنْ أَصْفِيَاءِ أَصْحَابِهِ، عَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ الْخُزَاعِيُّ عَرَبِيٌّ، وَمَيْثَمُ التَّمَارُ - وَهُوَ مَيْثَمُ ابْنُ يَحْيَى، مَوْلَى -، وَرُشَيْدُ الْهَجَرِيِّ، وَحَبِيبُ بْنُ مُظَهَّرِ الْأَسَدِيِّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ.

وَمِنْ أَوْلِيَائِهِ: الْعَلَمُ الْأَزْدِيُّ، وَسُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ الْجُعْفِيُّ، وَالْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْوَرِ الْهَمْدَانِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيُّ، وَأَبُو يَحْيَى حَكِيمُ بْنُ سَعْدِ الْحَنْفِيِّ.

وَكَانَ مِنْ شُرَطَةِ الْخَمِيسِ: أَبُو الرَّضِيِّ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى الْحَضْرَمِيُّ، وَسَلِيمُ بْنُ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، وَعُبَيْدَةُ السَّلْمَانِيُّ الْمُرَادِيُّ، عَرَبِيٌّ.

وَمِنْ خَوَاصِّهِ: تَمِيمُ بْنُ حَذِيمِ النَّاجِي - وَقَدْ شَهِدَ مَعَ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) -، [و] قَنْبَرُ مَوْلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ، [و] أَبُو فَاخِتَةَ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ - وَكَانَ كَاتِبَهُ -^١.

1758 . رجال الكشي عن أبي الجارود: قُلْتُ لِلْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ: مَا كَانَ مَنْزِلُهُ هَذَا الرَّجُلِ [عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام)] [فِيكُمْ؟ قَالَ: مَا أَدْرِي مَا تَقُولُ! إِلَّا أَنْ سُوِفْنَا كَانَتْ عَلَى عَوَاتِقِنَا، فَمَنْ أَوْمَى إِلَيْهِ ضَرْبَانُهُ بِهَا. وَكَانَ يَقُولُ لَنَا: تَشَرَّطُوا، فَوَاللَّهِ مَا اشْتَرَاظُكُمْ لَذَهَبَ وَلَا لَفِضَةٌ، وَمَا اشْتَرَاظُكُمْ إِلَّا لِلْمَوْتِ، إِنَّ قَوْمًا مِنْ قَبْلِكُمْ مِنْ [بَنِي إِسْرَائِيلَ] تَشَارَطُوا بَيْنَهُمْ، فَمَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَانَ نَبِيٌّ قَوْمِهِ، أَوْ نَبِيٌّ قَرِينَتِهِ، أَوْ نَبِيٌّ نَفْسِهِ، وَإِنَّكُمْ لَبِمَنْزِلَتِهِمْ، غَيْرَ أَنَّكُمْ لَسْتُمْ بِأَنْبِيَاءٍ^٢.

١ . الاختصاص: ص 2؛ الفهرست لابن النديم: ص 223 وفيه إلى «إلا على الجنة».

٢ . رجال الكشي: ج 1 ص 19 ح 8، بحار الأنوار: ج 42 ص 150 ح 16.

Amr b. Hamik el-Huzaî Arabî, Meysem et-Temmar (azat edilmiş bir köle olan Meysem b. Yahya), Ruşeyd el-Hecerî, Habib b. Muzahhar el-Esedî ve Muhammed b. Ebubekir onun seçkin yarenlerindendi.

Alem el-Ezdî, Suveyd b. Gafele el-Cûfî, Haris b. Abdullah el-Âver el-Hemdanî, Ebu Abdullah el-Cedelî ve Ebu Yahya Hekim b. Sâd el-Hanefî onun dostlarındandı.

Ebu'r-Razi Abdullah b. Yahya el-Hazremî, Selim b. Kays el-Hilâlî ve bir Arap olan Ubeyde es-Selmanî el-Muradî onun özel kuvvetlerindendi.

Ali'nin (a.s) yanında şehit olan Temim b. Hizyem en-Nacî, Ali b. Ebu Talib'in azat ettiği köle olan Kamber, Benî Haşim'in azat ettiği köle Ebu Fahite ve yine İmam'ın kâtibi Ubeydullah b. Ebu Rafi onun has yarenlerindendi.¹

1758-Rical-i Keşşî [Ebu Carud'dan]: Esbag b. Nubate'ye "Bu kişinin [Ali (a.s)] sizin aranızdaki konumu nedir?" diye sordum.

Dedi ki: Ne söylediğini bilmiyorum! Ancak kılıçlarımız omuzlarımızdaydı ve kime işaret etse, kılıçlarımızı ona indirirdik. Bize diyordu ki: Söz verin! Allah'a andolsun ki sizin anlaşmanız altın ve gümüş için değildir; sizin anlaşma ve ahdiniz ölümden başka bir şey için değildir. Doğrusu sizden önce geçmiş olan [İsrailoğullarından] bir topluluk aralarında sözleştiler. Onlardan hiçbirisi kendi kavminin veya köyünün ya da kendi nefsinin peygamberi olmadan ölmedi. Sizler de onların konumundasınız; ancak peygamber değilsiniz!²

1-*el-İhtisas*, s.2; *el-Fihrist*, İbn-i Nedim, s.223, bu kaynakta "...ancak cennet üzerine anlaşırım" ibaresi geçmiştir.

2-*Rical-ı Keşşî*, c1, s.19, h.8; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.151, h.18.

1759 . رجال الكشي : روى عن أمير المؤمنين (عليه السلام) أنه قال لعبد الله بن يحيى الحضرمي يوم الجمل : أبشر يا بن يحيى ; فأنت وأبوك من شرطة الخميس حقاً ، لقد أخبرني رسول الله (صلى الله عليه وآله) باسمك واسم أبيك في شرطة الخميس ، والله سماكم شرطة الخميس على لسان نبيه (صلى الله عليه وآله) . وذكر أن شرطة الخميس كانوا ستة آلاف رجل ، أو خمسة آلاف^١ .

9/3

العناية الخاصة بالقوات المسلحة

1760 . الإمام علي (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر - : ثم تفقد من أمورهم ما يتفقد الوالدان من ولدهما ، ولا يتفاقم في نفسك شيء قويتهم به . ولا تحقرن لطفاً تعاهدتهم به وإن قل ؛ فإنه داعية لهم إلى بدل النصيحة لك ، وحسن الظن بك . ولا تدع تفقد لطيف أمورهم اتكالا على جسيمها ؛ فإن لليسير من لطفك موضعاً ينتفعون به ، وللجسيم موضعاً لا يستغنون عنه .

وليكن أثر رؤوس جندك عندك من واسأهم في معونته ، وأفضل عليهم من جدته بما يسعهم ويسع من وراءهم من خلوف أهلكهم ، حتى يكون همهم همّاً واحداً في جهاد العدو ؛ فإن عطفك عليهم يعطف قلوبهم عليك . وإن أفضل قرّة عين الولاء استقامة العدل في البلاد ، وظهور مودة الرعية ، وإنه لا تظهر مودتهم إلا بسلامة صدورهم ، ولا تصح نصيحتهم إلا بحيطتهم على ولأه أمورهم ، وقلة استنقال دولهم ، وترك استبطاء انقطاع مدتهم .

١ . رجال الكشي : ج 1 ص 24 ح 10 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 151 ح 18 .

1759-Rical-i Keşşî: Emirülmüminin'in (a.s) Cemel Savaşı'nda Abdullah b. Yahya el-Hazremî'ye şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Müjdeler olsun sana ey İbn-i Yahya! Zira sen ve baban, gerçekten özel güçlersiniz. Resulullah (s.a.a) bana, senin ve babanın ismini özel güçlerin içinde olarak bildirdi. Allah sizi Peygamberinin (s.a.a) diliyle özel güçler olarak adlandırmıştır. Sonra özel güçlerin (Şurtatu'l-Hamis) sayısının altı bin veya beş bin kişi olduğunu zikretti.¹

9/3

SİLAHLI GÜÇLERE ÖZEL İHTİMAM

1760-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e yazdığı ahitnamesinde]: Babaların oğullarını gözetmesi gibi sen de onların işlerini gözet. Onlara yaptığın iyiliği büyük görme, verdiğin şey az bile olsa bunu basit görme. Çünkü bu ihsan, onların, senin hayrını dilemelerine ve hüsnü zanda bulunmalarına vesile olur. "Önemli şeyler yapacağım" diye basit işlerini ihmal etme. Lütfettiğin az bile olsa, bir yerde işe yarar, kolaylık sağlar. Büyüğünün de yeri vardır, ona da ihtiyaç duymazlık edemezler.

Yanında en çok itibar gören kumandanların, askerine yardımda cömert davranmalı, onlara yardım etmeli, geride bıraktıkları ailelerinin ihtiyacını gidermelidir. Sonuçta onların tek derdi, tasası, en mühim işleri düşmanla cihat olmalıdır. Onları koruyup şefkatli davranman, kalplerinin sana meyiletmesine sebep olur. Valilerin gözlerini aydın eden işlerin en üstünü, ülkede adaletin hâkim olması, halk arasında sevginin, dostluğun yayılmasıdır. Aralarında sevginin yayılması da ancak gönüllerinin selamet ve huzur içinde olması ile mümkündür. Hayır dilemeleri de ancak işleri hususunda valilerinin etrafını sarmaları, devletinin yükünün omuzlarına ağır gelmemesi ve yöneticiliğinin uzamasından usanmamalarıyla mümkün olur.

1-Rical-ı Keşşî, c.1, s.24, h.10; Biharul-Envar, c.42, s.151, h.18.

فَافْسَحْ فِي آمَالِهِمْ ، وَوَاصِلْ فِي حُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ ، وَتَعَدِيدِ مَا أَبْلَى ذَوُو الْبَلَاءِ مِنْهُمْ ؛ فَإِنَّ كَثْرَةَ الذِّكْرِ لِحُسْنِ أَعْمَالِهِمْ تَهْزُ الشُّجَاعَ ، وَتُحَرِّضُ النَّاكِلَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ اعْرِفْ لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْهُمْ مَا أَبْلَى ، وَلَا تَضْمَنْ بَلَاءَ أَمْرٍ إِلَى غَيْرِهِ ، وَلَا تُقْصِرَنَّ بِهِ دُونَ غَايَةِ بَلَاءِهِ ، وَلَا يَدْعُونَكَ شَرَفُ أَمْرٍ إِلَى أَنْ تُعْظِمَ مِنْ بَلَاءِهِ مَا كَانَ صَغِيرًا ، وَلَا ضَعْفُ أَمْرٍ إِلَى أَنْ تَسْتَصْغِرَ مِنْ بَلَاءِهِ مَا كَانَ عَظِيمًا^١ .

9/4

الاهتمامُ بِمَعْنَوِيَّاتِ الْجَيْشِ

أ : التَّحْرِيزُ

1761 . الكافي عن أبي صادق : سَمِعْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يُحَرِّضُ النَّاسَ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ : الْجَمَلِ ، وَصَفَيْنَ ، وَيَوْمِ النَّهْرِ ؛ يَقُولُ : عِبَادَ اللَّهِ ، اتَّقُوا اللَّهَ ، وَغُضُّوا الْأَبْصَارَ ، وَاخْفِضُوا الْأَصْوَاتَ ، وَأَقْلُوا الْكَلَامَ ، وَوَطَّنُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الْمُنَازَلَةِ ، وَالْمُجَادَلَةِ ، وَالْمُبَارَزَةِ ، وَالْمُنَاضَلَةِ ، وَالْمُنَابَذَةِ ، وَالْمُعَانَقَةِ ، وَالْمُكَادِمَةِ ، وَاثْبُتُوا (وَاذْكُرُوا) اللَّهُ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ * وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ^{٢، ٣}

1762 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ (ع) لِابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ لَمَّا أَعْطَاهُ الرَّايَةَ يَوْمَ الْجَمَلِ - : تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا تَزُلْ ، غَضٌّ عَلَى نَاجِذِكَ . أَعْرِ اللَّهَ جُمُجُمَتَكَ . تَدِ فِي الْأَرْضِ قَدَمَكَ . اِرْمِ بِبَصْرِكَ أَقْصَى الْقَوْمِ ، وَغَضٌّ بِصْرِكَ ، وَأَعْلَمُ أَنَّ النَّصْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 137 ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 361 كلاهما نحوه .

٢ . الأنفال : 45 - 46 .

٣ . الكافي : ج 5 ص 38 ح 2 ، الإرشاد : ج 1 ص 265 ، وقعة صفين : ص 204 عن الحضرمي ؛

المعيار والموازنة : ص 158 ، شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 26 كلاًهما نحوه .

سُبْحَانَهُ^۱.

O halde halkın arzularını yerine getir, onlara güzel övgüde bulun, tahammül ettikleri zorlukları sürekli dile getir. Çünkü yaptıkları güzel işleri çokça zikretmek, yiğitlikleri hareketlendirir, geri kalmış olanları işe teşvik eder inşallah! Her ferdin başına geleni bil! Birinin yaptığı işi ve çektiği zahmeti, başkasına mal etme, herkese yaptığığın karşılığını eksiltmeden ver. Kişinin eşraftan olması, yaptığı küçük işi büyük görmene; düşkünlerden olması da, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın!²

9/4

ORDUNUN MORALİNE ÖNEM VERME

a) Teşvik

1761-el-Kâfi [Ebu Sadık'tan]: Ali'yi (a.s) üç yerde insanları teşvik ederken gördüm; Cemel, Sıffin ve Nehrevan'da şöyle diyordu: Ey Allah'ın kulları! Allah'tan sakının; bakışlarınızı aşağı indirin; seslerinizi alçaltın, sözü azaltın; kendinizi savaşa, mücadeleye, karşılaşmaya, çarpışma ve çatışmaya, boğazlaşma ve parçalamaya hazırlayın. Sebat gösterin. *"Ey inananlar, bir toplulukla karşılaştınız mı mutlaka sebat edin ve Allah'ı çokça anın da kurtulun, muradınıza erin. Allah'a ve Peygamberine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, sonra zayıflarsınız ve kuvvetiniz kalmaz; sabredin, şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir."*^{3/4}

1762-İmam Ali (a.s) [Cemel Savaşı'nda, sancağı verdiği oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye hitaben yaptığı konuşmasında]: Dağlar yerinden ayrılrsa da sen yerinden ayrılma; dişini sık, başını Allah'a emanet et, ayağını yere bas ve diren! Gözünü ordunun ta sonuna dik, gö-

۱ . نهج البلاغة : الخطبة 11 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 155 .

2-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.137; Deaimu'l-İslam, c.1, s.361.

3-Enfal, 45-46.

4-el-Kâfi, c.5, s.38, h.2; el-İrşad, c.1, s.265; Vakât-u Sıffeyn, s.204, Hazremî'den; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.158; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.26.

zünü kıs ve bil ki yardım ve zafer ancak şanı yüce olan Allah katındandır.¹

1763 . عنه(عليه السلام) - مِمَّا كَانَ يَقُولُهُ لِأَصْحَابِهِ عِنْدَ الْحَرْبِ - : لَا تَشْتَدَّنَّ عَلَيْكُمْ فَرَّةٌ بَعْدَهَا كَرَّةٌ، وَلَا جَوْلَةٌ بَعْدَهَا حَمَلَةٌ، وَأَعْطُوا السُّيُوفَ حُقُوقَهَا . وَوَطِّئُوا لِلْجُنُوبِ مَصَارِعَهَا ، وَأَذْمُرُوا أَنْفُسَكُمْ عَلَى الطَّعْنِ الدَّعْسِيِّ وَالضَّرْبِ الطَّلْحَفِيِّ . وَأَمِيتُوا الْأَصْوَاتَ ؛ فَإِنَّهُ أَطْرَدُ لِلْفِشْلِ . فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ مَا أَسْلَمُوا ، وَلَكِنْ اسْتَسْلَمُوا ، وَأَسْرُوا الْكُفْرَ ، فَلَمَّا وَجَدُوا أَعْوَانًا عَلَيْهِ أَظْهَرُوهُ^۲ .

1764 . عنه(عليه السلام) - فِي حَتِّ أَصْحَابِهِ عَلَى الْقِتَالِ - : فَقَدُّمُوا الدَّارِعَ ، وَأَخْرُوا الْحَاسِرَ ، وَعَضُّوا عَلَى الْأَضْرَاسِ ؛ فَإِنَّهُ أَنْبَى لِلْسُّيُوفِ عَنِ الْهَامِ . وَالتَّوَوَّا فِي أَطْرَافِ الرِّمَاحِ ؛ فَإِنَّهُ أَمُورٌ لِلْأَسِنَّةِ . وَغَضُّوا الْأَبْصَارَ ؛ فَإِنَّهُ أَرْبَطُ لِلْجَاشِ ، وَأَسْكَنُ لِلْقُلُوبِ . وَأَمِيتُوا الْأَصْوَاتَ ؛ فَإِنَّهُ أَطْرَدُ لِلْفِشْلِ . وَرَايَتُكُمْ فَلَا تُمِيلُوهَا ، وَلَا تُخْلُوهَا ، وَلَا تَجْعَلُوهَا إِلَّا بِأَيْدِي شُجْعَانِكُمْ وَالْمَانِعِينَ الذَّمَارَ مِنْكُمْ ؛ فَإِنَّ الصَّابِرِينَ عَلَى نُزُولِ الْحَقَائِقِ هُمُ الَّذِينَ يَحْفُونَ بِرَايَتِهِمْ ، وَيَكْتَفُونَهَا ؛ حَفَافِيهَا وَوَرَاءَهَا وَأَمَامَهَا ، لَا يَتَأَخَّرُونَ عَنْهَا فَيُسْلِمُوهَا ، وَلَا يَتَقَدَّمُونَ عَلَيْهَا فَيُفْرِدُوهَا .

أَجْزَأُ امْرُؤُ قَرْنِهِ ، وَآسَى أَخَاهُ بِنَفْسِهِ ، وَلَمْ يَكِلْ قَرْنَهُ إِلَى أَخِيهِ ، فَيَجْتَمِعَ عَلَيْهِ قَرْنُهُ وَقَرْنُ أَخِيهِ . وَآيَمُ اللَّهِ لَئِنْ فَرَرْتُمْ مِنْ سَيْفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلَمُوا مِنْ سَيْفِ الْآخِرَةِ ، وَأَنْتُمْ لَهَا مِيمُ الْعَرَبِ ، وَالسَّنَامُ الْأَعْظَمُ ؛ إِنَّ فِي الْفِرَارِ مَوْجِدَةَ اللَّهِ ، وَالذُّلَّ الْإِلَازِمَ ، وَالْعَارَ الْبَاقِيَ . وَإِنَّ الْفَارَّ

1-Nehcü'l-Belaga, 11. Hutbe; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.155.

۲ . نهج البلاغة : الكتاب 16 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 530 ح 9644 .

لَغَيْرُ مَزِيدٍ فِي عُمُرِهِ ، وَلَا مَحْجُوزٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ يَوْمِهِ . مَنْ الرَّائِحُ إِلَى اللَّهِ كَالظَّمَانِ يَرِدُ الْمَاءَ ؟
الْجَنَّةُ تَحْتَ أَطْرَافِ الْعَوَالِي ! الْيَوْمَ تُبْلَى الْأَخْبَارُ ! وَاللَّهِ لَا نَأْشُوقُ إِلَى لِقَائِهِمْ مِنْهُمْ إِلَى
دِيَارِهِمْ !!

1763-İmam Ali (a.s) [Düşmanla karşılaştığı zaman ashabına şöyle buyurmuştur]: Saldırmak için kaçmak ve geri çekilip tekrar hamle etmek size ağır gelmesin. Kılıçların haklarını verin; vurduğunuz zaman yaralayacak ve zarar verecek şekilde hassas yerlerine vurun, kendinizi öldürücü yaralar açmaya, şiddetli darbeler vurmaya teşvik edin. Seslerinizi kesin; çünkü sessizlik gevşeme ve çözölmeyi uzaklaştırır. Tohumu yarana, insanı yaratana andolsun ki onlar Müslüman olmadılar; Müslüman'mış gibi göründüler. Küfürlerini gizlediler, kendilerine yardımcıları bulunca da onu açığa vurdular.¹

1764-İmam Ali (a.s) [Ashabını cihada teşvik ederken]: Zırhlı olmayanları geriye, zırhlıları öne alın ve dişinizi sıkın; çünkü bu, kılıcı insanın başından uzaklaştırır. Mızraklar karşısında zikzaklar çizin; böylesi düşman mızraklarından kurtuluş için daha tesirlidir. Gözlerinizi kısın; bu size cesaret ve kalbinize huzur verir. Seslerinizi kısın ki, bu da gevşekliği giderir. Bayrağınızı diktiğiniz yerde sabit tutup, başıboş bırakmayın ve onu ancak içinizdeki yiğitlere verin. Onlar, savunması gerekeni savunan, uğradıkları meşakatlere direnen, sabreden, bayrağın etrafında dönüp duran, bayrağın önüne arkasına, sağına soluna geçip bayrağı koruyanlardır. Ne geri kalarak bayrağı düşmana teslim ederler, ne de öne geçip yalnız bırakırlar.

Savaşta düşmanla karşılaşınca herkes rakibine yetsin, kardeşini de himaye etsin. Rakibini arkadaşına bırakmasın. Bu takdirde o iki rakip karşısında yalnız kalır: Kendi rakibi ve kardeşinin rakibi.

Allah'a yemin olsun, dünya kılıcından kaçsanız da, ahiret kılıcından korunmuş olamazsınız. Siz Arabın büyükleri, ileri gelenleri, hamiyetlilerisiniz. Savaşta kaçmak, Allah'ın gazabına uğramaya, zillete düşmeye sebep olur ve ebedî bir utançtır. Kaçan kimse, ömrünü uzatmaz, kendisiyle ölüm günü arasına bir engel koyamaz. Suyu koşan susuz kimse gibi, Allah'a doğru giden kimse kimdir? Cennet, mızrakların gölgeleri altındadır. Bugün haberler açıklanır. Allah'a andolsun, düşmanların kendi diyarlarını özlediği kadar, ben de onlarla karşılaşmayı özleyorum, şevk duyuyorum.

1-Nehcü'l-Belaga, 16. Mektup; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.530, h.9644, bu kaynakta "tohumu yarana..." bölümü yer almamıştır.

اللَّهُمَّ فَإِنْ رَدُّوا الْحَقَّ فَافْضُضْ جَمَاعَتَهُمْ، وَشَتِّتْ كَلِمَتَهُمْ، وَأَبْسِلْهُمْ بِخَطَايَاهُمْ، إِنَّهُمْ لَنْ يَزُولُوا عَنْ مَوَاقِفِهِمْ دُونَ طَعْنِ دِرَاكِ؛ يَخْرُجُ مِنْهُمْ النَّسِيمُ، وَضَرْبُ يَفْلِقُ الْهَامَ، وَيُطِيحُ الْعِظَامَ، وَيُنْدِرُ السَّوَاعِدَ وَالْأَقْدَامَ، وَحَتَّى يُرْمَوْا بِالْمَنَاسِرِ تَتَّبِعُهَا الْمَنَاسِرُ، وَيُرْجَمُوا بِالْكَتَائِبِ تَقْفُوهَا الْحَلَائِبُ، وَحَتَّى يُجَرَّ بِيْلَادُهُمُ الْخَمِيسُ يَتْلُوهُ الْخَمِيسُ، وَحَتَّى تَدْعَى الْخُبُولُ فِي نَوَاحِرِ أَرْضِهِمْ، وَبِأَعْنَانِ مَسَارِيهِمْ وَمَسَارِحِهِمْ^١.

1765 . الكافي عن مالك بن أعين: حَرَضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ النَّاسَ بِصَفَيْنَ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ دَلَّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ، وَتُشْفِي بِكُمْ عَلَى الْخَيْرِ، وَالْإِيمَانِ بِاللَّهِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ، وَجَعَلَ ثَوَابَهُ مَغْفِرَةً لِلذَّنْبِ، وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ، وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ﴾^٢. فَسَوَّوْا صُفُوفَكُمْ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوصِ.

فَقَدِّمُوا الدَّارِعَ، وَأَخْرُوا الْحَاسِرَ، وَعَضُّوا عَلَى النَّوَاجِذِ؛ فَإِنَّهُ أَنْبَى لِلسُّيُوفِ عَلَى الْهَامِ، وَالتَّوَّأَوْا عَلَى أَطْرَافِ الرِّمَاحِ؛ فَإِنَّهُ أَمُورٌ لِلْأَسِنَّةِ، وَغَضُّوا الْأَبْصَارَ؛ فَإِنَّهُ أَرْبَطُ لِلْجَأَشِ، وَأَسْكَنُ لِلْقُلُوبِ، وَأَمِيتُوا الْأَصْوَاتَ؛ فَإِنَّهُ أَطْرَدُ لِلْفَشْلِ، وَأُولَى بِالْوَقَارِ^٣.

1766 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ -: لَا يَصْبِرُ عَلَى الْحَرْبِ وَيَصْدُقُ فِي اللَّقَاءِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ: مُسْتَبَصِّرٌ فِي دِينٍ، أَوْ غَيْرَانُ عَلَى حُرْمَةٍ، أَوْ مُمْتَعِضٌ مِنْ ذُلٍّ^٤.

١ . نهج البلاغة: الخطبة 124 وراجع الإرشاد: ج 1 ص 266 ووقعة صفين: ص 235.

٢ . الصف: 4.

٣ . الكافي: ج 5 ص 39 ح 4.

٤ . شرح نهج البلاغة: ج 20 ص 288 ح 292.

Allah'ım; hakkı reddederlerse topluluklarını dağıt, ayrılığa düşür, suçlarına karşılık helak et onları! Onlar, peş peşe vurulan mızrak darbeleriyle delik deşip olup deliklerinden hava çıkmadıkça, kafaları parçalanmadan, kemikleri kırılmadan, kolları ayakları kesilmeden yerlerinden kıpırdamazlar. Grup grup askerler birbiri ardınca saldırmadıkça, yanlarında atlar ve develer bulunan askerler onlarla savaşmadıkça, peş peşe gelen büyük ordular beldelerini ele geçirip, atları bütün topraklarını, ekin ve tarlalarını çiğnemedikçe inatlarından vazgeçmezler.¹

1765-el-Kâfi [Malik b. Âyun'den]: Emirülmüminin (*salavatullah aleyh*) Sıffin'da insanları teşvik ediyor ve şöyle sesleniyordu: Allah size, öyle bir ticaret göstermiştir ki sizleri acı azaptan kurtarır; hayra ve Allah'a imana, Allah yolunda cihada ulaştırır. Buna sevap olarak da günahın bağışlanmasını ve Adn cennetlerinde temiz meskenleri karar kılmıştır. Şanı yüce Allah şöyle buyurur: "*Şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, yan yana, kurşunla kenetlenip kurulmuş bir duvar gibi saf kurarak savaşanları sever.*"² Öyleyse saflarınızı kurşunla kenetlenmiş bir duvar gibi düzene koyun!

Zırhlıları öne geçirin, zırhlı olmayanları geriye alın ve dişlerinizi sıkın; zira bu, kılıcı insanın başından uzaklaştırır. Mızraklar karşısında zikzaklar çizin ki bu, mızrakları saptırmak için daha tesirlidir. Gözlerinizi kısın; bu size cesaret ve kalbinize huzur verir. Sesleri öldürün (konuşmayın) ki bu da gevşekliği gidermek ve vakarı artırmak için daha etkindir.³

1766-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Savaşta ancak üç kişi sabır gösterir ve düşmana karşı sadakatle savaşır: Dinde basiret sahibi olan, hürmeti gözetme konusunda gayretli davranan veya zilletten hoşlanmayan kimse.⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 124. Hutbe. Ayrıca bkz: *el-İrşad*, c.1, s.266; *Vakat-u Sıffeyn*, s.235.

2-Saf, 4.

3-el-Kâfi, c.5, s.39, h.4.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.288, h.292.

ب : الشُّعار

- 1767 . الإمام عليّ (عليه السلام) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَمَرَ بِإِعْلَانِ الشُّعَارِ قَبْلَ الْحَرْبِ ، وَقَالَ : لِيَكُنْ فِي شِعَارِكُمْ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ^١ .
- 1768 . وقعة صفين عن الأصبغ بن نباتة : مَا كَانَ عَلِيٌّ فِي قِتَالٍ قَطُّ إِلَّا نَادَى : ﴿كَيْعَصُ﴾^٢ .

1769 . الإمام الصادق (عليه السلام) : شِعَارُنَا : «يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ» ، وَشِعَارُنَا يَوْمَ بَدْرٍ : «يَا نَصَرَ اللَّهُ اقْتَرِبِ اقْتَرِبِ» ، وَشِعَارُ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَ أُحُدٍ : «يَا نَصَرَ اللَّهُ اقْتَرِبِ» ، وَيَوْمَ بَنِي النَّضِيرِ : «يَا رُوحَ الْقُدُسِ أَرْحِ» ، وَيَوْمَ بَنِي قَيْنُقَاعٍ : «يَا رَبَّنَا لَا يَغْلِبَنَّكَ» ، وَيَوْمَ الطَّائِفِ : «يَا رِضْوَانُ» ، وَشِعَارُ يَوْمِ حُنَيْنٍ : «يَا بَنِي عَبْدِ اللَّهِ يَا بَنِي عَبْدِ اللَّهِ» ، وَيَوْمَ الْأَحْزَابِ : «حَمِّ لَا يُبْصِرُونَ» ، وَيَوْمَ بَنِي قُرَيْظَةَ : «يَا سَلَامُ أَسْلِمَهُمْ» ، وَيَوْمَ الْمُرَيْسِيعِ : وَهُوَ يَوْمُ بَنِي الْمُصْطَلِقِ : «أَلَا إِلَى اللَّهِ الْأَمْرُ» ، وَيَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ : «أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ» ، وَيَوْمَ خَيْبَرَ : يَوْمَ الْقَمُوصِ : «يَا عَلِيُّ أَتَاهُمْ مِنْ عَلٍ» ، وَيَوْمَ الْفَتْحِ : «نَحْنُ عِبَادُ اللَّهِ حَقًّا حَقًّا» ، وَيَوْمَ تَبُوكَ : «يَا أَحَدُ يَا صَمَدُ» ، وَيَوْمَ بَنِي الْمَلُوحِ : «أُمِّتْ أُمِّتْ» ، وَيَوْمَ صَفِينٍ : «يَا نَصَرَ اللَّهُ» ، وَشِعَارُ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) : «يَا مُحَمَّدُ» ، وَشِعَارُنَا : «يَا مُحَمَّدُ»^٣ .

١ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 370 .

٢ . وقعة صفين : ص 231 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 461 ح 398 و ج 100 ص 36 ح 32 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 176 .

٣ . الكافي : ج 5 ص 47 ح 1 عن معاوية بن عمار ، بحار الأنوار : ج 19 ص 163 ح 1 .

b) Şiar

1767-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a), savaştan önce şiarın duyurulmasını emrederek şöyle buyurdu: Şiarınızda, Allah'ın isimlerinden bir isim olsun!¹

1768-Vakat-u Sıffeyn [Esbag b. Nubate]: Ali (a.s) katıldığı tüm savaşlarda "*Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd*"² diye seslenirdi.³

1769-İmam Sadık (a.s): Bizim şiarımız "Ya Muhammed, ya Muhammed!"dir. Bedir günündeki şiarımız "Ya nasrallah; iktarib, iktarib!" [Ey Allah'ın zaferi; yaklaş, yaklaş!] idi.

Müslümanların Uhud günündeki şiarı "Ya nasrallah, iktarib!" [Ey Allah'ın zaferi, yaklaş!] idi.

Benî Nazir Savaşı'ndaki şiarları "Ya ruhe'l-kudüs, erih!" [Ey kutsal ruh, rahatlat!] idi.

Benî Kaynuka Savaşı'ndaki şiarları "Ya rabbena, la yağlibennek!" [Ey Rabbimiz, seni asla alt edemezler!] idi.

Taif günündeki şiarları "Ya Rızvan!" idi. Huneyn gününün şiarı "Ya benî abdillah, ya benî abdillah!" [Ey Allah kulunun oğulları, ey Allah kulunun oğulları!]; Ahzab gününün şiarı "Hâ mim, la yubsirun!" [Hâ mim, onlar görmezler!] ve Benî Kurayza gününün şiarı "Ya Selam, eslimhum!" [Ey Selam, onları teslim et!] idi. Muraysi günü olan Benî Mustalik Savaşı'nda "Ela ilallah! l-emr!" [Bilin ki işler Allah'a döner!]; Hudeybiye gününde "Ela lanetullahi ala'z-zalimin!" [Allah'ın laneti zalimlere olsun!]; Kamus günü olan Hayber Savaşı'nda "Ya Aliyy, âtihim min al!" [Ey Yüce Allah, onlara yüksekte gönder!]; Fetih (Mekke'nin fethi) gününde "Nahnu ibadullah, hakkan hakkâ! [Biz, gerçekten de Allah'ın hak kullarıyız!]; Tebük Savaşı'nda "Ya Ahad! Ya Samed!"; Benî Meluh gününde "Emit, emit!" [Öldür, öldür!] ve Sıffin gününde "Ya nasrallah!" [Ey Allah'ın zaferi!] Müslümanların şiarıydı. Hüseyin'in (a.s) şiarı "Ya Muhammed!" idi, bizim şiarımız da "Ya Muhammed!"dir.⁴

1-*Deaimu'l-İslam*, c.1, s.370.

2-Meryem, 1. Geniş bilgi için bkz: *A'dan Z'ye Kerbela Ansiklopedisi*, Cevad Mu-haddisî, s.252, Asr Yayınları, 2010 yılı İstanbul baskısı. Çev.

3-*Vakat-u Sıffeyn*, s.231; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.461, h.398 ve c.100, s.36, h.32; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.5, s.176.

4-*el-Kafi*, c.5, s.47, h.1, Muaviye b. Ammar'dan; *Biharu'l-Envar*, c.19, s.163, h.1.

1770 . شرح نهج البلاغة عن سلام بن سويد عن الإمام علي (عليه السلام) -
في كلمة «الله أكبر» قال - : هي آية النصر .

قال سلام : كانت شعاره (عليه السلام) ، يقولها في الحرب ، ثم يحمل فيورد - والله
- من أتبعه ومن حاده حياض الموت^١ .

1771 . وقعة صفين عن تميم : كان علي إذا سار إلى القتال ذكر اسم الله حين
يركب . . . ثم يقول : الله أكبر ، الله أكبر ، لا إله إلا الله والله أكبر ، يا الله ، يا أحد ، يا
صمد ، يا رب محمد ، بسم الله الرحمن الرحيم ، لا حول ولا قوة إلا بالله العلي
العظيم ، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ
وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ اللَّهُمَّ كُفَّ عَنَّا بَأْسَ الظَّالِمِينَ . فكان هذا شعاره بصفين^٢ .

1772 . وقعة صفين : كانت علامة أهل العراق بصفين الصوف الأبيض ; قد
جعلوه في رؤوسهم ، وعلى أكتافهم . وشعارهم : «يا الله ، يا أحد ، يا صمد ، يارب
محمد ، يارحمان يا رحيم» .

وكان علامة أهل الشام خرقاً صفراً قد جعلوها على رؤوسهم وأكتافهم ، وكان
شعارهم : «نحن عباد الله حقاً حقاً ، يا لثارات عثمان»^٣ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 177 ; بحار الأنوار : ج 32 ص 461 ح 400 و ج 100 ص 37 ح 35 .

٢ . وقعة صفين : ص 230 ; شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 176 عن جابر الجعفي .

٣ . وقعة صفين : ص 332 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 27 ح 380 ; شرح نهج البلاغة : ج 8 ص 15 .

1770-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Selam b. Suveyd kanalıyla İmam Ali'den (a.s), "Allah-u Ekber" ibaresi hakkında]: Dedi ki: Bu, zafer alametidir.

Selam der ki: (Allah-u Ekber, Ali'nin) şiarıydı ve onu savaşlarda söylüyor, (bineğine binip düşmana) böyle hücum ediyordu. Allah'a yemin olsun ki kim onu takip edecek veya karşısında duracak olsa, onu ölüm kuyusuna sürerdi.¹

1771-Vakat-u Sıffeyn [Temim'den]: Ali (a.s) savaşmak için harekete geçip merkebe bindiğinde Allah'ın ismini zikreder... Sonra şöyle derdi: Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illallahu vallahu ekber, ya Allah, ya Ehad, ya Samed, ya Rabbe Muhammed, Bismillahirrahmanirrahim, la havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azîm [Yüce ve azamet sahibi Allah'ın dışında hiçbir güç ve kuvvet yoktur]. "Elhamdu lillahi Rabbil âlemin, errahmanirrahim, maliki yevmiddin, iyyake na'budu ve iyyake nestaîn [Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur; rahmandır, rahimdir; din gününün sahibidir; sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım dileriz]. Allahumme kuffe anna ba'sez zalimin! [Allah'ım, zalimlerin zararını bizden engelle!] Bu, onun Sıffin'daki şiarıydı.²

1772-Vakat-u Sıffeyn: Sıffin'da Irak halkının alameti, yüzlerine ve omuzlarına attıkları beyaz yün parçaydı. Onların şiarı "Ya Allah, ya Ehad, ya Samed, ya Rabbe Muhammed, ya Rahman, ya Rahim!" idi.

Şam halkının alameti ise yüzlerine ve başlarına attıkları sarı renkli parça idi. Onların şiarı ise "Nahnu ibadullah hakkan hakka, ya lesarat-i Osman [Biz gerçekten Allah'ın kullarıyız, ey Osman'ın kanının talipleri (neredesiniz?)]" idi.³

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.5, s.177; Biharul-Envar, c.32, s.461, h.400 ve c.100, s.37, h.35.

2-Vakat-u Sıffeyn, s.230, Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.5, s.176, Cabir el-Cufi'den.

3-Vakat-u Sıffeyn, s.332; Biharul-Envar, c.33, s.27, h.380; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.8, s.15.

ج : تَحْدِيثُ النَّفْسِ بِالْعَلْبَةِ

1773 . الجمل عن عمرو بن دينار: قال أمير المؤمنين (عليه السلام) لابنه محمد: خُذِ الرَّايَةَ وَأَمْضِ . وَعَلَيْ (عليه السلام) خَلْفَهُ ، فَنَادَاهُ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ ! فَقَالَ: لَبَّيْكَ يَا أَبَه . فَقَالَ: يَا بُنَيَّ لَا يَسْتَفْزِكُ مَا تَرَى ، قَدْ حَمَلْتُ الرَّايَةَ وَأَنَا أَصْغَرُ مِنْكَ فَمَا اسْتَفْزَنِي عَدُوِّي وَذَلِكَ أَنَّنِي لَمْ أَلْقَ أَحَدًا إِلَّا حَدَّثَنِي نَفْسِي بِقَتْلِهِ ، فَحَدَّثَ نَفْسَكَ - بِعَوْنِ اللَّهِ - بِظُهُورِكَ عَلَيْهِمْ ، وَلَا يَخْذُلُكَ ضَعْفُ النَّفْسِ بِالْيَقِينِ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ أَشَدُّ الْخِذْلَانِ . قَالَ: فَقُلْتُ: يَا أَبَه ، أَرْجُو أَنْ أَكُونَ كَمَا تُحِبُّ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ^١ .

د : التَّحْذِيرُ مِنَ الْفِرَارِ

1774 . الإمام علي (عليه السلام): الْفِرَارُ مِنَ الزَّحْفِ مِنَ الْكِبَائِرِ^٢ .

1775 . عنه (عليه السلام): الْفِرَارُ أَحَدُ الذُّلِّينِ^٣ .

1776 . عنه (عليه السلام): عَاوِدُوا الْكَرَّ ، وَاسْتَحْيُوا مِنَ الْفَرِّ ؛ فَإِنَّهُ عَارٌ فِي الْأَعْقَابِ ، وَنَارٌ يَوْمَ الْحِسَابِ . وَطَيَّبُوا عَنْ أَنْفُسِكُمْ نَفْسًا ، وَامْشُوا إِلَى الْمَوْتِ مَشْيًا سُجْحًا^٤ .

١ . الجمل : ص 368 .

٢ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 370 ؛ المصنّف لابن أبي شيبة : ج 7 ص 733 ح 6 عن مالك بن جرير الحضرمي .

٣ . غرر الحكم : ح 1663 .

٤ . نهج البلاغة : الخطبة 66 ؛ تاريخ دمشق : ج 42 ص 460 وفيه «فإنه عار باق في الأعقاب والأعناق» .

c) Zafer Telkini

1773-el-Cemel [Amr b. Dinar'dan]: Emirülmüminin (a.s), oğlu Muhammed'e "Sancağı al ve hareket et!" dedi. Sonra da arkasından "Ey Ebu'l-Kasım!" diye seslendi. Muhammed, "Buyur, baba!" deyince şunları söyledi: Oğlum, gördüğün şey seni korkutmasın. Ben, senden daha küçük yaşta iken sancağı taşıyordum; düşmanım asla beni korkutmadı. Çünkü ben, ne zaman birinin karşısına çıksam, onu öldüreceğimi kendime telkin ettim. Öyleyse sen de [Allah'ın yardımıyla] onlara galip geleceğine dair kendine telkinde bulun; özgüvensizlik seni aciz duruma düşürmesin. Şüphesiz bu, en kötü düşkünlüktür.

Ravi der ki: [Muhammed dedi ki]: (O vakit) ben de şu cevabı verdim: Ey baba(cığım), inşallah senin istediğin gibi olmayı ümit ediyorum!¹

d) Kaçmaya Karşı Uyarı

1774-İmam Ali (a.s): Savaştan kaçmak büyük günahlarıdır.²

1775-İmam Ali (a.s): Kaçmak iki zilletten biridir.³

1776-İmam Ali (a.s): Birbiri ardınca saldırın ve kaçmaktan utanın. Zira kaçmak, nesiller için bir utanç ve hesap günü için bir ateştir. Ruhunuzu mutlu kılın, kolaylıkla ve huzur içinde ölüme yürüyün!⁴

1-el-Cemel, s.368.

2-Deaimu'l-İslam, c.1, s.370; el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.7, s.733, h.6, Malik b. Cerir el-Hazremî'den.

3-Gureru'l-Hikem, h.1663.

4-Nehcü'l-Belaga, 66. Hutbe; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.460, bu kaynakta "Zira kaçmak, nesillerde ve boyunlarda kalıcı bir utançtır!" şeklinde yer almıştır.

1777 . عنه (عليه السلام) : لِيَعْلَمَ الْمُنْهَزِمُ بِأَنَّهُ مُسَخِّطُ رَبِّهِ ، وَمَوْبِقُ نَفْسِهِ ، إِنَّ فِي الْفِرَارِ مَوْجِدَةَ اللَّهِ ، وَالذُّلَّ اللَّازِمَ ، وَالْعَارَ الْبَاقِيَ ، وَفَسَادَ الْعَيْشِ عَلَيْهِ . وَإِنَّ الْفَارَّ لَغَيْرُ مَزِيدٍ فِي عُمُرِهِ ، وَلَا مَحْجُوزٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ يَوْمِهِ ، وَلَا يُرْضَى رَبُّهُ . وَلَمَوْتُ الرَّجُلِ مَحَقًّا قَبْلَ إِتْيَانِ هَذِهِ الْخِصَالِ خَيْرٌ مِنَ الرِّضَى بِالتَّلْبِيسِ بِهَا ، وَالْإِقْرَارِ عَلَيْهَا !^١

1778 . الكافي عن مالك بن أعين : حَرَضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ النَّاسَ بِصَفَيْنَ فَقَالَ : ... رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً وَاسَى أَخَاهُ بِنَفْسِهِ ، وَلَمْ يَكِلْ قَرْنَهُ إِلَى أَخِيهِ ؛ فَيَجْتَمِعَ قَرْنُهُ وَقَرْنُ أَخِيهِ ، فَيَكْتَسِبَ بِذَلِكَ اللَّائِمَةَ ، وَيَأْتِيَ بِدَنَاءَةٍ ؛ وَكَيْفَ لَا يَكُونُ كَذَلِكَ وَهُوَ يُقَاتِلُ الْاِثْنَيْنِ ، وَهَذَا مُمَسِّكٌ يَدُهُ قَدْ خَلَّى قَرْنَهُ عَلَى أَخِيهِ ، هَارِبًا مِنْهُ ، يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَهَذَا !! فَمَنْ يَفْعَلْهُ يَمُقْتَهُ اللَّهُ ، فَلَا تَعَرَّضُوا لِمَقْتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؛ فَإِنَّمَا مَمْرُكُمْ إِلَى اللَّهِ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوْ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾^٢ .

وَأَيُّمُ اللَّهِ ، لَنْ فَرَرْتُمْ مِنْ سُيُوفِ الْعَاجِلَةِ لَا تَسْلَمُونَ مِنْ سُيُوفِ الْآجِلَةِ ، فَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّدْقِ ؛ فَإِنَّمَا يَنْزِلُ النَّصْرُ بَعْدَ الصَّبْرِ ، فَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ . وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ^٣ .

١ . الكافي : ج 5 ص 41 ح 4 عن مالك بن أعين ، بحار الأنوار : ج 32 ص 472 ح 411 عن زيد بن وهب نحوه وفيه «الإصرار» بدل «الإقرار» وراجع المعيار والموازنة : ص 150 .

٢ . الأحزاب : 16 .

٣ . الكافي : ج 5 ص 39 ح 4 ، وقعة صفين : ص 235 عن عبد الرحمن بن محمد بن زياد المحاربي ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 16 عن أبي عمرة الأنصاري وكلاهما نحوه وراجع نهج البلاغة : الخطبة 124 .

1777-İmam Ali (a.s): Savaştan kaçan kimse şunu bilsin ki; Rabbi ona gazap eder, (o kişi kaçmakla da) kendi kendisini helâke sürükler. Doğrusu kaçışta Allah'a düşmanlık, kalıcı bir aşağılık, ebedî bir utanç ve hoş olmayan bir yaşam vardır. Kaçan kişi ömrünü uzatacak, kendisi ile ölümü arasında mukadder kılınmış rızkı artıracak değildir. Rabbini de hoşnut etmez. Bir kişinin bu hasletlere duçar olmadan önce hak üzere ölmesi, bu hasletlere bulaşıp onları kabullenmesinden daha hayırlıdır!¹

1778-el-Kâfi [Malik b. Âyun'den]: Emirülmüminin (a.s) Sıffin Savaşı'nda halkı teşvik ediyor ve şöyle buyuruyordu: ... Allah, kardeşine yardım eden ve rakibini ona bırakmayan kişiye rahmet etsin. Kendi rakibini kardeşine bırakırsa o, kardeşinin rakibi ile birleşir; bu da o kişinin kınanmayı hak etmesine yol açar; zilletine vesile olur. Nasıl böyle olmasın ki; zira kardeşi iki kişiyle savaşmaktadır; bu ise elini savaştan çekmiş, rakibini kardeşinin üstüne salmıştır; ondan kaçmış ve sadece onu seyretmektedir! Her kim bunu yapacak olursa Allah ona gazap eder. Öyleyse sakın kendinizi Allah'ın gazabına sunmayın; zira sizler Allah'a varacaksınız ve şanı yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Ölümden yahut öldürülmekten kaçmak, size hiçbir fayda vermez ve o zaman pek az bir müddet geçinir, yaşarsınız.*²

Allah'a andolsun ki eğer dünyanın kılıçlarından kaçacak olursanız ahiretin kılıçlarından güvende olmayacaksınız. Öyleyse sabır ve doğruluktan destek alın; zira zafer, ancak sabrın ardından nazil olur; Allah yolunda hakkıyla cihat edin. Allah dışında hiçbir kuvvet yoktur.³

1-el-Kâfi, c.5, s.41, h.4, Malik b. Âyun'den; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.472, h.411, Zeyd b. Vahab'dan. Ayrıca bkz: *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.150.

2-Ahzab, 16.

3-el-Kâfi, c.5, s.39, h.4; *Vakat-u Sıffeyn*, s.235, Abdurrahman b. Muhammed b. Ziyad el-Muharibi; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.16, Ebu Umre el-Ensari'den. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 124. Hutbe.

هـ : كتمان ما يضر بمعنويات الجيش

1779 . وقعه صفين عن أبي روق : قال زياد بن النضر الحارثي لعبد الله بن بديل بن ورقاء: إن يومنا ويومهم ليوم عصب؛ ما يصبر عليه إلا كل مشيع القلب، صادق النية، رابط الجأش، وإيم الله، ما أظن ذلك اليوم يبقى منا ومنهم إلا الرذال! قال عبد الله بن بديل: والله أظن ذلك.

فقال علي: ليكن هذا الكلام مخزوناً في صدوركم، لا تظهروه، ولا يسمعه منكم سامع؛ إن الله كتب القتل على قوم، والموت على آخرين، وكل آتية منيته كما كتب الله له، فطوبى للمجاهدين في سبيل الله، والمقتولين في طاعته^١.

9/5

الخدعة

1780 . الإمام علي (عليه السلام) : إذا حدثتكم عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) حديثاً، فوالله لا أن آخر من السماء أحب إلي من أن أكذب عليه. وإذا حدثتكم فيما بيني وبينكم، فإن الحرب خدعة^٢.

1781 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إن علياً (عليه السلام) كان يقول: لا أن تخطفني الطير أحب إلي من أن أقول على رسول الله (صلى الله عليه وآله) ما لم يقل، سمعت رسول الله (صلى الله

١ . وقعه صفين : ص 111 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 403 ح 369 - 373 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 183.

٢ . صحيح البخاري : ج 6 ص 2539 ح 6531 و ج 3 ص 1322 ح 3415 ، صحيح مسلم : ج 2 ص 746 ح 1066 ، سنن أبي داود : ج 4 ص 244 ح 4767 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 177 ح 616.

عليه وآله) يَقُولُ فِي يَوْمِ الْخَنْدَقِ: الْحَرْبُ خُدْعَةٌ. يَقُولُ: تَكَلَّمُوا بِمَا أَرَدْتُمْ^١.

١ . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 162 ح 298 ، قرب الإسناد : ص 133 ح 466 .

e) Orduyu Demoralize Edecek Şeyleri Gizli Tutmak

1779-Vakat-u Sıffeyn [Ebu Ravik'ten]: Ziyad b. Nazr el-Harisî, Abdullah b. Budeyl b. Verka'ya dedi ki: Doğrusu bugün bize ve onlara pek de çetin olacak; yürekli, niyeti sadık ve kalbi sağlam kişiden başkası sabredemeyecektir. Andolsun Allah'a ki bugün bizden ve onlardan alçaklar dışında kimsenin kalmayacağını zannediyorum!

Abdullah b. Budeyl: Vallahi ben de öyle zannediyorum, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) şunları söyledi: Bu söz, siz ikinizin göğsünde saklı kalsın; onu açığa vurmayın, kimse sizden bu sözü duymasın. Doğrusu Allah bir gruba öldürülmeyi, bir gruba da ölmeyi yazdı; herkes, ölümüne Allah'ın yazdığı şekilde ulaşacaktır. Öyleyse ne mutlu Allah yolunda cihat edenlere ve O'nun itaatinde öldürülenlere!¹

9/5

HİLE

1780-İmam Ali (a.s): Size Resulullah'tan (s.a.a) bir söz naklettiğim zaman, Allah'a andolsun ki gökten yere düşmem, ona bir yalan isnat etmemden daha hayırlıdır. Sizinle aramda bir şey konuştuğum zamanda böyledir. O halde (bilesiniz ki) savaş hiledir.²

1781-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) şöyle diyordu: Kuşların beni kapması, Resulullah'a (s.a.a) söylemediği bir sözü isnat etmemden daha sevimlidir bana. Resulullah'ın (s.a.a) Hendek gününde şöyle buyurduğunu duydum: Savaş hiledir.

(Ve yine şöyle) diyordu: Dilediğinizi söyleyin!³

1-Vakat-u Sıffeyn, s.111; Biharu'l-Envar, c.32, s.403, h.369-373; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.183.

2-Sahih-i Buharî, c.6, s.2539, h.6531 ve c.3, s.1322, h.3415; Sahih-i Müslim, c.2, s.746, h.1066; Sünen-i Ebi Davud, c.4, s.244, h.4767; Sünen-i İbn-i Hanbel, c.1, s.177, h.616 ["Sizinle aramda bir şey konuştuğum zaman da böyledir" cümlesi yerine "Başkasından da bir söz nakletsem böyledir; doğrusu ben, bir savaşçıyım!" ifadesine yer vermiştir] ve s.276, h.1086, tamamı Suveyd b. Gafele'den.

3-Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.162, h.298, İshak b. Ammar vasıtasıyla İmam Sadık'tan (a.s); Kurbu'l-Esnad, s.133, h.466, Ebu'l-Buhterî vasıtasıyla İmam Sadık'tan (a.s) ve babalarından (a.s).

1782 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي الْحَكَمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : كُنْ فِي الْحَرْبِ بِحِيلَتِكَ أَوْ ثَقَ مِنْكَ بِشِدَّتِكَ ، وَبِحَذَرِكَ أَفْرَحَ مِنْكَ بِنَجْدَتِكَ ؛ فَإِنَّ الْحَرْبَ حَرْبُ الْمُتَهَوِّرِ ، وَغَنِيمَةُ الْمُتَحَذِّرِ^١ .

1783 . الكافي عن عدي بن حاتم : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ يَوْمَ النَّقْيِ هُوَ وَمُعَاوِيَةُ بِصَفَيْنَ - وَرَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ لِيَسْمَعَ أَصْحَابُهُ - : وَاللَّهِ لَا أَقْتُلَنَّ مُعَاوِيَةَ وَأَصْحَابَهُ ، ثُمَّ يَقُولُ فِي آخِرِ قَوْلِهِ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ - يَخْفِضُ بِهَا صَوْتَهُ - .

وَكُنْتُ قَرِيبًا مِنْهُ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّكَ حَلَفْتَ عَلَى مَا فَعَلْتَ ، ثُمَّ اسْتَنْتَيْتَ ، فَمَا أَرَدْتَ بِذَلِكَ ؟ ! فَقَالَ لِي : إِنَّ الْحَرْبَ خُدْعَةٌ ، وَأَنَا عِنْدَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ كَذُوبٍ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أُحَرِّضَ أَصْحَابِي عَلَيْهِمْ ؛ كَيْلًا يَفْشَلُوا ، وَكَيْ يَطْمَعُوا فِيهِمْ ، فَأَفَقَهُمْ يَنْتَفِعُ بِهَا بَعْدَ الْيَوْمِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ^٢ .

1784 . تفسير القمي - فِي ذِكْرِ غَزْوَةِ الْخَنْدَقِ - : مَرَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يُهْرُولُ فِي مَشْيِهِ . . . فَقَالَ لَهُ عَمْرُو : مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : أَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ؛ ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَخَتَنُهُ . فَقَالَ : وَاللَّهِ إِنْ أَبَاكَ كَانَ لِي صَدِيقًا قَدِيمًا وَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَقْتُلَكَ ، مَا أَمِنَ ابْنُ عَمِّكَ - حِينَ بَعَثَكَ إِلَيَّ - أَنْ أَخْتَطِفَكَ بِرُمْحِي هَذَا فَاتْرُكَكَ شَائِلًا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ؛ لَا حَيَّ وَلَا مَيِّتٌ !!

فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : قَدْ عَلِمَ ابْنُ عَمِّي أَنَّكَ إِنْ قَتَلْتَنِي دَخَلْتَ الْجَنَّةَ وَأَنْتَ فِي النَّارِ ، وَإِنْ قَتَلْتِكَ فَأَنْتَ فِي النَّارِ وَأَنَا فِي الْجَنَّةِ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 312 ح 588 .

٢ . الكافي : ج 7 ص 460 ح 1 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 163 ح 299 ، تفسير القمي : ج 2 ص 60 نحوه وفيهما «فأفهم» بدل «فأفقههم» ، بحار الأنوار : ج 100 ص 27 ح 33 نقلا عن تفسير العياشي وفيه «فأفعلهم» بدل «فأفقههم» .

1782-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Savaşta, gücünden ziyade hilene daha çok itimat et; takviye gelmesinden ise ihtiyatına daha ziyade sevin; zira savaş, korkusuzların harbi ve ihtiyatlı davrananların ganimetidir.¹

1783-el-Kâfi [Adiyy b. Hâtim]: Emirülmüminin (a.s), Sıffin'da, Muaviye ile karşılaştığında ashabına sesini duyurmak için yüksek sesle "Allah'a andolsun ki Muaviye ve adamlarını öldüreceğim!" dedi. Konuşmasının sonunda "Eğer Allah dilerse" diyor ve bunu söylerken sesini alçaltıyordu.

Ben, onun yakınındaydım. "Ey Emirülmüminin! Siz, yapacağınız işe yemin ettiniz, sonra da istisnada bulundunuz; acaba bununla neyi kastettiniz?!" diye sordum.

Bunun üzerine şöyle dedi: Hiç şüphesiz, savaş hiledir ve ben müminlerin yanında yalancı değilim; yarenlerimi, gevşek davranmamaları ve onlara (savaşa) rağbet etmeleri için aleyhlerinde tahrik etmek istedim. Bugünden sonra onların en iyi anlayanı, bu sözden yararlana-caktır inşallah.²

1784-Tefsiru'l-Kummî [Hendek Savaşı'ndan söz ederken]: Emirülmüminin (a.s) aceleyle ve koşuşturarak harekete geçti... Amr ona "Sen de kimsin?" deyince, "Ben, Ali b. Ebu Talib'im, Resulullah'ın amcasının oğlu ve damadıyım" diye cevap verdi. Amr, "Vallahi baban benim eski arkadaşımdı, seni öldürmek istemem. Doğrusu amcanın oğlu seni bana gönderirken mızrağımla seni kapıp savurmayacağımdan, böylece yerle gök arasında ne diri ne de ölü bir halde asılı kalma-yacağından emin değildi!" dedi.

Emirülmüminin (a.s) dedi ki: Amcamın oğlu çok iyi biliyordu ki, eğer sen beni öldürecek olursan cennete gireceğim ve sen ateşte kalacaksın; ben seni öldürecek olsam da sen ateşe gireceksin ve ben cennette kalacağım!

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.312, h.588.

2-el-Kâfi, c.7, s.460, h.1; Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.163, h.299; Tefsiru'l-Kummî, c.2, s.60; Biharu'l-Envar, c.100, s.27, h.33, Tefsir-i Ayyaşî'den.

فَقَالَ عَمْرُو: وَكِلْتَاهُمَا لَكَ يَا عَلِيُّ! تِلْكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيْزَى! !

قَالَ عَلِيُّ (عليه السلام): دَعِ هَذَا يَا عَمْرُو، إِنِّي سَمِعْتُ مِنْكَ وَأَنْتَ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ
الْكَعْبَةِ تَقُولُ: «لَا يَعْزِضَنَّ عَلَيَّ أَحَدٌ فِي الْحَرْبِ ثَلَاثَ خِصَالٍ إِلَّا أَجَبْتُهُ إِلَى
وَاحِدَةٍ مِنْهَا»، وَأَنَا أَعْرِضُ عَلَيْكَ ثَلَاثَ خِصَالٍ، فَأَجِبْنِي إِلَى وَاحِدَةٍ! قَالَ:
هَاتِ يَا عَلِيُّ!

قَالَ: أَحَدُهَا تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. قَالَ: نَحْنُ عَنْ
هَذِهِ، فَاسْأَلِ الثَّانِيَةَ.

فَقَالَ: أَنْ تَرْجِعَ وَتَرُدَّ هَذَا الْجَيْشَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)؛ فَإِنْ يَكُ
صَادِقًا فَأَنْتُمْ أَعْلَى بِهِ عَيْنًا، وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا كَفَتَكُمْ ذُؤْبَانُ الْعَرَبِ أَمْرُهُ! فَقَالَ: إِذَا
لَا تَتَحَدَّثُ نِسَاءُ فُرَيْشٍ بِذَلِكَ، وَلَا تُتَشَدُّ الشُّعْرَاءُ فِي أَشْعَارِهَا أَنِّي جَبَنْتُ
وَرَجَعْتُ عَلَى عَقْبِي مِنَ الْحَرْبِ، وَخَذَلْتُ قَوْمًا رَأْسُونِي عَلَيْهِمْ!!

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَالْثَّلَاثَةُ أَنْ تَنْزِلَ إِلَيَّ؛ فَإِنَّكَ رَاكِبٌ وَأَنَا
رَاجِلٌ؛ حَتَّى أَنْابَذَكَ! فَوَثَبَ عَنْ فَرَسِهِ وَعَرَقَبَهُ، وَقَالَ: هَذِهِ خَصْلَةٌ مَا ظَنَنْتُ أَنْ
أَحَدًا مِنَ الْعَرَبِ يَسُومُنِي عَلَيْهَا.

ثُمَّ بَدَأَ فَضْرَبَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِالسَّيْفِ عَلَى رَأْسِهِ، فَاتَّقَاهُ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بِدَرْقَتِهِ، فَقَطَعَهَا، وَثَبَّتَ السَّيْفَ عَلَى رَأْسِهِ.

Amr: Ey Ali, her ikisi de senin lehinedir! Bu, pek insafsızca bir pay şimdi!

Ali (a.s): Bu sözden geç ey Amr! Ben seni Kâbe'nin örtüsünden tutunmuş olduğu halde şöyle söylerken gördüm: "Savaşıta her kim benden üç istekte bulunursa onlardan birini muhakkak kabul edeceğim!" şimdi ben sana üç teklif sunacağım, onlardan birini kabul et!

Amr: Söyle ey Ali!

Ali (a.s): Birincisi Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şahitlik etmendir.

Amr: Bunu geç ve ikincisini söyle!

Ali (a.s): Geriye dön ve şu orduyu Resulullah (s.a.a) ile karşı karşıya gelmekten men et. Eğer doğru diyorsa sizler de onun sayesinde izzet bulur, yücelmiş olursunuz; eğer yalancıysa Arap kurtları onun işi(ni) bitirmek) için yetecektir!

Amr: O zaman Kureyş'in kadınları bundan söz etmeyecekler; şairler, beni kendilerine reis yapmış bir topluluğu yalnız bıraktığım ve savaşıtan gerisin geriye korkarak döndüğüm için şiir okumayacaklardır!

Emirülmüminin (a.s): Üçüncüsü aşağıya inip benimle savaşmandır; zira sen atlısın, ben de piyadeyim!

Bunun üzerine (Amr) hayvanının dizlerinin ardındaki kırışleri keserek ileri sıçradı ve "Bu öyle bir istektir ki Araptan hiç kimse-nin beni buna mecbur edeceğini sanmazdım!" dedi.

Daha sonra (savaşıa) başladı. Kılıcıyla Emirülmüminin'in (a.s) başına vurdu. Emirülmüminin (a.s) kalkanını ileri verdiyse de kılıç kalkanı parçalayarak başına oturdu.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) : يَا عَمْرُو ، أَمَا كَفَاكَ أَنِّي بَارَزْتُكَ وَأَنْتَ فَارِسُ الْعَرَبِ ، حَتَّى اسْتَعَنْتَ عَلَيَّ بِظَهِيرٍ ؟ ! فَالْتَفَتَ عَمْرُو إِلَى خَلْفِهِ ، فَضَرَبَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مُسْرِعاً عَلَى سَاقَيْهِ [فَلْقَطَعَهُمَا جَمِيعاً ، وَارْتَفَعَتْ بَيْنَهُمَا عَجَاجَةٌ ، فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ : قُتِلَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ . ثُمَّ انْكَشَفَتِ الْعَجَاجَةُ فَنَظَرُوا فَإِذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى صَدْرِهِ ، قَدْ أَخَذَ بِلَحِيَّتِهِ يُرِيدُ أَنْ يَذْبَحَهُ ، فَذَبَحَهُ ، ثُمَّ أَخَذَ رَأْسَهُ وَأَقْبَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَالِدِّمَاءُ تَسِيلُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ ضَرْبَةِ عَمْرُو ، وَسَيْفُهُ يَقْطُرُ مِنْهُ الدَّمُ ، وَهُوَ يَقُولُ - وَالرَّأْسُ بِيَدِهِ - :

أَنَا عَلِيٌّ وَأَبْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ الْمَوْتُ خَيْرٌ لِلْفَتَى مِنَ الْهَرَبِ
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ مَا كَرْتَهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ الْحَرْبُ خَدِيعَةٌ^١ .

9/6

أَخْلَاقُ الْحَرْبِ

أ : النَّهْيُ عَنِ الْإِبْتِدَاءِ بِالْقِتَالِ

1785 . تاريخ الطبري عن جُنْدَبِ الْأَزْدِيِّ : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَأْمُرُنَا فِي كُلِّ مَوْطِنٍ لَقِينَا فِيهِ مَعَهُ عَدُوًّا فَيَقُولُ : لَا تُقَاتِلُوا الْقَوْمَ حَتَّى يَبْدُووَكُمْ ، فَأَنْتُمْ بِحَمْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى حُجَّةٍ ، وَتَرْكُكُمْ إِيَّاهُمْ حَتَّى يَبْدُووَكُمْ حُجَّةٌ أُخْرَى لَكُمْ ، فَإِذَا قَاتَلْتُمُوهُمْ فَهَزَمْتُمُوهُمْ فَلَا تَقْتُلُوا مُدْبِرًا ، وَلَا تُجْهِزُوا عَلَى جَرِيحٍ ، وَلَا تَكْشِفُوا عَوْرَةً ، وَلَا تُثْمِّلُوا بِقَتِيلٍ . فَإِذَا وَصَلْتُمْ إِلَى رِجَالِ الْقَوْمِ فَلَا تَهْتِكُوا سِتْرًا ، وَلَا تَدْخُلُوا دَارًا إِلَّا بِإِذْنٍ ، وَلَا تَأْخُذُوا شَيْئًا مِنْ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مَا وَجَدْتُمْ فِي عَسْكَرِهِمْ ، وَلَا تُهَيِّجُوا امْرَأَةً بِأَذَى ، وَإِنْ شَتَمْنَ أَعْرَاضَكُمْ وَسَبَبْنَ أَمْرَاءَكُمْ وَصُلَحَاءَكُمْ ، فَإِنَّهُنَّ ضِعَافُ الْقَوَى وَالْأَنْفُسِ^٢ .

١ . تفسير القمّي : ج 2 ص 183 ، بحار الأنوار : ج 20 ص 226 .

٢ . تاريخ الطبري : ج 5 ص 10 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 370 ، الفتوح : ج 3 ص 32 نحوه .

Ali (a.s) ona "Ey Amr! Sen Arabın kahramanı olduğun halde, benim tek başıma seninle savaşmam yetmiyor mu ki bir de bana karşı destek aldın?!" deyince Amr, arkasına dönüp baktı. Emirülmüminin (a.s) hızla hareket edip bacaklarına bir darbe indirdi; her ikisini de kesti. İkisi arasında bir toz bulutu ortaya çıktı. Münafıklar "Ali b. Ebu Talib öldürüldü!" dediler. Sonra toz bulutu dağılınca Emirülmüminin'i (a.s) onun sinisinin üzerinde gördüler; sakalından tutmuştu ve onu boğazlamak istiyordu. Derken başını bedeninden ayırdı. Sonra da başını alıp Resulullah'a (s.a.a) doğru geldi. Amr'ın vurduğu darbe neticesinde Ali'nin başından kanlar akıyordu; kılıcından da kan damlıyordu. Amr'ın başı elindeyken şöyle dedi:

*Ben Ali'yim, Abdülmüttalib'in oğlu
Bir yiğit için ölüm, kaçıştan daha hayırlıdır*

Derken Resulullah (s.a.a) "Ey Ali! Ona hile mi yaptın?" diye sordu. Ali (a.s) "Evet, ey Allah'ın Resülü; savaş, hiledir!" diye cevap verdi.¹

9/6

SAVAŞ AHLÂKI

a) Savaşa Başlamak Yasak

1785-Tarih-i Taberî [Cundeb el-Ezdi'den]: Ne zaman Ali'nin (a.s) yanında düşmanın karşısına çıksak bize şöyle emir buyururdu: Onlar size karşı savaşı başlatmadıkça o toplulukla savaşmayın. Zira Allah'a hamdolsun ki siz, delil üzeresiniz; onları kendi hallerine bırakmanız, böylece onların size karşı savaşı başlatmaları da sizin (haklılığınız) için bir başka delil olacaktır. Onlarla savaşıp hezimete uğrattığınızda savaşa sırtını dönmüş olanı öldürmeyin, yaralıları öldürmeyin, edep yerini açmayın, öldürülmüş olanların bir yerini kesmeyin, onların haremlerine ulaştığınızda perdelerini yırtmayın; hiçbir eve izinsiz dalmayın, mallarından savaş meydanında bulduklarınız haricinde bir şey almayın. Sizin namuslarınıza, komutanlarınıza ve iyilerinize sövseler dahi, hiçbir kadına eziyet ederek galeyana getirmeyin; zira onların güçleri ve bünyeleri zayıftır.²

1-Tefsiru'l-Kummî, c.2, s.183; Biharu'l-Envar, c.20, s.226.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.10; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.370; el-Fütuh, c.3, s.32.

1786 . الإمام عليّ(عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ قَبْلَ وَقْعَةِ صِفِّينَ - :
إِيَّاكَ أَنْ تَبْدَأَ الْقَوْمَ بِقِتَالٍ إِلَّا أَنْ يَبْدُووكَ ، حَتَّى تَلْقَاهُمْ ، وَتَسْمَعَ مِنْهُمْ ، وَلَا يَجْرِمَنَّكَ شَنَاثُهُمْ
عَلَى قِتَالِهِمْ قَبْلَ دُعَائِهِمْ وَإِلْعَازَارِ إِلَيْهِمْ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ !^١

1787 . عنه(عليه السلام) - مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ لِعَسْكَرِهِ قَبْلَ لِقَاءِ الْعَدُوِّ بِصِفِّينَ - : لَا
تُقَاتِلُوهُمْ حَتَّى يَبْدُوَكُمْ ؛ فَإِنَّكُمْ بِحَمْدِ اللَّهِ عَلَى حُجَّةٍ ، وَتَرْكُكُمْ إِيَّاهُمْ حَتَّى يَبْدُوَكُمْ حُجَّةٌ
أُخْرَى لَكُمْ عَلَيْهِمْ . فَإِذَا كَانَتْ الْهَزِيمَةُ - بِإِذْنِ اللَّهِ - فَلَا تَقْتُلُوا مُدْبِرًا ، وَلَا تُصِيبُوا مُعَوَّرًا ، وَلَا
تُجْهَزُوا عَلَى جَرِيحٍ .^٢

ب : النَّهْيُ عَنِ الدَّعْوَةِ إِلَى الْمُبَارَزَةِ

1788 . الإمام عليّ(عليه السلام) - لِابْنِهِ الْحَسَنِ(عليه السلام) - : لَا تَدْعُوَنَّ إِلَى
مُبَارَزَةٍ ، وَإِنْ دُعِيَ إِلَيْهَا فَأَجِبْ ؛ فَإِنَّ الدَّاعِيَ إِلَيْهَا بَاغٌ ، وَالْبَاغِيَ مَصْرُوعٌ .^٣

ج : الْحَصَانَةُ السِّيَاسِيَّةُ لِلرُّسُلِ

1789 . الإمام عليّ(عليه السلام) : إِنْ ظَفَرْتُمْ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ فَرَعَمَ أَنَّهُ رَسُولٌ
إِلَيْكُمْ ؛ فَإِنْ عُرِفَ ذَلِكَ مِنْهُ وَجَاءَ بِمَا يَدُلُّ عَلَيْهِ فَلَا سَبِيلَ لَكُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يُبْلَغَ رِسَالَتُهُ
وَيَرْجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ ، وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا عَلَى قَوْلِهِ دَلِيلًا فَلَا تَقْبَلُوا مِنْهُ .^٤

١ . وقعة صفين : ص 153 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 414 ح 374 .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 14 ، وقعة صفين : ص 203 .

٣ . نهج البلاغة : الحكمة 233 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 527 ح 9587 ، بحار الأنوار : ج 33
ص 454 ح 668 .

٤ . دعائم الإسلام : ج 1 ص 376 .

1786-İmam Ali (a.s) [Sıffin Savaşı'ndan önce Malik-i Eşter'e yazdığı mektubunda]: Kendileriyle görüşüp sözlerini dinlemeden ve onlar sana karşı (savaşa) başlamadan önce sakın bu kavme karşı savaşı başlatan taraf olma. Kötü olmaları, onları davet etmeden ve tek tek bahanelerini gidermeden seni onlarla savaşa sürüklemesin!¹

1787-İmam Ali (a.s) [Sıffin'da düşmanla karşılaşmadan önce ordusuna tavsiyesinde]: Onlar savaşa başlamadan, siz savaşa başlamayın; çünkü Allah'a hamdolsun, siz delil üzeresiniz. Onlar başlayıncaya kadar beklemeniz, sizin için onların aleyhine başka bir delildir. Allah'ın izniyle düşman bozguna uğradığı zaman kaçanları öldürmeyin, kendilerini koruyamayanlara zarar vermeyin, yaralıları katletmeyin!²

b) İkili Mücadeleye Davet Etmeyi Yasaklama

1788-İmam Ali (a.s) [Oğlu Hasan'a]: Asla birini çarpışmaya çağırma! Böyle bir şeye çağrıldığında ise icabet et. Zira ona çağıran zalim ve asi sayılır; zalim ve asi ise yere yıkılmalıdır!³

c) Elçilerin Siyasî Dokunulmazlığı

1789-İmam Ali (a.s): Düşmandan ele geçirdiğiniz bir kişi, size gönderilmiş bir elçi olduğunu iddia eder ve böyle olduğu anlaşılırsa, buna delil de getirirse, mesajlarını iletip arkadaşları'nın yanına geri dönünceye kadar ona bir zarar vermeyin; ancak sözünün doğruluğuna bir delil bulamazsanız onun iddiasını kabul etmeyin.⁴

1-Vakat-u Siffeyn, s.153; Biharul-Envar, c.32, s.414, h.374.

2-Nehcü'l-Belaga, 14. Mektup; Vakât-u Siffeyn, s.203.

3-Nehcü'l-Belaga, 233. hikmetli söz; Uyûnu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.527, h.9587; Biharul-Envar, c.33, s.454, h.668.

4-Deaimu'l-İslam, c.1, s.376.

د : إِقَامَةُ الْحُجَّةِ قَبْلَ الْحَرْبِ

1790 . السنن الكبرى عن البراء بن عازب : بَعَثَنِي عَلِيٌّ (رضي الله عنه) إِلَى النَّهْرِ إِلَى الْخَوَارِجِ ، فَدَعَوْتُهُمْ ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ تُقَاتِلَهُمْ^١ .

1791 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِنْ كِتَابِهِ إِلَى مَنْ شَاقَّ وَغَدَرَ مِنْ أَهْلِ الْجَنْدِ^٢ وَصَنْعَاءَ^٣ - : إِذَا أَتَاكُمْ رَسُولِي فَتَفَرَّقُوا وَأَنْصَرِفُوا إِلَى رِحَالِكُمْ أَغْفُ عَنْكُمْ ، وَأَصْفَحْ عَنْ جَاهِلِكُمْ ، وَأَحْفَظْ قَاصِيَكُمْ ، وَأَعْمَلْ فِيكُمْ بِحُكْمِ الْكِتَابِ . فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَاسْتَعِدُّوا لِقُدُومِ جَيْشِ جَمِّ الْفُرْسَانِ ، عَظِيمِ الْأَرْكَانِ ، يَقْصُدُ لِمَنْ طَغَى وَعَصَى ، فَتُطْحَنُوا كَطْحَنِ الرَّحَا ؛ فَمَنْ أَحْسَنَ فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ أَسَاءَ فَلَعَلَّهَا ، وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ^{٥٤} .

هـ : الدُّعَاءُ إِذَا أَرَادَ الْقِتَالَ

1792 . الإمام الصادق (عليه السلام) : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ إِذَا أَرَادَ الْقِتَالَ قَالَ هَذِهِ الدَّعَاوَاتُ : اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَعْلَمْتَ سَبِيلًا مِنْ سُبُلِكَ ، جَعَلْتَ فِيهِ رِضَاكَ ، وَنَدَبْتَ إِلَيْهِ أَوْلِيَاءَكَ ، وَجَعَلْتَهُ أَشْرَفَ سُبُلِكَ عِنْدَكَ ثَوَابًا ، وَأَكْرَمَهَا لَدَيْكَ مَآبًا ، وَأَحَبَّهَا إِلَيْكَ مَسْلَكًا ، ثُمَّ اشْتَرَيْتَ فِيهِ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْكَ

١ . السنن الكبرى : ج 8 ص 309 ح 16739 .

٢ . الجند : مدينة شمالي تعز، وهي عن صنعاء ثمانية وأربعون فرسخاً، وهو بلد جليل به مسجد جامع لمعاذ بن جبل، وغالب أهلها شيعة (تقويم البلدان : ص 91).

٣ . صَنْعَاءُ : عاصمة اليمن ، وتقع جنوب الحجاز ، وشمال مدينة عدن . كانت من أهم مدن اليمن والحجاز آنذاك .

٤ . إشارة إلى الآية 46 من سورة فصلت .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 5 .

d) Savaştan Önce Delil Sunmak

1790-es-Sunenu'l-Kubra [Bera b. Azib'den]: Ali (a.s), beni, Nehrevan'da bulunan Haricilere gönderdi. Onlarla savaşmadan önce üç kez kendilerine çağrıda bulundum.¹

1791-İmam Ali (a.s) [Cened² ve San'â³ halkından düşmanlık ve ihanet edenlere yazdığı mektubunda]: Elçim size geldiğinde dağılın ve kendi ikamet ettiğiniz yerlerinize dönün ki sizi affedeyim, cahilinizi bağışlayayım, uzaklaşanınızı koruyayım ve aranızda Allah kitabının hükmünü uygulayayım. Eğer bunu yapmazsanız, o halde azgınlık yapan ve isyan edeni hedef alan süvarilerle dolu güçlü bir ordunun gelişine hazır olun; sonra da deşirmende öğütölmüş un gibi unufak edirsiniz. Öyleyse kim iyilik yaparsa kendine, kim de kötölük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici deşildir.^{4/ 5}

e) Savaşmak İstedinde Ettiğı Dua

1792-İmam Sadık (a.s): Emirölmüminin (a.s) savaşmayı irade ettiğinde şu duaları okurdu: Allah'ım; doğrusu sen yollarından birini gösterdin ve rızanı onda kıldın; dostlarını ona çağırdın ve onu katındaki sevap açısından en üstün, sana dönüş olarak en değerli, yöntem olarak da nezdindeki en sevgili yol kıldın. Sonra cennet karşılığı müminlerden canları ve mallarını satın aldın; Allah yolunda savaşır, öldürür ve öldürölürler. [Bu,] senin katından hak bir vaattir.

1-es-Sünenu'l-Kubra, c.8, s.309, h.16739.

2-el-Cened: Ti'z bölgesinin kuzeyinde, San'â'nın 48 fersah uzağında yer alan bir şehirdir. Muaz b. Cebel Merkez Camii, bu görkemli şehirdedir ve halkının çoğunu Şii Müslümanlar oluşturmaktadır. *Takvimu'l-Buldan*, s.91.

3-San'â: Yemen'in başkentidir; Hicaz'ın güneyinde ve Adn şehrinin kuzeyinde yer alır. Sözü edilen dönemde Yemen ve Hicaz bölgesinin en önemli şehriydi.

4-Fussilet suresinin 46. ayetine işarettir.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.5.

فَاجْعَلْنِي مِمَّنْ اشْتَرَى فِيهِ مِنْكَ نَفْسَهُ ثُمَّ وَفَى لَكَ بِبَيْعِهِ الَّذِي بَايَعَكَ عَلَيْهِ ، غَيْرَ نَاكَثٍ وَلَا نَاقِضَ عَهْدًا ، وَلَا مُبَدِّلًا تَبْدِيلًا ، بَلْ اسْتِجَابًا لِمَحَبَّتِكَ ، وَتَقَرُّبًا بِهِ إِلَيْكَ ، فَاجْعَلْهُ خَاتِمَةَ عَمَلِي ، وَصِيرَ فِيهِ فَنَاءَ عُمْرِي ، وَارْزُقْنِي فِيهِ لَكَ وَبِهِ مَشْهَدًا تَوْجِبُ لِي بِهِ مِنْكَ الرِّضَا ، وَتَحُطُّ بِهِ عَنِّي الْخَطَايَا ، وَتَجْعَلْنِي فِي الْأَحْيَاءِ الْمَرْزُوقِينَ بِأَيْدِي الْعُدَاةِ وَالْعَصَاةِ ، تَحْتَ لَوَاءِ الْحَقِّ وَرَايَةِ الْهُدَى ، مَاضِيًا عَلَى نُصْرَتِهِمْ قُدُّمًا ، غَيْرَ مُؤَلِّ دُبْرًا ، وَلَا مُحَدِّثَ شَكَا ، اللَّهُمَّ وَأَعُوذُ بِكَ عِنْدَ ذَلِكَ مِنَ الْجَبَنِ عِنْدَ مَوَارِدِ الْأَهْوَالِ ، وَمِنَ الضَّعْفِ عِنْدَ مُسَاوَرَةِ الْأَبْطَالِ ، وَمِنَ الذَّنْبِ الْمُحِبِّطِ لِلْأَعْمَالِ ، فَأُحْجِمَ مِنْ شَكٍّ ، أَوْ أَمْضَى بَغَيْرِ يَقِينٍ ، فَيَكُونَ سَعْيِي فِي تَبَابٍ ، وَعَمَلِي غَيْرَ مَقْبُولٍ^١ .

1793 . وَقَعَةُ صَفِّينَ عَنْ تَمِيمٍ : كَانَ عَلَى إِذَا سَارَ إِلَى الْقِتَالِ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ حِينَ يَرْكَبُ ، ثُمَّ يَقُولُ : الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعَمِهِ عَلَيْنَا ، وَفَضْلِهِ الْعَظِيمِ ، ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾^٢ ، ثُمَّ يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ ، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ إِلَى اللَّهِ ، ثُمَّ يَقُولُ : اللَّهُمَّ إِلَيْكَ نَقَلْتُ الْأَقْدَامُ ، وَأَتَيْتُ الْأَبْدَانُ ، وَأَفْضَتِ الْقُلُوبُ ، وَرُفِعَتِ الْأَيْدِي ، وَشَخَصَتِ الْأَبْصَارُ ، ﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾^٣ ، سَيَرُوا عَلَى بَرَكَهَةِ اللَّهِ .

١ . الكافي : ج 5 ص 46 ح 1 عن ميمون ، تهذيب الأحكام : ج 3 ص 81 ح 237 عن عبد الله بن ميمون عن الإمام الصادق عن أبيه عن الإمام زين العابدين عن الإمام علي (عليهم السلام) نحوه ، تفسير العياشي : ج 2 ص 113 ح 143 عن عبد الله بن ميمون القداح وفيه إلى «تبديلا» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 452 ح 664 .
٢ . الزخرف : 13 و 14 .
٣ . الأعراف : 89 .

Öyleyse beni de bu yolda senin tarafından canı satın alınanlardan, sonra seninle yapmış olduğu bu muameleye vefa gösterenlerden, yeminini bozmayan ve ahdini nakzetmeyen, onu değiştirmeyen; senin muhabbetine icabette bulunan ve onunla sana yaklaşanlardan eyle! Bunu amelimin sonu karar kıl; ömrümün sonunu bu yola sür; bu yolda senin hoşnutluğuna vesile olacak, hatalarımı dökerek şahadeti nasibim eyle. Beni, asi düşmanların elleri ile rızıklanmış dirilerden kıl; hak sancağı ve hidayet bayrağı altında zafer yolunda onların üzerine yürüyenlerden, sırtını dönmeyen ve şüpheye düşmeyenlerden eyle.

Allah'ım; böyle bir anda korkunç yerlerdeki korkaklıktan; kahramanların saldırı anındaki zafiyetten ve amelleri boşa çıkaran günahattan; şüpheye kapılarak durmaktan, yakinsiz harekete geçmekten ve böylece çabamın boşa çıkması, amelimin de kabul olmamasından sana sığınırım!¹

1793-Vakat-u Siffeyn [Temim'den]: Ali (a.s) savaşa doğru hareket edip merkebine bindiğinde Allah'ı zikreder ve şöyle derdi: "Bize olan nimetleri ve üstün lütfünden dolayı Allah'a hamdolsun. *"Noksan sıfatlardan münezzeh olan (Rabbimiz) bunu bize râm etmiştir, yoksa biz, zaptedemezdik ve şüphe yok ki biz, Rabbimize döneceğiz."*²

Sonra kıbleye yönelir, ellerini Allah'a açar ve şöyle derdi: Allah'ım! Adımlar sana doğru atılmış, bedenler yorgun düşmüştür; kalpler akmış, eller kalkmış, gözler dikilmiştir. *"Rabbimiz, sen bizimle kavmimiz arasında gerçek olanı hükmet ve sensin hükmedenlerin en hayırlısı."*³ Allah'ın bereketiyle hareket edin!

1-*el-Kâfi*, c.5, s.46, h.1, Meymun'dan; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.3, s.81, h.237, Abdullah b. Meymun vasıtası ile İmam Sadık'tan, o da babalarından, İmam Zeynelabidin'den ve İmam Ali'den (a.s); *Tefsir-i Ayyaşî*, c.2, s.113, h.143, Abdullah b. Meymun el-Kaddah'tan; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.452, h.664.

2-Zuhruf, 13-14.

3-Âraf, 89.

ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، يَا اللَّهُ، يَا أَحَدُ، يَا صَمَدُ،
 يَا رَبَّ مُحَمَّدٍ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ،
 ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
 نَسْتَعِينُ﴾^١، اللَّهُمَّ كَفِّ عَنَّا بَأْسَ الظَّالِمِينَ .
 فَكَانَ هَذَا شِعَارَهُ بِصِفَيْنِ^٢ .

و : الْبَدْءُ بِالْقِتَالِ بَعْدَ الزَّوَالِ

1794 . الإمام الصادق (عليه السلام) : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَا يُقَاتِلُ
 حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ وَيَقُولُ: تُفْتَحُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَتُقْبَلُ الرَّحْمَةُ، وَيَنْزِلُ النَّصْرُ .
 وَيَقُولُ: هُوَ أَقْرَبُ إِلَى اللَّيْلِ، وَأَجْدَرُ أَنْ يَقْلَّ الْقَتْلُ، وَيَرْجَعَ الطَّالِبُ، وَيُفْلِتَ الْمُنْهَزِمُ^٣ .

ز : إِعَانَةُ الضَّعِيفِ

1795 . الإمام علي (عليه السلام) - لِأَصْحَابِهِ فِي سَاحَةِ الْحَرْبِ بِصِفَيْنِ - : أَيُّ أَمْرٍ
 مِنْكُمْ أَحْسَنُ مِنْ نَفْسِهِ رِبَاطَةً جَاشَ عِنْدَ اللَّقَاءِ، وَرَأَى مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَخَوَانِهِ فَشَلَا، فَلْيَذُبْ
 عَنْ أَخِيهِ بِفَضْلِ نَجْدَتِهِ الَّتِي فَضَّلَ بِهَا عَلَيْهِ، كَمَا يَذُبُّ عَنْ نَفْسِهِ، فَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُ مِثْلَهُ^٤ .

١ . الفاتحة : 2 - 5 .

٢ . وقعة صفين : ص 230 و 231 نحوه ، بحار الأنوار : ج 32 ص 460 ح 397 و ج 100 ص 36 ح 31 .

٣ . الكافي : ج 5 ص 28 ح 5 ، علل الشرائع : ص 603 و ص 70 وفيه «التوبة» بدل «الرحمة» وكلاهما

عن يحيى بن أبي العلاء .

٤ . نهج البلاغة : الخطبة 123 ، الإرشاد : ج 1 ص 253 ، الجمل : ص 334 وليس فيهما «بفضل نجده» .

Sonra şöyle derdi: Allah-u ekber, Allah-u ekber, la ilahe illallahu vallahu ekber, ya Allah, ya Ehad, ya Samed, ya Rabbe Muhammed, Bismillahirrahmannirrahim, la havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azîm, *elhamdulillahi Rabbil âlemin, errahmanirra-him, maliki yevmiddin, iyyake na'budu ve iyyake nestaîn*.¹ Allah'ım! Zalimlerin zararını bizden engelle.

Bu, onun Sıffin'daki şiarıydı.²

f) Savaşa Öğleden Sonra Başlamak

1794-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) ancak öğleden sonra savaşa başlar "(Bu vakitte) göğün kapıları açılır, rahmet yüzünü döner ve zafer nazil olur" derdi.

Yine derdi ki: (İkinci vakti) geceye daha yakındır. Öldürmenin az olması, savaşçının (takipten) geri dönmesi ve hezimete uğrayanın kurtuluşu için (bu vakit) daha uygundur.³

g) Zayıfa Yardım Etmek

1795-İmam Ali (a.s) [Sıffin Savaş Meydanı'nda yarenlerine hitaben yaptığı konuşmasında]: Hangi biriniz düşmanla karşılaştığında yüreğinde bir güçlülük duyar ve kardeşlerinden birinin zayıf düştüğünü görürse, kendisine ihsan edilen üstün cesaretle, nefsinden düşmanı def ettiği gibi kardeşinden de def etsin; zira Allah dileseydi, onu da kendisi gibi karar kılardı!⁴

1-Fatiha, 2-5.

2-Vakat-u Sıffeyn, s.230-231; Biharul-Envar, c.32, s.460, h.397 ve c.100, s.36, h.31.

3-el-Kâfi, c.5, s.28, h.5; İlelu's-Şerayi, s.603 ve s.70, "rahmet" ifadesi yerine "tövbe" kelimesi zikredilmiştir, her ikisi de Yahya b. Ebu Ye'la'dan.

4-Nehcü'l-Belga, 123. Hutbe; el-İrşad, c.1, s.253; el-Cemel, s.334.

1796 . عنه(عليه السلام) : إذا رأيتم من إخوانكم في الحرب الرجل المجروح ، أو من قد نُكِّلَ به ، أو من قد طمع عدوكم فيه ، ففقوه بأنفسكم^١ .

ح : حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ مَعَ بَقَايَا الْعَدُوِّ

1797 . تاريخ اليعقوبى عن إسماعيل بن على : إنَّ أَوَّلَ مَنْ عَلَّمَ قِتَالَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَلَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ أُسِيرًا ، وَلَا يَتَّبِعُ مُنْهَزِمًا ، وَلَا يُجْهَزُ عَلَى جَرِيحٍ^٢ .

1798 . العقد الفريد عن أبي الحسن - في ذِكْرِ حَوَادِثِ وَقَعَةٍ صَفَّيْنِ - : كَانَ مُنَادَى عَلَى يَخْرُجُ كُلَّ يَوْمٍ وَيُنَادِي : أَيُّهَا النَّاسُ ، لَا تُجْهَزَنَّ عَلَى جَرِيحٍ ، وَلَا تَتَّبَعَنَّ مُوَلِّيًّا ، وَلَا تَسْلُبَنَّ قَتِيلًا ، وَمَنْ أَلْقَى سِلَاحَهُ فَهُوَ آمِنٌ^٣ .

١ . الخصال : ص 617 ح 10 ، تحف العقول : ص 107 ، بحار الأنوار : ج 100 ص 21 ح 8 .

٢ . تاريخ اليعقوبى : ج 2 ص 383 .

٣ . العقد الفريد : ج 3 ص 333 ، هذا الموقف من العدو كان يمثل السيرة العملية للإمام أمير المؤمنين(عليه السلام) في حروبه جميعها ، راجع وقعة صفين : ص 204 والغيبة للنعماني : ص 231 ح 15 وتفسير القمى : ج 2 ص 321 . كما فعل مع عدوه في حرب الجمل ، راجع الكافى : ج 5 ص 33 ح 3 و ج 5 ص 12 ح 2 وتهذيب الأحكام : ج 6 ص 155 ح 274 و ص 156 ح 276 و ص 137 ح 230 والخصال : ص 276 ح 18 والأمالى للمفيد : ص 59 ح 3 والجمل : ص 341 و 342 و 403 ودعائم الإسلام : ج 1 ص 394 وتحف العقول : ص 290 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 1 ص 274 وشرح الأخبار : ج 1 ص 388 ح 330 و ص 395 ح 334 والاختصاص : ص 95 والمستدرک على الصحيحين : ج 2 ص 168 ح 2661 وتذكرة الخواص : ص 72 وكنز العمال : ج 4 ص 478 ح 11424 و ج 11 ص 335 ح 31675 . وكذلك في حرب صفين راجع : المستدرک على الصحيحين : ج 2 ص 167 ح 2660 والسنن الكبرى : ج 8 ص 315 ح 16753 وتحف العقول : ص 480 . وقد استلهم الإمام(عليه السلام) هذا الموقف حيال العدو من سيرة النبي(صلى الله عليه وآله) ، الكافى : ج 5 ص 12 ح 2 و 3 وتهذيب الأحكام : ج 6 ص 137 ح 230 و ص 155 ح 274

1796-İmam Ali (a.s): Savaşta ne zaman bir kardeşinizi yaralı yahut birinin ona zarar vermekte olduğunu yahut da düşmanlarını-zın ona yeltendiğini görseniz, canlarınızla onu takviye ediniz.¹

h)Düşmandan Geride Kalanlara İyi Davranmak

1797-Tarih-i Yakubî [İsmail b. Ali'den]: Kible ehli ile nasıl savaşılması gerektiğini ilk öğreten Ali b. Ebu Talib'dir. O esirleri öldürmez, hezimete uğramışların peşinden gitmez ve yaralıları incitmezdi.²

1798-el-İkdu'l-Ferid [Ebu Hasan'dan; Sıffin Savaşı olaylarını anlatırken]: Ali'nin (a.s) münadisi çıkıp her gün şöyle sesleniyordu: Ey insanlar! Hiçbir yaralıyı öldürmeyin, hiçbir kaçanı takip etmeyin ve öldürülenleri soymayın; silahını bırakan da güvendedir.³

وتحف العقول : ص 290.

1-el-Hisal, s.617, h.10, Ebu Basir ve Muhammed b. Müslim'den, onlar İmam Sadık'tan (a.s), o da babalarından (a.s); *Tuhefu'l-Ukul*, s.107; *Biharu'l-Envar*, c.100, s.21, h.8.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.383.

3-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.333. "Bu, İmam Emirülmüminin'in (a.s) tüm savaşlardaki hareket tarzı ve yöntemi" ifadesi için bkz: *Vakat-u Sıffeyn*, s.204; *el-Gaybe*, Numanî, s.231, h.15; *Tefsir-i Kummî*, c.2, s.321. " Cemel Savaşı'nda düşmanına böyle davrandı" ifadesi için bkz: *el-Kâfi*, c.5, s.33, h.3-h.5 ve s.12, h.2; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.155, h.274 ve s.156, h.276 ve s.137, h.230; *el-Hisal*, s.276, h.18; *el-Emali*, Şeyh Mufid, s.59, h.3; *el-Cemel*, s.341-342, 403; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.394; *Tuhefu'l-Ukul*, s.290; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâsub, c.1, s.274; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.388, h.330 ve s.395, h.334; *el-İhtisas*, s.95; *el-Mustedrek ale's-Sahihayn*, c.2, s.168, h.2661; *Tezkiretu'l-Havas*, s.72; *Kenzu'l-Ummal*, c.4, s.478, h.11424 ve c.11, s.335, h.31675. "Sıffin Savaşı'nda böyle davrandı" ifadesi için bkz: *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c.2, s.167, h.266; *es-Sunenu'l-Kubra*, c.8, s.315, h.16753; *Tuhefu'l-Ukul*, s.480. "İmam (a.s), düşman karşısındaki bu tutumunda Peygamberin (s.a.a) yaşam tarzından ilham almıştır" ifadesi için bkz: *el-Kâfi*, c.5, s.12, h.2-3; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.137, h.230 ve s.155, h.274;

1799 . الكافي عن عبد الله بن شريك عن أبيه : لما هُزم النَّاسُ يَوْمَ الْجَمَلِ ، قالَ أميرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): لَا تَتَّبِعُوا مُوَلِّيَّ ، وَلَا تُجِيزُوا عَلِيَّ جَرِيحَ ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ .

فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ صِفِّينَ ، قَتَلَ الْمُقْبِلَ وَالْمُدْبِرَ ، وَأَجَازَ عَلِيَّ جَرِيحَ . فَقَالَ أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكَ : هَذِهِ سِيرَتَانِ مُخْتَلِفَتَانِ ! فَقَالَ : إِنَّ أَهْلَ الْجَمَلِ قُتِلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، وَإِنْ مُعَاوِيَةَ كَانَ قَائِمًا بَعَيْنِهِ وَكَانَ قَائِدَهُمْ^١ .

1800 . السنن الكبرى عن أبي فاختة : إِنَّ عَلِيًّا (رضي الله عنه) أَتَى بِأَسِيرِ يَوْمِ صِفِّينَ ، فَقَالَ : لَا تَقْتُلْنِي صَبْرًا . فَقَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : لَا أَقْتُلُكَ صَبْرًا ؛ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ . فَخَلَّى سَبِيلَهُ ، ثُمَّ قَالَ : أَفِيكَ خَيْرٌ تَبَايَعُ^٢ ؟

1801 . المصنّف عن يزيد بن بلال : شَهِدْتُ مَعَ عَلِيٍّ يَوْمَ صِفِّينَ ، فَكَانَ إِذَا أَتَى بِالْأَسِيرِ قَالَ : لَنْ أَقْتُلَكَ صَبْرًا ؛ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ . وَكَانَ يَأْخُذُ سِلَاحَهُ ، وَيُحْلِفُهُ لَا يُقَاتِلُهُ ، وَيُعْطِيهِ أَرْبَعَةَ دَرَاهِمٍ^٣ .

1802 . المصنّف عن أبي جعفر : كَانَ عَلِيٌّ إِذَا أَتَى بِأَسِيرِ صِفِّينَ أَخَذَ دَابَّتَهُ

Tuhefu'l-Ukul, s.290.

١ . الكافي : ج 5 ص 33 ح 5 ، رجال الكشي : ج 2 ص 482 ح 392 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 446 ح 657 .

٢ . السنن الكبرى : ج 8 ص 315 ح 16754 ، كنز العمال : ج 11 ص 348 ح 31706 .

٣ . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 725 ح 25 ، كنز العمال : ج 11 ص 345 ح 31703 .

وَسِلَاحَهُ ، وَأَخَذَ عَلَيْهِ أَنْ لَا [يَعُودَ ، وَخَلَّى سَبِيلَهُ^١ .

1799-el-Kâfi [Abdullah b. Şerik'ten, o da babasından]: Cemel Savaşı'nda insanlar (biatlerini bozanlar) yenik düşünce Emirülmüminin (a.s) dedi ki: Sırtını dönenleri takip etmeyin, yaralıları öldürmeyin ve kim de kapısını kapatırsa güvendedir!

Sıffin Savaşı gelip çatığında savaşı da, kaçanı da, yaralıyı da öldürüyordu. Bunun üzerine Eban b. Taglib, Abdullah b. Şerik'e hitaben "Bu, birbirine aykırı iki yöntemdir!" dedi. İbn-i Şerik dedi ki: Cemel harbinde (onların komutanları) Talha ile Zübeyir öldürülmüştü; fakat burada Muaviye ayakta idi ve şahsen onları yönetmekteydi.²

1800-es-Sunenu'l-Kubra [Ebu Fahite'den]: Sıffin Savaşı'nda Ali'nin yanına bir esir getirildi. Esir, "Beni işkence ederek öldürme!" deyince Ali (a.s) "Seni işkence ederek öldürecek değilim; çünkü ben âlemleri Rabbi Allah'tan korkarım!" dedi. Sonra onu bıraktı ve şöyle buyurdu: Sende bir hayır var mıdır ki biat edesin?³

1801-el-Musannef [Yezid b. Bilal'den]: Sıffin Savaşı'nda Ali'yle birlikteydim. Onun yanına bir esir getirdiklerinde "Seni işkence ederek öldürmeyeceğim; çünkü ben âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım!" der, silahını alır, savaşmayacağına dair kendisinden yemin de aldıktan sonra serbest bırakır ve ona dört dirhem verirdi.⁴

1802-el-Musannef [Ebu Cafer'den]: Ali'ye (a.s) Sıffin Savaşı'nda bir esir getirildi mi, onun hayvanını ve silahını alır; geri dönmeye-

١ . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 724 ح 23 ، كنز العمال : ج 11 ص 345 ح 31702 .

2-el-Kâfi, c.5, s.33, h.5; Rical-ı Keşşî, c.2, s.482, h.392; Biharul-Envar, c.33, s.446, h.657.

3-es-Sunenu'l-Kubra, c.8, s.315, h.16754; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.348, h.31706.

4-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.725, h.25; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.345, h.31703.

ceğine dair kendisinden söz aldıktan sonra da serbest bıraktı.¹

1803 . الإمام علي (عليه السلام) - بعد التحريض على القتال في صفين - : ولا تمثلوا

بقتيل ، وإذا وصلتكم إلى رجال القوم فلا تهتكوا سترًا ، ولا تدخلوا دارًا ، ولا تأخذوا شيئًا من أموالهم إلا ما وجدتم في عسكرهم ، ولا تهيجوا امرأة بأذى وإن شتمن أعراسكم وسببن أمراءكم وصلحاءكم ؛ فإنهن ضعاف القوى والأنفس والعقول ، وقد كنا نؤمر بالكف عنهن وهن مشركات ! وإن كان الرجل ليتناول المرأة فيعير بها وعقبه من بعده .²

1804 . تاريخ الطبري - في ذكر وقعة الجمل - : خرج إليه الأحنف بن قيس

وبنو سعد مشمرين قد منعوا حرقوص بن زهير - ولا يرون القتال مع علي بن أبي طالب - فقال : يا علي ، إن قومنا بالبصرة يزعمون أنك إن ظهرت عليهم غداً أنك تقتل رجالهم ، وتسبي نساءهم ! فقال : ما مثلي يخاف هذا منه ، وهل يحل هذا إلا ممن تولى وكفر !! ألم تسمع إلى قول الله عز وجل : ﴿لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ * إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ﴾³ !!

1805 . الكامل في التاريخ : كان في الخوارج أربعون رجلاً جرحى ، فأمر علي

بإدخالهم الكوفة ومداواتهم حتى برؤوا⁴

1-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.724, h.23; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.345, h.31702.

2 . الكافي : ج 5 ص 39 ح 4 عن مالك بن أعين ، وقعة صفين : ص 204 عن جندب وزاد فيه «إلا

بأذني» بعد «داراً» ، نهج البلاغة : الكتاب 14 وفيه من «ولا تهيجوا ...» ، بحار الأنوار : ج 32 ص 563 ح 468 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 25 وزاد فيه «إلا بأذن» بعد «داراً» .

3 . الغاشية : 22 و 23 .

4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 496 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 334 .

5 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 424 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 248 .

1803-İmam Ali (a.s) [Sıffin'da savaşa teşvik ettikten sonra]: Öldürülmüş olanların uzuvlarını kesmeyin, bu kavmin harimine ulaştığınızda hiçbir perdeyi yırtmayın, hiçbir eve dalmayın, ordularının karar-gâhı dışında bulduğunuz mallarını almayın; namuslarınıza sövseler, liderlerinize ve iyilerinize küfretseler bile, kadınlara eziyet etmeyin. Çünkü onların akılları, nefisleri ve güçleri zayıftır. Gerçekten biz, müşrik kadınlardan bile uzak durmakla emrolunduk. Cahiliye döneminde de bir kimse bir kadına saldırsa, bu hareket kendisi ve sonra da torunları için yüz karası sayılırdı.¹

1804-Tarih-i Taberî [Cemel Vakası'nı anlatırken]: Ahnef b. Kays ve Sâd oğulları kararlı bir şekilde ona doğru hareket ettiler. Hurkus b. Zuheyr'e engel oldular. [Onlar Ali b. Ebu Talib'e karşı savaşmayı doğru görmüyorlardı]

Hurkus dedi ki: Ey Ali! Bizim Basra'daki halkımız, yarın galip geldiğin takdirde onların erkeklerini öldüreceğini ve kadınlarını da esir edeceğini zannediyorlar!

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Bu tür işler konusunda benim gibi birinden korkulmaz! Acaba böyle bir şey (Allah'ın dinine) sırt çevirip de kâfir olan birinden başkasına caiz olabilir mi? Allah'ın; "*Onlara musallat olacak değilsin; ancak kabul etmeyen ve kâfir olan başka!*"² şeklindeki sözünü duymadın mı yoksa?³

1805-el-Kamil fi't-Tarih: Hariciler arasında yaralı kırk kişi vardı. Ali onların iyileşmeleri için Kufe'ye getirilip tedavi edilmelerini emretti.⁴

1-*el-Kâfi*, c.5, s.39, h.4, Malik b. Âyun'dan; *Vakat-u Sıffeyn*, s.204, Cundeb'den, "... hiçbir eve" kelimesinden sonra "iznim dışında" ifadesi yer almıştır; *Nehcü'l-Belaga*, 14. Mektup; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.563, h.468; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.4, s.25, "... hiçbir eve" ibaresinden sonra "iznim dışında" ifadesi yer almıştır.

2-Gaşiye, 22-23.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.496; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.334.

4-*el-Kâmil fi't-Tarih*, c.2, s.424; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.248.

الفصل العاشر

السياسة الدوليّة

10/1

ما يُوجبُ بقاءُ الدُّولِ

10/1-1

إقامةُ العدلِ

- 1806 . الإمام عليّ(عليه السلام) - لَمَّا سُئِلَ عَنِ الْعَدْلِ وَالْجُودِ أَيُّهُمَا أَفْضَلُ ؟ - :
الْعَدْلُ يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا ، وَالْجُودُ يُخْرِجُهَا مِنْ جِهَتِهَا ، وَالْعَدْلُ سَائِسٌ عَامٌّ ، وَالْجُودُ
عَارِضٌ خَاصٌّ ، فَالْعَدْلُ أَشْرَفُهُمَا ، وَأَفْضَلُهُمَا^١ .
- 1807 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ حَصَّنَ اللَّهُ مُلْكَهُ^٢ .
- 1808 . عنه(عليه السلام) : اْعْدِلْ تَمْلِكْ^٣ .
- 1809 . عنه(عليه السلام) : اْعْدِلْ تَحْكُمْ^٤ .
- 1810 . عنه(عليه السلام) : مَا حُصِّنَ الدُّوْلُ بِمِثْلِ الْعَدْلِ^٥ .

١ . نهج البلاغة : الحكمة 437 ، روضة الواعظين : ص 511 .

٢ . غرر الحكم : ح 8722 .

٣ . غرر الحكم : ح 2253 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 82 ح 1981 .

٤ . غرر الحكم : ح 2223 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 78 ح 1886 .

٥ . غرر الحكم : ح 9574 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 476 ح 8712 .

ONUNCU FASIL

DEVLETE DAİR SİYASETİ

10/1

DEVLETLERİN BEKASINA SEBEP OLAN FAKTÖRLER

10/1-1

Adaleti Sağlamak

1806-İmam Ali (a.s): [Kendisine "Adalet mi daha üstündür, yoksa bağış mı?" diye sorulduğunda]: Adalet her şeyi kendi yerine bırakır, ama bağış onları yerinden çıkarır; adalet genel bir koruyucudur; ama bağış özel bir ihsandır. O halde adalet daha yüce ve daha üstündür.¹

1807-İmam Ali (a.s): Kim adaletle muamele ederse Allah da onun hükümrانlığını korur.²

1808-İmam Ali (a.s): Adil ol ki hükümrان olasın.³

1809-İmam Ali (a.s): Adil ol ki hükmedesin.⁴

1810-İmam Ali (a.s): Hiçbir şey adalet gibi devletleri korumadı.⁵

1-*Nehcü'l-Belaga*, 437. hikmetli söz; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.511.

2-*Gureru'l-Hikem*, h.8722.

3-*Gureru'l-Hikem*, h.2253; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.82, h.1981.

4-*Gureru'l-Hikem*, h.2223; *Uyun'ul-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.78, h.1886.

5-*Gureru'l-Hikem*, h.9574; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.476, h.8712.

- 1811 . عنه(عليه السلام) : لَنْ تُحَصَّنَ الدُّوْلُ بِمِثْلِ اسْتِعْمَالِ الْعَدْلِ فِيهَا^١ .
- 1812 . عنه(عليه السلام) : دَوْلَةُ الْعَادِلِ مِنَ الْوَاجِبَاتِ^٢ .
- 1813 . عنه(عليه السلام) : اَعْدِلْ ، تَدُمَ لَكَ الْقُدْرَةُ^٣ .
- 1814 . عنه(عليه السلام) : ثَبَاتُ الْمُلْكِ فِي الْعَدْلِ^٤ .
- 1815 . عنه(عليه السلام) : الطَّاعَةُ جُنَّةٌ الرَّعِيَّةِ ، وَالْعَدْلُ جُنَّةُ الدُّوْلِ^٥ .
- 1816 . عنه(عليه السلام) : ثَبَاتُ الدُّوْلِ بِإِقَامَةِ سُنَنِ الْعَدْلِ^٦ .
- 1817 . عنه(عليه السلام) : فِي الْعَدْلِ الْاِقْتِدَاءُ بِسُنَّةِ اللَّهِ ، وَثَبَاتُ الدُّوْلِ^٧ .
- 1818 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَدَلَ فِي سُلْطَانِهِ اسْتَغْنَى عَنْ أَعْوَانِهِ^٨ .
- 1819 . عنه(عليه السلام) : الْعَدْلُ قَوَامُ الرَّعِيَّةِ^٩ .
- 1820 . عنه(عليه السلام) : الْعَدْلُ قَوَامُ الْبَرِيَّةِ^{١٠} .
- 1821 . عنه(عليه السلام) : حُسْنُ الْعَدْلِ نِظَامُ الْبَرِيَّةِ^{١١} .

-
- ١ . غرر الحكم : ح 7444 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 408 ح 6904 .
- ٢ . غرر الحكم : ح 5110 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 249 ح 4668 .
- ٣ . غرر الحكم : ح 2285 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 83 ح 1998 .
- ٤ . المواعظ العددية : ص 54 .
- ٥ . غرر الحكم : ح 1873 .
- ٦ . غرر الحكم : ح 4715 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 217 ح 4263 وليس فيه «سنن» .
- ٧ . غرر الحكم : ح 6496 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 355 ح 6023 .
- ٨ . غرر الحكم : ح 8669 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 441 ح 7665 ، الصراط المستقيم : ج 1 ص 222 .
- ٩ . غرر الحكم : ح 697 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 30 ح 466 و ص 42 ح 994 .
- ١٠ . غرر الحكم : ح 806 .
- ١١ . غرر الحكم : ح 4819 .

1811-İmam Ali (a.s): Adaletle muamele etmek gibi hiçbir şey devletleri koruyamaz.¹

1812-İmam Ali (a.s): Adilin devleti, vecibelerdendir.²

1813-İmam Ali (a.s): Adil ol ki kudretin daim olsun.³

1814-İmam Ali (a.s): Hükümrânlığın sebatı adalettedir.⁴

1815-İmam Ali (a.s): İtaat halkın, adalet ise devletlerin kal-kanıdır.⁵

1816-İmam Ali (a.s): Devletler, adil uygulamaları payidar kılmakla istikrar bulur.⁶

1817-İmam Ali (a.s): Adalette, Allah'ın sünnetine uymak ve devletlerin istikrarı vardır.⁷

1818-İmam Ali (a.s): Hükümrânlığında adil olanın yardımcılara ihtiyacı olmaz.⁸

1819-İmam Ali (a.s): Adalet, halkın kıvamıdır.⁹

1820-İmam Ali (a.s): Adalet, insanların kıvamıdır.¹⁰

1821-İmam Ali (a.s): Güzel adalet, halkın düzeni, dirliğidir.¹¹

1-Gureru'l-Hikem, h.7444; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.408, h.6904.

2-Gureru'l-Hikem, h.5110; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.249, h.4668.

3-Gureru'l-Hikem, h.2285; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.83, h.1998.

4-el-Mevaizu'l-Adediye, s.54.

5-Gureru'l-Hikem, h.1873.

6-Gureru'l-Hikem, h.4715; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.217, h.4263.

7-Gureru'l-Hikem, h.6496; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.355, h.6023, bu kaynakta "Adalette, Allah'a itaat ve devletlerin istikrarı vardır" şeklinde nakledilmiştir.

8-Gureru'l-Hikem, h.8669; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.441, h.7665, "yardımcılara" yerine "kardeşlerine" ifadesi geçmiştir; es-Sıratu'l-Mustakim, c.1, s.222, "yardımcılara" yerine "düşmanlara" ifadesi zikredilmiştir.

9-Gureru'l-Hikem, h.697, Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.30, h.466 ve s.42, h.994.

10-Gureru'l-Hikem, h.806.

11-Gureru'l-Hikem, h.4819.

- 1822 . عنه (عليه السلام) : العَدْلُ نِظَامُ الإِمْرَةِ^١ .
- 1823 . عنه (عليه السلام) : جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الْعَدْلَ قَوَاماً لِلْأَنَامِ ، وَتَنْزِيهاً مِنَ الْمَظَالِمِ وَالْآثَامِ ، وَتَسْنِيَةً لِلْإِسْلَامِ^٢ .
- 1824 . عنه (عليه السلام) : إِذَا أَدَّتِ الرَّعِيَّةُ إِلَى الْوَالِي حَقَّهُ ، وَأَدَّى الْوَالِي إِلَيْهَا حَقَّهَا عَزَّ الْحَقُّ بَيْنَهُمْ ، وَقَامَتِ مَنَاهِجُ الدِّينِ ، وَاعْتَدَلَتْ مَعَالِمُ الْعَدْلِ ، وَجَرَتْ عَلَى أَذْلَالِهَا السُّنَنُ ، فَصَلَحَ بِذَلِكَ الزَّمَانُ ، وَطُمِعَ فِي بَقَاءِ الدَّوْلَةِ ، وَيُسِّتَ مَطَامِعُ الْأَعْدَاءِ^٣ .
- 1825 . عنه (عليه السلام) : الْعَدْلُ أَقْوَى أَسَاسٍ^٤ .
- 1826 . عنه (عليه السلام) : الْعَالَمُ حَدِيقَةٌ ; سَيَّاحُهَا الشَّرِيعَةُ ، وَالشَّرِيعَةُ سُلْطَانٌ تَجِبُ لَهُ الطَّاعَةُ ، وَالطَّاعَةُ سِيَاسَةٌ يَقُومُ بِهَا الْمَلِكُ ، وَالْمَلِكُ رَاعٍ يَعْضُدُّ الْجَيْشَ ، وَالْجَيْشُ أَعْوَانٌ يَكْفُلُهُمُ الْمَالُ ، وَالْمَالُ رِزْقٌ يَجْمَعُهُ الرَّعِيَّةُ ، وَالرَّعِيَّةُ سَوَادٌ يَسْتَعِيدُهُمُ الْعَدْلُ ، وَالْعَدْلُ أَسَاسٌ بِهِ قَوَامُ الْعَالَمِ^٥ .
- 1827 . عنه (عليه السلام) : الْعَدْلُ أَفْضَلُ السِّيَاسَتَيْنِ^٦ .
- 1828 . عنه (عليه السلام) : كَفَى بِالْعَدْلِ سَائِساً^٧ .
- 1829 . عنه (عليه السلام) : مَلَكَ السِّيَاسَةِ الْعَدْلُ^٨ .

١ . غرر الحكم : ح 774 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 42 ح 982 .

٢ . غرر الحكم : ح 4789 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 223 ح 4355 .

٣ . نهج البلاغة : الخطبة 216 وراجع الكافي : ج 8 ص 352 ح 550 .

٤ . غرر الحكم : ح 863 .

٥ . بحار الأنوار : ج 78 ص 83 ح 87 .

٦ . غرر الحكم : ح 1656 .

٧ . غرر الحكم : ح 7031 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 386 ح 6537 .

1822-İmam Ali (a.s): Adalet, hükümrânlığın yönetim biçimidir.²

1823-İmam Ali (a.s): Allah, halkı kıvamda tutmak, zulmü ve günahları temizlemek, İslam'ın gelişmesini sağlamak için adaleti takdir etmiştir.³

1824-İmam Ali (a.s): Halk valinin hakkını, vali de halkın hakkını eda ederse aralarında hak üstün olur; dinin programları uygulanır, adaletin nişaneleri doğrulur, kanunları halk arasında yürürlükte olur. Zaman bununla ıslah olur, devletin bekası ve düşmanın emellerinin ümitsizliğe dönüşmesi de bununla gerçekleşir.⁴

1825-İmam Ali (a.s): Adalet en sağlam temeldir.⁵

1826-İmam Ali (a.s): Âlem bir bahçedir, onu çeviren şeriatır. Şeriat ise itaati vacip olan bir sultandır. İtaat, hükümrânı ayakta tutan bir yöntem; hükümrân, ordunun desteklediği bir çobandır. Ordu, mal varlığının idare ettiği yaverler; mal varlığı ise halkın topladığı rızıktır. Halk, adaletin köleleştirdiği kalabalık; adalet ise âlemin onun üzerine kurulduğu temeldir.⁶

1827-İmam Ali (a.s): Adalet, iki siyasetin en üstünüdür.⁷

1828-İmam Ali (a.s): Siyasetçi olmak için adalet yeterlidir.⁸

1829-İmam Ali (a.s): Siyasetin ölçüsü adalettir.¹

١ . غرر الحكم : ح 9714 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 486 ح 8960 .

2-Gureru'l-Hikem, h.774; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.42, h.982.

3-Gureru'l-Hikem, h.4789; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.223, h.4355.

4-Nehcü'l-Belaga, 216. Hutbe. Ayrıca bkz: el-Kâfi, c.8, s.352, h.550.

5-Gureru'l-Hikem, h.863.

6-Biharu'l-Envar, c.78, s.83, h.87.

7-Gureru'l-Hikem, h.1656.

8-Gureru'l-Hikem, h.7031; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.386, h.6537.

- 1830 . عنه(عليه السلام) : خَيْرُ السِّيَاسَاتِ الْعَدْلُ^٢ .
- 1831 . عنه(عليه السلام) : لَا رِيَاسَةَ كَالْعَدْلِ فِي السِّيَاسَةِ^٣ .
- 1832 . عنه(عليه السلام) : جَمَالُ السِّيَاسَةِ الْعَدْلُ فِي الْإِمْرَةِ ، وَالْعَفْوُ مَعَ الْقُدْرَةِ^٤ .
- 1833 . عنه(عليه السلام) : الرَّعِيَّةُ لَا يُصْلِحُهَا إِلَّا الْعَدْلُ^٥ .
- 1834 . عنه(عليه السلام) : اجْعَلِ الدِّينَ كَهَفْكَ ، وَالْعَدْلَ سَيْفَكَ ; تَنْجُ مِنْ كُلِّ سُوءٍ ، وَتَظْفِرَ عَلَى كُلِّ عَدُوٍّ^٦ .
- 1835 . عنه(عليه السلام) : إِذَا بُنِيَ الْمُلْكُ عَلَى قَوَاعِدِ الْعَدْلِ ، وَدُعِمَ بِدَعَائِمِ الْعَقْلِ نَصَرَ اللَّهُ مُوَالِيَهُ ، وَخَذَلَ مُعَادِيَهُ^٧ .
- 1836 . عنه(عليه السلام) : قُلُوبُ الرَّعِيَّةِ خَزَائِنُ رَاعِيهَا ، فَمَا أَوْدَعَهَا مِنْ عَدْلٍ أَوْ جَوْرٍ وَجَدَهُ^٨ .

1-Gureru'l-Hikem, h.9714; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.486, h.8960.

٢ . غرر الحكم : ح 4948 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 237 ح 4505 .

٣ . غرر الحكم : ح 10895 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 544 ح 10115 .

٤ . غرر الحكم : ح 4792 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 223 ح 4356 .

٥ . غرر الحكم : ح 1342 و ح 4215 وفيه «بالعدل تصلح الرعية» ، عيون الحكم والمواعظ : ص 303 ح 5396 وفيه «صلاح الرعية العدل» .

٦ . غرر الحكم : ح 2433 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 77 ح 1853 وفيه «تظهر» بدل «تظفر» .

٧ . غرر الحكم : ح 4118 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 132 ح 2971 .

٨ . غرر الحكم : ح 6825 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 370 ح 6243 وفيه «ملكها» بدل «راعيها» .

1837 . عنه(عليه السلام) : ما عُمِرَتِ الْبُلْدَانُ بِمِثْلِ الْعَدْلِ .

1830-İmam Ali (a.s): Siyasetlerin en hayırlısı adalettir.¹

1831-İmam Ali (a.s): Siyasette adil olmak gibi bir efendilik yoktur.²

1832-İmam Ali (a.s): Siyasetin güzelliği, hükümlanlıkta adil olmak ve kudret anında affetmektedir.³

1833-İmam Ali (a.s): Halkı, adaletten başka bir şey ıslah etmez.⁴

1834-İmam Ali (a.s): Sığınağın din, kılıcın adalet olursa her kötülükten kurtulur, her düşmana karşı zafer elde edersin.⁵

1835-İmam Ali (a.s): Hükümlanlık adalet temelleri üzerine kurulur, akıl dayanakları ile de desteklenirse Allah, onun dostlarına başarı verir; düşmanlarını da zelil eder.⁶

1836-İmam Ali (a.s): Halka ait kalpler, yöneticilerinin hazineleridirler; yönetici oraya adalet veya zulüm olarak ne bırakırsa karşısında onu bulur.⁷

1837-İmam Ali (a.s): Şehirler adalet gibi bir şeye sahip olmadıkça kalkınamaz.⁸

1-Gureru'l-Hikem, h.4948; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.237, h.4505.

2-Gureru'l-Hikem, h.10895; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.544, h.10115.

3-Gureru'l-Hikem, h.4792; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.223, h.4356.

4-Gureru'l-Hikem, h.1342 ve h.4215, "Halk, adaletle ıslah olur" şeklinde yer almıştır; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.303, h.5396, "Halkın maslahatı adalettir" şeklinde geçmiştir.

5-Gureru'l-Hikem, h.2433; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.77, h.1853, "zafer" yerine "üstünlük" ifadesi zikredilmiştir.

6-Gureru'l-Hikem, h.4118; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.132, h.2971.

7-Gureru'l-Hikem, h.6825; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.370, h.6243.

8-Gureru'l-Hikem, h.9543; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.481, h.8864.

- 1838 . عنه (عليه السلام) : عَدْلُ السُّلْطَانِ خَيْرٌ مِنْ خَصْبِ الزَّمَانِ^١ .
- 1839 . عنه (عليه السلام) : بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَكَاتُ^٢ .
- 1840 . عنه (عليه السلام) : مَنْ عَدَلَ تَمَكَّنَ^٣ .
- 1841 . عنه (عليه السلام) : مَنْ عَدَلَ فِي الْبِلَادِ نَشَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ الرَّحْمَةَ^٤ .
- 1842 . عنه (عليه السلام) : - فِي الْحَكَمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : مَنْ عَمِلَ بِالْعَدْلِ فَيَمُنْ دُونَهُ ، رُزِقَ الْعَدْلَ مِمَّنْ فَوْقَهُ^٥ .
- 1843 . عنه (عليه السلام) : لَيْسَ ثَوَابٌ عِنْدَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَعْظَمَ مِنْ ثَوَابِ السُّلْطَانِ الْعَادِلِ ، وَالرَّجُلِ الْمُحْسِنِ^٦ .
- 1844 . عنه (عليه السلام) : شَيْئَانِ لَا يوزَنُ ثَوَابُهُمَا : الْعَفْوُ وَالْعَدْلُ^٧ .
- 1845 . عنه (ع) : سِيَّاسَةُ الْعَدْلِ ثَلَاثٌ : لَيْنٌ فِي حَزْمٍ ، وَاسْتِقْصَاءٌ فِي عَدْلِ ، وَإِفْضَالٌ فِي قَصْدٍ^٨ .

١ . مطالب السؤول : ص 56 .

٢ . غرر الحكم : ح 4211 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 188 ح 3858 .

٣ . غرر الحكم : ح 7711 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 428 ح 7283 .

٤ . غرر الحكم : ح 8638 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 460 ح 8361 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 308 ح 535 .

٦ . غرر الحكم : ح 7526 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 410 ح 6976 .

٧ . غرر الحكم : ح 5769 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 297 ح 5298 .

٨ . غرر الحكم : ح 5592 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 284 ح 5141 .

1846 . عنه(ع): اسْتَعِنَ عَلَى الْعَدْلِ بِحُسْنِ النِّيَّةِ فِي الرَّعِيَّةِ ، وَقِلَّةِ الطَّمَعِ ، وَكَثْرَةِ الْوَرَعِ^١ .

١ . غرر الحكم : ح 2408 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 77 ح 1860 .

1838-İmam Ali (a.s): Yöneticinin adaleti, çağın bolluğundan daha hayırlıdır.¹

1839-İmam Ali (a.s): Bolluklar adaletle artar.²

1840-İmam Ali (a.s): Adaletli davranan güçlenir.³

1841-İmam Ali (a.s): Allah, beldelede adaletli olana rahmetini yayar.⁴

1842-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Kendisinden altta olanlara adilce davranan kimseye üstündeki tarafından adalet nasip olur.⁵

1843-İmam Ali (a.s): Allah katında adil yönetici ve iyi kişiden daha büyük mükâfat sahibi yoktur.⁶

1844-İmam Ali (a.s): İki şeyin sevabı ölçülemez: Af ve adalet.⁷

1845-İmam Ali (a.s): Adaletin siyaseti üçtür: Alınacak kesin kararlarda ılımlı olmak, adaleti sonuna vardırarak ve kastedilen şeyde lütüfkâr olmak.⁸

1846-İmam Ali (a.s): Adaleti hâkim kılmak için halk arasında iyi niyetli olmayı, tamahı azaltmayı ve dindarlığı artırmayı kendine yardımcı edin.⁹

1-Metalibu's-Suul, s.56.

2-Gureru'l-Hikem, h.4211; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.188, h.3858.

3-Gureru'l-Hikem, h.7711; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.428, h.7283.

4-Gureru'l-Hikem, h.8638; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.460, h.8361.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.308, h.535.

6-Gureru'l-Hikem, h.7526; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.410, h.6976.

7-Gureru'l-Hikem, h.5769; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.297, h.5298.

8-Gureru'l-Hikem, h.5592; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.284, h.5141, "Dinin siyaseti üçtür..." şeklinde geçmiştir.

9-Gureru'l-Hikem, h.2408; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.77, h.1860.

10/1-2

حُسْنُ التَّدْبِيرِ

- 1847 . الإمام عليّ (عليه السلام) : المُلْكُ سِيَّاسَةٌ^١ .
- 1848 . عنه (عليه السلام) : مَنْ حَسُنَتْ سِيَاسَتُهُ دَامَتْ رِيَاسَتُهُ^٢ .
- 1849 . عنه (عليه السلام) : حُسْنُ السِّيَّاسَةِ يَسْتَدِيمُ الرِّيَّاسَةَ^٣ .
- 1850 . عنه (عليه السلام) : حُسْنُ السِّيَّاسَةِ قَوَامُ الرِّعْيَةِ^٤ .
- 1851 . عنه (عليه السلام) : مَنْ حَسُنَتْ سِيَاسَتُهُ وَجَبَتْ طَاعَتُهُ^٥ .
- 1852 . عنه (عليه السلام) : بِحُسْنِ السِّيَّاسَةِ يَكُونُ الْأَدَبُ الصَّالِحُ^٦ .

10/1-3

حُسْنُ السَّيْرِ

- 1853 . الإمام عليّ (عليه السلام) : حُسْنُ السَّيْرِ جَمَالُ الْقُدْرَةِ ، وَحِصْنُ الْإِمْرَةِ^٧ .
- 1854 . عنه (عليه السلام) : مَنْ كَثُرَ جَمِيلُهُ أَجْمَعَ النَّاسُ عَلَى تَفْضِيلِهِ^٨ .

١ . غرر الحكم : ح 17 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 18 ح 45 .

٢ . غرر الحكم : ح 8438 ؛ نظم درر السمطين : ص 160 وفيه «دانت» بدل «دامت» .

٣ . غرر الحكم : ح 4820 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 229 ح 4409 .

٤ . غرر الحكم : ح 4818 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 227 ح 4369 .

٥ . غرر الحكم : ح 8025 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 431 ح 7403 .

٦ . الكافي : ج 1 ص 28 ح 34 عن يحيى بن عمران عن الإمام الصادق (عليه السلام) .

٧ . غرر الحكم : ح 4847 .

٨ . غرر الحكم : ح 8407 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 455 ح 8218 .

10/1-2

Öngörü ve Tedbir

1847-İmam Ali (a.s): Yönetim, siyasettir.¹

1848-İmam Ali (a.s): Siyaseti güzel olanın efendiliği daim olur.²

1849-İmnam Ali (a.s): Güzel siyaset, efendiliği devamlı kılar.³

1850-İmam Ali (a.s): Güzel siyaset, halkın dayanağıdır.⁴

1851-İmam Ali (a.s): Siyaseti güzel olanın itaati elzem olur.⁵

1852-İmam Ali (a.s): Sağlam bir terbiye güzel siyasetle elde edilir.⁶

10/1-3

Davranışta Güzellik

1853-İmam Ali (a.s): Güzel davranış, kudretin güzelliği, hükümlürlüğün da kalesidir.⁷

1854-İmam Ali (a.s): Güzel davranış çok olanın üstünlüğünde halk ittifak eder.⁸

1-Gureru'l-Hikem, h.17; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.18, h.45.

2-Gureru'l-Hikem, h.8438; Nezm-u Dureri's-Simtayn, s.160.

3-Gureru'l-Hikem, h.4820; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.229, h.4409.

4-Gureru'l-Hikem, h.4818; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.227, h.4369.

5-Gureru'l-Hikem, h.8025; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.431, h.7403.

6-el-Kâfi, c.1, s.28, h.34, Yahya b. İmran vasıtası ile İmam Sadık'tan (a.s).

7-Gureru'l-Hikem, h.4847.

8-Gureru'l-Hikem, h.8407; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.455, h.8218.

1855 . عنه (عليه السلام) : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ بِالْجَمِيلِ كَافَوْهُ بِهِ^١ .

10/1-4

الْيَقَظَةُ لِحِرَاسَةِ الْأُمُورِ

1856 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مِنْ أَمَارَاتِ الدَّوْلَةِ الْيَقَظَةُ لِحِرَاسَةِ الْأُمُورِ^٢ .

1857 . عنه (ع) : مَنْ النَّبِيلُ أَنْ تَتَّقِظَ لِإِجَابِ حَقِّ الرَّعِيَّةِ إِلَيْكَ، وَتَتَغَايَ عَنِ الْجِنَايَةِ عَلَيْكَ^٣ .

1858 . عنه (عليه السلام) : مِنْ دَلَائِلِ الدَّوْلَةِ قَلَّةُ الْغَفْلَةِ^٤ .

10/2

مَا يُوجِبُ زَوَالَ الدُّوَلِ

10/2-1

اِحْتِقَابُ الْمَظَالِمِ

1859 . الإمام عليّ (عليه السلام) : شَرُّ الْأُمَرَاءِ مَنْ ظَلَمَ رَعِيَّتَهُ^٥ .

1860 . عنه (عليه السلام) : مَنْ ظَلَمَ رَعِيَّتَهُ نَصَرَ أَعْدَاؤُهُ^٦ .

1861 . عنه (عليه السلام) : الظُّلْمُ بَوَارُ الرِّعِيَّةِ^١ .

١ . غرر الحكم : ح 8716 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 440 ح 7633 .

٢ . غرر الحكم : ح 9360 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 469 ح 8558 وفيه «التيقظ» بدل «اليقظة» .

٣ . غرر الحكم : ح 9407 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 470 ح 8597 وفيه «عليك» بدل «إليك» .

٤ . غرر الحكم : ح 9410 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 473 ح 8668 .

٥ . غرر الحكم : ح 5717 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 295 ح 5283 .

٦ . غرر الحكم : ح 7815 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 429 ح 7299 .

1855-İmam Ali (a.s): İnsanlara güzel davranana aynıyla karşılık verilir.²

10/1-4

İşlerin Takibinde Uyanıklık

1856-İmam Ali (a.s): İşleri gözetmede uyanıklık, devletin (bekasının) nişanelerindendir.³

1857-İmam Ali (a.s): Halkın senin üzerindeki hakkını yerine getirmekte uyanık davranman ve sana yaptıkları haksızlığa göz yumman yüceliktendir.⁴

1858-İmam Ali (a.s): Gafletin azlığı, devletin (bekasının) delillerindendir.⁵

10/2

DEVLETLERİN YIKILIŞ SEBEPLERİ

10/2-1

Zulüm

1859-İmam Ali (a.s): Yöneticilerin en kötüsü, halkına zulmedendir.⁶

1860-İmam Ali (a.s): Halkına zulmeden, muhaliflerine yardım etmiştir.⁷

١ . غرر الحكم : ح 807 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 42 ح 995 .

2-Gureru'l-Hikem, h.8716; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.440, h.7633.

3-Gureru'l-Hikem, h.9360; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.469, h.8558.

4-Gureru'l-Hikem, h.9407; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.470, h.8597.

5-Gureru'l-Hikem, h.9410; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.473, h.8668.

6-Gureru'l-Hikem, h.5717; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.295, h.5283.

7-Gureru'l-Hikem, h.7815; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.429, h.7299.

1861-İmam Ali (a.s): Zulüm, halkın helâkidir.¹

1862 . عنه(عليه السلام) : الظُّلْمُ يُدْمِرُ الدِّيَارَ^٢ .

1863 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَامَلَ رَعِيَّتَهُ بِالظُّلْمِ أَزَالَ اللَّهُ مُلْكَهُ ، وَعَجَّلَ بَوَارَهُ

وَهْلَكَهُ^٣ .

1864 . عنه(عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : أَنْصِفِ اللَّهَ وَأَنْصِفِ

النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ ، وَمِنْ خَاصَّةِ أَهْلِكَ ، وَمَنْ لَكَ فِيهِ هَوًى مِنْ رَعِيَّتِكَ ؛ فَإِنَّكَ إِلَّا تَفْعَلَ تَظْلِمَ ، وَمَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كَانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ ، وَمَنْ خَاصَمَهُ اللَّهُ أَدْحَضَ حُجَّتَهُ وَكَانَ لِلَّهِ حَرْبًا حَتَّى يَنْزِعَ أَوْ يَتُوبَ ، وَلَيْسَ شَيْءٌ أَدْعَى إِلَى تَغْيِيرِ نِعْمَةِ اللَّهِ وَتَعْجِيلِ نَقْمَتِهِ مِنْ إِقَامَةِ عَلَى ظُلْمٍ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ دَعْوَةَ الْمُضْطَهَّدِينَ ، وَهُوَ لِلظَّالِمِينَ بِالْمِرْصَادِ^٤ .

1865 . عنه(عليه السلام) - لِزِيَادِ بْنِ أَبِيهِ - : اسْتَعْمِلِ الْعَدْلَ ، وَاحْذَرِ الْعَسْفَ

وَالْحَيْفَ ؛ فَإِنَّ الْعَسْفَ يَعُودُ بِالْجَلَاءِ ، وَالْحَيْفَ يَدْعُو إِلَى السَّيْفِ^٥ .

1866 . عنه(عليه السلام) : مَا مِنْ سُلْطَانٍ آتَاهُ اللَّهُ قُوَّةً وَنِعْمَةً ، فَاسْتَعَانَ بِهَا عَلَى ظُلْمِ

عِبَادِهِ ، إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَنْزِعَهَا مِنْهُ ، أَلَمْ تَرَ إِلَى قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : ﴿إِنَّ اللَّهَ

1-Gureru'l-Hikem, h.807; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.42, h.995.

٢ . غرر الحكم : ح 1068 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 43 ح 1047 .

٣ . غرر الحكم : ح 8740 .

٤ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 127 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 355 .

٥ . نهج البلاغة : الحكمة 476 وراجع روضة الواعظين : ص 511 .

لَا يَغْيِرُ مَا يَقَوْمٌ حَتَّى يَغْيِرُوا مَا بَأْنَفْسِهِمْ؟^{٢١}

1867 . عنه (عليه السلام) : فِي احْتِقَابِ الْمَظَالِمِ زَوَالُ الْقُدْرَةِ^٣.

1862-İmam Ali (a.s): Zulüm, şehirleri viran eder.⁴

1863-İmam Ali (a.s): Kim halkına zulmederse Allah da ondan hükümrânlığını alır, yokluğunu ve helâkini çabuklaştırır.⁵

1864-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]: Allah'a karşı insaflı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı insaflı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmeden kimseye, kulların yanı sıra Allah da düşman olur. Allah, kendisine düşmanlık edenin delilini batıl kılar, zulümden vazgeçerek tövbe edinceye kadar onunla savaşıır. Allah'ın nimetini değiştiren, azabının çabuk gelmesine sebep olan şeyler içinde zulümden daha etkili bir şey yoktur. Allah, zulme ve işkenceye maruz kalanların feryadını duyar ve O, zalimler için pusudadır.⁶

1865-İmam Ali (a.s) [Ziyad b. Ebih'e hitaben]: Adalet ve insafa riayet et; zulüm ve haksızlıktan sakın. Zulüm, halkın dağılmasına neden olur; haksızlık ise işi kılıca götürür.⁷

1866-İmam Ali (a.s): Allah'ın kendisine verdiği kuvvet ve nimeti O'nun kullarına zulüm etmek için kullanan padişahlardan, Allah'ın

١ . الرعد : 11 .

٢ . إرشاد القلوب : ص 68 .

٣ . غرر الحكم : ح 6512 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 355 ح 6024 .

4-Gureru'l-Hikem, h.1068; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.43, h.1047.

5-Gureru'l-Hikem, h.8740.

6-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.127. Ayrıca bkz: Deai-mu'l-İslam, c.1, s.355.

7-Nehcü'l-Belaga, 476. hikmetli söz. Ayrıca bkz: Ravzatu'l-Vaizin, s.511.

bu (nimet)leri alması haktır. Allah'ın; "Şüphe yok ki bir topluluk, kendisini değiştirmedikçe Allah da o topluluğu değiştirmez"¹ sözünü görmedin mi?²

1867-İmam Ali (a.s): Zulmü sırtlanan, güç kaybeder.³

1868 . عنه(عليه السلام) : مَنْ جَارَتْ وَلَايَتُهُ زَالَتْ دَوْلَتُهُ^٤ .

1869 . عنه(عليه السلام) : يَبْسُ السِّيَاسَةُ الْجَوْرُ^٥ .

1870 . عنه(عليه السلام) : مَنْ جَارَ مُلْكُهُ تَمَنَّى النَّاسُ هُلَاكَهُ^٦ .

1871 . عنه(عليه السلام) : ظَلَمُ الظَّالِمِ يَقُودُهُ إِلَى الْهَلَاكِ^٧ .

1872 . عنه(عليه السلام) : مَنْ ظَلَمَ دُمِرَ عَلَيْهِ ظُلْمُهُ^٨ .

1873 . عنه(عليه السلام) : الْجَوْرُ أَحَدُ الْمُدْمِرِينَ^٩ .

1874 . عنه(عليه السلام) : الظُّلْمُ يُزِلُّ الْقَدَمَ ، وَيَسْلِبُ النَّعْمَ ، وَيُهْلِكُ الْأُمَّمَ^{١٠} .

1-Râd, 11.

2-İrşadu'l-Kulub, s.68.

3-Gureru'l-Hikem, h.6512; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.355, h.6024.

٤ . غرر الحكم : ح 8365 .

٥ . غرر الحكم : ح 4404 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 193 ح 3970 .

٦ . غرر الحكم : ح 8742 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 439 ح 7606 وفيه «فى ملكه» بدل

«ملكه» .

٧ . المواعظ العددية : ص 59 .

٨ . غرر الحكم : ح 7836 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 452 ح 8107 .

٩ . غرر الحكم : ح 1657 .

1875 . عنه(عليه السلام) : الْقُدْرَةُ يُزِيلُهَا الْعُدْوَانُ^٢ .

1876 . عنه(عليه السلام) : مَنْ لَمْ يُنْصَفِ الْمَظْلُومَ مِنَ الظَّالِمِ سَلَبَهُ اللَّهُ قُدْرَتَهُ^٣ .

1868-İmam Ali (a.s): Zulümle işleyen yönetimin devleti yok olur.⁴

1869-İmam Ali (a.s): Zulüm ne kötü siyasettir!⁵

1870-İmam Ali (a.s): Halk, zulümle işleyen yönetimin helâkini arzular.⁶

1871-İmam Ali (a.s): Zalimin zulmü, onu helâke sürükler.⁷

1872-İmam Ali (a.s): Zulmedeni zulmü yok eder.⁸

1873-İmam Ali (a.s): Zulüm, iki yok ediciden biridir.⁹

1874-İmam Ali (a.s): Zulüm ayakları kaydırır, nimetleri

١ . غرر الحكم : ح 1734 .

٢ . غرر الحكم : ح 865 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 51 ح 1319 .

٣ . غرر الحكم : ح 8966 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 428 ح 7261 .

4-Gureru'l-Hikem, h.8365.

5-Gureru'l-Hikem, h.4404; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.193, h.3970.

6-Gureru'l-Hikem, h.8742; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.439, h.7606.

7-el-Mevaizu'l-Adediye, s.59.

8-Gureru'l-Hikem, h.7836; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.452, h.8107.

9-Gureru'l-Hikem, h.1657.

¹ çeldirir ve ümmetleri helak eder.

1875-İmam Ali (a.s): Zulüm, kuvveti yok eder.²

1876-İmam Ali (a.s): Mazlumun hakkını zalimden almanın Allah kudretini elinden alır.³

10/2-2

سَفَكَ الدِّمَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ

1877 . الإمام علي(عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : إِبَّكَ وَالدِّمَاءَ
وَسَفَكَهَا بِغَيْرِ حَالٍهَا ; فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَدْنَى لِنِقْمَةٍ ، وَلَا أَعْظَمَ لَتَبْعَةٍ ، وَلَا أُحَرَى بِزَوَالِ نِعْمَةٍ ،
وَأَنْقِطَاعِ مُدَّةٍ مِنْ سَفَكِ الدِّمَاءِ بِغَيْرِ حَقِّهَا . وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ مُبْتَدِئُ بِالْحُكْمِ بَيْنَ الْعِبَادِ فِيمَا
تَسَافَكُوا مِنَ الدِّمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

فَلَا تُقَوِّينَ سُلْطَانَكَ بِسَفَكِ دَمٍ حَرَامٍ ; فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُضَعِّفُهُ وَيُوهِنُهُ ، بَلْ يُزِيلُهُ وَيَنْقُلُهُ .
وَلَا عُذْرَ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ وَلَا عِنْدِي فِي قَتْلِ الْعَمَدِ ; لِأَنَّ فِيهِ قَوْدَ الْبَدَنِ . وَإِنْ ابْتُلِيتَ بِخَطَا ،
وَأَفْرَطَ عَلَيْكَ سَوْطُكَ أَوْ سَيْفُكَ أَوْ يَدُكَ بِالْعُقُوبَةِ ; فَإِنَّ فِي الْوَكْزَةِ فَمَا فَوْقَهَا مَقْتَلَةً ، فَلَا
تَطْمَحَنَّ بِكَ نَخْوَةُ سُلْطَانِكَ عَنْ أَنْ تُؤَدَّى إِلَى أَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ حَقَّهُمْ^٤ .

1878 . عنه(عليه السلام): بَقِيَّةُ السَّيْفِ أَبْقَى عَدَدًا ، وَأَكْثَرُ وَلَدًا^٥ .

1-Gureru'l-Hikem, h.1734.

2-Gureru'l-Hikem, h.865; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.51, h.1319.

3-Gureru'l-Hikem, h.8966; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.428, h.7261.

٤ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 146 نحوه .

٥ . نهج البلاغة : الحكمة 84 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 196 ح 4004 وفيه «أنمي» بدل «أبقى» .

10/2-3

سوء التدبير

1879 . الإمام عليّ (عليه السلام) : سوء التدبير سبب التدمير^١ .

1880 . عنه (عليه السلام) : من ساء تدبيره تعجل تدميره^٢ .

10/2-2

Haksız Yere Kan Dökmek

1877-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]: Kanlardan ve onları helâl olmaksızın akıtmaktan sakın. Çünkü ondan daha fazla azaba yaklaştıran ve günahı büyüten bir şey yoktur. Haksız yere kanların dökülmesinden başka, nimetin zevaline ve müddetin kesilip ömrün bitmesine sebep olacak bir şey yoktur. Allah kıyamet gününde insanlardan ilk olarak, akıttıkları kanları sorup kulları arasında hükmedecektir.

(Dökülmesi) haram olan kanı akıtmakla otoriteni güçlendirmeye çalışma. Çünkü bu, gücü zayıflatan işlerdendir. Hatta gücü yok edip götürür veya başkalarına verir. Kasten adam öldürme hususunda ne benim yanımda, ne de Allah katında hiçbir özrün olamaz. Çünkü cezası kısastır. Eğer hatayla birini öldürürsen; kamçın, kılıcın veya elin yanlışlıkla veya istemeden cezalandırmada aşırı giderek ya da hafif bir darben yahut biraz daha fazlası ölümüne sebep olursa, gücüne güvenerek öldürülen kimsenin velilerine haklarını vermemezlik etme.³

1878-İmam Ali (a.s): Kılıçtan geriye kalanlar sayı bakımın-

١ . غرر الحكم : ح 5571 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 281 ح 5068 .

٢ . غرر الحكم : ح 7906 .

3-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.146.

¹ dan daha kalıcı ve evlat bakımından daha fazladır.

10/2-3

Kötü Tedbir

1879-İmam Ali (a.s): Kötü tedbir, çöküş sebebidir.²

1880-İmam Ali (a.s): Tedbiri kötü olanın çöküşü tez olur.³

1881 . عنه(عليه السلام): يُسْتَدَلُّ عَلَى الْإِدْبَارِ بِأَرْبَعٍ: سَوْءِ التَّدْبِيرِ، وَقُبْحِ التَّبَذِيرِ، وَقِلَّةِ الْإِعْتِبَارِ، وَكَثْرَةِ الْإِعْتِدَارِ.⁴

1882 . عنه(عليه السلام): مَنْ قَصَرَ عَنِ السِّيَاسَةِ صَغُرَ عَنِ الرِّيَاسَةِ.⁵

1883 . عنه(عليه السلام): آفَةُ الزُّعَمَاءِ ضَعْفُ السِّيَاسَةِ.⁶

1884 . عنه(عليه السلام): مَنْ تَأَخَّرَ تَدْبِيرُهُ تَقَدَّمَ تَدْمِيرُهُ.⁷

1885 . عنه(عليه السلام): مَنْ سَاءَ تَدْبِيرُهُ كَانَ هَالِكُهُ فِي تَدْبِيرِهِ.⁸

1886 . عنه(عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : إِذَا انْقَضَى مُلْكُ قَوْمٍ خُيَّبُوا فِي

1-Nehcü'l-Belaga, 84. hikmetli söz; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.196, h.4004.

2-Gureru'l-Hikem, h.5571; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.281, h.5068.

3-Gureru'l-Hikem, h.7906.

4 . غرر الحكم : ح 10958 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 552 ح 10176 وفيه «الاعتذار» بدل «الاعتذار» .

5 . غرر الحكم : ح 8536 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 450 ح 8011 .

6 . غرر الحكم : ح 3931 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 181 ح 3703 .

7 . غرر الحكم : ح 8045 و ح 8346 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 432 ح 7421 .

8 . غرر الحكم : ح 8768 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 438 ح 7602 .

آرائهم^١.

10/2-4

الاستئثار

1887 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في الحكم المنسوبة إليه - : الاستئثارُ يوجبُ الحسدَ ،
والحسدُ يوجبُ البغضةَ ، والبغضةُ توجبُ الاختلافَ ، والاختلافُ يوجبُ الفرقةَ ، والفرقةُ
توجبُ الضعفَ ، والضعفُ يوجبُ الذلَّ ، والذلُّ يوجبُ زوالَ الدولةِ وذهابَ النعمةِ^٢ .

1881-İmam Ali (a.s): Sırt dönmeye dört şey gerekçe gösterilir: Kötü tedbir, israfta çirkinlik, saygınlığın azalması ve mazeretin çoğalması.³

1882-İmam Ali (a.s): Siyasette kusurlu olan riyasette küçük düşer.⁴

1883-İmam Ali (a.s): Liderlerin afeti, siyasette zayıflıktır.⁵

1884-İmam Ali (a.s): Tedbiri gecikenin çöküşü erken gelir.⁶

1885-İmam Ali (a.s): Tedbiri kötü olanın helâki, tedbirindedir.⁷

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 303 ح 465 .

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 345 ح 961 .

3-Gureru'l-Hikem, h.10958; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.552, h.10176.

4-Gureru'l-Hikem, h.8536; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.450, h.8011.

5-Gureru'l-Hikem, h.3931; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.181, h.3703.

6-Gureru'l-Hikem, h.8045 ve h.8346, "Tedbiri kötü olanın çöküşü çabuk olur" şeklinde yer almıştır; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.432, h.7421.

7-Gureru'l-Hikem, h.8768; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.438, h.7602.

1886-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Bir kavmin hükümranlılığı sona vardığında görüşlerinde gevşekliğe düşerler.¹

10/2-4

Bencillik

1887-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Bencillik hasede, haset düşmanlığa, düşmanlık ihtilafa, ihtilaf ayrılığa, ayrılık zayıflığa, zayıflık zillete, zillet ise devletin zevaline ve nimetin kaybolup gitmesine neden olur.²

1888 . عنه(عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : ثُمَّ إِنَّ لِلْوَالِي خَاصَّةً وَبِطَانَةً فِيهِمْ اسْتِثْنَاءً وَتَطَاوُلًا ، وَقِلَّةً إِنْصَافٍ فِي مُعَامَلَةٍ ؛ فَاحْسِمِ مَادَّةَ أَوْلَئِكَ بِقَطْعِ أَسْبَابِ تِلْكَ الْأَحْوَالِ . وَلَا تُقْطِعَنَّ لِأَحَدٍ مِنْ حَاشِيَتِكَ وَحَامَتِكَ قَطِيعَةً . وَلَا يَطْمَعَنَّ مِنْكَ فِي اعْتِقَادِ عُقْدَةٍ تَضُرُّ بِمَنْ يَلِيهَا مِنَ النَّاسِ فِي شَرِّبٍ ، أَوْ عَمَلٍ مُشْتَرَكٍ يَحْمِلُونَ مَوْثِقَهُ عَلَى غَيْرِهِمْ ، فَيَكُونُ مَهْنًا ذَلِكَ لَهُمْ دُونَكَ ، وَعَيْبُهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . وَالزِّمِ الْحَقَّ مِنْ لَزِمِهِ مِنَ الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ ، وَكُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، وَاقِعًا ذَلِكَ مِنْ قَرَابَتِكَ وَخَاصَّتِكَ حَيْثُ وَقَعَ . وَابْتَغِ عَاقِبَتَهُ بِمَا يَثْقُلُ عَلَيْكَ مِنْهُ ؛ فَإِنَّ مَغْبَةَ ذَلِكَ مَحْمُودَةٌ³ .

1889 . عنه(عليه السلام) - في عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : إِيَّاكَ وَالْإِسْتِثْنَاءَ بِمَا النَّاسُ فِيهِ أَسْوَةٌ ، وَالْتَّغَابِي عَمَّا تُعْنَى بِهِ مِمَّا قَدْ وَضَحَ لِلْعُيُونِ ؛ فَإِنَّهُ مَأْخُودٌ مِنْكَ لِغَيْرِكَ . وَعَمَّا قَلِيلٍ تَنْكَشِفُ عَنْكَ أَعْطِيَةُ الْأُمُورِ ، وَيُنْتَصَفُ مِنْكَ لِلْمَظْلُومِ⁴ .

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.303, h.465.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.345, h.961.

3 . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 144 نحوه .

4 . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 147 نحوه ، عيون الحكم والمواعظ : ص 100 ح 2296 .

1890 . عنه (عليه السلام) - في عثمان - : أنا جامع لكم أمره : استأثر فأساء الأثره ،
وجزعتهم فأساءتم الجزع ، والله حكم واقع في المستأثر والجازع^١ .

10/2-5

تَضْيِيعُ الْأُصُولِ

1891 . الإمام علي (عليه السلام) : يُسْتَدَلُّ عَلَى إِدْبَارِ الدُّوَلِ بِأَرْبَعٍ : تَضْيِيعِ الْأُصُولِ ،
وَالْتَمَسُكِ بِالْفُرُوعِ ، وَتَقْدِيمِ الْأَرَادِلِ ، وَتَأْخِيرِ الْأَفْاضِلِ^٢ .

1888-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]:
Sonra; valinin, kendi görüşleriyle hareket eden, zulüm işleyen, muamelede insafları az olan, adaleti gözetmeyen bazı yakınları vardır; bunların sebeplerini yok ederek köklerini kopar. Yakınlarından hiç birine bir arazi verme. Sakın sana yakınlıkları sebebiyle sudaki payları veya ortak yapmaları gereken işlerinde komşu arazilerin sahiplerine zarar verecek ve zahmetlerini onların üzerine atacak bir antlaşma yapmasınlar. Bunun faydası, lezzeti onlara; vebali ise dünya ve ahirette sana kalır. Yakın olsun, uzak olsun hak edene hakkını ver; bu konuda sabırlı ol, ecrini Allah verir. Her ne kadar adaleti uygulamada yakınların zarar da görse, sonu övülmüş olan bu iş sana ağır da gelse, sen yine işin sonuna bak.³

1889-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]:
Herkesin hakkı olduğu bir şeyi kendine ayırmaktan, görmeyen gereken herkesin bildiği şeyleri görmezlikten gelmekten sakın. Çünkü çok geçmeden senden alınıp başkasına verilecektir. Yakın bir zamanda, işleri örten perdeler açılır, mazlumin hakkı senden alınır.⁴

١ . نهج البلاغة : الخطبة 30 .

٢ . غرر الحكم : ح 10965 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 550 ح 10157 وفيه «زوال» بدل «إدبار» .

3-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.144.

4-Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Tuhefu'l-Ukul, s.147; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaziz, s.100, h.2296.

1890-İmam Ali (a.s) [Osman hakkında]: Ben size onun hakkında kısaca söyleyeyim: Kendi başına buyruk hareket etti ve böyle yapmakla da kötü etti. Siz de sabırsızlandınız ve böyle yapmakla kötü ettiniz. Tek başına hareket eden başına buyruk kimsenin de, sabırsızlık gösteren kimsenin de hükmü Allah'a aittir.¹

10/2-5

Usûl ve İlkeleri Kaldırmak

1891-İmam Ali (a.s): Devletlerin gerilemesine dört şey gerekçe gösterilir: Temel (ilkelerin) kaldırılması, teferruata sarılma, aşağılık kişileri öne geçirme ve üstün kişileri arka plana atma.²

1892 . عنه(عليه السلام): تَوَلَّى الْأَرَاذِلَ وَالْأَحْدَاثِ الدُّوْلَ دَلِيلُ انْحِلَالِهَا

وإِدْبَارِهَا^۳.

1893 . عنه(عليه السلام): زَوَالَ الدُّوْلَ بِاصْطِنَاعِ السُّفْلِ^۴.

10/3

إِرْشَادَاتُ فِي الْعَلَاqَاتِ الْاِجْتِمَاعِيَّةِ وَالسِّيَاسِيَّةِ

10/3-1

قِيَاسُ النَّاسِ بِالنَّفْسِ

1894 . الإمام علي(عليه السلام) - فِي وَصِيَّتِهِ لِابْنِهِ الْحَسَنِ(عليه السلام) - :

1-Nehcü'l-Belaga, 30. Hutbe.

2-Gureru'l-Hikem, h.10965; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.550, h.10157, "gerilemesine" yerine "zevaline" ifadesi geçmiştir.

۳ . غرر الحكم : ح 4523 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 202 ح 4095 .

۴ . غرر الحكم : ح 5486 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 275 ح 4998 .

وَأَيُّ كَلِمَةٍ حُكْمُ جَامِعَةٍ ! : أَنْ تُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَتَكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لَهَا^١ .

1895 . عنه (عليه السلام) : مِنْ حَقِّ الرَّاعِي أَنْ يَخْتَارَ لِرَعِيَّتِهِ مَا يَخْتَارُهُ لِنَفْسِهِ^٢ .

1896 . عنه (عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - : وَأَحَبُّ لِعَامَّةِ رَعِيَّتِكَ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَأَهْلَ بَيْتِكَ ، وَآكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ وَأَهْلَ بَيْتِكَ^٣ .

١ . تحف العقول : ص 81 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 208 ح 1 نقلاً عن السيّد ابن طاووس في كتاب الوصايا .

٢ . غرر الحكم : ح 9335 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 469 ح 8562 .

٣ . الأُمالي للمفيد : ص 269 ح 3 عن أبي إسحاق الهمداني ، تحف العقول : ص 180 ، الأُمالي للطوسي : ص 30 ح 31 ، الغارات : ج 1 ص 249 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 71 .

1892-İmam Ali (a.s): Aşağılıkların ve devleti yeni elde eden kimselerin yönetime geçmesi, devletlerin çözülme ve gerileme sebebidir.¹

1893-İmam Ali (a.s): Devletlerin zevali, alçak kimselerin işin başına geçmesiyle gerçekleşir.²

10/3

SOSYAL VE SİYASAL İLİŞKİLER KONUSUNDA TAVSİYELERİ

10/3-1

Halkı Kendisiyle Mukayese Etmesi (Empati)

1894-İmam Ali (a.s) [Oğlu Hasan'a tavsiyesinde]: Bundan daha kuşatıcı ve hekimane hangi söz var ki; kendin için sevdiğini halk için de sevesin, kendin için hoşlanmadığını onlar için de hoşlanmayasın.³

1895-İmam Ali (a.s): Yöneticiye, kendisine seçtiğini halkı için de seçmesi haktır.⁴

1896-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'e yazdığı mektubunda]: Kendin ve ailen için sevdiğini sana uyanlar için de sev; kendin ve ailen için sevmediğini onlar için de sevme.⁵

1-Gureru'l-Hikem, h.4523; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.202, h.4095.

2-Gureru'l-Hikem, h.5486; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.275, h.4998.

3-Tuhefu'l-Ukul, s.81; Biharul-Envar, c.77, s.208, el-Vesaya kitabında Seyyid b. Tavus'tan.

4-Gureru'l-Hikem, h.9335; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.469, h.8562.

5-el-Emali, Şeyh Mufid, s.269, h.3, Ebu İshak el-Hemedanî'den; Tuhefu'l-Ukul, s.180; el-Emali, Şeyh Tusi, s.30, h.31; el-Gârât, c.1, s.249; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.71.

1897 . عنه (عليه السلام) - فى وصيته لابنه الحسن (عليه السلام) - : اجعل نفسك ميزاناً فيما بينك وبين غيرك ، فأحبب لغيرك ما تحب لنفسك ، وأكره له ما تكره لها ، ولا تظلم كما لا تحب أن تظلم ، وأحسن كما تحب أن يحسن إليك ، واستقبح من نفسك ما تستقبحه من غيرك ، وأرض من الناس بما ترضاه لهم من نفسك^١ .

1898 . عنه (ع) - فى وصيته لابنه محمد بن الحنفية - : يا بنى !... أحسن إلى جميع الناس كما تحب أن يحسن إليك ، وأرض لهم ما ترضاه لنفسك ، واستقبح من نفسك ما تستقبحه من غيرك ، وحسن مع جميع الناس خلقك ، حتى إذا غبت عنهم حنوا إليك ، وإذا مت بكوا عليك . وقالوا : إنا لله ! وإنا إليه راجعون ، ولا تكن من الذين يقال عند موته : الحمد لله ! رب العالمين^٢ .

1899 . عنه (عليه السلام) : أعدل السيرة أن تعامل الناس بما تحب أن يعاملوك به^٣ .

1900 . عنه (ع) - فى الحكم المنسوبة إليه - : اصحب الناس بأى خلق شئت يصحبوك بمثله^٤ .

10/3-2

مُلَازِمَةٌ مَا يُوْجِبُ الْعِزَّ

1901 . الإمام على (عليه السلام) : أكرم نفسك عن كل دنية وإن ساقتك إلى الرغائب ; فَإِنَّكَ لَنْ تَعْتَاضَ بِمَا تَبْذُلُ مِنْ نَفْسِكَ عَوْضاً^٥ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 31 ، كشف المحجّة : ص 226 .

٢ . كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 387 ح 5834 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 79 ح 1914 .

٣ . غرر الحكم : ح 3170 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 116 ح 2580 .

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 309 ح 539 .

٥ . نهج البلاغة : الكتاب 31 ، غرر الحكم : ح 2428 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 85 ح 2056 ;

جواهر المطالب : ج 2 ص 161 ح 139 ، ينابيع المودة : ج 3 ص 441 ح 10 وفيه إلى «الرغائب» .

1897-İmam Ali (a.s) [Oğlu Hasan'a vasiyetinde]: Nefsini kendinle başkaları arasında tartı haline getir; kendin için sevdiğin şeyleri başkası için de sev, kendin için hoş görmediğin şeyleri başkaları için de hoş görme. Zulme uğramayı sevmediğin gibi, kimseye de zulmetme. Nasıl, sana iyi davranmalarını istersen, sen de iyi davran. Başkalarında çirkin gördüğün şeyi, kendin için de çirkin gör; onlar yaptıklarıyla seni hoşnut ettikleri gibi, sen de onları razı et.¹

1898-İmam Ali (a.s) [Oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye tavsiyesinde]: Ey oğlum! Sana nasıl iyilik yapılmasını istiyorsan sen de aynı şekilde bütün insanlara iyilikte bulun; kendin için hoşnut olduğun seye olar için de hoşnut ol; başkası için çirkin saydığın şeyi kendin için de çirkin say. Tüm insanlara karşı güzel huylu ol; öyle ki gıyabında sana özlem duysunlar, öldüğünde de "*Doğrusu, biz, Allah'tanız ve dönüşümüz O'nadır*" diyerek sana ağlasınlar; öldüğünde "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun" denilecek kimselerden olma!²

1899-İmam Ali (a.s): En adil yöntem, sana nasıl davranmalarını istiyorsan senin de halka o şekilde davranmandır.³

1900-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: İnsanlara istediğin şekilde yoldaşlık et; onlar da aynı şekilde sana yoldaşlık ederler.⁴

10/3-2

Onurlu Duruşu Korumak

1901-İmam Ali (a.s): Nefsin seni rağbet ettiğin şeylere yöneltse bile onu bütün aşağılık şeylerden üstün tut; zira kendinden verdiklerini bir daha elde edemezsin.⁵

1-Nehcü'l-Belaga, 31. Mektup; Keşfu'l-Muhacce, s.226.

2-Men La Yahzuru'l-Fakih, c.4, s.387, h.5834; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.79, h.1914.

3-Gureru'l-Hikem, h.317; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.116, h.2580.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.309, h.539.

5-Nehcü'l-Belaga, 31. Mektup; Gureru'l-Hikem, h.2428; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.85, h.2056; Cevahir'ul Metalib, c.2, s.161, h.139; Yenabiu'l-Mevedde, c.3, s.441, h.10.

- 1902 . عنه(عليه السلام) : مُبَايَنَةُ الدُّنْيَا تَكْبِتُ الْعَدُوَّ^١ .
- 1903 . عنه(عليه السلام) : لَا تَفْعَلْ مَا يَضَعُ قَدْرَكَ^٢ .
- 1904 . عنه(عليه السلام) : الْمَوْتُ وَلَا ابْتِدَالُ الْخَزِيَّةِ^٣ .
- 1905 . عنه(عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ الْمَنِيَّةَ قَبْلَ الدِّنِيَّةِ ، وَالتَّجَلُّدَ قَبْلَ التَّبَلُّدِ^٤ .
- 1906 . عنه(عليه السلام) : الْمَنِيَّةُ وَلَا الدِّنِيَّةُ ، التَّقَلُّلُ وَلَا التَّدَلُّلُ^٥ .
- 1907 . عنه(عليه السلام) : مُقَاسَاةُ الْإِقْلَالِ وَلَا مُلَاقَاةُ الْإِذْلَالِ^٦ .

10/3-3

التَّجَنُّبُ مِنَ الْمُعَادَاةِ

- 1908 . الإمام عليّ (عليه السلام) : اجْتَنِبُوا... مِنْ تَضَاغُنِ الْقُلُوبِ ، وَتَشَاخُنِ الصُّدُورِ ، وَتَدَابُرِ النُّفُوسِ ، وَتَخَاذُلِ الْأَيْدِي^٧ .

١ . غرر الحكم : ح 9774 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 485 ح 8954 .

٢ . غرر الحكم : ح 10231 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 518 ح 9395 .

٣ . غرر الحكم : ح 361 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 33 ح 621 وفيه «الحرمة» بدل «الخرية» .

٤ . الكافي : ج 8 ص 21 ح 4 ، تحف العقول : ص 207 نحوه .

٥ . غرر الحكم : ح 360 و ح 362 ، نهج البلاغة : الحكمة 396 وفيه «التوسّل» بدل «التدلل» ، عيون الحكم والمواعظ : ص 33 ح 620 و ص 38 ح 821 .

٦ . غرر الحكم : ح 9802 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 488 ح 9044 وفيه «الأرذال» بدل «الإذلال» .

٧ . نهج البلاغة : الخطبة 192 ، غرر الحكم : ح 4544 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 200 ح 4046 .

1902-İmam Ali (a.s): Alçaklardan uzaklaşmak düşmanı zelil eder.¹

1903-İmam Ali (a.s): Değerini düşürecek işi yapma.²

1904-İmam Ali (a.s): Zilletten ölüm yeğdir.³

1905-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Ölüm alçaklıktan, kırbaçlanmak da zillete boyun eğmekten önce gelir.⁴

1906-İmam Ali (a.s): Ölüm, alçaklığı tatmaktan; azla yetinmek zilletten daha yeğdir.⁵

1907-İmam Ali (a.s): Küçük düşürücü görüşmedense azlığın zahmetine katlanmak yeğdir.⁶

10/3-3

Düşmanlıktan Kaçınma

1908-İmam Ali (a.s): Kalplerin birbirine kin beslemesinden, göğüslerin kendi içlerinde fitne tohumu ekmesinden, canların birbirlerine sırt çevirmesinden, ellerin birbirine yardımdan geri kalmasından... kaçının.⁷

1-Gureru'l-Hikem, h.9774; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.485, h.8945.

2-Gureru'l-Hikem, h.10231; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.518, h.9395.

3-Gureru'l-Hikem, h.361; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.33, h.621.

4-el-Kâfî, c.8, s.21, h.4, Cabir b. Yezid Cufî vasıtası ile İmam Bakır'dan (a.s); Tuhefu'l-Ukul, s.207.

5-Gureru'l-Hikem, h.360 ve 362; Nehcü'l-Belaga, 396. hikmetli söz; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.33, h.620 ve s.38, h.821.

6-Gureru'l-Hikem, h.9802; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.488, h.9044.

7-Nehcü'l-Belaga, 192. hutbe; Gureru'l-Hikem, h.4544; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.200, h.4046.

1909 . عنه(عليه السلام) : خالطوا الناسَ مُخالطةً إنْ مِتُّمَ مَعَهَا بِكُوا عَلَيْكُمْ ، وإنْ عِشْتُمْ حَنُوا إِلَيْكُمْ^١ .

1910 . عنه(عليه السلام) : رَأْسُ الْجَهْلِ مُعَادَاةُ النَّاسِ^٢ .

1911 . عنه(عليه السلام) : مِنْ سَوْءِ الْإِخْتِيَارِ مُغَالَبَةُ الْأَكْفَاءِ ، وَمُعَادَاةُ الرَّجَالِ^٣ .

1912 . عنه(عليه السلام) : مَنْ حَارَبَ النَّاسَ حَرْبَ^٤ .

1913 . عنه(عليه السلام) : حُسْنُ الْعِشْرَةِ يَسْتَدِيمُ الْمَوَدَّةَ^٥ .

1914 . عنه(عليه السلام) : بِحُسْنِ الْعِشْرَةِ تَدُومُ الْمَوَدَّةُ^٦ .

1915 . عنه(عليه السلام) : أَمَارَاتُ الدُّوْلِ إِنْشَاءُ الْحِيلِ^٧ .

1916 . عنه(عليه السلام) : الْوَاحِدُ مِنَ الْأَعْدَاءِ كَثِيرٌ^٨ .

1917 . عنه(عليه السلام) : يَا بَنِي إِيَّاكُمْ وَمُعَادَاةَ الرَّجَالِ ; فَإِنَّهُمْ لَا يَخْلُونَ مِنْ ضَرَبَيْنِ : مِنْ عَاقِلٍ يَمْكُرُ بِكُمْ ، أَوْ جَاهِلٍ يَعْجَلُ عَلَيْكُمْ ، وَالْكَلامُ ذِكْرٌ ، وَالْجَوَابُ أَنْتَى ; فَإِذَا اجْتَمَعَ الزَّوْجَانِ فَلَا بُدَّ مِنَ النَّتَاجِ . ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ :

١ . نهج البلاغة: الحكمة 10 ، غرر الحكم : ح 5070 ، بحار الأنوار : ج 74 ص 167 ح 35 .

٢ . غرر الحكم : ح 5247 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 264 ح 4814 .

٣ . غرر الحكم : ح 9352 و ح 9429 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 469 ح 8555 .

٤ . غرر الحكم : ح 9013 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 427 ح 7252 .

٥ . غرر الحكم : ح 4811 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 228 ح 4380 .

٦ . غرر الحكم : ح 4200 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 187 ح 3820 .

٧ . غرر الحكم : ح 1230 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 127 ح 2902 .

٨ . غرر الحكم : ح 1149 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 45 ح 1107 .

1909-İmam Ali (a.s): İnsanlarla öldüğünüzde ağlayacakları, yaşadığınızda özleyecekleri bir şekilde geçinin.¹

1910-İmam Ali (a.s): Cehaletin başı, insanlara düşmanlıktır.²

1911-İmam Ali (a.s): Denктаşlarla çekışmek ve insanlara düşmanlık etmek en kötü tercihlerdendir.³

1912-İmam Ali (a.s): İnsanlara savaş açana savaş açılır.⁴

1913-İmam Ali (a.s): (İnsanlarla) iyi geçinmek, sevgiyi sürekli kılar.⁵

1914-İmam Ali (a.s): İyi geçinmekle sevgi daim olur.⁶

1915-İmam Ali (a.s): Devletlerin alameti, çareler üretmesidir.⁷

1916-İmam Ali (a.s): Düşmanın biri bile çoktur.⁸

1917-İmam Ali (a.s): Oğullarım! İnsanlara düşmanlık etmekten sakının; zira onlar iki grubun dışında değillerdir: Ya akıllıdır, size hile yapar veya cahildir size (saldırmada) acele eder. Söz erkek, cevap ise dişidir; iki eş birleşti mi bir sonuç doğurur. [Sonra şu şiiri okudu]:

1-*Nehcü'l-Belaga*, 10. hikmetli söz; *Gureru'l-Hikem*, h.5070; *Biharu'l-Envar*, c.74, s.167, h.35.

2-*Gureru'l-Hikem*, h.5247; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.264, h.4814.

3-*Gureru'l-Hikem*, h.9352 ve h.9429, "ve insanlara düşmanlık etmek" bölümü zikredilmemiştir; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.469, h.8555.

4-*Gureru'l-Hikem*, h.9013; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.427, h.7252.

5-*Gureru'l-Hikem*, h.4811; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.228, h.4380.

6-*Gureru'l-Hikem*, h.4200; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.187, h.3820.

7-*Gureru'l-Hikem*, h.1230; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.127, h.2902.

8-*Gureru'l-Hikem*, h.1149; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.45, h.1107.

سَلِيمُ الْعَرَضِ مَنْ حَذَرَ الْجَوَابَا وَمَنْ دَارَى الرَّجَالَ فَقَدْ أَصَابَا
وَمَنْ هَابَ الرَّجَالَ تَهَيَّبُوهُ وَمَنْ حَقَّرَ الرَّجَالَ فَلَنْ يُهَابَا^١

10/3-4

الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ

1918 . الإمام عليّ (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ الْوَفَاءَ تَوْأَمُ الصِّدْقِ ، وَلَا أَعْلَمُ جُنَّةً أَوْقَى مِنْهُ ، وَمَا يَغْدِرُ مَنْ عَلِمَ كَيْفَ الْمَرْجِعِ ، وَلَقَدْ أَصْبَحْنَا فِي زَمَانٍ قَدْ اتَّخَذَ أَكْثَرُ أَهْلِهِ الْغَدَرَ كَيْسًا ، وَنَسَبَهُمْ أَهْلُ الْجَهْلِ فِيهِ إِلَى حُسْنِ الْحِيلَةِ^٢ .

1919 . عنه (عليه السلام) : مِنْ أَفْضَلِ الْإِسْلَامِ الْوَفَاءُ بِالذِّمَامِ^٣ .

1920 . عنه (عليه السلام) - فِي عَهْدِهِ إِلَى مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : وَإِنْ عَقَدْتَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَدُوِّكَ عَقْدَةً ، أَوْ أَلْبَسْتَهُ مِنْكَ ذِمَّةً فَحُطَّ عَهْدُكَ بِالْوَفَاءِ ، وَارَعَ ذِمَّتَكَ بِالْأَمَانَةِ ، وَاجْعَلْ نَفْسَكَ جُنَّةً دُونَ مَا أُعْطِيَْتَ ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيْءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيْهِ اجْتِمَاعًا مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَتَشْتُّتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ . وَقَدْ لَزِمَ ذَلِكَ الْمُشْرِكُونَ فِيمَا بَيْنَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لَمَّا اسْتَوْبَلُوا مِنْ عَوَاقِبِ الْغَدْرِ .

١ . الخصال : ص 72 ح 111 عن محمد بن أحمد الكاتب النيسابوري ، روضة الواعظين : ص 412 نحوه وليس

فيه الشعر ؛ شعب الإيمان : ج 6 ص 344 ح 8448 عن أبيان بن تغلب ، كنز العمال : ج 3 ص 695 ح 8489 .

٢ . نهج البلاغة : الخطبة 41 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 98 نحوه ، عيون الحكم والمواعظ :

ص 152 ح 3334 وفيه إلى «أوقى منه» ؛ المعيار والموازنة : ص 96 نحوه .

٣ . عيون الحكم والمواعظ : ص 471 ح 8614 .

*Onurlu kimse, cevap verirken ihtiyatlı olandır
İnsanlarla geçinen, isabet etmiştir, hedefine varır
Kim insanlara saygı duyarsa, karşısında saygı bulur
Kim de onları tahkir ederse saygıdan yoksun kalır¹*

10/3-4

Ahde Vefa

1918-İmam Ali (a.s): Ey insanlar! Şüphesiz ki vefa, doğrulukla beraberdir. Vefadan daha koruyucu bir kalkan tanımam ben. (Ahirete) dönüşün nasıl olacağını bilen kimse asla hıyanet etmez. Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki insanların çoğu vefasızlığı kurnazlık/ akıllılık sayıyor; cahiller de bunu bir çözüm olarak görüyor.²

1919-İmam Ali (a.s): Sözleşmelere bağlılık İslam'ın en üstün niteliklerindendir.³

1920-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'e gönderdiği ahitnamesinde]: Düşmanıyla bir anlaşma yaptığın veya onu zimmetin altına aldığın zaman ahdine vefalı ol; eminliğinle verdiğin zimmete riayet et. Verdiğin sözlere, haklara kendini kalkan yap. Çünkü arzularının farklılığına, görüşlerinin kopukluğuna, bölük-pörçük oluşuna rağmen insanların, Allah'ın farz kıldığı şeyler arasından, ahitlere vefalı olmak gibi saygı gösterdikleri, üzerinde şiddetle birleştikleri başka bir şey yoktur. Hatta müşrikler bile kendi aralarında buna riayet etmişler, sözünde durmamanın kötü sonuçlarını görmüşlerdir.

1-*el-Hisal*, s.72, h.111, Muhammed b. Ahmed Katib en-Nişaburî'den; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.412, bu kaynakta şiir yer almamıştır; *Şâbu'l-İman*, c.6, s.344, h.8448, Eban b. Taglib'den; *Kenzu'l-Ummal*, c.3, s.695, h.8489.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 41. Hutbe; *Hasaisu'l-Eimme*, s.98; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.152, h.3334; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.96.

3-*Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.471, h.8614.

فَلَا تَغْدِرَنَّ بِذِمَّتِكَ ، وَلَا تَخِيسَنَّ بِعَهْدِكَ ، وَلَا تَخْتَلَنَّ عِدْوَكَ ؛ فَإِنَّهُ لَا يَجْتَرِئُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا جَاهِلٌ شَقِيٌّ . وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَهْدَهُ وَذِمَّتَهُ أَمْنًا أَفْضَاهُ بَيْنَ الْعِبَادِ بِرَحْمَتِهِ ، وَحَرِيماً يَسْكُنُونَ إِلَى مَنَعَتِهِ وَيَسْتَفِيزُونَ إِلَى جِوَارِهِ . فَلَا إِدْغَالَ وَلَا مُدَالَسَةَ وَلَا خِدَاعَ فِيهِ .

وَلَا تَعْقِدْ عَقْداً تُجَوِّزُ فِيهِ الْعِلَلَ ، وَلَا تُعَوِّلَنَّ عَلَى لَحْنِ قَوْلٍ بَعْدَ التَّأَكُّيدِ وَالتَّوَثُّقَةِ ، وَلَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرٍ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؛ فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقِ أَمْرٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَفَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبِعْتَهُ ، وَأَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ فِيهِ طَلِبَةٌ ، فَلَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَلَا آخِرَتَكَ^١ .

10/3-5

أداء الأمانة

1921 . الإمام عليّ (عليه السلام) : أدّوا الأمانةَ إلى مَنْ ائْتَمَنَكُمْ وَلَوْ إِلَى قَتْلِهِ أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ (عليهم السلام)^٢ .

1922 . عنه (عليه السلام) : لَا تَخُنْ مَنْ ائْتَمَنَكَ وَإِنْ خَانَكَ ، وَلَا تُدْخِعْ سِرَّهُ وَإِنْ أَدَاعَهُ^٣ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 53 ، تحف العقول : ص 145 نحوه وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 368 وعيون الحكم والمواظ : ص 162 ح 3463 .

٢ . الخصال : ص 614 ح 10 عن أبي بصير ومحمد بن مسلم عن الإمام الصادق عن آبائه (عليهم السلام) ، بحار الأنوار : ج 75 ص 115 ح 8 .

٣ . تحف العقول : ص 81 ، عيون الحكم والمواظ : ص 519 ح 9426 وفيه «وَلَا تُشْنِ عِدْوَكَ وَإِنْ شَانَكَ» بدل «وَلَا تُدْخِعْ...» ، بحار الأنوار : ج 77 ص 208 ح 1 نقلاً عن السيد ابن طاووس في كتاب الوصايا ؛ نظم درر السمطين : ص 167 ، كنز العمال : ج 16 ص 178 ح 44215 نقلاً عن الوكيع والعسكري في المواظ .

O halde zimmetine ihanet etme, ahdine vefasızlık etme, düşmanını sözle kandırma. Çünkü cahil ve asi olandan başkası, Allah'a karşı böyle bir cürette bulunmaz. Allah, ahdini ve zimmetini rahmetiyle kulları arasında bir güvenlik; dokunulmasını yasakladığı, herkesin yerleşeceği ve herkesin civarına koştuğu haremi kılmıştır. Onu bozmak, ona ihanet etmek, ona hile katmak olmaz. Bahanelerle bozulacak anlaşmayı yapma, pekiştirip belgeledikten sonra, bozmak için birçok anlama gelen muğlâk ifadelerle dayanma. Boynuna aldığın ve ilahî ahdine riayet etmen gereken işin sıkıntısı, hiç bir hakkın olmadığı halde seni verdiği ahdini bozmaya yöneltmesin. Ortadan kalkmasını umduğun ve güzel sonucuna göz diktiğin işin sıkıntısına sabretmen; akıbetinden korktuğun ihanetten, Allah'ın seni sorguya çekmesinden ve dünya ve ahirette bağışlanma yolunun yüzüne kapanmasından daha hayırlıdır.¹

10/3-5

Emanettarlık

1921-İmam Ali (a.s): Peygamberlerin evlatlarının katilleri olsalar bile sizi emin sayan kimsenin emanetini teslim edin.²

1922-İmam Ali (a.s): Sana hıyanet etmiş olsa da seni emin sayan birine hıyanet etme; kendisi (kendi sırrını) açmış olsa da sen onun sırrını açma!³

1-*Nehcü'l-Belaga*, 53. Mektup; *Tuhefu'l-Ukul*, s.145. Ayrıca bkz: *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.368; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.162, h.3463.

2-*el-Hisal*, s.614, h.10, Ebu Basir ve Muhammed b. Müslim vasıtası ile İmam Sadık'tan, o da babalarından (a.s); *Biharu'l-Envar*, c.75, s.115, h.8.

3-*Tuhefu'l-Ukul*, s.81; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.519, h.9426; *Biharu'l-Envar*, c.77, s.208, h.1, *el-Vesaya* kitabında Seyyid b. Tavus'tan; *Nezm-u Dureri's-Simtayn*, s.167; *Kenzu'l-Ummal*, c.16, s.178, h.44215, *el-Mevaiz*'de Vaki ve Askerî'den.

1923 . عنه (عليه السلام) - من كتاب له (عليه السلام) إلى الأشعث بن قيس - : وإنَّ عَمَلَكَ لَيْسَ لَكَ بِطُعْمَةٍ ، وَلَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةٌ ، وَأَنْتَ مُسْتَرَعَى لِمَنْ فَوْقَكَ ^١ .

1924 . عنه (عليه السلام) - من عهد له إلى بعض عمال الصدقات - : مَنْ لَمْ يَخْتَلِفْ سِرُّهُ وَعَلَانِيَتُهُ وَفِعْلُهُ وَمَقَالَتُهُ فَقَدْ آدَى الْأَمَانَةَ ، وَأَخْلَصَ الْعِبَادَةَ . وَأَمْرُهُ إِلَّا يَجِبُهُمْ وَلَا يَعْضُهُمْ ، وَلَا يَرْغَبُ عَنْهُمْ تَفْضُلًا بِالْإِمَارَةِ عَلَيْهِمْ ؛ فَإِنَّهُمْ الْإِخْوَانُ فِي الدِّينِ ، وَالْأَعْوَانُ عَلَى اسْتِخْرَاجِ الْحُقُوقِ . وَإِنَّ لَكَ فِي هَذِهِ الصَّدَقَةِ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ، وَحَقًّا مَعْلُومًا ، وَشُرَكَاءَ أَهْلِ مَسْكَنَتِهِ ، وَضُعَفَاءَ ذَوِي فَاقَةٍ ، وَإِنَّا مُوَفِّوكَ حَقَّكَ ، فَوْفَهُمْ حُقُوقُهُمْ ، وَإِلَّا تَفْعَلْ فَإِنَّكَ مِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ خُصُومًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَبُؤْسَى لِمَنْ خَصَمَهُ عِنْدَ اللَّهِ الْفُقَرَاءُ وَالْمَسَاكِينُ وَالسَّائِلُونَ وَالْمَدْفُوعُونَ وَالْغَارِمُونَ وَابْنُ السَّبِيلِ . وَمَنْ اسْتَهَانَ بِالْأَمَانَةِ وَرَتَعَ فِي الْخِيَانَةِ وَلَمْ يُنْزِهِ نَفْسَهُ وَدِينَهُ عَنْهَا فَقَدْ أَحْلَى بِنَفْسِهِ الدَّلَّ وَالْخِزْيَ فِي الدُّنْيَا ، وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَذَلُّ وَأَخْزَى . وَإِنَّ أَعْظَمَ الْخِيَانَةِ ، خِيَانَةُ الْأُمَّةِ ، وَأَفْظَعَ الْغَشِّ غَشُّ الْأُئِمَّةِ . وَالسَّلَامُ ^٢ .

10/3-6

الاستثمار من علوم الأجانب

1925 . الإمام علي (عليه السلام) : ضَالَّةُ الْحَكِيمِ الْحِكْمَةُ ؛ فَهُوَ يَطْلُبُهَا حَيْثُ كَانَتْ ^٣ .

1926 . عنه (عليه السلام) : ضَالَّةُ الْعَاقِلِ الْحِكْمَةُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا حَيْثُ كَانَتْ ^٤ .

١ . نهج البلاغة : الكتاب 5 ؛ جواهر المطالب : ج 2 ص 26 وليس فيه ذيله .

٢ . نهج البلاغة : الكتاب 26 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 528 ح 719 .

٣ . غرر الحكم : ح 5897 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 309 ح 5432 وفيه «أحقُّ بها» بدل «يطلبها» .

٤ . غرر الحكم : ح 5896 .

1923-İmam Ali (a.s) [Eş'as b. Kays'a yazdığı mektubunda]: Şüphesiz yetkilerin senin için bir yemek aracı değil, bilakis boynuna yüklenmiş bir emanettir. Sen, kendinden üstün olan birinin emri altındasın.¹

1924-İmam Ali (a.s) [Zekât memurlarından birine yazdığı mektubunda]: Gizlisi ile açığı; sözü ile ameli bir olanlar Allah'ın emanetini eda etmiş, ibadetlerinde ihlâslı davranmıştır. Ona halkı incitmemesini, yalancı saymamasını, iftirada bulunmamasını, onların emiri olduğu bahanesiyle onlardan yüz çevirmemesini emrediyorum. Zira onlar kendisinin din kardeşleri ve Allah'ın hakkını almada yardımcılarıdır. Bu zekâtta, senin için de karar kılınmış bir payın ve bilinen bir hakkın vardır. Fakirlerden; takatten düşmüş, yoksul, zayıf kimselerden de ortakların var. Biz senin hakkına vefa göstermekteyiz, sen de onların hakkına vefalı ol. Eğer bunu yapmazsan, insanların pek çoğu kıyamet gününde düşmanın olur. Fakirler, miskinler, muhtaçlar, hakkından mahrum kalanlar, borçlular ve yolda kalmışların Allah katında düşmanı olduğu kimsenin vay haline! Emanete değer vermeyip küçümseyen, hıyanetle geçimini sağlayıp, kendini ve dinini bunlardan temizlemeyen kimse, dünyada kendini horlamış ve rezilliğe düşürmüştür. Ahirette ise, daha zelil ve daha rezildir. Hıyanetin en büyüğü ümmete hıyanet etmek; hile ve sahtekârlığın en kötüsü ise imamlara yapılanıdır. Vesselam.²

10/3-6

Yabancıların İlimlerinden Faydalanmak

1925-İmam Ali (a.s): Hekim'in yitiği hikmettir; hikmet (ilim) neredeyse o da peşindedir.³

1926-İmam Ali (a.s): Akılının yitiği hikmettir; o halde nerede olursa olsun akıl sahibi, ona en layık kimsedir.⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 5. Mektup; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.26.

2-Nehcü'l-Belaga, 26. Mektup; Biharu'l-Envar, c.33, s.528, h.719.

3-Gureru'l-Hikem, h.5897; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.309, h.5432.

4-Gureru'l-Hikem, h.5896.

- 1927 . عنه (عليه السلام) : خُذِ الْحِكْمَةَ أَنَّى كَانَتْ ; فَإِنَّ الْحِكْمَةَ ضَالَّةٌ كُلُّ مُؤْمِنٍ ^١ .
- 1928 . عنه (عليه السلام) : الْحِكْمَةُ ضَالَّةٌ الْمُؤْمِنِ ; فَلْيَطْلُبْهَا وَلَوْ فِي أَيْدِي أَهْلِ الشَّرِّ ^٢ .
- 1929 . عنه (عليه السلام) : خُذُوا الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ^٣ .
- 1930 . عنه (عليه السلام) : الْحِكْمَةُ ضَالَّةٌ الْمُؤْمِنِ ; فَالْتَقِفْهَا وَلَوْ مِنْ أَفْوَاهِ الْمُشْرِكِينَ ^٤ .
- 1931 . عنه (عليه السلام) : الْحِكْمَةُ ضَالَّةٌ الْمُؤْمِنِ ; فَاطْلُبُوهَا - وَلَوْ عِنْدَ الْمُشْرِكِ - تَكُونُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلُهَا ^٥ .
- 1932 . عنه (عليه السلام) : الْحِكْمَةُ ضَالَّةٌ كُلِّ مُؤْمِنٍ ; فَخُذُوهَا وَلَوْ مِنْ أَفْوَاهِ الْمُنَافِقِينَ ^٦ .
- 1933 . عنه (عليه السلام) : الْحِكْمَةُ ضَالَّةٌ الْمُؤْمِنِ ; فَخُذِ الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنْ أَهْلِ التَّفَاقُ ^٧ .
- 1934 . عنه (عليه السلام) : خُذِ الْحِكْمَةَ أَنَّى أَتَيْتَكَ ; فَإِنَّ الْحِكْمَةَ تَكُونُ فِي صَدْرِ الْمُنَافِقِ ، فَتَلْجُلُ فِي صَدْرِهِ حَتَّى تَخْرُجَ ، فَتَسْكُنَ إِلَى صَوَاحِبِهَا فِي صَدْرِ الْمُؤْمِنِ ^٨ .
-
- ١ . غرر الحكم : ح 5043 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 243 ح 4628 .
- ٢ . تحف العقول : ص 201 .
- ٣ . المحاسن : ج 1 ص 360 ح 771 عن علي بن سيف ، بحار الأنوار : ج 2 ص 97 ح 41 .
- ٤ . تنبيه الخواطر : ج 1 ص 81 .
- ٥ . الأمالي للطوسي : ص 625 ح 1290 عن أبي أحمد عبيد الله بن الحسين عن الإمام الجواد عن آبائه (عليهم السلام) .
- ٦ . غرر الحكم : ح 1829 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 22 ح 145 .
- ٧ . نهج البلاغة : الحكمة 80 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 94 .
- ٨ . خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 94 ، نهج البلاغة : الحكمة 79 وفيه «كانت» بدل «أتيتك» ; ربيع الأبرار : ج 3 ص 197 وفيه «أين كانت» بدل «أنى أتيتك» .

1927-İmam Ali (a.s): Nerede olursa olsun hikmeti alın; zira hikmet, her müminin yitiğidir.¹

1928-İmam Ali (a.s): Hikmet, müminin yitik malıdır; o halde kötü kimselerin elinde bile olsa, mümin onun peşinde olmalıdır.²

1929-İmam Ali (a.s): Müşriklerde bile olsa, hikmeti alın.³

1930-İmam Ali (a.s): Hikmet, müminin yitiğidir. Öyleyse onu, müşriklerin ağızlarında da olsa alın.⁴

1931-İmam Ali (a.s): Hikmet, müminin yitik malıdır; müşrikin yanında olsa bile ona talip olun ki hikmete ve hikmet ehline daha layık olasınız.⁵

1932-İmam Ali (a.s): Hikmet, her müminin yitik malıdır; öyleyse onu münafıkların ağızında da olsa alın.⁶

1933-İmam Ali (a.s): Hikmet, müminin yitik malıdır; nifak ehlerinden de olsa hikmeti al.⁷

1934-İmam Ali (a.s): Hikmet, sana nereden gelirse al onu. Zira hikmet münafığın sinesinde de olabilir. Ama oradan çıkıncaya kadar da kaynar, yükselip alçalır. Derken asıl yeri olan arkadaşlarıyla, müminin göğsünde yer edinir.⁸

1-Gureru'l-Hikem, h.5043; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.243, h.4628.

2-Tuhefu'l-Ukul, s.201.

3-el-Mahasin, c.1, s.360, h.771, Ali b. Seyf'ten; Biharul-Envar, c.2, s.97, h.41.

4-Tenbihu'l-Havatir, c.1, s.81.

5-el-Emali, Tusî, s.625, h.1290, Ebu Ahmed Ubeydullah b. Hüseyin vasıtası ile İmam Cevad'dan, o da babalarından (a.s).

6-Gureru'l-Hikem, h.1829; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.22, h.145.

7-Nehcü'l-Belaga, 80. hikmetli söz; Hasaisu'l-Eimme, s.94.

8-Hasaisu'l-Eimme, s.94; Nehcü'l-Belaga, 79. hikmetli söz; Rebiu'l-Ebrar, c.3, s.197.

10/3-7

الاستقلالُ الثَّقَافِيُّ

1935 . الإمام عليّ (عليه السلام) : قَلَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ^١ .

1936 . الإمام الصادق (عليه السلام) : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَقُولُ : لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَلْبَسُوا لِبَاسَ الْعَجَمِ ، وَيَطْعَمُوا أَطْعَمَةَ الْعَجَمِ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَهُمُ اللَّهُ بِالذُّلِّ^٢ .

10/3-8

النَّوَادِر

1937 . الإمام عليّ (عليه السلام) : لَا يَكُونُ الْعِمْرَانُ حَيْثُ يَجُورُ السُّلْطَانُ^٣ .

1938 . عنه (عليه السلام) : آفَةُ الْعِمْرَانِ جَوْرُ السُّلْطَانِ^٤ .

1939 . عنه (عليه السلام) : زُهِدْكَ فِي رَاغِبٍ فَيَكُ تَقْصَانُ حَظًّا ، وَرَغْبَتُكَ فِي زَاهِدٍ فَيَكُ ذُلُّ

نَفْسٍ^٥ .

١ . نهج البلاغة : الحكمة 207 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 115 ، نزهة الناظر : ص 53 ح 31 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 162 ح 3464 وفيه «بصير» بدل «يكون» .

٢ . المحاسن : ج 2 ص 178 ح 1504 و ص 222 ح 1669 كلاهما عن طلحة بن زيد ، بحار الأنوار : ج 66 ص 323 ح 6 .

٣ . غرر الحكم : ح 10791 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 540 ح 10022 .

٤ . غرر الحكم : ح 3954 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 181 ح 3717 .

٥ . نهج البلاغة : الحكمة 451 ، بحار الأنوار : ج 74 ص 164 ؛ ينابيع المودة : ج 2 ص 252 ح 707

وفيه «نفسك» بدل «نفس» .

1940 . عنه (عليه السلام) : وَالْأَكْثَرُ مَنْ لَمْ يُعَادِكْ^۱ .

10/3-7

Kültürel Bağımsızlık

1935-İmam Ali (a.s): Bir kavme benzemeye çalışıp da onlar gibi olmayan kimse pek azdır.²

1936-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) derdi ki: Bu ümmet, yabancıların elbisesini giyinmediği ve onların yemeklerinden yemediği sürece hayır üzere kalır; bunu yaptıkları zaman da Allah onları zillete düşürür.³

10/3-8

Çeşitli Hadisler

1937-İmam Ali (a.s): Yönetici zulmettiği sürece kalkınma olmaz.⁴

1938-İmam Ali (a.s): Kalkınmanın afeti yöneticinin zulmüdür.⁵

1939-İmam Ali (a.s): Sana rağbet edene rağbet göstermemen, kısmetin azlığıdır; sana rağbet etmeyene rağbet etmen ise nefsin zilletidir.⁶

۱ . المواعظ العددية : ص 61 .

2-Nehcü'l-Belaga, 207. hikmetli söz; Hasaisu'l-Eimme, s.115; Nuzhetu'n-Nazır, s.53, h.31; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.162, h.3464.

3-el-Mahasin, c.2, s.178, h.1504 ve s.222, h.1669, her ikisi de Talha b. Zeyd'den; Biharul-Envar, c.66, s.323, h.6.

4-Gureru'l-Hikem, h.10791; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.540, h.10022.

5-Gureru'l-Hikem, h.3954; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.181, h.3717.

6-Nehcü'l-Belaga, 451. hikmetli söz; Biharul-Envar, c.74, s.164; Yenabiu'l-Mevedde, c.2, s.252, h.707.

1940-İmam Ali (a.s): Sana düşmanlık etmeyen seni sev-miştir.¹

1941 . عنه (عليه السلام) : مَنْ رَغِبَ فِيكَ عِنْدَ إِقْبَالِكَ زَهَدَ فِيكَ عِنْدَ إِدْبَارِكَ^٢ .

1942 . عنه (عليه السلام) : أَحَبُّ حَبِيبِكَ هَوْنًا مَا ; عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا ، وَأَبْغَضُ بَغِيضِكَ هَوْنًا مَا ; عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْمًا مَا^٣ .

1943 . الإمام الصادق (عليه السلام) : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَقُولُ : لِيَجْتَمَعَ فِي قَلْبِكَ الْاِفْتِقَارُ إِلَى النَّاسِ ، وَالْاِسْتِغْنَاءُ عَنْهُمْ ; يَكُونُ اِفْتِقَارُكَ إِلَيْهِمْ فِي لَيْلٍ كَلَامِكَ وَحُسْنِ بَشْرِكَ ، وَيَكُونُ اِسْتِغْنَاؤُكَ عَنْهُمْ فِي نَزَاهَةِ عَرَضِكَ وَبَقَاءِ عَزِّكَ^٤ .

1944 . الإمام علي (عليه السلام) : أَبْذُلْ لِصَدِيقِكَ كُلَّ الْمَوَدَّةِ ، وَلَا تَبْذُلْ لَهُ كُلَّ الطَّمَأْنِينَةِ . وَأَعْطِهِ كُلَّ الْمَوَاسَاةِ ، وَلَا تَقْضُ إِلَيْهِ بِكُلِّ الْأَسْرَارِ ; تَوْفِ الْحِكْمَةَ حَقَّهَا ، وَالصَّدِيقَ وَاجِبَهُ^٥ .

1945 . عنه (عليه السلام) : لَيْسَ الْحَكِيمُ مَنْ لَمْ يَدَارِ مَنْ لَا يَجِدُ بُدًّا مِنْ مُدَارَاتِهِ^٦ .

1-el-Mevaizu'l-Adediyye, s.61.

٢ . غرر الحكم : ح 8878 .

٣ . نهج البلاغة : الحكمة 268 ، تحف العقول : ص 201 ، الأمل للطوسي : ص 364 ح 767 عن علي بن علي بن رزين عن الإمام الرضا عن آبائه عنه (عليهم السلام) و ص 703 ح 1505 عن زيد بن علي عن أبيه عنه (عليهما السلام) نحوه ; الأدب المفرد : ص 382 ح 1321 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 341 ح 144 كلاهما عن محمد بن عبيد الكندي ، تاريخ المدينة : ج 4 ص 1266 عن عبيد الله الأنصاري .

٤ . الكافي : ج 2 ص 149 ح 7 عن عمّار الساباطي ، معاني الأخبار : ص 267 ح 1 عن يحيى بن عمران ، تحف العقول : ص 204 ، مشكاة الأنوار : ص 312 ح 977 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 196 .

٥ . كنز الفوائد : ج 1 ص 93 .

٦ . تحف العقول : ص 218 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 57 ح 121 .

1946 . عنه (عليه السلام) : لَا تُعَامِلْ مَنْ لَا تُقَدِّرُ عَلَى الْإِنْتِصَافِ مِنْهُ ١ .

١ . غرر الحكم : ح 10184 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 518 ح 9400 .

1941-İmam Ali (a.s): Bahtın açıldığında sana rağbet eden kimse, bahtın sana sırt çevirdiğinde senden uzaklaşır.¹

1942-İmam Ali (a.s): Dostunu (severken) ihtiyatla sev; gün gelir, düşmanın olabilir; düşmanına da ihtiyatla düşmanlık et; gün gelir, o da dostun olabilir.²

1943-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) derdi ki: Kalbinde insanlara karşı ihtiyaç ile ihtiyaçsızlık bir arada olmalıdır. Onlara ihtiyacın sözünün yumuşaklığında ve güleryüzlülüğünde, ihtiyaçsızlığın ise haysiyetini ve izzetini korumandadır.³

1944-İmam Ali (a.s): Arkadaşına tüm sevgini göster, ama ona tam olarak da itimat etme. Tam anlamıyla ona yardımcı ol, ama tüm sırlarını açma. Böylece hem hikmetin gereğini, hem de dostluk hakkını yerine getirmiş olursun.⁴

1945-İmam Ali (a.s): Kendisiyle geçinmekten başka çare bulunmayan kimseyle geçinmeyen, hekim değildir.⁵

1946-İmam Ali (a.s): Kendisinden hakkını alamayacağın biriyle muamele yapma.⁶

1-Gureru'l-Hikem, h.8878.

2-Nehcü'l-Belaga, 268. hikmetli söz; Tuhefu'l-Ukul, s.201; el-Emali, Tusî, s.364, h.767Ali b. Ali b. Ruzeyn vasıtası ile İmam Rıza'dan, o da babalarından (a.s) ve s.703, h.1505, Zeyd b. Ali babaları (a.s) vasıtası ile İmam Ali'den (a.s); el-Edebu'l-Mufred, s.382, h.1321; el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.341, h.144, her ikisi de Muhammed b. Ubeyd el-Kindî'den; Tarih-i Medine, c.4, s.1266, Ubeydullah el-Ensarî'den.

3-el-Kâfi, c.2, s.149, h.7, Ammar Sâbâtî'den; Maani'l-Ahbar, s.267, h.1, Yahya b. İmran'dan; Tuhefu'l-Ukul, s.204; Mişkatu'l-Envar, s.312, h.977; Tenbihu'l-Havatir, c.2, s.196.

4-Kenzu'l-Fevaid, c.1, s.93.

5-Tuhefu'l-Ukul, s.218; Biharul-Envar, c.78, s.57, h.121.

6-Gureru'l-Hikem, h.10184; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.518, h.9400.

1947 . عنه (عليه السلام) : إِيَّاكَ أَنْ تَوْحِشَ مُوَادَّكَ وَحَشَةً تُفْضِي بِهِ إِلَى اخْتِيَارِهِ الْبُعْدَ عَنْكَ وَإِثَارِ الْفُرْقَةِ^١ .

1948 . عنه (عليه السلام) : مَنْ كَانَ نَفْعُهُ فِي مَضَرَّتِكَ لَمْ يَخْلُ فِي كُلِّ حَالٍ مِنْ عِدَاوَتِكَ^٢ .

1949 . عنه (عليه السلام) : تَجَاوَزَ مَعَ الْقُدْرَةِ ، وَأَحْسَنَ مَعَ الدَّوْلَةِ تَكْمُلُ لَكَ السِّيَادَةُ^٣ .

1950 . عنه (عليه السلام) : احْتَمَلَ زَلَّةً وَلَيْكَ لَوْ قَتِ وَثِيَّةٌ عَدُوٌّ^٤ .

1951 . عنه (عليه السلام) : تَأْمِيلُ النَّاسِ نَوَالِكَ خَيْرٌ مِنْ خَوْفِهِمْ نَكَالِكَ^٥ .

1952 . عنه (عليه السلام) : أَقِمِ الرِّغْبَةَ إِلَيْكَ مَقَامَ الْحُرْمَةِ بِكَ^٦ .

1953 . عنه (عليه السلام) : أَقِمِ النَّاسَ عَلَى سُنَّتِهِمْ وَدِينِهِمْ ، وَلِيَأْمَنَكَ بَرُّهُمْ وَلِيَخَفَكَ مُرْيُهُمْ ، وَتَعَاهَدَ تُغُورُهُمْ وَأَطْرَافُهُمْ^٧ .

1954 . عنه (عليه السلام) : أَصْعَبُ السِّيَاسَاتِ نَقْلُ الْعَادَاتِ^٨ .

١ . غرر الحكم : ح 2689 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 98 ح 2253 .

٢ . غرر الحكم : ح 9150 .

٣ . غرر الحكم : ح 4528 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 200 ح 4048 .

٤ . بحار الأنوار : ج 74 ص 166 .

٥ . غرر الحكم : ح 4510 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 203 ح 4119 وفيه «خيرك» بدل «نوالك» .

٦ . غرر الحكم : ح 2291 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 311 ح 573 .

٧ . غرر الحكم : ح 2419 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 81 ح 1961 وفي ذيله «وأطراف بلادهم» .

٨ . غرر الحكم : ح 2969 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 118 ح 2649 وفيه «تغيير» بدل «نقل» .

1955 . عنه (عليه السلام) : لا يزالُ الناسُ بخير ما تفاوتوا ، فإذا استّوا هلكوا .

١ . عيون أخبار الرضا : ج 2 ص 53 ح 204 ، الأُمالي للصدوق : ص 531 ح 718 .

1947-İmam Ali (a.s): Sakın ola ki dostlarını, senden uzaklaşmayı seçecek ve ayrılmayı seninle olmaya tercih edecek ölçüde korkutmayasın.¹

1948-İmam Ali (a.s): Menfaati senin zararına bağlı olan kimse, hiçbir zaman düşmanlığından çıkmaz.²

1949-İmam Ali (a.s): Güçlüyken (sana karşı işlenen hatalardan) geç, zenginken ihsanda bulun ki efendiliğin kemale ersin.³

1950-İmam Ali (a.s): Düşmanın hücüm anı(nda güçlü olmak) için dostunun sürçmesine tahammül et.⁴

1951-İmam Ali (a.s): İnsanların mükâfatını arzu etmeleri, cezadan korkmalarından daha hayırlıdır.⁵

1952-İmam Ali (a.s): Sana hürmet edilmesinin yerine sana rağbet edilmesini sağla.⁶

1953-İmam Ali (a.s): Halkı gelenekleri ve dinleri üzerinde tut ki suçsuzlar senden güvende olduklarını hissetsinler, kötüler de senden korksunlar; onların serhatleri ve etraftaki (yerleşim) yerle-riyle ilgilen.⁷

1954-İmam Ali (a.s): Siyasetlerin en zoru, gelenekleri değiştirmektir.⁸

1955-İmam Ali (a.s): İnsanlar farklı oldukları sürece hayır üzeridirler; eşit olduklarında ise helâk olurlar.⁹

1-Gureru'l-Hikem, h.2689; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.98, h.2253.

2-Gureru'l-Hikem, h.915.

3-Gureru'l-Hikem, h.4528; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.200, h.4048.

4-Biharu'l-Envar, c.74, s.166.

5-Gureru'l-Hikem, h.4510; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.203, h.4119.

6-Gureru'l-Hikem, h.2291; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.311, h.573.

7-Gureru'l-Hikem, h.2419; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.81, h.1961.

8-Gureru'l-Hikem, h.2969; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.118, h.2649.

9-Uyun-u Ahbari'r-Rıza, c.2, s.53, h.204; el-Emali, Şeyh Saduk, s.531, h.718, Abdulazim el-Hasanî vasıtası ile İmam Cevad'dan, o da babalarından (a.s); Gureru'l-Hikem, h.289.

- 1956 . عنه(عليه السلام) : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ بِالمُسَامَحَةِ اسْتَمْتَعَ بِصُحْبَتِهِمْ^١ .
- 1957 . عنه(عليه السلام) : مِنْ الحِكْمَةِ طَاعَتُكَ لِمَنْ فَوْقَكَ ، وَإِجْلَالُكَ مَنْ فِي طَبَقَتِكَ ، وَإِنْصَافُكَ لِمَنْ دُونَكَ^٢ .
- 1958 . عنه(عليه السلام) : آلَةُ الرِّئَاسَةِ سَعَةُ الصِّدْرِ^٣ .
- 1959 . عنه(عليه السلام) : خَوْضُ النَّاسِ فِي الشَّيْءِ مُقَدِّمَةُ الكَاثِنِ^٤ .
- 1960 . عنه(عليه السلام) : إِيَّاكَ وَكُلَّ عَمَلٍ يُنْفَرُ عَنْكَ حُرًّا ، أَوْ يُذِلُّ لَكَ قَدْرًا ، أَوْ يَجْلِبُ عَلَيْكَ شَرًّا ، أَوْ تَحْمِلُ بِهِ إِلَى الْقِيَامَةِ وَزْرًا^٥ .
- 1961 . عنه(عليه السلام) : مَنْ رَفَعَ بِلاَ كِفَايَةٍ وَضَعَ بِلاَ جِنَايَةٍ^٦ .
- 1962 . عنه(عليه السلام) : زِنِ الرِّجَالَ بِمَوَازِينِهِمْ^٧ .
- 1963 . عنه(عليه السلام) : مِنْ الحِكْمَةِ أَنْ لَا تُتَنَازَعَ مِنْ فَوْقَكَ ، وَلَا تَسْتَذِلَّ مِنْ دُونِكَ ، وَلَا تَتَعَاطَى مَا لَيْسَ فِي قُدْرَتِكَ ، وَلَا يُخَالَفَ لِسَانُكَ قَلْبَكَ ، وَلَا قَوْلُكَ فِعْلَكَ ، وَلَا تَتَكَلَّمَ فِيمَا لَا تَعْلَمُ ، وَلَا تَتْرُكَ الْأَمْرَ عِنْدَ الْإِقْبَالِ وَتَطْلُبُهُ عِنْدَ الْإِدْبَارِ^٨ .

١ . غرر الحكم : ح 8861 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 457 ح 8286 .

٢ . غرر الحكم : ح 9422 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 473 ح 8676 .

٣ . نهج البلاغة : الحكمة 176 ، خصائص الأئمة(عليهم السلام) : ص 110 ، غرر الحكم : ح 1256 .

٤ . غرر الحكم : ح 5067 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 242 ح 4612 .

٥ . غرر الحكم : ح 2727 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 100 ح 2291 .

٦ . غرر الحكم : ح 8613 .

٧ . المواعظ العددية : ص 57 .

٨ . غرر الحكم : ح 9450 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 473 ح 8681 .

1956-İmam Ali (a.s): Halka hoşgörölü davranan onların birlikteliğinden yararlanır.¹

1957-İmam Ali (a.s): Üstünde olana itaat etmen, seviyen-dekine saygı göstermen ve senden aşağıda olana insaflı davranman hikmettedir.²

1958-İmam Ali (a.s): Başkanlık, göğüs genişliği (sabır) ister.³

1959-İmam Ali (a.s): Halkın bir şeyde yoğunlaşması, onun olacağının habercisidir.⁴

1960-İmam Ali (a.s): Senden bir hürü kaçırarak veya değerini alçaltacak ya da sana bir kötölük getirecek yahut kıyamette bir vebali taşımaya yol açacak amelden kaçın.⁵

1961-İmam Ali (a.s): Liyakati olmadan yükselen, suçu olmadan düşer.⁶

1962-İmam Ali (a.s): Kişileri kendi ölçüleri ile tart.⁷

1963-İmam Ali (a.s): Üstünde olanla çekışmemen, altındaki küçümsememen, gücünün yetmediği şeyi sunmaman; dilinle kalbinin, sözünle de işinin bir olması; bilmediğin konuda konuşmaman, işler yöneldiğinde terk etmemen ve sırt çevirdiğinde ise kovalamaman hikmettedir.⁸

1-Gureru'l-Hikem, h.8861; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.457, h.8286.

2-Gureru'l-Hikem, h.9422; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.473, h.8676.

3-Nehcü'l-Belaga, 176. hikmetli söz; Hasaisu'l-Eimme, s.110; Gureru'l-Hikem, h.1256.

4-Gureru'l-Hikem, h.5067; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.242, h.4612.

5-Gureru'l-Hikem, h.2727; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.100, h.2291.

6-Gureru'l-Hikem, h.8613.

7-el-Mevaizu'l-Adediyye, s.57.

8-Gureru'l-Hikem, h.9450; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.473, h.8681.

1964 . عنه(عليه السلام) - فى الحِكَمِ الْمَنَسُوبَةِ إِلَيْهِ - : عَامِلُوا الْأَحْرَارَ بِالْكَرَامَةِ الْمَحْضَةِ ، وَالْأَوْسَاطَ بِالرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ ، وَالسَّفَلَةَ بِالْهَوَانِ^١ .

1965 . عنه(عليه السلام) - أَيْضاً - : إِذَا كَانَ لَكَ صَدِيقٌ وَلَمْ تَحْمَدِ إِخَاءَهُ وَمَوَدَّتَهُ فَلَا تُظْهِرْ ذَلِكَ لِلنَّاسِ ، فَإِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ السَّيْفِ الْكَالِيلِ فِى مَنْزِلِ الرَّجُلِ ، يُرْهَبُ بِهِ عَدُوُّهُ وَلَا يَعْلَمُ الْعَدُوُّ أَنَّ صَارُمٌ هُوَ أَمْ كَلِيلٌ^٢ .

1966 . عنه(عليه السلام) - أَيْضاً - : إِذَا أَحْسَنَ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِكَ فَلَا تَخْرُجْ إِلَيْهِ بِغَايَةِ بَرْكِ ، وَلَكِنْ اتْرُكْ مِنْهُ شَيْئاً تَزِيدُهُ إِيَّاهُ عِنْدَ تَبَيُّنِكَ مِنْهُ الزِّيَادَةُ فِى نَصِيحَتِهِ^٣ .

1967 . عنه(عليه السلام) - أَيْضاً - : مِنَ النَّاسِ مَنْ يَنْقُصُكَ إِذَا زِدْتَهُ ، وَيَهُونُ عَلَيْكَ إِذَا خَاصَصْتَهُ ، لَيْسَ لِرِضَاهُ مَوْضِعٌ تَعْرِفُهُ ، وَلَا لِسُخْطِهِ مَكَانٌ تَحْذَرُهُ ، فَإِذَا لَقِيتَ أَوْلَئِكَ فَابْذُلْ لَهُمْ مَوْضِعَ الْمَوَدَّةِ الْعَامَّةِ ، وَاحْرِمْهُمْ مَوْضِعَ الْخَاصَّةِ ؛ لِيَكُونَ مَا بَذَلْتَ لَهُمْ مِنْ ذَلِكَ حَائِلًا دُونَ شَرِّهِمْ ، وَمَا حَرَمْتَهُمْ مِنْ هَذَا قَاطِعًا لِحُرْمَتِهِمْ^٤ .

1968 . عنه(عليه السلام) - أَيْضاً - : مَنْ سَاسَ رَعِيَّةً حَرُمَ عَلَيْهِ السُّكْرُ عَقْلًا ؛ لِأَنَّهُ قَبِيحٌ أَنْ يَحْتَاجَ الْحَارِسُ إِلَى مَنْ يَحْرُسُهُ^٥ .

1969 . عنه(عليه السلام) - أَيْضاً - : لَا تَقْبَلِ الرِّيَاسَةَ عَلَى أَهْلِ مَدِينَتِكَ ؛ فَإِنَّهُمْ لَا يَسْتَقِيمُونَ لَكَ إِلَّا بِمَا تَخْرُجُ بِهِ مِنْ شَرَطِ الرَّئِيسِ الْفَاضِلِ^٦ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 311 ح 574 .

٢ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 309 ح 550 .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 331 ح 798 .

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 320 ح 673 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 338 ح 871 .

٦ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 282 ح 232 .

1964-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Özgür insanlara tam bir asaletle, orta seviyedekilere arzu ve korkuyla, ayaktakımını ise aşağılayarak karşılayın.¹

1965-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Bir arkadaşının kardeşliğini ve dostluğunu beğenmiyorsan bunu insanlara bildirme. Zira o, kişinin evindeki körelmiş kılıç gibidir, düşmanını korkutur; düşman onun keskin mi, körelmiş mi olduğunu bilmez.²

1966-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Arkadaşlarından biri sana iyilikte bulunduğu zaman ona iyiliğini sonuna kadar yapma. Bir miktarını, senin hakkında fazla hayır istediği ortaya çıktığında, ona ilave edebilmen için sakla.³

1967-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Birtakım insanlar vardır ki onlara iyiliği artırdığında seni eksiltirler; özel ilgi gösterdiğinde de seni küçültürler. Böyle birinin hoşnutluğu için bir konum tanımına gerek yok; öfkelerinden de sakınmanın yeri yok. Onlarla karşılaştığında kendilerine evrensel dostluk duruşuyla davran ve onları özel konumdan mahrum bırak. Böylece onlara göstereceğin bu ölçüdeki muhabbet, kötülüklerine engel olur; mahrum bıraktığın şey ise saygınlıklarını kaldırır.⁴

1968-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Halkı yöneten kişinin aklen sarhoş olması haramdır; zira koruyucunun, kendisini koruyacak birine ihtiyaç duyması çirkindir.⁵

1969-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Kendi şehrine başkan olmayı kabul etme. Zira üstün başkanlık şartı ile karşılarına çıkmadıkça onlar sana uymazlar.⁶

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.311, h.574.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.309, h.550.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.331, h.798.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.320, h.673.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.338, h.871.

6-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.282, h.232.

1970 . عنه(عليه السلام) - أيضاً - : لا تَخْدِمَنَّ رَئِيساً كُنْتَ تَعْرِفُهُ بِالْخُمُولِ ، وَسَمَتَ بِهِ الْحَالُ ، وَيَعْرِفُ مِنْكَ أَنَّكَ تَعْرِفُ قَدِيمَهُ ؛ فَإِنَّهُ وَإِنْ سُرَّ بِمَكَانِكَ مِنْ خِدْمَتِهِ ، إِلَّا أَنَّهُ يَعْلَمُ الْعَيْنَ الَّتِي تَرَاهُ بِهَا ، فَيَنْقَبِضُ عَنْكَ بِحَسَبِ ذَلِكَ^١ .

1971 . عنه(عليه السلام) : وَلَا تُرَخِّصُوا لَنَا نَفْسَكُمْ فَتُدْهِنُوا وَتَذْهَبَ بِكُمْ الرُّخْصُ مَذَاهِبَ الظُّلْمَةِ فَتَهْلِكُوا وَلَا تُدَاهِنُوا فِي الْحَقِّ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكُمْ وَعَرَفْتُمُوهُ فَتَخْسَرُوا خُسْرَانًا مُبِينًا^٢ .

1972 . عنه(عليه السلام) - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : أَضُرُّ الْأَشْيَاءَ عَلَيْكَ أَنْ تُعَلِّمَ رَئِيسَكَ أَنَّكَ أَعَرَفُ بِالرِّيَاسَةِ مِنْهُ^٣ .

1973 . عنه(عليه السلام) - أيضاً - : قَلِيلٌ يُتَرَقَّى مِنْهُ إِلَى كَثِيرٍ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ يُنْحَطُّ عَنْهُ إِلَى قَلِيلٍ^٤ .

1974 . عنه(عليه السلام) - أيضاً - : لَيْسَ يَضُرُّكَ أَنْ تَرَى صَدِيقَكَ عِنْدَ عَدُوِّكَ ؛ فَإِنَّهُ إِنْ لَمْ يَنْفَعَكَ لَمْ يَضُرَّكَ^٥ .

١ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 337 ح 865 .

٢ . تحف العقول : ص 150 .

٣ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 337 ح 863 .

٤ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 344 ح 953 .

٥ . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 336 ح 852 .

1970-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Kendisini uyuşuklukla tanıdığın, ancak şartların onu başa getirdiği ve senin onun geçmişini bildiğinden haberi olan bir başkana hizmet etme. Zira o, her ne kadar kendisine hizmet etmen-den hoşnut olsa bile kendisini hangi gözle gördüğünü bildiği için senden alınır.¹

1971-İmam Ali (a.s): Kendinizi ucuz görmeyin ve gevşemeyin ki bu ucuzluk sizi zalimlerin yollarına götürür de helâk olursunuz. Hak size geldiğinde ve onu tanıdığınızda onda gevşeklik göstermeyin; zira açık bir hüsrana düşersiniz.²

1972-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Sana en fazla zarar verecek şey, başkanına, başkanlığı ondan daha iyi bildiğini bildirmendir.³

1973-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Çoğa yükselten az, aza indiren çoktan hayırlıdır.⁴

1974-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Dostunu düşmanın yanında görmen sana zarar vermez; zira onun sana yararı olmasa bile zararı olmaz.⁵

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.337, h.865.

2-Tuhefu'l-Ukul, s.150.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.337, h.863.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.344, h.953.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.336, h.852.

İÇİNDEKİLER

Beşinci Kısım İMAM ALİ'NİN (A.S) SİYASETİ

Giriş (1): İki Mektepte Siyaset	7
<i>Emevî Siyaseti.....</i>	<i>9</i>
<i>Alevî Siyaset</i>	<i>10</i>
Alevî Reformlar.....	11
<i>İmam'ın Sapkınlıklar Karşısındaki Siyaseti</i>	<i>12</i>
<i>İdarî ve Ekonomik Yapıda Reformasyon Çabaları.....</i>	<i>12</i>
<i>Kültürel Reform Çabaları</i>	<i>14</i>
Giriş (2): Kalplere Hükümetin Metodu.....	16
<i>İdarecilik Siyasetinin Temelleri.....</i>	<i>18</i>
<i>Kültürel Alandaki Siyasetinin Temelleri</i>	<i>23</i>
<i>Ekonomi Alanındaki Siyasetinin Temelleri</i>	<i>25</i>
<i>Toplumsal Siyasetinin Temelleri</i>	<i>28</i>
<i>Yargı Siyasetini Oluşturan Temeller</i>	<i>33</i>
<i>Güvenlik Siyasetini Oluşturan Temeller.....</i>	<i>36</i>
<i>Savaş Siyasetini Oluşturan Temeller.....</i>	<i>38</i>
<i>Uluslar Arası Siyasetinin Temelleri</i>	<i>44</i>
Giriş (3) İmam'ın Siyasi Yeteneğine Dair Genel Bir Savunma....	47
Birinci Fasl: Nur Biatı.....	52
İmam'a Biatın Tarihçesi	52
İmam'ı Seçme Konusunda Halkın Özgürlüğü	56
İmam'ın Hükümete İsteksizliği.....	59

İmam'ın Hükümeti Kabul Etmek İstemeyişinin Sebeplerine Dair Bir Analiz	66
İmam'ın Hükümeti Kabul Etme Sebepleri	73
İlk Biat Eden.....	77
İmam'a Kötüye Yorma İsnadı	84
Halkın Biate Yönelişi	87
Halkın Topyekûn Biati	91
Ashabından Bir Grubun Biatten Sonraki Konuşması.....	98
Biatinden Kaçınanlar	100
Ona Biat Etmekten Kaçınanlardan Bazılarının Biyografisi	123
<i>Abdullah b. Ömer b. Hattab</i>	123
<i>Sâd b. Ebi Vakkas</i>	140
<i>Muhammed b. Mesleme</i>	147
<i>Usame b. Zeyd</i>	149
<i>Hassan b. Sabit</i>	152
İkinci Fasıl: Alevî Reformlar.....	156
Adalet Çılgılığı ve Yankıları	156
Osman'ın Valilerini Azletmesi	182
Beytülmale Ait Malları Geri Alması	195
Bazı Islahatlardaki İmkânsızlıklar	197
Üçüncü Fasıl: Yönetime Dair Siyaseti.....	206
Siyasette Doğruluk	206
Hakka Bağlılık.....	208
Kanuna Bağlılık.....	213
Tavizsizlik	215
İşlerin Tanzimi	220
Liyakatli Yöneticileri Seçmesi	222
Hain ve Yönetimden Aciz Kimseleri İşe Almaması	225
Memurların Rızıklarının Genişletilmesi.....	232
Memurları Kontrol İçin Gözcüler Seçmesi	232
İyiye Teşvik Kötüye Ceza	235
Valilere Karşı Kararlı Duruş	237
<i>Eş'as b. Kays</i>	237
<i>Ziyad b. Ebih</i>	240

<i>Kadı Şureyh</i>	242
<i>Abdullah b. Abbas</i>	244
<i>Osman b. Huneyf</i>	247
<i>Kudame b. Aclan</i>	253
<i>Maskale b. Hubeyre</i>	253
<i>Munzir b. Cârud</i>	258
Hıyanetkâr Valilerin Görevden Alınması.....	261
Hıyanetkâr Memurlarını Cezalandırması	265
Memurlarına Hediye Almalarını Yasaklaması.....	267
Sertlikle Yumuşaklığı Birleştirmek.....	272
Dördüncü Fası: Kültüre Dair Siyaseti	276
Eğitim ve Öğretimde Kalkınma	276
Salih Gelenekleri Bozmayı Yasaklaması	280
Kötü Geleneklere Karşı Mücadeleyi Emretmesi.....	283
Karşılama Merasimlerinde Görkemden Kaçınma	285
Övmek Yerine Eleştirmek	287
Kişileri Tanımada Hakka Bağlılık.....	292
Beşinci Fası: Ekonomiye Dair Siyaseti	296
Çalışma Konusunda Teşvik.....	296
Şehirlerin İmarı.....	301
Tarımın Kalkınması.....	303
Sanatta Kalkınma	303
Ekonomide Kalkınma.....	306
Pazarların Doğrudan Gözetimi	310
Vurgunculuğun Yasaklanması	322
Vergi Toplama Politikası.....	324
Umuma Ait Malların Dağıtımının Geciktirilmemesi	340
Halkın Geneline Ait Malların Eşit Paylaştırılması.....	348
İslam'ın İlk Yıllarında Umuma Ait Malları Paylaştırma Metoduna Kısa Bir Bakış	363
Genele Ait Zorunlu İhtiyaçların Temini.....	366
Toplumun Alt Tabakasını Koruma.....	368
Yetimlere Özel İlgi.....	373
Umuma Ait Mallar Konusunda Cömertliği Yasaklaması	380

Evlat ve Akrabalara Ayrıcalık Tanımama.....	382
<i>Hasan ve Hüseyin (a.s.)</i>	385
<i>Ümmü Kulsum</i>	388
<i>Akil</i>	394
<i>Abdullah b. Cafer</i>	400
<i>İmam'ın Torunu</i>	400
<i>İmam'ın Kızkardeşi</i>	402
<i>İmam'dan Çocuğu Olan Cariye</i>	402
Beytülmalden Harcama Konusunda Züht ve İhtiyat	402
Altıncı Fasil: Sosyaliteye Dair Siyaseti	413
Adaleti Sağlama	413
Hukuka Bağlılık	424
Yapıcı Özgürlüklerin Yaygınlaştırılması	426
Halkın Hoşnutluğuna Özen Göstermek.....	430
Halka Şefkat ve Segi Gösterme.....	433
Halkla Doğrudan ve Direkt İletişim	435
Halkın Zahmetine Katlanma	437
Öfkeden Kaçınma.....	441
Kusurları Araştırmaktan Sakınma	441
Kötü Zannı Gidermek İçin Mazeret Beyanı	443
Mazluma Yardım.....	445
Şikâyet Sandığı Oluşturma.....	452
Askerlerin Haksızlıklarını Önlemek İçin Gözetim.....	454
Ümmetin Vahdetine Yönelik Çaba	456
Yedinci Fasil: Yargıya Dair Siyaseti.....	467
Yargıçlık İçin Üstün Kişileri Seçmesi.....	467
Hâkimlerin İktisadî Yönden Temini.....	467
Hâkimlerin İş Güvenliği.....	469
Hâkimlik Adabına Özen Gösterme	469
Kadılık Adabına Aykırı Davrananları Görevden Alma	478
Yargıçların Hükümünü Denetleme	478
Yargıda Zulüm ve Bilgisizliğe Karşı Uyarı	478
İmam'ın Birebir Yargıçlığı	482
Yargıçlar Arasındaki Hüküm İhtilafını Giderme	485

Hududu Yakına Da Uzağa Da Uygulama	488
Yargıya Teslimiyet	490
Verilecek Hükümlerde İslam Düzenindeki Maslahatların Konumu	495

Sekizinci Fası: Güvenliğe Dair Siyaseti..... 499

Güvenliğin Önemi	499
İstihbarat	501
Düşmanları Düzeltme	505
Uyanık Olma Kaydıyla Barışmak	507
Düşmana Karşı Son Derece İhtiyatlı Olmak	509
Düşmanı Küçümsememe	511
Düşmandan Ancak Sınama Maksadıyla Nasihat İstemek	513
Düşmanlara Karşı Fırsat Kollama	515
Zan ve İtham Üzere Cezalandırmamak	515
İşkenceden Sakındırma	521
Sövmekten Men Etmesi	525
Komplo Olmadığı Sürece Yumuşaklık	528
Komploculara Sürgün Veya Hapis	533

Dokuzuncu Fası: Savaşa Dair Siyaseti 537

Askerî Eğitime Verdiği Önem	537
a) Askerlerin Talimi	537
b) Orduyu Savaş Düzenine Geçirme	546
c) Savaşta Silahtan Ayrılmama	548
d) Fırsatı Değerlendirme	548
e) Geri Çekilme Taktiği	551
Özel Kuvvet Birimleri Oluşturmak	551
Silahlı Güçlere Özel İhtimam	555
Ordunun Moraline Önem Verme	557
a) Teşvik	557
b) Şiar	564
c) Zafer Telkini	568
d) Kaçmaya Karşı Uyarı	568
e) Orduyu Demoralize Edecek Şeyleri Gizli Tutmak	573
Hile	573
Savaş Ahlâkı	579

<i>a) Savaşa Başlamak Yasak.....</i>	579
<i>b) İkili Mücadeleye Davet Etmeyi Yasaklama.....</i>	581
<i>c) Elçilerin Siyasî Dokunulmazlığı.....</i>	581
<i>d) Savaştan Önce Delil Sunmak.....</i>	584
<i>e) Savaşmak İstedğinde Ettiği Dua.....</i>	584
<i>f) Savaşa Öğleden Sonra Başlamak.....</i>	588
<i>g) Zayıfa Yardım Etmek.....</i>	588
<i>h)Düşmandan Geride Kalanlara İyi Davranmak.....</i>	590

Onuncu Fasıl: Devlete Dair Siyaseti..... 597

Devletlerin Bekasına Sebep Olan Faktörler.....	597
<i>Adaleti Sağlamak.....</i>	597
<i>Öngörü ve Tedbir.....</i>	609
<i>Davranışta Güzellik.....</i>	609
<i>İşlerin Takibinde Uyanıklık.....</i>	611
Devletlerin Yıkılış Sebepleri.....	611
<i>Zulüm.....</i>	611
<i>Haksız Yere Kan Dökmek.....</i>	617
<i>Kötü Tedbir.....</i>	618
<i>Bencillik.....</i>	620
<i>Usûl ve İlkeleri Kaldırmak.....</i>	622
Sosyal ve Siyasal İlişkiler Konusunda Tavsiyeleri.....	624
<i>Halkı Kendisiyle Mukayese Etmesi (Empati).....</i>	624
<i>Onurlu Duruşu Korumak.....</i>	626
<i>Düşmanlıktan Kaçınma.....</i>	628
<i>Ahde Vefa.....</i>	632
<i>Emanettarlık.....</i>	634
<i>Yabancıların İlimlerinden Faydalanmak.....</i>	636
<i>Kültürel Bağımsızlık.....</i>	640
<i>Çeşitli Hadisler.....</i>	640

